

Meheddin İSPİR

MÜNİRİ'NİN

GÜLŞEN-İ EBRĀR VE MADEN- İ ESRĀR MESNEVİSİ

(İnceleme - Metin - Sadeleştirme)

Gece Kitaplığı: 401 • Araştırma:137
Genel Yayın Yönetmeni • Yaşar HIZ
Editör • Fulya Saatçioğlu & Murat Ukray
Kapak Tasarım & Dizgi • Hatice Uzun
Birinci Basım • © Ekim 2014
ISBN • 978-605-324-346-5

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz.

gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt
İleri Akademi
Degol Caddesi 45/F Beşevler/ANKARA
Sertifika No: 29847

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
ÖNSÖZ	IX
İŞARETLER ve KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1
1. MÜNİRİ	1
1.1. Hayatı	1
1.2. Edebi ve Tasavvufi Kişiliği	3
2. MÜNİRİ MAHLASLI DİĞER ŞAİRLER	11
2.1. Amasyalı Müniri (İbrahim)	11
2.2. Edirneli Müniri (Hüseyin)	11
2.3. Belgradlı Müniri	11
3. GÜLŞEN-İ EBRAR VE MADEN-İ ESRAR	13
3.1. Nüsha Tanıtımı	13
I. BÖLÜM.....	15
1. BÜLBÜLNAME TÜRÜNÜN TARİHÇESİ	15
1.1. Feridüddin Attar'ın Bülbülnamesi	19
1.1.1. Şekil	19
1.1.2. Muhteva	19
1.1.3. Hikayeler	22
1.1.4. Dini -Tasavvufi İşleyiş	25
1.2. Attar'ın Bülbülnamesi'nin Türk Edebiyatına Etkisi	26
1.3. Attar'ın Bülbülnamesi ile Gülşen-i Ebrar'ın Karşılaştırılması	27
1.3.1. Şekil	27
1.3.2. Muteva	27
1.3.2.1. Başlıklar	27
1.3.2.2. Hikayeler	28

1.3.2.3. Üslup ve İşleyiş	30
1.4. Türk Edebiyatında Yazılan Bülbülmeler İçerisinde Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar'ın Yeri	31
II. BÖLÜM.....	35
2. GÜLŞEN-İ EBRAR VE MADEN-İ ESRAR MESNEVİSİ	35
2.1. Şekil Özellikleri	35
2.1.1. Nazım Şekilleri	35
2.1.1.1. Mesnevi	35
2.1.1.2. Gazel	38
2.1.1.3. Kaside	38
2.1.1.4. Rübai	39
2.1.2. Vezin	40
2.1.2.1. Mesnevi	40
2.1.2.2. Gazeller	40
2.1.2.3. Kaside	41
2.1.2.4. Rübailer	41
2.1.3. Kafiye ve Redif	41
2.2. Edebi Türler	43
2.2.1. Tevhid	43
2.2.2. Na't	44
2.2.3. Medhiye	45
2.2.3.1. Kanuni Sultan Süleyman'a Medhiye	45
2.2.3.2. Şehzade Sultan Selim'e Medhiye	46
2.2.3.3. Şeyh İbrahim Gülşeni'ye Medhiye	46
2.2.4. Kitabın Başlangıcı	47
2.2.5. Elifiyye	48
2.2.6. Bülbülname	50
2.2.7. Hikayeler	65
2.2.8. Nasihatname (Pendname)	79
2.3. Figüratif Öğeler	83

2.3.1. İnsan	83
2.3.1.1. Tipler	83
2.3.1.1.1. Tahayyuli- Tasavvuri Tipler	83
2.3.1.1.2. Temsili Tipler	89
2.3.1.2. Kişilikler	91
2.3.1.2.1. Dini Kişilikler	91
2.3.1.2.2. Tarihi-Efsanevi(Destani-Mitolojik) kişilikler	102
2.3.1.2.3. Edebi ve Sanatkar Kişilikler	107
2.3.1.2.4. Mutasavvıf ve Bilgin Kişilikler	108
2.3.1.3. Milletler (Toplum-Kavim-Ümmet)	112
2.3.2. Hayvan	113
2.3.3. Bitki	115
2.3.4. Coğrafya	116
2.3.5. Kozmik Alem	120
2.3.6. Teolojik Unsurlar	122
2.4. Anlam Öğeleri	124
2.4.1. Özel Adlar ve Terimler	124
2.4.2. İktibaslar	131
2.4.3. Atasözleri	143
2.4.4. Deyimler	149
2.5. Dil	155
2.5.1. Dil Özellikleri	155
2.5.2. İmla Özellikleri	157
3. SONUÇ	160
4. METİN	163
4.1. Metinler Fihristi	163
4.2. Metin ve Sadeleştirme	175
5. FONKSİYONEL SÖZLÜK	555
6. BİBLİYOGRAFYA	585
7. DİZİN (Şahıs - Eser - Yer Adları)	595

ÖZET

Müniri 16. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Asıl adı, doğum ve ölüm tarihi tesbit edilemeyen şair, *Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar* adlı 5213 beyitten oluşan bu mesneviyi Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Sehzade Selim adına düzenlemiştir.

Mesnevinin tesbit edilen tek nüshası müellif hattı olup Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı Agah Sırrı Levent'ten satın alınan yazmalar arasında 100 numarayla kayıtlıdır.

Eser, Feridüddin Attar'ın *Bülbülname*'sinin çevirisidir. Bununla beraber bu eser, başka hikayelerle de zenginleştirilmiş, tasavvufi ve ahlaki konular üzerinde durularak ve bu konular hakkında öğüt verilerek genişletilmiş bir mesnevidir. Bu konular ayet ve hadislerle Farsça beyitlerle örneklendirilmiştir.

Bu çalışmada eserin şairi Müniri ve Müniri mahlaslı diğer şairler tanıtıldı. *Bülbünameler* hakkında bilgi verildi. Eser şekil ve muhteva açısından değerlendirilip incelendi. Orijinal metnin çevriyazısı yapılarak günümüz Türkçesiyle sadeleştirildi. Esere fonksiyonel bir sözlük ve dizin eklendi.

ABSTRACT

Müniri is a poet who lived in the 16th century. The original name, birth and death dates of the poet are unknown. He produced the mesnevi *Gülşen-i Ebrar and Maden-i Esrar* which consists of 5213 couplets, and presented it to Sehzade Selim the son of Süleyman the Magnificent.

The only copy of the mesnevi discovered is recorded as the 100th number among the manuscripts purchased from Agah Sırrı Levent at Central Library of A.Ü (Seyfettin Özege).

The work is translated from *Bülbülname* of Feridüddin Attar. It is also an enlarged mesnevi giving advice on religious and moral issues through some other stories. These issues are illustrated with verses and hadis and Persian couplets.

Our study is intended to introduce Müniri, the poet of this work, and the other poets having the nickname of Müniri. It also gives information on *bülbülname*s. The work is analyzed in terms of form and content. The original text is translated and simplified into our present-day Turkish. Also, functional glossary and index is added to the work.

ÖNSÖZ

Eski Türk edebiyatı kaynakları, nazım şekilleri, nazım türleri, ortaya koyduğu dünya görüşü, eğitim anlayışı, inanç ve yaşayışıyla zengin bir edebiyattır. Bu zenginliğin belirtisi ortaya konulan eserlerdir. Kütüphanelerde bekleyen bu eserler günümüze taşınıp tanıtıldıkça bu edebi zenginlik daha da artacaktır. Bu nedenle Türk edebiyatının birikimini, zenginliğini, farklılığını, kullandığı malzemeyi tanıtmak, günümüze taşımak amacıyla yapılan çalışmalara bir yenisini daha eklemek düşüncesiyle 16. yüzyılda yaşamış olan *Müniri'nin Kitab-ı Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar* adlı eseri üzerine bu çalışma yapıldı.

Bu eser, Feridüddin Attar'ın *Bülbülname* adlı eserinden çevrilerek genişletilmiş, değişik hikayelerle zenginleştirilmiş, tasavvufi ve ahlaki konularla ayrı bir boyut kazanmıştır. Bu eserde, hikayelerden hareketle okuyucuya öğütler verilmiştir. Türk edebiyatında *bülbülmeler* üzerine yapılan çalışmalarda bu eser ele alınmamıştır. *Bülbülname* ve *Gül ü Bülbül* adlarıyla yazılmış olan bu tür eserler içerisinde *Gülşen-i Ebrar* öncelikle adının değişikliğiyle dikkat çekmektedir. Adının değişik olması bile bu eserin benzerlerinden farklı bir tarzda yazıldığını göstermektedir. Hem Türk edebiyatında yapılan *Bülbülmelere* bir yenisini eklemek hem de bu eseri kendi içinde edebi türler açısından değerlendirip incelemesini yaparak eseri tanıtmak amacı göz önünde bulunduruldu. Bu tür eserleri günümüze taşırken onu günümüz okuyucusuna sevdirmek ve anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak önemlidir. Bu da bu tür eserlerin Arap yazısından Latin yazısına aktarılıp günümüz Türkçesiyle anlaşılır hale getirilmesi, yani metnin çevriyazısı ile birlikte sadeleştirilmesi yapılarak ortaya konmasıyla mümkündür. Bu yarar göz önünde bulundurularak eserin sadeleştirilmesi yapıldı.

Bu eser Feridüddin Attar'ın *Bülbülname*'sinin telif-tercümesi olduğu için Attar'ın *Bülbülname*'siyle karşılaştırması yapıp benzer ve farklı yönler üzerinde duruldu. Eserin Türk edebiyatında yazılan ve konusu bakımından benzer olan diğer *bülbülmeler* içindeki yeri ve durumu incelendi.

Eski Türk Edebiyatında yer alan eserlerin edebi tür açısından ele alınıp değerlendirilmesi hem edebiyatımızın konu zenginliğini ortaya koyması bakımından

hem de türlerin tesbit edilip sonraki aşamalarda yapılacak sınıflandırmalara kolaylık sağlaması bakımından önemli olmaktadır. Genel olarak ele alınan bir türün içerisinde farklı türlere örneklik edebilecek alt türlerin olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle *Gülşen-i Ebrar*'ın genel olarak *bülbülname* türüne girdiğini ancak bu türün içerisinde farklı türdeki hikayelerin olması ve bu hikayelerden yola çıkılarak tasavvufi ve ahlaki konuların işlenmesi, eserin içerisinde farklı türlerin bir arada verildiğini bize göstermektedir. *Gülşen-i Ebrar*'da yer alan bu türleri ayıklayabilmek için öncelikle eserin tümünü kapsayan ve esere serpiştirilmiş olan Bülbülname ile ilgili bölümler alınıp bu bölümlerin beyit numaraları da verilerek tür açısından değerlendirmesi yapıldı. Daha sonra eserde yer alan diğer türler tesbit edilip her tür kendi özellikleri içerisinde değerlendirildi. Böylece eserin genel yapısı içerisinde hikayelerin yeri belirlenmiş oldu.

Eserin şairi ve müellifi Müniri hakkında mevcut kaynaklarda bilgi olmaması nedeniyle az da olsa bu eserden hareketle onun hayatı, edebi kişiliği ve düşünceleri üzerine bazı veriler elde edildi. Şairin, şiirdeki söyleyiş tarzı, şiir anlayışı, konuları şiire aktarış biçimi belirlendi.

Tek nüshası tesbit edilen ve müellif hattı olan Müniri'nin bu eseri Farsça beyitlerle birlikte toplam 5213 beyittir. Eser Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Bölümü, Agah Sırrı Levent'ten satın alınan yazmalar arasında 100 numarayla kayıtlıdır. Eser baştan sona kadar tamdır. Çevriyazı çalışmasıyla ortaya koyup sadeleştirmesini verdiğimiz bu çalışmada ayrıca ayet ve hadislerin anlamları verilerek kaynakları gösterilmeye çalışıldı. Ayetlerin meali Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı eserinden alındı. Beyitler içerisinde geçen iktibasların kaynakları hem metin içerisinde hem de incelemenin iktibaslar bölümünde dipnotlarda gösterildi. Farsça beyitlerin anlamı şair tarafından verildiği için bu beyitler Arap harfli yazılışlarıyla metinde yer aldı. Eserde yer alan tipler, kişilikler, teolojik öğeler, özel terimler ve adlar, iktibaslar, atasözleri ve veciz sözler, deyimler, bilinmeyen kelimeler, eserin içerik olarak zenginliğini gösterir. Bu zenginliği ortaya koyma çabası göz önünde bulunduruldu. Ayrıca eserde dikkat çeken dil özellikleri ve yazım farklılıkları örneklerle gösterildi. Harekeli olarak yazılmış Türk Dili açısından önemli olan Türkçe arkaik kelimelere sözlük içerisinde yer verildi. Sözlüklerde yer almayan kelimeler için soru

işaretiyle birlikte tahmini anlam verildi. Ayrııcı, şahıs, yer ve eser adları dizini oluşturuldu.

Tüm titizliğimize rağmen metnin okunmasında, sadeleştirilmesinde ve incelemenin yapılmasında eksik kalan veya farkedilmeyen hatalardan dolayı mazur görülmeyi dileriz.

Meheddin İSPİR

İŞARETLER ve KISALTMALAR

[ ]	: Metne Yapılan Tahmini İlaveler.
AKDITYK	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
A.g.e.	: Adı geçen eser.
A.g.m.	: Adı geçen makale.
AÜ	: Atatürk Üniversitesi
bkz.	: Bakınız.
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
d.	: Doğum Tarihi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
FEF	: Fen Edebiyat Fakültesi
EF	: Edebiyat Fakültesi
H	: Hicri
H.Nu	: Hadis numarası
KB	: Kültür Bakanlığı
M	: Miladi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDEB	: Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
Tsz .	: Tarihsiz
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ysz .	: Yersiz

GİRİŞ

1. MÜNİRİ

1.1. Hayatı

Gülşen-i Ebrār ve Ma'den-i Esrār adlı eserin şairidir. Şair hakkında kaynaklarda bilgi olmaması nedeniyle onu bu eserinden hareketle tanıtmak, hayatı hakkında bilgi vermek, düşüncelerini, kişiliğini, yaşayış ve dünya görüşünü ortaya koymak durumundayız.

Müniri eserinde Kanuni Sultan Süleyman'a, Şehzade Selim'e ve İbrahim Gülşeni'ye medhiye yazmış, eserini Şehzade Selim adına düzenlemiştir. Müniri'nin söyleyişinden Şehzade Selim'e yakın olduğunu, onun ilgisini ve sevgisini kazandığını, bu ilgi ve sevgiden dolayı da mutlu olduğunu görüyoruz.

*Anuñ nāmına yazdum bu kitabı
Anuñ devrinde buldum feth-i bābı*

*Cihān durduķca dursun ad u şānı
İhāta iyalesün hük-m-i cihānı*

*Diyeler ola kim bir gün **Müniri**
Selīm Hān imiş anuñ dest-giri (220-222)*

Eseri Gelibolu'da yazdığını ve H.956 / M. 1549'da tamamladığını söyleyen Şair, yalnızlık köşesinde, derin düşünceler içerisinde yazmaya başladığı bu eseri tamamlamanın mutluluğunu yaşar.

*Oturmuşdum Geliboli'de bir gün
Ferāğat köşesinde şöyle maḥzūn (181)*

***Ṭokuz yüz elli altı** idi tarih
Ki icāze irişdi bu müsennā (5172)*

*Çü bu rüşen saḥāyif buldı encām
Muḥabbet tıfl-ı rūḥum kıldı ibkā (1573)*

Eserini Gelibolu'da yazdığını söyleyen Şair, eserde Gelibolu'yu üç yerde daha anar. Şair Gelibolu'da yaşanan bir olayı anlattıktan sonra şöyle devam eder.

*Geliboli'da hem bir er dişiye
Uyup az kaldı kim 'ahdini şıya (2124)*

Gelibolu'da öğrendiği bir bilgiyi aktarması da şairin orada yaşadığına tanıklık eder.

*Geliboli'de ben de oldum āgāh
Ki bir ehl-i Haqq'a bir niçe gümrāh (2591)*

Anlattığı olayın Gelibolu'da olanlara örnek olmasını istemesi O'nun Gelibolu'yu iyi bildiğini göstermektedir.

*Geliboli'de bu hālet bu gūne
Olupdur hāli olana numūne (3198)*

Bu bilgilerden hareketle şairin *Gelibolulu* olması muhtemeldir. En azından böyle bir hacimli eseri Gelibolu'da yazmış olması, hayatının bir bölümünü orada geçirdiğinin bir işaretidir.

Müniri, eserinde İbrahim Gülşeni'ye medhiye yazmış, bu medhiyede Gülşeni'yi övüp ona duada bulunduktan sonra kendisini onun yetiştirdiğini söylemiştir. Önceleri bilgiden, gönül arınmışlığından, Allah aşkından yoksun olarak kötülükler içinde yaşarken İbrahim Gülşeni'ye gittiğini onun makamında yetiştiğini ve bilgiyi, görgüyü, sevgiyi, Allah aşkını, nefsi arındırmayı ondan öğrendiğini, kısaca tüm eğitimini ondan aldığını söylemektedir.

*Anuñla kim açıldı bize bu rāh
Pes añmak vācib oldı anı her gāh (307)*

*Ne Rabbimiz ne nefsimiz bilirken
Ne disek sözümüzde yañılırken (311)*

*Çamış gibi egilirken yel ile
Açarken çüp gibi her bir sel ile (312)*

*Hüdā'dan yaña kıldı bizi irşād
Fütühāt ile oldı cānımız şād (313)*

*Anuñla hāşıl oldı bunca reftār
Anuñla zāhir oldı gizlü esrār (321)*

*Anuñla nefsimüz buldı felâhı
Anuñla cânımız buldı cenâhı (322)*

Bu bilgiler bize Müniri'nin Gülşeni tarikatından olduğunu göstermektedir. Şairin İbrahim Gülşeni elinde yetişmiş olması, onun *Gelibolu'da* tarikatın bir görevlisi olarak irşat faaliyetlerinde bulunduğu açık göstergesidir. Çünkü bu eserde Şair, insanların olgunlaşabilmeleri için tarikata girmelerini bir şeyhe bağlanmalarını, benliklerini bir kenara koyup gönlü arındırarak Allah'ın veli kullarına yakın olmalarını, Allah'a kavuşma yolunun velilere bağlanıp onların eğitiminden geçmekle mümkün olabileceğini belirtir. Kendi durumunu buna örnek verir. İbrahim Gülşeni'ye bağlanmadan önce boş bir hayat sürdüğünü ona bağlanıp ders aldıktan sonra olgun bir kişilik kazandığını söyler.

Müniri, bu eseri yazdığında *Kanuni Sultan Süleyman padişah* (ö.H.1566), oğlu *Selim* (d.1524/ö.1574) ise şehzadedir. *İbrahim Gülşeni* ise hayatta değildir. Şair İbrahim Gülşeni'nin adını anmak için ona bu medhiyeyi yazmıştır. Gülşeni 1534'te ölmüş, Müniri eserini 1549'da tamamlamıştır. Bu bilgilerden hareketle *Müniri'nin* 16. yüzyılda yaşadığını, bu eseri olgun bir yaşta tamamladığını söyleyebiliriz.

Kaynaklarda şairle ilgili, Agah Sırrı Levent, Attar'ın *Bülbülnamesi*'ni Çevirenler ve Eserleri, yan başlığı altında, *Müniri (16.y.y) Gülşen-i Ebrar, (H.956 = M. 1549) Bülbülname'den genişletilerek çevrilmiştir,*¹ bilgisini vermiştir. Prof.Dr. Amil Çelebioğlu da *Müniri'nin beş-altı bin beyit arasındaki Gülşen-i Ebrâr ve Ma'den-i Esrâr isimli mesnevisi, Attar'ın Bülbülnamesi'nden nakil olup 956/ 1549 tarihinde tamamlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman ve Şehzade Selim medhiyesini ihtiva etmektedir,*² şeklinde açıklamada bulunmuştur.

1.2. Edebi ve Tasavvufi Kişiliği

Şair hakkında vereceğimiz bilgiler bu eserden yapacağımız çıkarımlarla sınırlı olacaktır. Şair eser içerisinde kendi hayatı hakkında bilgi vermemiştir. Şiirlerin sonunda

¹ Levent, Agah Sırrı, Türk Edeyatı Tarihine Giriş, 1.Cilt. TTDB., 3. Baskı, Ankara 1996, s. 138.

² Çelebioğlu, Amil, Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edeyatı, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1994. s.92.

Müniri mahlasını kullanmıştır. Eserin kendi hattı olduğunu, onu yüz dikkat ile yazdığını, bu nazmı kendisinin düzenlediğini belirtmiştir.

Rübā'ī

*Dünyānuñ olur naqşa mübeddel çok ziyādı
Her bey'inüñ āher irişür kesr ü kesādı
Bu haṭṭı **Müniri**-i za'if iyledi imlā
Bāşed ki cihānda añıla ḥayr ile adı (5108)*

Rübā'ī-i Diger

*Dünyāda ecel kimseye virmez çü mecālī
Toprağa şalar günde niçe niçe aḥālī
Yüz diḳḳat ile yazdı **Müniri** bu kitābı
Ḥayr ile ola kim añıla tā bu emālī (5210)*

Rübā'ī

*Mevcūd-ı cihān āher olur cümle çü fānī
Her tır ü kemān ehli yaşar bunda kemānı
Bu nazma **Müniri** dürişüp virdi nizāmı
Ḥayr ile ola kim añıla adı vü şanı (5212)*

Müniri, bu eserinde, Türkçe'yi iyi kullanmakla birlikte Arapça ve Farsça kelimelere de yer vermiştir. Arapça'dan aldığı kelimeler çoğunluktadır. Arapça ve Farsça'dan iktibas yoluyla aldığı Farsça beyitlerin, ayet ve hadislerin Türkçe karşılıklarını şiirinde işlemiştir. Bu da onun Arapça ve Farsçayı iyi bildiğini göstermektedir. Yaptığı bu alıntılar ile şiirin akışını konunun anlatımıyla paralel olarak sürdürmüştür.

Müniri, sözün görünüşüne değil içeriğine önem verir. Onun için önemli olan sözle kapalı kapıları açmak, gizli olanları açığa çıkarmaktır.

*Çü fāş olmaḳ diler sırr-ı nihānī
Beyāna açalum nuṭḳ u zübānı (334)*

*Ḳalem aldım ele geldim beyāna
Ḳulağ aç gel berü rāz-ı nihāna (345)*

Bilgisiz olanlar, bir bilenin yanında yetişmemiş olanlar yazar olamazlar. Yazmak için bilmek gerekir.

Ol el kim dutmadı üstād elini

Ne bilsün bu yoluñ kâl u belîni (363)

*Ne bilsün neydügin yazuda ma'nî
Musāvîdür yanında hest-ile ni (364)*

Yazan, yazdıran, sanatı ortaya koyan, ortaya konulan Allah'tır.

*Yazan ol yazdıran ol yazu oldur
Cihānda hikmet ile sun'ı boldur (379)*

Arınmış gönle sahip olmayan insanlar söylenen doğruları anlayamazlar, bu güzel sözler onlara sıradan bir sözmüş gibi görünür. Böylece sözü söylemek kadar anlamak da önemlidir. Anlamayan için en güzel söz bile değersizdir.

*Nazar şāfî gerekdür şāf-ı dilden
Ki bu güftarı fehm ide bu dilden*

*Ĥased olsa gönülde olmaz ol şāf
Görünür ehl-i hağ sözi aña lāf (389-390)*

Söylediklerinin görünürde bir hikaye olduğunu, ancak manadan renk ile koku verdiğini, bu nedenle sözün önemli olduğunu vurgular. Asıl anlatılan insandır, insanın davranışlarıdır. Bu insan davranışları kuşlar kişileştirilerek verilir. Bu yönüyle şair insanı eğitme konusunda temsili hikayeleri kullanır.

*Ĥikāyetdür egerçi şuretā bu
Virür ma'nîden ammā renk ile bû (390)*

Şair sözden çok manaya önem verir. Manayı inciye benzetir. İnsanın dilinde mana incileri saklıdır. Önemli olan o mana incilerini ortaya çıkarabilmektir.

*Şadefdür gūyiyā bu nuğ-ı insān
Olur zımnında ma'nî dūrri pinhān*

*Şadef durduğca deryāda nihānî
Görünmez kimseye dūr-i şehānî
(3255-3256)*

16. Yüzyıl, *Her bakımdan Türk kültür ve edebiyatının, tamamen şahsiyetini kazandığı en zengin ve verimli bir kemal devresini teşkil ettiğinden*³ dolayı Müniri de

³ Çelebioğlu, , a.g.e., s. 7.

bu dönemin bir şairi olarak, mesnevi biçimindeki bu eserini günün edebi anlayışıyla ortaya koymuştur. Arapça ve Farsça kelimelere yer vermiş ancak kullandığı bu kelimeler eserin genel anlatımı içerisinde anlaşılabilirliği bozmamıştır. *Tevhid*, *Nat*, *Medhiye* türündeki şiirlerinin dili biraz daha ağırdır.

Ġanīdür yok şerīkiyle şebīhi
Yaradan ol ħabīhiyle vecīhi (15)

Zehī ħadīr zehī luḡf ıssı Allāh
Ki ħānına sunar minḡād u ġümrah (40)

Mücellā idi hem mirātı cānı
Anuñ çün gördi ol rüy-ı nihānı (93)

Emīr-i ‘ādil ü sulḡān-ı fāzıl
Şurūruñ ħāmi‘-i ħayrāta māyıl (155)

Cenāb-ı ibn-i şāh-ı ħişver-i Rūm
Ki anı bir ġüzīde ħıldı ħayyūm (206)

Sözün keşf ile söyledi temāmet
Ki her sözi olurdu bir kerāmet (289)

Müniri bu eserini insanları eğitmek, onlara dini öğütlerde bulunmak, ders vermek hikayelerden yola çıkarak kıssadan hisse vermek amacını gütmüştür. Bu yönüyle o edebiyatı sanat yapmak için değil toplumu eğitmek için kullanmıştır. Bu ve buna benzer eserler Divan edebiyatının toplumsal yönünü ortaya koyarlar. Halkla beraber olan bu tür şairler kendi görüşlerini, tasavvufi ve dini konuları halka sevdirmek ve benimsetmek için şiir yazmışlar böylece hem halka şiiri sevdirmişler hem de görüş ve düşüncelerini geniş kitlelere ulaştırma olanağı bulmuşlardır. Müniri de mutasavvıf bir şairdir. Tasavvuf onun gayesidir. *Aslında mutasavvıf şairler iki kısma ayrılabilir: Hallac-ı Mansur, Seyyid Nesimi, Ahmet Yesevi, Niyazi-i Mısri, İbrahim Hakkı gibi Hak yolunda gerçeğe erişmiş şairler birinci kısımda toplanırlar. Bunlar aynı zamanda şeyh ve mürşittirler. Önce mutasavvıf sonra şairdirler. Bu şairlerin şiirlerindeki tasavvuf, ilk bakışta görülür, olduğu gibi ortadadır. İkinci kısımda olanlar ise, tasavvufu sanat*

*yönünden gören şairlerdir.*⁴ Müniri önce tasavvufu amaçlayan birinci grup şairlerdendir. Tasavvufi kişiliğini bu eserinde açıkça ortaya koymuştur. Bayezid-i Bistami, Cüneyd-i Bağdadi, Hallac-ı Mansur, Şibli, Ferüdidin Attar, Şeyh Sadi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, İbrahim Gülşeni gibi büyük mutasavvıfların görüşlerine yer vermiştir. Mevlana'nın *Mesnevisi*'nden etkilenmiş bu eserden yer yer alıntılar yapıp düşüncesini güçlendirerek işlemiştir.

*Dağı rüşen işitgil Mesnevî'den
Kelâm-ı Ma'nevî'den Mevlevî'den (1110)*

*İşitgil Mesnevî'den sen bu remzi
Dağı uşşâka itme ta'n u lemzi (1542)*

*Ki maşsûda irüşüp kalmayasın
Sözini Mesnevî'nün añlayasın (1921) .*

Cimriliğiyle Bilinen Mısır Taciri'nin Hikayesi'ni Şeyh Sadi'nin kitabından aldığını söyler.

*Kitâbında getürdi Şeyh Sâdi
Ki Hak'dan bulmuş idi 'izz ü sa'di (4084)*

*Mışırda vardı bir merd-i tâcir
Ki meşhûr idi ol beyne'l-ekâbir (4085)*

Şeyh İbrahim Gülşeni'ye övgü yazan, O'nun manevi feyziyle esrini yazdığını söyleyen şair, Halveti tarikatının bir kolu olan İbrahim Gülşeni'nin kurduğu *Gülşenilik* içinde yer alır.

*Yoğ idi bizde bu üslûba kudret
Eger feyz itmese ol şeyh-i ezkâ (5146)*

*Mağâm-ı ihtisâsı olup ihlâs
Şerî'atda olan eţkâ vü aştâ*

*Ki ya'nî Şeyh İbrâhim-i ekrem
Ki oldı Gülşenî birle mükennâ*

⁴ İpekten, Haluk, Fuzuli Hayatı Sanatı Eserleri, Ankara, 1991, s. 26.

*Anuñdur bu beyān u bu feşāhat
Odur ma'nide bu güftār-ı güyā (5150-5152)*

Müniri *Vahdet-i Vücut* görüşünü savunur. *Vahdet-i vücut, varlığın birliği demektir. Allah'tan başka varlık olmadığını idrak ve şuuruna sahip olmak, bilmek. Vahdet-i vücut zevkle elde edilir, yaşanarak bilinir. Her şey o Bir'in çeşitli şenlerinden, görünüşlerinden tecellilerinden ibarettir.*⁵ Şair aleme birlik gözüyle bakılması gerektiğini, bu gözle bakılınca her yerde Allah'ın görüleceğini, her yerde Allah'ı göremeyen gözün mutlu olamayacağını, tüm varlıkların aslının birlik olup yine birliğe secde ettiklerini, görünürde çok şekil olduğunu ancak Allah'tan başka varlık olmadığını, her şeyin O'nun varlığında olduğunu belirtir. Bu düşünceyi anlayabilmenin yolunun da akıl değil aşk olduğunu söyler.

*Göz açıp āleme tevḥīd ile bak
Görine tā ki her yirde saña Ḥaḳ*

*Ne göz ki görmedi her yerde Ḥaḳkı
Sa'ādet bābına itmedi daḳkı*

*Nazar kıl bunca bu aḡ u ḳaraya
Ki ḳandan geldi bunlar bu araya*

*Ḳamu a'dāduñ aslın añla vāḥid
Ki olmuş Vāḥid'e her biri sācid*

*Fürū'ı ḳoyup olḡıl aḡla vāşıl
Gözine olmasun bu perde ḡāy[?]il*

*Göresin andan özge nesne yokdur
Cihānda dürlü sīret gerçi çokdur*

*Yazan ol yazdıran ol yazu oldur
Cihānda ḡikmet ile sun'ı boldur*

*Münezzeh şüretler bu cümleden ol
Ṭolu ma'nide andan sağ ile şol*

Ne ansız bizde bu şüret görünür

⁵ Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Ankara, 1997, s. 741

Ne aña irmeye kudret görünüür

*Uzanmaz bu yola aqluñ ayağı
Meger kim ışık ola anuñ dayağı
(373-382)*

Müniri, bu varlığın birliğini kavrayabilmek için de kuş dilinin öğrenilmesi gerektiğini söyleyerek eserin tümünü bu görüş çerçevesi içinde ele almıştır. Varlığı kavramanın temel dayanağı aşktır, sevgidir; sevgi denizine dalmaktır. Bu sevgi denizine dalıp aşk ile gönlünü arındıran kişi varlıkta bedenini yok eder, böylece varlığın birliğini kavramış olur.

*Fenā bulmayıcak sâlik özinden
Seçemez gicesini gündizinden*

*Muhabbet bahırına talmasa insân
Zuhûra gelmez andan dürr-i ʿirfân*

*Aña kim itmedi ışık âşinâlık
Eline girmedi bu rüşenâlık
(370-372)*

Şaire göre kişinin sonsuzluğu elde edebilmesi için varlıkta yok olması gerekir. Çünkü yok olan görünürdür, aşk şarabını içenler bu suretten kurtulup ölümsüzleşirler.

*Fenâyâ irmeyen irmez beķāya
Kederden geçmiyen girmez şafāya*

*Gözetme şüreti maʿnî yolın gör
Ölen süredür aña iy gözi kör*

*İçenler cām-ı bākīden müdāmī
Diridür añlar ölmezler müdāmī
(814-816)*

Tasavvufi bir düşünce yapısı içerisinde eserini yazan Müniri, şiiri düşüncelerini anlatmak için bir araç olarak kullanmıştır. İnsanların söyleneni okuması, okuduğundan zevk alması, güzellik duygusunun vermiş olduğu ihtiyacı karşılayabilmesi için sanatsal anlatım önemlidir. Bunun önemli oluşundan dolayı şair manaya önem vermekle birlikte şekli de ihmal etmemiş eserin şekil ve içerik yönünden uyumlu olmasına, güzel

olmasına, yeni olmasına özen göstermiştir. Eserin genel yapısına baktığımızda bunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunu onun şu beyitlerdeki söyleyişinden de anlayabiliriz.

Çü fâş olmak diler surr-ı nihānī
Beyāna açalum nuṭṭ u zübānı

Gülistān-ı haḳāyık güllerinden
Baḥīl el degmemiş sünbüllerinden

Direlüm deste deste dāne dāne
Virelüm anı uşşāk-ı cihāne
(334-336)

Şairin böyle hacimli bir eser yazmış olması, eserde mesnevi nazım şeklinin yanında kaside, gazel ve rübai nazım şekillerini de kullanmış olması onun başka eserlerinin de olabileceğini akla getirmektedir. Şiir söylemedeki rahatlığı ve akıcılığı onun iyi bir şair olduğunu göstermektedir. Aşkî öncü edinen, aşkla ilmi birleştiren Müniri, öğretici üslubuyla dikkat çekmekte, tasavvufî düşüncenin zenginliği içerisinde sözünü kolay bir biçimde söyleyebilmektedir.

2. MÜNİRİ MAHLASLI DİĞER ŞAİRLER

2.1. Amasyalı İbrahim Müniri (ö. H. 927/ M. 1521)

Şair ve Tarihçi. Amasyalıdır. Sultan II.Bayezid'in oğlu Şehzade Sultan Ahmed'in mahiyetindeki şairlerdendir. Şehzade Ahmed'e kasideler sunmuş onun iltifatını kazanmış, özel meclislerinde bulunmuştur. Daha çok ilmi eserleriyle tanınmıştır. Türkçe ve Farsça divanı, Fıkıhtan bir Risalesi, Tezkiretü'l-Vekāyi isminde Osmanlı Tarihi ve Mihr ü Müşteri adında manzum bir eseri vardır. H.927/ M. 1521'de Sofya'da vefat etmiştir.⁶

2.2. Edirneli Hüseyin Müniri (ö. H.1135 / M. 1722-23)

Asıl adı Hüseyindir. Edirne'de doğmuş ve büyümüştür. Hayatına dair fazla bilgi bulunmayan Müniri, İstanbul'da Ruznâmçe-i Evvel katipliğinde bulunmuş ve H.1135 / M. 1722-23 yılında Edirne'de vefat etmiştir.

Şiirleri hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır.

Şiirlerinden örnekler:

BEYİTLER *Gönül levh-i sevâd-ı harf-i esrâr-ı gam olmuştur*
Veli çıkmaz beyâza lerziş-i kilik-i zebânımdan

Açılmaz gonca-i bahtım tulû' etmez meh-i kânım
Müniri oldum âzurde zemîn ü âsumânımdan⁷

2.3. Belgradlı Müniri

Asıl adı İbrahim b. İskender el-Müniri er-Rumi olup Belgradlı Müniri Efendi adıyla meşhur olmuştur. Alim bir kişi olup Bosnalıdır. 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Belgrad'da yaşamış ve tanınmıştır. Tuhfetü'n-Nushiye, Sebilü'l-Hadi, Menakibü'l-Müttakin, Nisābu'l-İntisāb, Silsiletü'l Mukarrabin, Seb'iyat-ı Müniri, Sübülü'l-Hüda adlarında eserleri vardır. Nisābu'l-İntisāb, yaşadığı çağdaki problemleri

⁶ İpekten, Haluk, v.d., Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı isimler Sözlüğü, Ankara, 1992 ; Tahir, Bursalı Mehmed, Osmanlı Müellifleri, Ankara, 2000, C.2, s. 409; İsen, Mustafa, Kühü'l-Ahbarın Tezkire Kısmı, Ankara, 1994, s.164

⁷ Canım, Rıdvan, Edirne Şairleri, , Ankara, 1995, s. 360

dile getirip, bunlara tenkitler yönelttiği; Fütüvvet yapılanmasının sorgulayıp, öneriler getirdiği bir eserdir. Silsiletü'l Mukarrabin adlı eseri ise, yaşadığı çağda tanıştığı ya da başkalarından dinlediği bazı kişilerin hayatı ve menkıbelerini kaleme almıştır.⁸

Sultan I. Ahmet Devrinin sonunda Belgrad'da vefat etmiştir.⁹

---

⁸ Engin, Mustafa, Belgradlı Müniri, Bursa, 2002, s. 20-21

⁹ Tahir, B. Mehmed, A.g.e., s. 25-26

3. KĪTĀB-I GÜLŞEN-İ EBRĀR ve MA'DEN-İ ESRĀR

3.1. Nüsha Tanıtımı:

Ölçü: 187x117(130x80)mm.

Kapak: Şemseli, zencirekli, miklepli, vişneçürüğü renginde deri cilt.

İç Düzen: Eksik yaprak yok. Metin (1b-184a) aralığındadır. Toplam 184 yaprak, 15 Satır 2 Sütun, 5212 beyit.

Mürekkebi: 1b yıldız tezhipli. Cedveller 5a'ya kadar yıldız, diğer sahifeler mavi mürekkeple yazılmıştır. Farsça beyitlerin çoğunluğu, ayet ve hadisler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kağıt: Aharlı sarı kağıt.

Yazı: Nesih. Ayet ve hadisler, Farsça beyitlerin çoğunluğu ve başlıklar harekelidir.

Başlangıç: *Bi-ḥamdi 'llāhi zi'l-fazli'l-ʿazīmi*
Ve bi'smi 'llāhi fettāhi'l ʿalīmi (1b)

Son: *Bu nazma Müniri dūrişüp virdi nizāmi*
Ḥayr ile ola kim añıla adı vü şanı (184a)

I.BÖLÜM

1. BÜLBÜLNAME TÜRÜNÜN TARİHÇESİ

Bülbül; *Aslı Farsça olan bu kelime sonradan Arapça'ya da girmiştir. Bülbül için andelib ve hezardan başka sesinin güzelliği dolayısıyla hezar-destan (bin bir türlü hikaye söyleyen), hoş-han (güzel okuyan), hoş-gu (güzel söyleyen), hoş-aheng (güzel sesli) kelimeleri de kullanılır. Çeşitli Türk şivelerinde böberdek, böbürdek, keleşek, kujulak, ötlügen, sandugaç gibi adlarla anılan bülbüle Divan-ı Lügati't-Türk ve Kutadgu Bilig'de de rastlanır.¹⁰ Passeriformes (ötücükuşlar) takımının Turdidae familyasından ötüşünün güzelliğiyle tanınan iki kuş türü.Bayağı bülbül 16,5 cm uzunluğunda üst bölümleri koyu, alt bölümleri sütlü kahverengi, kuyruğu kızıl kahverengidir.¹¹ “Baharda güzel ve yanık ötüşüyle tanınan kül renginde bir kuş.Yuvasını gülşende veya çemende kurar ve cihana vermez.¹² şeklinde tanımlanır.*

Edebi anlamda ise Bülbül; *şakıyışlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşık sözleri arz eden bir aşığın timsalidir.Bülbül güle aşık kabul edilir.¹³ Edebiyatımızda aşığı temsil eder. Aşığın bütün özelliklerini taşır. Gül için kendi kanını ona vererek renginin kırmızı olmasını sağlar.*

Gülşen-i Ebrar'da bülbül, Süleyman'a onun hakkında şikayetçi olan kuşların diliyle tanıtılır. Buna göre bülbül, işi sızlanma, inleme ve ağlama olan, ekşi yüzlü ve beceriksiz, kolu kanadı düşmüş, çıplak, güle delice aşık olan yersiz, yurtsuz, zayıf bir kuştur. Gül vakti geldiğinde mutlu olan, geceleri gülün aşkıyla öten, dünyaya önem vermeyen, şaşkın, tutkun ve sarhoşluğuyla bilinen, sabahlara kadar sesini kesmeyen bir kuştur. Bülbül ötüşü nedeniyle hatibe, öttüğü ağaç da minbere benzetilmiştir. Her perdede yeni bir hutbe okuyan, okurken okuma kurallarına dikkat eden, Kur'an'ı baştan sona tecvid'e uyararak okuyabilen, okuduğunun anlamını verebilen iyi bir hatiptir. Ancak okuduklarıyla eylemde bulunmayan, herkesin gönlünü sevinçle doldurmasına rağmen kendi gönlünü etkileyemeyen temsili bir tiptir.

¹⁰ Kurnaz, Cemal, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, C.6, s.485

¹¹ AnaBritannica Genel Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, C.5, s. 176

¹² Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, 1977, C.1, s. 480

¹³ Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 1991, s.90

Bülbül güle aşıktır. Bu eserde bu aşk şu şekilde dile getirilir: *Şarhoş bülbül, bulunduğu yeri düzenleyip gülün aşkına, elinde ne varsa vermiş. İşi inleme, ah ve ağlama olmuş; yaz ve kışını bunlarla geçirmiş. Gülün aşkının dışında gönülde hiçbir şey bırakmamış, tüm verdiklerini aşk yoluna vermiş. Gönlünde başkasına yer vermemiş; bütün düşünceleri ve hayalleri süpürmüştü. İçini, görüntülerden temizlemiş; dışını, gonca gül gibi yüz parça etmiş. Gül ona bir yudum içki içirmiş; ömrünün harmanını bu içki ile suvarmış. Dünyaya bağlılıktan tümüyle kurtulmuş; yersiz yurdunda, doğru yolu bulmuş. onda ne bey ne de kadı korkusu var; ne gelecek ne de geçmiş kaygısı (var.)* Tüm bu özellikleriyle bülbül, iyi bir aşıktır. Aşkı uğruna her şeyini veren, gönlünde gülün sevgisinden başka bir şey taşımayan, güle konmak için kanını bile feda eden bir aşıktır.

Bülbül sabah rüzgarıyla güle gönderdiği mesajda aşkını ve güle olan özlemini şöyle dile getirir: *De ki: ' Benim sensiz ne kararım, ne de gönülde küçücük bir sıkıntım olur. Bana sensiz eğlece yaraşmaz; yüzünü görmeyince bahar (bana) kış günleri gibi olur. Dert ve özleminden ciğerlerim yaralandı; ayrılığından dolayı gözümde kanlı yaşlar aktı. Tatlı can sana tatlı gelmektedir; tatlı ilacı, Sultan'a ulaştır. Çok söylemekle zamanım boşa geçti; çok kederli ve önlemsiz oldum .Gönülde rahatım ve sürekliliğim kalmadı; bu sulu gözlerimin kuruyacağı yok. İşim, her an ağlamakla inlemek; öncüm, sıkıntı ateşine yanmak oldu..Bedenim baştanbaşa tümünden tutuştu; bilmem ki bu yanmaktaki yararım nedir? Eğer göz yaşlarıma boğulmasaydım; kimse beni ateşten ayıramazdı. Eğer bedenimi aşk ateşi yakmasaydı; gözyaşım bedenimi sele verirdi. Bana, bu iki dert arasında, ölmekle dirilmek her an öncü oldu. Ancak bu derde önlem olur mu? Sevgilinin kapısına bir daha yüz sürsem mi? Eğer bir an olsun yüzünü görsem; ya da onun tatlı sözünü işitsem.. İki dünyada da yaşamdan, bunların kötülüklerinden ve tüm iyiliklerinden (vaz) geçeydim. Hizmet kapısında saygı göreydim; köpek olmayı saygınlık bileydim .Eteğini içtenlikle sağlam tutaydım; iki dünyayı da koşulsuz terk edeydim.* Bu şekilde güle olan aşkını dile getirdikten sonra, gülden aşkına karşılık bekler, onun kendisine yardımcı olmasını, kavuşma gününe ümitle bakmasını ister.

Bülbül aynı zamanda çok iyi bir şairdir. Ölçülü kafiyeli şiirler söyler. Sözü inci dizer gibi dizer. Bu şairliğini Süleyman'a sunduğu övgüde ortaya koyar. Sözüünün gücüyle Süleyman'a yakınlaşır. Yine sözüünün gücüyle diğer kuşlara seslenir ve onlara öğüt verir.

Gül; *Farsça'daki genel anlamı çiçek olan gül, Türk Edebiyatında da gül-i badam (badem çiçeği), gül-i yasemen (yasemin çiçeği) gibi ifadelerde aynı anlamda kullanılmıştır. Gül çeşitli vasıflarıyla daha çok sevgilinin sembolü kabul edildiğinden şairlerin ilham kaynağı, çiçeklerin de sultanıdır. Klasik Türk edebiyatında gül sevgili tipinin bütün özelliklerini taşır.¹⁴ Gül, bülbülün sevgilisidir. Rengini bülbülün kanından almıştır. Kokusu, görünüşü ve rengiyle dikkatleri çeker.*

Gül, Türk edebiyatında beyitlerde yer aldığı gibi gül redifli gazel ve kasidelere de konu olmuş, *Gül ü Bülbül, Gül ü Nevruz, Gül ü Hüsvrev, Gül ü Saba, Gül ü Sadberk, Gül ü Ziba* gibi eserlerin temel yapısını oluşturmuştur.

Gülşen-i Ebrar'da gül, bağbanın onu seher vaktindeki görüşüyle tanıtılır. Gül, seher vaktinde güzelliğini aşıklarına göstermek için yüzünü açan, kızıl renge boyanan, gece sevdiğiyle beraber olup dudaklarını parça parça ettirerek, dudaklarından kan akıtan, zümrüt yeşili sapıyla altın ve gümüş renkli yüzünü herkese açan, herkese eğilimli olan bir güzel olarak sunulur.

Gül, sabah rüzgarının gözüyle de şöyle tanıtılır; *Sabah vakti rüzgarı bağa ulaştı; ayağını o güzel otağa bastı. Her yeri ve o yerin içini süslenmiş gördü; onun her yerini parlatılmış gördü. Güle baktı, onun ayrılığa düştüğünü, gönlünün özlem ateşiyle tutuştuğunu gördü. Aşığın ayrılığıyla, gül bahçesi gözüne ateş evi görünmüş. Elini bülbülün kavuşmasından yıkayıp temizlemiş; yakasını özlemle parçalamış. Özünü, aşıklık sarhoşluğuyla kaybetmiş; iki gözü de yolunu beklemede. Ayrılığın verdiği karanlıkla ayağı bağlanmış; gönlü özlem ateşiyle tutuşmuş. Sıkıntı dikenini göğsünde dert bitirmiş; eziyet rüzgarı gönlünü soğutmuş. Dudağını nazla gülümsetmiş; bahçenin toprağını göğsüne serpmemiş. Susarak ağzını bağlamış; ayrılık ateşine çokça yakılmış. Her an bülbülün ayrılığını anıp yüzünün üstüne su damlacıkları düşürmüş.* Gül bu özellikleriyle birlikte, bazen yüzünü göğe dikip elini duaya kaldıran, bazen aşkıdan dolayı şiirler okuyarak gizliliklerini halka açan, bülbülün ayrılığıyla tutuşup yanan, ona kavuşma ümidiyle inleyen bir sevgili olur. Bülbül'ün mesajına sabah rüzgarıyla cevap

---

¹⁴ Kurnaz, A.g.e, s. 219

gönderir. Cevabında ona aşıklığında tam olmasını öğütleyerek kavuşma ümidi verir. Bu yönüyle aşığa ümit verip onu teselli eder.

Bülbülün güle olan aşkı müstakil eserlere konu olmuş böylece Bülbülname türünde eserler yazılmıştır. Bülbülname türünün kaynağı kesin olarak belli değildir. Bülbülname hikayelerinin kaynağının Doğu özellikle de Hint ve Fars Edebiyatları olduğu kanaatinden hareketle *Bülbülname hikayeleri üzerinde Kelile ve Dimne'nin etkisinin olduğu*¹⁵ söylenebilir. Bilinen ilk *bülbülname* Fars Edebiyatı'ndaki Ferüdüddin Attar'ın (ö.H.618/ M.1221) *Bülbülname*'sidir. Türk edebiyatında *Bülbülname* adlı ilk eser Mevlana Celaleddin-i Rumi'nindir. Ancak bu eser Attar'inkinden tamamen farklıdır. Türk edebiyatında 16. yüzyıldan başlayarak *Bülbülname*, *Bülbüliyye* ve *Gül ü Bülbül* adlarında eserler yazılmıştır.¹⁶ Ancak Üzerinde çalıştığımız eser bülbülname türünde olmasına rağmen farklı bir adla (*Gülşen-i Ebrar* ve *Maden-i Esrar*) kaleme alınmıştır. Bu nedenle edebiyatımızda farklı adla oluşturulmuş başka *bülbülname*ler de olabilir. Türk edebiyatında *bülbülname*ler üzerine değişik çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonunda tesbit edilen *bülbülname*ler şunlardır:

Türk edebiyatında yazılmış olan Bülbülname, Bülbüliyye ve Gül ü Bülbüller:

Mevlana Celaleddin-i Rumi, Bülbülname (13.yy)

Yazarı Belli olmayan Bülbülname (15.yy)

Rifai, Bülbülname (15.yy)

Vahidi, Gül ü Bülbül (bitiş tarihi: 1520)

Müniri, Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar (bitiş tarihi: 1549)

Fazlı, Gül ü Bülbül (bitiş tarihi: 1553)

İznikli Bekayi, Gül ü Bülbül (bitiş tarihi: 1572)

Ömer Fu'adi Efendi, Bülbüliyye (bitiş tarihi:1623)

Birri Mehmed Dede, Bülbülname (bitiş tarihi: 1706)

İlmi, Bülbüliyye (bitiş tarihi, 1807)

¹⁵ Zavotçu, Gencay, Türk Edebiyatında Gül ü Bülbül Mesnevileri, Doktora Tezi, AÜ, Erzurum, 1997, s.7

¹⁶ Geniş bilgi için bkz. Zavotçu, A.g.e., s. 20-41

Abdurrahim Utızimeni, (1602-1603)¹⁷

1.1. Feridüddin Attar'ın Bülbülname'si

1.1.1. Şekil

Attar'ı Bülbünamesi, manzum bir eser olup Farsça olarak mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Aruz ölçüsünün *Me fā ī lūn / me fā ī lūn / fe ū lūn* kalıbıyla yazılmıştır. Her beyit kendi arasında kafiyeli olup beyitler arasında konunun anlatımına bağlı olarak anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Eserin (1-2.) beyitleri *tevhid*, (3-7.) beyitleri *kalemiyye*, 7. beyit asıl konuya *geçiş (girizgah)* beytidir. 8. Beyitten sonra asıl konuya geçilmiş her konu içeriğine göre ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Bülbülname'nin anlatımı içerisinde konunun anlatımına uygun olabilecek örnek hikayeler de anlatılmıştır. Gencay Zavotçu'nun sadeleştirmesiyle birlikte tezine aldığı nüshada eserin tamamı 470 beyittir.¹⁸

Eserde toplam 34 başlık vardır. Bu başlıklardan ilki başlangıç, 8 tanesi Hikaye , 4 tanesi Sözün Gerçeği, 21 tanesi ise Bülbülname'yle doğrudan ilişkili başlıklardır. Eserde bülbülname hikayesinin içerisinde *Dilenci'nin Şirvan'a Gidiş Hikayesi*, *Harut ile Marut Hikayesi*, *Hallac-ı Mansur Hikayesi*, *Fare ile Kedi'nin Hikayesi*, *Bir Padişah'ın Veziri'ne 'sofi alimden üstündür.' Görüşünü Tartıştığı Hikaye*, *Şehir Faresi ile Vilayet Faresi'nin Hikayesi*, *Ticaret Sevdasıyla Gelenek ve Göreneklerin Zıddına Seyahata Çıkan Bir Adamın Hikayesi* yer alır.

1.1.2. Muhteva

Eser 'Bülbülname-i Hâce Attār Rahmetü'llāhi 'Aleyh başlığıyla başlamış. *Kalemi eline al ve gönlündeki sırrı açıkla, gaybı bileninin adıyla O'na başla* beytiyle giriş yapılp

¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Zavotçu, A.g.e., s. 40-114; Ayan, Hüseyin, Sema Hakkında Bir Eser: Birri Mehmed Dede'nin Bülbülüyye'si, Konya, 1986, s.207-216; Ayan, "Bülbülname, Rifāi" İstanbul, 1981, s.31; Onay, İsmail, Edebiyatımızda Bülbülname'ler ve Birri'nin Bülbülname'si, Erzurum, 1990; Kurnaz, İslam Ansiklopedisi, C.6, s.223 ve 485; Öztekin, Nezahat, Fazli'nin Gül ü Bülbül'ü Üzerine Bir İnceleme, Marmara Üniversitesi FEF, Türklük Araştırmaları Dergisi, S., 4, İstanbul 1988, s. 119-134; Yazar, İlyas, Ömer Fuādî'nin Bülbülüyyesi Üzerine Bir İnceleme, www. İlyasyazar.com; Yılmaz, Kāşif, "Gül ü Bülbül", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.3, İstanbul, 977, s.389

¹⁸ Zevotçu, A.g.e., s.(214-252)

kalemin övgüsü ve özellikleri anlatıldıktan sonra 7.beyitle asıl konuya Süleyman Peygamber'e telmih yapılarak geçilir.

Kuşlar, Süleyman Peygambere topluca gelerek Bülbül'ü şikayet ederler. Bülbül'ün çemen bahçesinin hatibi olduğunu, alçak, asık yüzlü ama dilinin tatlı olduğunu, iki yüzlü sarhoş ve ham olduğunu, sürekli inleyip sızlayarak gece boyu uyumayıp coşarak gül rengine boyandığını, vücudunun çok küçük ancak feryadının çok büyük olduğunu anlatırlar. Bunun üzerine Süleyman Bülbül'ü getirmesi için Doğan'ı görevlendirir. Ondan Bülbül'ün nasıl bir kuş olduğunu araştırmasını ve ona yumuşak davranmasını ister. Doğan Bülbül'ü getirmeye gider. Gül bahçesinde Bülbül'ü bulur. Gül bahçesinin kokusundan ve Bülbül'ün inlemesinden etkilenir, kendinden geçer ancak kendini toparlayarak Bülbül'ü tutuklar. Bülbül Gül'e seslenerek gül ile dertleşir. Sabaha kadar aşk ve ayrılık üzerine konuşurlar.

Doğan, Süleyman'ın kendisini görevlendirdiğini söyleyip Bülbül'e *'teslim ol'* çağrısında bulunur. Bülbül de Doğan'a, aşık olduğunu, aşkıdan dolayı da kimseden korkmadığını, aşıklık şarabı içtiğini, aşkın aklın üstünde olduğunu, gerçek aşık olmayanın kendisini anlayamayacağını söyleyince, Doğan sertleşerek pençesini vurup Bülbül'ü havaya kaldırır, Bülbül'ün ağlayıp inlemesine aldırmadan yoluna devam eder. Bir dağın tepesine çıktıklarında Bülbül sabah rüzgarıyla güle mesaj gönderir. Sabah rüzgarı gül bahçesine gelir, mesajı Gül'e iletir. Mesajı alan Gül, ümidini keserek elbisesini yırtıp kan içinde oturur.

Doğan Bülbül'ü Süleyman'ın huzuruna getirir. Bütün kuşlar onun karşısında sıraya dizilmiştir. Bülbül ona övgüde bulunarak, *Eğer Allah uzun ömür verirse bundan sonra sana hizmet için canımı veririm*, der. Süleyman Peygamber de Bülbül'e, niçin şarap içip sarhoş olduğunu, şarap içmenin haram olduğunu, sarhoşluk veren şarabın değil manevi şarabın içilmesi gerektiğini söyler. Bülbül de şarap içmediğini, aşkıdan dolayı inlediğini, ötmekte tüm kuşlardan önde olduğunu, inlemeden dolayı bedeninin zayıf olduğunu belirtip *İçtiğim içki eğer senin yaradılışına bir damla dökülse, senden akıl ve idrak kaçar*, der. Gülün aşkıyla gönlünün coşup taşıtığını, bu aşktan dolayı inlediğini, yüz binlerce ah çektiğini, feryat ettiğini ekler. Süleyman Bülbül'ü dinledikten sonra diğer kuşlara *Siz Bülbül'ün arkasından suçlamada bulundunuz, onu ayıpladınız,*

kılıcınız Bülbül'ün kanına bulaştı. Bülbül gelince heybetinizi kaybettiniz, der ve Fare ile Kedi'nin hikayesi'ni buna örnek verir.

Tüm kuşlar Süleyman'ın huzurunda toplanır. Süleyman Bülbül'e, *Senin kuşlara cevabın olmayacak mı, getirdiğin delil nedir?* diye sorar. Bülbül de bunu anlaşılacak biçimde açıklayacağını belirtip bir an bile tuzaktan ve taneden ayrılmayan, sevgiliye kavuşma şarabından tatmayan, duygusuz olan, ömürlerini hileyle geçiren bu kuşların sözünden ayrıldığını, onlardan ürküp mecnun olduğunu söyler. Süleyman da onu haklı bulur.

Hikayenin bundan sonraki bölümünde Bülbül sırasıyla *Simurg'a, Akbaba'ya, Tavus'a, Papağan'a, Doğan'a ve Hüdhüd'e* hitapta bulunur.

Bülbül ilk olarak Simurg'a hitap eder. Bülbül Simurg'a hünersiz bir kuş olduğunu, yokluk içinde bulunduğunu söyleyip *Erkeksen meydana gel!* diye çağrıda bulunur. Onu *adı var kendi yok* diye niteler. *Mademki kuşların şahısın o halde kuşlara niçin itirazda bulunmadın? Eğer kendi kendinden korkun yoksa niçin yüz pervaneli mum gibisin. Sen ne mumsun, ne pervane; ne de bir kuş, topluluktan ayrılmış kendi başına yalnızsın* biçiminde eleştirir.

Bülbül Akbaba'ya hitap ederek Akbaba'yı ihtiyar kendi ömründen habersiz, yuva isteğiyle toprağın üzerinde düşe kalka koşturan, tembel, kavgacı, büyük ancak işi alçak, leş yiyip gönül inciten biri olarak nitelendirir. *Burnu gül bahçesinin kokusuyla ıslanmış biri leş ve yara kokusundan incinir. Öyleyse karga ve köpekle arkadaşlık yapma, gül bahçesine gel, temizliği gör*, der.

Bülbül, Tavus'a hitabında, Tavus'u elbisesi renkli, ayağı kara, kraliçelerin başı, bedenini örtmüş ama ruhu çıplak; dudağı gülen, gözü ağlayan biri olarak niteler. Üzerinin bezekli ama ayağının kara olduğunu, tüm güzelliğinin bir renkten oluştuğunu, bu renge mağrur olduğunu ve Süleyman'ın dergahından uzaklaştığını söyler. Üzerindeki bu süsü kaldırdığında hiçbir değerinin olmayacağını belirtir.

Bülbül, Papağan'ı da konuşan, dünya tadımını isteyen, kendini akıllı gören, bundan dolayı da sevgilinin sohbetinden ilgiyi kesen biri olarak niteler. Söz üstadı yüzünü açınca yüzü aynaya düşmüş yani taklide bağımlı kalmıştır. Düzmece konuşmayı bırakıp

bu bağımlılıktan kurtulması gerektiğini, bütün ilimleri öğrense, okusa bile aşk olmayınca bir şey bilemeyeceğini *aşkın ilmin tacı olduğunu* belirtmiştir.

Bülbül, Doğan'a seslenirken de Onu hızlı ve haşin uçan, makama bahşış ve şımarıklığa gururlanan, şahların elinde tazi olan, kan içici biri olarak niteler. Ayağını bağlayıp gözüün açtıklarını, gayret külahını başına taktıklarını bu nedenle kendi dünyasını unuttuğunu, uçmak istediği halde ayağının bağlı olduğunu belirtir. *Kanaat doğanı olsaydın ayağın bağlı olmazdı*, der.

Bülbül, Hüdhd'ü doğru yolun kılavuzu olarak nitelendirir. Cübbe giyen ama mertliği olmayanın, soyunda padişahlık olmadığı için giyinmekle padişah olamayacağını belirtir. Padişahlık yolunun adalet ve doğruluk olduğunu söyler. *Ben gül bahçesinde inleyen kuşum; sen diken başı yiyen kuşsun*, der. Süleyman'a vefasızlık yaptığı halde baş üstünde oturmasını doğru bulmaz. Başındaki zulüm tacını çıkarmasını ister.

Diğer kuşlardan farklı olarak Hüdhd de Bülbül'e cevap verir. Hüdhd Bülbül'ü perişanlığa düşmüş, dinini kirletmiş, cahil, pis kazan gibi coşup kaynayan biri olarak niteler. Aşıklıkta ham olduğunu gidip pişmesi gerektiğini söyler. Sırrını kimseye açıklamamasını ister. *Eski hikayelerden söz etmemelisin. Mert isen değerli olanı söylersin*, der. Bülbül'e savaş açtığını, dilini nükteyle açınca Bülbül'ün dilini bağlayacağını söyler.

1.1.3. Hikayeler

- *Dilenci'nin Şirvan'a Gidiş Hikayesi*

Yoksul düşmüş bir dilenci şaşkın bir halde rızık bulmak için Şirvan'a gider. Orada ileri gelenlerden birinin evinin önünde oturur. Eline bir ip alıp kendini onun hizmetine adar. Bir yıl ağlayıp sızlayarak onun yanında kalır. Bu durumu Padişah'ın veziri öğrenir. Onun niçin böyle yaptığını sorar, onunla ilgilenip kesesini altınla doldurur. Dilenci de ünlü bir kişi olur. Bu hikayede emir olmak isteyen kişinin padişahın yanında yaşlanması gerektiği düşüncesi işlenir.

- ***Harut ile Marut Hikayesi***

Başlangıçta gökte melek olan Harut ile Marut, Adem dünyaya gönderilince, insanın fesat ve kan çıkarıp dünya mülkünü kargaşaya verdiklerini söyleyip bu nedenle kendilerini üstün görürler. Allah da onları yeryüzüne indirir. Zühre'yi de onlara gönderir. Zühre onların kendisine eğilim gösterdiklerini görünce onları buyruğuna alır. İsm-i Azam duasını da onlardan öğrenip göğe çıkar. Şarap içip günah işleyen Harut ile Marut da Allah'tan af dileyip cezalarının dünyada verilmesini isterler. Allah da ceza olarak onları Babil'de başaşağı kuyuya asar. Onlar suyun özlemiyle başaşağı kuyuya bakarlar. İnsanlar da seher vakti sihir öğrenmek için Babil'e kuyunun başına gelirler. İstedikleri sihiri öğrenirler.

Bu hikayeden çıkarılan ders anlatılıp öğüt verilir. İstek şarabıyla sarhoş olup özünden koparılan her zaman bu kuyuya başaşağı asılır. Eger nefse ve makama eğilim gösterirsen sürekli bu kuyuda kalırsın.

- ***Hallac-ı Mansur Hikayesi***

Manevi şarabın açıklayıcısı durumunda bir bölümdür. Hallac-ı Mansur'a verilen şarap onun *Enel Hak* (Ben Allahım) demesine neden olmuştur. Bu sözden dolayı müftüler Mansur'un ölümüne fetva vermişler, Mansur aşk sarhoşluğuyla dar ağacına getirilmiş ancak sözünden dönmemiş kendi kişiliği ve benliğini yok edip Allah'ta var olmuştur.

- ***Fare ile Kedi'nin Hikayesi***

Bir gece fare azık aramak için dolaşırken yolu meyhanecinin evine düşer. Fare küpteki şaraptan içer, sarhoş olur. Sarhoş olunca kendini övüp herkese meydan okur. Fare böyle övünüp dururken oraya kedi uğrar. Kediyi gören fare durumun kötüye varacağını anlayınca kediye yalvarmaya başlar. Kedi de Fareye, şeriatın yasakladığı şarabı içip sarhoş olduğunu böylece cezayı hak ettiğini söyler. Kendisine bir üstadın *Düşmanından emin olma çünkü ondan her an kötülük gelir* öğüdünü alıp kulağına küpe ettiğini bu nedenle *seni öldürmekten başka çare yoktur, senin kurtuluşun ölümdür*, der.

- ***Padişah ile Vezir Hikayesi***

Tavustan hareketle şekil ile özün değerlendirmesi yapılır. Bir padişah vezirine *Sofinin alimden iyi olduğu düşüncesine takıldığı*, söyler. Veziri de bilgi sahibi olmayan sofinin güçlü olamayacağını belirtip *Sadef inci gibi değildir*, der. Birkaç eşekçiyi süsleyip güzel kokularla bezeyerek Padişahın karşısına çıkarır. Bilgiden yoksun olan bu kişilere Padişah değer vermez. Bilgili sofinin değerli olacağı görüşünü benimser.

- ***Şehir Faresi ile Vilayet Faresi'nin Hikayesi***

Bir şehir faresiyle vilayet faresi çöl toprağında gezerlerken her ikisi de çöl faresinin yanına giderler. Çöl faresini, yiyeceği olmadığı için kendi mekanlarına davet edip evlerine getirirler. Önüne pek çok yiyecek koyarlar. O anda kedi onu delikten gözetler. Çöl faresi kaçıp canını kurtarır. Sonra şehir faresine seslenerek *köle olup bu nimetler içinde kalmaktansa, özgür olup çölde gelecek azığa kanaanat etmek daha iyidir*, der. Burada kanaatin önemi anlatılır.

- ***Ticaret Sevdasıyla Gelenek ve Göreneklerin Zıddına Seyahata Çıkan Bir Adamın Hikayesi***

Adamın biri ticaret sevdasıyla geziye çıkar. Gittiği her şehirde kazanç sağlar. Sağladığı kazancın yarısıyla gönlünü eğlendirir, diğer yarısını da yoksullara verir. Ona *Savurganlık etme*, diye uyarıda bulunurlar. O da yoksullara yardım etmek gerektiğini, bunun malın bereketini artıracığını söyler. Adam, Medine'den kalkıp Medayin'e gider. Oradaki Padişah, ona güvence verir, ancak gizlice onun kervanından vergi alır. Ona zulm eder. O da *zulm ettin* diyerek Padişah'ın huzuruna çıkar. Padişah'a sözünde durmayıp zulm ettiğini, bu nedenle bir grup zalimin malını mülkünü talan ettiklerini söyler. Padişah, buyruk verip soyguncuların yakalanmasını ister. Bu olay üzerine tacını tahtını bırakır. Bunu da adaletli olmaya bağlar. *Hükümdar adalet için taç giyer*, der. Burada Padişahın adaletli olması gerektiği düşüncesi işlenir.

1.1.4. Dini -Tasavvufi İşleyiş

Bülbülname, Süleyman Peygamber ile kuşlar arasındaki iletişimden doğmuştur. Süleyman Peygamberin kıssası bu eserin kaynağını oluşturur. Attar, esere *gaybı bilen, kullarına rızık veren Allah'ın adıyla* başlar. Kuşlar Bülbül'ü Süleyman'a şikayet ederken şarap içip sarhoş olan bu sarhoşlukla sabaha kadar inleyip çevresindekileri rahatsız eden yani günah işleyen bir tip olarak bildirirler. Bu günahın doğru olup olmadığını araştırmak üzere Bülbül'ün istenmesi, sorgulanması, kuşlarla yüzleştirilmesi, Bülbül'ün kuşlara tek tek hitap ederek onları yaratılış, yaşayış, davranış ve konumları bakımından eleştirmesi neticesinde insanların olaylardan ders alması amaçlanmış ve bu olaylara paralel olarak dini ve tasavvufi öğütler verilmiştir.

Süleyman Peygamber, Bülbül'e hitap ederken niçin şarap içip sarhoş olduğunu, şarap içmenin haram olduğunu, kişiyi alçalttığını belirtip manevi şarabın içilmesi gerektiğini söyler. Manevi şarap aşk şarabıdır. *Allah'ı sevmekten kaynaklanan zevkin sonucu ortaya çıkan bir tür mestlik, melankoli. Sufiler bu bakımdan, içmeden sarhoş olanlardır, diye tanımlanır.*¹⁹ Sarhoş eden şarap ise insanı alçaltır. Attar, bu konuyla bağlantılı olarak Harut ile Marut Hikayesi'ni anlatıp sarhoş eden şarabın melekleri bile ne kadar kötü bir duruma düşürdüğünü ortaya koyar. Şarabın insanı en üst makamdan en aşağılara indirdiğini, nefse ve makama meyledenlerin başaşağı olacağını belirtir. Yine Fare ile Kedi Hikayesi'nde de şarap içip sarhoş olan farenin düştüğü kötü durum açıklanır. Aşk şarabıyla bağlantılı olarak da Hallac-ı Mansur'un Hikayesi'ni örnek verir. Bu aşk şarabından içenin ise kendi benliğini yok ettiğini, Allah'ın varlığında yok olduğunu, derecesinin yükseldiğini açıklar.

Bülbül'ün sarhoşluğu da bu aşk şarabından dolaydır. Böylece Şair, aşkın kişiyi yücelttiğini savunmuş olur. Bu yüceltilişle haklı çıkan Bülbül, aşktan ve aşkıktan habersiz olan, dünya sevgisine aldanıp yeme, içme, giyinme ve makam elde etme amacına yönelik olarak yaşayan kuşları eleştirir. Bu eleştiri sonucunda insanlara ahlak dersi verilmiş olur. Kişinin arkasından konuşmak, yalan söylemek, bozgunculuk yapmak, ikiyüzlülükle göze girmeye çalışmak, birilerini suçlayarak makam elde etmeye

¹⁹ Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Ankara, 1997, s.660

çabalamak gibi ahlaki olmayan tutum ve davranışlar eleştirilir. Bilgili ve olgun insan olmanın önemi vurgulanır. Simurg'un kişiliğinde, haksızlık karşısında susanlar, yalnızca kendisini düşünenler; Akbaba'nın kişiliğinde, hayatını sadece yeme içmeyle geçirip olgunlaşamayan alçaklar; Tavus'un kişiliğinde, görüntüye önem veren, giyimiyle süslü görünen ancak bilgiden, ahlaktan yoksun olanlar, bilgisiz sufiler; Papağan'ın kişiliğinde, kendini bilgili sanıp sevgilinin sohbetinden ilgiyi kesenler, benliğini yok edemeyenler, taklitçiler, dünya lezzetlerine aldanıp ayak altında ezilenler; Doğan'ın kişiliğinde, makamı ve zenginliğiyle gururlananlar, birilerine bağımlı olup kendi dünyasını unutanlar; Hüdhd'ün kişiliğinde; Padişah olup da zulmedenler, adaleti ve eşitliği sağlayamayanlar, yoksulları gözetmeyenler, söz verip de sözünde durmayan hükümdarlar eleştirilir.

1.2. Attar'ın Bülbülname'si'nin Türk Edebiyatına Etkisi

*Hicri altıncı asrın (M.12) son yarısıyla yedinci asrın (M.13) ilk yarısında yaşayan Ferideddin Attar*²⁰ özellikle sufi şairler üzerinde etkili olmuştur. Türünde ilk eser olan Attar'ın Bülbülname'si, Türk edebiyatında yazılan bülbünelere kaynaklık etmiştir. Agah Sırrı Levent'e göre, Türk edebiyatında "Attar'ın Bülbülname'sini çevirenler ve eserleri şunlardır: Müniri (16.y.y), Gülşen-i Ebrâr (H.956 - M. 1549) Bülbülname'den genişletilerek çevrilmiştir. Ömer Fuadi (ö. H. 1046 / M.1636) Bülbülüyye; Manisalı Birri (ö. H.1127 / M.1715) Bülbülüyye (Ömer Fuadi'nin eserini nesre çevirmiştir.)"²¹ Bunlarla beraber yazarı belli olmayan bir Bülbülname, "Attar'ın Bülbülname'sinin halk hikayesi üslubuyla yazılmış mensur bir tercümesidir."²² "Vahidi'nin H.927 / M. 1520 yılında tamamladığı ve Sultan Selim'e takdim ettiği Gül ü Bülbül adlı manzum-mensur karışık Farsça eseri de Anadolu sahasında yazılmış, Attar'ın Bülbülname'sinin özeti gibidir."²³ Ömer Fuadi Efendi'nin Bülbülüyye'si H.1033 / M.1623-1624'te bitirilmiş, 1148 beyitlik bir mesnevidir. Attar'ın Bülbülname'sinin genişletilmiş bir çevirisidir. 24

²⁰ Gölpınarlı, Abdülbaki, Mantık Al-Tayr (Ferideddin-i Attar), İstanbul, 1990, s.I

²¹ Levent, Agah Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihine Giriş, Ankara 1996, s.138-139

²² Geniş Bilgi İçin bkz. Zavotçu, A.g.e., s. 44-49 ve 96-97

²³ Geniş Bilgi İçin bkz., A.g.e., s. 52-57 ve 97-99

²⁴ Geniş Bilgi İçin bkz., A.g.e., s. 71-76 ve 107-109 ; Yazar, İlyas, A.g.m.

Birri Mehmed Dede'nin Bülbüliyye'si H. 1117 / M.1705'te tamamlanmış mensur bir eserdir. Ömer Fuadi'nin Bülbüliyyesi'nden esinlenerek yazılmıştır.²⁵

1.3. Attar'ın Bülbüliyyesi ile Gülşen-i Ebrar'ın Karşılaştırılması

1.3.1. Şekil

Her iki Eser de *mesnevi* nazım şekliyle yazılmıştır. Attar'ın eseri 470 beyittir. Mesnevi nazım şeklinin dışında başka bir nazım şekli kullanılmamıştır. Esere iki beyitlik *Tevhid*, beş beyitlik *Kalemiyye* ile başlanmış ardından asıl konuya girilmiştir. Genellikle Mesnevilerin düzeninde yer alan *Münacat*, *Na't*, *Medhiye* ve *Kitabın Yazılış Sebebi* gibi bölümler, Attar'ın eserinde yoktur. Buna karşılık Müniri'nin eseri 5213 beyit olup eserde, *Tevhid*, *Münacat*, *Na't*, *Dört Halifeye Övgü*, üç *Medhiye* ve *Kitabın Yazılış Sebebi* yer alır. Eserde mesnevi nazım şeklinin yanında iki *gazel*, bir *kaside*, üç tane de *Rübai* vardır.

Her iki eser de Aruz ölçüsüyle, Hezec Bahri'nin *Me fā ī lūn / me fā ī lūn / fe ū lūn* kalıbıyla yazılmıştır.

1.3.2. Muhteva

1.3.2.1. Başlıklar

Attar'ın Bülbülname'sinde 34 başlık vardır. Bu başlıklardan ilki başlangıç, 8 tanesi *Hikaye*, 4 tanesi *Sözün Gerçeği*, 21 tanesi ise *Bülbülname*'yle doğrudan ilişkili başlıklardır. Müniri'nin eserinde ise toplam 166 başlık vardır. Bu başlıklardan 131 tanesi farklı hikaye ve konularla ilgili, 35 tanesi ise Bülbülname'yle ilgili başlıklardır. Attar'ın Bülbülname'sini esas alan Müniri, bu eserini sadece Bülbülnameyle sınırlandırmamış, pek çok hikaye ve konuyu da bu türün içerisine sıkıştırarak yeni bir eser oluşturmuştur. Bundan dolayı eserini, *bülbülname* olarak değil de başka bir isimle *Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar* olarak düzenlemiştir.

Başlıklara baktığımızda eserdeki asıl değişikliğin *bülbülname* türü üzerinde olmadığını görürüz. Hikayedeki olayın başlaması, gelişmesi ve sonuçlanması bazı

²⁵ Geniş Bilgi İçin bkz. Ayan, A.g.e, s.207-216; Onay, İsmail, A.g.e, 93 sayfa; Zavotçu, A.g.e., 76-82 ve 107-109

farklı söyleyişler dışında aşağı yukarı aynıdır. Asıl değişiklik *bülbülname* içindeki hikayelerin işlenişinde, anlatımında ve hikayelerden ortaya çıkarılan dersler üzerindeki değerlendirmelerdedir.

1.3.2.2. Hikayeler

Her iki eserde de yer alan hikayeler, anlatımın akışı içerisinde ele alınan ya da değinilmek istenen konuyu, işlemek, o konu üzerine ahlaki ders vermek amacına yöneliktir. Bu nedenle bu hikayeler *Bülbülname*deki olayların içerisine serpiştirilmiştir. Bu iki eserde ortak olan hikayeler şunlardır;

Dilenci'nin Şirvan'a Gidiş Hikayesi: Attar'ın eserinde Doğan'nın, Bülbül'ü Süleyman'a götürürken, Bülbül'e *Eğer adam olmak istiyorsan, gönül sahiplerinin devletinin etrafında dolaş* sözünden sonra bu sözle özdeşleştirilmek üzere anlatılır. Hikayenin sonunda emir olmak istiyorsan bir padişahın yanında yaşlan mesajı verilir. Aynı hikaye Müniri'nin eserinde ise, yine aynı bölümde Doğan'ın Bülbül'e *Tavâf it devlet ehli hânesini ; Bulasın tâ gönül cānānesini* beytinden sonra anlatılır. Müniri anlatırken olayları, tanımlamaları, konuşmaları daha ayrıntılı bir şekilde işler. Bu hikayenin sonunda, bağışta bulunan Vezir'in davranışını örnek göstererek padişah olanların, zengin olanların yardımsever olmaları gerektiğini belirtir. Dünyanın geçiciliğini anımsatarak, dünya malına, paraya aldanmamak gerektiğini vurgular.

Görüldüğü gibi Müniri aynı hikayeyi daha farklı bir şekilde işlemiştir.

Harut ile Marut Hikayesi: Bu hikaye her iki eserde de Süleyman'ın Bülbül'e hitap ederken ona niçin şarap içtiğini, şarap içmenin günah olduğunu, insanı alçalttığını söylemesinden sonra anlatılır. Harut ile Marut'un şarap içtikten sonra düştükleri kötü durum örnek olarak gösterilir. Bu kıssa, Müniri'nin eserinde, *övünme, gururlanma şaraptan da kötüdür*, denilerek anlatılıp övünmenin kibirlenmenin sakıncaları ortaya konur. Devamında şair, bazı öğrencilerin Harut ile Marut'tan sihir öğrenerek karı-koca arasını açtıklarını, bozgunculuk yaptıklarını hikaye ettikten sonra sihir yapmanın sakıncalarını ortaya koyup öğütte bulunur.

Hallac-1 Mansur Hikayesi: Bülbul Süleyman'a cevabında şarap içmediğini, aşk şarabından dolayı sarhoş olduğunu söyler. Bu cevabın arkasından her iki eserde de Hallac-1 Mansur hikayesi anlatılır. O *enel-hak* (ben Hak'ım) sözünü bu aşk sarhoşluğuyla söylemiş ve sözünden dönmediği için de asılmıştır. Bülbul bu aşk şarabıyla sarhoş olduğunu ancak Allah'ın sırrını açığa vurmadığını söyleyerek kendini haklı çıkarır. Müniri'nin eserinde bu kıssa daha geniş bir şekilde ele alınır. Mansur bir gece zindandaki tutukluları kerametiyle kurtarır. Bu olay halifeye duyurulur. Halife Mansur'un sözünden dönüp özür dilemesini ister. O da sözünden dönmez ve asılmaya razı olur. Bu noktada şair söz verip de sözünde durmayanları (münafıklığı) eleştirir. Sözünde durmanın önemini ayet ve hadislerle açıklar. Konuyla ilgili olarak da Sultan Mahmut'un başından geçen bir olayı aktarır.

Fare ile Kedi'nin Hikayesi: Attar'ın eserinde, Süleyman Bülbul'ü dinledikten sonra diğer kuşlara seslenerek, *Siz Bülbul'ün arkasından onu suçladınız, onu kınadınız, onu ayıpladınız ancak Bülbul huzura gelince heybetinizi kaybettiniz. Sizin bu durumunuz Fare ile Kedi'nin hikayesine benzer*, der. Ardından Kedi ile Fare hikayesi anlatılır. Hikaye sonunda kedi fareyi affetmeyerek öldürür. Müniri'nin eserinde ise, Süleyman kuşları, Bülbul'ün arkasından konuşup dedikodu ettikleri için azarlar. Bu arada arkadan çekiştirmenin, dedikodu yapmanın, bozgunculuk yapmanın sakıncaları ayet ve hadislerden alıntı yapılarak açıklanır. Son peygamber Muhammed'in Mirac gecesinde gördüğü bir olay örnek verilir. İnsanlara seslenilerek *Kötü sandığın eğer iyi olursa; o an yalanınla yüzün kara olur. Nitekim kuşlar bülbulü yerdiler; ancak sonunda kendileri pişman oldular. Ey yürüyen, bu örneği anla; örnek kedi, fare ve şaraptır*, der ve hikayeyi anlatır. Hikayede şarap içerek sarhoş olan farenin, kedinin arkasından atıp tutması, havalara girmesi sırasında kedinin fareyi yakalaması onu sorguya çekmesi ve onu boğazlaması anlatılır. Müniri, hikayeden yola çıkarak şarap içmenin kötülüğünü, dünya hayatına aldanmamak gerektiğini, ibadet yapmanın önemini anlatır. İbadetle ilgili olarak da İsa peygamber'den bir kıssayı örnek vererek işler.

Bu dört hikaye iki eserde ortak olan hikayelerdir.

Müniri'nin eserinde yer alan şu hikayeler ise Attar'ın eserinde yoktur: *Rum Kayseri'nin Habercisinin Hazret-i Ömer'in Şehrine Gelmesi Hikayesi; Her Şeyde Leylâ'nın Yüzünü Gören Mecnun'un Hikâyesi; Şuayb'ın Hikayesi; Serüveni Nedeniyle Yoksullaşan Arap Derviş'in Bir Kadımla Hikayesi; Virane Kapısında Ağlayan Divane'nin Hikayesi; Bir Adam'ın Şeyh Halvayı'ye Perişanlığını Şikayeti Hikayesi; Üveys-i Karanî'nin Hikayesi; Şeyh ile Derviş'in Hikayesi; Sultan Mahmud'un Hikayesi; Güneş Sıcağında İbadet İden Zahid'in Hikayesi; Sultan Mahmud'un Hikayesi ve O'nun Adeleti; Zalim Padişah ile Kocakarı Hikayesi; Padişah'ın Fakir Bir Kadının Evini Zorla Yıktırması Hikayesi; Ömer'in Yalnızken Fakir Bir Kadını İşitmesi ve O'na İyilik Etmesi Hikayesi; Fakiri Taşla Döven Bir Zalimin Hikayesi; Coşkun Deryayı Sakinleştiren Bir Böceğin Hikayesi; Mısır Taciri'nin Hikayesi; Behlül Divane ile Harun Reşid'in Hikayesi; Zülkarneyn ile Çin Meliki'nin Kıssası; Şeyh Ebu Said'in Huzurunda Sufi Olan Gençlerin Hikayesi; Şeyh Cüneyd'in Hizmetine Baş Kaldıran ve Kendini Şeyh Gören Bir Dervişin Hikayesi; Kendini Beğenmiş Bir Gencin Hikayesi.*

Attar'ın eserinde yer alan, *Padişah ile Vezirin Hikayesi, Şehir Faresi ile Vilayet Faresi'nin Hikayesi ve Ticaret Sevdasıyla Gelenek ve Göreneklerin Zıddına Seyahata Çıkan Bir Adamın Hikayesi* Müniri'nin eserinde yoktur.

1.3.2.3. Üslup ve İşleyiş

Her iki şairin üslubu da insanı eğitmeye yöneliktir. *Kıssadan hisse almak* görüşüyle hareket etmişlerdir. Ancak bu iki eser karşılaştırıldığında Attar'ın, olayları olduğu gibi aktarıp kısa kısa öğütler verdiğini görmekteyiz. Bu yönüyle Attar'ın eserinde olayların anlatımı verilmek istenen dersin anlatımından daha fazladır. Müniri ise bir olay anlatırken konunun akışı içerisinde o olayı bırakıp ders verir, öğütlerde bulunur, öğüt verirken hikaye içinde hikaye anlatır, alıntılarla, ayet ve hadislerle konuyu iyice dağıtır. *Bu söze son yok* deyip tekrar olayın anlatımına döner. Bu anlatış biçimi eserin sonuna kadar devam eder. Bu yönüyle Attar'ın eserinin daha sade ve anlaşılır olduğunu söyleyebiliriz. Attar, Süleyman ile kuşlar arasında geçen bu olayı anlatırken Kur'an'dan alıntılar yapmaz. Müniri ise olayları işlerken konularla ilgili ayet ve hadislere yer verir.

Bu nedenle Müniri'nin eseri anlatım olarak dini ve tasavvufi yönü ağırlıklı olan bir eserdir. Eseri işleyiş şekli dağınık ve karmaşıktır. Öğreticiliği ağır basmaktadır.

1.4. Türk Edebiyatında Yazılan Bülbülname İçerisinde Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar'ın Yeri

Türk edebiyatında yazılan *bülbülname*lerin konuları ve işleyişleri bakımından birbirleriyle benzeşenler ve birbirlerinden farklı olanları vardır. Fars Edebiyatı'nda Feridüddin Attar'ın yazmış olduğu *Bülbülname*, Türk edebiyatındaki bülbülnameilerin kaynağını oluşturur. Türk Edebiyatında bu eseri çevirenler, eserin konusuna bağlı kalmak üzere kendilerine özgü yeni eserler oluşturmuşlardır. Bülbülname içerisnde konusunu Attar'dan alan şair yada yazarlar ve eserleri şunlardır:

1. Yazarı Belli Olmayan Bülbülname.
2. Müniri, Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar.
3. Vahidi, Gül ü Bülbül.
4. Ömer Fuadi Efendi, Bülbülüyye.
5. Birri Mehmed Dede, Bülbülname.

Öncelikle Attar'ın *Bülbülname*'sindeki olayların epizotlarını vererek yukarıdaki beş eserin içinde *Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar*'ın yerini tesbit edelim.

1. Süleyman kendisine verilen güçle hayvanlara ve cinlere hükmeder. Bu nedenle bütün kuşlar emrindedir.

2. Bir gün kuşlar Süleyman'ın huzuruna çıkarak, 'bülbül, şarap içip sarhoş olarak sabahlara kadar ötüp inliyor ve herkesi rahatsız ediyor,' gerekçesiyle onu Süleyman'a şikayet ederler.

3. Süleyman durumu öğrenip yargılamak üzere Doğan'ı Bülbül'ü getirmesi için görevlendirir.

4. Doğan Bülbül'ü getirmek üzere yola çıkar, gül bahçesine gider, Bülbül'ün gülle dertleşmesinden sonra onu pençesine alıp yola koyulur.

5. Bülbül yolda sabah rüzgarıyla güle haber gönderir, rüzgar haberi güle iletir.

6. Doğan Bülbül'ü Süleyman'ın huzuruna getirir, Süleyman Bülbül'ü sorguya çeker, Bülbül de sorulan soruları cevaplandırır.

7. Süleyman Bülbül'ün haklılığına karar verir ve diğer kuşları bozgunculuk yaptıkları için azarlar.

8. Bülbül sırasıyla Simurg'a, Akbaba'ya, Tavus'a, Papağan'a, Doğan'a ve Hüdhdüd'e hitapta bulunur, onları çeşitli şekillerde eleştirir.

9. Son olarak Hüdhdüd de Bülbül 'e cevap verir.

Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar'da olay olduğu gibi alınmış olayın başlangıcı gelişmesi ve bitişinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak olayların anlatımını daha geniş bir şekilde ele almış ve değerlendirmiştir. Olay kahramanları üzerinde de bir değişiklik yapmamıştır. Kuşların kişilik ve davranış özelliklerini verirken daha fazla ayrıntıya girmiştir.

Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar'ın yazılışı, Ömer Fuadi'nin *Bülbüliyye*'sinden ve Ömer Fuadi'nin eserini düzyazıya çeviren Birri'nin *Bülbülname*'sinden öncedir. Bu bakımdan *Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar*, Attar'ın eserine konunun uyumu bakımından daha yakındır. *Gülşen-i Ebrar*'ın Türk edebiyatındaki diğer *bülbülnameler* üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Özellikle tasavvufi bir kişiliğe sahip olan ve bu eserini de tasavvufu insanlara sevdirmek ve insanları eğitmek amacıyla yazan Müniri, yine tasavvufi kişilikleriyle tanınmış olan Ömer Fuadi ve Birri üzerinde etkili olmuştur.

Bülbülname, içindeki olayların ilginçliğinden çok, olayların gelişmesinde yer alan kuşların davranış şekilleri dikkat çekmiştir. Bu davranış şekillerinin, dini ve tasavvufu anlatmada iyi bir araç olduğu tespit edilmiştir. İnsanları olayların akışı içerisinde hem eğlendirmek, hem de düşündürmek suretiyle gerekli öğütler kolaylıkla verilmiştir. Kuşlar farklı şekillerde kişileştirilerek toplumdaki farklı insan tipleriyle eşleştirilmiş ve yanlış davranışlar eleştirilerek doğruların benimsetilmesi amaçlanmıştır. Bu düşünceden dolayı bülbülnameler çoğunlukla mutasavvıf şair ya da yazarlar tarafından kaleme alınmıştır.

Ömer Fuadi'nin Bülbüliyyesi manzum bir eserdir. 1148 beyitlik bir mesnevidir. Eser aruzun *Me fā ī lün / me fā ī lün / fe ū lün* vezniyle yazılmıştır. 1623'te tamamlanmıştır.²⁶ Fuadi'nin Bülbüliyyesi nazım şekli, nazım türü ve ölçüsü bakımından

---

²⁶ A.g.e., s. 71

Gülşen-i Ebrar’la aynıdır. İki eser arasında hem şekil hem de içerik bakımından benzerlikler vardır. Her iki eserde de *Tevhid, Nat, dört büyük halifeye övgü ve eserin yazılış sebebi* bölümleri vardır. Her iki eserde de tasavvuf ön planda tutulmuştur. Bu benzerliklerle birlikte Fuadi’nin *Bülbüliye*’si daha sonra yazıldığı için olayın anlatımında ve kahramanların işlenişinde önemli farklılıklar gösterir. Fuadi’de olayda yer alan kuşların sayısı daha fazladır. Kuşlar üstlendikleri görevler bakımından da farklılıklar gösterir. Fuadi’nin eserinde yer alan *kuzgun, kara karga, saksagan, çaylak, kartal, leylek, serçe, keklık* gibi kuşlar Müniri’nin ve Attar’ın eserinde yoktur. Bu yönüyle Fuadi, Müniri’den etkilenmekle beraber kendine özgü bir anlatım tarzıyla ve oluşturduğu kurguyla yeni bir eser ortaya koymuştur.

Birri’nin *Bülbülname*si H.117/M.1705-1706 tarihinde yazılmıştır. Ömer Fuadi’nin *Bülbüliye*’sinin mensur çevirisidir. Birri, Fuadi’nin eserinin konusunu aynen alarak süslü nesir tarzıyla bu eseri yeniden yazmıştır. Bu değişiklik içerisinde yer yer kendi düşünce ve yorumlarını da katmıştır.²⁷

“Vahidi’nin *Gül ü Bülbül*’ü Farsça yazılmış küçük bir risaledir. 14 varaktan oluşan bu Gül ü Bülbül nazım ve nesir karışık olarak oluşturulmuş 1520’de tamamlanmıştır.”²⁸ Eserdeki olayların işlenişi ve anlatımı Attar’ın *Bülbülname*’sinden çevrildiğini göstermektedir. Bu eser *Gülşen-i Ebrar*’dan önce yazılmıştır. Ancak konu ve konunun işlenişi bakımından bu iki eser arasında bir uyumluluk vardır.

“Yazarı belli olmayan *Hikaye-i Bülbülname*, Attar’ın *Bülbülname*’sinin halk hikayesi şeklinde genişletilmiş mensur bir çevirisi mahiyetindedir. Ancak tam anlamıyla bir tercüme olmayıp Attar’ın *Bülbülname*’sinden kahramanlar ve olayların seyri bakımından bazı farklılıklar gösterir.”²⁹ Bu eserin yazılış tarihi belli olmadığı için Müniri’nin eseri üzerinde etkili olup olmadığını bilemiyoruz. Bu eserler Attar’ın *Bülbülname*’sinden çevrildikleri için önce yazılan eserlerin sonraki eserler üzerinde etkili oldukları söylenebilir.

²⁷ A.g.e., s.76; Ayan, A.g.e., s. 207-216

²⁸ Zavotçu, A.g.e., s. 52

²⁹ A.g.e., s. 44

Türk edebiyatında yazılan bülbülmeler içerisinde Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar, *Bülbülnamedeki* olaylardan hareketle insanı ele alması ve insanların manevi yönden olgunlaşmaları için öğütler vermesi bakımından önemlidir.

II. BÖLÜM

2. GÜLŞEN-İ EBRAR VE MADEN-İ ESRAR MESNEVİSİ

2.1.Şekil Özellikleri

2.1.1.Nazım Şekilleri:

2.1.1.1.Mesnevi

“Sözlük anlamıyla *ikişer*, *ikişerlik* demek olan mesnevi aslı Arapça olduğu halde Arapça’da kullanılmayan bir kelimedir. Edebiyatta aynı vezinde ve her beyti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli nazım şekillerine *mesnevi* adı verilmiştir. İki beyitten başlayarak 20-30 beyte kadar olan kısa mesneviler yazıldığı gibi, mesnevi şekliyle binlerce beyit süren uzun hikâyeler, kitaplar da yazılmıştır.”³⁰ *Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar* bu tarzda yazılmış 5213 beyitten oluşan uzunca bir eserdir. “Mesnevîde beyitlerin ayrı ayrı kafiyeli olması yanında her beytin anlamının kendi içinde tamamlanması ve öteki beyitlere geçmemesi de zorunludur. Beyitler arasında yalnızca konu birliğine dikkat edilmiştir.”³¹ Bunu *Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar* dan aldığımız beytlerle örneklendirelim:

Ġanîdür yok şerîkiyle şebîhi
Yaradan ol kabîhiyle vecîhi

İder bir katre şudan şekl-i âdem
Kimin maḥzûn ider kimini ḥurrem

Bu ʿâlem kanda idi var iken ol
Kerîm ü Kâdir ü Ġaffâr iken ol (15-17)

Gel iy şüfî işit bu ıstıfâʿı
Ara gönliünde sende bu şafâʿı

Senüñ de var mı gör zevk ile ḥâlün
Nedür kalbüñde fiḳr ile ḥayâlün

Taḳarrüb ehline bulduñ mı kurbet
Göründü mi gözüñe mülk-i vaḥdet

³⁰ İpekten, Haluk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul. 1994 , s.49.

³¹ A.g.e., s.49

*Gerekdür t̄alib-i taḥkīk olana
Bu kaşruñ girdine d̄aīm dolana (81-84)*

“Her beytin ayrı kafiyeli olması yüzünden mesnevīde büyük bir yazma kolaylığı vardır. Destanlar, uzun aşk hikayeleri, şehrengizler, öğretici dinī ve ahlakī eserlerin hep mesnevī şeklinde yazılmaları bu yüzdendir.”³² Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar’da bu tür eserlerden biridir. Eserdeki hikayeler, dini ve ahlaki konular geniş bir şekilde, mesnevi tarzının rahatlığı içerisinde işlenmiştir. “Bu tür mesnevilerde şöyle bir düzenleme görülür: Başta çoğunlukla kaside şeklinde, tevhid, münacāt, Peygamber ve halifeler için söylenmiş na’tler, kitabın adına yazıldığı kişi adına bir övgü vardır. Sonra eserin niçin yazıldığı anlatılır. Mesnevīnin asıl konusu bölüm bölüm ve ayrı başlıklar altında anlatılır.”³³ Gülşen-i Ebrar’da da bu düzenlemeye uyulmuş, ancak bu bölümler *kaside* nazım şekliyle değil *mesnevi* nazım şekliyle yazılmıştır.

Tevhid Bölümünden:

*Ḳamu maḥlūkuñ oldur p̄adişāhı
Ḳamu eşyā kemālinüñ güvāhı*

*Kerīm ü Vāḥid ü Ferd ü Aḥaddür
Ḥakīm ü Ḳādir ü Ḥayy ü Şameddür (5-6)*

Na’t Bölümünden:

*Cemī-i enbiyānuñ mehteridür
Velīler zümresinüñ rehberidür*

*Vücūdı āleme rahmet olupdur
Zuhūrı ādeme izzet olupdur (105-106)*

Medhiye Bölümünden :

*Ki yaʿnī ḥazret-i Sulṭān Süleymān
Hemīşe öğreden küffārā īmān*

*Naẓīri yok bugün devr-i zamānda
Şebīh olmaz aña şehler cihānda (160-161)*

³² A.g.e, s.49.

³³ A.g.e, s.49.

Dua Bölümünden:

*Hemîşe hāndānı hurrem olsun
Belā vü cev̄r anlardan kem olsun*

*Cihān durduḡca dursun şöyle ābād
Sürülsün milketüñde ‘adl ile dād (178-179)*

Sebeb-i Telif Bölümünden:

*Oturmuşdum Geliboli’de bir gün
Ferāḡat köşesinde şöyle maḡzūn*

*Cihān aḡvālin iderdüm tefekkür
Fenā rāhını gön̄lümde tezekkür (81-82)*

Hikaye Bölümünden:

*Nazar şāfī gerekdür şāf-ı dilden
Ki bu güftarı fehm ide bu dilden*

*Hased olsa gön̄ülde olmaz ol şāf
Görünür ehl-i ḡaḡ sözi aña lāf*

*Hikāyetdür egerçi şuretā bu
Virür ma‘niden ammā renk ile bū (388-3909)*

*Zübāna geldi luḡf ile Süleymān
Didi iy derd ile idenler eḡḡān*

*Bize aḡvālünüz idüñ hikāyet
Ki kimden böyle idersiz şikāyet*

*Size zulm eyleyen kimdür nedür ḡāl
Ki bunca yire sürersiz per ü bāl*

*Neñiz aldı neñiz atdı yabāna
O kim ḡaḡḡına düzdüñüz fesāne (434-437)*

2.1.1.2. Gazel

“*Gazel* kelimesi Arapçada ‘kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek’ demektir. Nazım terimi olarak gazel, kafiye örgüsü aa ba ca... olan bir nazım şeklinin

adıdır.”³⁴ Gülşen-i Ebrar’da *gazel* nazım şekliyle yazılmış iki şiir vardır. *Gazellerin* son beytinde şair mahlasını kullanır. Bu *gaze*’de şair mahlasını kullanmamıştır. Bunu da şairin eser içerisinde şiiri anlatılan hikayedeki mürid ağzıyla söylemesine bağlayabiliriz.

Şiir

*İy dirîgâ bilmezem başumda bu sevdâ nedür
Yâ derûnumda bu âh u nâle vü kavğa nedür*

*Neng ü nâm u mülk ü mâlî ışka şatdum bî-riyâ
Kâni’üm bir eski şâla bilmezem dîbâ nedür (2045-2049)*

Şiir

*Gelgil cemâlûñ göreyin iy gül-izârım kandasın
Sensiz baña dirlik harâm âlemde vârum kandasın*

*Şunduñ belâ peymânesin yağmaladuñ dil hânesin
Yağmacı mısın yâ nesin Türk-i Tatârum kandasın (2068-2072)*

2.1.1.3.Kaside

“ *Kaside* ‘niyet etmek, yaklaşmak’ anlamlarında ‘kasada’ kökünden gelen Arapça bir kelimedir. *Kaside* 9 beyitten 100 beyite kadar, aynı aruz kalıbıyla yazılmış ve *gazel* gibi a a ba ca... şeklinde kafiyelenen bir nazım şeklidir.”³⁵ Gülşen-i Ebrar’da bir *kaside* vardır. Şair elifiyye türünü ve eserin bitiriliş bölümünü aynı başlık altında *kaside* nazım şekliyle yazmıştır. Başlık : *Kasîde-i Elifiyye Ender-Hâtime’-i Kitâb-ı Gülşeni’l-Ebrâr ve Ma’deni’l-Esrâr* şeklindedir. Kaside şu beyitlerle başlar ve devam eder.

*Gel iy her şeyde olan Hakk’ı cüyâ
İden her küşede şun’ın temâşâ*

*Nazar kıl bu cihânuñ gerdişine
Ne kılur gör işinde saña ĩmâ*

*Neden buldı ta’ayyün bunca şüret
Neden zâhir olupdur bunca eczâ (5016-5018)*

³⁴ A.g.e, s. 7

³⁵ A.g.e, s. 28

*Nenüñle buldı ülfet bu elif kim
Bu ism ile olupdur ol müsemma*

*Elif kim istikāmet mazharıdur
Şahayifde durupdur doğru bir pā (5040-5041)*

*Münacātuma her kim diye āmīn
Emīn iyle anı imrūz u ferdā*

*Didim vallāhu a'lem bi-ş-şavābı
Sözüme bu arada idüp inhā (5206-5207)*

2.1.1.4. Rübai

“Sözlük anlamıyla *Rübai*, dörtlü, dörtlük demektir. Nazım terimi olarak da, dört mısralık bir nazım şeklinin adıdır. *Rübai hezec* bahrının özel rübai kalıplarıyla yazılır. Dört mısralık nazmı ve *tuyuğu rübaiden* ayıran bu kalıplardır.³⁶ Müniri bu eserin bitimini üç rübai ile yapmıştır. Son rübai şöyledir:

*Mevcūd-ı cihān āher olur cümle çü fānī
Her tır ü kemān ehli yaşar bunda kemānı
Bu nazma **Müniri** düriştüp virdi nizāmı
Hayr ile ola kim añıla adı vü şanı (5212-5213)*

Eserdeki beyit numaraları ve nazım şekilleri şöyledir:

<u>Beyit Numarası</u>	<u>Nazım Şekli</u>
(1- 2044)	Mesnevi
(2045-2049)	Gazel
(2050-2067)	Mesnevi
(2068-2072)	Gazel
(2073-5015)	Mesnevi
(5016- 5207)	Kaside
(5208-5213)	Rübai

³⁶ A.g.e, s. 65

2.1.2. Vezin

2.1.2.1. Mesnevi

Ḳamu maḥlūḳuñ oldur pādiṣāhu
Ḳamu eṣyā kemālinüñ güvāhu (5)

Me fā ī lün / Me fā ī lün / fe ū lün

* - - - / * - - - / * - -

kalıbındadır. “Hezec Arapçada ‘güzel sesle ve bağırarak şarkı söyleme’ demektir. Bu müseddes kalıp kısalığı ve işlekliliği nedeniyle mesnevi biçiminde yazılmış uzun hikayelerde kullanılmıştır. Ayrıca *kaside*, *gazel*, az sayıda *şarkı* ve divanlardaki *mesnevi* parçalarında da görülmüştür.”³⁷

2.1.2.2. Gazeller

Birinci gazelin vezni, remel bahrinin,

İy dirġā bilmezem başumda bu sevdā nedür
Yā derūnumda bu āh u nāle vü ḳavġa nedür

Fā i lā tün / Fā i lā tün / Fā i lā tün / fā i lün

- * - - / - * - - / - * - - / - * -

kalıbındadır. “Remel Arapçada ‘koşma, hızlı yürüme’ demektir. Türk şairlerince, ilk yüzyıllardan başlayarak bütün nazım şekillerinde en çok kullanılan bu bahrin kalıpları olmuştur.”³⁸

İkinci gazelin vezni,

Geġil cemālūñ göreyin iy gül-izārım ḳandasın
Sensiz baña dirlik ḥarām ‘ālemde vārum ḳandasın

Müs tef i lün / Müs tef i lün / Müs tef i lün / Müs tef i lün

- - * - / - - * - / - - * - / - - * - /

kalıbındadır. “Recez Arapçada ‘titreme, acı çekme’ anlamındadır. Recez bahri Türk şiirinde fazla kullanılmamış ve daha çok kaside ve gazellerde görülmüştür.”³⁹

³⁷ A.g.e, s. 151 ve 159

³⁸ A.g.e, s. 199

³⁹ A.g.e, s. 188

2.1.2.3. Kaside

*Gel iy her şeyde olan Haqq'ı cüyā
İden her küşede şun'ın temāşā*

Me fā ī lūn / Me fā ī lūn / fe ū lūn

* - - - / * - - - / * - -

Kasidenin vezni de metindeki mesneviyle aynı kalıptadır.

2.1.2.4. Rübailer

Eserde yer alan üç rübainin vezni de ;

*Bu nazma Müniri dūrişüp virdi niżāmi
Hayr ile ola kim añıla adı vü şanı*

Mef ū lū / me fā ī lū / me fā ī lū / fa ū lūn

- - */ * - - */ * - - */ * - -

kalıbındadır. Aruzun ahengli ve hareketli kalıplarındandır. Türk şairlerince benimsenmiş ve çok kullanılmıştır.⁴⁰

2.1.3. Kafiye ve Redif

“Eskilere göre şiir, ‘mevzun u mukaffā söz’ dür. Yani eskiden vezinli ve kafiyeli sözlere şiir denirdi.”⁴¹ Divan şiirinde vezin, kafiye ve redif ritmi oluşturan öğelerdendir. Bu o dönemin estetik anlayışını yansıtır. Divan şiirinin vazgeçilmez bir ahenk unsuru olan kafiye; “en az iki dizenin sonunda tekrarlanan, yazılışları aynı, ama anlamları farklı olan ses benzerliğidir.”⁴² Bu ses benzerliği göze hitap eder. Yani Arap harfleriyle yazıldığında bu sesler aynı olur. Mesnevi nazım şeklinde her beytin kendi arasında kafiyeli olması nedeniyle kafiye bulma rahatlığı oluşur. Eserde tam kafiye ve zengin kafiye çoğunlukta olmak üzere *cinaslı kafiye*, *tunç kafiye* ve *yarım kafiye* de kullanılmıştır.

⁴⁰ A.g.e., s.172

⁴¹ Pala, A.g.e., 273

⁴² Pala, İskender, Divan Edebiyatı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996, s.40

Yarım kafiye örneklere:

*Zehī ṣānī' ki sun'ından hüveydā
Olupdur hikmetiyle bunca eşyā (50)*

*Kemālinüñ hevādur çün bināsı
Olur mı hāşıl andan dil gıdāsı (486)*

*Cevāhirde kodı hem niçe sırlar
Ki bilmez anı gönli münkedirler (4333)*

Tam kafiye örneklere:

*Yoğ iken ins ile cinnüñ nişānı
Kurulmamış iken çarhuñ kemānı (10)*

*İşit kim bir hikāyet idin yād
Muḥabbetle mürīdi ider irşād (1854)*

*Mürīd-i fāy[?]iḳuñ budur nişānı
Ki şeyḫ emrine olmaya gümānı (1871)*

Zengin kafiye örneklere:

*Bedī'-i hikmetine yok nihāyet
Kemāl-i kudretine hadd ü gāyet (51)*

*Ne şerbet ideser cāna nevāle
Ne miḥnet iyleye başa havāle (740)*

*Eşekdür bu ki otlağdur umusı
Begenmez virseñ arpasız sepūsı (1919)*

Tunç kafiye örneklere:

*Cemī'ī elsine vaşında 'āciz
Ki gāyret oldı bunda 'aqla hāciz (52)*

*Senüñ gibi olaydum şeyḫ-i kāmīl
Haḳīḳat 'ilmine dānā vü 'āmil (4482)*

Cinaslı kafiye örneklere:

*İder zenbūre ilhām ide balı
Huşul için aç her lahza bālı (35)*

*Ḳapar 'aqlın başından ādemün bu
İder ḫayrān u vālih ān bu bū (342)*

*Gel imdi nefsiñ uyğudan uyarğıl
Muhabbet âteşin dilde uyarğıl (1924)*

Redif, kafiyeden sonra gelen ses, kelime ve cümlelerdir. Redifler, ek halinde, kelime halinde, ek ve kelime halinde bulunur.

Ek halinde bulunan redif örnekleri:

*Bu bir bāğ-ı nihānīnūñ gülidür
Ki ʿarifler o bāğūñ bülbulidür (338)*

*Niçün bu āsitāne yüzün urmaz
Tapuña karşı el bağlayu durmaz (494)*

*Didiler öldürüñ bunı burada
Ki fitne kıpmaya bu mācerāda (2763)*

Kelime halinde bulunan redif örnekleri:

*Dili cūşışde feryād eylemekde
İşiden gönlini şād eylemekde (68)
Kıatı bī-hūde kıuşdur zevkı yokdur
Cenābuñ kıizmetine şevkı yokdur (493)*

*Bu bir kıaç gönli pejmürde kim ola
Ki sırr-ı kışkıa bunlar ālim ola (3272)*

Ek ve kelime halinde bulunan redif örnekleri:

*Kıaşum mihrābına secde iden ol
Cemālüm şevkına vecde giden ol (804)*

*Gözi olan ne gözler Hıak'dan özge
Gönül ne özler ol mutlakdan özge (3204)*

*Ki hāne beklemekle erlik olmaz
Şecāat olmasa serverlik olmaz (3340)*

2.2.Edebi Türler

2.2.1.Tevhid (1-74)

(1-54) Allah'ın varlığı, birliği, gücü.

(55- 74) Dua.

Sözlük anlamı *bir kılma, bir etme, birleştirme birleştirilme* anlamında olan *tevhid* edebiyatımızda, Allah'ın büyüklüğünü, yüceliğini, gücünü isim ve sıfatlarıyla anlatan nazım türüdür. Müniri eserine *tevhid* türüyle başlamıştır.

Allah'ın adı ile Allah'a hamd ederek söze başlayıp Allah'ın varlığını birliğini, sanatını, sıfatlarını ve gücünü anlatmış, zati ve subuti sıfatlarını sayarak anlatımını sürdürüştür.

Allah birdir. Zatını akıllar kavrayamaz. Hiç bir şey yok iken o vardı. Diridir, her şeye gücü yetendir, hiçbir şeye muhtaç değildir. Sıfatları eksikliklerden uzaktır. Başlangıcı olmayan ve sonu olmayandır. Bütün varlıkları yaratandır, yaşatandır. Yaratan da yok edecek olan da O'dur. Darlığı da genişliği de yaratan O'dur. Göğü, yeri, suyu, gökteki yıldızları yerdeki bitkileri kısaca var olan her şeyi o yaratmıştır. Allah esirgeyen bağışlayan yarattıklarına rızıklarını verendir. Suçluyu da suçsuzu da doyurandır.

Şair Allah'ın bütün bu özelliklerini saydıktan sonra Allah'ın insanı seçkin yarattığını ona sorumluluk yüklediğini belirtir. Bütün sözlerin O'nun yüceliğini anlatmada yetersiz geleceğini söyledikten sonra dua bölümüne geçer.

Şair, 55. Beyitle birlikte Allah'ın büyüklüğüne, varlığına, bağışlayıcılığına sığınır. Allah'ın, Yunus'u sudan kurtardığını, Muhammed'e cennetten at verdiğini, Musa'ya ağacın içinden ateş gösterip dağı nuruyla kül ettiğini, Nuh döneminde bütün dünyayı suya boğduğunu, Nemrud'u küçük bir sinekle yok ettiğini belirtir. Daha sonra bu sonsuz güce sığınarak Allah'a dua eder. Allah'ın kendisine iyilik vermesini, manevi hastalıklarını iyileştirip gönül gözünü açmasını, gönlünde Allah'ın sevgisinden başka hiçbir sevginin kalmamasını, üzüntüsünü alıp aşkını yol gösterici yapmasını diler.

2.2.2. Na't (75-147)

(75- 122) Muhammed'e övgü

(123-135) Öğüt

(136-142) Dua

(143-147) Muhammed'e, ailesine, ashabına ve dört büyük halifeye övgü

Lūgat manası olarak *na't*; bir kimsede bulunan özellikleri anlatmak, onu vasıflandırmak, meth etmek, tarif etmektir. Edebî bir terim olarak da; Peygamber'in özellikleri üzerine söylenen, O'nu övmek maksadı ile kaleme alınan şiirlere verilen isimdir.⁴³

Şair *Na't* bölümünde Muhammed'in, özelliklerini, güzelliklerini, Allah ile olan yakınlığını, adaletini, doğunun ve batının peygamberi olduğunu, yeryüzünde onun bir benzerinin olmadığını, her türlü kötülükten arınmış olduğunu, Allah'ın yeri ve göğü Onun için yarattığını belirtip bunları hadis ve ayetlerle açıklar. Mucizelerini anlatır. O'nu hakikat bağının kuşuna, dünyayı inci kabına onu da inci kabındaki en büyük inciye benzetir. O bütün peygamberlerin rehberidir. Güzellikte eşi yoktur. Yusuf'tan bile güzeldir. O Allah'ın aynasıdır. Dünyanın mihenk taşıdır. Gizlilikler O'nunla ortaya çıkar.

Şair 123. Beyitten sonra kimlerin Hz Peygamberi anlayabileceğini örneklerle belirtir. 136. beyitten 143. beyte kadar dua edip daha sonra Muhammed'in ailesine, ashabına ve dört büyük halifeye övgüde bulunur.

2.2.3. Medhiye

Medhiye *övmek*, *övgü* anlamına gelir. Edebiyatımızda bir kimseyi övmek için yazılan şiir yada yazılara denir. Müniri bu eserinde Kanuni Sultan Süleyman'a, Şehzade Selim'e, ve Şeyh İbrahim Gülşeni'ye *medhiye* yazmıştır.

2.2.3.1. Kanuni Sultan Süleyman'a Medhiye (148-180)

(148-154) Sesleniş

(155- 170) Kanuni'ye Övgü

(171-180) Dua

Şair *medhiyeye* kendine seslenerek giriş yapar. *Dış durumun sözde kalmaması için iç durumu dile getir. Tekrar Allah'ın ve peygamberin ismini an ve Padişaha dua et, diyerek padişahın övgüsüne başlar.*

⁴³ Yeniterzi, Emine ,Türk Edebiyatı'nda Na'tlar, Ankara 1993, s.XIII.

Müniri, padişahı adil yönetici, cömert sultan, dünyanın hükümdarı, dünyaya denge veren, disiplini sağlayan, zayıflara sığınak yetimlere baba olan bir kişi, Allah'ın Halifesi olarak niteler. Gücünü, yaptığı işleri, kazandığı zaferleri dile getirir. Devletinin devamı, yükselen değerinin sürekliliği için dua eder. Onun din düşmanlarına karşı başarılı olmasını, adaleti sürdürmesini, yüzünün hep sevinçli kalmasını ister ve duada bulunur.

2.2.3.2. Şehzade Sultan Selim'e Medhiye (181- 226)

(181-205) Kitabın Yazılış Nedeni

(206-215) Şehzade Selim'e Övgü

(216-226) Dua

Şair, bir gün Geliblu'da bir köşede üzgün bir şekilde otururken, kötülükleri göz önüne getirip dünyanın gidişatını düşünür. İçinden bir ses ona, *Ne kadar daha gözyaşı dökceksin, işin hiç sonuca ulaşmadı. Bu evi büyük bir istekle yaptın, yolu niçin açmayasın*, der. O da elinde gücü olmadığını söyler. İçindeki ses de Şehzade Selim'i överek ona gitmesini, gitme nedeni olarak da bir eser yazmasını ister. Müniri de içinden gelen bu öğüdü kabul ederek bu eseri yazmaya karar verir.

Müniri, Şehzade Selim'i yiğitlik ve cömertliğin kaynağı, Süleyman zamanının göz nuru, dünyanın en iyi kişisi olarak niteler. Onun başarısı için dua eder. Kitabı onun adına yazdığını, onun devrinde kurtuluş kapısı bulduğunu, elinden tutanın Selim Han olduğunu belirtir.

2.2.3.3. Şeyh İbrahim Gülşeni'ye Medhiye (127-333)

227-256) Sesleniş ve Öğüt

(257-301) İbrahim Gülşeni'ye Övgü

(302-306) Dua

(306-323) Şair'in İbrahim Gülşeni'yle Olan Bağlantısı

(324-328) Örneklendirme

(329-333) Dua

Şair, *ey aşıklar, ey dostlar!* biçiminde seslenerek bu insanları Allah sevgisine, Allah sevgisine ulaşabilmeleri için de evliya sevgisine davet eder. Sevmek ve

sevilmemenin önemini anlatır. İnsanlara Allah'ın seçkin kullarına, arınmış kullarına katılmaları için çağrıda bulunur. Dünyada gerçekten övülmesi gerekenler, Peygamberler, veliler ve bu yolun yolcusu olan temiz kimselerdir. Bunlar kendi özündeki kötülükleri yok eden, sonsuzluk kadehinden içen, sürekli olarak birliğe koşan, Allah kapısında kurtuluşu bulanlardır. Velileri bu şekilde tanıtan şair, daha sonra övgüye geçer.

İbrahim Gülşeni 'yi, cömertlikte Araplarda ve Acemlerde benzeri bulunmayan, veli olan, velilerin sığınağı olan, uzun boylu ve güzel yüzlü, güzel sözlü ve açık dilli, olgunluğuna sınır olmayan, sözünü incitmeden söyleyen bir kişi olarak tanıtır. O'nu, gizlilikleri bilen, sürekli Kuran okuyan, Allah'a sınımsız bağlı, sözünü delilleriyle söyleyen, bilgili ve aşık bir kişi olarak niteler. Makamını, makamına gelenleri, makamına gelenlerin yaptıklarını, girdikleri halleri anlatır. Adının Şeyh İbrahim olduğunu Gülşeni adının sonradan eklendiğini belirtir. Gülşen (gül bahçesi) kelimesi üzerinde durur. Gülşeni, Allah nurunun, peygamber gülünün, velilik kaygısının, gül bahçesi olarak tanıtır. Değişik övgülerde bulunur. O'na dua eder. Allah'tan onun için bağışlama ve rahmet diler. Allah'tan onu sevenlerin çoğalmasını, onu sevenlerin bolluk içinde olmasını diler. Bu yolun kendisine onunla açıldığını, kendisini onun yetiştirdiğini, söyler.

Müniri, *Gönlüm kötülük ve fesatla doluyken, isteklerim doğrultusunda gezerken, bilgisizken, Rabbimizi ve kendimizi bilmezken, söylediğinde hep yanlış söylerken O bizi Allah yolunda yetiştirdi. O bizi yetiştirdikten sonra, iyiliğe, bilgiye ve dine bağlandık. Kuşkular gönlümüzden çıktı, gözümüz Allah yoluna açıldı, iki yüzlülük, kuşku ve sanı ortadan kalktı. Benlik perdesi üzerimizden kalkıp gizli bilgi kapısı gönülde belirdi. Allah aşkıyla tanışıp aşk ile bu yolda aydınlandık. Sonunda nefsimiz kurtuluş buldu*, demektedir.

Bakırın ateşte yanarak sarrafın elinde saf altına dönüştürülmesini kendi dönüşüne temsil vererek o velinin ve peygamberin hürmetine Allah'tan yardım ister. Dua ederek bu bölümü bitirir.

2.2.4. Kitabın Başlangıcı (334-385)

(334-344) Öğüt (Gizli Bilgilerin Önemi ve Öğrenilmesi)

(345-358) Kalemiyye

(359-385) Öğüt

Şair, gizlilikleri ortaya çıkarmak için söze başladığını, gerçek gül bahçesinin güllerinden, hiç el değmemiş sümbüllerinden deste deste, tane tane toplayıp onu dünyanın aşıklarına vereceğini söylüyor. El değmemiş bu gül gizlilik bağının gülüdür. Cennet gülü bile bu gülü kıskanır.

345. Beyitle birlikte kalem övülür ve kalemin özellikleri söylenir. Kalemi denizin dalgıç, her bilimin açıklayıcısı, dünyanın başkanı ve başkanların açıklayıcısı olarak niteler.

Bu bölümden sonra bu gizeme kulak verilmesini, iyilik yoluna isteyerek girilmesini ister. Gizli yolları açan bir kudret sahibi vardır. Bu nedenle kalemin yazması için el gerekir. Her el de yazamaz, usta elin olması gerekir.

Aleme alıcı gözle bakmak gerektiğini, aşkın Bir'de gizli olduğunu, Bir olan Allah'ın alemi kapsadığını, yazanın yazdırmanın ve yazının O olduğunu belirtip Bir'lik düşüncesini işler. Bu Bir'liğe de aşkla ulaşılır. Kuş dilini öğrenmenin gizem kapısını açacağını belirtir.

2.2.5. Elifiyye (5016-5120)

Allah'ı arayanlara ve Allah'ın yaratıcılığını izleyenlere, evrendeki varlıklara bakmaları ve bu varlıkların yaratılış özellikleri, her varlığın kendisinde saklı olan gizemi sorgulanır. Bu sorgulamada Arap harflerinin her biri ayrı bir gizeme sahiptir.

Allah'ın yarattığı varlıklar, gezegenler, yeryüzü, varlıkların farklılığı, kısaca evrenin yaratılışı iki harfte saklıdır. Bunlar, **sin** (س) ve **ra** (ر) dır. Bu iki harf yan yana yazıldığında **sır** (سر) okunur. O halde yaratılan tüm varlıklar ve bu varlıkların özellikleri Allah'ın **sırrını** ifade eder.

Cemad (cansız), nebat (bitki) ve hayvan bu üçten üç harfin sahibi olan **Adem** (insan) doğup evrene can ve cana da dirilik olmuştur. Tüm eşya insanla süslenmiştir. Allah'ın yaratmadaki son safhası yani en son yaratılan insandır. **Yā** (يا) harfiyle seslendirilen **sīn** (سین) yani, **Yasin suresi** (يسين) olmuştur. **T** (ط) ile **ha** (ه) yani, **Taha suresi** (طه) Allah tarafından insanın ululuğu için indirilmiştir. Şair bu gizlilikleri herkesin göremeyeceğini

söyler. Dünyada en küçük yaratık olarak görülen insanın gerçekte en büyük yaratık olduğunu **Adem** kelimesindeki üç harften (elif, dal, mim-م ا ا) yola çıkarak açıklar. Adem kelimesinde yer alan bu üç harfteki sırrı sırasıyla açıklar.

Elif (ا); Elif harfi doğruluğun görünümüdür, çünkü yazıda doğru bir ayak gibi durur. Kitap sayfalarında *serve* benzer onun için boyu uzundur. O halde kişi özünü elif gibi doğru etmelidir ki bunun gizli manasını anlasın. Söylenişte Elif üç harf olur. Bunlar **Elif, lam, fa** 'dır. Kur'an-ı Kerim'in ilk kelimesi *elham*, elifle başlar. O halde bu harf Allah'ın görüntüsüdür. Bunu kendini Allah'ta yok edenler anlar. **Lam** harfi (لā)'ya işaret eder. **Lā** ise **yok** anlamındadır. Bu da insan bedeninin Allah'ın varlığında yok olmasını ifade eder. **Lam** harfi, Muhammed'in saçından bir belirtidir. Çünkü **ve'l-leyl**⁴⁴ (geceye andolsun) **Le amrük**⁴⁵ (hayatına yemin ederim), **levlāke**⁴⁶ (sen olmasaydın) kelimelerinde **lam** vardır. Bu kelimelerin yer aldığı ayet ve hadisler Muhammed'i anlatır. **Fa** harfi, fena bulmaya işaret eder. Mürid özünü bu harfin gizemiyle yok etmelidir. **Fe-bi yentük** (onunla konuşur) sözünün gizemi buradaki **fa**'da saklıdır.

Adem'in ikinci harfi **dal** (د) dir. Bu harf insanın aşkla eğilmesine işaret eder. Aşkla eğilen kişi derdinin ilacını bulur. Yine **dal** konuşan ağıza işaret eder. Konuşan ağız ise, Allah'ı insanlara anlatır. Dal olmasaydı Allah'ın sırrı örtülü kalırdı.

Adem'in üçüncü harfi **mim** (م) dir. Muhit (kuşatan) adını başlangıcı **mim**'dir. **Mim muhyi mumitün**⁴⁷ (*Dirilten ve Öldüren*) isimlerinin anahtarıdır. **Mü-min, Müheymin, Mu'îd, Mübdî Mebdā** isimleri mim'le başlar. **Muhammed** ismi mim'le başlar. **Mahmud** ismindeki mim Muhammed'in övgüsünü ifade eder. **Muhammed** kelimesinde mim tekrarlanır. Tekrarlanmasındaki mana gerçekte **Adem**'in o olduğunu gösterir. Mim üç harf ile söylenir. Ya'sı iki noktayla yapılır. Böylece (Adem) kelimesinin tümü beş harf olur. Bu beş harf *Bir'den Bir olana yaklaşip hiç kimseye gereksinimi olmayan Allah'tan, sonsuz yücelik bulmaktır. Allah'ta yok olma makamını gözetmek, efendilik*

⁴⁴ Duha, 93/2

⁴⁵ Hicr, 15/72

⁴⁶ Acluni, 2/164

⁴⁷ Al-i İmran, 3/156; Mümin, 40/68; Kaf, 50/43

sözünü ortaya çıkarmamaktır. Çünkü efendilikle ortaya çıkmak Allah'a ortak koşmak olur.

*Ahaddan vahdeniyyet kurbına ir
Şamedden bulasın tā' izz-i ebkâ*

*Ulūhiyyet makamın kıl teferrüç
Rubūbiyyet sözünü itme icrâ (5096-97)*

Bu üç harf söylenişte **dokuz** harf olur. Dokuz üç daha **on iki** eder. On iki ise gece ve gündüzü, burçların sayısını ifade eder. On iki'nin iki katı **yirmi dört** olur. Yirmi dört ise insanın yaratılışından bu yana iman ile küfrü (aydınlık-karanlık) ayırır.

2.2.6. Bülbülname

Bülbülname bu eserin tümüne yayılmıştır. Eserin genel yapısı bu türdedir. Bu türün eser içerisinde doğrudan işlendiği bölümler şöyledir:

Der Ba'z-ı Evşâf-ı Süleymân (‘A.S) ve Şikâyet-kerden Murğân Ūrâ ez-Bülbül
(Hazret-i Süleyman'ın -O'na Selam Olsun- Bazı Özellikleri ve Kuşların Bülbülü O'na Şikayet Etmesi (386-433)

(386-422) Süleyman'ın Özellikleri

(423-433) Kuşların şikayeti

Şair insanlara seslenerek gönül gözlerini açıp temiz bir kalple bu hikayeyi dinlemelerini ister. Bunun görünürde bir hikaye olduğunu ancak manadan renk ile koku verdiğini belirtir. Süleyman'ın zengin olduğunda tahtına geçtiğinde, cinlerin, insanların, hayvanların ve şeytanların buyruğuna verildiğini *Enbiya Suresi 82.Ayeti, Sebe Suresi 12. Ayeti, Neml Suresi, 17. Ayeti* esere alarak açıklar. Bu ayetler hikayenin asıl kaynağını oluşturur.

Bir gün her şeye hükmeden *Süleyman*'ın huzuruna *Simurg, Doğan, Tuti, Tavus, Akbaba ve Hühhüt* olmak üzere altı tane olgun kuş gelir, gagalarını uzatarak Süleyman'a şikayet dilekçesi verirler. Süleyman'a övgüde bulunup durumu bildirirler.

Suvâl-kerden-i Süleymân-ı Nebî ‘Aleyhi’s-Selâm ez-Murğân Sebeb-i Şikâyet-râ
Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Kuşlara Şikayetlerinin Nedenini Sorması (434-442)

Süleyman kuşlara şikayetlerinin sebebini sorar. Kimden yakındıklarını, onun nasıl bir zulüm ettiğini, neleri ellerinden aldığını, nasıl bir kuş olduğunu, onun neden kötü dilli ve kötü huylu olduğunu sorar.

Cevāb-daden-i Murğān Süleymān-ı Nebī-rā ‘Aleyhi’s-Salātü ve’s-Selām
Kuşların Süleyman Peygamber’e - O’na Selam Olsun - Cevap Vermesi (443-517)

(443-503) Kuşların Bülbül’ü Kötülemeleri

(504-517) Öğüt (Hasetlik)

Kuşlar, bülbül hakkında; o yersiz, yuvasız, düşkün, işi ağlama, sızlama ve inleme olan, alçak ekşi yüzlü, beceriksiz, kolu kanadı düşmüş, delice aşık, kötü düşünceli bir kuştur. Onun adı bülbül işi ise güle aşık olduğu için ötmektir. Şaşkın ve sarhoş bir şekilde sabahlara kadar öter, bizleri uyutmaz. Gönlü kuşku ve kinle doludur. İyi bir hatip olduğu halde, iyi Kuran okuduğu halde, dili işitenleri etkilediği halde kendisi amelsiz ve bunlardan nasipsizdir. Kendi nefsi için çalışır. Efendisinin hizmetinden uzaklaşmıştır. Teni gevşek, zayıf ve cılız ancak sesi çok sağlamdır. Yaptıkları gösteriş içindir, diyerek bülbülü bu şekilde yererler.

504. Beyitten sonra kuşların bu hasetliğinden yola çıkılarak haset konusu işlenir, ayet ve hadislerle hasetliğin sakıncaları anlatılıp öğüt verilir.

Firistān-ı Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām Bāz-rā be-Ṭaleb-i Bülbül
Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Bülbül’ü Getirmesi İçin Doğan’ı Göndermesi (518-565)

(518-541) Bülbülname

(542-565) Öğüt (Merhamet-yumuşak davranma-bağışlama)

Süleyman kuşlardan bu sözleri işitince bülbülün durumunu araştırıp onu getirmesi için Doğan’ı gönderir. Onun hizmet yolundan niçin ayrıldığını, Allah’a ve kendisine niçin itaat etmediğini, deli, şaşkın ve sarhoş olup olmadığını araştırmasını ister. Ona güler yüzlü davranmasını, alçak gönüllülükle her sözüne kulak vermesini, yumuşak davranmasını emreder.

542. Beyitten sonra doğana emredilen bu davranışlardan yola çıkılarak merhamet, alçak gönüllülük ve yumuşak davranma konusu işlenir ve öğüt verilir.

Revān-şüden-i Bāz be-Ṭaleb-i Bülbül ve Yāfteni Ū Maḳam-ı Bülbül-rā
Doğan'ın Yola Çıkması ve Bülbül'ün Yerini Bulması (566-603)

Süleyman'ın emri üzerine Doğan yol hazırlığını görüp yola çıkar. Bu arada Doğan'ın kan dökücü, vurucu, dövücü, zorlayıcı v.b. özelliklerinden söz edilir. Doğan gül bahçesine varır. Gül bahçesinin güzelliğini görür. Gül bahçesi ağaçları, çiçekleri, akar suları, kokusu ve renkliliğiyle cenneti kıskandıracak kadar güzeldir.

Residen-i Bāz be-Maḳām-ı Bülbül ve Yāften-i Bülbül-rā
Dogan'ın Bülbül'ün Yerine Varması ve O'nu Bulması (604-625)

(604-610) Bülbülname

(611-625) Öğüt (Arkadaşlık ve İyi Arkadaş)

Doğan varıp gül bahçesinin ve bülbülün durumunu görür. Gül bahçesinin güzelliğinden etkilenir. Bülbülle oturur. Bülbül ona bir kadeh şarap sunar, şarabı içen Doğan sevincinden göklere uçar.

611. beyitten sonra arkadaşlığın önemi, kimlerle arkadaş olunması gerektiği anlatılır ve öğüt verilir.

Şeniden-i Bülbül Āmeden-i Bāz-rā ve Vidā^c Kerden-i Ū Gül-rā
Bülbül'ün Doğan'ın Gelişini İşitmesi ve Güle Veda Etmesi (692-715)

(692-700) Bülbülname

(701-715) Öğüt (Gecenin Önemi ve Gizemi)

Bülbül Doğan'ın geldiğini görünce güle karşı yakınmaya başlar. Ne kadar daha dert çekeceğini, ağlayıp inleyeceğini, ah çekeceğini sorar. Güle gece buluşup dertleşmeyi, sohbet etmeyi önerir.

701. beyitten sonra gecenin önemi anlatılır. Gecenin yalvarma yakarma zamanı olduğu, gizliliklerin gece ortaya çıktığı açıklanır. Musa'ya ateşin gece görüldüğü, Kuran'ın gece indiği, Muhammed'in miraca gece çıktığı olayları anılarak gecenin önemi vurgulanır.

Şıfat-ı Şeb-i Vidā^c-kerden-i Bülbül-rā ve Müsāmere-i Ū bā-Gül
Ayrılaş Gecesinde Bülbül'ün Gül ile Sohbeti (716-771)

(716-756) Bülbülname

(757-771) Öğüt (Kaza)

Gecenin sessizliğinde Bülbül ile Gül söyleşip dertleşirler; sevişip birbirlerini överler. Bülbül, Gül'e karşı çaresizliğini dile getirir. Çektiği çileleri anlatır. Aşk ile yanıp şaşkınlığını belirtir. Gül'e, *Seni sevmekten başka işim yok, iki dünyada da amacım sensin*, diyerek ona olan aşkını dile getirir. Sabah olunca Gül ile Bülbül bu başlarına gelen bu durumunu anlayamazlar.

757. Beyitten sonra Allah'ın kazasının ne olduğu anlatılır. Kazaya rıza göstermek gerekir, düşüncesi işlenir. Konuyla ilgili öğüt verilir.

Āmeden-i Bāğubān be-Gülşen ve Ātāb-kerden-i Ū Gül-rā
Bağban'ın Gül Bahçesine Gelişi ve Gül'ü Azarlaması (772-789)

Buluşma gecesinden sonra Bağban gül bahçesine gelir. Gül'ün açılmış, dağılmış, dudaklarının kurumuş halini görünce, onu sorgular. Kendisini bu hale kimin getirdiğini sorar. Halini beğenmeyip onu azarlar.

Şeniden-i Gül Ātāb-ı Bāğubān-rā ve Cevāb Dāden-i Gül-rā
Gül'ün Bağban'ın Azarlamasını Dinlemesi ve Bağban'a cevabı (790-828)

(790-811) Bülbülname

(812-828) Öğüt (Fena bulmak, Gönül Temizliği, Niyet)

Gül kendisini bu hale aşkın getirdiğini, herkesin aşkın ne olduğunu bilemeyeceğini, akılla bunun kavranamayacağını belirtir. Kendisini bu hale yolunda bedenini ve canını yok eden, kanını veren Bülbül'ün getirdiğini, gizliliklerini Bülbül'e açtığını söyler.

812. beyitten sonra fena bulmak, mana yolu, sonsuzluk kadehi, gönül temizliği, iyi niyet-kötü niyet kavramları üzerinde durulur. Bu konularla ilgili öğüt verilir.

Da'vet-kerden-i Bāz Bülbül-rā be-Meclis-i Süleymān Āleyhi's-Selām
Doğan'ın Bülbül'ü Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Meclisine Çağırışı (829-883)

(829-855) Bülbülname

(856-883) Öğüt (Hizmet etmek)

Süleyman'ın otağının hazırlanışı ve tanıtımı yapılır. O, Adaletiyle, zenginliğiyle, tüm varlıklara bağlıta bulunmasıyla bilinir. Doğan, Süleyman'ı hatırlayınca silkinip

kendine gelir. Bülbül'e, *Süleyman seni huzuruna çağırıyor, ağlamayı, inlemeyi bırak. Kalk hazırlan yolculuk var*, diye uyarır.

855. beyitten sonra dünyanın geçiciliğinden, hizmetin öneminden, hizmet edilen kişinin kim olması gerektiğinden söz edilir. Peygamberimizden, Yunus'tan, Cüneyd ve Şibli'den örnekler verilir. Devlet kapısına yakın olanların isteklerine ulaşacakları, vurgulanır. Ulular kapısından ayrılmanın doğru olmayacağı belirtilir.

Cevāb-dāden-i Bülbül-i Şifte Da'vet-i Bāz-rā
Aşık Bülbül'ün Doğan'ın Çağrısına Cevabı (959-981)

(959-974) Bülbülname

(975-981) Öğüt (Aşkın Önemi)

Bülbül Doğan'a, aşık olduğu hiçbir şeyden korkmadığını, dünyanın bütün isteklerinden vazgeçtiğini, gülden ve gülün kokusundan başka düşüncesinin olmadığını anlatır.

975. beyitten sonra aşık olmanın önemi, aşkın önemi anlatılıp öğüt verilir.

[Bülbül'ün Doğan'a Cevabı'nın Devamı] (1030-1056)

Bülbül, Doğan'a elini üzerinden çekmesini, sıkıntı ve inleme içinde olduğunu, gülün güzel yüzünden başka yüz görmek istemediğini, gülün kendisini büyülediğini belirterek kendisini bırakmasını ister. Doğan'a yalvararak *Ey kuşların baş kumandanı iyilik et; Süleyman bana zulmetmesin*, diye seslenir.

Tündî-numūden Bāz Bülbül-rā ve Burden-i Ū rā Be-zecr
Doğan'ın Bülbül'e Öfkelenişi ve Onu Teslim Olmaya Zorlaması (1115-1137)

(1115-1124) Bülbülname

(1125-1137) Öğüt (Müdara- dostça davranma)

Doğan Bülbül'ü yumuşak davranışla, sevgiyle teslim alamayınca, ona kızgınlıkla yaklaşır ve onu pençesiyle teslim alır.

1125. beyitten sonra sevgiyle yaklaşmanın dostça davranmanın önemi anlatılıp öğüt verilir.

Niyāz-kerden-i Bülbül Bāz-rā ve Müdārā-kerden-i Ū Bā-Vey

Bülbül'ün Doğan'ın Gönlünü Almaya Çalışarak Ona Yalvarışı (1138-1167)

Bülbül, gül ve gül bahçesinden ayrıldığını görünce Doğan'a yalvarmaya başlar. Onu övüp ondan kendi kurtuluşu için yardım ister. Süleyman'a *kaside* yazmak istediğini bunun için kendisine süre tanınmasını söyler. Bu *kasideyle* ona yaklaşacağını belirtir. Yüce kişilere yakınlaşmanın üç yolu bulunduğunu bunların bilgi, mal ve güzel söz olduğunu bu nedenle ona güzel sözle yaklaşmak gerektiğini vurgular.

Tergīb-kerden-i Bāz Bülbül-rā Be-Güften-i Kaside Behr-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām

Doğanın İsteği Üzerine Bülbül'ün Çaresizliğini Süleyman'a - O'na Selam Olsun - Kaside İle Dile Getirışı (1168-1185)

Doğan Bülbül'e kaside söylemesi için izin verir. Ona kendisini bu konuda göstermesini ister. Padişahların iyilik etmek için bahane aradıklarını söyler. Bu nedenle kasideyi en güzel şekilde yazmasını ister.

Peygām-firistāden-i Bülbül Gül-rā

Bülbül'ün Gül'e Haber Göndermesi (1437-1484)

Bülbül ile Doğan havada uçup giderlerken bir dağda dururlar. Durdukları yerde sayısız ağaç, gelincik, lale, nergis, fesleğen, susam ve karanfil her biri kendi güzelliği içinde orada bulunmaktadır. Ancak Bülbül bu kadar güzellik ve çiçek içinde Gül'ü göremez. Onu göremeyince gönlünde ayrılık ateşi alevlenir. Ah çekip inlemeye başlar. Bütün çiçekler gözüne diken görünür. Sabaha kadar uyuyamaz, ağlayıp sızlar. Sabah olunca sabah rüzgarı oraya uğrar, bunu gören bülbül rüzgarla Gül'e mesaj gönderir. Mesajında ayrılık ateşiyle yandığını, bir an önce yüzünü görmek için sabırsızlandığını, işinin zor olduğunu ve kendisine ihtiyacı olduğunu belirtir.

Ameden-i Nesīm Subḥ-dem be-Bāğ-ı Āşüfte-diden Ū Gül-rā ez-Firāk-ı Bülbül

Bülbül'ün Ayrılığından Gönlü Perişan Gül'ün Bahçesine, Sabah Vaktinde Nesim'in Gelişi (1552-1579)

Sabah rüzgarı gül bahçesine ulaşır. Gülün ayrılık ateşi içinde olduğunu görür. Gül, yakasını parçalamış, özünü aşıklık sarhoşluğuyla kaybetmiş, sıkıntı dikenini gönlünde

dert bitirmiş, susarak ağzını bağlamış, Bülbül'ün ayrılığından dolayı üstüne su damlacıkları düşürmüş, şaşkın bir haldeyken sabah rüzgarı mesajı ona iletmış esintisiyle onu serinletmiş.

Daha sonra gül ayrılık acısından yakınıp kendilerini ayıranlara bedduada bulunmuş.

Peygām-firistāden-i Gül Bülbül-rā Bā-Nesīm-i Subḥ-Dem
Gül'ün Sabah Yeli Nesim ile Bülbül'e Haber Gönderişi (1580-1650)

(1580-1600) Bülbülname

(1601-1650) Öğüt (Ayrılık-kavuşma-Allah'a yakınlık-Allah'a ibadet ederek yaklaşma-Allah'tan isteme)

Sevenlerin haberleşmesinin, haberleşme anındaki sevincin güzelliği anlatıldıktan sonra Gül'ün sabah yeliyle Bülbül'e göndereceği cevap işlenir. Gül cevabında, Bülbül'e ayrılığa sabretmesini, ayrılıktan sonra kavuşmanın yakın olacağını, kendisi için yanıp tutuşmaya devam etmesini, kendisinden başka her şeyi gönlünden atmasını söyler.

1600. beyitten sonra ayrılık konusu anlatılır. Allah'a yaklaşmanın önemi üzerinde durulur. Bu yaklaşmanın da insanın isteklerinden uzaklaşıp ibadetle gerçekleşeceği belirtilir. Bu konular üzerine tasavvufi düşünceler aktarılıp öğüt verilir.

Averden-i Bāz Bülbül-rā be-Dergāh-ı Süleymān 'Aleyhi's-Selām
Doğan'ın Bülbül'ü Süleyman'ın- O'na Selam Olsun- Dergahına Getirişi (1682-1759)

(1682-1689) Öğüt (Hikayede anlatılanlar, insanda var olan şeylerdir.)

(1690- 1697) Bülbülname

(1698-1713) Övgü (Bülbül'ün Süleyman'a Övgüsü)

(1714-1720) Bülbülname

(1721- 1759) Öğüt (Yakınlık, Saygı)

İnsana seslenilerek, anlatılan bu hikayenin kuru söz olmadığı, hikayedeki bağın bahçenin, Bülbül'ün, Karga'nın, meyvenin, Süleyman'ın, kuşların tümü insanın kendisindedir. O halde bundan ders almak gerekir.

Doğan pençe vurarak Bülbül'ü uçurup, pek çok dağ, taş, çöl aşarak onu Süleyman'ın huzuruna getirir. Bülbül görkemli bir durumla karşılaşır, o an elinde olmayarak kendinden geçer. Sonra kendini toparlayıp Süleyman'a övgüsünü sunar.

Övgüsünde, Süleyman'ın gücünü, peygamberliğini, iyilikseverliğini, adaletini, her şeye hükmedişini anlatır. Gücünün devamı için dua eder.

Bülbül Süleyman'a zayıf olduğunu, güçsüz olduğunu bu nedenle hizmette bulunamadığını söyler. *Yakında durup kusurlu olmaktansa; uzağa gidip kusurlu olmak daha iyidir*, diyerek kendini savunur.

1720. beyitten sonra, büyüklere yakınlaşmanın adabı, saygının önemi, ulularla görüşme, konuşma ve yakınlaşma gibi konular işlenir. Hizmete girmek için sevmek, sevmek için gönlü temizlemek ve gönle aşkı yerleştirmek gerekir. Velilere yakınlık mana ile olur. Tüm bu görüşler dile getirilip öğüt verilir.

Hıtāb - kerden Süleymān ‘Aleyhi’-Selām Bülbül-rā

Süleyman'ın - O'na Selam Olsun- Bülbül'e Hitabı (2386-2428)

(2386-2392) Öğüt (Sözün Önemi)

(2393-2402) Bülbülname

(2403- 2428) Öğüt (Şarap - Sarhoş edici şarap - Manevi şarap- Gurur)

Bülbül Süleyman'ın meclisine varıp Süleyman'ın eteğini öper. Süleyman da Bülbül'e hitap eder. Ona şikayet edilen konular üzerinden sorular yöneltir. Sözünün neden yanık olduğunu, şaşkınlık içinde neden ağlayıp inlediğini, neden şarap içip sarhoş olduğunu , bu uykudan ne zaman uyanacağını sorar.

2403. beyitten sonra manevi şarap konusu işlenir. Manevi şarap Allah'tan bir içecektir. Bu şarabı herkes içemez. Bu Allah kadehinden sonsuzluk şarabı içenin gönlü coşku ve sevinçle dolu olur.

Şarhoş edici şarap olan üzüm şarabından içenlerse, kendilerine eziyet ederler, gönüllerini üzüntüyle doldurup cehennem suyu içmiş olurlar. Bu şarabı içenler böbürlenerek yani *ben* diyerek gurura kapılır. Gururlanmak ise, kişiyi cehenneme götürür. Burada gururun şarhoşluktan da kötü olduğu anlatılır. Bu konularla ilgili öğüt verilir.

Cevāb-dāden-i Bülbül Süleymān-rā ‘Aleyhi’-Selām

Bülbül'ün, Süleyman'a - O'na Selam Olsun - Cevabı (2618-2672)

(2618-2643) Bülbülname

(2644-2672) Öğüt (Mana Şarabından içen Peygamberler, Sahabeler, Veliler ve Yaşadıkları Olaylar)

Bülbül Süleyman'la yakınlık kurmak için ağzını açıp söze başlar. Mana şarabıyla sarhoş olduğunu, bu şarabın Allah tarafından içirildiğini, bu şaraptan içenlerin yollarını şaşırmadıklarını, bunu içenlerin yücelik bulduklarını, bu şarabı sadece Allah'ın peygamberleri ve dostlarının içebileceğini belirtip şarabın yararlarını sıralar. Kendisini aşka düşürerek ağlatıp inleyen etkenin bu şarap olduğunu, onun için ne söylediğini bilmediğini, özünü kaybettiğini söyleyerek kendini savunur. Diğer kuşların bu durumu bilemeyeceklerini belirtir. *Eğer bir damlası ağzına damlasaydı, senin de aklın ve düşüncen kalmazdı, der.*

2643. beyitten sonra, *Adem, İdris, Nuh, Davut, İbrahim, İsmail, Yakup, Yusuf, Musa, İsa, Muhammed; Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali; Cafer-i Sadık, Hasan Basri, Bayezid, İbrahim-i Ethem, Cüneyd, Şibli, Nuri ve Mansur-ı Hallac* bu şaraptan içenler arasında gösterilip bunların yaşadıkları olaylar örneklerle anlatılır.

‘Ahd-besten-i Bülbül Be-Terk-i Mey Pîş-i Süleyman ‘Aleyhi’s-Selām
Bülbül’ün Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Huzurunda Şarabı Bırakacağına Söz Vermesi (2860-2938)

(2860-2864) Öğüt (Sözünde Durmak)

(2865-2896) Bülbülname)

(2897-2938) Öğüt (Sözünde Durmak-Münafıklık-Münafıklığın Alametleri)

Mümin olanın verdiği sözde durması gerekir. Ancak akli başında olanlar sözünde durabilir, sarhoş olanlar sözünde duramazlar. Bu nedenle Bülbül, Süleyman’a şarap içmeyeceğine dair söz verir. Gül’e olan aşkını ve Gül’ün kendisine olan aşkını dile getirir. Onun aşkıdan dolayı sarhoşluktan kurtulamayacağını, bu işin kurtuluş yolunun sufilik hırkasını giymekle mümkün olacağını belirtir. Bülbül, *Tevbe edip temiz bir sufi olayım; kendini beğenmişliği ve sözü bırakayım./ Sözünde durmak isteyen ancak böyle durabilir; o Affedici sözünde duranı sever,* diyerek sözü bitirir.

2897. beyiten sonra verilen sözde durma (ahde vefa gösterme) konusu ayet ve hadislerle açıklanır. İki yüzlülüğün, riyakarlığın sakıncaları üzerinde durulur. Münafığın alametleri, hadisten hareketle sayılır ve konu üzerine öğütlerde bulunulur.

İtāb-kerden-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām Murğān-rā

Süleyman ‘ın -O’na Selam Olsun - Kuşları Azarlaması (3002-3044)

(3002-3010) Bülbülname

(3011-3044) Öğüt (Yalan- Gıybet-Nifak)

Süleyman Bülbül’ün durumunu anlayınca, diğer kuşlara dönüp *Bülbül burada yokken onu şikayet ettiniz, onu kötilediniz, büyücülükle bozgunculukla, delilikle onu suçladınız, ayıpladınız ancak Bülbül gelip konuşunca hepiniz endişelenmeye başladınız,* diyerek kuşları azarlar.

3011. beyitten sonra kuşların bu davranışlarından yola çıkılarak, yalan, gıybet ve nifak konuları ayet ve hadislerle açıklanır. Muhammed’in Mirac Gecesi’nde görüp anlattığı *(Rabbime) götürülürken bir kavmin yanından geçtim. Bunların bakırdan turnakları vardı, yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. Ey Cebrail, ‘Bunlar kim?’ dedim. ‘Bunlar kardeşlerinin etini yiyip amaçlarına ulaşanlar dedi.’⁴⁸* Bu olay örnek verilerek öğütte bulunulur.

Mağlūb Şuden-i Murğān Piş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām

Kuşların Süleyman ‘ın - O’na Selam Olsun - Huzurunda Mağlub Olmaları (3187-3217)

(3187-3190) Öğüt (Haset)

(3191-3194) Bülbülname

(3195-3217) Öğüt (Gözün Gerçekleri Görmesi)

Gönlünde hasetlik olanların sonunun pişmanlık olacağı belirtildikten sonra kuşların daha önce Süleyman’ın önüne hasetlikle geldikleri hatırlatılmıştır. Süleyman’ın kuşları azarlamasından sonra kuşlar öfkeyle bir araya toplanıp Bülbül hakkında dedikodu etmişler, Bülbül gelince konuşmaz olmuşlar.

3195. beyitten sonra gerçek gelince gerçek dışı olanların bozulacağı, doğru olanların sözlerinin doğru, yalancılardan ise suskun kalacağı belirtilip doğru sözlü olmak,

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, Müesseretü Kurtubb, Mısır, Tsz, C.III, s.224 (H.Nu: 13364)

gerçekleri görmek, konularında bilgi verilmiştir. Gerçek gözü kalp gözü olduğu, kalp gözü olanların sezgi ile her şeyi gördükleri, Allah'ı tanımayan görmeyen gözü kör olduğu, şekilleri gören göze zorunluluktan dolayı göz denildiği vurgulanır.

Maḳālāt-ı Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām Bülbül-rā

Süleyman 'ın - O'na Selam Olsun - Bülbül'e Sözleri (3218-3253)

(3218-3221) Öğüt (Ulular Hakkında)

(3222-3230) Bülbülname

(3231-3253) Öğüt (Dil-Konuşma-Aşk-Sevgi)

Uluların iyiyi kötünden ayıran, sezgileri olan, her sözün özelliğini bilen, her kişinin sözüne göre uygulama yapan kişiler oldukları belirtilir. Süleyman Bülbül'e haksızlık ve iftira edildiğini anlar, ancak ona niçin hizmette olmadığını, öğüt dinlemediğini, kendi buyruğuna girmediğini, yalnız yaşadığını, gizliliklerinin neler olduğunu sorar, bunları anlatmasını ister.

3231. beyitten sonra dilin önemi, konuşma, iyi söz söyleme, aşk ve Allah sevgisi konularında öğüt verilir.

Bār-ı Diğer Cevāb-dāden-i Bülbül Süleymān-rā ‘Aleyhi’s-Selām

Bülbül'ün - Süleyman'a - O'na Selam Olsun -Cevap Vermesi (3254-3312)

(3254-3258) Öğüt (Dil)

(3259-32659) Övgü (Süleyman Peygamber'e)

(3266-3295) Bülbülname

(3296-3312) Öğüt

İnsanın dili inci kabuğuna, sözler de inciye benzetilir. Bülbül aşıklara yakışır biçimde dile gelip Süleyman'a övgüde bulunduktan sonra, sorulan sorulara cevap verir. Bülbül diğer kuşların dünyaya ve dünyadaki makamlarına aldandıklarını, gönüllerinin arınmamış olduğunu, gönülleri katılaştığı için böbürlendiklerini, dünya için çalışıp Allah'ı unuttuklarını, nefis ve şeytana uyarak Allah'ın gösterdiği yolu bıraktıklarını söyler. *Bana o kötü alışkanlıklar bulaşmasın diye ben bunlardan uzaklaştım./ Onun için yalnız yaşamayı seçtim; çünkü dinimi ancak yalnızken koruyabilirim,* diye cevap verir.

3296. beyitten sonra yalnız kalma, yalnız yaşama konusunda bilgi verilir. Yalnızken insanların gönüllerini arındıracakları belirtilip gönlü arındırma konusunda öğüt verilir.

Tetimme-i Cevāb-ı Bülbül Pîş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām
Bülbül’ün Süleyman - O’na Selam Olsun -Huzurunda Cevabını Tamamlaması (3313-3335)

(3313-3316) Dua (Süleyman Peygamber’e)

(3317-3328) Bülbülname

(3329-3335) Öğüt

Bülbül Süleyman’a Ey Allah’ın dostu diye seslenip O’na saygınlığının ve değerinin sürekliliği için dua ettikten sonra *İşte açıklığa kavuşan bazı durumlarım budur; devamı dil ile anımsatılamaz,* diyerek Allah’ın kendisine o kuşların durumunu ve kendisi hakkında söylediklerini bildirdiğini, eğer izin verirse bunları ortaya koymak istediğini belirtir.

3329. beyitten sonra gönlü temizleme, Allah sevgisi ve iyilik konusunda öğüt verilir.

Hitāb-kerden-i Bülbül Emīr-i Murğān-rā Pîş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām
Bülbül’ün Süleyman - O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Emiri’ne Hitabı (3336-3370)

(3336-3359) Bülbülün Simurg’a Seslenişi

(3360-3370) Öğüt (Yalnızlık-Yöneticilere Öğüt)

Bülbül burada kuşların Emiri Simurg’a seslenir. Simurg’un güzel olduğunu, ancak kendini beğenerek büyüklendiğini, yalnız başına evde oturduğunu, erlik gösterip meydana çıkamadığını, yalnız olduğu halde nefsi isteklerine uyduğunu, kadına yenildiğini bunun bey olana yakışmayacağını söyler. Simurg’u kuşların emiri olarak niteler. Ancak adaletli olmayışından yakınıır. *Senin işin arkadaşları bırakmak olup nefsine yemek ve uyumak kolay gelmektedir. Topluluğa geri gelip Allah’la ol; bedene can ol ancak bedenden uzak ol,* diye sözünü bitirir.

3360. beyitten sonra, yalnızlığa çekilmek isteyen bir Allah dostunun elinde yetişmesi gerektiği vurgulanır. Emirlerin, beylerin nasıl olması gerektiği konusunda açıklama ve öğütlerde bulunulur.

Hitāb-kerden-i Bülbül Çāviş-i Murgān-rā Pīş ü Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām
Bülbül’ün Süleyman’ın -O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Çavuşu’na Hitabı
(3636-3672)

Kuşların çavuşu Doğan’dır. Bülbül Doğan’ı eziyet ve haksızlık eden, sürekli yanlış düşünen, uçuşuyla, makam ve parasıyla gururlanan, yumuşaklığı, iyiliği, bağış hatta sıkıntı anında Allah’ı unutan, padişahın elinde oturmakla övünen birisi olarak niteler. O’nu nefsiyle övünmesi, kan içmesi, güçsüz eziyet etmesi, Allah korkusundan uzak olması gibi özelliklerinden dolayı eleştirir ve ona öğütte bulunur.

Hitāb-kerden-i Bülbül ‘Ālim-i Murgān-rā Pīş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām
Bülbül’ün Süleyman’ın -O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Alimi’ne Hitabı
(3819-3878)

(3819-3822) Tuti’ye Sesleniş

(3223-3878) Öğüt (Bilgi- Övünme- Taklit-Allah Bilgisi)

Kuşların Alimi Tuti (Papağan) dir. Bülbül Tuti’yi, tatlı sözlü, şeker ümidiyle alçaklaşan, yalan söyleyen, kendini aynada gördüğü için ne söylediğini bilmeyen, Allah bilgisinden uzak olan biri olarak niteler.

3822. beyitten sonra Tuti’nin özelliklerinden hareketle, bilgi, bir bilen elinde yetişme, Allah bilgisi, taklit, övünme konularında öğüt verilir.

Hitāb-ı Kerden-i Bülbül H̄āce-i Murgān-rā Pīş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām
Bülbül’ün Süleyman’ın -O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Hocası’na Hitabı
(4025-4083)

(4025-4029) Tavus’a Sesleniş

(4030-4083) Öğüt

Kuşların hocası Tavus’tur. Bülbül Tavus’a ‘*Gel ey üzerindeki cübbeyi yırtmayan, temiz olmayan kuş, sarhoş Tavus*, diye seslenip onu renk ve kokusu ile böbürlenen, sırrı

Türk, ayağı Hindu gibi, bedeni örtülü ama canı çıplak, dudakları gülen ama gönül gözü ağlayan, elbisesiyle süslenip Allah'tan uzaklaşan biri olarak niteler.

4030. beyitten sonra Tavus'un özelliklerinden hareketle görünüşüne önem verip içini, gönlünü süslemeyenler eleştirilir. Dünya malına bağlı olan hocalar eleştirilir. Allah aşkına ulaşmanın önemi vurgulanır. Bu konular üzerine yorum yapıp öğütte bulunulur.

Hıtāb-kerden-i Bülbül Çevlak-ı Murgān-rā Pīş-i Süleymān

Bülbül'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların olgunlaşmamışına'na Hitabı (4238-4309)

(4238-4272) Akbaba'ya Sesleniş ve öğüt

(4273-4309) Öğüt

Kuşların *olgunlaşmamış* Akbaba'dır. Bülbül Akbaba'ya *Gel ey olgunlaşmamış, ömür güneşi batmış, Allah'ı unutan pir*, diye seslenip onu leş yiyen kötü ve alçak, kocaldığı halde canı olgunlaşmamış, ömrünü yalana satan, pir olduğu halde bilgisi olmayan, bilgisi olsa bile bilgisine göre amel etmeyen biri olarak niteler. Bilgisiyle amel etmesi konusunda ona öğüt verir. *İnsanı olgunlaştıran akıldır, sakalın ağarması değildir*, der. Onu pislige tapmakla suçlar. Temizlerle arkadaş olmasın öğütler. Onu yolunu kaybetmiş olan Bektaşî ve Haydarilere benzetir.

4272. beyitten sonra *kendini bilen Rabbini bilir* hadisinden yola çıkılarak açıklamalar yapılır. Haydari, Bektaşî ve Babailer eleştirilir, dine bağlılık konusu işlenir, bu konularla ilgili öğüt verilir.

Hıtāb-kerden-i Bülbül Şeyh-i Murgān-rā Pīş-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām

Bülbül'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Şeyhi'ne Hitabı (4400-4459)

(4400-4442) Hüdühüt'e Sesleniş ve öğüt

(4443-4459) Öğüt (Şeyhlik-Sufilik-Şahlık)

Kuşların Şeyhi Hüdühüt'tür. Bülbül Hüdühüt'e *Gel ey doğru yolu gösteren süslü kuş, yani anlayışlı ve bilgili hüdühüt*, diye seslenerek onu doğru yolu gösteren, anlayışlı ve bilgili görünen ancak nişanı olmayan, külahı, cübbesi olan ama sözünde gerçeklik ve tatlılık olmayan, iki yüzlü biri olarak niteler. *Başta tacı süslenmek için takan değersiz*

olur. Soyutu temiz olanlar hırka ve taca yakışık olur. Adın Hüd (doğru yolu gösteren) anlamında ama sende bundan eser yok . Şeyh olan kendini beğenmez, bu adın sırrını bilmeyen şeyh olamaz. Candan ve gönülden Süleyman'a kul ol ki Allah'a yol bulasın, diyerek Hüd'ü eleştirir, ona öğüt verir.

4443. beyitten sonra nefse uyan insanlara seslenilerek, öğüt verilir. Sufiliğin nasıl olması gerektiği anlatılır. Şah oldum diyenlerin eşitliği ve adaleti sağlamaları istenir.

Cevāb Dāden-i Hüd'ü 'Āşık-ı Murğān-rā Pīş-i Süleymān (ca. s)

Hüd'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Aşığına Cevap Vermes (4820-4873)

Kuşların aşığı Bülbül'dür. Bülbül kuşların ayıbını yüzlerine vurup onları eleştirince, Hüd'ü ortaya atılıp güzel söz incisinin mührünü açar. Bülbül'e *Ey uğurlu kuş, yeri yurdu olmayan, bu yaptığın nedir? Neden böyle perişan olursun? Bu kuşa bu zulüm ve suçlaman nedir? Ey dinini şaraba veren, bilgisizliği bırak; çünkü bilgisizlik zulüm ve bozgunculuğa neden olur,* diyerek seslenir. Onu bilgisizlik ve taşkınlık yapmakla, ibadete önem vermemekle, aşkını gizlemeyip açığa vurmamakla, yalan söylemekle, sabırsızlıkla suçlar ve eleştirir. Daha sonra Hüd'ü Bülbül'e gizliliklerini açığa vurmamasını, söz satmayı bırakmasını, söylediği sözün tüm zamanları kapsayacak biçimde olmasını, ister. Kendisinin söz ustası olduğunu belirtir. Beş sorusu olduğunu, bu beş soruya cevap verenin güzel yolu bulacağını söyler. Bunlar; *tefrid, iman, vehm, tevhid ve Zat-ı Bari'den raz içmektir. Eğer bu beş şeyin gizemini bildinse; anlayış hazinesini elinle açtın/ Güzel kokulu, güzel sözlü olasın; ömür boyu sevinçli olasın,* diyerek sözü bitirir.

2.2.7. Hikayeler

Āmeden-i Kāşid-ı Kayşer-i Rūm be-Medīne Hazret-i Ömer-rā Rağıya'llah[u 'Anh] Rum Kayseri'nin Habercisinin Hazret-i Ömer'in -Allah Ondan Razi Olsun- Şehrine Gelmesi (627-691)

Ömer adaleti, bilgisi, yaşantısı ve olgunluğuyla tüm dünyada tanınır. Rum Kayseri kuruntulu bir mektup yazıp Ömer'e bir elçiyle gönderir. Elçi Medine'ye geldiğinde Halife'nin sarayını sorar, cevap olarak onun sarayının gönül sarayı olduğunu öğrenir.

Elçi aldığı cevap karşısında Ömer'i görmek için sabırsızlanır. Onu hurma ağacının altında uyurken bulur, şaşkına döner, korkar ve titrer. Karşısında saygıyla el bağlar. Ömer uykudan uyanır, elçiye önem verir, ona güven verir. Allah'ın sözlerinden ona anlatır. Elçi de Ömer'in bu durumundan etkilenir ve hidayete ulaşır.

Hikayenin sonunda hidayete ulaşma, sevgiyle bağlılık konularında bilgi verilip öğütte bulunulur.

Hikāyet-i Mecnūn ve Dīden-i Ū Rū-yı Leylī-rā der-Heme Eşyā
Her Şeyde Leylā'nın Yüzünü Gören Mecnun'un Hikāyesi (982-996)

Bir gün Mecnun'un şaşkınlığı iyice artar. Gönlü iyice hasta ve çaresiz olur. Bu halde gezinirken yolu Leyla'nın köyüne uğrar. Mecnun köydeki her şeye yüzünü, gözünü sürer. Bir gün sonra bilge bir kişi Mecnun'a : *Dün coşkunluk ve taşkınlığın neydi ki her duvara gözünü ve kulağını sürdün*, diye sorar. Mecnun da: *Dün, benim Leyla'dan başka gözüme hiçbir şey görünmedi. Neye baktımsa Leyla göründü; ortada olan her şey, bana Leyla göründü. Bana ağaçlar ve taşlar görünmedi; dünyayı sevgilinin yüzüyle dolu gördüm*, diye cevap verir.

Bu hikaye sonrasında aşk ve aşıkların durumu üzerine bilgi verilir.

Hikāyet-i Şu'ayb 'Aleyhi's-Selām
Şuayb'in- Ona Selam Olsun- Hikayesi (1057-1092)

Şuayb Allah'a olan sevgisinden dolayı O'nu anıp öyle ağlarmış ki sonunda gözleri kör olmuş. Dünyalık hiç bir şeye önem vermemiş. Allah ona bir daha görmeyi nasip etmiş. O yeniden tam on yıl daha ağlamış ve gözlerini tekrar kaybetmiş. Yüce Allah tekrar gözlerini iyileştirmiş. O yine on yıl daha ağlamış ve gözlerini tümünden kaybetmiş. Allah, *Her şeyini bağışladığım halde, niçin ağlıyorsun?* diye sormuş. O da: *Ey Bir olan Yararıcı, yüzünü görme isteğim gönlüme büyük bir dert olmuştur, der*. Allah da: *Bu iş yüzüm içinse; ben sana yüzümü görmeni kolaylaştırdım*, diye buyurmuş.

Burada Allah'ı sevmenin, Allah'a aşık olmanın önemi üzerinde durulmuştur.

Hikāyet-i Dervīş-i A'rābī ve Macerā-i Zen-i Ū be-Sebeb-i Fakīrī
Sertiveni Nedeniyle Yoksullaşan Arap Dervīş'in Bir Kadınla Hikayesi (1186-1436)

Çöl içinde kederli bir şekilde oturup açlıkla ömrünü geçiren bir Arap derviş vardır. Arap suya ve yiyeceğe hasrettir. Yoksulluk onu her geçen gün kederlendirir. Karısı onu evin geçimini sağlayamadığından, erlik gösteremediğinden dolayı suçlar ve ona yergide bulunur. Bir erkeğin yapması gerekenleri sayıp onu bu konuda iyice eleştirir.. Bu arada kadının yalanından, hilesinden, tuzağından sakınmak gerekliliği üzerinde durulur. Kadının arabozucu aldatıcı, sevgi gösterip insanları yoldan çıkarıcı oluşu belirtilip öğüt verilir.

Kadın kocasını tekrar aşışılamaaya başlar. Bu yokluk içinde yaşamı sürdürmeye sabrının kalmadığını söyler. Derviş kadına niçin sabretmediğini sorar, sabrın önemini anlatır. Kadın dervişe tekrar öğüt vermeye başlar. Ona, sözlerinin boş, ibadetlerininse gösteriş olduğunu söyler.

Derviş kadına çıkışarak kendisini aşışılamaayı bırakmasını ister. Bu işe nasıl bir çare bulmaları gerektiğini sorar. Ne söylerse yapacağını belirtir.

Kadın erkeği Bağdat halifesine gönderir. Onun adalet sahibi iyiliksever olduğunu bu nedenle ona yalvarmasını ister. Arap Halifeye ulaşmak için bir vesile bulması gerektiğini, eli boş halifeye varılamayacağını söyleyince, kadın suyun önemini anlatıp armağan olarak su götürmesini söyler.

Arap testiği suyla doldurup Bağdat yolunu tutar. Kadın da testiği tehlikelerden koruması için yüce Allah'a yalvarır. Arap sağ selim Bağdat'a ulaşır. Bu arada sarayın durumu, sarayda toplumun sorunlarını çözmek için yapılanlar anlatılır. Saraydakilerden biri Arab'ı görür. Nereli olduğunu sorar. O da yoksul olduğunu, bu armağanı vermesi için kendisini Şah'a ulaştırmasını ister.

Saraydaki vekiller Arap'ın armağanını kabul ederler ve buna gülerler. Onun bu durumunu saygıyla karşılayıp ona yardım etmeyi kabul ederler. Arap Halife'nin huzuruna çıkar, su dolu testiği ona armağan eder. Halife de onun testisini altınla doldurur.

Bu hikayede, sultanın halkına karşı sorumlulukları, Allah yolunda harcamanın önemi, cimriliğin kötülüğü konuları işlenip öğüt verilir.

Hikāyet-i Ān Divāne ki Der Virāne-yi Girist

Virane Kapısında Ağlayan Divane'nin Hikayesi (1485-1516)

Bir adam yıkık bir köşede aşkından dolayı ağlar. Durumunu sorarlar. O da aşık olduğunu ve hayatının gözyaşı dökmekle geçtiğini, derdine çare bulamadığını söyler. Burada aşk yolunun yolculuğu ve bu yolda çekilen sıkıntılar konusu işlenir. Sonrasında Allah aşkını arayanlara öğüt verilir.

Şikāyet-kerden-i Merdī ez-Perīşān-ı Hod Şeyh Halvāyī-rā Ḳuddise Sırruhu
Bir Adam'ın Şeyh Halvayi'ye - Sırrı kutsansın - Perişanlığını Şikayeti (1651-1681)

Bir adam bir gün Şeyh Halvayi'ye gelerek her türlü iyilik ve ibadet ettiği halde, kendisinde aşk ve sevginin oluşmadığını belirtir ve durumundan şikayetçi olur.

Şeyh Halvayi de adama, yalan söylediğini, bu iyilik ve ibadetleri münevver olmak için yaptığını, bu nedenle aşk oluşmadığını belirtir. *İçinde kimi andınsa o ortaya çıkar; bu ateşe her ne yaktınsa o tüter*, der. Adama amacını değişmesi gerektiğini öğütler.

Hikāye-i Üveys-i Karanī Ḳuddīse Sırruh
Üveys-i Karanī'nin - Sırrı kutsansın- Hikayesi (1775-1800), (2174-2230), (2280-2385)

Peygamber, dünyadan göçmeden önce arkadaşlarını toplayıp onlara, *Karan ilinde bir adam vardır, bu dünya O'nun gözüne sert görünmüştür. O'na Allah saygınlık kazandırmış, olaganüstü durumlarla yüceltmıştır. Benim bu hırkamı, O'na selam ve saygı ile iletin. Giyip, bana bağlananlara dua etsin; Huzuruna varan himmetler umsun*, diye vasiyet eder. Arkadaşları da onu nasıl bulabileceklerini, belirtisinin ne olduğunu sorarlar. Peygamber, onun siyah renkli kıllı bir adam olduğunu, avucunda ak bir belirti bulunduğunu söyler. Yanında yaşlı bir annesi olduğu için huzuruna gelemediğini ama kendisine gönülce çok yakın olduğunu belirtir.

Peygamber dünyadan göçünce Ali ile Ömer onun vasiyetini yerine getirmek için Veysel'i aramaya giderler. Ömer hutbede, Necdlilere bu konuyu açar. Onu sorar. Onun yoksul, güçsüz bir deveci olduğunu öğrenir. Ararlar ve onu Ürane vadisinde namaz kılariken bulurlar. Namazını bitirdikten sonra onunla tanışıp ona hırkayı verirler ve Muhammed ümmeti için dua etmesini isterler. O da dua eder ve duası kabul olur.

Ömer, Veysel Karani'nin cübbesine ve şalına bakar, gönlünün sevgi dolu olduğunu, özünün her şeyden temizlenmiş olduğunu görür ve ona gıpta eder. Halifeliği bile bırakmayı düşünür ancak arkadaşları buna engel olurlar.

Ömer, Karani'ye *Peygamber'i niçin gelip görmediğini* sorar. O da *siz onu gördünüz mü, onun neyi oluyorsunuz* diye sorar. Ömer ile Ali de onun hem sevenleri hem de sevgilileri olduklarını söylediklerinde, Veysel, *eğer onun sevenleriyseniz siz de dışlerinizi kırdınız mı, bakınız ben onun dışleri kırıldığı için kendi dışlerimi kırdım*, der. Daha sonra Ömer kendileri için Veysel'den dua ve öğüt ister. O da kendileri için her namazda dua edildiğini söyleyip onlara Allah'ın birliğini anlatır. Sonra Ömer ile Ali, Karani'yle vedalaşıp oradan ayrılırlar.

Bu hikayeye birlikte, Allah'a bağlılık, velilere gönülden bağlı olma, dünyanın geçiciliği, dünya sevgisine önem vermeme, yakınlığın belirtileri, aşkın önemi gibi konular işlenip öğüt verilir.

Şeyh ile Derviş'in Hikayesi (1855-2173)

Derviş Şeyh'e, *Şeyh kimdir, Mürid kimdir, Seven kimdir ve Aşık kimdir?* Sorularını sorar. Bu soruları cevaplandığı takdirde sorununun çözüleceğini belirtir. Bunun üzerine Şeyh Dervişe, *Bundan böyle burada durma, yürü, git; şehir ve pazara doğru yönel. Filan bilgine var, benden selam söyle; yumuşakça onunla güzelce konuş. Bin akçe versin, onu eline al; acele etmeden edeble yoluna dön. O akçeyi bana eksiksiz getirirsen onunla sorunun çözümlenmiş olur*, der. Bu buyruk üzerine derviş şehire gider, bin akçeyi alır ve şeyhe getirmek üzere geri döner. Dönüşte yolu insanların toplandığı bir kapıya düşer. Bu kalabalığın sebebini sorar. Orada çok güzel bir kadının olduğunu, onun yüzünü görmek için bu insanların toplandığını, kadının bin akçeye bir kez örtüsünü açtığını öğrenir.

Derviş'in gönlüne kadını görmek ve ona varmak düşer. Kendi kendine *nasıl olsa bende bin akçe var. Şeyh beni nereden bulacak. Bu parayı vererek bu isteğimi gerçekleştirebilirim*, der ve bu isteğini gerçekleştirmek için bu işi düzenleyen hizmetçiye bin akçeyi verir. Parayı o güzele vermesini ve isteğini ona iletmesini söyler. Hizmetli, o güzele dervişin durumunu anlatır. Güzel de dervişin isteğini kabul eder.

Hizmetli bu müjdeyi dervişe iletir. Gece olunca eğlence partisi düzenlenir. Kadehler çekilip şiirler, şarkılar söylenir. Derviş güzeli görünce sabrı kalmaz, utanma duygusu üzerinden kalkar. Herkes dağılıp gittikten sonra, güzelle baş başa kalır. Sevgiliye eğilim göstereceği anda gözüne Şeyhi görünür.

Şeyhinin gözünün önüne geldiğini gören derviş, ne yapacağını şaşırır. Kapıya yönelip kaçmak ister. Kapının kilitli olduğunu görür. Sonunda, içinde bulunduğu durumu kadına anlatır. Ona yalvarıp kapıyı açtırarak oradan kaçıp uzaklaşır.

Derviş yaptığı hatayı anlar, *Ben Şeyh'e nasıl cevap veririm, yüzüne nasıl bakarım*, diye ağlayıp inlemeye başlar. Kadın da dervişin o anki durumundan etkilenir ona aşık olur ve onun peşine düşer.

Derviş yaptığından pişmanlık duyarak şeyhine varır ve Şeyh'in hizmetine girer. Şeyh onu teselli eder. Daha sonra Şeyh ona seslenerek, *Ey uyumlu, mürid, muhib (seven), şeyh ve aşık kimmiş, anladın mı?* diye sorar ve şöyle devam eder: *Seven odur ki sana çeşitli sorular sormadan varlığını verdi. Gönülden bağlılığı sağladı; isteği asla işin iç yüzünü araştırmadı. Ey gösterişi bırakmış olan ! Seni o olaydan kurtardım. Beni Şeyh olarak tanı. Sana görünüp özünü uyardım; yüzümü görerek kendini düzelttin. Kesin olarak aşığı bilmek istersen; arkana dönüp geldiğin yola bak. Aşık arkandan gelendir, anla. Gönlü gönlüne uygun olandır. Sende, doğrulukla dindarlık görünce kalbi sevgiye akın eyledi.* Şeyh bu olayla Dervişin sorularını cevaplamış olur.

Kadın da dervişin peşinden gelerek Şeyh'in hizmetine girer. Şeyh ona ilgi gösterir onu hizmete kabul eder. Kadın da tevbe edip mecazi aşkı gerçek aşka dönüştürür.

Bu hikayenin devamında şeyhlerin önemi üzerinde durulup onlara aşk ile bağlananların kurtuluşu bulacakları belirtilir.

ꞒıŖŖa-i Hārūt ve Mārūt

Hārūt ve Mārūt'un Kıssası (2429-2571)

Müniri, bu hikayeye Bakara Suresi'nin 202. Ayetini alıntı yaparak başlar. İbn-i Abbas'ın rivayetine göre anlatır. İnsanlar Muhamed'le bir aradayken Adem'in dönemi sorulur. Bunun üzerine o dönemde insanların yoldan çıkıp putlara tapmaları, bozgunculuk yapmaları üzerine melekler Allah'a : *Yer yüzünde kullar yarattın; her biri*

buyruğunu aşığlayıcı oldu. Şarap içip bozgunculuk yaparlar; kötü iş, tümüne alışkanlık olmuş, diye söylenirler. Allah da insanları zorluklar için yarattığını, onlara nefis verdiğini, bu nefsi meleklerle verdiği taktirde meleklerin de insanlar gibi kusur işleyeceğini belirtip meleklerden aralarında bu işi yapabilecek iki melek seçmelerini ister. Melekler de aralarında en güvendikleri *Harut ile Marut*'u seçerler. Allah da onları yeryüzüne yönetici olarak gönderip günah işlememeleri konusunda da uyarır. Onlar da, her gün akşama kadar halkı yönetip geceleyin de *İsm-i Azam* (Allah'ın Yüce isimleri) duasını okuyup göklere yükselirler. Bu durum biraz devam edince kendilerini daha da üstün görmeye başlarlar.

Dünyada güzellikte eşi olmayan *Zühre* adında bir kadın kocasından şikayetçi olarak *Harut ile Marut*'un huzurlarına çıkar. Bu kadını gören meleklerin içine aşk ateşi düşer. Durumu anlayan *Zühre* onlara isteklerine kavuşmaları için üç şeyi şart koşar. Bunlar, *adam öldürmek, puta tapmak ve şarap içmektir.* Bu üç eylemi yapmaları durumunda isteklerini karşılayacağını belirtir. Meleklerin istekleri iyice tutuşunca içki içmeyi seçerler. Şarap içtikten sonra diğer iki işi de gerçekleştirirler. *Zühre*'nin her dediğini yaparlar. *Zühre, İsm-i Azam duasını öğretmezseniz, size yaklaşmam,* deyince Melekler o duayı da *Zühre*'ye öğretirler. Duayı öğrenen *Zühre*, duayı okuduktan sonra göğe çıkar ve beşinci gökte bir yıldız olur.

Melekler akılları başlarına gelince yaptıkları suçtan dolayı Allah'a yalvarıp Allah'tan bağışlanmaları için dua ederler. Allah da özürlerini kabul etmez. Bunun üzerine melekler Allah'a : *Eğer bize ceza vereceksen bu dünyada ver,* diye istekte bulunurlar. Allah da onları Babil'deki kuyuya asarak cezalandırır. Ayaklarından asılan bu melekler kuyudaki suya özlemle bakarlar. Dünya durdukça su içemezler. Sihir öğrenmek isteyenler o kuyuya varıp sihir öğrenirler.

Bu kıssayla insanlara kendini büyük görmenin ve şarap içmenin kötülükleri anlatılıp öğüt verilir. Sihir ve büyü konusu ele alınıp işlenir. Sihir yapanların cezalarını bulacağı belirtilir.

Hikāyet-i Mansūr-ı Hallāc Kuddise Sırruhu

Mansur-ı Hallac 'nun - Sırrı Kutsansın- Hikayesi (2673-2859)

Manevi şarap konusunun devamı olarak bu hikaye anlatılır. Hallac-ı Mansur bu manevi şarhoşlukla **Ben Hakkım!** diyerek dünyayı bu sözle yankılandırır. Halife bu olaydan haberdar olunca onu öldürmeye karar verirler. Mansur buna rağmen sözünden dönmez aynı sözü tekrarlar. Kendisine Hallac (pamuk atan) isminin pamukçu dükkanında pamuğa işaret edince pamukla çekirdeğini ayırmasından dolayı verildiği söylenir. Olağanüstülükler (keramet) sahip olduğu belirtilir. Mansur'un bu sözü halk arasında yaygınlaşır. Bunun üzerine Halife'nin buyruğuyla zindana atılır. Tam bir yıl zindanda tutuklu kalır ama sözünden yine dönmez. Bunun üzerine halkla görüşmesini de keserler ve beş yıl daha zindanda kalır. Bir gece bir işaretle zindandakileri kurtarır. Ancak kendisi zindandan çıkmaz. Bu olay Halife'ye bildirilir. Halife onu zindandan çıkarttırır, onun sözünden dönüp tevbe etmesi halinde affedileceğini söyler. Mansur sözünden dönmez. Döverek sözünden vazgeçmesini isterler, yine vazgeçmez. **Ben Hakkım** demeye devam eder. Sonunda asılmasına karar verilir. Asılmaya götürülürken taşlanır. Taşların atılmasına şükreder. Şibli ona gül atar ancak gül kendisine dokununca ah çeker. Niçin ah çektiğini soranlara *halk bana bilmeden taş atıyor, o ise bilerek gül atıyor, onun da elini ve ayağını keserler* diye cevap verir. Halk taş atarken o gülerek yine **Ben Hakkım** demeye devam eder. Akan kanıyla abdest alıp iki rekat aşk namazı kılar. Kanla abdest olur mu ? diyenlere *aşkın iki rekat namazı için abdestin uygun olanı kan ile alınandır, diye* cevap verir. Daha sonra Allah'a dua eder. Duasında kendisini taşıyan halk için *Allah'ım bunlara cennetinde yer ver. Çünkü bunlar senin için bu kadar eziyet çektiler,* der. Ölürken her azasından **enel-hak (ben Hakkım)** sözü duyulur. Sonunda gülerek Allah'a ulaşır.

Hikāyet-i Sulṭān-ı Maḥmūd Raḥmetu'llāhi 'Aleyh

Sultan Mahmud'un - Allah'ın Rahmeti Üzerine Olsun - Hikayesi (2939-2961)

Sultan Mahmut bir kaleyi kuşatır. Kaleyi almak için Allah'a yalvarır. Kaleyi aldığı taktirde elde edilen ganimetin yarısını Allah yoluna vereceğini söyleyip Allah'a söz verir. Sonunda kale alınır. Sultan Mahmut sözünü yerine getirmek için harekete geçtiğinde vezirleri buna karşı çıkarlar. Hazineye paranın azalmasını neden gösterirler. Sultan Mahmut bu durumu yolda kendisine rastlayan bir dervişe sorar. Derviş de

Allah'a verilen sözün yerine getirilmesi hususunda Sultan'a uyarıda bulunur. Sultan Mahmut da bu uyarı üzerine vezirlerini azarlar ve Allah'a verdiği sözü yerine getirir.

Bu hikayede Allah'a verilen sözün yerine getirilmesi, nefis ve şeytanın aldatıcılığı karşısında himmet sahibi insanların önemli oluşu dile getirilir.

Hikāyet-i Mūş u Gürbe

Fare ile Kedinin Hikayesi (3045-3115)

Bir gece bir fare arpa ve buğday aramak için evden eve dolaşır. Gezerken yolu şarapçının evine düşer. Oradaki şarap küplerinin birinden şarap içip sarhoş olur. Sarhoş olduktan sonra büyüklenecek atıp tutmaya başlar. Göğsünü gererek herkese meydan okur. *Kedi de kim ki önüme kol salıp da fareleri avlamayı umsun*, diye kendi kendine söylenirken birden karşısına kedi çıkar. Kedi: *Seni zorla zincire vurup kurnazlıkla kulağın bükeyim. Aslan ve yiğit kimmiş, vurup tutmağa gücü yeten kimmiş anlayasın*, der ve yakasına yapışır. Bu defa fare kendini güçsüz görünce kediye yalvarmaya başlar. Kedi de: *Boşuna yalvarma, sen haram olan şarabı içerek ölümü hak ettin*, der. Kedi kendisine bir bilginin öğütte bulunduğunu bu nedenle bu öğüte uyacağını çünkü bu öğüdü kulağına küpe ettiğini belirtip: *Düşmanın iş yapamayacak kadar güçsüz bile olsa; güvenmek uygun olmaz*, diyerek fareyi boğazlar.

Bu hikayede şarap içip büyüklemenin sonunda başa gelecek sıkıntılar anlatılıp öğüt verilir.

Hikāyet-i Ān Zāhid ki Der Afitāb İbādet Kerdī

Güneş Sıcığında İbadet İden Zahid'in Hikayesi (3116-3167)

İsa bir gün gezerken yüksek bir dağ görür. Merak edip o dağa gidince İbadet eden, namaz kılan insanlarla karşılaşır. İsa, onlara niçin evleri olmadığını, güneş sıcaklığında ibadet yaptıklarını sorar. Onlar da, dünyanın geçici olduğunu, bu dünyadaki evin er geç yıkılacağı önemli olanın yıkılmayacak evi kazanmak olduğunu söylerler.

İsa o zahid'e seslenerek: *Eğer sendeki rahiplik sağlamsa onu işitip şaşıracaksın. Son zamanda bir kavim gelecek ki yüz yıldan fazla gün görmeyecek*, diye söze başlayıp bu kavmin, dünyaya önem vereceğinden, yüksek yüksek konak yapıp

büyükleneceklerinden, bağ ve bostan düzenleyip eğlenceye önem vereceklerinden, çok istekte bulunup az ibadet edeceklerinden söz eder.

Zahid de İsa'ya: *Ey peygamber!*, diye seslenip: *Eğer ben o kavme ulaşıyaydım, ömrümün tümünü iki secde arasında geçirirdim*, diye cevap verir. Zahid, İsa'yı orada bulunan bir mağaraya götürüp orayı gezdirir. Mağarada bir ölü yatmaktadır. Orada yatan ölü ölmeden önce yazdırdığı bir levhayı yanı başına koydurmuştur. Levhada, o adamın dünyada bin yıl zenginlik ve zevk içinde yaşadığı ancak ölümden kurtuluşunun olmadığı vurgulanmış insanların bundan ders alması gerektiği söylenmiştir.

Bu hikaye sonunda dünyanın geçiciliği hatırlatılıp öğüt verilir.

Hikāyet-i Sultān Maḥmūd ve ʿAdālet-i Ū

Sultan Mahmud'un Hikayesi ve Onun Adaleti (3372-3409)

Sultan Mahmut bir gün avlanırken önüne bir ceylan çıkar. Şah onun peşine düşüp atını sürer. Ancak ceylan kaçtığı için onu yakalayamaz. Sultan oradaki bir yıkık köye uğrar. Orada süt sağan bir kadın görür. Ondan süt ister. Kadın da: *Süt sana feda olsun!*, der. Sultan atından inip ineği sağlar, sağdikça süt artar. Daha sonra Sulta'nın askerleri oraya gelir. Kadın onun Sultan olduğunu görünce onu övüp dua eder. Sultan da kadına: *Benden isteğin nedir?*, diye sorar. Kadın da: *Benim senden isteğim yoktur; ancak sıra buraya uğrayasın. Ayağın burayı onurlandıra; gelip arayan sizi burada bula*, der. Bu söz Sultanın hoşuna gider. O beldenin imarı için emir verir ve orası güzel bir şehir olur.

Hikayenin sonunda padişahlara öğüt verilir.

Hikāyet-i Pādişāh-ı Zālīm Bā-Pīre Zenī

Zalim Padişah ile Kocakarı Hikayesi (3437-3514)

Güçlü ve varlıklı bir padişah mutlu olacağı bir konak yapmak ister. Konak için konağın yapılacağı yerde oturan kadının evini almak ister. Kadın buna razı olmaz. Kadın evi vermeyince Padişah onun evini yıktırır. Kadın bu durumu görünce ellerini duaya açar. Allah'a sığınır. Ağlayıp inlemesi, ahı arşa çıkar. O anda her tarafa taş yağar. Bu taşlardan biri Padişaha dokunur ve Padişah ölür.

Bu hikayede zalimlere ve kibirlenenlere öğüt verilir. Düşkünlerin ahını almamaları, yoksulu hor görmemeleri, kibir ve benliği bırakmaları, adaleti sağlamaları konularında uyarılarda bulunulur.

ışsa-1 Ömer Raıya'İlāhu Anhū ve Adālet-i Ū

Ömer'in- Allah Ondan Razi Olsun- Kıssası Ve Onun Adaleti (3515-3635)

Ömer, halife olduktan sonra şehri her gece baştanbaşa gezer, her hangi bir sorun var mı diye bakarmış. Bir gece yolu ah seslerinin geldiği bir kapıya düşer. Kapıya vardığında, orada ağlayarak ekmek isteyen çocukları ve çaresizlikten şaşırان annelerinin sesini işitir. Kadın: *Ey yaradan, üzüntü ve sevincim, iyiliğınle benim hakkımı Ömer'den al. Benim bu özlemime, günden güne dert ve sıkıntıya düşmeme neden olan odur,* diye yakarışta bulunur. Ömer bu gönlü tutuşmuşu işitince, yüzünü gözyaşı bulutu kapsar. Ömer kapıyı çalar . Kadın kim olduğunu sorar. Ömer de yumuşak bir sesle: *Ey kadın Ömer'den şikayetin nedir ?* diye sorunca kadın: *Toprak onun başına olsun. Kocamı savaş için askere aldı; şehit olunca, bu sıkıntıya düştüm.Babasız çocuklarla sıkıntıda kaldım; evimde hiç bir yiyecek yok.Bu gece üçüncü gecedir, darlık çekip oyun ile evde yakınlık kurarım. Sabredin 'size yemek pişireyim' dedim. Sanırlar ki bulgur pişiyor. Her birinin gece uykusu gelince; bunlara bu yokluk oyununu oynardım.Bu an açıkları iyice artınca; uyku da uyuyamaz oldular. Oyunum artık etkilemez oldu; gönlüm yandı, ne yapacağım, bilmiyorum,* deyince Ömer de kadına seslenerek durumunu Ömer'e niçin bildirmediğini sorar. Kadın da Ömer'in yoksulları gözetmediğini söyleyince, Ömer aşkla evine döner, bir torba un, bir torbada et alarak sırtında tek başına kadına getirir. Kadının evine geldikten sonra eti kendi elleriyle pişirip çocuklara yedirir. Kadına kendisinin Ömer olduğunu söyleyip kadından af diler ve kendisini bağışlamasını ister.

Hikāyet-i Ān Zālīm ki Fakīr-rā Seng-zede -būd

Yoksulu Taşla Döven Bir Zalimin Hikayesi (3672-3748)

İran'da zalim ve kibirli bir adam yolda yürürken bir dindarın başına bir taş vurur. Derviş, karşılık veremeyeceğini anlayınca, o taşı alıp evinde saklar. Allah'tan yardım ister.

Bir gün, zalim adam işlediği bir suçtan dolayı cezaevine atılır. Bunu duyan Derviş, o taşı alıp o zalimin kafasına atar. Adam, seslenerek; *sen kimsin bu taşı durup durduğum yerde bana niçin vurursun?* deyince, Derviş: *Bu taşı önceden bana vurmuştun; şimdi de ister istemez senin başına dokundu. Kimseye dokunma ki dokunmasınlar; sanma ki yaptıklarını (yanına kar) koyalar,* diye cevap verir. Adam, *o zaman neredeydin ki şimdi vuruyorsun ?* diye sorunca Derviş, O zaman makamından çekindiği için vurmadığını, şimdi bu uygun durumu fırsat bilerek karşılığını verdiğini belirtir.

Bu hikayeyele yoksula ve güçsüze karşı yapılan haksızlıkların doğru olmayacağı, onların ahlarının çıkacağı belirtilir. *Kişi ne ekerse onu biçer,* görüşü işlenir.

Hikāyet-i Ān Dūde Ki Der Ẓaṣr-ı Deryā Sākin Būd

Denizin Dibinde Yaşayan Bir Böceğin Hikayesi (3749-3788)

Bir gün düğünde toplanan peygamberin arkadaşları, peygamber namazdayken ilim ve söze yol açarlar. Peygamber namazı bitirince, onlara dönerek hangi konularda konuştuklarını sorar. Onlarda rızık konusunda konuştuklarını, Allah'tan varlıklara nice bağış ulaştığını, kiminin çok malı olduğunu, kiminin ise ekmeğe, peynire gereksinimli olduğunu söylerler. Bunun üzerine, Peygamber, Cebrail'in kendisine bildirdiği bir hikayeyi anlatır.

Süleyman bir gün deniz kenarında gezerken, bir karıncanın ağzında taze bir yaprakla hızla denize doğru gittiğini görür. Karınca denizin kıyısına ulaşınca, bir kurbağa çıkar, karınca ona biner, kurbağa onu ta denize girinceye kadar götürür. Biraz denizin içinde kaldıktan sonra kurbağa kenara çekilir. Süleyman karıncaya: *Bu denize niçin girdin? Şimdi neden yerine dönersin?* diye sorunca, karınca, Allah'ın denizin kenarında kara bir taş yarattığını, içindede böceklere yer yaptığını, kendisini de onların hizmetine verdiğini, o taşın da kurbağa biçiminde olduğunu ve Allah'ın izniyle kendisini götürdüğünü, taş açılınca içindeki böceğin çıkıp kendi memesinden emerek yaşamını sürdürdüğünü söyler. O kutu rızıkını yedikten sonra Allah'a övgüde bulunur ve Allah'ı tesbih eder.

Hikayenin sonunda rızık konusu anlatılıp öğüt verilmiştir.

Hızır ile Musa'nın Arkadaşlığı (3878-3895)

Hızır ile Musa bir gün gezerlerken yolları Kızıldeniz'e düşer. Orada güzel ve süslü bir kuş, gagasına bir damla su alıp denizin kıyısında kendine yer edinmiş. Hızır bunun gizemini Musa'ya sorar: Musa'da : *Allah bilir* , diye cevap verir. Gizli ilimleri bilen Hızır: *Bize bu kuş kendi diliyle işaret eder, ortaya çıkan budur*, der. Daha sonra insan ilminin Allah'ın ilmi karşısında tüm denizlerde bir damla olduğu söylenip hikmetle elde edilen ilmin önemi üzerinde durulur, konuyla ilgili öğüt verilir.

Hikāyet-i Tācir Mıṣrī ki Buḥl-ı Ma'rūf Būd

Cimriliğiyle Bilinen Mısır Taciri'nin Hikayesi (4084-4183)

Mısır'da ileri gelenler arasında ticaretle uğraşan bir kişi vardır. Çok zengin olmasına rağmen çok cimridir. Bir gece batıya geziye çıkar. Mal toplamakla gönlü açılır. Malı gemiye doldurur, yola çıkar. İçinden malı iki katına satmayı düşünür. Topladığı malla övünürken bir rüzgar çıkar. Dalgalar tehlikeli olmaya başlayınca, adam Allah'a yalvarmaya başlar. Gönlü kuşkuyla dolu olan bu adamın duası kabul olmaz. Kurtuluşu bulamaz. Yok olup gider. Adamın akrabaları malını bölüp zengin olurlar.

Hikayenin sonunda dünya malına aldanmamak konusunda öğüt verilir. Bir şeyhe bağlanarak salih amel işlenmesi uyarısında bulunulur.

Hikāyet-i Hārūnū'r-Reṣīd Bā-Behlül Divāne

Behlül Divane ile Harun Reşid'in Hikayesi (4184-4206)

Harun Reşit bir gün pek çok arkadaşıyla birlikte ava çıkar. Gezerken geniş ve boş bir alana uğrarlar. Temmuz günlerinden sıcak bir gündür. Orada gölgelenecek hiçbir şey yoktur. Sıcaktan korunmak için bir tepeye doğru yol alırlar. Giderken yolda Behlül'e rastlar. Behlül ona niçin aceleyle gittiğini sorar. O da sıcaktan korunmak için tepeye çıkmak istediğini söyler. Behlül de ona: *Sana tepenin gölgesi yeterli olacaksa bu atlar, askerler ve filler nedir? Bu yüceliğin ve gösterişin nedir; sonunda bunlar yok olmayacak mı? Bu kadar asker ve hayvan nedir; niçin sıcakta bunlara eziyet verirsin? Gözünü makam gösterişi bağladığı için önündeki yüzlerce çukuru göremezsin*, diye sitemde bulunur.

Ḳıṣṣa-i Zülḳareynin bā-Melik-i Çin

Zülkarneyn'in ile Çin Meliki'nin Kıssası (4310-4357)

İskender Şah, Çin ülkesine geziye çıkar. Benzersiz çok güzel bir yer olduğunu görür. Çin şehri onu çok iyi ağırlar. İskender otağını, Çin'i iyi izleyebilmek için yüksek bir yere kurar. Herkese yemek verilir. İskender'e de özel sofraya koyularak önüne süslü çiniler, tabaklar ve değerli taşlar konulur. Çin şahı İskender'i yiyip içmeye davet eder. İskender bu duruma şaşırarak: *Ey şahların şahı, bu senin gizli sözünü çözemedim. Bunlar değerli taştır, insan bunları nasıl yer; bu sözündeki gizemi açıklar mısın?* diye sorar. Çin Şah'ı da: *Sizin orda bunlardan yemezler mi?* diye sorunca, İskender de, ülkesinde et ve ekmeğin yenildiğini, kendisinin de iki pideyle yetindiğini, geriye kalan her şeyin halka dağıtıldığını belirtir. Bunun üzerine Çin şahı İskender'e: *Madem ki iki ekmeğin sana yetiyor, bu kadar asker, mal, mülk ve gösteriş nedir; bunca kanı niye akıtırın?* diye öğütte bulunur. İskender de ona hak verir.

Hikayenin sonunda dünyadaki makamlarıyla övülenlere öğüt verilir.

Hikāyet-i Ān Cüvānı Ki Şūfī-şūd Piş-i Şeyh Ebu Sa'id Ḳuddise Sırruh

Şeyh Ebu Said'in - Sırrı Kutsansın - Huzurunda Sufi Olan Gençlerin Hikayesi (4460-4505)

Tek oğlu olan bir anne çocuğunu Ebu Said'e getirir, ona mürid olarak verir. Çocuk şeyhinden ders alıp yetişince gönlünde Şeyh olmak isteği artar. Bunun için de şeyhinden riyazet almak ister. Ebu Said de ona kendisinin sofi etmekle sofi olunamayacağını, bunu bir Allah vergisi olduğunu ona anlatır. Şeyhliğin özellikleri üzerinde durulur. İnsanın ulaşabileceği yola girmesi gerektiği, her istenilene ulaşılamayacağı, şeyhliğin de bunlardan biri olduğu vurgulanır.

Hikāyet-i Ān Dervīş ki Ez-Hidmet-i Şeyh Cüneyd Ser-keşid ve Ḥod-rā Eş-Şeyh Ne-būd

Şeyh Cüneyd'in Hizmetine Baş Kaldıran ve Kendini Şeyh Gören Bir Dervişin Hikayesi (4583-4617), (4646-4784)

Zamanında Cüneyd'in bir öğrencisi kendini beğenmişlik edip sohbeti bırakır. *Şeyhim, sofiyim, Allah'ın yiğidiyim, gerçek dünyanın yol göstericisiyim*, diyerek halkı yalan yanlış eğitir. Rüya da cennete götürüldüğünü, orada hurilerin huzuruna

getirildiğini, yedirilip içirildiğini, söyler. Bu söyledikleri herkese yayılır. Durumu Cüneyd'e anlatırlar. Cüneyd de işin aslını öğrenmek için Derviş'in yanına gider. Derviş, tüm bu söylediklerinin rüyada olduğunu belirtip gece başına gelenleri Cüneyd'e tek tek anlatır. Cüneyd, onun sözünü dinleyince bu şaşırmasıyla ilgili nedenini anlar, dervişini yermeyen ona öğüt verir. Gönlünde bu kuşkuların gitmesi için *La havle vela kuvveten (yetki ve güç sahibi yalnız Allah'tır)* mealindeki duayı okumasını ister.

Gece olunca aynı manzarayla karşılaşan Derviş: duayı sürekli olarak okuyunca o vehimler ve görüntüler kaybolur. Uyanınca görüntünün bir çöplük üzeri olduğunu, etlerin ölü eti olduğunu, tüm bunları kendisine Şeytan'ın güzel gösterdiğini anlar.

Hayalin insana Allah'tan ulaşmadığı zaman onu kalbe şeytanın atacağı, bu nedenle şeytanın oyunlarına aldanmamak gerekliliği üzerinde durulur.

Derviş , yüce Allah'a yalvararak yaptığı işten, içine düştüğü kuruntudan dolayı tevbe edip Allah'tan bağışlanmasını diler. Cüneyd'e vararak durumunun ne olacağını sorar. Cüneyd de ona öğütte bulunur. O da, Cüneyd'in huzurunda tevbe edip onun hizmetine girer.

Gönlü arındırma, temiz kişilerle dost olma ve tasavvufun ne olduğu üzerine açıklamalar yapılarak bu konularla ilgili öğüt verilir.

Hikâyet-i Ān Gulām-ı Ĥodbīn

Kendini Beğenmiş Bir Gencin Hikayesi (4915-4940)

İyi iş yapan, insanlara eşit davranan, olgun bir Şah ve bu Şah'ın çok güzel, becerikli, bilgili bir kölesi vardır. Bu köle güzelliği ve becerikliliğiyle sürekli Şah'ın hizmetinde, Şah'a bağımlıdır. Ancak o güzel kendisiyle övünür, kendini izler. Bir gün bu durumdayken Şah onu gözetir. Ona: *Sen kendinle övünüp kendine aşık olunca beni bıraktın. Seni sana göstermem gerekir ki yaşlı ve genç senden öğüt alsın*, diyerek o an hançerle kanını döküp canını sonsuzluk alemine uçurur.

Bu hikayede, kendini beğenme, benlik konuları işlenip bu konularla ilgili öğüt verilir.

2.2.8. Nasihatname (Pendname):

İnsanlara yol göstermek, ders vermek, onları eğitmek amacıyla yazılmış didaktik nitelikteki eserlere nasihatname veya pendname adı verilir. Türk edebiyatında Nasihatname türünde müstakil eserler yazıldığı gibi (Nabi'nin Hayriyesi, Vehbi'nin Lütfiyesi), divanlarda ve değişik türdeki eserlerde, mesnevi, kaside, gazel ve diğer nazım şekilleriyle de bu türün örnekleri işlenmiştir.

Nasihatın sözcük anlamı öğüttür. Bu eserde nasihatname türündeki anlatımlar öğüt sözcüğüyle karşılandı. Gülşen-i Ebrar'da, hikayelerden yola çıkılarak dini, tasavvufi ve ahlaki konular üzerinde durulmuş, bu konularla ilgili olarak öğütler verilmiştir. Verilen bu öğütlerle insanların olgun bir kişiliğe ulaşabilmelerinin yolu gösterilmiştir. Eserde bu türün işlendiği konular ve bu konuların işlendiği beyitler şöyledir:

- (123-135): Kişinin değeri
- (227-256): Saf kadehten içerek Allah'ın velilerine sevgi duyma.
- (334-344): Gizli bilgilerin önemi ve öğrenilmesi.
- (359-385): Bilgi, bilginin özü.
- (504-517): Kıskançlık
- (542-565): Merhamet, alçak gönüllülük, yumuşak davranma,bağışlama.
- (611-625): Arkadaşlık, arkadaşlığın önemi, iyi arkadaş edinme.
- (638-640): Sevgi.
- (660-662): Allah korkusu.
- (673-691): Allah aşkı, Allah yolunda çalışmak, Allah'ın hidayeti.
- (701-715): Gecenin Önemi ve gizemi
- (757-771): Kaza, kazaya rıza göstermek.
- (812-828): Fena bulmak, gönül temizliği, iyi niyet.
- (856-883): Hizmet etmenin önemi.
- (975-981): Aşkın ve aşık olmanın önemi.
- (998-1029): Aşkın yorumu ve aşıkların durumu.
- (1093-1115): Allah'ı arayan dervişler.. Allah sevgisi, Allah korkusu, Allah aşkı.
- (1125-1137): Müdara (dostça davranma).
- (1215-1235): Kadının aldaticılığı, kadınların tuzağı.

- (1250-1260): Sabır, sabretmenin önemi.
- (1330-1344): Allah'a içtenlikle yönelip dua etme.
- (1377-1410): Yöneticilerin özellikleri, kişinin kime bağlanması gerektiği, yalnızlık, arkadaşlık.
- (1416-1436): İyilik, bağış, cömertlik.
- (1517-1551): Allah aşkını arayanlar.
- (1601-1650): Ayrılık, kavuşma, Allah'a yakınlık, Allah'a ibadet ederek yaklaşma, Allah'tan isteme.
- (1664-1681): Ne için çalışılırsa, o elde edilir.
- (1682-1689): Hikayede anlatılanlar, insanda var olan şeylerdir.
- (1721- 1759): Yakınlık, Saygı.
- (1760-1774): Kabeyi ziyaret etme, ziyaret etmenin kuralları.
- (1801-1815): Şeyhlerin, sufi ve mürdlere tasavvufla ilgili öğütleri.
- (1816-1854): Mürid ve dostlar, şeyhe bağlanma, şeyhin güvenini kazanma.
- (1908-1927): İnsana sevimli gösterilen şeyler.
- (1935-1953): Sevgilinin değeri.
- (1971-1980): Kader.
- (2073-2098): Mürid, muhib, şeyh, aşık, aşk.
- (2110-2173): Erenlerin özellikleri, nefsin eğitimi.
- (2231-2279): Aşıkların derecesi, edep.
- (2306-2320): Velilere imrenme.
- (2325-2351): İman.
- (2376-2385): Allah yoluna istekli olmak.
- (2386-2392): Sözüün önemi.
- (2403-2428): Şarap, sarhoş edici şarap, - manevi şarap, gurur.
- (2491-2505): Şarap içmenin sakıncaları.
- (2528-2538): Allah'ın yaratması ve gücü.
- (2573-2617): Sihir, sihir yapmanın sakıncaları, kibir.
- (2644-2672): Mana şarabından içen peygamberler, sahabeler, veliler ve bunların yaşadıkları olaylar.

- (2741-2755): Gönül temizliği.
- (2756-2759): Kader.
- (2830-2859): Allah'ın yardımı, manevi şarap.
- (2860-2864) Sözünde durmak.
- (2897-2938): Sözünde durmak, münafıklık, münafıklığın alametleri.
- (2997-3001): Verilen sözü yerine getirme.
- (3011-3044): Yalan, gıybet, nifak.
- (3093-3115): Dünya sevgisi.
- (3124-3131): Dünyanın geçiciliği.
- (3145-3148): Dünya sevgisi.
- (3163-3185): Dünya sevgisine aldanma.
- (3187-3190): Kıskançlık.
- (3195-3217): Gözün gerçekleri görmesi.
- (3218-3221): Ulular hakkında.
- (3231-3253): Dil, konuşma, aşk, sevgi.
- (3254-3258): Dil.
- (3296-3312): Yalnız kalma, yalnız yaşama, yalnızken gönlü arındırma.
- (3329-3335): Gönlü temizleme, Allah sevgisi ve iyilik.
- (3360-3370): Yalnızlık, yöneticilere öğüt.
- (3410-3436): Padişahlara öğüt.
- (3458-3477): Zalimlere ve kibirlenenlere öğüt.
- (3495-3514): Zalimlerin düşeceği durum, adalet.
- (3523-3541): Sabır.
- (3567-3578): Yoksullara iyilik etme.
- (3589-3607): Emanet yükünü taşıma.
- (3615-3635): Merhamet.
- (3676-3678): Yoksulların yardımcısı Allah'tır.
- (3682-3700): Tevekkül.
- (3718-3748): Kanaat, rızık.
- (3783-3788): Allah'ın fazlı, rızık.

- (3823-3878): Bilgi, övünme, taklit, Allah bilgisi.
- (3893-3959): Allah ilmi, ilim, hikmet.
- (3960-4023): Kalbin marifetleri.
- (4030-4083) görünüşüne önem verme, Allah aşkı.
- (4105-4146): Dua, duanın kabul edilmesi için yapılması gerekenler, Allah aşkı, salih amel.
- (4159-4183): Malın Allah yolunda kullanılması, salih amel.
- (4201-4206): Gösteriştten uzak kalma.
- (4207-4237): Dünya kazancı isteyen öğrencilere öğüt. Dünya sevgisi, dünyanın geçiciliği, Allah korkusuyla göz yaşı dökme.
- (4273-4309): Kendini bilmek, dine bağlılık.
- (4345-4353): Çin Meliki'nin İskender'e öğüdü.
- (4358-4399): Dünya makamıyla gururlananlar.
- (4484-4490): Şeyh Ebu Said'in müritlere öğüdü.
- (4443-4459): Şeyhlik, sufilik, şahlık.
- (4491-4582): Allah'ın hidayeti, velilerin özellikleri, tasavvuf yolunda ilerleme, nefsi arındırma.
- (4659-4645): Cömertlik.
- (4674-4701): Şeytanın düşmanlığı.
- (4702-4745): Şeyhin dervişe öğüdü. Düş kurma, vehimlere kapılma.
- (4751-4784): Sohbeta katılma, tasavvuf.
- (4785-4819): Şeyhlerin özellikleri, velilere bağlanmanın önemi.
- (4825-4914): Aşk, aşğın özellikleri.
- (4940-5015): Sultanlara yakınlık, kendini beğenme, benlik.
- (5208-5210-5212): Dünyanın geçiciliği.

2.3. Figüratif Ögeler

2.3.1 İnsan⁴⁹

2.3.1.1. Tipler

2.3.1.1.1. Tahayyuli- Tasavvuri Tipler:

Aşık (seven) ve Aşık Grubu:

Aşık: Seven. Eserde Allah'a, başka varlıklara ve insanın kendisine aşık olmasından sözedilir. Aşığın karı sevmek ve sevmektir. Allah'ı sevenler dirilik bulur. Aşık sevdiğini gizler, sırrını herkese yaymaz. Aşığın gönlü temiz olmalıdır. Aşığın gönlünde hastalık kalmaz. Kendine aşık olan başkasını sevemez.

*Sevmek sevmek olur 'āşıkā kār
Bu söze anlamayup itme inkār (237)*

*Dirilmişdi yanında nice 'āşık
İderlerdi 'amel Allāh'a lāyık (275)*

*Anuñ 'āşıkların eyle ziyāde
İrüşsün her biri fażl u reşāde (306)*

*Anı 'āşık ider mi kimseye fāş
Duyar mı 'āşıkun sırrın her evbāş (4836)*

*Bulunmaz 'āşıkun gönlünde illet
Hüdādur mezheb ile aña millet (4889)*

*Çün olduñ kendüñe 'ucb ile 'āşık
Degülsin baña bu hū ile lāyık (4942)*

Ahbab: Dost. Sevenler.

*Ḳamu aḥbābını hem eyle manşūr
Ḳamu a'dāsını merdūd u maḥhūr (219)*

*Velīme iyledi cem' oldı aḥḥāb
Muhācirle niçe enşār u aḥbāb (3750)*

Derviş: Allah'ı seven. Aşık.

⁴⁹ Bu konunun ele alınışı ve işlenişinde şu eserlerden geniş ölçüde yararlanıldı. Akkuş, Metin, Divan Şiirinde İnsan I- Dini Kişilikler, Erzurum, 2000; Nefi Divanı'nda Tipler ve Kişilikler, Erzurum, 1995

*Gel iy cūyā-yı Haḡ iy **merd-i dervīṣ**
Nazar kı̇l var mı hiç sende bu teşviṣ (1094)*

Divane (mest, hayran): Sevmekten dolayı şarhoş ve deli olan. Aşık.

*Ki bir şūrīde vü **divāneyem** ben
Belālar odına pervāneyem ben (1031)*

*Ḳalem yok **āşık-ı divāneye** çün
‘Aceb niçün olam ben zār u maḡzūn (1052)*

*Dirīḡā kim beni **divāne** kıldı
Muḡabbet şem‘ine pervāne kıldı (2056)*

*‘İşkuñ alıp benden beni **divāne** kıldı nideyim
Sevmekde kılmadı seni hiç iḡtiyārūm ḡandasın (2069)*

Mecnun: Seven, sevgiden dolayı deli olan. Aşık.

*Ziyāde oldı bir gün **şūr-ı Mecnūn**
Ki ‘ışk anı be-ḡayet kıldı meftūn (982)*

*Yüzün gören olur ‘ışkından meftuñ
İder biñ ‘ākılı bir demde **mecnūn** (1883)*

*İderdi her biri vaşlına meyli
Ki **mecnūn** oldı bunlar Zühre leyli (2479)*

Muhib: Seven, sevgi besleyen, dost, aşık.

***Muhib** maḡbūb olur ger itse kūşīṣ
Yolın urmasa fiḡr-i ekl ü pūşīṣ (243)*

*Didiler ‘āşıkıyuz hem **muḡibbi**
Bıraḡduḡ sevgüsinden özge ḡubbi (2295)*

Talib: İsteyen, istekli. Aşık.

*Özin tālib şanur **tālib** degüldür
Özin rāḡıb şanur rāḡıb degüldür (1634)*

*İşitdüñse sen iy **tālib** bu remzi
Bu dilber vechine gel iyle ḡamzı (1754)*

Uşşak: Aşıklar, sevenler.

*Budur şālih ʿamel bu yolda iy yār
Burāḳ olan budur **uşşākā** her bār (4128)*

*Cemāl ʿarz iylemiş **uşşāka** ol yār
Ḳurulmuş görmesinde ordu bāzār (4511)*

*Cihānuñ zīnetine olma maḡrūr
Ġam-ı **uşşāk** ile ol şād u mesrūr (4170)*

*Anuñ ahlāḳı ḥulḳ-ı enbiyādur
Anuñ enfāsı **uşşākā** hüdādur (4799)*

Yar (dost): Seven.

*Cemāl-i gülden özge baña didār
Gerekmez ger ola **yār** u ger aḡyār (1033)*

Maşuk (sevilen) ve Maşuk Grubu:

Canan: Sevgili.

*Gehī fikrine olurdı peşimān
Gehī maḡlūb iderdi **fīkr-i cānān** (1999)*

*İrişmek ola mı dermāna āyā
Buluşmaḳ ola mı **cānāna** āyā (2064)*

*Zehī gönül k'ola meclā²-ı Raḡmān
Görüne anda **ʿaks-i rü-yı cānān** (3310)*

Canane: Sevgili.

*Ṭavāf it devlet ehli ḥānesini
Bulasın tā gönül **cānānesini** (883),*

Dilaram: Gönül alan, gönül kapan, sevgili.

*Bu ḥāli çünki gördi ol **dilārām**
Taʿaccüb kıldı çoḳ ol sīm-i endām (2035),*

Dilber: Gönlü alıp götüren sevgili.

*Gice vuşlāt ne hoşdur diriḡā
Gele **dilber** maḳāmın ide me^{vā} (711)*

*İşitdünse sen iy t̄alib bu remzi
Bu **dilber** vechine gel iyle ğamzı (1754)*

*Anuñ çün görmedüñ ol **dilberi** sen
Anuñ çün şekden olmaduñ berī sen (4521)*

Dildar: Birinin gönlünü almış sevgili.

*Görünmedi baña aḥcār u eṣcār
Tolu gördüm cihānı rüy-ı **dildār** (997)*

Dil-rüba: Gönül kapan, gönül alan sevgili.

*Delil oldu serāy-i **dil-rübāya**
Gözi düş oldu ol bedr olmuş aya (2004)*

Leyla: Leyla ile Mecnun hikayasının kadın kahramanı. Sevgili yerine kullanılır.

*İderdi her biri vaşlına meyli
Ki mecnūn oldu bunlar Zühre leylī (2479)*

Mahbub: Muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevgili.

*Nice olmaya **emlah** ol perī-rū
Çü **maḥbūb** itdi özine anı hū (115)*

*Daḥı kalmadı zulmet olma maḥcūb
Açıldı bürka^c-ı dīdār-ı **maḥbūb** (4535)*

Maşuk: Sevilen, sevilmiş, sevgili.

*Benümle söyleşür **maşūk** u aşık
Benümle yād olur güftār u sâbık (354)*

*Bulunmaz sencileyin baña **maşūk**
Saña aşık benim gibi iken çok (733)*

*Hidāyet pertavidür **ışık-ı maşūk**
Ne añlasın anı her akı-ı mesrūk (794)*

*Müheyyā iylediler bezm-ğāhı
Ki aşık ide **maşūk**a nigāhı (2009)*

*Didi ħargāhı maṣṣūka giderven
Anuñ çün bu işi böyle iderven (2767)*

Matlub: Taleb edilen, istenilen, sevgili.

*Sözini diñledi şeyhüñ ol ħüb
Haķıķı ışık olandı aña matlüb (2113)*

*Görür matlübı yüzün bī-nihāne
Zemānında olur merd-i yegāne (4840)*

Nigar: Resim, resin gibi güzel sevgili.

*Sücūd idüp ayağma nigāruñ
İder ħālını arz ol bī-ķarāruñ (1962),*

*Nigār ışkından özge fikri olmaz
Anuñ nāmından özge zikri olmaz (965)*

Peri-ru: Peri yüzlü, çok güzel sevgili.

*Nice olmaya emlah ol perī-rū
Çü maĥbüb itdi özine anı hū (115)*

Peri-zad: Peri çocuğu, peri çocuğu olacak kadar güzel sevgili.

*Yaķasın yırtup itdi āh u feryād
Taaccüb kıldı aña ol perī-zād (2024)*

Sevgili: Sevilen, sevilmiş olan.

*Buyurmuşdur kamu ħalkuñ ulusı
Ĥabībi sevgülisi baĥtulusı (3022)*

*Ulusı sevgülüsü kāyinātuñ
Özini ilm ü fażl ile muhallā (5133)*

Saki: Su ve içki dağıtan güzel, sevgili. Tasavvufta ilahi şarap sunucusu olarak ele alınmış.

*Hevā⁽¹⁾-ı Hūya ir Hū di müdāmī
Ki şāķī şuna saña ĥoş müdāmu (4383)*

Yar: Sevilen, sevgili. Yar-ı mutlak, mutlak sevgili yani Allah.

Göre her şeyde peydā rūy-ı yārı
Tolu göre kamu dār ü diyārı (980),

Görünmez çeşmüñe pes gayr-ı maḥbūb
Olur her manzaruñda yār-ı mutlak (1026)

Cemāl-i gülden özge baña didār
Gerekmez ger ola yār u ger aḡyār (1033)

Rakib ve Rakib Grubu:

Adu: Seven ile sevgili arasına giren düşman.

Saḡın yolda velī anı ‘adūdan
Ḥaber hiç kimseye virme sebūdan (1309)

‘Adūmuzdur bizüm rüz-ı ezelden
Koyan oldur bizi ‘ilm ü ‘amelden (4677)

Adüv (bkz.adu): Düşman.

Ḳatı zāhir ‘adüvdür yoḡ ḥafāsı
Mülāzımdur kamu ḥalka cefāsı (4690)

A’da (bkz. Adu): Düşmanlar.

Ḳamu aḥbābını hem eyle mañşūr
Ḳamu a‘dāsını merdūd u maḡhūr (219)

Cihāna şevketi şol deñlü doldı
Ki seyfi ḡorkısından ditrer a‘dā (5164)

Aḡyar: Gayrılar, başkalar, yabancılar. Seven ile sevgilinin dışında kalanlar. Seven ile sevgili arasındaki engeller, düşmanlar.

Ne ḡā’im içmez ille ‘aşıḡ-ı zār
Vişālüm mecmu‘ına sıḡmaz aḡyār (798)

Degül aḡyāra māy(°)il ser ü nāzum
Ḥamāy(°)ili olur ḡadd-ı dırāzum (800)

Cemāl-i gülden özge baña didār
Gerekmez ger ola yār u ger aḡyār (1033)

Cadu: Sihir ve büyü yaparak sevenleri birbirinden ayıran. Düşman.

*Gözünüñ sihrine sığmaz çeh ü çend
İder bir lahzada biñ cāduyı bend (4509)*

Düşman (bkz. Adu):

*Bu hū ile zulümden oldılar dūr
Bunuñla itdiler **düşmānı** maḫhūr (3424)*

Hasud: Kıskanç, çekemeyen. İki sevgili arasını bozan.

*Rümūziyle dir idi iy ‘azizān
Neler kıldı bize görüñ **hasūdān** (1571)*

Rakib: Seven ile sevgili arasına gire, sevgilinin sevgisine ortak olan, düşman.

*Belā oldı belā üstine **rākib**
Cefālar her tarafından oldı lāzib (1193)*

Şeyatin (Şeytan): Kibirlendiği için Allah tarafından lanetlenen varlık. İnsanların düşmanı. Sevenlerin düşmanı. Allah sevgisine ulaşılmasına engel olan.

*Ulular yolını dutmaḫ iyüdüür
Şaḫın yolda seni **şeytān** uyudur (2130)*

*Bunı içen olur **şeytāna** maḡlūb
Gözine görsedür her şerri merḡūb (2498)-*

*Yaramaz huyuñı terk iyle zinhār
Ki **şeytān** olmaya saña talebkār (25039)*

*Daḫı düşmeñ **şeyātīn** izlerine
Ki düşmendür dutupdur size kīne (4689)*

2.3.1.1.2. Tamsili Tipler:

Andelib (bkz. Bülbül)

Bülbül: Güle aşık olan, gülü seven. Aşık.

*İşi ḡulḡuldur adı **bülbül** anuñ
Derūnı dolu sevdā-yı ḡül anuñ(447)*

Esirge yir yüzünüñ her ḡarībın

Belā bāğında öten ʿandelībīn (557)

*Düzüp maḥfil içinde **bülbül-i mest**
Gülüñ ıışkında varın vermiş ez-dest (596)*

Gül: Bülbülün sevgilisi olan çiçek.

*Düzüp maḥfil içinde bülbül-i mest
Gülüñ ıışkında varın vermiş ez-dest (596)*

*Sivā-yı ıışk-ı **gül** dilde ne kim var
Reh-i ıışk içre kılmış cümle ĩsār (598)*

*Velī yokıışk-ı **gülde** hiç kararum
Derūnumda dükendi ihtiyārum (2869)*

Güneş ve Ay (Gözlemci, Hizmetçi):

*Resūl-ı mağrib ü maşrıkdur ol şāh
Ki kemter ḥādimidür **mihr ile māh** (88)*

*Binā ola daḥı bir kaşr-ı şāhī
Ki evci gözliye **mihr ile māhı** (4977)*

Pervane: Geceleyin ışığın çevresinde dönen kelebek. Pervane *muma aşık* olarak kabul edilir. Mum ışığının etrafında döner, döner ve öyle bir an gelir ki kendini mumun alevine bırakmış.⁵⁰ Bundan dolayı *pervane* kendini sevdiğine feda eden *aşık* yerine kullanılır.

*Ki bir şūrīde vü divāneyem ben
Belālar odına **pervāneyem** ben (1031)*

*Dirġā kim beni divāne kıldı
Muḥabbet şemʿine **pervāne** kıldı (2056)*

*Sañā yok kimseden bir zerre pervā
Neden **pervāne** şemʿiñ idine cā (3355)*

*Ne kuşsin şemʿ yā **pervāne** misin?
Hıışım mısın veya bigāne misin? (3356)*

⁵⁰ Pala, A.g.e., s. 402

Süreyya (Pervin, Ülker:) : Kuzey yarımkürede toplam yedi yıldızdan oluşan bir yıldız kümesidir. Attar'ın şiirini kıskanan bir tip olarak ele alınmış.

*Bih̄in-i halk̄ yaʿnī Şeyh ʿAttār
Ki reşk iderdi nazmına **şüreyyā** (5138)*

Zühre (Nahid, Çobanyıldızı, Venüs: yıldız, güzel kadın): Zühre, Harut ile Marut'un günah işlemelerine yol açan, güzelliğiyle meşhur bir kadındır. Bu meleklerle içki içirmiş ve onlardan ism-i azam duasını öğrenerek göklere çıkmış ve beşinci felekte bir yıldız olarak kalmıştır.

*Nisālar cümle hüsninüñ zebūnı
Ḳatı fettān idi anuñ ʿuyūnı*

*Dinülirdi anuñ nāmına **Zühre**
Cihānda hüsn ile bulmuşdı şöhre (2473-2474)*

*Yine vaşla tālibkār oldı bunlar
Yine egmedi **Zühre** bunlara ser (2485)*

*Beşinci āsmānda oldı sākın
Burucuñ seyrini dutdı emākin (2526)*

2.3.1.2. Kişilikler

2.3.1.2.1. Dini Kişilikler

Adem : İlk insan ve ilk peygamberdir. *Ebülbeşer* (insanlığın babası) ve *Safıyyullah* (seçkin kul) ismiyle anılır.⁵¹ Burada onun için *safî* sıfatı kullanılmıştır.

*Soruldu devri çün **Ādem Şafīnūñ**
Dürüldi defteri ol hoş nebīnūñ (2430)*

Ali (Murtaza, Şir-i Hüda) : İslam peygamberinin amcası *Ebu Talib'in* (ö.619) oğludur. İlk Müslümanlardandır. Dördüncü halifedir.⁵² Bilgili, yiğit ve cesur bir kişiliğe sahiptir. Kendisinden *Murtaza, Şir-i Hüda, Aliy-yi Murtaza* ünvanlarıyla söz edilmiştir.

*Şunuldu **Murtazā**'ya hem bu cüllāb*

⁵¹ Akkuş, Divan Şiirinde İnsan, s. 3

⁵² A.g.e., s.10

Vücūdi şehri-i ilme oldu ebvāb (2662)

*Dilirse fehm ide bu remzi cānuñ
Ne didi añla ol Şîr-i Hûda'nuñ (3234)*

*Ebübekr u Ömer Osmān-ı cāmi'
Aliy-yi Murtażā küffāra kāmī' (146)*

*Aliyyi Murtażā ol şahib esrār
Demışdür Dārihim mā dumte fī dār (1130)*

*Ali birle Ömer şabr itdiler
Ne işler görelüm ol er didiler (2209)*

Asaf: Asaf b. Berahna. Süleyman peygamberin katibi veya veziridir. İyilik, ileri görüşlülük, başarılı yönetim ve tedbirin sembolüdür.⁵³ Eserde *Süleyman* Peygamber anlatılırken adı anılır.

*Yemininde dutardı enbiyā şāf
Dağı her ālim-i āmil çü Āşaf (409)*

Ayas (Ayaz) : Gazneli Sultan Mahmud'un has gulamlarındandır. Akıl, feraset, bilgi, sadakatte mümtaz olduğu için padişah kendisini çok sever ve itimat edermiş.⁵⁴ Eserde, hizmet etme özelliğiyle ele alınmıştır.

*İşitdün mi Resüle İbn-i Abbās
Yedi yıl hizmet itdi hem çü Āyās (869)*

Aziz: Mısırdaki üst düzey saray görevlileri için bir ünvanıdır. *Yusuf* kıssasında ele alınır. *Yusuf* zindandan çıktıktan sonra Mısır'a aziz olmuştur.

*Duā itdüm diyen şıdık ile āmīn
Aziz olsun nitekim İbn-i Yāmīn (1680)*

Bilal : Bilal-i Habeşi. Peygamberin müezzini, İslamı kabul eden ilk yedi kişiden biridir. Cennetle müjdelenen sahabelerdendir. İşkenceler karşısında büyük bir direnç

⁵³ A.g.e., s.16

⁵⁴ Onay, Ahmet Talat, Eski türk Edebiyatında Mazmunlar, Ankara, 1992, s. 279-280

göstermiş *Allah birdir* sözünü dilinden bırakmamıştır.⁵⁵ Namaz vakti geldiğinde Peygamber ezan okuması için Bilal'a *ey Bilal bizi ferahlandır*⁵⁶ diye seslenirmiş.

Terakki ʿālemine olsa ʿāzim
Erihnā yā Bilāl iderdi dāim (2266)

Cafer-i Sadık: Ebu Abdillâh Cafer b. Muhammed el-Bakır b. Ali Zeynil'abidin (ö.148/ 765). Şiiliğin altıncı imamı ve bütün *şii* mezheplerinin tanıdığı imamların sonuncusudur. Miladi 699 veya 702 yılında Medine'de doğmuştur. Soyu baba tarafından Ali'ye, anne tarafından Ebubekir'e ulaşır. Kelamda sınırlı bir kader anlayışını savunmuştur. Medine'de vefat etmiştir.⁵⁷ Bu eserde *aşk şarabını* içenler arasında gösterilir.

Çü açdı Cafer-i Şadık bu cāmı
Cihān ıŝkınuñ oldı heb gulāmı (2663)

Davud : Yehuda ve İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiş, hem nebi hem de Sultan peygamberlerdendir.⁵⁸ Kendisine Zebur gönderilmiştir. Demiri yumuşatma mucizesi şiirlerde işlenir.

Bu meyden içdi Dāvūd-ı hünerdān
Anuñ çün itdi elhān aña murgān (2648)

Elinde mūm oldı āhen-i serd
Turāba bir taş ile şaldı biñ merd (2549)

Ebubekir (Sıddık): Künyesi, Abdullah b. Ebi Kuhafe b. Amir. Muhammed'in ölümünden sonra ilk halife odur ve cennetle müjdelenen on kişiden biridir. İslam peygamberini ilk tasdik eden kişi olarak *sıddık* sıfatıyla tanınmış ve adı bu sıfatla anılmıştır.⁵⁹

Ebūbekr u ʿÖmer ʿOsmān-ı cāmı
ʿAliy-yi Murtaẓā küffāra kāmı

⁵⁵ A.g.e., s.27

⁵⁶ Acluni, A.g.e., C.1, s.117, (H.Nu: 312)

⁵⁷ İslam Ansiklopedisi, C.7, s.1

⁵⁸ A.g.e., s. 35

⁵⁹ A.g.e., s. 39

*Ne dise kavlin anuñ ide taşdıķ
Resul'e nitekim itmişdi Şiddik (1807)*

*Bu mey Şiddik'a çün oldı havāle
Değişdi varını bir eski şāla (2659)*

Ebu Derda: Künyesiyle meşhur olan Ebu Derda'nın ismi Üveymir b. Zetd b. Kays b. Ümeyye b. Amir b. Adiy el-Hazrevidir. Ebu Derda Bedir Savaşı hariç Muhammed'in bütün savaşlarına katılmıştır. İlme önem vermiş, ömrünü ilim öğrenmeye adanmış, pek çok hadis rivayet etmiştir. Miladi 632'de vefat etmiştir.⁶⁰ Fani düşünce peşinde koşmayan abdal özelliğine sahip bir kişi olarak tanıtılmış.

*Ebū Derdā gibi kanı bir abdāl
Ki fikr-i fāniye olmaya pāmāl (3114)*

Hızr (Hızır): *Musa* döneminde yaşadığı söylenen, Allah tarafından kendisine ilahi bilgi ve hikmet öğretildiği belirtilen bir kişidir. Mutasavvıflar onu gizli ilimleri bilen bir veli kişi olarak ön plana çıkarırlar. Burada, *Musa* ile birlikte anılır ve *Musa*'nın bilmediklerini bilir. *Ab-ı hayatı* içip ölümsüzleşen bir kişi olarak gösterilir.

*Çekersin Aħmed'e cennetden atı
Şunarsın Hızra hem āb-ı hayātı (60)*

*Siyāhat iyler iken Hızr u Mūsā
İderken birbiriyle hoş müvāsā (3878)*

*Yog idi Hızr'a ĥod pūşide ĥiç kār
Ayān idi aña her gizlü esrār (3880)*

*Didi Mūsā'ya Hızr iy bā beşāret
Nedür bu hoşduğı bize işāret (3886)*

*Didi Hızr iy nebiyy-i Rabbü'l-erbāb
Aña kim açā ġaybından ebvāb (3889)*

*Gel iy ceħl ile iden dürlü sevdā
Çü kaçre ola ilm-i Hızr u Mūsā (3896)*

⁶⁰ Keskinkılıç, Esra, *Tarikatname-esrefoğlu Rumi*, İstanbul, 2002, s. 235

*Lebinde āb-ı hayvān āşikāre
Esir olmuş niçe **Hızır** ol şikāre (4508)*

*Gözi sihr ile Bābil'den alır bāğ
Lebine reşk ider **Hızır** ile Āsā (5180)*

Hümeýra (Aişe): Ebubekir'in kızı, Muhammed'in hanımıdır. İslami dönemde dünyaya gelmiştir. Muhammed kendisine vahiy geldiğinde, Aişe'ye *Hümeýra* diye seslenirmiş.

*Tenezzül itse 'aqla ol dilārā
Der idi kellimīni yā **Hümeýrā** (2267)*

İbn-i Abbas: Muhammed'in amcasıdır. Bedir savaşından sonra Müslüman olmuştur. Hadisler rivayet etmiştir. İslam'a yaptığı hizmetlerle ele alınır. Ayas'ın Sultan Mahmud'a hizmet etmesi gibi Abbas'ta Muhammed'e yedi yıl hizmet etmiştir.

*Rivāyet iylemiştir **İbn-i 'Abbās**
Ki dutmuşdı Resūl-i Haqq'la iy nās (2429)*

*İşitdün mi Resūle **İbn-i 'Abbās**
Yedi yıl hizmet itdi hem çü Āyās (869)*

İbn-i Yamin (Bünyamin): Yakup'un en küçük oğlu, *Yusuf'un* küçük kardeşidir. Yusuf Mısır'a *Aziz* olduktan sonra *Bünyamin*'i yanına götürmüştür.

*Duā itdüm diyen şıdķ ile āmīn
'Azīz olsun nitekim **İbn-i Yāmīn** (1680)*

İbrahim: Arapların ve İsrailoğullarının; kendinden sonraki nebilerin ve İslam Peygamberinin atası kabul edilen büyük peygamberlerdendir. *Halil*, *Halilullah* ve *Halilürrahman* olarak da anılır.⁶¹ Eserde, kendisine vahiy gönderilmesi, Allah'a dost olması, atıldığı ateşin gül bahçesine dönüştürülmesi özellikleriyle yer alır.

*Didi **İbrāhim** 'e vahy ile Mevlā
Kifāyet deñlü şanma ola dünyā (956)*

*Bu meyden içdi **İbrāhim-i evvāb***

⁶¹ A.g.e., s. 83

Anuñ çün ateşe oldı pertāb (2650)

*Virürsin āb içinden Yūnūs'a bār
İdersin nārı İbrāhim'e gülzār (59)*

İdris : Şit soyundan gelen büyük peygamberlerdendir. Kendisine otuz sahifeden oluşan emirler gönderilmiştir. Terzilerin ve katiplerin piri sayılır. Allah'tan kendisine çeşitli ilimler öğretilmiştir. Bugün insanoğlunun hizmetine sunulmuş bilgi ve buluşlarda adı geçen kişilerden biridir.⁶² Aşk şarabını içen ve ilimlerin kapısını açan bir peygamber olarak ele alınır.

*Bu meyden eyledi hem nūş İdrīs
Açıldı aña Haq'dan bāb-ı tedrīs (2646)*

İsa: (İsa-i Mükerrerem, Mesih): Dört büyük ilahi kitaptan İncil, İsa'ya gönderilmiştir. Doğum tarihi miladi takvimin başlangıcıdır. İsa, Filistin'de Nasıra'da doğdu. Cebrailin Meryem'e ruh üflemesiyle babasız olarak dünyaya gelmiştir.⁶³ Aşk şarabını içen ve bu nedenle pek çok gününü seyahatla geçiren bir peygamber olarak ele alınır.

*Bu meyden çün Mesīh'a irdi bir cām
Seyāhatla geçürdi niçe eyyām (2655)*

*Didi İsa' aña iy şeyh-i dānā
İbādāt-ı Hüdā'da key tūvānā (3120)*

*Didi İsa'ya zāhid iy peyāamber
Hüdā olsun saña her işde yāver (3140)*

İsmail: İbrahim peygamberin ve Hacer'in oğludur. Kurban edilme olayı ile birlikte anılır. Annesi Hacer ile birlikte Arabistan'a yerleşmiştir.

*Hem İsmā'īl'e şunuldu bu tesnīm
Anuñ çün cānı oldı zebħa teslīm (2651)*

Muhammed: İslam peygamberi. Künyesi, Ebu'l-Kasım Muhammed el-Muhtar b. Abdullah b. Abdülmüttalib b. Haşim b. Abd-i Menafk Allah'ın son elçisi. Miladi 571'de Mekke'de doğmuş, 40 yaşında iken peygamberlik verilmiş, 622'de Mekke'den

⁶² A.g.e., s. 89

⁶³ A.g.e., s. 94

Medine'ye hicret etmiş, 23 yıl içerisinde İslam dinini tebliğ etmiş ve 63 yaşında iken 632'de Medine'de vefat etmiştir.

Gülşen-i Ebrar'da onun adına bir na't yazan şair, onun övgüsünü ve ona olan sevgisini dile getirmiştir. Onu şu özelliklerle nitelendirmiştir: (bu kelime ve tamlamaların günümüz Türkçesiyle söylenişleri için, sadeleştirilmiş şekliyle, bkz. Na't ; [76-144]. beyitler)

Mustafa, Ahmed, Emir-i pişiva, Fahr-i cihan, Fahr-ı alem, Resul-i hak, Habibullah, Resul-i rabb-i alem, Resul-i mücteba, Mefhar-ı arz-ı sema, Sultan-ı Ekrem, Şefî'u'l-halk, Habîbü'l-Hak, Sultânü't-tihâme, İmâmü'l-enbiyâ'i'l-aşfiyâ, Hümâmü'l-evliyâ'i'l-etkıyâ, Şeh-i nîkû-hişâl, Nîk-sîret, Fürûg-ı dîde-i ehl-i başîret, Cemâl-i cân-fizâyeş , Cân-ı cân-hâ, Kâşif-i sırr-ı nihân-hâ, Sem'î-i cân-ı kâmil, Resûl-ı mağrib ü maşriq, Ğayetü'l-ğâyât, Rahmeten-li'l- 'âlemin, Tarîkat ehlinüñ ser-tâcı, Haqîkat bâğınüñ dürrâcı, Şerî'at hışnına bânî olan, Eltâf-ı rabbânî olan, Dürr-i beyzâ, Cemî'î-i enbiyânuñ meheri, Velîler zümresinüñ rehberi, Sa'âdet mülketinüñ şâhı, Hidâyet meslekinüñ râhı, Fütüvvet menbaı, Şabîhu'l-vech, Güftâr-ı fâyık, Nûr-ı haq-nümâ, Cân-ı aşhâb-ı şafâ, Mir'ât-ı Hüdâ, Şefî'î müznibîn, Fe-evha ma'deninüñ gevheri, Ve mâ evha elinüñ serveri, maħbûb-ı 'âlem.

Şair, eserdeki farklı konuları onun hadislerinden alıntılar yaparak açıklamıştır.

*İlâhî ol velînüñ hürmetine
Habîbüñ Muşafâ'nuñ hürmetine (329)*

*Resûl-i Hak saña kıldı beşâret
Sen añla neydügin gizli işâret (1105)*

*Buyurmuşdur habîb-i Rabb-ı 'âlem
Resûl-i Müctebâ Sultân-ı Ekrem (1425)*

*Buyurmuşdur Resûl-i Müctebâ hem
Habîb-i Hâlık u maħbûb-ı 'âlem (1339)*

*Didiler luğ idüp itme bizi red
Nişānuñuz bize virmişdür Ahmed (2200)*

Didi siz gördüñüz mi yüzün anuñ

*‘Ayāna şöyle ol **Faḥr-ı Cihānuñ** (2283)*

*Buyurmuşdur **Resūl-i ‘ālimü’l-ğayb**
Faḫīr nāsuñ gözine görünür ‘ayb (3569)*

Musa: İsrailoğullarına gönderilmiş olan Musa büyük peygamberlerdendir. *Kelim*, *kelimullah* onun ünvanlarından. Kendisine dört ilahi kitaptan biri olan *Tevrat* gönderilmiştir. Onun Allah ile konuşması, asası, yed-i beyzası, Firavunla mücadelesi, Kızıldeniz’i yarması, Hızır ile arkadaşlığı şiirlerde en çok ele alınan konulardır.

Burada Musa’nın gece ateşe koşması, ağaçtan çıkan ateşin Allah’ın tecellisi olduğunu öğrenmesi ve Allah’la konuşması, onun Allah’ı görme isteğine karşı Allah’ın tecellisi ile dağın parçalanması olaylarına telmih yapılmıştır. Ayrıca onun *Hızır*’da yaptığı bir gezi anlatılmıştır.

*Şecerden görsedüp **Mūsā**’ya nārı
Kül itdüñ pertevinden kūhsārı (61)*

*İtā‘at iyleye emrine her cā
Nitekim iylemişdi **Hızra Mūsā** (2160)*

*Bu meyden içdi **Mūsā-i Mükerrerem**
Anuñ çün didi **Rabb-i Ernī** ol dem (2654)*

*Yüzer **Mūsā** ‘aşāsı gibi ol söz
Ḳamu güftārı virmez birine yüz (3197)*

*Siyāḫat iyeler iken **Hızr u Mūsā**
İderken birbiriyle hoş müvāsā (3878)*

Nemrud: İbrahim peygamberin dinine karşı koyan, onunla mücadele eden, onu ateşe attıran ve sonunda Allah’ın kendisine musallat ettiği bir sinekle baş edemeyip ölen büyük inkarcılardan biridir. İbrahim kıssalarıyla anılır. Sineğe yenik düşmesi çeşitli şekillerde dile getirilir. Burada da Allah’ın ona bir sineği musallat etmesi, onunla malını, mülkünü elinden alması dile getirilmiştir.

*Bir ‘āciz beşşe[y]ji **Nemrūd**’a salduñ
Anuñla mülk ü mālın elden alduñ (63)*

Nuh : Vahiy gönderilmiş büyük peygamberlerdendir. İnsan soyunun ikinci atası olarak kabul edilir. Kavminin ıslah olmaması üzerine, kendisine inanmayanlar *tufan* ile cezalandırılmıştır.⁶⁴ Nuh peygamber özellikle *tufanla* birlikte anılır. Nuh aşk şarabını içtiği için Allah onun duasını kabul etmiş ve tufan gerçekleşmiştir.

*Dem-i Nuh ile itdün 'ālemi ğarķ
Ser-ā-ser āba yundı ğarb ile ŧarķ (62)*

*Bu meyden ŧunuldı Nūh'a iy cān
Cihāna nevħa ile ŧaldı tūfān (2647)*

Osman: Üçüncü halife olup cennetle müjdelenen büyük sahabelerdendir. Büyük haya sahibidir. *Hayalî* oluşuyla övülür. Kuran'ı toplattığı için Osman-ı Cami ünvanıyla anılır.

*Ebūbekr u 'Ömer 'Osmān-ı Cāmi'
'Aliy-yi Murtażā küffāra ķāmi' (146)*

*Bu meyden içdi bir cur'a hem 'Osmān
Hayā gencine cānı oldı hoş-kān (2661)*

Ömer (Faruk): İkinci halife olup cennetle müjdelenen büyük sahabelerdendir. İslamın kırkinci veya kırk beşinci müslümanıdır. Onun Müslüman olmasıyla birlikte İslamiyet güç bulmuş, mekke'de açıkça kabul edilir olmuştur.⁶⁵ Ömer *adaletiyle* tanınır. Dünyaya adalet sofrasını döşemiştir. Dirayetli ve cesaretli olduğu için Şeytan'ın gölgesinden korktuğu söylenir.

*'Ömer hem nūŧ kıldı anı pinhān
Anuñ cün gölgesinden kaçdı ŧeytān (2660)*

*Kaçan kim 'Ömer'e degdi hilāfet
Cihāna döŧedi h'vān-ı 'adālet (627)*

*'Alī birle 'Ömer idüp mürüvvet
Resūl emrine itdiler iṯā'at (2176)*

⁶⁴ A.g.e., s. 143

⁶⁵ A.g.e., s. 151

Süleyman: Davut Peygamberin oğludur. Büyük peygamberlerden ve sultanlardandır. İsrailoğullarının peygamberi ve üçüncü hükümdarıdır.⁶⁶ Saltanatı, zenginliği, diğer canlılara hükmedişi ve onların dilinden anlayabilmesi gibi özellikleriyle dikkat çeker.

*Ki mālīk oldı çün melik **Süleymān**
Geçüp tahtına hüküm itdi firāvān (392)*

*İtācat kıldı añā cinn ü insān
Ded ü div ü behāy[Jim dutdı fermān (393)*

*Zübāna geldi luṭf ile **Süleymān**
Didi ey derd ile idenler eḡgān (434)*

Şuayb: Salih nebının soyundan geldiği rivayet edilir. Lut'tan sonra gelen nebidir. Şuayb Medyen'de yaşamıştır.⁶⁷ Allah'a olan sevgisinden dolayı çok ağlamış ve bu nedenle gözleri görmez olmuştur.

***Şuayb** iderdı şevk-i Haḡ'dan āhī
Dilemezdi anda ḡayre nigāhı*

*Şu deñlü ağladı añıp Hüdāyı
Ki kalmadı gözinde rüşenāyı*

*Niçe māh u niçe sāl oldı aḡmā
Gözinden āfil oldı naḡş-ı dünyā (1057-1059)*

Üveys (Veys, Veys-i Karan, Veysi,): Üveys, halkın kendisine deli dediği veli bir kişidir. Karan ilinde deve güden yoksul ve zayıf yapılı, her anını zikir ve ibadetle geçiren, yaşlı annesine baktığı için peygamberi hayattayken göremeyen ancak onunla manevi yakınlık kurup ona sımsıkı bağlı olan ve onun gönderdiği hırkaya sahip olan bir kişidir. Manevi rütbesi yüksektir. Ömer bile ona gıpta eder.

*Muraḡḡaḡ kim vaşīyyet iylemiştir
Üveyse iledüñ anı demiştir (2175)*

*Üveys adlu didiler bir deli var
Yürür tenhā yabānda ḡvār u bī-kār (2183)*

⁶⁶ A.g.e., s. 156

⁶⁷ A.g.e., s. 167

*Senüñ maḥşüş aduñ sorarum ben
Üveysem didi ol şeh-i Kāran'dan (2195)*

*Ki Veys'üñ rütbesi ola ziyāde
Ömer irmemiş ola bu sedāde (2232)*

Yakup: İsrailoğullarının büyük peygamberlerinden biridir. Yakup *İshak* ve *Refeka*'nın oğlu, *İbrahim*'in torunudur.⁶⁸ Yusuf kıssasıyla hayatına dair rivayetler zenginleştirilmiştir. Yusuf'a olan sevgisinden dolayı onun ayrılığına çok ağlamış ve bu nedenle gözlerini kaybetmiştir. Yusuf'un gömleği kendisine ulaştığında ise gömleğin kokusuyla gözleri yeniden açılmıştır.

*Bu meyden içdi hem Ya'küb-ı sırdān
Anuñ çün ışık ile çok oldı giryān (2652)*

Yunus : İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Gemiyle yapılan bir yolculukta hareketsiz kalan gemide kendini suçlu gösterip denize atmış, bir balık onu yutmuş ve daha sonra onu sahile bırakmıştır.⁶⁹ Yunus balık karnında kalışıyla ele alınıp işlenir.

*Virürsin āb içinden Yünüs'a bār
İdersin nārı İbrāhim'e gülzār (59)*

Yusuf: İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Yakup peygamberin oğludur. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılmış, kervancılar onu kuyudan alıp Mısır'a getirmiş, Mısır'da Züleyha ona olan aşkını açığa vurmuş ve onu suçlayarak zindana attırmış, zindandan çıktıktan sonra hazineden sorumlu olarak yönetimde yer almış, kıtlık yıllarında kardeşleriyle buluşmuş, gömleğini babasına göndermiştir.⁷⁰ Yusuf çok güzel oluşuyla ele alınır.

*Didiler Yūsuf ile yā nebi sen
Melāhatda ola kanķıñuz aḥsen (113)*

Bu meyden Yusuf'a virildi bir cām

⁶⁸ A.g.e., s. 170

⁶⁹ A.g.e., s. 172

⁷⁰ A.g.e., s. 173

Güzellikde anuñ çün sürdi çok kām (2653)

2.3.1.2.2.Tarihi-Efsanevi (Destani-Mitolojik) Kişilikler⁷¹:

Behlül (Behlül-i Dana): Kufeli olup Harunurreşit zamanında Bağdat'ta yaşamıştır. Harunurreşit'in kardeşi olduğuna dair rivayet de vardır. Mecnun görünen akil bir zattır. Onun için Behlül-i Dana derler.⁷² Harunurreşit'le sıkça bir araya gelmesi ve ona önemli öğütlerde bulunması ile dikkat çeken, veli bir kişilik olarak okuyucuya tanıtılır.

*Giderken uğradı Behlül'e rāhı
Çağırdı göricek divāne şāhı (4193)*

Dara: Şehname'nin ünlü kahramanlarından. Keyaniyan sülalesinin dokuzuncu ve sonuncu padişahı. Rivayetlere göre Dara İskenderle yapmış olduğu bir savaşta öldürülmüştür.⁷³ Selim'in övgüsünde geniş sınırları nedeniyle Dara'nın ülkesinden söz edilir.

*Şeh-i 'ādil emīr-i mülk-i Dārā
Ki luṭfiyla olupdur 'ālem-ārā (211)*

Efrasiyab: Turan'ın en büyük hükümdarlarından. Bütün İran'ı Pişdadiyan sülalesinden zaptederek orada senelerce hükümet sürmüştür. Yıllarca süren İran ve Turan muharebeleri Şehnamenin mühim bir faslını teşkil eder.⁷⁴ Efrasiyab, Büyük İskender'den önce yaşamış olup Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür. Edebiyatta kahramanlık sembolü olarak kullanılır.⁷⁵ Bu eserde, Şehzade Selim'in kahramanlığını vurgulamak için adı anılmıştır.

*Cihānuñ Rüstem ü Efrāsıyābı
İden bezminde şem'e-i küfr-i itfā (5158)*

Harun Er-Reşit: Reşit, 145/763'te Rey'de doğmuş, 170/786'da Abbasi devletinin Halifesi olmuştur. Onun döneminde Abbasi devleti altın çağını yaşamıştır. Büyük

⁷¹ Mitolojik kişilikler için bkz. Tökel, Dursun Ali, Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi, Ankara, 2000

⁷² Levent, Divan Edebiyatı, İstanbul, 1984, s. 148

⁷³ Tökel, A.g.e., s. 150-151

⁷⁴ A.g.e., s.159

⁷⁵ Pala, Divan Şiiri Sözlüğü, s. 150

hükümdarlardan sayılır. Tus'da 193/809'da ölmüştür.⁷⁶ Eserde, gönül ehli olarak gösterilir. Behlül ile birlikte anılır.

*İder Harūn-ı ehl-i dil rivāyet
Reşīd olmışdı ol kim aña künyet*

Harut ve Marut: Kuran'da adları anılan iki melek. Bakara Suresi'nin 102. Ayetinde bu iki melekten şöyle bahsedilir: *Bābil'de Harut ve Marut'a, bu iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki o ikisi "biz ancak ve ancak sizi denemek için gönderildik, sakın sihir yapıp da kâfir olmayın!" demeden kimseye birşey öğretmezlerdi. Gülşen-i Ebrar'da bu meleklerin hikayesi anlatılmıştır. (bkz. Hurut ile Marut Hikayesi)*

*Çü nefse aldanup Hārūt u Mārūt
Gīdā-yı şerri cāna itdiler kūt*

*Murādın iylediler Zührenüñ heb
Ne emr itdiyse dutdılar müretteb (2517-2518)*

*Melekler esrik idi sükr ü meyden
Utanmağ gitmiş idi Rabb-ı Hayy'dan (2521)*

İskender- Sikender (Zülkareyn): Büyük İskender. Asıl adı *İskender-i Zülkarneyn*'dir. Hem Peygamber hem Padişah olmuştur. Kuran'da hayatı hakkında (Kehf /83-89) bilgi verilir. *Ab-ı hayat* araması, Hızır ile olan yakınlığı, yolculukları, ordusunun çokluğu, cihangirliği v.s. yönlerden ele alınır.⁷⁷ *Gülşen-i Ebrar'da Çin Ülkesine olan yolculuğu ile ele alınmıştır.*

*Gezerken şāh-ı İskender cihānı
Teferrüc ider iken her mekānı*

*İrişdi rāhı tā ki milk-i Çīn'e
Yöneldi izz ile anuñ içine (4310-4311)*

*Didi İskender'e pes Şāh-ı Çīnī
Ki iy muhkem olan imān u dīni (4322)*

⁷⁶ Büyük İslam Tarihi, İstanbul, 1993, s. 129-166

⁷⁷ A.g.e., s. 260

*Çün işitdi Sikender bu hıtabı
K̄abül itdi bu pend-i müsteṭābı (4353)*

*Cihāna ṣāh olanlar çün Sikender
‘Adālet çün giyeler başa efser (4451)*

Leccac: Santrancı icad ettiğine inanılan kişinin adıdır. Santrancı Hindistan’dan İran’a getirmiş ve orada yayılmasını sağlamıştır.⁷⁸ Burada İbrahim Gülşeni’nin sözdeki başarısı ile dile getirilmiştir.

*Reşikü’l-kadd idi hem yüzi behhāc
Degildi kimse ile sözde Leccāc (262)*

Kanuni Sultan Süleyman: (1495-1566), saltanatı (1520-1566). *Yavuz Sultan Selim*’in oğlu. Osmanlı devletinin onuncu padişahı. 1520 yılında Osmanlı tahtına geçmiş ve Avrupa’da büyük başarılar elde etmiş, bu nedenle Avrupalılar ona *Muhteşem* lakabını vermişlerdir. *Muhibbi* mahlasıyla şiirler yazmış, oldukça hacimli bir divan tertip etmiştir. Müniri eserini *Kanuni* döneminde yazdığı için eserde ona yer vermiş ve ona *övgüde* bulunmuştur. Onu şu ünvanlarla övmüştür: (bkz. 154-180)

*Pādişāh-ı ‘Ālem-Ārā, Emīr-i ‘ādil, Sulṭān-ı fāzıl, Cihānuñ seyf ile ṣāhib-ķırānı,
Za‘īf olanlara meṽvā olan, Yetīm olanlara bābā olan, E’s-sulṭānu zıllü’illāh, Cihānuñ
mehteri, Hazret-i sulṭān Süleymān, Şeh-i nīkū-ḥiṣāl, Ter ü tāze nihāl.*

Cömert, adil, yoksul ve yetimlere yardım eden, inkarcılara imanı öğreten, yöneticilikte eşi olmayan, Avrupa’yı dize getiren bir kişi olarak tanıtılır.

*Süleymān-ı zamān u ‘ayn-ı ‘Oṣmān
Dutan a‘yān-ı kūh u berr ü deryā (5161)*

*Za‘īf olanlara meṽvā olan ol
Yetīm olanlara bābā olan ol*

*Ki e’s-sulṭānu zıllü’illāhdur ol
‘Arabla Rūm vehnine ṣāhdur ol*

*Selāṭīni cihānuñ mehteridür
Cihānda ṣāh olanuñ serveridür*

⁷⁸ Tökel, A.g.e., s. 231-232

*Ki ya'nî hâzret-i Sultân Süleymân
Hemişe ögreden küffârâ İmân*

*Nazîri yok bugün devr-i zamânda
Şebîh olmaz aña şehler cihânda (158-162)*

Kayser-i Rum: Ömer'in halifeliği dönemindeki Rum Kayseri yani Bizans imparatoru. Ömer'e elçi gönderdiği ifade edilmiştir.

*Düzüp bir elçi aña Kayşer-i Rûm
Eline virdi bir mektûb-ı mevhum (629)*

Keykubad: Şehname'de adı geçen hükümdarlardan biri.⁷⁹ İran'ın Pişdadiyan sülalesinden sonra gelen şah sülalesi. Keyaniyan'ın ilk hükümdarıdır. Key lakabını ilk defa kullanan odur. Adaletiyle ün salmıştır.⁸⁰ Adaletli olması nedeniyle sözü edilmiştir.

*Tolupdur âleme adl ile dâdı
Başupdur şevket ile Keykübâd'ı*

Rüstem: İran'ın milli kahraman'ı olan Zaloğlu Rüstem, Keykubad zamanında Keyhusrev'in ölümüne kadar cihan pehlivanı yani Emirü'l Ümera'dır. İran mitolojisine bir kahraman olarak girmiştir. Kahramanlıklarıyla ele alınır.⁸¹ Bu eserde Şehzade Selim'in övgüsü içerisinde yiğitlik özelliğiyle ele alınmıştır.

*Şecâatde iden Rüstemleri mât
Feŝâhatda iden Saĝbânı iŝkât (215)*

*Cihānuñ Rüstem ü Efrāsijyâbı
İden bezminde şem-i küfr-i işfâ (5158)*

Sultan Mahmut (Şah-ı Mahmut): Doğum tarihi (970/1031) Gazneli Devleti'nin büyük hükümdarıdır. Adı, Nizamüddün Ebü'l-Kasım Gazi mahmud, lakabı Seyfeddin'dir. Devrinde şair şiire büyük itibar göstermiştir.⁸² Bu eserde Şah-ı Mahmut, Sultan Mahmut olarak adlandırılmış, cömertliği, dindarlığı, ahde vefalığı, yardımseverliği, iyilikseverliği, adaletli oluşu gibi özellikleri dile getirilmiştir.

Rivāyetde gelüpdür Şāh-ı Maĝmūd

⁷⁹ Tökel, A.g.e., s. 227

⁸⁰ Pala, A.g.e., s. 292

⁸¹ Büyük Türk Klasikleri, C.7, s. 401

⁸² Pala, A.g.e., s.321

Ki olmuşdı kamu ef'ālī maḥmūd (2939)

*Şikāre bindi bir gün Şāh-ı Maḥmūd
Ki her fi'li anuñ olmuşdı maḥmūd (3372)*

Sultan-ı Çin (Çin Meliki): Büyük İskender döneminde Çin'in başında bulunan kişi. İnce zekası ve gizemli kişiliğiyle ele alınmıştır.

*Didi Sultān-ı Çīn'e iy şehānşāh
Bu remzüñden senüñ olmadum āgāh (4327)*

*Didi Sultān-ı Çīn iy Şāh-ı ālem
İrag olsun yüzinden şebnem-i gam (4339)*

Şehzade Selim (II. Selim, Sarı Selim): Osmanlı devletinin onbirinci padişahı olan Selim, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan olan ikinci oğludur. 1524'te doğmuş, iyi bir tahsil gördükten sonra 1542 yılında Konya, 1544'te Manisa sancak beyliklerine tayin edilmiş, 1566'da tahta geçmiş, 1574 yılına kadar saltanatta kalmıştır.⁸³ Müniri eserini Şehzade selim'e sunduğu için ona bir medhiye yazmış ve onu değişik özellikleriyle övmüştür. Onu şu ünvanlarla övmüştür: (bkz.206-222)

*Celālet-me'āb, Ḥazreti sultān selīm-i ālī-cenāb, Gül-bün, Cenāb-ı ibn-i şāh-ı
kişver-i rüm, Şecā'at menba'ı, Şeh-i ādil, Emīr-i mülk-i dārā, Süleymān-ı zamānuñ nūr-
ı aynī, Cihānuñ bihteri, Selīm şāh, Şeh-i nīkū-şıfa, Nīkū ḥaşāy[?]ıl, Şeh-i rüşen-zamirüñ,
Selīm Hān.*

Cömert, adaletli, yiğit, Allah'ın buyruklarına uyan, güzel huylu, yoksullara yardım eden bir kişi olarak tanıtılır.

*Emīrān-ı cihānuñ tāc-dārı
Faķırān-ı zamānuñ bürd-bārı*

*Adālet ḥvānın iden güsteride
Tazallum destini iden büride (207-208)*

*Şeh-i ādil emīr-i mülk-i Dārā
Ki luṭfiyla olupdur ālem-ārā*

⁸³ Büyük İslam tarihi, C.10, s. 383

Süleymān-ı zamānuñ nūr-ı ‘aynī
Nizām-ı salṭānatda olan ‘aynı

Cihānuñ bihteri ya‘nī Selīm Şāh
Ki kılmışdur mükerrem anı Allāh (211-214)

2.3.1.2.3. Edebi ve Sanatkar Kişilikler:

Feridüddin Attar: 1120’de Nişaburda doğmuştur. Asıl adı Muhammed’dir. Doktor yada eczacı olduğu için Attar mahlasını almıştır. Tasavvufi değerlere bağlı bir kişidir. Tahmini olarak 1235 yılında ölmüştür.⁸⁴ Bu eserde, Bülbülname adlı eserin şairi olması nedeniyle adı anılmış ve övülmüştür. Takva sahibi, özünü ilim ve faziletle süslemiş, şiiri güçlü, mana dükkanının açıcısı, zamanının diriltici mesihi (Mesih-i Mücteba) olarak nitelendirilmiştir.

Dimişdi bu kitābı bundan evvel
Cihānuñ bihteri ol Şeyh-i Etkā (5132)

Ulusu sevgülisi kāyinātuñ
Özini ‘ilm ü fazl ile muhallā (5133)

Zamānınuñ mesih-i müctebāsı
İden bir demde biñ mürde-dil ihyā (5134)

Açan dükkān-ı ma‘nī halk-ı Haqq’a
Şatan naqd-ı revāna ‘ıtr-ı büyā (5135)

Bihīn-i halk ya‘nī Şeyh ‘Attār
Ki reşk iderdi nazmına süreyyā (5138)

Şeyh Sadi (Sadi-i Şirazi): Sadi, İran edebiyatının, Firdevsi ve Hafızla birlikte, üç büyük şahsiyetinden biri olarak bilinir. İlk bilgilere ve rivayetlere göre Sadi, Şiraz’da 1184 yıllarında doğmuş, yüz yıldan fazla yaşamış, hayatını ilim, gezi ve ibadetle geçirmiş bir şairdir. Sadi 1292 yılında Şiraz’da vefat etmiştir.⁸⁵ Eserleri eğitici ve öğretici niteliktedir. Gülistan ve Bostan en çok tanınan ve okunan eserleridir. Müniri, ondan aldığı bir hikaye nedeniyle onun adını anar.

⁸⁴ Gölpınarlı, Abdülbaki, Mantık Al-Tayr, İstanbul, 1990, s. I-III

⁸⁵ İlaydın, Hikmet, Gülistan (Sadi), İstanbul, 1991, s. III-V

*Kitābında getürdi Şeyh Sādī
Ki Hak'dan bulmuş idi izz ü sa'cī (4084)*

Sahban: Sehban-ı Bahili derler. Vail kabilesinden olup şiir ve fesahatla meşhurdur. Hitabetiyle üm yapmıştır. Cahiliyet zamanında yetişmekle beraber sonradan Müslüman olmuştur.⁸⁶ Fesahatçı olarak anılmıştır.

*Şecā'atde iden Rüstemleri māt
Feşāhatda iden Sahbān'ı isķāt (215)*

2.3.1.2.4.Mutasavvıf ve Bilgin Kişilikler:

Bayezid (Bayezid-i Bistami, ?-874): Hicri 3. Asrın büyük sufilerindedir. Büyükbabası Sarušan'ın ihata etmiş bir Zerdüşt olduğu rivayet edilir. Bir süre Hanefi fikhı ile meşgul olmuş, Ebu Ali Sindi 'den Tevhid ilmini öğrenmiştir.Devrin tanınmış sufilerinden Haddad ve Şakik-i Belhi ile görüşmüştür. Yazılı bir eseri yoktur. Vecd halinde söylediği *subhani, ma a'zumu şani* yani: *Ya Rabbi benim şanım ne yücedir sözüdür.*⁸⁷ Bu eserde, bade içtiği için masıvayı bırakıp Allah'a yöneldiği, aşkı dünyaya tercih ettiği için o vecd ile *Ya Rabbi benim şanım ne yücedir sözünü* söylediği belirtilir.

*Virildi Bāyezīd'e çün bu bāde
Şavurdı māsivā-yı Haķķı bāde*

*Getürdi nutķa subhānī demīni
Değişdi ışķa dünyā 'ālemini (2665-2666)*

Bu Hanife (İmam-ı Azam Ebu Hanife): Ebu Hanife Ehl-i sünnet imamlarının dört büyük müctehidinden birincisidir.Adı Numandır. Babasının adı da Sabittir. Hicretin sekseninci yılında Kufe'de doğmuş ve hicri 150 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. İlmî, zekası, zühd ve takvası çok yüksektir.⁸⁸ Kabe'nin ziyareti ve hac konusu hakkındaki görüşü nedeniyle adından söz edilir.

*Niçün bu kavli didi Bū Hanīfe
İşit bu ma'nide neymiş vazīfe (1765)*

⁸⁶ Onay, A. Talat, A.g.e., s.195

⁸⁷ Büyük Türk Klasikleri, C.7, s.376

⁸⁸ Bilmen, Ö. Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, İstanbul, Trz, s. 39

Cüneyd (Cüneyd-i Bağdadi): (Bağdat ?- 909-910) Bağdatlıdır. İmam Şafi'nin bir talebesinden fıkıh okumuş, tasavvufi bilgisini ise Seri üs-Sekati, Haris ül-Muhasibi ve Cafer ül-Haddad'dan almış, büyük bir mutasavvıftır. Devrinde bütün mutasavvıfların önderi olarak tanınmıştır.⁸⁹ Gülşen-i Ebrar'da Şibli ve Nuri ile birlikte anılıp hizmet eri olarak gösterilir. Vecd halinde söylediği *leyse fı'l-cübbe sivallāh* (Cübbemin içinde Allahtan başka bir şey yok.) sözüyle anılır. Birlik makamına ulaştığı ifade edilir.

*Cüneyd ü Şibli vü Nūri muḳarrer
Olupdur her biri hizmetle bir er (871)*

*Cüneyd ü Şibli vü Nūri idüp nūş
Sevā-yı Ḥaḳḳ'ı itdiler ferāmūş*

*Maḳām-ı vaḫdete çün buldılar rāh
Didiler leyse fı'l-cübbe sivallāh (2669-2670)*

Hasan Basri: Tabiinin ve evliyanın büyüklerindedir. İsmi Hasan b. Ebi'l-Hasan Yesar, Künyesi, Ebu Muhammed ve Ebu Saiddir. M.641'de Medine'de doğmuş, M. 728'de Basra'da vefat etmiştir. Sahabelerden ilim ve feyiz almış pek çok talebe yetiştirmiştir.⁹⁰ Aşk şarabı içtiği için dünyayı bırakıp kendini Allah sevgisine vermiştir.

*Ḥasan Basri elin çün buña şundi
Ḳodı dünyāyı yüzün Ḥaḳḳ'a döndi (2664)*

İbrahim Edhem(ö.776-783): Tanınmış evliyadan ve ilk mutasavvıflardandır. Söylentilere göre Belh sultanı iken tacını tahyını bırakıp bir mağarada inzivaya çekilmiştir. Geçimini çalışarak sağlamış, şeriata bağlı bir sufidir.⁹¹ Aşk şarabı içmesi, zenginliği, malı mülkü bırakıp fakirliği seçmesi, şahlığı bırakıp on iki yıl yalnızlığa çekilmesi gibi özellikleri vurgulanmıştır. Müridlere, örnek almaları gereken bir kişi olarak sunulmuştur.

*Bu meyden içdi İbrāhīm-i Edhem
Ġināyı ḳodı oldı faḳre hem-dem*

⁸⁹ Büyük Türk Klasikleri, C.7, s.378

⁹⁰ Keskinılıç, A.g.e., s. 239

⁹¹ A.g.e., C.7, s. 390

*Cihānuñ şāhı iken ol tiivāne
On iki yıl beriyye gezdi tenhā (2667-2668)*

*Yoluñda dem gözet hem-dem bulasın
İriş İbrāhīm'e Edhem olasın (2555)*

Mansur-ı Hallac: Adı Ebü'l-Mugıstü'l-Hüseyn b. Mansuru'l-Beyzavi olan Mansur (M.857-922) edebiyatta çokça anılan ünlü bir sufidir.tasavvufta üstadı Ebu Amr Osman-ı Mekki'dir.Cüneyd-i Bağdadi ile sohbetleri olmuştur.⁹² Aşk şarabı içmiş, aşk şarhoşluğu ile **Ene'ı Hakk** (Ben Hakk'ım) demiş, bu sözünden dolayı asılmıştır. Vahdet-i Vücut görüşünü savunan şair, Mansur'un bu görüşünü destekler.

*Bu meyden içdi hem Manşūr-ı Hallāc
Aña dār anuñ çün oldı mi'rāc*

*Derūnı ırışk ile olmışdı medhüş
Enel hakk didi anuñ çün idüp cüş (2671-2672)*

*Ene'ı Hakk dir idi her demde Manşūr
Cihānı bu söz ile kıldı pür-şūr (2675)*

Monla-i Rumī (Mevlana Celaleddin-i Rumi): Asıl adı Muhammed'dir. M. 1207'de Horasanın Belh şehrinde doğmuştur. 1273'te konya'da vefat etmiştir. Harzemşahlar ülkesinin büyük alimi Bahaeddin Veled'in oğludur.Farsça yazdığı Mesnevi adlı eseriyle ünlüdür.⁹³ Müniri, mevlana'nın eserinden yer yer alıntılar yapmış bu nedenle onun ismini anmıştır. Onu Monla-i Rumi olarak nitelemiştir.

*Buyurdı nitekim Monlā-i Rūmī
Ki anlamışdı ol cümle ulūmı (1752)*

Nuri: Adı Cüneyd ve Şibli ile birlikte anılır. Hizmet eri olarak tanıtılır. Aşk şarabı içip birlik makamına ulaşanlar içinde gösterilir.

*Cüneyd ü Şiblī vü Nūrı muqarrer
Olupdur her biri hizmetle bir er (871)*

⁹² Pala, A.g.e., s. 204-205

⁹³ Banarlı, N.Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.1, s. 308

*Cüneyd ü Şiblî vü Nürî idüp nüş
Sevâ-yı Haqq'ı itdiler ferâmüş*

*Maqâm-ı vahdete çün buldılar rāh
Didiler leyse ff'1-cübbe sivāllāh (2669-2670)*

Şeyh Ebu Said: Eserde bir annenin çocuğunu ona mürid olarak vermesi nedeniyle kendisinden söz edilir. Zamanın velisi, bilgili Şeyh olarak nitelendirilir.

*Getürdi Bū Sa'îd'e ol cüvānı
Ki şūfî ola bula rūh-ı şānî*

*Zamânında yog idi aña hemtā
Velîyy-i vakt idi ol şeyh-i dānā (4467-4468)*

Şeyh Halvayî: Allah'a ibadet ettiği halde, Allah sevgisini gönlünde hissetmeyen bir kişinin halini şikayet ettiği bir şeyh olarak gösterilir. Bu vesileyle adından söz edilir. Kendisine *şeyh-i dîn, pîr-i mükerrerem* diye seslenilir.

*Meger kim Şeyh Halvāyîye bir gün
Şikāyet iyledi bir merd-i meftûn*

*Didi iy şeyh-i dîn, pîr-i mükerrerem
Haţadan Haq seni kılsun mu'aşşam (5651-5652)*

Şeyh İbrahim Gülşeni (Diyarbakır ?- Mısır 1533): Diyarbakırda doğmuştur. Halveti şeyhlerinden Seyyid Yahya Şirvani'nin halifesi Dede Ömer Ruşeni'den hilafet alarak bu tarikatı yaymağa başlamış, daha sonra Mısır'a gidip Mısır'da büyük ün yapmıştır. Halveti'ye tarikatının Gülşeniye kolunu kuran Gülşeni, Mısır'da vefat etmiştir.⁹⁴ Şair eserinde, Gülşeni'yi veli, velilerin sığınağı, mutluluk dağıtan, belîğ, fasih, kamil, sözüni incitmeden söyleyen, güzel sözlü, açık dilli, gizliliklerden haber veren, sözü delilleriyle söyleyen, dine bağlı, sürekli Kuran okuyan, ibadet eden, pek çok insanı eğiten, keramet sahibi bir kişi olarak tanımlar. Zamanın *Kutbu'l-aqtāb*'ı olduğunu söyler. (bkz. 257-301)

*Zamânında ol-idi kutbu'l-aqtāb
Ki Haq'dan aña meftûh idi ebvāb (288)*

Muhammet hūlu İbrāhim şifātlu

⁹⁴ Büyük Türk Klasikleri, C.7, s. 308

Hem İbrāhīm nām u ma'firetli (292)

*Çün ol serve şebih oldı bu şimşād
Uruldı Şeyh İbrāhīm buña ad (293)*

Şibli: Tanınmış büyük mutasavvıflardandır. Cüneyd-i Bağdadi'nin mürididir.945'te Bağdad'da vefat etmiştir.⁹⁵ Cüneyd'le birlikte anılmış, hizmet eri olduğu, aşk şarabı içtiği söylenmiş. Mansur asılırken, Mansur'a soru sormuştur.

*Cüneyd ü Şibli vü nūr-ı muḳarrer
Olupdur her biri hizmetle bir er (871)*

*Cüneyd ü Şibli vü Nūrī idüp nūş
Sevā-yı Hakk'ı itdiler ferāmūş (2669)*

*Muḳābil geldi Şibli bī-te'errüf
Hitāb idüp didi kim mā't-taşavvuf (2784)*

Yunus Emre: 13. yüzyılda yaşamış Türk erenlerindedir. Doğum ve ölün tarihi, nereli olduğu tartışmalıdır. Taptuk Emre'den ders almış ve ona otuz yıl hizmet etmiştir.⁹⁶ Pirine hizmet etmesi ve doğru bir kişiliğe sahip olması özellikleriyle eserde kendisinden söz edilir.

*Çihl sāl itdi Yūnus pīre hizmet
Odun çekmeklige şarf itdi kuvvet*

*Getürmez idi her egri odunı
Gözetsin anuñ aḳlıyla ödünü*

*Ki sığmaz dirdi eger bu kapuya
Hezārān āferīn ol nīk ḥūya (872-874)*

2.3.1.3. Milletler (Toplum-Kavim-Ümmet):

Milletler yaşadıkları tarihi döneme, yere, inançlara, örf ve adetlere göre farklı özellikler taşırlar. Hikayelerde olayın geçtiği yerle birlikte o yerde yaşayan toplumların anıldığını, yer yer toplumların özelliklerinin yansıtıldığını görmekteyiz. Bu özelliklerin

⁹⁵ A.g.e., C.7, s. 404

⁹⁶ Geniş bilgi için bkz. Tatçı, Mustafa, Yunus Emre Divanı, Ankara, 1991, s.13-42

çoğunlukla hikaye kahramanlarının özelliklerine paralel olarak verildiğini söyleyebiliriz. Millet kelimesi dini dini kişilikle birlikte kullanılmıştır. Bu yönüyle millet bir dine veya inanca bağlı topluluk anlamıyla ele alınmıştır.

Araplar, Peygamber dönemindeki özellikleriyle (*müminler-münafıklar-müşrikler*) okuyucuya yansıtılır. Acem üzerinde yaşayan kişilerin özellikleriyle (*adalet, iyilik, kahramanlık, zalimlik v.b.*) ele alınır. Türkler, sır tutucu olarak, Türk-i Tatarlar yağmacı olarak, Hindular, çirkin görünümlü olarak, Çinliler, sanata önem veren bir toplum olarak yansıtılır. Muhammed'e inananlar, mümin, ümmet, Müslüman, ehl-i İslam, ehl-i din olarak adlandırılmıştır. Muhammed'e inanmayanlar ise küffar olarak adlandırılmıştır.

Metinde sözü edilen milletler şunlardır:

Acemler (258)

Araplar (2333,2405)

Bağdat halkı (2702)

Budin ehli (1701)

Ehl-i islam (170)

Ehl-i din (2930)

Halil'in Milleti (4624)

Hicazlı(3269)

Hindular (4026)

İranlı (3672)

Keşiş Milleti (533)

Küffar (84)

Mısırlılar (4085,4154)

Muhammed ümmeti (2213)

Müminler (210)

Münafık (2905)

Müslüman milleti(533)

Çinliler (4312)

Necd Ehli (2178)

Rum ülkesindeki insanlar (4342)

Şamlı (3269)

Türk (4026)

Türk-i Tatar (2072)

2.3.2. Hayvan:

Hayvanlar, şekilleri, renkleri, konumları, görevleri bakımından çeşitlilik gösterirler. Bu çeşitlilik şairin muhayyilesinde farklı şekillerde ortaya çıkar. Hayvanlar çoğunlukla kişileştirilerek, insan yaşamının olumlu ve olumsuz yönlerini aktarmada kullanılırlar. Şair, onları kendi dünyası içerisinde değerlendirir ve yorumlar.

Eserde yer alan hayvanların çoğu sembolik anlatım içerisinde ele alınır. Toplumdaki tutarlı ve tutarsız davranışlar, toplumsal eleştiri, kişisel özellikler ve bu özelliklerin eleştirisi bu sembolik anlatım içerisinde okuyucuya yansıtılır. Hayvanlar, iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, yükseklik- alçaklık, dostluk-düşmanlık, kuvvetlilik-zayıflık yönleriyle değerlendirmeye alınarak insan-tanrı, insan-toplum, insan-yönetici arasında olması gereken ilişkilerin çerçevesi belirlenir. Bu çerçeve dahilinde kişi, toplum ve yönetim eğitime tabi tutulur. Amaçlanan toplum yapısının şekli belirlenir.

<i>Anka (2848)</i>	<i>Karga (4256)</i>	<i>Pervane (3356)</i>
<i>At (837)</i>	<i>Karınca (3764)</i>	<i>Pîl (fil) (4202)</i>
<i>Baz (3635)</i>	<i>Keçi (1914)</i>	<i>Seg (1477)</i>
<i>Bozdoğan (3656)</i>	<i>Kerkes (426)</i>	<i>Semend (at)</i>
<i>Bum (4536)</i>	<i>Kilâb (953)</i>	<i>Serçe (2848)</i>
<i>Burak (708)</i>	<i>Koyun(1914)</i>	<i>Sıçan (3059)</i>
<i>Bülbül (717)</i>	<i>Kumri (3803)</i>	<i>Sığır (1914)</i>
<i>Canavar (3054)</i>	<i>Kurbağa (3767)</i>	<i>Simurg (3326)</i>
<i>Çetrik (723)</i>	<i>Kurt (433)</i>	<i>Sinek (4578)</i>
<i>Ded (37)</i>	<i>Mar (3603)</i>	<i>Şehbaz (4541)</i>
<i>Div (37)</i>	<i>Meges (4577)</i>	<i>Şîr (4577)</i>
<i>Düde (3785)</i>	<i>Mur (1700)</i>	<i>Tavus (425)</i>
<i>Dürrâc (100)</i>	<i>Murgan (427)</i>	<i>Turrâc 4976)</i>
<i>Gav (3385)</i>	<i>Murg-ı aciz (3368)</i>	<i>Tuti (4976)</i>
<i>Gürbe (3044)</i>	<i>Murg-ı zaif (522)</i>	
<i>Hayl (3437)</i>	<i>Murg-ı ziba (3884)</i>	<i>Yılan (3013)</i>
<i>Hüdhüd (4399)</i>	<i>Muş (3045)</i>	<i>Zağ (4540)</i>
<i>Hüma (4808)</i>	<i>Örümcek (4578)</i>	

2.3.3. Bitki:

Bitkiler renk, koku ve şekilleri bakımından ele alınmış, mevsimlerin özellikleri ile birlikte betimlenmiştir. Bir bostan tasviri içerisinde sözü edilen ağaçlar, çiçekler, yaseminler, dikeninden seçilmiş güller ve nesrinler, yüzünü semaya diken şakayıklar, gözünü açan nergisler, her biri farklı renkle bir güzellik unsuru olarak kullanılır. Görünümlerinden hareketle kiminin helala kiminin ise harama benzediği vurgulanır. Meyve ağaçları ve meyveler kendi türü içinde en iyi biçimleriyle vardır.

Bazı bitkilerin şeklinden hareketle onlara kişilik özellikleri verilmiş, insan davranışlarıyla ilgi kurulmaya çalışılmıştır. Benceşenin boyun eğmesi sufiye, sünbülün ayakta durması aşığa benzetilmiştir. Her varlık kendi özelliğiyle vardır. Soğandan hiçbir zaman ud kokusu çıkmaz. Bazı bitkiler kişi yerine kullanılır. Şair Kanuni için ter ü taze nihâl, serv bitkilerini istiare yoluyla kullanır. Mısır sarmaşıkları sıra sıra çadır kuran kişilere benzetilir. Değişik özellikleriyle eserde yer alan bu bitkilerin anlatıma renklilik ve zenginlik kazandırdığını söyleyebiliriz.

<i>Ağaç (584, 4188, 4113)</i>	<i>Gül (601)</i>	<i>Semen (4973)</i>
<i>Benefşe (588, 1443)</i>	<i>Har (784,1447)</i>	<i>Serv (4973)</i>
<i>Beng (4269)</i>	<i>Karanfil (1444)</i>	<i>Serv-i ħadrā (5184)</i>
<i>Buy-ı ezhār (666)</i>	<i>Lale (1443, 4227)</i>	<i>Sipergam (1444)</i>
<i>Çemen (4973, 5184)</i>	<i>Lale-i hurma (301)</i>	<i>Soğan (1667)</i>
<i>Çeşm-i nesrin (4972)</i>	<i>Mısır (4975)</i>	<i>Susen (1444)</i>
<i>Çiçek (584, 589)</i>	<i>Mışmış (594)</i>	<i>Sünbül (588, 1444)</i>
<i>Emrūd (594)</i>	<i>Mīve (4498)</i>	<i>Şakayık (587, 1443)</i>
<i>Enār (594)</i>	<i>Nar (1447)</i>	<i>Şecer (5548, 1666)</i>
<i>Engür (593)</i>	<i>Nergis (587, 1443)</i>	<i>Şeftālu (593)</i>
<i>Eşcār (2836)</i>	<i>Nesrin (586)</i>	<i>Şimşād (1187)</i>
<i>Eşcār-ı müsemmer (592)</i>	<i>Nihāl (171, 671, 1187)</i>	<i>Tere (1667)</i>
<i>Ezhār (606, 1445)</i>	<i>Noĥūd (1667)</i>	<i>Turb (1667)</i>
<i>Gonça-i gül (600)</i>	<i>Reyahin (589)</i>	<i>Ud (1667)</i>
<i>Gonça-i sad-berg (197)</i>	<i>Sīb (594)</i>	<i>Verd (296)</i>

Yasemen (49)

Yemiş(449)

2.3.4.Coğrafya:

Eserde geçen yer adları genellikle gerçek anlamda kullanılmıştır. Bu adlar, hikayelerde kahramanın yaşadığı yer olarak geçer. Bazen bir konu veya bir kişilik anlatılırken bölgelerin özelliklerinden yararlanır. Bazı yer adları kişilerle birlikte verilir. Konuların anlatımını zenginleştirmek, anlatıma farklılık kazandırmak için örnek verilen veya değişik özellikleriyle okuyucuya yansıtılan coğrafi bölgelere de rastlanır.

Acem: İran ülkesi. İbrahim Gülşeni övülürken onun Acem’de ve Arabistanda benzerinin olmadığı belirtilir. Zalim bir kişi anlatılırken kahramanın yaşadığı yer olarak kullanılır.

*Ki aña beñzer insāf u keremde
Zamānında yoğ ‘Urb ile ‘Acemde (258)*

*‘Acemde var idi bir merd-i zālīm
Ki dāīm kārı olmuşdı mezālīm (3672)*

Babil: Eski keldanilerin merkezi olan büyük ve meşhur bir şehirdir. Bağdat’ın 93 kilometre güneyinde fırat’ın iki tarafındadır. Harut ile Marut’un cezalandırıldığı ve sihir yapanların uğradığı yer olarak geçer.

*Ki şimdi **şehr-i Babil**’de muķarrer
Aşılmışdur kuyuda ol melekler (2563)*

*Gözi sihr ile **Bābil**’den alır bāğ
Lebine reşk ider Hızr ile ‘İsā (5180)*

Bağdat: Bugünkü Irak’ın başkenti. Bir hikayede halife adıyla birlikte geçer.

*Didi zen **şehr-i Bağdād** içre bir şāh
Belürmişdür ki mişlin görmedi māh (1279)*

*Çeküp lebādınuñ altına anı
Reh-i Bağdād’uñ oldı pes revānı (1314)*

Budin: Avusturya’da bir şehir. Kanuni Sultan Süleyman’ın övgüsünde ele alınır. Viyana seferiyle bu şehir alınmış ve islam beldesi olmuştur.

*Budın şehrinüñ anılırken adı
Aña irişmez iken hiç eyādī (169)*

Çin: Büyük İskender'in Çin'e bir gezi düzenlediği belirtilir. Burada Çin, süslemeleri, sanatı, kireçten yapılmış binaları ve çinileriyle ünlü bir yer olarak tanıtılır.

*Gezerken şāh-ı İskender cihānı
Teferrüç ider iken her mekānı*

*İrişdi rāhı tā ki milk-i ÇİN'e
Yöneldi izz ile anuñ içine*

*Görtür bir milk-i zībā yok nazīri
Dolu insān ile bālā vü zīri*

*Yapısı serbeser caşşıyla kāşi
Münakkaş nitekim Rūm'ün kumāşı (4310-4313)*

Dımışk: Şam ülkesi. Suriye. Mağrible birlikte kullanılıp doğuyu temsilen ifade edilmiştir. Nesim rüzgarının uğrak yeridir. Horasanla birlikte anılır.

*Varan her lahza Mısr ile Dımışka
Beşāret irgüren her ehl-i ıışk (1587)*

*Muhabbet idesin çün ehl-i ıışka
Gerekse Mağrib'e var ger Dımışk'a (1734)*

*Tağarrüb ma'nī ile olur iy cān
Ki birdür ma'nide Şām u Horāsān (1740)*

Heft-kişver: Yedi iklim, yedi bölge. Eski coğrafya anlayışına göre yeryüzünün dörtte birlik bölümü. Dünya yedi bölge olarak kabul edilmiş bu bölgelerin dışında kalan kısma *zulumat* adı verilmiştir. Muhammed'in yedi bölgenin peygamberi oluşu vurgulanır.

*Didi iy pādīşāh-ı heft-kişver
Resül-i hālīk u halka peyāMBER (1698)*

Hicaz: Arap yarımadasında Mekke ile Medine'nin bulunduğu bölge. Aşkını gizli tutarak ölen şehit olur. Bu gizlilik Şam'dan Hicaz'a kadar sürmelidir. Burada Hicaz'a olan aşka da vurgu yapılmıştır.

*Şehīd olmağ dilerseñ şakla ıřkuñ
Bedel ola Hicāz'a tā Dımıřkuñ (1017)*

Fireng: Avrupa, batı bölgesi. Kanuni'nin övgüsünde ele alınır. Kanuni yönetimi karşısında Frengin gücünün kalmadığı yani Osmanlıya boyun eğdiği belirtilir.

*Firengüñ kalmamışdur tende yağı
Ki cür'et ide řāha ola bāğı (166)*

*Firengüñ kalmadı rengi yüzinde
Uçuğdı kórkusından gebr ü tersā (5163)*

Horasan: İran'ın doğusunda yer alan bir bölgedir. İlk türk mutasavvıflar bu bölgeden çıkmış ve Anadolu'ya Horasan'dan gelmişlerdir. Kalenderliğin Horasan'dan geldiği belirtilir.

*Yakīn añlaki bu iş olmaz āsān
Görünmez herkese şehr-i Hōrasāñ (1004)*

*Taşarrüb ma'nī ile olur iy cān
Ki birdür ma'nide řām u Hōrasān (1740)*

*Ķalenderlık yolu olmaya āsān
Ki iy tembel degüldür bu Hōrasān (4290)*

İran: İran ülkesi. Turan'la birlikte Sultan Mahmud'un hakim olduğu bölge olarak gösterilir.

*İşitdi çünki bu emri vezīrān
Didiler iy řeh-i İrān u Tūrān (2962)*

Karan: Yemen'de bir köy. *Veysel Karan*'nin köyü olarak sözü edilir. *Ömer ile Ali* Peygamber'in hırkasını Veysel'e vermek için Karan'a gitmişlerdir.

*Didi vardır Karan şehrinde bir merd
Görinmişdür bu dünyā gözine serd (1777)*

Kufe: Irak ülkesinde bir şehir. Ali ile Ömer'in Veysel'i oraya götürdükleri belirtilmiştir.

Götdürdiler anı tā şehir-i Kūfe
Ne ücret istediler ne ʿulūfe (2176)

Medine: İslam beldesi. Peygamber'in yaşadığı şehir. Ömer'in bulunduğu yer olarak geçer. Rum Kayser'inin elçisi Medine'ye ulaşır ve Ömer'le görüşür.

Revāne oldı dürlü ragbet ile
Medīne'ye irişdi müddet ile (630)

Mısır: Mısır ülkesi. Nesim rüzgarının uğrak yeri olarak gösterilir. Zengin bir tüccar'ın hikayesi nedeniyle sözü edilir.

Varan her lahza Mısr ile Dımışka
Beşāret irgüren her ehl-i ʿışk (1587)

Mısrda vardı bir merd-i tācir
Ki meşhūr idi ol beyne'el-ekābir 4085))

Necd: Arap yarımadasının orta bölgesi. Ömer *Kufe*'de hutbe okurken oradakilere *Ey Necdliler* şeklinde hitap eder.

Çıkup hutbe okudı Ömer angāh
Didi iy Necd ehli oluñ āgāh (2178)

Rig (Rey): İran'ın eski ve tanınmış şehirlerinden biridir. Doğan'ın giyinip kuşanması Riğ beyine benzetilir. Buradan Riğ beylerinin kokulu kadife giydiklerini anlıyoruz.

Çü kāl üzre giyüp misk-i kadīfe
Şalındı şānasın beg oldı Rīg'a (568)

Rum : Bugünkü Anadolu. Kanuni'nin hakim olduğu bölge olarak geçer. Bizans Kayser'i ile birlikte anılır. Büyük İskender'in ülkesi olarak adından söz edilir.

Ki e's-sultānu zıllu'llāhdur ol
Arabla Rūm vahnine şāhdur ol (159)

Düzüp bir elçi aña Kayşer-i Rūm
Eline virdi bir mektüb-ı mevhum (629)

*Yemez misiz cevāhir Rūm'da siz
‘Aceblersiz bu sözde kim didük biz (4340)*

Şam (bkz. **Dımişk**): (1017, 1740)

Şirvan: İranda bulunan bir şehir. Vezirlerin bulunduğu yer olarak geçmektedir.

*Meger bir müflis ü serkeşe hayrān
Yirinden durdı itdi kaşd-ı Şirvān*

Tebriz: İranda bulunan bir şehir. Bağdatla birlikte kullanılır.

*Zübānını du‘āya iyledi tiz
Didi iy server-i Bağdād u Tebriz (3395)*

Tihame: Mekke-i Mükerrreme'nin bir adı. Muhammed Tihame'nin Sultanı olarak nitelendirilir.

*Şeffi‘u’l-halk fi yevmi’l-kıyāme
Habībü’l-Hak sultānū’t-Tihāme (76)*

Turan: Eski İranlılar tarafından Türk diyarına verilen addır. Eskiden Türklerin yaşadığı bölge. İran ve Turan birlikte kullanılmış ve Sultan Mahmud'un hakim olduğu bölge olarak gösterilmiştir.

*İşitdi çünkü bu emri vezirān
Didiler iy şeh-i İrān u Türān (2962)*

Urb: Arap, Arapların yaşadığı bölge. Memduhun özelliklerini vurgulamak için kullanılmıştır.

*Ki aña beñzer insāf u keremde
Zamānında yoğ ‘Urb ile ‘Acemde (258)*

2.3.5. Kozmik Alem:

Kainatı, alemleri, canlı ve cansız tüm varlıkları yaratan, onları yöneten, yaşatan ve öldüren Allah'tır.

*Anuñ fazlıdur i‘dām ile icād
Niçün andan degül dāim gönül şād (3688)*

*Çamu maħlūkuñ oldur pādişāhı
Çamu eşyā kemālinüñ güvāhı (5)*

Gökyüzünün dokuz kat olduğu, feleklerin döndüğü, yeryüzünün ise sabit olduğu belirtilir. Bu feleklerin de kimisinin eğri kimisinin ise doğru görüldüğü vurgulanır. Bunların her biri Allah'ın sırrına tanık olur. Yani kainat Allah'ın sırrının tecellisidir.

*Münācāta dutup yüz didi iy Hāḡ
Senüñ bir kudretüñdür nüh muṡabbāḡ (2944)*

*Ki bir āh olsa zāhir ehl-i Hāḡ'dan
Hüdā ḡatında yegdür nüh ṡabaḡdan (4058)*

*Ḳarār itmez niçün bu çarḡ-ı devvār
Niçün sākin olupdur ḡāk-ı ḡabrā (5020)*

*Kimi egri kimi doğru görünür
Kimi mūr u kimi ḡulv u kim aḡlā (5022)*

*Oḡur her biri sīn ü rā²-ı Hāḡḡ'ı
Ḳulaḡ aç bu rümūzı iyle ıṡfā[?] (5023)*

Önce cansız varlıklar, bitkiler ve hayvanlar daha sonra da insan yaratılmıştır. İnsanın yaratılmasıyla, insana sorumluluk yüklenmiştir. Bu sorumluluğu daḡlar ve taṡlar reddettiḡi halde insan bunu kabul etmiştir. Bu nedenle **Adem** kelimesi sırlarla doludur. Adem kelimesindeki harflerin toplamının on iki etmesi gece gündüzün ard arda gelmesine, göklerin on iki burcdan oluşmasına işaret eder. Göklerin on iki burc olduğuna inanılır.

*Cemād ile nebātuñ infī'āli
Ne ṡıve iyledi ḡayvāna ilḡā (5025)*

*Götürmez daḡ u taṡlar yükün anuñ
Bitürmez kimseler mefkūkın anuñ (1439)*

*Hīsāb itseñ eger cümle ḡurūfi
Olur işnā -'aşer lafzan ü ḡarfā (5104)*

*Geceyle gündüzi gör bu 'adedde
Döner ḡalḡ olalı ṡardān u 'aḡsā (5105)*

*On iki burc olupdur hem semāvāt
Kevākib seyrine leylen nehārā (5106)*

Zühre yıldızı beşinci gökte yer almıştır. Işığının herkesin gönlüne safa verdiğiğine inanılır.

*Anı bu kevkeb itdi key ziyālu
Şu'āsından gönül olur şafālu (5525)*

*Beşinci āsmānda oldı sākın
Burucuñ seyrini dutdı emākin (5526)*

2.3.6. Teolojik Unsurlar:

Babailik: Horasandaki Moğol istilasından kaçıp anadoluya gelen Baba İlyas'ın kurmuş olduğu Şii-Batini bir tarikattır. Daha sonraları Bektaşiliğe de tesir etmiştir.⁹⁷ Eserde Babailerin serseri oldukları, taklide önem verdikleri, insanın sırrını dışta aradıkları belirtilir. Bu tarikatta olanlar uyarılıp eleştirilir.

*Kalender Bektāşī vü Hayderīler
Dağı Bābāī olan serserīler (4291)*

*Olupdur her biri taqlīde bende
Ararlar sırr-ı insānı yabānda (4292)*

*İder taqlīd her nikūyī-i mekrūh
Geh olur āher olsa cüssede kūh (4293)*

Bektaşilik: 13. asırda Horasan'dan Anadolu'ya gelen Hacı Bektaşî veli tarafından kurulmuş bir tarikattır. Esas itibariyle Yeseviye'nin tesirinde olan Bektaşilik daha sonraları dine uymayan uygulama ve düşünceleriyle dikkat çekmiştir.⁹⁸ Müniri, Kalender, Bektaşî ve Haydarileri aynı grup içerisinde değerlendirip serseriler olarak niteler ve taklitçi olmaları yönünden eleştirir.

*Kalender Bektāşī vü Hayderīler
Dağı Bābāī olan serserīler (4291)*

*Gehī Bektāşī vü geh Haydarīsin
Yitürmişsin yoluñı serserīsin (4268)*

Olupdur her biri taqlīde bende

⁹⁷ Pala, A.g.e., s. 65

⁹⁸ Cebecioğlu, A.g.e., s. 149

Ararlar sırr-ı insānı yabānda (4292)

*İder taqlīd her nikūyī-i mekrūh
Geh olur āḫer olsa cüssede kūh (4293)*

Haydarilik: Şeyh Kutbüddin Haydar ez-Zevaci'nin tesis ettiği bir tarikat. 13. asırda İran'da Kalenderiyye'nin kolu olarak kurulmuştur.⁹⁹ Müniri, Haydarileri, vücutlarını yaralayan, batıl fikirlerle hareket eden taklitçi serseriler olarak nitelendirir.

*Ḳalender Bektāşī vü Ḥayderīler
Daḫı Bābāī olan serserīler (4291)*

*Olupdur her biri taqlīde bende
Ararlar sırr-ı insānı yabānda (4292)*

*İder taqlīd her nikūyī-i mekrūh
Geh olur āḫer olsa cüssede kūh (4293)*

*Vücūdın bend iderler Ḥayderīler
Degüldür fikr-i bātıldan berīler (4295)*

*Ḥüdā bahşāyışidür çün vücūdı
Niçün iḫsāna iderler kenūdı (4296)*

Hurufilik: Horasan'ın Esterabad şehrinde Fazlullah (ö.1393) adlı biri tarafından kurulan tarikattır. Batını bir mezheptir. Tanrının harflerle ortaya çıkacağına inanılır. Bu tarikatta 4,7, 14, 28, 32 rakamları önemli yer tutar. İnsan vücudu ve kainatı harfle ifade ederler.¹⁰⁰ Şair hurifilere seslenerek gerçek şeyh ve sufinin kim olduğunu anlatır.

*İşit bu hoş hikāyet iy Ḥurūfī
Kim imiş añlayasın şeyḫ ü şūfī (4582)*

Kalenderlik: Cemaleddin Savi (630/1232) tarafından tesis edilmiş bir tasavvuf okulu. Kalenderiler, def, kudum ve alemleriyle gruplar halinde çeşitli yerleri gezerler tasavvuf anlayışlarını yayarlar. Saç, sakal, bıyık ve kaşlarını kestirerek (çar-darb), tembelliği meslek edinip dilencilik yaparlar. Bu eserde, kalenderler serseri olarak

⁹⁹ A.g.e., s. 337

¹⁰⁰ Pala, A.g.e., s. 236-237

nitelendirilir. Kalenderlikle dervişlik olamayacağı, tembellikle, taklitle dervişliğe ulaşamayacağı vurgulanır.

*Kalender Bektāšī vü Hayderīler
Dağı Bābāī olan serserīler (4291)*

*Kalender böyle olsa merd-i dervīş
Bulunmaz līk-i taqlīdiyle bu kiş (4289)*

*Kalenderlik yolu olmaya āsān
Ki iy tembel degüldür bu Horāsān (4290)*

Mecusilik (Ateşperestlik): İslamiyetten önce İran’da hüküm süren din. Eserde yeni gelincik kırmızı renkli oluşu nedeniyle Mecusiye benzetilmiştir.

*Senüñ her demde kārūñ nev ‘arūsı
Gebir misin bilimem yā Mecūsi (2398)*

2.4. Anlam Öğeleri

2.4.1. Özel Terimler ve Adlar.¹⁰¹

Ab-1 hayat (ab-1 hayvan): Hayat suyu, ölümsüzlük veren su anlamlarına gelir. Hızır’a Allah tarafından ab-1 hayat sunulduğu belirtilir. Gecenin manevi önemi açıklanırken ab-1 hayata ulaşanların gece ulaştıkları vurgulanır. Sevgilinin dudağı ab-1 hayata benzetilmiş, ona aşık olanlar da Hızır’a benzetilmiştir.

*Çekersin Aḥmed’e cennetden atı
Şunarsın Hızra hem āb-1 ḥayātı (60)*

*Gice irdi iren ḳadr u berāta
Gice irdi iren āb-1 ḥayāta (7039)*

*Lebinde āb-1 ḥayvān āşikāre
Esīr olmuş niçe Hızr ol şikāre (5108)*

¹⁰¹ Özel terimler için şu kaynaklardan yararlanıldı. Levent, Divan Edebiyatı, İstanbul, 1984; Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ankara, 1993; Onay, A. Talay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ankara, 1992

Allah: Müniri eserine tevhidle başlamış ve bu *Tevhidde* Allah'ın varlığını birliğini, gücünü kudretini onun isim ve sıfatlarıyla dile getirmiştir. *Tevhidde* ve eserin değişik yerlerinde kullanılan Allah'ın isimleri şunlardır: *Ahad, Âhîr, Âtâ, Azîm, Bâtin, Bârî, Evvel, Fazl, Ferd, Fettâh, Ğaffâr, Ğanî, Hakîm, Hayy, Haq, Hâlık, Hennân, Hüda, Kâdir, Kâhhâr, Kerîm, Kadîr, Muşavvir, Muqaddir, Muafî, Rahman, Rezzâk, Samed, Settâr, Vâhid, Vahhab, Zâhir, zü'l-celâl.*

Bi-ḥamdi'llāhi zi'l-fazli'l-azîmi
Ve bi'smi'llāhi fettâhi'l'alîmi (1)

Kerîm ü Vâhid ü Ferd ü Ahaddür
Hakîm ü Kâdir ü Hayy ü Şameddür (6)

Ğanî vü Hâlık ü Kâhhâr idi ol
Bu yokluk âleminde var idi ol (12)

Hüve'l-evvel hüve'l-âhirdür ol şâh
Hüve'l-bâtin hüve'z-zâhirdür ol şâh (13)

Bu âlem kanda idi var iken ol
Kerîm ü Kâdir ü Ğaffâr iken ol (17)

Kadîr ü Rezzâk oldur hem Muşavvir
Ḳamu kârı odur olan Muqaddir (32)

Hitâb itdi Hüda-yı zü'l-celâlî
Ki iy cehl ile bulanlar melâli (2554)

Didiler iy Kerîm ü Hayy u Hennân
Ḳoma ferdâya bu kârı kıl ihsân (2557)

Be-ḥakk-ı hâlık-ı arz u semâvât
Ki eşyâ sunına olmuşdur âyât (3141)

Ne kıldı zâlîme pes diñle Bârî
Niçe gönderdi ol dervişe yârı (3706)

Münâcât idin ol zü'l-Celâle
Ki andan irtüşür ḥalka nevâle (2814)

Allah aşkı: Gönül ancak Allah aşkı ile uyanabilir. Gönülünde Allah aşkını taşıyanlar bu dünyaya ibret gözüyle bakarlar. Allah aşkını kanat edinenler cennete uçarlar.

*Suvāl itdi Üveys'e yine Farūk
Didi iy ıřk-ı Allāh ile maħrūk2280*

*Nedür biz bilmez iken ışk-ı Ğakkı
İderken belki ehl-i ışka dağkı (319)*

*Göñül kim ışk-ı Ğak ile uyana
Olur İbret ile nazār bu cihāna (2532)*

*Ğanad olsa saña ışk-ı ilāhı
Uçarsın cennete Ğo İřtibāhı (4127)*

Arş-ı a'zam: Arapça bir kelime olan *arş*'ın kelime anlamı taht, çardak, tavan ve kubbe demektir. Terim anlamı ise, Allah'ın kudret ve azametinin tecellisinden kinaye olarak dokuzuncu kat semada bulunduğu tasavvur olunan tahttır. Kuran'da pek çok ayette Allah'ın arşa hükmettiği, istila ettiği geçer.¹⁰² Eserde, *Arş-ı a'zam*'ın Muhammed'in ayağına baş koyduğu ifade dilir. Bu anlatımla *Mirac* gecesine telmih yapılır. Tasavvufi anlamda *arş-ı a'zam* insanın gönlüdür. Örnekteki beyitte bu anlamda kullanılmıştır.

*Ğamudan kıldı Ğak anı mükerrem
Ayağına Ğodı ser 'arş-ı a'zam (2658)*

*Göñüldür iy bürāder 'arş-ı a'zam
Göñülde şağlanur esrār-ı mübhem (3308)*

Anber: Hint denizinde bir çeşit ada balığından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kara renkte güzel kokulu bir madde olan anber burada sevgilinin kaşı ve beni olarak kullanılmıştır.

*İki ebrūsı 'anberden iki řak
Olurdu her biri miħrāb-ı uşşağ (4921)*

*Binā gūřında Ğāl-ı 'anberini
Niçe Ğāl ehlin itmiş mest ü řeydā (5182)*

Bād-ı saba: Sevgiliden haber getiren rüzgar anlamıyla ele alınmış, bu rüzgarın elini eteğini çekmesi halinde aşığın bela ateşine dūřeceđi belirtilmiştir.

¹⁰² Cebecioğlu, A.g.e., s. 118

*Senüñ bād-ı şabā dāmen-keşüñdür
Bentüm nār-ı belā ile dilüm pür (750)*

Burak: Cennet bineği. Muhammed'in Mirac gecesinde Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya burakla geldiği söylenir. Şair bu olaya telmihle bu kelimeyi anar.

*Gice söylendi aña sır-ı mübhem
Gice bindi Burāk'a oldı hurrem (708)*

Cibril: Cebrail. Ruhu'l-emin de denir. Dört büyük melekten biri. Allah ile peygamberleri arasında elçilik yapar. Vahiy meleğidir.

*Resül-i rahmeten-li'l- 'ālemindür
Semend-i hādimi rūhu'l-emindür (99)*

*Didüm Cibril'e ol dem iy qarındaş
Ne kıldı dünyāda bu kavm-ı evbāş (3027)*

*Ğulağ uruñ ki idem size tertil
Anı kim şimdi didi baña Cibril (3762)*

Dürr: İnci demektir. İnci sadef denilen deniz hayvanının karnında oluşur. İnci beyitlerde gerçek anlamının yanında mecazi anlamda da kullanılır. Peygamber sadef içindeki en büyük inciye benzetilir. Şairin sözleri birer incidir. Mana hazinesinin içi söz incileriyle doludur. Sevgilinin gözyaşları inciye benzetilir. Tasavvufi anlamda, muhabbet denizinde irfan incileri oluşur. Muhabbet denizine dalmayan irfan incisi elde edemez.

*Şadefdür güyiyā mecmu^c-ı dünyā
Şadef içinde ol bir dürr-i beyzā (102)*

*Muhabbet baħrına ıalmasa insān
Zuhūra gelmez andan dürr-i'irfān (371)*

*Nişār idem niçe dürr ü cevāhir
Ki görmemişdür anı çeşm-i zāhir (1166)*

*Ma'ārif gencinüñ kıflın açam hoş
Süleymān ayağına dürr saçam hoş (1167)*

Olur deryā içinde dürr-i şahī

Ki mellāh olmıyan bulmaya rāhı (1605)

*Nedür vechüñde bu ğayret nişānı
Niçüñ çeşmüñ döker **dür**-i girānı (2107)*

Gılman: tüyü ve bıyığı çıkmamış delikanlı anlamına gelen kelime, cennet hizmetkarları yerine kullanılır. Şu beyitte de cennet varlığı olarak anılır.

*Huzūruma gelür hūrī iñen çok
Dağı **ğilmān**-ı bī-ğod kim ‘aded yok (4591)*

Huri: Cennet kızı. Kuran-ı Kerim’de cennette Hurilerin müminlere hizmet edeceği bildirilir.¹⁰³ Şu beyitte sevgilinin çok güzel oluşunu anlatmak için bu kelime kullanılmıştır.

*Nazīri gelmemiş ‘arz u felekde
Bulunmaz hüsni **hūrī** vü melekde (4507)*

İlim: İnsan ilmi Allah ilmi karşısında Allah ilmi karşısında bir katre bile olamaz. İnsanın ilmi iki türdür. Birincisi *İlm-i derunî*; bu ilim yararlı olan, Allah vergisi olan gizli ilimdir. Tasavvuf ehli için gerçek ilim budur. İkincisi; *İlm-i husulî* yani görünen, sonradan öğrenilen, var olan ilimdir. Müniri, bu kitabın iki ilmi de içinde barındırdığını söylemektedir.

*Ne deñli çoğ olursa ‘ilm-i insān
Deñizlerden ziyāde olsa ‘irfān (3873)*

*Gel iy cehl ile iden dürlü sevdā
Çü katre ola ‘ilm-i **Hızr** u Mūsā (3896)*

*Bu beyti añladuñsa iy müselman
İki dürlüdür añla ‘ilm-i insān (3940)*

*Haķıķatde odur hem ‘ilm-i nāfī‘
Bilen bu ‘ilmi olur Haķķ’a hāzı‘ (3946)*

*Olumaz ol cemāl-i Haķķ’a meclā
Görünmez anda naķş-ı ‘ilm-i esmā (3975)*

*Yazılır dest-i Haķla dilde āyāt
Okınur ‘ilm-i **Haķ** bī harf u aşvāt (3987)*

¹⁰³ Al-i imran, 15; Bakara, 25; Nisa, 57

*Bulasın sen de ol 'ilm-i derūni
Dağı terk idesin özge fūnūni (4006)*

*Mufaşsal bu kitābuñ her fuşūli
Kimi keşfi kimi 'ilm-i huşūli (4994)*

Melek: Allah'ın verdiği görevleri eksiksiz yerine getiren *nurani* varlıklar. Meleklerde de Allah aşkının olduğu ancak onlarda dert, kaygı olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca sevgilinin güzelliğini anlatmada melek kelimesi kullanılmıştır.

*Meleklerde dağı var ışık-ı Rahmān
Bulunmaz līk derd anlara iy cān (15279)*

*Naziri gelmemiş arz u felekde
Bulunmaz hüsnü hūri vü melekde (4507)*

Misk: Doğu Türkistan'da yaşayan ceylanların göbeğinden elde edilen güzel koku. Tasavvufi anlamda, gönül miskle kokulandırılmalıdır. Sevgilinin kokusu miske benzetilir.

*Derūnın kıl muraşsa^c cevher ile
Reyāhīn ile misk-i ezfer ile (549)*

*Kuraydı hāl-i müşkini kaçan dām
İderdi şayd niçe hāşıla 'ām (4920)*

Nesim: Hafif esen rüzgar. Eserde Bülbül ile gül arasındaki haberler, mektuplar nesim aracılığıyla gerçekleşir. Nesim sevgililer arasında haberleşmeyi sağlar.

*Nesim-i subh-dem irdi çü bāğa
Ayağın basdı ol zībā otlağa (1555)*

*Koyalum bu sözi bunda biraz dem
Nesim-i subh-i demden uralum dem (5151)*

Semavi Kitaplar: Dört büyük kitap olarak bilinen *Kuran (Furkan)*, *İncil*, *Tevrat* ve *Zebur*.

*Benümle yazılır āyāt u bürhān
Dağı İncil ile Teverāt u Furkān (352)*

Gehi hāfiz olup oğur Zebūr'ı

İdüp ma'nāsına ya'nī 'ubūrī (463)

Tasavvuf: Tasavvuf gönlü her türlü kuşkudan arındırarak Allah'a varma yoludur. Tasavvuf, kendi benliğini yok etmek, iyiyi kötüden ayırdetmek, kimseye öf bile dememek, ebepli olmak demektir.

*Taşavvuf göñli şāfī iylemekdür
Derūnuñ aḥde vāfī iylemekdür*

*Taşavvuf ehlinüñ olmaz gümānı
Taşavvuf ehlinüñ pekdür kemānı*

*Taşavvuf rāhıdur Ḥaqq'a varanuñ
Taşavvuf ḥaddidür her māverānuñ*

*Taşavvuf ehli şāfī dil olurlar
Taşavvuf ehli kendüden olurlar*

*Taşavvuf ḥayr u şerri añlamakdur
Taşavvuf doğru şanu sañlamakdur*

*Taşavvuf didiler ehli olanlar
Arayup anı kendüde bulanlar*

*Odur kim kalmaya senden nişāne
Seni yok bilsin andan miyāne*

*Taşavvuf itmedür terk-i tekellüf
Taşavvuf dimemekdür kimseye üf*

*Taşavvuf didiler küllī edebdür
Edeb dürlü kemālāta sebebdür (4757-4765)*

Veli (Evliya): Bilinmeyen bilgileri anlayan, bilinmeyen ışıkları gözleyen, gönülleri çeçeklerle süsleyen, gönülleri arındıran, doğruluğu gösteren Allah ın sevgili kulları. Velilere hürmet eden Allah'a hürmet etmiş olur. Velilere yakın olan Allah'a yakın olmuş olur. Velilere yakın olmak için de aşka yakın olmak, aşık olmak gerekir.

*Eger ḥürmet iderseñ evlīyāya
Yaķın bil iyledüñ ḥürmet Ḥüdā'ya (1730)*

Yaķın olursañ iy dil evlīyāya

Yakın olduñ muḳarrer bil Hüdā'ya (1749)

*Yakın olmak dilersen evliyāya
Yakın ol ışka bin ışk ile pāye (1849)*

*İrişmez bu yire illā veliler
Revān-ı nūr-ı Hāḳ'dan münceñler*

*Velidür añlayan esrār-ı ğaybı
Velidür gözleyen envār-ı ğaybı*

*Velidür rehber-i ḫāḳ mazhār-ı küll
Bitüren bāğ-ı dilde lāle vü gül*

*Velidür mihr-i Hāḳḳ'uñ sāyebānı
Beşerde añlayan sır-ı nihānı (4225-4228)*

2.4.2. İktibaslar

1. *İnnemā ʿarefnāk*: Biz ancak seni tanırız.¹⁰⁴

*Mukaddes zātı bī-çüneş zī- idrāk
Heme goftend innemā ʿarefnāk (3)*

2. *Hüve'l-evvel -hüve'l-āḫir -Hüve'l-bāḫın- hüve'z-zāḫir*: O, ilk ve Sondur; O, Gizli ve Açıktır.¹⁰⁵

*Hüve'l-evvel hüve'l-āḫirdür ol řāḫ
Hüve'l-bāḫın hüve'z-zāḫirdür ol řāḫ (13)*

3. *Kerremnā- Ḥamelnāḫüm*: Onları üstün kıldık - Onlara yükledik.¹⁰⁶

*Bunuñ řānında kerremnā buyurdu
Ḥamelnāḫüm rükūbiyle ḳayurdu (45)*

4. *ʿAllmeʿ esmā*: İsimleri öğretti¹⁰⁷

*Bunuñdur ʿallmeʿ esmā vü tibyān
Bunuñdur fehm ü ibret ü ʿilm ü irfān (47)*

5. *Ḳul hüve'llāḫü'l-aḫad, allāḫü'ş-şamed*: de ki Allah birdir, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Yılmaz, Mehmet, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, İstanbul, 1992, s. 117

¹⁰⁵ Hadid, 57/3

¹⁰⁶ İsrā, 17/70

¹⁰⁷ Bakara, 2/31-32

¹⁰⁸ İhlas, 112/1-2

Şifâtı kul hüve 'llāhü'l-aḥaddur
Şuhūd-ı zātı allāhü's-şameddür (54)

6. Tāhā vü Yā-sīn: Taha ve Yasin Suresi¹⁰⁹

Ḳabül eyle du'āmı didüm āmīn
Be-ḥaḳḳ-ı mazhar-ı Tāhā vü Yā-sīn¹¹⁰ (75)

Ki bu ma'nī sözini añlayasın
Bilesin ne dedügin āl-i Yā Sīn (1773)

7. **Fe-bī yentīḳ:** Onunla konuşur; **Ve-bī yubşır:** Onunla görür; **Ve-bī yesma:** O'nunla işitir; **Ve-bī yebtış:** O'nunla tutar. “ Kulumu sevdiğimde onun kulağı, gözü ve dili olurum. Dolayısıyla benimle işitir, benimle görür, benimle konuşur, benimle akleder.”¹¹¹

Fe-bī yentīḳ kelāminuñ emīri
Ve-bī yubşır maḳāminuñ başiri (80)

Fe-bī yentīḳ kelāminuñ rumūzın
Degül 'ārif iden ceḥḥāle ifşā (5070)

Febī yentīḳ rumūzın ide tertīb
Edāsı olmaya ammā mu'addā (5127)

Uğurluḳ şanma bu nazmuñ nüḳātın
Febī yentīḳ'dan irmişdür bu feḥvā (5145)

Ve-bī yesma'de sem'-i cān-ı kāmīl
Ve-bī yebtışda ḥaḳḳıyla mu'āmil (81)

Fe-bī yesma' kulağın iyle ḥāşıl
Ki rāz-ı Ḥaḳ ola cānuña nāzil (4393)

8. İz remeyte: Attığın zaman sen atmadın, fakat (onu) Allah attı.¹¹²

İdübdür batşısı bey'-i küfr-i kāsīd
Olupdur iz remeyte aña şāhid (82)

¹⁰⁹ Tāhā, 20. sure; Yāsīn, 36. Sure

¹¹⁰ Tāhā, 20. sure; Yāsīn, 36. Sure

¹¹¹ El-Hakim et- Tirmizi, Ebu Abdillāh Muhammed b. Ali, Nevadiri'l Usul fi Ehadisir-resul, Thk. Abdurrahman Umeyre, Darü'l-Ceyl, Beyrut 1992, C.I, s.382

¹¹² E'āl, 8/17

Oķı oldur atan oķ bir bahāne
Bilir ʿarīf ki bu söze bahā ne (2079)

9. **Li-meʿa'llāh:** Benim Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukrreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.¹¹³

Maķāmı li-meʿa'llāh aña menzīl
Ebiʿtu ʿinde rabbī aña maķfīl (89)

Duʿā idüip ķarınca didi iy şāh
Müdüam olsuñ maķāmuñ li-meʿa'llāh (3772)

Meger bir demde kim luţfindan ol şāh
Ĥadīşinde buyurdi li-meʿa'llāh (4018)

10. **Ebiʿtu ʿinde rabbī:** Rabbimin yanında gecelerim.¹¹⁴

Maķāmı li-meʿa'llāh aña menzīl
Ebiʿtu ʿinde rabbī aña maķfīl (89)

11. **Levlāke levlāk:** sen olmasaydın felekleri (kainatı) yaratmazdım.¹¹⁵

Odur kim şānına dinildi levlāk
Senin çüündür zemīn ü çerķ-i eflāk (95)

Bu lāmı añlıyan levlāke irdi
Ķımıldatmaz bu sözde lām ile bā (5067)

12. **Raĥmeten-li'l- ʿālemin:** Alemlere rahmet olarak gönderilen (Muhammed)¹¹⁶

Resūl-i raĥmeten-li'l- ʿālemindür
Semend-i ĥādīmi rūĥu'l-emindür (99)

13. **Küntü nebiyyen beyne'l-māʿi ve't-ťin:** (Adem) su ile çamur arasında iken ben peygamberdim.¹¹⁷

Didi күntü nebiyyen ol şeh-i dīn
Henüz ādemdi beyne'l-māʿi ve't-ťin (104)

14. **Leʿamrük:** Senin ömrüne andolsun¹¹⁸

¹¹³ Acluni, İsmail b. Muhammed, Keşfü'l-Hafa, Thk. Ahmet el- Kallaş, Müesseretü'r- Risale, Beyrut, 1403, s. 2/173-174 ; Yılmaz, A.g.e., s. 115

¹¹⁴ Mevcut Kaynaklarda bulunamadı.

¹¹⁵ Acluni, A.g.e, 2/164; Yılmaz, A.g.e., s. 113

¹¹⁶ Enbiyā, 21/107

¹¹⁷ Aclünī, A.g.e., 2/129; A.g.e., s.99

¹¹⁸ Hicr, 15/72

*Le‘amrük hıl‘atını añña Sübhān
Anuñ çün biçdi kārla ‘āleme hān (107)*

15. **A‘taynāk:** Sana (kevser’i) verdik.¹¹⁹

*Şarāb-ı ke‘s-i a‘taynāk anuñdur
Şühüd-ı cūd-ı erselnāk anuñdur (110)*

16. **Erselnāk:** Seni gönderdik¹²⁰

*Şarāb-ı ke‘s-i a‘taynāk anuñdur
Şühüd-ı cūd-ı erselnāk anuñdur (110)*

17. **Ene emlāh:** Ben daha güzelim.¹²¹

*Ene emlāh buyurdu ol şeker-leb
Dehānı dürc-i gevher sīb-ğabgab (114)*

18. **Fe-kāne kābe kavseyni ev ednā:** O’nunla arasındaki uzaklık iki yay kadar yahut daha yakın oldu.¹²²

*Fe-kāne kābe kavseyni ev ednā
Añña meclā’ olupdur leyl-i esrā (119)*

19. **Fe-evḥa - Ve mā evḥa :**Vahyettik -vahyedildi¹²³

*Fe-evḥa ma‘deninüñ gevheridür
Ve mā evḥa elinüñ serveridür (120)*

20. **Ni‘me’l-me‘āb:** Güzel yer (cennet)

*Didüm kim yok vesīle ol cenāba
Nice irem pes ol ni‘me’l-me‘āba (192)*

*Turāb iken iresin çün gülāba
Geç andan daḥı ol ni‘me’l- me‘āba (1549)*

*Ki zulm idenlere irür ‘azābum
‘Adālet ehline ni‘me’l-me‘ābum (2464)*

¹¹⁹ Kevser, 108/1

¹²⁰ Bakara, 2/119; Ahzāb, 33/45; Fātır, 35/24; Feth, 48/8

¹²¹ Ene Efsah şekliyle Acluni, A.g.e., 1/200-2001; Yılmaz, A.g.e., s. 40

¹²² Necm, 53/9

¹²³ Necm, 53 / 9-10

Ki yokdur eskimek hiç bu şiyābe
İrişdürür seni ni'me'l-me'ābe (3498)

21. *Olur mü'min birbirine mir'āt* (El- mü'minü mir'ati'l mü'min): Mümin birbirine ayna olur.¹²⁴

Dimişdür şāhib-i āyāt u rāyāt
Olur mü'min birbirine mir'āt (232)

22. *Ke-nefsin vāhidin...* : Sizin yaratılmanız da tekrar diriltilmeniz de *ancak bir tek nefsin* yaratılması ve tekrar diriltilmesi gibidir.¹²⁵

Ke-nefsin vāhidin buyurdu Raḥmān
Muḥabbet rāhın itdi bize i'lān (233)

23. *ānestu nārā*: Ben bir ateş gördüm.¹²⁶

Ne gülşen gülşen-i ānestu nārā
Ne gülşen nūr-ı bezm-i leyl-i esrā (298)

24. *Leyl-i esrā*: Miraç gecesi¹²⁷

Ne gülşen gülşen-i ānestu nārā
Ne gülşen nūr-ı bezm-i leyl-i esrā (298)

25. *Mā-zāğa'l-başar*: (Muhammed'in) gözü kaymadı.¹²⁸

Ne gülşen bāğ-ı mā-zāğa'l-başardur
Ne gülşen rāğ-ı nur-ı min şecerdür (299)

26. (*Şecerü'l-ahzarı naran*): Yeşil ağaçtan ateş yaptı.¹²⁹

Ne gülşen bāğ-ı mā-zāğa'l-başardur
Ne gülşen rāğ-ı nur-ı min şecerdür (299)

27. *Ve allemnā*: Öğrettik.¹³⁰

Gönülden maḥv idüp zā ile nūnı
Ve allemnādan öğrendüñ fünūnı (315)

28. *Alleme'l-esmā*: İsimleri öğretti.¹³¹

¹²⁴ Aclunī, A.g.e. s.406

¹²⁵ Lokman, 31/28

¹²⁶ Tāhā, 20/10; Neml, 27/7; Kasas, 28/29

¹²⁷ İsrā, 17/1

¹²⁸ Necm, 53/16-18

¹²⁹ Yasin, 36/80

¹³⁰ Kehf, 18/65; Enbiya, 21/80

*Bilindi ‘alleme’l-esmā beyānı
Göründi niçe mest ü bir nihānı (317)*

29. **Ve-tensevne:** Unutup terk ettiniz¹³²

*Ve-tensevne hıṭābını ider yād
Velī nisyān işinde kendü üstād (457)*

30. **Len-terānī:** Beni göremezsın.¹³³

*Terānedür işi dāim terānī
Ne sırdur bilmez ammā len-terānī (484)*

31. **Eṭī‘u’llāhe - Ulu’l-emre:** Allah'a itaat edin - Buyruk sahiplarine de itaat edin.¹³⁴

*Eṭī‘u’llāhe emrini işitmez
Ulu’l-emre itā‘atle iş itmez (528)*

32. **Ce‘alnā’l-leyle libāsā:** Geceyi bir örtü yaptık.¹³⁵

*Libās itdi anı insāna Mevlā
Ce‘alnā’l-leyle buyurdı libāsā (710)*

33. **Men-lam yezuḵ lem ya‘rif:** Tatmayan bilmez.¹³⁶

*Eger menlem yezuḵ lem ya‘rif isek
Hevāya naḳdı-ı ‘ömrüñ şārif isek (769)*

34. **Ferkebūha:** Ona binin.¹³⁷

*Resūl-ı Hāḳ binitdür didi dünyā
Hadīşinde buyurdı ferkebūha (944)*

35. **El-ḥubbu yu‘mi ve yuṣmī:** (Bir şeye karşı) sevgin seni kör ve sağır eder.¹³⁸

*İşit el-ḥubbu yu‘mi ve yuṣmīden
Beyānını bunuñ kim söyledim ben (1028)*

¹³¹ Bakara, 2/31-32

¹³² Bakara, 2/44; En‘am, 6/41

¹³³ Araf, 7/143

¹³⁴ Nisa, 4/59

¹³⁵ Nebe, 78/10

¹³⁶ Meşhur bir söz.

¹³⁷ Mevcut Kaynaklarda bulunamadı.

¹³⁸ Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş‘as, Sünen, Thk. Muhammed Muhyiddin, Darü’l-fikr, Ysz., Trs., Edeb, 125, (H.Nu: 5130)

36. *Fe'l-yebkū keşirā Fe'l-yedhakū illā kalīlā*: Az gülsünler, çok ağlasınlar.¹³⁹

*Buyurdı Hāk ki 'Fe'l-yebkū keşirā
Didi Fe'l-yedhakū illā kalīlā (1102)*

37. *Dārihim mā dumte fī dār*: Dünyada olduğun müddetçe insanlara dostça davran.¹⁴⁰

*‘Aliyyi Murtażā ol şaḥib esrār
Demişdür Dārihim mā dumte fī dār (1130)*

38. *Keydā kūn*: Bu *sizin tuzağımızdır*. Sizin tuzağımız gerçekten büyüktür.¹⁴¹

*Şehādet iyledi bu ḥāle Kūrān
Uludur keydā kūn¹⁴² buyurdı Raḥmān (1217)*

39. *Faşbir*: Sabret¹⁴³

*Resūl'e Ḥālīkı faşbir buyurdı
Anuñ kārını şabr ile kayurdı (1253)*

*Resūline Ḥüdā fā'sbir buyurdı
İşin ya'nī şabır ile kayurdı (3528)*

40. *Lā-teḳul min zāke ve'stur*: Bunu söyleme, gizle.¹⁴⁴

*Zer ile iylediler destisin pür
Didiler lā-teḳul min zāke ve'stur (1413)*

41. *İdüñ ziyāret -Ziyāretle bulursız niçe 'izzet*: (Ve ezin fin-nāsi bi'l-hacci...) ¹⁴⁵

*Buyurmuşdur daḥı idüñ ziyāret
Ziyāretle bulursız niçe 'izzet (1761)*

42. *Eriḥnā yā Bilāl*: Ey Bilal, bizi ferahlandır.¹⁴⁶

*Terakḳī 'ālemine olsa 'āzim
Eriḥnā yā Bilāl iderdi dāim (2266)*

¹³⁹ Tevbe, 9/82

¹⁴⁰ Acluni, A.g.e., s. 479, (H.Nu: 1279)

¹⁴¹ Yusuf, 12/28

¹⁴² Yusuf, 12/28

¹⁴³ Tāhā, 20/130

¹⁴⁴ Kaynağı bulunamadı. Meşhur bir söz olabilir.

¹⁴⁵ Hac, 22/27-28

¹⁴⁶ Acluni, A.g.e., C.1, s.117, (H.Nu: 312)

43. (*Rabbenâğfirli veli vâlidayye veli'l mü'minine yevme yekumu'l-hisab*): Ey Rabbimz! Amellerin hesap olunacağı gün beni, ana- babamı ve müminleri bağışla.¹⁴⁷

*Teşehhüdde derim her gün Hüdâ'ya
Atama anama kııl fazluñ ifâ (2323)*

*Dağı her mü'min ile mü'minâta
İdüp rahmet kalem çek seyyiâta (2324)*

44. *Vesväs-ı hannäs*: Gizlice vesvese veren(in şerrinden) ¹⁴⁸

*Fesäd u şerre düşdiler kamu näs
Azıtdı bunları vesväs-ı hannäs (2431)*

*Veli ıışkıyla bulunmasa inäs
Arınmaz sineden vesväsî hannäs (4298)*

45. *Ahsen-i takvîm*: En güzel biçimde yarattın ¹⁴⁹

*Şekilde ahsen-i takvîm kılduñ
Niçe ilm anlara ta'lim kılduñ (2438)*

46. *Rabbî kün fekanuñ*: Allah bir şeyi dilediğinde ona sadece *Ol* der, o da *oluverir*.¹⁵⁰

*Buyurdu mefharı arz u semānuñ
Baña emr itdi Rabbî kün fekanuñ (2529)*

47. *Yefalu'llāh mā yeşā*: Allah dilediğini yapar¹⁵¹

*Odur kim yefalu'llāh mā yeşā dur
Odur kim emri halkına revādur (2536)*

48. *Fa'nşab / Fa'rgab*: Boş kaldım mı hemen başka işe koyul ve yalnız Rabbine yönel.¹⁵²

*Olur hükmiyle çün bunlar müretteb
Gözet fa'nşab yolından rāh-ı fa'rgab (2596)*

49. *Rabb-i Ernî*: Bana kendini göster dedi. ¹⁵³

Bu meyden içdi Mūsā-i mükerrrem

¹⁴⁷ İbrahim, 14/41

¹⁴⁸ Nas, 114/4

¹⁴⁹ Tin, 95/4

¹⁵⁰ Bakara, 2/117; Al-i İmran, 3/47,59; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/82; Mümin, 40/68

¹⁵¹ Al-i İmran, 3/40; İbrahim, 14/27; Hac, 22/18

¹⁵² İnşirāh, 94/7-8

¹⁵³ Araf, 7/143

Anuñ çün didi **Rabb-i Ernî**¹⁵⁴ ol dem (2654)

50. **Leyse fî'l-cübbe sivâllâh**: Cübbemin içinde Allahtan başka bir şey yok.¹⁵⁵

*Maķâm-ı vaħdete çün buldılar rāh
Didiler leyse fî'l-cübbe sivâllâh (2670)*

51. **Enel ħaķ**: Ben Hakk'ım.¹⁵⁶

*Derūnı ıřık ile olmuřdı medhūř
Enel ħaķ didi anuñ çün idüp cūř (2672)*

52. **Lā-taħaf**: Korkma.¹⁵⁷

*Dir idi lā-taħaf¹⁵⁸ yā ibn-i Manřūr
Zehī sır u zehī insān-ı mesrūr (2740)*

53. **Men lā aħdeleh lā dīne leh**: Sözünde durmayanın dini yoktur.¹⁵⁹

*Ki men lā aħdeleh lā dīne lehdür
şıyan aħdini hem dīni tebehdür (2862)*

54. **Ĥaķķa'l-yakīn**: Doğruluğuna kuşku olmayan bilgi.¹⁶⁰

*Degül lāyık bu işler ehl-i dīne
Vefādār ol iriş ħaķķa'l-yakīne (2930)*

*Buyurmuşdur bilenler rāh-ı dīni
Görenler ayn ile ħaķķe'l-yakīni (3410)*

55. **Yūfūne bi'n-nezr**: Onlar verdikleri sözü yerine getirirler.¹⁶¹

*Buyurmuřdur Ĥüdā yūfūne bi'n-nezr
Eger mü'min olanlar bunda çok bezr (2934)*

56. **Velā yağteb**: Dedikodu etmeyin.¹⁶²

*Velā yağteb didi nehyinde Allāh
Yime insān etini olma bed-ħvāh (3021)*

¹⁵⁴ Araf, 7/143

¹⁵⁵ Cüneyd-i Bağdadi'nin sözü.

¹⁵⁶ Mansur-ı Hallac'ın sözü.

¹⁵⁷ Taha, 20/21,67; Neml, 27/10; Kasas, 28/25,31...

¹⁵⁸ Taha, 20/21,67; Neml, 27/10; Kasas, 28/25,31...

¹⁵⁹ Farklı lafızla, Acluni, A.g.e., C.2, s. 467 (H.Nu: 2984)

¹⁶⁰ Bkz. 'ayne'l-yakin, Tekasür, 102/7

¹⁶¹ İnsan, 76/7

57. *Leyletü'l-isrâ'*: Mirac gecesinde ¹⁶³

*İderken leyletü'l-isrâ' da seyrân
Görürken anda niçe dürlü bürhân (3023)*

58. *Hüsnü'z-zânni min hüsnü'l-ibâde*: İyi düşünce ibadetin güzelliğindedir. ¹⁶⁴

*Ki hüsnü'z-zânni min hüsnü'l-ibâde
Buyurdu ol resül-i rû güşâde (3039)*

59. *(Ve gul câ el hakku ve zehegal bâtıl)*: Bozulur haq gelince cümle bâtıl ¹⁶⁵

*Bozulur haq gelince cümle bâtıl
Bir olmaz ehl-i haq ile erâzil (3195)*

60. *Fi'l-vaḥdet- e's-sâleme*: Kurtuluş birliktedir. ¹⁶⁶

*Dinilmüşdür haberde bî-nedâme
Ki fi'l-vaḥdet bulunur e's-sâleme (3296)*

61. *Eḥabb-i nâs ilâ'llâh*: Allah'ın en çok sevdiği kişi olur. ¹⁶⁷

*Didi olur eḥabb-i nâs ilâ'llâh
Ri'âyâyâ 'adâlet iyleyen şâh (3501)*

62. *El-sabri nısfü'l-îmân -şabırdur nişf-i îmân*: Sabır imanın yarısıdır. ¹⁶⁸

*Buyurdu hem resül cinn ü insân
Ḥadîsinde şabırdur nişf-i îmân (3529)*

63. *Ebeyne eşfaḳne*: İstemediler, korktular. ¹⁶⁹

*Ebeyne didi hem eşfaḳne raḥmân
Kelâmında bu sırrı itdi i'lân (3593)*

64. *Men 'aref (e nefsehu fe) ḳad 'aref (e Rabbehu)*: Kendini bilen Rabbini bilir ¹⁷⁰

Ḳatı nefsüñi bilmek iy perişân

¹⁶² Hucurat, 49/12

¹⁶³ İsrâ, 17/1

¹⁶⁴ Acluni, A.g.e., C.1, s. 430, (H. Nu: 1143)

¹⁶⁵ İsrâ, 17/81

¹⁶⁶ Mevcut Kaynaklarda bulunamadı.

¹⁶⁷ et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed, Sünen, Thk. Ahmet Muhammed Şakir, Daru İhyai't Turasi'l-Arabi, Beyrut, Tsz., C.III, s.617, (H.Nu: 1329)

¹⁶⁸ el-Hakim, el-Müstedrek ala's-Sahihayn, Thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l Kitabu'l- ilmiye, Beyrut, 1990, C.II, s.484, (H.Nu: 3666)

¹⁶⁹ Ahzab, 33/72

¹⁷⁰ Acluni, A.g.e., 2/262; Yılmaz, A.g.e., s. 122

Ki Rabbuñ bilmek ola saña āsān (3871)

*Olursañ men ʿaref sırrından āgāh
Bulırsın kad ʿaref dergāhına rāh (4274)*

*Ƙapu ƘaƘ men ʿaref sırrımı añla
Ʀalebnā de vecednā ye dime lā (4856)*

65. *Ve mā ūtūtum mine'l-ʿilmi illā Ƙalīlā*: Size bilgiden ancak pek az verildi. ¹⁷¹

*Ve mā ūtūtum ol sultān-ı bālā
Mine'l-ʿilmi didi illā Ƙalīlā (3899)*

66. *Hayren keşiren*: Allah kime hikmet verirse, ona **pek çok hayır** verilmiş demektir. ¹⁷²

*Anı kim fazlı ile Ƙıldı içā
Aña hayren keşiren didi Mevlā (3910)*

67. *Sebʿal mesānī*: Yedi tekrarlı (Fatiha süresi); Andolsun sana tekrarlanan yedi ayeti ve şu büyük Kur'an'ı verdik. ¹⁷³

*İşitdün çünki bu rüşen beyānı
Ki budur yaʿnī sebʿal mesānī (4366)*

*İşit kim niçedür tenbīh-i sānī
Ki budur maʿnī-i sebʿa'l-meşānī (4624)*

68. *Lā tudrihū'l-ebşār*: Gözler onu göremez. ¹⁷⁴

*Görünmez gönli aʿmāya bu envār
O ƘorƘar anda lā tudrihū'l-ebşār (4395)*

69. *El-evlād u ekbād*: Çocuklar ciğerdir. ¹⁷⁵

*Ciğerden ƘıƘadur ādemde evlād
Buyurmuşlardur el-evlād u ekbād (4464)*

70. *Lā-tehdi men aħbebe*: (Resulüm) Sen sevdiğini hidayete eriştiremezsin. ¹⁷⁶

*Kelām-ı HaƘƘ'ı añla iy müdebber
OƘı lā-tehdi men aħbebe ezber (4494)*

¹⁷¹ İsrā, 17/85

¹⁷² Bakara, 2/269

¹⁷³ Hicr, 15/87

¹⁷⁴ Enam, 6/103

¹⁷⁵ Arapça söz.

¹⁷⁶ Kasas, 28/56

71. **Māteşā'ūn**: Ālemlerin Rabbi olan Allah dilemeyince, siz dileyemezsiniz.¹⁷⁷

*Kelām-ı Haḫḫ'ı añla olma maḫzūn
Ki vahy idüp buyurdu māteşā'ūn (4532)*

72. **Lā ḫavle** : Yetki ve güç sahibi yalnız Allah'tır.¹⁷⁸

*Ḥüdā fikrini iyle gönlüne yār
Zübānuñla oḫu lā ḫavle şad-bār (4656)*

73. **ʿAdüvdür size ol şeytān-ı güm-rāh**: O sizin apaçık bir düşmanınızdır.¹⁷⁹

*Kelāmında buyurmuşdur hem Allāh
ʿAdüvdür size ol şeytān-ı güm-rāh (4778)*

74. **ʿAyne'l-yakīn**: Kesin bilgi¹⁸⁰

*Yakīn ʿilmine idenler aḫını
Umanlar görmeye ʿayne'l-yakīni (4804)*

75. **İrciʿi** : Rabbine dön.¹⁸¹

*Gel iy cüyende-i ıışḫ-ı Ḥüdāyī
İşit kim irciʿi ider nidāyı (4907)*

76. **Festaḫim**: (Emrolunduğun gibi) dosdoğru ol.¹⁸²

*Elif kimi idersüñ istikāmet
Bulursun festaḫim dārında meʿvā (5054)*

77. **Ve'l-leyl**: Geceye andolsun.¹⁸³

*Dinildi şānına ve'l-leyl anuñ çün
Ki oldu nūr-ı esvedden müseccā (5064)*

78. **Le ʿamrük**: Hayatına yemin ederim.¹⁸⁴

*Le ʿamrük lāmın añla olma sekrān
Kasemden ḫişşe al ismen ve ḫısmā (5065)*

¹⁷⁷ Tekvir, 81/29

¹⁷⁸ Acluni, A.g.e., 2/362; Yılmaz, A.g.e., s.101.

¹⁷⁹ Yasin, 36/60

¹⁸⁰ Tekasür, 102/7

¹⁸¹ Fecr, 89/27-30

¹⁸² Hud, 11/112

¹⁸³ Duha, 93/2

¹⁸⁴ Hicr, 15/72

79. **Muhyî mumîtün:** Dirilten ve Öldüren¹⁸⁵

*Dağı miftâhıdır muhyî mumîtün
İder muşşide hem bu ‘addi ihşâ (5084)*

80. **Mümin(ül) Müheymin:** Emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır.¹⁸⁶

*Budur ol fâtiḥ-i Mümin Müheymin
Murîd ile olan Mübdî de Mebdâ (5085)*

81. **Ve evfû:** Yerine getirin.¹⁸⁷

*Gel imdi âdem olmağa heves kııl
Ve evfû emrine kıılduñsa ifâ (5117)*

82. **Kerremnâ:** (İnsanı) donatarak yarattık.¹⁸⁸

*O kim Haḫ añâ kerremnâ diyüpdür
Ḳo bu naḫşı anı ma’nide ara (5119)*

2.4.3. Atasözleri ve Veciz Sözler¹⁸⁹:

Bu eser, insanları ahlaki ve tasavvufî yönden eğitme amacına yönelik olduğu için hikemli söyleyişlere çokça yer vermiştir. Eserindeki hikemli ve öğüt verme niteliğindeki sözlerin çokluğu nedeniyle bunların tümünü buraya alma yerine, bunlar içerisinde atasözü ve veciz söz niteliğinde olanları almayı uygun bulduk.

1. Çobanısız koyunu kurt kapar:

*Ḳoyun kim olmaya anuñ şubānı
Belâ ḫurdı anı yırtar şebānı (433)*

2. İyi ile oturan iyilik bulur:

*Eyü ile otur eylük bulasın
Yaramaz işlerüñden ḫurtulasun (611)*

3. Horasan şehri herkese görünmez:

*Yakīn añlaki bu iş olmaz āsān
Görünmez herkese şehri-i Ḥorasāñ (1004)*

¹⁸⁵ Al-i İmran, 3/156; Mümin, 40/68; Kaf, 50/43

¹⁸⁶ Haşr, 59/23

¹⁸⁷ Nahl, 16/91

¹⁸⁸ İsrâ, 17/70

4. Aşkın yolu akıldan yücedir:

*‘Akıldan yücedür bil menzîl-i ışk
Semâdan yukarıdur maḥfil-i ışk (1007)*

5. İki sevgi bir gönüle sığmaz:

*İki sevgü sığışmaz bir gönülde
Muḥabbet bir gerekdir ola ḳulda (1235)*

6. Bahane olmayınca iş güç olur:

*Bahâne olmayınca güc olur iş
Düşer soñra derûnî ḳalbe teşvîş (1398)*

7. Yakınlık bahaneyle olur:

*Didi gerçek velîkin budur ‘âdet
Bahâneyle olur anda ḳarâbet (1301)*

8. Şah olana eli boş varılmaz:

*Eli boşla varılmaz şâh olana
Cihânda şâha layık ḥod olana (1302)*

9. Ayrılığa sabreden kavuşma bulur:

*Fıraḳa şabreden irür visâle
Düşer bî-şabr olanlar infişâle (1601)*

10. Turp ve tere eken nohut biçemez:

*Eken turb u tere biçmez noḥûdu
Şoğandan kim işitdi büy-ı ‘ûdı (1667)*

11. Hürmet eden, hürmet bulur:

*İderseñ ḥürmeti ḥürmet bulursın
Ḳılursañ ‘izzeti rahmet bulursın*

12. Yara olmayan yere ilaç konulmaz:

*Cerâḥat olmasa merhem ḳonulmaz
Küdûret gelmese derhem olunmaz (1900)*

13. Deliye bağlanmak yakışır:

---

¹⁸⁹ Atasözleri ve deyimlerin tesbitinde şu eserden yararlanıldı. Eyüboğlu, E. Kemal, Şiirde ve Halk Şiirinde Atasözleri ve Deyimler, 2 cilt İstanbul, 1973

*Buyurdı iylediler anı mescün
Ki bend içre yıraşur ya'nî mecnün (2697)*

14. Herkes sıkıntıya sabredemez:

*Belā ayn-ı aṭādur bu nazarda
Belā şabrı bulunmaz degme erde*

15. Her tat alana sıkıntı balı sunulmaz:

*Belā bālı şunulmaz her mezāka
Meger kim Haḫ ile bula alāka (2778)*

16. Kişiyе loḫma ḫadrince gerektir:

*Kişiye loḫma ḫadrince gerekdür
Niḫām ehlinden olmaḫ yigirekdür (2850)*

17. Büyük lokma boḫaza sığmaz:

*Boḫazuña sığışmaz loḫma²-ı ḫū
Ki var anı yemekde dürlü ḫorḫu (2854)*

18. Hazine olmasa serverlik olmaz:

*Ḥazīne olmasa serverlik olmaz
Eli boşla cihānda erlik olmaz (2966)*

19. Eli boşla cihānda erlik olmaz:

*Ḥazīne olmasa serverlik olmaz
Eli boşla cihānda erlik olmaz (2966)*

20. Yalanın ucu yakındır:

*Yakın olur ucu dāim yalanuñ
Uyurken ḫuyruḫın başma yılanuñ (3013)*

21. Vesile olmayınca er murada erişmez.

*Vesīle olmayınca er murāda
İrişmez lāyık olmaz şan u ada (1158)*

22. Düşmana güven olmaz:

*Ola ḫaşmuñ dahı çün pişe aciz
Emīn olmaḫ didi olmaya cāiz (3089)*

23. Hiçkimsenin yeri kalıcı değildir:

*Kim oldu bu harāb içre muħalled
Kimüñ dārı olur bunda müebbed (3110)*

24. Buz üstüne bina kurulmaz:

*Buz üstinde bīnā ider mi ʿāqıl
Şayar mı kimse bād üzre merāhıl (3113)*

25. Azıksız yola çıkılmaz:

*Azıksuz rāha olmaqlık revāne
Degüldür ğod bilürsen ʿāqılāne (3216)*

26. Hazine bekçisi olmasa hazine bilinmez:

*Bilinmez genc eger olmasa gencür
Görtünmez gizlü Hağ'dan irmese nür (3233)*

27. Her insan dilinin altında saklıdır:

*Zübān altında maħfidür her insān
Yir altında nitekim genc-i pinhān (3234)*

28. Göz belirtileri görmeyince; gönül sabretmeye yatkın olur:

*Meşeldür görmeyince göz ʿalā'im
Gönül şabr itmege olur mülā'im (3303)*

29. Her işin kaynağı gönülü arındırmaktır:

*Gönül şāf iylemekdür aşl-ı her kār
Ki budur menşā'ı ikrār u inkār (3305)*

30. Dil ne kadar uğraşsa gönül sırrını açığa kavuşturamaz:

*Gönül sırrını dil iy yüzi beşşāş
Ne deñlü cehd kılsa idemez fāş*

31. İnsan suret ile insan değildir:

*Degüldür şüret ile ādem ādem
Derünü Hağ'dan olmayınca ğoş dem (3348)*

32. Sabır her kapının anahtarıdır:

*Şabır miftāħıdur cümle fütüħüñ
Şabır sermāyesidür tende rüħüñ (3526)*

33. Her şey aslına döner:

*Olur çün cümle eşyâ aşla râci°
Niçün olmayasın bu emre hâzi° (3540)*

34. Tok olan acın halinden anlamaz:

*Ṭoḵ olan añlamaz hâlini acun
Hekîm olan bilür aşlın mizâcun (3566)*

35. Başında gaflet külâhı olan, önündeki çukuru göremez:

*Başuñda tâ ola gaflet külâhı
Gözüñ niçe göre râhuñda çâhı (3659)*

36. Açıktan ağı yiyen, sonunda tuzağa düşer:

*Yabâna ağma ağı yime zinhâr
Ki âher ağa olursın giriftâr (3654)*

37. Herkes yaptığının cezasını bulur:

*Bulur her kimse fi°linüñ cezâsın
Bilür böyle bunu bilen Hüdâ'sın (3703)*

38. Dokunma kimseye dokunmasınlar:

*Doğunma kimseye doğunmayalar
Saña şanmaki itdügüñ koyalar (3714)*

39. Kimsenin ettiği yanına kar kalmaz:

*Doğunma kimseye doğunmayalar
Saña şanmaki itdügüñ koyalar (3714)*

40. Kişi ne ekerse onu biçer:

*Ne tohm ekse kişi anı biçiser
Ne şurbe lâyıḵ olursa içiser (3718)*

41. Bilinmeyen yola gitmek cahilliktir:

*Cehildür bilmedügüñ râha gitmek
Revâdur ilm ile her kârı itmek (3862)*

42. Demir, altın yaldızlı olsa bile altın olamaz:

*Zer-endüd olsa âhen zer olamaz
Zer-i sultân ile hemser olamaz (4045)*

43. Her kişi kendi yerini kendi kazanır:

Yirin hod her kişi kendü kazanır
Sa'adet aña kim Haqq'a inânır (4132)

44. Putu baş edinen, ayağa düşer:

Bu 'ālem düş gibidür iy karındaş
Ayağa düşdi butı idinen baş (4209)

45. Olgunun halini ham olan bilmez:

Ki bilmez puhtenüñ hālin olan hām
Havāş esrārını fehm iylemez 'āmm (4236)

46. Üstekilerin sırrını alttakiler bilemez:

Ki bilmez puhtenüñ hālin olan hām
Havāş esrārını fehm iylemez 'āmm (4236)

47. Güçsüze benlik yakışmaz:

Pisend olmaz ki pīr oğlanlık ide
Yaraşmaz 'ācize kim benlik ide (4251)

48. Sakal ağı ile insan pīr olmaz:

'Akıldur pīr olan iy murğ-ı nādān
Sakal ağı ile pīr olmaz insān (4254)

49. Ayağı olmayan yerde sürünür:

Beşerden hāşıl olan şer görünür
Ayağı olmyan yirde sürünür (4491)

50. Toz açılmayınca yol görünmez:

Ġubār açılmayınca yol görünmez
Göz olmayınca sağ u şol görünmez (4862)

51. Sarraf olmayan cevheri bilemez:

Ki ışkı şanma ola pūr kuru lāf
Ne bilsün cevheri illā ki şarrāf (4864)

52. İki sultan bir yere sığmaz:

Bir iklīm içre sığmaz iki sulţān
Şıgar mı bir sarāya iy perişān (4944)

53. Bu dünya, o dünyanın misalidir:

*Miṣālīdür bu ʿālem ol cihānuñ
Bu şūretde bulunur naqşı anuñ (4947)*

54. Nur, gözü olana görünür:

*Yaқındur yoһsa senden saña ol şāh
Gözi olana ammā görünür nūr (1613)*

2.4.4. Deyimler¹⁹⁰

-A-

adıyla gururlanmak (3281)
ağlamaktan gözü kurumak (2891)
aklı başında olmamak (452)
aklını başından almak (342)
Allah'tan uzak düşmek (3281)
altın ve gümüş saçmak (3401)
aşa ağı karışmak (2546)
ateşe dayanmak (3542)

-B-

ayrılık ateşine yanmak (736)
başa sıkıntı arısı üşüşmek (2546)
başına yücelik başlığı vurmak (558)
başını omuzuna salmak (4974)
başının derdi çoğalmak (4055)
başlarını sığamak (3611)
bela ateşine yanmak (1465)
bela elbiselerini giymek (904)
bela oklarına hedef olmak (2821)
bela taşları başına dokunmak (2645)

bela yükünü götürmek (1486)
belagat kesesinin mührünü açmak (1171)
belalar ateşine pervane olmak (1031)
belaya sabretmek (4837)
beline hizmet kuşağı bağlamak (570)
benliği ateşe yakmak (2774)
benzi sararmak (2100)
bilineni bilinmeyene değişmek (4420)
bin akıllıyı bir anda deli etmek (1883)
birden yüzüne bakmak (653)
bu diyarı koyup gitmek (3092)
bu yolda yok olmak (2382)

-C-

can u tenden geçmek (2313)
can yakmak (2608)
candan kabul etmek (576)
candan istekli olmak (2379)
canı muhabbet narına tutuşmak (2099)
canı tutuşmak (2052)
canını sakinleştirmek (1586)

¹⁹⁰ Eyüboğlu, A.g.e., İstanbul, 1973

canını kuyuya düşürmek (3090)
 canını yabana atmak (3653)
 canu gönülden muhabbet etmek (2114)
 cefa narına salmak (3458)
 cihan kaydından kurtulmak (602)
 cihanı yüzüne ayna etmek (4992)
 cihanın varına göz yummak (1060)
 cisminde taze can bulmak (3912)

-Ç-

çekip baş eylemek 4584)
 çekip indirmek (3067)
 çukura düşmek (3863)

-D-

derde derman bulmak (1524)
 derde giriftar kılmak (2029)
 dert ve özlemiyle ciğer dağlamak (1465)
 devlet ehli hanesini tavaf etmek (883)
 dil uzatmak (2695)
 dili lal olmak (2891)
 divane kılmak (2056)
 dudakları kurumak (737)
 durmaya gücü kalmamak (2030)
 dünya gözüne dar görünmek (753)
 dünya nimetlerinden yoksun olmak (892)
 dünyadan ümidini kesmek (1487)
 dünyayı bir akçe saymamak (450)
 dünyayı koymak- hakka dönmek (2664)

-E-

edep cübbesini parçalamak (3629)
 efkare düşmek (2099)

ehline hizmet etmek (864)
 el bağlamak (662)
 el çekmek(2224), (2743)
 el üzre yer vermek (3641)
 elbisenin esiri olmak (932)
 elden kadehi düşürmemek (2401)
 emanet yükünü yüklenmek (3590)
 emanetten kaçmak (3597)
 emin olmak (3089)
 ense kaşımak (2087)
 eşek kulağını özge kulakla değiştirmek
 (3179)
 eteğini tutmak (1478)
 eziyet arısı başına konmak (1244)

-F-

fakirin hatırını perişan etmek (3433)
 figan koparak (472)

-G-

gaflet uykusundan uzak olmak (837)
 gece sabahlara kadar ağlamak (736)
 geceyi gündüze değiştirmek (4478)
 göklere bayrak çekmek (829)
 gönlü aşk ateşiyle tutuşmak (1557)
 gönlü hileden boşalmak (2114)
 gönlü isteklere hevesli kılmak (1409)
 gönlü kuşkulardan temizlemek (458)
 gönlü muhabbetle dolmak (2053)
 gönlü özlen ateşiyle tutuşmak (1561)
 gönlü saf eylemek (4757)
 gönlü yanmak (3561)

gönlü yüz parça olmak (735)
 gönlünde ateş yanmak (3486)
 gönlünden ayva koparmak (2018)
 gönlüne gam çakmağını çakmak (1437)
 gönlünü ayrılık ateşine yakmak (1437)
 gönlünü sevda ateşine yakmak (1569)
 gönlünü ve canını muhabbetle
 yitirmek(1486)
 gönlünün yitirmek (1486)
 bulutları açılmış olmak (3238)
 gönül akıp yere düşmek(645)
 gönül cananesini bulmak (883)
 gönül gözü ağlamak(4027)
 gönül gözünü açmak (3812)
 gönül incitmek (3648)
 gönül yakmak (3435)
 gönülde gam bulutu açmak (1586)
 gönülden uzak olmak (1497)
 göz dikip yüze bakmak (2290)
 göz yaşı sel olmak (1488)
 göz yaşı yağmur olmak (1490)
 göz yaşına gark olmak (1471)
 gözden kanlı su akıtmak (1465)
 gözü düş olmak (2004)
 gözünden kuşku perdesini kaldırmak
 (386)
 gözüne ay ve güneş bir görünmek (609)
 gözünü makam sevdası bağlamak (4205)
 gözyaşı yağmur olmak (1883)
 gözyaşına boğulmak (2100)

gurura salmak (2607)
 gücü elinden gitmek (2030)
 gücü tükenmek (4101)
 -H-
 hak kokusunu tanımak (579)
 hararet basmak, canından usanmak
 (2080)
 hasret ile gönlü parça parça olmak
 (2545)
 hasretinden ölmek (343)
 hata ile sevabı seçememek (3996)
 hayretten deli olmak (343)
 her sözü can ile işitmek (646)
 her yana göz dikmek (1354)
 herkese sözüne göre davranmak (3220)
 hırs ile sıkıntıya düşmek (3735)
 himmet atını sevk etmek (1660)
 himmetini yoldaş etmek (1480)
 hizmet eteğini öpmek (2393)
 hizmet toprağını öpmek (4477)
 huruşa gelmek (2809)
 huruşa gelmek (717)
 husumet peyda olmak (3088)
 -İ-
 ibret almak (4968)
 iç ve dışını gurur almak (930)
 içinden kin koparmak (571)
 iki büklüm olmak (631)
 iki cihanı da terk etmek (1478)
 ikilik perdesini aradan kaldırmak (700)

iman elbisesini soymak (514)

işine sığınmak (895)

izine dönmek(2126)

izine düşmek (2061)

-K-

kadeh tutmak (822)

kalbe karışıklık düşmek (1298)

kan dökmek (2457)

kan içmek (3646)

kapısına yüz vurmak (928)

kapısında köpek olmayı hürmet

kara taştan katı gönül (2747)

kararı kalmamak (2021)

kararı kalmamak (2100)

kaş ve göz çatmak (930)

kendi işinin kıymetini bilmek (577)

kendi özünde kendini bulmak (4281)

kendi özünden fena bulmak (3414)

kendi özünden kurtulmak (3852)

kendi özünü unutmak (721,2006)

kendini derde salmak (912)

kendini kaybetmek (2043)

kendini nara atmak (4037)

kendini yitirmek (4501)

kıyamet kopmak (2809)

kol ve kanat açmak (423)

korkulardan emin etmek (668)

kulak açmak (386)

kulak ısırarak (3068)

kulak vurmak (2687)

-M-

mal ve makamla gururlanmak (3674)

mazlumun ahından sakınmak (3433)

mihnet elbisesini giymek (904)

muhabbet mumuna pervane kılmak
(2056)

musanın asası gibi yüzmek (3197)

mutluluk kapısına baş koymak (3660)

-N-

naz etmek (3637)

nazar düşürmek (654)

nefse aldanmak (2517)

-Ö-

ömür harmanını yele vermek (4420)

önündeki çukuru görememek (2993)

önündeki kuyuyu görememek (4205)

önüne bakmak (2289)

örnek olmak (3198)

özünden usanmak (2224)

özünden uzaklaşmak (2542)

özünü hayrette görmek (2043)

özünü mazur göstermek (3611)

özünü toprağa benzetmek (3735)

-P-

peri gibi gözden kaybolmak (2055)

perişan olmak (2100)

pervane olmak (1031)

pişman olmak (2126)

-R-

reva görmek (2060)

rıfk ile nazar kılmak (540)

ruhu sonsuzluğa ulaşmak (822)

-S-

sabır ve kararı kalmamak (4478)

sabrı tükenmek (2022)

saçını sakalını silmek (903)

salını salını gitmek (2765)

saray ile otağı yele vermek (3435)

sıkıp sızılmak (3068)

sonsuzluk kadehinden içmek (4014)

sözünden dönmek (2742)

sözünden feragat kılmak (2707)

sözünü dinlemek (2113)

-Ş-

şer işe meyl etmek (3646)

şöhret ile gözünü bağlamak (3650)

-T-

takatı tükenmek (2057)

taş gibi çöle atmak (3641)

taş yağmak (2789)

teni örtülü canı çıplak olmak (4027)

teninde kıl kadar canı olmamak (539)

terk etmek (3543)

top ile çevgan elinde olmak (421)

toprağa karışmak (3493)

toprak başına olmak (3554)

tüm düşünce ve hayelleri süpürmek
(559)

türlü türlü kaygılardan geçirmek (668)

-U-

Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak
(3013)

-V-

varını bir eski şal adeğişmek (2659)

varını feda etmek (639)

vücut harmanını yel ile savurmak (737)

vücudu baştanbaşa tutuşmak (1470)

-Y-

yakasından tutmak (3067)

yakasını yırtmak (720,1559, 2024)

yatağını dizmek (716)

yeri öpmek (2082)

yokluğun elinde esir olmak (1288)

yol ehliyle yola gitmek (864)

yolu bağlanmak (1659)

yoluna baş ile can vermek (638)

yoluna canile baş koymak (410)

yolunda toprak olmak (1401)

yuvadan uçup ayrılmak (4724)

yük çekmek (3588)

yüreği tutuşmak (2057)

yürekler dövmek (3542)

yüz vermek (3197)

yüz vurmak (631)

yüzü ayva gibi sararmak (2018)

yüzü kara olmak (2552)

yüzüne bakmaya güç bulamamak (2288)

yüzüne yüz vurmak (721)

yüzünü Allah'a tutmak (1060)

yüzünü göğe tutmak (2817)

yüzünü himmet eşiğine vurmak (2397)

yüzünü izinin tozuna sürmek (2143)

yüzünü toprağa koymak (2006)

yüzünü toprağa vurmak (3487)

yüzünü yere vurup ağlamak (1488)

-Z-

zillet abasını giymek (90) 721

2.5. Dil

2.5.1. Dil Özellikleri

1. Hece düşmesi: *şimden girü* (<*şimdiden girü*) metinde iki kez geçmektedir.

Dağı şimden girü çekmem bilesin (1197)

Dağı şimden girü itmeme kanā'at (1247)

2. **Göster-** kelimesi metinde daima **görset-** şeklinde kullanılmıştır:

Niçe görsetdi bu sözde fütüvvet (2135)

Niçe görsetdi gör bu imtiyāzı (3927)

3. Ayrılma hâli eki aşağıdaki örneklerde **+dın/+din** olarak geçer. (Bu örneklerde **-madın/-medin** zarf-fiil eki olarak kullanılmıştır)¹⁹¹:

*Bahāne **olmadın** vire bahālar (3369)*

*Vücūduñ **ölmedin** ey dīde ver hāk (515)*

4. Sıfatlarda dereceleme eki : **+rek**:

*Anı **yigrek** sever zenle püserden (1832);*

*Ölmeden dirligi **yigrek** severler (2153)*

5. Metinde üçüncü çokluk şahıs zamiri "**anlar**" sadece bir kez "**olar**" şeklinde geçmektedir:

***Olar** kim mā'nī yüzinden yaqındur (1741)*

6. Bildirme 3. teklik şahıs eki **+dur/dür** yanında **durur** olarak da kullanılır:

***Budur** mücellā olan ol padişāha*

***Budur** mazhar olan sır-ı ilāha (46)*

*Ne **mümkündür** beşer vaşf ide anı*

*Ki **müskitdür** anı kelle lisānı (53)*

¹⁹¹ Gönül A. Tekin, bu ekin "-ip ekinin olumsuz olan -matı'nin +n ile genişletilmiş şekli" olduğunu -madın ekinin içinde aslen bir ablatif eki mevcut olmadığını sonradan buradaki ekin aslı unutulunca ses benzerliği dolayısıyla ablatif olarak telâkki olduğunu belirtir. (bkz. Gönül A. Tekin, Ahmed-i

Anuñ şāhı durur bu mīr-i āgāh (197)

Çü nefsānī durur dinildi şehvet (1917)

7. 1. teklik şahıs eki, **-am/-em** yanında **-van/-ven** olarak da kullanılmıştır:

*Fütūrum çok degülven saña lāyık
Anuñ çün olmazam hizmetde sâbık (1716)*

*Didi hargāhı maʿşūka giderven
Anuñ çün bu işi böyle iderven (2767)*

Benem ğamlu olanuñ ğam-ğüsarı (353)

*Virüp mektüb alam andan cevābı
Duram Rūm iline rāh-ı şavābı (632)*

8. Emir kipi 2. teklik şahıs: **-ğil/-gil** eki:

Bu hāle kılmagıl cehliyle inkār (269)

Fürūı koyup olğıl aşla vāşıl (377)

Ĥüdā nāmını evvel eylegil yād (52)

İşitgil mesnevīden bu meʿālī (561)

9. Belirli geçmiş zaman eki olarak **-ıpdur/-ıpdür, -updur/-üpdür** eki kullanılmıştır:

Kıışık elden alıpdur ihtiyārum (960)

Nikāb-ı fehmi aşıpdur yüzlerine (4573)

Velī ol mīm idıpdür ʿālemi ğarık (86)

Kesıpdürsin kökin kibr ü riyānuñ (3264)

*Niceler bunda ser-gerdān olupdur
Niceler vālih ü hayrān olupdur (87)*

*Niçe ʿākılları hayrān idüpdür
Niçe maʿmūrı hem virān idüpdür (745)*

10. Gelecek zaman eki olarak **-ısar/-iser** kullanılmıştır:

Olısar mı ʿaceb maḳbūl-ı dergāh (480)

*Görelüm bülbülile **nıdıser** bāz (565)*

*Ne hāle **uḡrayısar** bilmez ādem (759)*

11. Metinde **-aldan/-elden** (<-**alıdan/-eliden**) zarf-fiil eki iki kez geçmektedir:

*Olaldan **tıynet-i ādem müsevvā** (5109)*

*Gelelden **yā neki benzüm şarardı** (1246)*

12. Metinde **-ınca/-inca** zarf-fiil eki yanında **-ıcaḳ/-iceḳ** zarf-fiil eki de kullanılmıştır:

*Şabāh **olınca** durdı şöyle bī-ḥvāb (1789)*

*Gice **irince** ol gün zār u ḥayrān (1997)*

*Fenā **bulmayıcak** sālīk özinden (370)*

*Bu söz **olmayıcak** insān bilinmez (384)*

*Ki pāyın **ḳoyıcak** yere ḳodı ser (574)*

*Velī faḫluñ **iriceḳ** hep olur yoḳ (13)*

***Seviceḳ** ḫoḡrudur aña yolını (1621)*

2.5.2. İmla Özellikleri:

1. **d-z deḡişikliği**: Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde d ile yazılan kelimelerin z ile yazıldığına rastlamak mümkündür.¹⁹²

ḫızmet (857)   ḫidmet (855)

2. **Hemze biten kelimelere yükleme hal ekinin getirilişi**: Hemze ile biten kelimelere yükleme hal eki doğrudan getirilmiştir. Metinde bu kelimeler [y] ilavesiyle yazıldı.

Nebīʿi (965), semāʿı, māʿı (19), aḫfiyāʿi, etḫıyāʿi (77); ārāʿi (86); ʿAdū-ʿi (173)

3. **Hemze yerine y kullanılması**: Hemze ile biten bazı kelimelerde hemzenin yerine y kullanılmıştır. Metinde bu kelimeler [ʔ] ilavesiyle yazıldı.

ḳāyım (42)   -   ḳāy[ʔ]im

nāyım (42)   -   nāy[ʔ]im

¹⁹² Timurtaş, Faruk K., Osmanlı Türkçesine Giriş, İstanbul, 1984, s.91.

4. Sonda bulunmayan b ve c sesleri: Türkçe kelimelerin sonunda bulunmayan¹⁹³ b ve c sesleri kelime sonlarında b ve c olarak kullanılmıştır.

bakub (461,4425)

gelüb (534, 1210,2282)

heb (1291, 1318, 1447,1631)

içüb (4985)

idüb (3984)

soruşub (700)

kac (1372)

5. Ünlü birleşmesi:

kendüzini (721)

nola (2139, 2858, 3122)

k'ola (856)

nidem (1096) , nider (1410)

anun çün (1633)

6.Nice soru sıfatı: Bu kelime metinde çoğunlukla niçe şeklinde yazılmıştır.

niçe (4783,4738)

7. Hiç kelimesi: Bu kelime metinde hic şeklinde yazılmıştır.

hic (888,923,1120,1991,1264)

8. Biraz kelimesi: Bu kelime metinde birez şeklinde yazılmıştır.

birez (2363, 2366, 3768)

9. Güzel he ile biten kelimelere yükleme halinin getirilişi: Bu kelimelere yükleme hal eki doğrudan getirilmiştir. Metinde bu kelimeler [y] ilavesiyle yazıldı.

berre   berre[y]-i (97)

Kabe   Kabe[y]-i (636)

cümle   cümle[y]-i (1929)

perde   perde[y]-i (25099)

¹⁹³ Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1985, s. 62-63

kimse	kimse[y]-i (3034)
dane	dane[y]-i (4682)

3. SONUÇ

Eser üzerine yaptığımız bu çalışmanın sonucunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Kaynağını Attar'ın *Bülbülnamesi*'nden alan Türk edebiyatındaki bülbülnamelerin çoğunluğu 16. yüzyılda kaleme alınmıştır. Bu türü kaleme alan şair ve yazarlar kendilerine özgü bir işleyiş tarzıyla eserlerini oluşturmuşlar ve türün kendi içinde değişim ve gelişimini sağlamışlardır. Üzerinde çalıştığımız eser de bu yüzyılda yazılmıştır. Müniri, kendine özgü üslup ve işleyişle bu eseri ortaya koymuştur.

2. Türk edebiyatında tasavvuf ve tasavvufi düşünceler önemli bir yer tutar. Özellikle mutasavvıf şairler üst ve alt tabakalar arasında köprü oluşturmuşlardır. Bu şairler edebiyatın imkanlarını kullanarak toplumun her kesimine hitap etmişlerdir. Edebiyatı toplumun eğitilmesinde bir araç olarak kullanmışlardır. Müniri de bu şairlerden biridir. Müniri, halkı eğitmek, onlara ahlaki ve tasavvufi dersler vermek amacıyla bu eseri yazmıştır. Hikaye anlatma geleneğinden yararlanan şair, konunun akışına uygun hikayeler anlatarak okuyucunun eseri zevkle okumasına zemin hazırlamıştır. Bu yöntemle vermek istediği dersi daha kolay bir şekilde anlatmıştır.

3. Divan şiirinin dünyası çok zengindir. Ayet ve hadisler, kutsal kitaplarda anlatılan kıssalar, efsaneler, inanışlar, toplumsal yaşam, gelenek ve görenekler efsanevi ve menkıbevi kahramanlar bu şiirin işleyişini şekillendirir. Bazı kelimeler ve remizler, mazmunlar ve mefhumlar her şairin şiirine farklı açılardan zenginlik kazandırır. Müniri de bu şiir dünyasının bir şairi olarak bu zenginliklerin birçoğunu şiirine yansıtmıştır. Tasavvuf kültürünü halka benimsetmeye çalışmış, geniş çevrelerin anlayabileceği bir dille eserini oluşturmuştur.

4. Süleyman ile kuşlar arasında geçen olaylarda kuşların her biri kişileştirilerek farklı konumlardaki insanlar olumsuz davranışlarıyla eleştirilmiştir. Kişilerin toplum içindeki davranış şekilleri irdelenmiş, olgun bir kişilik kazanmanın yolları gösterilmiştir. Dini mevkilerde bulunan kişilerin gösterişten uzaklaşıp gönüllerini zenginleştirmeleri, yönetimde bulunan kişilerin halka eşit davranarak adaleti

sağlamaları, yoksullara yardım etmeleri öğütlenmiştir. Eserde, toplumun her kesimine hitap edilmiş ve her kesim kendi içinde değerlendirilmiştir.

5. Eserde ele alınan olaylardan hareketle değişik konulara geçiş yapılmış, bu konular üzerinde durularak öğütler verilmiştir. *Kıssadan hisse almak* görüşüyle hareket edilmiştir. Olayda yer alan kahramanın herhangi bir davranışından yola çıkılarak konular arası geçişler sağlanmış, *söze sınır ve son yok* denilerek tekrar olay anlatımına dönmüştür. Bu anlatım biçimiyle eser karmaşıktır.

6. Eserden hareketle Müniri'nin Arapça ve Farsça bilen, mutasavvıf bir şair ve eseri kendi hattıyla yazması nedeniyle de iyi bir hattat olduğu söylenebilir.

4.METİN

4.1.Metinler Fihristi

Yazma	Sadeleştirme	Varak	Metin
[KİTĀB-I GÜLŞEN-İ EBRĀR ve MAʿDEN-İ ESRĀR] [Tevhid]	<i>İyilerin Gül Bahçesi ve Sırların Kaynağı Kitabı [Tevhid]</i>	1b	175
Der Naʿt-ı Seyyid'l-Enbiyā'î ve Senedi'l-Aşfiyā'î Hâtimi'r-Risāleti ve Hâzini'l-Vilāyeti Muḥammedini'l-Muştafā Şalla'llāh ʿAleyhi ve Sellem	<i>Peygamberlerin Efendisi, Yüce Peygamberlik Makamının Sonuncusu, Son Peygamber Muhammet Mustafa'ya -Selam O'nun Üzerine Olsun- Na't</i>	4a	180
Der-Meth-i Padişāh-ı Ehli İmān Hazret-i Sultān Süleymān Hān Eʿazza'llāh Ensāruhū	<i>Müslümanların Padişahı Hazret-i Sultan Süleyman Han'a Övgü - Allah O'nun Yardımcılarını Yüceltsin-</i>	6b	185
Der Medh-i Şehzāde Celālet-meʿāb Hazreti Sultān Selīm-ʿĀli-Cenāb ve Sebeb-i Telīf-i Kitāb	<i>Cömertlik Sahibi Şehzade Hazret-i Sultan Selim'e Övgü ve Kitabın Yazılış Nedeni</i>	7b	188
Der Meth-i Şeyḫü'l-İslām vü'l Müslīmin Şeyḫ İbrāhimi'l-Gülşenī Şahib-i Kitabı'l-Maʿnevī Ḳuddise Sırruhu ve Nefeʿanā bi-Bereketihi	<i>İslam Āleminin Şeyhülislam'ı, Manevî Adlı Kitabın Yazarı Şeyh İbrahim Gülşenî'ye -Sırrı Kutsansın ve Bizi Onun Bereketinden Yararlandırırsın - Övgü</i>	9a	191
Temsil	<i>Örneklendirme</i>	12b	198
İftitāh-ı Kitāb-ı Gülşen-i Ebrār ve Maʿden-i Esrār	<i>Gülşen-i Ebrār ve Maʿden-i Esrār'ın - İyilerin Gül Bahçesi ve Sırların Kaynağı Kitabı - Başlangıcı</i>	12b	199
Der Baʿz-ı Evşāf-ı Süleymān (ʿA.S) ve Şikāyet-kerden Murğān U rā ez-Bülbül	<i>Hazret-i Süleyman'ın -O'na Selam Olsun- Bazı Özellikleri ve Kuşların Bülbülü O'na Şikayet Etmesi</i>	14a	203
Suvāl-kerden-i Süleymān-ı Nebī ʿAleyhi's-Selām ez-Murğān Sebeb-i Şikāyet-rā	<i>Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Kuşlara Şikayetlerinin Nedenini Sorması</i>	16b	206

Cevāb-daden-i Murḡān Süleymān-ı Nebī-rā ‘Aleyhi’s- Salātü ve’s-Selām	<i>Kuşların Süleyman Peygamber’e - O’na Selam Olsun - Cevap Vermesi</i>	16b	207
Firistān-ı Süleymān ‘Aleyhi’s- Selām Bāz-rā be-Ṭaleb-i Bülbül	<i>Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Bülbül’ü Getirmesi İçin Doğan’ı Göndermesi</i>	19a	212
Revān-şüden-i Bāz be-Ṭaleb-i Bülbül ve Yafteni Ū Maḡam-ı Bülbül-rā	<i>Doğan’ın Yola Çıkması ve Bülbül’ün Yerini Bulması</i>	21a	216
Residen-i Bāz be-Maḡām-ı Bülbül ve Yaftan-i Bülbül-rā	<i>Dogan’ın Bülbül’ün Yerine Varması ve O’nu Bulması</i>	22b	219
Āmeden-i Ḳāşid-ı Ḳayşer-i Rūm be-Medīne Ḥazret-i ‘Ömer-rā Raḡıya’llah[u ‘Anh]	<i>Rum Kayseri’nin Habercisinin Hazret-i Ömer’in -Allah Ondan Razi Olsun- Şehrine Gelmesi</i>	23a	221
Şeniden-i Ḳāşid Evsāf-ı ‘Ömer-rā Raḡıya’llāhü ‘Anhü Yaftan-i Ū rā Zīr Ḥurmā	<i>O’nu Hurma Ağacının Altında Bulan Habercinin, Ömer’in - Allah Ondan Razi Olsun- Özelliklerini Dinlemesi</i>	23b	222
Şeniden-i Bülbül Āmeden-i Bāz- rā ve Vidā‘ Kerden-i U Gül-rā	<i>Bülbül’ün Doğan’ın Gelişini İşitmesi ve Güle Veda Etmesi</i>	25b	226
Şıfat-ı Şeb-i Vidā‘-kerden-i Bülbül-rā ve Müsāmere-i U bā- Gül	<i>Ayrılış Gecesinde Bülbül’ün Gül ile Sohbeti</i>	26b	227
Āmeden-i Bāḡubān be-Gülşen ve ‘İtāb-kerden-i Ū Gül-rā	<i>Bağban’ın Gül Bahçesine Gelişi ve Gül’ü Azarlaması</i>	28b	231
Şeniden-i Gül ‘İtāb-ı Bāḡubān-rā ve Cevāb-dāden-i Gül-rā	<i>Gül’ün Bağban’ın Azarlamasını Dinlemesi ve Bağban’a cevabı</i>	29a	233
Da‘vet-kerden-i Bāz Bülbül-rā be- Meclis-i Süleymān ‘Aleyhi’s- Selām	<i>Doğan’ın Bülbül’ü Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Meclisine Çağırışı</i>	30b	235
Hikāyet-i Vezir-i Şirvānī Bā Ān Faḡır-i Bürehne	<i>Şirvanlı Vezir ile Yoksul’un Hikayesi</i>	32a	239

Averden-i Vezīr ü An Bürehne-rā Pīş-i Ḥod ve Tefehhüz-kerden-i Ū Ḥāleş-rā	<i>Vezir'in Yoksul'u Huzuruna Alışı ve O'nun Durumunu Araştırması</i>	33a	241
Cevāb-dāden-i Faķīr Bürehne Vezīr-i Şāh-ı Şīrvānī-rā	<i>Yoksul'un Şirvan Şahı'nın Vezirine Cevabı</i>	33b	242
Der Mezemmet-i Ehl-i Dünyā ve Naşihat-ı İşān	<i>Dünya Ehlinin Yerilişi ve Onlara Öğüt Verilmesi</i>	33b	242
Cevāb-dāden-i Bülbül-i Şifte Da'vet-i Bāz-rā	<i>Aşık Bülbül'ün Doğan'ın Çağrısına Cevabı</i>	35a	245
Hikāyet-i Mecnūn ve Dīden-i Ū Rū-yı Leylī-rā der-Heme Eşyā	<i>Her Şeyde Leylā'nın Yüzünü Gören Mecnun'un Hikāyesi</i>	35b	247
Der Beyān-ı 'İşk u Aḥvāl-ı 'Aşıkān	<i>Aşkın Yorumu ve Aşıkların Durumu</i>	36b	248
[Bülbül'ün Doğan'a Cevabı'nın Devamı]	<i>[Bülbül'ün Doğan'a Cevabı'nın Devamı]</i>	37b	250
Hikāyet-i Şu'ayb 'Aleyhi's-Selām	<i>Şuayb'in- O'na Selam Olsun- Hikayesi</i>	38b	252
Der Naşihat-ı Dervīşān ve Ṭālibān-ı Ḥaķ	<i>Allah'ı Arayan Dervişlere Öğüt</i>	39b	255
Tündī-numūden Bāz Bülbül-rā ve Burden-i Ū rā Be-zecr	<i>Doğan'ın Bülbül'e Öfkelenişi ve O'nu Teslim Olmaya Zorlaması</i>	40b	257
Niyāz-kerden-i Bülbül Bāz-rā Ve Müdārā-kerden-i Ū Bā-Vey	<i>Bülbül'ün Doğan'ın Gönlünü Almaya Çalışarak O'na Yalvarışı</i>	41a	258
Tergīb-kerden-i Bāz Bülbül-rā Be-Güften-i Ḳasīde Behr-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām	<i>Doğanın İsteği Üzerine Bülbül'ün Çaresizliğini Süleyman'a - O'na Selam Olsun - Kaside İle Dile Getirişi</i>	42a	260
Hikāyet-i Dervīş-i A'rābī ve Mācerā-i Zen-i Ū be-Sebeb-i Faķirī	<i>Serüveni Nedeniyle Yoksullaşan Arap Derviş'in Bir Kadınla Hikayesi</i>	43a	262
Ṭa'ne Zeden-i Zen Dervīş-i A'rābī-rā	<i>Kadının Arap Derviş'i Yermesi</i>	43a	262
Bar Diğer Mācerā-kerden-i Zen-i A'rābī Şüher-i[şevher] Ḥod rā	<i>Arap Kadını'nın Kocasına Çıkışması</i>	44b	265

Cevāb-dāden Merd-i Aʿrābī Zen-i Ḥod-rā	<i>Arap'ın Hanımına Cevabı</i>	45a	266
Taʿne Zeden-i Zen be-Naṣīhat-ı Merd	<i>Kadın'ın Erkeğe Öğüdü</i>	45b	267
Cevāb-ı Dāden-i Merd be-Taʿne-i Zen	<i>Erkeğin Kadına Cevap Vermesi</i>	46a	268
Firistāden-i Zen Merdi-rā be-Bağdād Pīş-i Ḥalīfe	<i>Kadının Erkeği Bağdat Halifesi'ne Göndermesi</i>	46a	269
Vesīle Ṭaleb-kerden-i ʿArab be-Vuşūl-i Ḥalīfe	<i>Arap'ın Halife'ye Ulaşmak İçin Neden Bulma İsteği</i>	46b	270
Vesīle Yaftan-i Zen Merd-i ʿArab-rā	<i>Kadının Arap Erkeğine Neden bulması</i>	47a	270
Revān-şūden-i Merd-i ʿArābī be-Bağdād	<i>Arap'ın Bağdat'a Gidişi</i>	47b	271
Münācāt-kerden-i Zen Ḥüdā-rā ʿAzze ve Celle	<i>Kadın'ın Yüce Allah'a Yakarışı</i>	47b	272
Resīden-i Merd-i ʿArab be-Bağdād ve ʿArza -kerden-i Ū Hedye-i Ḥod-rā	<i>Arap'ın Bağdat'a Ulaşması ve Armağanını Sunuşu</i>	48b	274
İkbāl-kerden-i Naķībān Hediye-i ʿArab-rā ve Ḥandīden-i İşān Bervey Ser	<i>Vekillerin Arap'ın Armağanını Kabul Edişi ve Arap'a Gülmeleri</i>	49b	275
Maķbūl-şūden Hediye-i ʿArab Pīş-i Ḥalīfe ve Pür-kerden-i Ū Sebū-yı Āb-rā be Zer	<i>Arab'ın Halife'nin Huzuruna Hediye ile Gidişi ve Su Testisinin Altın ile Doldurulması</i>	51a	279
Peygām-firistāden-i Bülbül Gül-rā	<i>Bülbül'ün Gül'e Haber Göndermesi</i>	52a	281
Hikāyet-i Ān Divāne ki Der Virāne-yi Girist	<i>Virane Kapısında Ağlayan Divane'nin Hikayesi</i>	53b	284
Ender Naṣīhat-ı Ṭalibān-ı Derd-i İlahī	<i>Allah Aşkını Arayanlara Öğüt</i>	55a	287
Ameden-i Nesīm Subḥ-dem be-Bāğ-ı Āşūfte-dīden Ū Gül-rā ez-Firāk-ı Bülbül	<i>Bülbül'ün Ayrılığından Gönlü Perişan Gül'ün Bahçesine, Sabah Vaktinde Nesim'in Gelişi</i>	56a	289
Peygām-firistāden-i Gül Bülbül-rā Bā-Nesīm-i Subḥ-Dem	<i>Gül'ün Sabah Yeli Nesim ile Bülbül'e Haber Gönderişi</i>	57a	291

Şikāyet-kerden-i Merdī ez-Periŝān-ı Ğod Şeyh Ğalvāyī-rā Ğuddise Sırruhu	<i>Bir Adam 'ın Şeyh Halvayi 'ye - Sırrı Kutsansın - Perişanlığını Şikayeti</i>	59b	296
Cevāb-dadān-i Şeyh Ğelvāyī Ğuddise Sırruhu Ān Merd-i Sā'il-rā	<i>Şeyh Halvayi 'nin- Sırrı Kutsansın - Adam 'ın Sorularına Cevap Vermesi</i>	60a	297
Averden-i Bāz Būlbūl-rā be-Dergāh-ı Süleymān 'Aleyhi's-Selām	<i>Dođan 'ın Būlbūl 'ü Süleyman 'ın-O 'na Selam Olsun- Dergahına Getiriŝi</i>	60b	299
Kesretü'l-Müşāhedeti Yuğillü'l-Ğürmete	<i>Çok Görüşme Ğürmeti Azaltır</i>	62a	302
Temşil	<i>Örneklendirme</i>	63b	304
Hikāye-i Üveys-i Karanī Ğuddise Sırruh	<i>Üveys-i Karanī 'nin - Sırrı Kutsansın - Hikayesi</i>	64a	305
Der Naŝihat-ı Őūfiyānu ve Mürīdān-ı MeŝāyiĞ Ğuddise Sırruhum	<i>Şeyhlerin-Sırları kutsansın- Sufi ve Müridlerine Öğüdü</i>	64b	307
Der Beyān-ı Mürīdü ve MuĞibbu	<i>Mürid ve Dostlar Hakkında</i>	65a	308
Suvāl-kerden-i Ān Dervīŝ Şeyh-rā ki Şeyh Kist ve Mürīd Kist ve MuĞibb Kist ve 'Aşık Kist	<i>Dervīŝ 'in Şeyh 'e, Şeyh Kimdir, Mürid Kimdir, Seven Kimdir ve Aşık Kimdir? Sorularını Sorması</i>	66b	311
Firistāden-ı Şeyh Deriŝ-rā be-Bāzār-ı? Piş-i MuĞibbi Ğod	<i>Şeyh 'in Dervīŝ 'i, Dostuna Göndermesi</i>	67a	312
Endişe-kerden-i Devriş ki Hezār Nağdi-rā bi-dehed be-ŞoĞbet-i Ān Dilārām	<i>Dilaram 'ın Sohbetine Bin Akçe Ödeyen Dervīŝin Endişeleri</i>	68a	314
'Arz-kerden-i Ān Dervīŝ Hezār Nağd<i>-rā be-Ğādım	<i>Dervīŝ 'in Görevli 'ye Bin Akçe Verişi</i>	69a	316
Teslīm-kerden-i Dervīŝ Her Nağd-rā be-Ğādım	<i>Dervīŝ 'in Akçenin Tamamını Görevli 'ye Teslim Edişi</i>	70a	318
'Arz-kerden-i Ğādım Ğāl-i Dervīŝ-rā Bān Dilārām	<i>Görevli 'nin Dilaram 'a Dervīŝ 'in Durumunu Anlatması</i>	70b	319
Beŝāret-kerden-i Ğādım Dervīŝ-rā be-Vaşl	<i>Görevli 'nin Dervīŝ 'e Kavuşma Müjdesi Verişi</i>	71a	320

[Temsil]	<i>Örneklendirme</i>	71b	321
Vuşul-i Yaftan-i Derviş be-Şoĥbet-i Ān Dilārām	<i>Derviş'in Dilaram'ın Sohbetine Dönüşü ?</i>	72a	322
Diden-i Derviş Şeyh-rā ve Giriĥten-i Ū ez-Şoĥbet-i Ān Dilārām	<i>Derviş'in Şeyh'i Görmesi ve Dilaram'ın Sohbetinden Kaçışı</i>	72b	323
Rāh-dāden Ān Dilārām Derviş-rā ve Revān-şüden Şüy-ı Şeyh	<i>Dilaram'ın Dervişe Yol Göstermesi ve Şeyh ile Buluşmaya Gitmesi ?</i>	73a	324
Şi'r	<i>Şiir</i>	73b	325
Mübtelā-şuden Ān Dilārām be-İşķ-ı Deviş ü Reften Ū der Pey-i Vey be Rāh	<i>Derviş'e Aşık Olan Dilaram'ın O'nun Peşinden Gitmesi</i>	73b	325
Şi'r	<i>Şiir</i>	74a	327
Resīden-i Derviş be-Ĥizmet-i Şeyh ve Cevāb Dāden-i Ū Suāl-ı Derviş-rā ki Pīş ez-Īn-i ez-Vey Suāl-kerde Būd	<i>Derviş'in Şeyh'in Hizmetine Girişi ve Sorduğu Sorulara Şeyh'in Cevap Vermesi</i>	74b	327
Resīden-i Ān Dilārām be-Ĥizmet-i Şeyh ve Nüvāziş-kerden Şeyh Ū Rā	<i>Dilaram'ın Şeyh'in Hizmetine Girişi ve Şeyh'in O'na İlgi Göstermesi ?</i>	75a	329
Īnābet-kerden-i Ān Mihr ü Pīş-i Şeyh ve Īrādet ü Teslīm ü Numūden-i Ū	<i>Şeyh'in Önünde Tevbe Etmesi ve O'na Teslim Olması</i>	75b	330
Tetimme-i Ĥikāyet-i Veysel Ķarānī Ķuddise Sırruh	<i>Veysel Ķarānī'nin -Sırrı Kutsansın - Hikayesinin Tamamlanması</i>	78a	334
Ķıpta Nümūden-i Fārūķ rażiye'llāhu 'anhu Ĥāl-i Ūveys-i Ķarānī-rā	<i>Fārūķ'un -Allah Ondan Rızılı Olsun - Ūveys-i Karani'nin Haline Ķıpta Etmesi</i>	79b	337
TENBĪĤ	<i>Uyarı</i>	80a	338
Der Beyān-ı Suvāl-ı MuĶadder ve Cevāb-ı Ū	<i>Takdir Olunan Soru ve Onun Cevabı Hakkındadır</i>	80b	339

Suvāl-kerden-i Farūk Üveys-rā ki Çırā Pīş-i Resül Nī-āmede būdı	<i>Faruk'un Üveys'e Peygamber in Huzuruna Neden Gelmediğini Sorması</i>	81b	342
Şuvāl-kerden-i Üveys Farūk ve Murtażā-rā Ez-Nişāne-i Muḥabbet-i Resül 'a. s.	<i>Faruk ve Murtaza'nın Üveys'e Resül e -Selam O'na Olsun - Olan Sevgisinin Belirtilerini Sormaları</i>	82a	343
Du'ā-ḥyāsten Farūk ez-Üveys (r. .a.)	<i>Faruk'un Üveys'ten -Allah Ondan Rızı Olsun - Dua İstemesi</i>	83a	345
Tenbīh	<i>Uyarı</i>	84a	346
Vaşıyyet Taleb-kerden Farūk ez-Üveys Rażıya'llāhü 'Anhümā	<i>Faruk'un Üveys'ten -Allah Ondan Rızı Olsun - Vasiyyet İstemesi</i>	84b	347
Veda-kerden Üveys Farūk u Murtażā Rażıya'llāhü 'Anhüm	<i>Faruk ve Murtaza'nın -Allah Onlardan Rızı Olsun - Üveys'e Veda Etmeleri</i>	84b	348
Ḥitāb-kerden Süleymān 'Aleyhi' -selām Bülbül-rā	<i>Süleyman'ın - O'na Selam Olsun-Bülbüle Hitabı</i>	85b	350
Kıssa-i Hārūt ve Mārūt	<i>Hārūt ve Mārūt'un Kıssası</i>	87a	353
İğvā-kerden-i Zühre Harūt ve Mārūt	<i>Zühre'nin Harut ve Marut'u Yoldan Çıkarması</i>	88b	356
Mey Nüş-kerden-i Hārūt u Mārūt ve İrtikāb-kerden-i İşān Ma'siyyethā-yı Diğer-rā	<i>Harut ve Marut'un Şarap İçmeleri ve Onların Kötü Bir İşe Bulaşmaları ve Diğer Günahları</i>	89b	359
Āmuḥten-i Zühre İsm-i A'zām-rā ve Pirriden-i Ū Semā	<i>Zühre'nin İsm-i Azam Duaasını Öğrenmesi ve Göğe Yükselmesi</i>	90a	359
Hoşbār-şüden-i Hārūt u Mārūt Ez-Mey ve 'Uzrā İşān Ḥüdā-ra	<i>Harut ve Marut'un Şaraptan Tatmaları ve Allah'ın Onlardan Haberdar Olması</i>	91a	361
İhtiyār-merdān-ı Hārūt u Mārūt 'Azāb-ı Dünyā	<i>Harut ve Marut'un Dünya Azabına Çarptırılması</i>	91b	362
Sihr ü Amuḥten-i Ba'zı Ṭalībān ez-İşān	<i>Onlardan Bazı Öğrencilerin Sihir Öğrenmeleri</i>	92a	364

Cevāb-dāden-i Bülbül Süleymān-rā ‘Aleyhi’-Selām	<i>Süleyman’a - O’na Selam Olsun - Bülbül’ün Cevabı</i>	94a	367
Hikāyet-i Manşūr-ı Hallāc Kıddise Sırru	<i>Mansur-ı Hallac’nun - Sırrı Kutsansın- Hikayesi</i>	95b	371
Āzād-kerden-i Manşūr Maḥbūsān-rā ez-Zindān	<i>Hapsedilen Mansur’un Zindandan Çıkarılması</i>	97a	374
Ta‘zīr-kerden-i Müvekkelān Hallāc-ı Manşūr-rā Kıddise Sırruh	<i>Hallacı Mansur - Sırrı Kutsansın-Müvekkellerinin Özur Dilemeleri</i>	97b	375
Tenbīḥ	<i>Uyarı</i>	98a	376
Āverden-i Mütde ‘İyān-ı Manşūr-ı Hallāc-rā Bīdād	<i>Mansur-ı Hallac’ın Asılmaya Getirilmesi</i>	98b	377
Münacāt-kerden Manşūr Ḥüdārā ‘Azze ve Celle	<i>Mansur’un Allah’a -Aziz ve Yüce Olan - Yalvarışı</i>	99b	379
Bār-ı Diğer Münacāt-kerden-i Manşūr Ḥüdārā	<i>Mansur’un Allah’a Diğer Bir Yalvarışı</i>	100b	381
‘Aḥd-besten-i Bülbül Be-Terk-i Mey Piş-i Süleyman ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül’ün Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Huzurunda Şarabı Bırakacağına Söz Vermesi</i>	102a	385
Hikāyet-i Sultān Maḥmūd Raḥmetu’llāhi ‘Aleyh	<i>Sultan Mahmud’un - Allahın Rahmeti Üzerine Olsun - Hikayesi</i>	104b	390
Men‘-kerden-i Vezīrān Sultān Maḥmūd-rā Ez-İfā‘-i Nezr	<i>Sultan Mahmud’un Vezirlerinin Adak Adamalarını Engellemesi</i>	105b	391
Müşāvere-kerden-i Sultān Maḥmūd Dervīş-i Müsāfir-rā	<i>Sultan Mahmud’un Konuğu Derviş ile Görüşmesi</i>	106a	392
Cevāb-ı dāden-i Dervīş Şāh-rā ve ‘İtāb-kerden-i Ū Vezīrān-ı Ḥod-rā	<i>Şahın Derviş’e Cevap Vermesi ve Kendi Vezirini Azarlaması</i>	106a	393
‘İtāb-kerden-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām Murğān-rā	<i>Süleyman ‘ın -O’na Selam Olsun - Kuşları Azarlaması</i>	107a	394
Hikāyet-i Mūş u Gürbe	<i>Fare ile Kedinin Hikayesi</i>	108b	398
Lābe-kerden-i Mūş Gürbe-rā	<i>Farenin Kediye Yalvarması</i>	109b	400

Cevāb-dāden-i Gürbe Mūş-rā	<i>Kedinin Fareye Cevab Vermesi</i>	110a	400
Hikāyet-i Ān Zāhid ki Der Āfitāb ‘İbādet Kerdī	<i>Güneş Sıcağında İbadet İden Zahid’in Hikayesi</i>	111a	403
Haber-dāden-i Īsā ‘Aleyhi’s- Selām Zāhid-rā ez Aḥvāl-i Kāv- m-ı Āḥir Zamān	<i>İsa’nın - O’na Selam Olsun - Ahir Zaman Kavminin Hallerinden Zahid’e Haber Vermesi</i>	111b	404
Cevāb-daden-i Zāhid Īsā-rā ‘Aleyhi’s-Selām	<i>İsa’ya- O’na Selam Olsun- Zahid’in Cevap Vermesi</i>	112a	405
Tenbīh	<i>Uyarı</i>	113a	407
Mağlūb-şuden-i Murgān Pīş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Kuşların Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Huzurunda Mağlub Olmaları</i>	113b	408
Maḳālāt-ı Süleymān ‘Aleyhi’s- Selām Bülbül-rā	<i>Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Bülbül’e Sözleri</i>	114b	410
Bār-ı Diğer Cevāb Dāden-i Bülbül Süleymān-rā ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül’ün - Süleyman’a - O’na Selam Olsun -Cevap Vermesi</i>	116a	413
Tetimme-’i Cevāb-ı Bülbül Pīş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül’ün Süleyman - O’na Selam Olsun -Huzurunda Cevabını Tamamlaması</i>	118a	417
Hitāb-kerden-i Bülbül Emīr-i Murgān-rā Pīş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül’ün Süleyman - O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Emiri’ne Hitabı</i>	118b	419
Hikāyet-i Sulṭān Maḥmūd ve ‘Adālet-i Ū	<i>Sultan Mahmud’un Hikayesi ve O’nun Adeleti</i>	120a	421
Der Naşīhat-ı Pādişāhān	<i>Padişahlara Öğüt</i>	121a	424
Hikāyet-i Pādişāh-ı Zālīm Bā- Pīre-zenī	<i>Zalim Padişah ile Kocakarı Hikayesi</i>	122a	426
Ender Naşīhat-ı Zālīmān ve Mütekebbirān	<i>Zalimlere ve Kibirlere Kısa Bir Öğüt</i>	123a	427
Virān-kerden-i Pādişāh Ḥāne-i Ān Faḳīre-rā be-Zulm	<i>Padişah’ın Fakir Bir Kadının Evini Zorla Yıktırması</i>	123b	429
Kıssa-ı ‘Ömer Raḍıya’llāhu ‘Anhū ve ‘Adālet-i Ū	<i>Ömer’in- Allah Ondan Rızılı Olsun- Kıssası Ve O’nun Adaleti</i>	125a	432

Şiniden-i ‘Ömer Şikāyet-i Ān Faķire-rā ez-Ĥod ve Terahħum-kerden-i Ū rā	<i>Ömer’in Yalnızken Fakir Bir Kadını İşitmesi ve O’na İyilik Etmesi</i>	126a	434
Āmeden-i ‘Ömer (r. a.) Bi-Ĥāne-i Ān Faķire ve İt‘ām-kerden-i Ū Yetimān-rā	<i>Ömer’in - Allah Ondan Rız Olusun- Fakir Kadının Evine Gelmesi ve O’nun Yetimlerini Doyurması</i>	128a	439
Ĥitāb-kerden-i Bülbül Ćaviř-i Muġān-rā Pīř ü Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül’ün Süleyman’ın -O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuřların Ćavuşu’na Hitabı</i>	129a	441
Hikāyet-i Ān Zālīm ki Faķir-rā Sengzede-būd	<i>Fakiri Taşla Döven Bir Zalimin Hikayesi</i>	130b	443
Mahbūs-řuden Ān Zālīm ve İntikām-kerden-i Faķir Ū rā	<i>Zalim’in Haps Edilmesi ve Fakir’in O’ndan İntikam Alması</i>	131b	445
Hikāyet-i Ān Dūde ki Der Ka‘r-ı Deryā Sākin-būd	<i>Coşkun Deryayı Sakinleştiren Bir Böceġin Hikayesi</i>	133a	449
Der Naşihat-ı Ėāfilān ez-Fazl-ı İlahī	<i>Allah’ın Fazlından Gafillere Öġüt</i>	134b	452
Ĥitāb-kerden-i Bülbül ‘Ālim-i Muġān-rā Pīř-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül’ün Süleyman’ın -O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Alimi’ne Hitabı</i>	135b	454
[Hızır ile Musa’nın Arkadařlıġı]		137b	457
Temsil Der-Beyān-ı Ma‘rifet-i Ķalb 3960	<i>Kalbin Marifetleri Hakkında Örneklendirme</i>	140b	464
Ĥitāb-kerden-i Bülbül Ĥ‘āce-i Muġān-rā Pīř-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül’ün Süleyman’ın -O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Hocası’na Hitabı</i>	143a	464
Hikāyet-i Tācir-i Mıřrī ki Buġl-ı Maġrūf-būd	<i>Cimriliġiyle Bilinen Mışır Taciri’nin Hikayesi</i>	145a	473
Temāmī-ı Ĥikāyet-i Tācir-i Mıřrī	<i>Mışır Taciri Hikayesinin Tamamı</i>	147a	478
Ĥikāyet-i Hārūnū’r-Reřid Bā-Behlül Divāne	<i>Behlül Divane ile Harun Reşid’in Hikayesi</i>	148b	481

Der Naṣīḥat -ı Tālībān-ı Temettu- ı Dünyā	<i>Dünya Kazancı İsteyen Öğrencilere Öğüt</i>	149b	482
Ḥitāb-kerden-i Bülbül Çevlāk-ı Murgān-rā Pīş-i Süleymān	<i>Bülbül'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Çevlakı'na Hitabı</i>	150b	485
Kışşa-i Zülkarneyn'in bā-Melik-i Çin	<i>Zülkarneyn'in ile Çin Meliki'nin Kıssası</i>	153a	490
Der Naṣīḥat Mağrūrān-ı Cāh-ı Deryā	<i>Derya Makamının Gururlananlarına Öğüt</i>	154b	493
Ḥitāb-kerden-i Bülbül Şeyḥ-i Murgān-rā Pīş-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Bülbül'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Şeyhi'ne Hitabı</i>	156a	496
Ḥikāyet-i Ān Cüvāmı ki Şūfī Şūd Pīş-i Şeyḥ Ebu Sa‘id Kuddise Sırruh	<i>Şeyh Ebu Said'in - Sırrı Kutsansın - Huzurunda Sufi Olan Gençlerin Hikayesi</i>	158a	500
Cevāb Dāden-i Şeyḥ Ebu Sa‘id Kuddise Sırruhu Cevāb-ı Şūfī-rā	<i>Şeyh Ebu Said'in - Sırrı Kutsansın - Genç Sufilere Cevap Vermesi</i>	159a	502
Temsīl	<i>Örneklendirme</i>	159b	504
Ḥikāyet-i Ān Dervīş ki Ez- Hidmet-i Şeyḥ Cüneyd Ser keşid ve Ḥod-rā Eş-Şeyḥ Ne-būd	<i>Şeyh Cüneyd'in Hizmetine Baş Kaldıran ve Kendini Şeyh Gören Bir Dervişin Hikayesi</i>	162b	509
Tenbīh-i Evvel Der-Ma‘nī-i Ḥadīs-i Resül ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Resul'ün - Ona Selam Olsun - Hadisinin Anlamından Önceki Uyarı</i>	163b	512
Tenbīh-i Şānī Der Ma‘nī-i Ḥadīs-i Resül ‘Aleyhi’s-Selām	<i>Resul'ün - Ona Selam Olsun - Hadisinin Anlamından Önceki İkinci Uyarı</i>	164a	512
Cevāb-dāden-i Dervīş Cüneyd-rā Kuddise Sırruhu ve Nevāziş kerden-i Şeyḥ Ūrā	<i>Cüneyd'de - Sırrı Kutsansın - Derviş'in Cevap Vermesi ve Şeyh'in O'nu Okşayışı</i>	164b	514
Goften-i Dervīş-rā Lā-ḥavle velā kuvvete ve Peydā-şūden Ḥāl- ı Ū	<i>Derviş'in - Yetki ve Kuvvet Yalnız Allah'ındır - Demesi ve O'nun Halinin Ortaya Çıkması</i>	165a	515

Mürācaʿat-kerden-i Dervīş Be-Şohbet-i Şeyh ve Naşihat-kerden-i Şeyh Ū rā	<i>Şeyh'in Sohbetine Derviş'in Müracat Etmesi ve O'na Şeyh'in Öğüdü</i>	166b	518
İstigfār-kerden-i Dervīş Pīş-i Cüneyd Kıddise Sırruh	<i>Cüneyd'in - Sırrı Kutsansın - Huzurunda Derviş'in Tevbe Etmesi</i>	168a	521
Der Beyān-ı Evsāf-ı Meşāyih ve Naşihat-ı Tālibān	<i>Şeyhlerin Vasıflarının Açıklaması ve Öğrencilere Öğüt</i>	169b	524
Cevāb-dāden-i Hüdhdūd ʿĀşık-ı Murgān-rā Pīş-i Süleymān (ʿa. s)	<i>Hüdhdūd'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Aşık'na Cevap Vermesi</i>	170b	526
Der Beyān-ı ʿIşķ u ʿĀşıkī	<i>Aşk ve Aşıklık Hakkında</i>	172b	530
Ĥikāyet Ān Ğulām-ı Ĥodbīn	<i>Kendini Beğenmiş Bir Gencin Hikayesi</i>	174a	533
Ķasīde-i Elifiyye Ender-Ĥātımē-i Kitāb-ı Ğülşeni'l-Ebrār ve Maʿdeni'l-Esrār	<i>Elifiyye Kasidesi'yle Kitāb-ı Ğülşeni'l-Ebrār ve Maʿdeni'l-Esrār'ın - İyilerin Ğül Bahçesi ve Sırların Kaynağı Kitabı - Tamamlanması</i>	177b	540
RŪBĀĪ 5208	<i>Rübai</i>	184a	554
Rübāī-i Diĝer 5210	<i>Diĝer Rübai</i>	184a	554
Rübāī 5212	<i>Rübai</i>	184a	554

4.2. Metin ve Sadeleştirme:

KİTÂB-I GÜLŞEN-İ EBRÂR ve MA'DEN-İ ESRÂR
İYİLERİN GÜL BAHÇESİ VE SİRLARIN KAYNAĞI KİTABI

1b	1	<p>Bi-ḥamdî'llāhi zî'l-fazlı'l-ʿazîmi Ve bi'smi'llāhi fettāhi'l-ʿalîmi</p> <p>Cemîli's-şunı vehhâbi'l-ʿatâya Kesîri'l-luḫf gâffâri'l-ḫaṭâyâ</p> <p>Mukaddes zâtı bî-çüneş zî- idrâk Heme goftend <i>innemâ ʿarefnâk</i>¹⁹⁴</p> <p>Ne-büd ʿarż u semâ u-büd peydâ Zi-ḳâf-ı kudreteş âmed hüveydâ</p>	<p><i>Büyüklik sahibi Allah'ı hamd ederim; bilgisiyle kapalılıkları Açan Allah'ın adı ile başlarım.</i></p> <p><i>Sanatı güzel, Bağışlaması bol, İyiliği çok, hataları Affedici.(Allah)</i></p> <p><i>Kutsanmış zatını akıl kavrayamaz.Bütün sözüümüz biz ancak seni tanırızdır.</i></p> <p><i>Yer yoğiken, gök oluşmamışken; O'nun gücü apaçık ortadaydı.</i></p>
	5	<p>Ḳamu maḥlûkuñ oldur pâdişâhı Ḳamu eşyâ kemâlinüñ güvâhı</p> <p>Kerîm ü Vâhid ü Ferd ü Aḫaddür Ḥakîm ü Ḳâdir ü Ḥayy ü Şameddür</p> <p>Neḳâyızdan münezzehdür şifâtı Bilinmez şerh ü taʿlimiyle zâtı</p> <p>Ḳamu mevcûdı oldur iden ibdâ Anuñdur cûd u fazl iʿdâm u iḫyâ</p> <p>Şebîh olmaz aña kimse şıfatda Naẓîri yok beḳâ vü mağfiretde</p>	<p><i>Bütün yaratılanların yöneticisi O'dur. Bütün eşya olgunluğunun tanığıdır.</i></p> <p><i>O, Cömert, Tek ve Bir olandır. Hüküm sahibi, Diri; her şeye gücü yetici, hiçbir şeye muhtac olmayandır.</i></p> <p><i>Sıfatları çelişkilerden uzaktır. Özü açıklama ve öğretme ile bilinmez.</i></p> <p><i>Bütün varlıkları yaratan O'dur. Cömertlik, Bereket; Yok etme ve Yaşatma (yetkisi) O'nundur.</i></p> <p><i>Hiç kimse özellikte O'na benzemez. Süreklilik ve affedicilikde eşi yoktur.</i></p>
	10	<p>Yoğ iken ins ile cinnüñ nişânı Ḳurulmamış iken çarḫuñ kemâni</p> <p>Zuhûra gelmeden bu ḫâk-i tîre Naşîbi irmeden mîr ü fakire</p> <p>Ġanî vü Ḥâlîk ü Ḳahhâr idi ol</p>	<p><i>İnsan ve cinden hiçbir belirti yokken; gökler çatılmazdan önce...</i></p> <p><i>Şu kara yer yaratılmazdan zengin ve fakir henüz ayrılmamışken...</i></p> <p><i>O, Zengin ,Yaratan ve Yok edici olarak bu yokluk dünyasında vardı.</i></p>

¹⁹⁴ Yılmaz, Mehmet, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun yayımları, İstanbul, 1992, s. 117

- Bu yokluk  aleminde var idi ol
- Hüve'l-evvel hüve'l-âhirdür* ol şâh
*Hüve'l-bâfın hüve'z-zâhirdür*¹⁹⁵ ol şâh
- O, ilk ve Sondur ; O, Gizli ve Açıktır.*
- 2a Hüve'l-mevcûdu fî külli'l-mekâni
Hüve'l-mağşûdu fî külli'z-zamâni
- O, her yerde var olan ve her zaman amaçlanandır.*
- 15 Ğanîdür yoğ şerîkiyle şebîhi
Yaradan ol şabîhiyle vecîhi
- Zenginlikte ortağı ve benzeri yoktur. Darlığı da genişliği de yaratan O'dur.*
- İder bir kıatre şudan şekl-i âdem
Kimin mağzûn ider kimini ğurrem
- İnsanı bir damla sudan çıkarır; kimini üzgün, kimini şen eder.*
- Bu  alem kıanda idi var iken ol
Kerîm ü Kıâdir ü Ğaffâr iken ol
- O, Cömert, Güçlü, Affedici varken bu alem neredeydi.?*
- Ezel yoğ aña kim ol bî-ezeldür
Ebed hem yok ki dâim lem-yezeldür
- Başlangıcı yoktur; O, başlangıcı olmayandır. Sonu yoktur; O, sonu da olmayandır.*
- Odur İcâd iden  arz u semâı
Sebeb iden ğayât-ı  arza mâı
- Ğöğü ve yeri yaratan O'dur; suyu yeryüzüne yaşam nedeni kılandı.*
- 20 Bunı sâkin anı devvâr iden ol
Birin rüşen birini târ iden ol
- Bunu sabit onu hareketli eden; birini aydınlık birini karanlık eden O'dur.*
- Anı râki  idüpdür bunu sâcid
Hem itdi üstine vaż -ı mesâcid
- Onu eğilici, bunu yere kapanıcı yapan; üstüne de ibadet yerleri kurandır..*
- Nücümüyle anı kıldı müzeyyen
Nebatıyla bunu gülzâr u gülşen
- Onu yıldızlarla süsleyen; bunu bitkilerle gülbahçesine çevirendir.*
- Anı ruğânîlerle kıldı zînet
Buña cismânîlerle virdi şöhret
- Onu, manevi varlıklarla bezeten ; bunu , maddi varlıklarla ünlendirendir.*
- Zehî luţf issidür ol Ğayy u Şâni 
Ki yoğ emrine anuñ ğiç mâni 
- Emrine ğiçbir şeyin engel olamayacağı O Diri ve Yaratıcı olan (Allah) ne güzül İyilik sahibidir!*
- 25 Ne dilerse anı İcâd ider ol
Anı kim dilemez infâd ider ol
- O neyi dilerse var eder; neyi dilemezse yok eder.*
- Aña yoğ kimsenüñ çün ü çerâsı
Anuñçündür ki reddolmaz kıazası
- O'na kimse 'niçin ve nasıl' diye soramayacağı için kararı geri çevrilemez.*

¹⁹⁵ Hadid, 57 /3

- Zuhūra ol getirür dürlü eşkāl
Yaradur her nefesde nice timsāl
- Kimin kılar na'îmiyle mu'azzez
İder in'âm aña sîm ü zer ü rez
- 2b Virür dünyâda gönlinüñ murâdın
Hemişe bey'inüñ görmez kesâdın
- 30 Kimine zillet erzânî ider ol
Bulumaz cidd ile hiç 'izzete yol
- Ne deñlü eylese sa'y-ı belîgi
Açılmaz sa'y ü ikdâmıyla mîgi
- Ûadîr ü Rezzâk oldur hem Muşavvir
Ûamu kârı odur olan muqaddir
- Kerîmden aţlası zîbâ iden ol
Keremden taşları mînâ iden ol
- Çekirdekden bitüren hoş ağacı
Viren eşmârına dürlü revâcı
- 35 İder zembüre ilhâm ide balı
Huşul için aç her lahza bâlî
- Deñizde bitürür dürr-i şehâni
Hacerde la'ı ider yok imtiḥâni
- Ded ü dîv ü bahâ cinn ü insân
Şunarlar ni'meti ḥânına her ân
- Tekellüfsüz yiyüben reddolunmaz
Birinüñ bâb-ı rızķı seddolunmaz
- Ḥaţâ vü cürmine bunlaruñ ol şâh
Nazar kılmaz çeker ḥânını her gâh
- 40 Zehî qadîr zehî luţf issi Allâh
Ki ḥânına sunar minḳâd u gümrâh
- Nihâyetsüz yaratdı dürlü maḥlûḳ
- Her türlü şekli ortaya O çıkarır; her an da bir çok biçim yaratır.*
- Kimini altın, gümüş, baş gibi nimetlerle saygınlılaştırır.*
- Dünyada gönüllerinin isteklerini verir; alış-verişinin zararını da görmez.*
- Kimine aşağılığı uygun görür. (Bunlar) çalışarak hiç yüceliğe yol bulamaz.*
- Ne kadar çok çabalasa da bu çabalamayla şansı açılmaz.*
- O, Güç sahibi, Rızık veren ve Şekillendiren; her canlının geçimini düzenleyendir.*
- O, Cömertliğinden gök yüzünü süsleyen; İyiliğinden taşlara değer biçendir.*
- Çekirdekten güzel ağacı bitirip meyveleri kıymetlendirendir.*
- Bal yapması için her an kanat açmayı, arıya sezimletir.*
- Denizde en büyük inciye oluşturan; taş içinde lâl vareden için sorgu yoktur.*
- Hayvanlar, cin, insan ve diğer varlıklar her an (O'nun) nimet sofrasına konarlar.*
- Çekinmeksizin yiyenler geri çevrilmez; hiç kimsenin azığı engellenmez.*
- Allah bunların suç ve eksikliklerine bakmaksızın, yemek lerini her an önlerine serer.*
- Suçluyu da suçsuzu da doyuran Allah, ne güzel Güç sahibi, ne güzel İyilik sahibidir!*
- Tümü nimetiyle rızıklandırılmış sayısız türde varlık yarattı.*

	Olurlar ni‘metinden cümle merzūk	
	İdüpdür her birin bir işde kıy[?]im Olurlar geh uyanık gāh nāy[?]im	(Onları) bazen uyanık, bazen de bolluk içinde(yaşıtıp); her birini bir işte devamlı etmiştir.
	Velīkin ādemi kıldı mükerrem Şeref virdi aña itdi mufahham	Bununla birlikte insanı seçkin kıldı; ona onur verdi ve onu saygınlıktı.
3a	Ulusı zübdesidür kâ'inātuñ Temāmet rūhıdur bu mümkinātuñ	İnsan evrenin en seçkinidir;bütün varlık aleminin özüdür.
45	Bunuñ şānında kerremnā ¹⁹⁶ buyurdu Hamelnāhüm rükūbiyle kayurdu	Bunun adına onları üstün kıldık buyurdu. Yükü onlara yükledik diyerek (onlarla) ilgilendi.
	Budur mücellā olan ol padişāha Budur mazhar olan sırr-ı ilāha	O padişah'a ayna olan budur. Allah'ın sırrına mahzar olan budur.
	Bunuñdur ‘alleme’l esmā ¹⁹⁷ vü tıbyān Bunuñdur fehm ü ibret ü ‘ilm ü irfān	İsimleri öğretti (ayetiyle),öğrenme konuşma, anlama, ders çıkarma, bilme ve bilerek yaşama bunundur.(İnsana özgüdür.)
	Ki bu olmasa olmaz idi ‘ālem Budur halk-ı Hudāda sırr-ı a‘zām	İnsan olmasaydı ālem olmazdı. Allah'ın (ālemi) yaratmasındaki en büyük sır budur.
	Zehī Kādir ki bunuñ gibi insan Yaradup kıldı ‘ālem cismine cān	Böyle bir insan yaratarak alemin özüne canlılık veren (Allah), ne güzel Güç sahibi'dir!
50	Zehī şāni‘ ki sun‘ından hüveydā Olupdur hikmetiyle bunca eşyā	Bilgisiyle oluşan bunca eşyayı sanatından ortaya çıkaran (Allah), ne güzel Yaratıcı'dır!
	Bedī‘-i hikmetine yoq nihāyet Kemāl-i kudretine hadd ü gāyet	Bilgisinin derinliğine son olmayan; gücünün büyüklüğüne sınır konulamayan (Allah)!
	Cemī‘ī elsine vaşfında ‘āciz Ki gāyret oldı bunda ‘aqla hāciz	Bütün sözler O'nun sıfatlarını anlatmada yetersiz; çabalama ise bunda akla perde oldu.
	Ne mümkündür beşer vaşf ide anı Ki müskitdür anı kelle lisānı	İnsan O'nun sıfatlarını saymakla bitirebilir mi? Hayır, insanın sözü bunda asla yeterli değildir.
	Şifāti kul hüve’llāhü’l-ahad ¹⁹⁸ dur Şuhūd-ı zātı Allāhü’s-şamed ¹⁹⁹ dür	Sıfatları de ki Allah birdir (ayeti) dir. Zatının tanığı ise Allah hiçbir şeye muhtaç değildir (ayeti) dir.

¹⁹⁶ İsrā, 17/ 70

¹⁹⁷ Bakara, 2/ 31-32

¹⁹⁸ İhlas, 112/1

¹⁹⁹ İhlas, 112/2

- 55 İlahî cūdîña yokdur nihāye
İrür kıamuya fazluñdan kifāye
- Senüñ keffüñdedür i'cām ü İcād
Tariķ-ı hayre luřfuñ ider irřād
- Cihānı bir dem işe eyledüñ var
Yoğ iken ins ü cinn ü dār ü deyyār
- Giyüdüñ tād-ı 'izzet enbiyāya
Virüp dībā[y]ı rif'at evliyāya
- 3b Virürsin āb işinden Yünüs'a bār
İdersin nārı İbrāhim'e gülzār
- 60 Çekersin Aħmed'e cennetden atı
şunarsın Hızra hem āb-ı hayātı
- řecerden görsedüp Mūsā'ya nārı
Kül itdüñ pertevinden kühsārı
- Dem-i Nuh ile itdüñ 'ālemi ğarķ
Ser-ā-ser āba yundi ğarb ile řarķ
- Bir 'āciz beşşe[y]i Nemrüd'a salduñ
Anuñla mülk ü mālın elden alduñ
- Bu bī-ħad kudretüñ ğaķķı ilāhī
Kemāl-i 'izzetüñ ğaķķı ilāhī
- 65 **Müniri** bendeñe luřf u kerem kııl
Derüñi derdüñe bir zerre em kııl
- Şabul eyle Hüdāyā her du'āsın
Müyesser eyle fazluñla ricāsın
- Dilinde ğikmetüñi eyle cārī
Götür göñli gözünden i'tibārı
- Ne söz kim olmaya vařfuña lāyık
Zübānın kıılma ol küffāra sābık
- Gözünden ref' idüp küllī ğicābı
- Allahım cömertliğine son yoktur; bolluğun, bütün insanlar için yeterlidir.*
- Varetme ve yoketme senin elindedir. (Bizi) Hayırlı yola, senin iyiliğin ulaştırır.*
- İnsan, cin, hayvan ve felek yoğiken evreni biranda var ettin.*
- Ululuk giysisini velilere verip peygamberlere en yüce tacı giydirdin.*
- Yunus'a su işinden yürüttücü verirsin; İbrahim'e narı gül bahçesi edersin.*
- Ahmed'e cennetten bir at çekersin; Hızır'a ölümsüzlük suyunu sunarsın.*
- Musa'ya ağacın işinden ateşi gösterip dağı nurunla kül ettin.*
- Nuh döneminde bütün dünyayı suya boğdun ; doğu ile batı baştan başa su ile yıkandı.*
- Bir küçük sineği Nemrud'a salıp onunla (Nemrud'un) malını ve mülkünü elinden aldıñ.*
- Ey Allahım! bu sonsuz gücünün hakkı için ; Ey Allahım! bu yüce olgunluğunun hakkı için ...*
- Ben Müniri'ye iyilik ver. Manevi 1 hastalığına bir damla ilaç ver.*
- Ey Allahım! Sen O'nun her duasını kabul eyle. O'nun isteklerini bereketinle kolaylaştır.*
- Dilinde hikmetini yürüt. Gönül gözünden boş değerleri çıkar.*
- Senin özelliklerini anlatmaya yakışık söz yok. Dilini o kafirlere öncü kıılma.*
- Gözünden bütün perdeleri kaldırıp O'na bolluğundan kurtuluş yolu göster.*

- Aña fazluñdan eyle feth-i bābı
- 70 Kōma gön̄lünde senden özge sevdā Gön̄lüne senin sevginden başka sevgi koyma ;
Derūnın ʿilmūñ ile eyle deryā O'nu gizli bilgin ile bilgilendir.
- Ḥüdāyā sırrına kıl anı mahrem Ey Allahım! O'nu sırrına sırdaş
Ġamın al ʿışkuñ ile eyle ḥurrem eyle.Üzüntüsünü al aşkın ile sevinçlendir.
- Cüdā ʿışkuñdan etme bir dem anı Aşk O'na ikinci bir ruh olmuş iken O'nu senin
Ki ʿışk olmuşdur aña rūḥ-ı ṣānī aşkından bir an bile uzak etme.
- Senüñ ʿışkuñı aña reh-nümā kıl Senin aşkını O'na yol gösterici kıl .Aşkı
Anı ʿāşık̄laruña pīş[ü]vā kıl aşklarına öncü kıl.
- 4a Gön̄ülden kim ki sevdi yā Rab anı Ya Rab, onu kim ki gön̄ülden severse, O'nu
Sevip aña müyesser it cinānı sevip O'na cennetini kolaylaştır.
- 75 Kābūl eyle duʿāmı didüm āmīn Taḥa ve Yasin hakkı için duamı kabul eyle
Be-ḥaḥḳ-ı mazhar-ı **Tāḥā vü Yā-sīn**²⁰⁰ didim .Amin.!

**Der Naʿt-ı Seyyidi'l-Enbiyāʾi ve Senedi'l-Aşfiyāʾi Ḥātimi'r-Risāleti ve Ḥāzini'l-
Vilāyeti Muḥammedi'l- Muṣṭafā Şalla'llāhu ʿAleyhi ve Sellem
Peygamberlerin Efendisi, Yüce Peygamberlik Makamının Sonuncusu, Son Peygamber
Muhammet Mustafā 'ya -Selam O'nun Üzerine Olsun- Na 't**

- Şefi'ü'l-ḥaḳ fī yevmi'l-kıyāme Kıyamet günü insanlara şefaet edecek olan
Ḥabībü'l-Ḥaḳ sulṭānū't-Tihāme Allah'ın sevgilisi Mekke'nin sultanı...
- İmāmü'l-enbiyāʾi'l-aşfiyāʾi Peygamberlerin, Allah dostlarının önderi,
Hümāmü'l-evliyāʾi'l-etḳıyāʾi evliyaların, takva sahiplerinin eğiticisi...
- Şeh-i nīkū-ḥiṣāl ü nīk-sīret İyi huyların ve güzel ahlakın öncüsü,
Fürüg-ı dīde-i ehl-i başīret sevginlerin göz ışığı...
- Cemāl-i cān-fizāyeş cān-ı cān-hā. Cana can katan güzelliği, canlandırın
Dehāneş kāşif-i sırr-ı nihān-hā canı ,bilinmeyenleri bulup söyleyen ağzı...
- 80 **Fe-bī yenṭıḳ** kelāmınuñ emīri **Onunla konuşur** sözünün eri **Onunla görür**
Ve-bī yubşır²⁰¹ maḳāmınuñ başīri makamının sevgini..
- Ve-bī yesmada** semʿ-i cān-ı kāmīl **Olgun canın kulağı,O'nunla işitir.** Hakkımı
Ve-bī yebṭış²⁰² da ḥaḳḳıyla muʿāmil **vererek yaptığı iş O'nunla tutar.**

²⁰⁰ Tāḥā, 20. sure; Yāsīn, 36. Sure

²⁰¹ El-Hakim et- Tirmizi, A.g.e., C.I, s.382

	İdübdür başı bey'-i küfr-i kāsīd Olupdur <i>iz remeyte</i> ²⁰³ aña şāhid	<i>Sürümsüz küfür satıcıları şiddetle yakarmışlardır;. Attığın zaman O'na tanık olmuştur.</i>
	Kef-i hāk ile çün kıldı 'azīmet Nice biñ kāfire irdi hezīmet	<i>Toprağın tozu ile yol gösterip binlerce kafiri yenilgiye uğrattı.</i>
	Nice şınmaya ol hāk ile küffār Ki Hāk destidür iden hāk-i ĩşār	<i>Cömertlik toprağını veren Allah eli olunca nasıl olur da kafirler o topak ile yenilmez.</i>
85	Anı Hāk'dan cüdā görende göz yok Hākķı anda görende hıç söz yok	<i>O'nu Allah'tan uzak görende göz yok.Allah'ı O'nda gören için hiç söz yok.</i>
	Ki bir mīm eyledi bu ārā[y]'i fark Velī ol mīm idipdür 'ālemi ğarķ	<i>İkisi arasındaki uzaklığın sebebi bir mimidir.O mim dünyayı batırmaktadır.</i>
4b	Niceler bunda ser-gerdān olupdur Niceler vālih ü hayrān olupdur	<i>Niceleri bunda perişan, niceleri şaşkın ve hayran olmuştur.</i>
	Resūl-ı mağrib ü maşrıķdur ol şāh Ki kemter hādimidür mihr ile māh	<i>O doğunun ve batının peygamberidir. Güneş ve ay O'nun birer hizmetçisidir</i>
	Maķāmı <i>li-me'a 'llāh</i> ²⁰⁴ aña menzīl <i>Ebi'tu 'inde rabbi</i> ²⁰⁵ aña maħfīl	<i>Allahla beraber O'na makamı için yol, Rabbimin yanında gecelerim O'na yer.</i>
90	Nażīri gelmedi mülk-i cihāna 'Adlin görmedi çeşm-i zamāne	<i>Yeryüzüne O'nun bir benzeri gelmedi.O'nun gibi adaletli biri hiçbir zamanda görülmedi.</i>
	Derūnı sāde idi ğıll u ğışdan Birūnı pāk idi cümle şer işden	<i>İçi kin ve hileden uzaktı.Dışı her türlü kötü işten arınmış idi.</i>
	Aña 'arız degildi şekk ile reyb Gidermiş idi cehlin <i>'ālimü'l-ğayb</i> ²⁰⁶	<i>Şüphe ve zan O'na değmemiş gizli bilgilerin sahibi (Allah) O'nun bilgisizliğini gidermişti.</i>
	Mücellā idi hem mir'atı cānı Anuñ çün gördi ol rūy-ı nihānı	<i>Kalbi ve canı ayna olduğu için O gizli yüzü (Allah'ı) gördü.</i>
	Odur kim mażharı āyāt olupdur Maķāmı ğayetü'l-ğāyāt olupdur	<i>Ayetler O'nun peygamberliğinin delilidir.O'nun makamı üstünlerin en üstünüdür.</i>

²⁰² A.g.e., C.I, s.382

²⁰³ Ef'āl, 8/17

²⁰⁴ Acluni, A.g.e., 2/173-174; Yılmaz, Ag.e., s. 115

²⁰⁵ Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

²⁰⁶ Enam, 6/73; Tevbe, 9/94; Ra'd, 13/9; Secde, 32/6.

- 95 Odur kim şānına dinildi *levlāk*²⁰⁷
Senin çündür zemīn ü *çerh-i eflāk*
- Odur kim söyledi keffinde aħcār
İşitdi anı hem bī-gāne hem cār
- Getüren berre[y]i oldur zübāna
Uyaran şadr-ı kāfirde zebāne
- Hem itdi luḫfı nāṭıķ sūsmārı
Daḫı elṭāfınuñ yoķdur şumārı
- Resūl-i *rahmeten-li'l- ʿālemin*²⁰⁸dür
Semend-i ḫādımı *rūḫu 'l-emindür*
- 100 Ṭarīķat ehlinüñ ser-tācıdur ol
Ḥaķıķat bāğınuñ dürrācıdur ol
- Şerīʿat ḫışnına bānī olan ol
Bize elṭāf-ı rabbānī olan ol
- 5a Şadefdür güyiyā mecmu^c-ı dünyā
Şadef içinde ol bir dürr-i beyzā
- Aşıl oldur kamu anuñ fūrū^cı
Bozupdur cümle edyānı şüyū^cı
- Didi *küntü nebiyyen* ol şeh-i dīn
Henüz ādemdi *beyne 'l-mā'i ve 't-tūn*²⁰⁹
- 105 Cemi^c-i enbiyānuñ mehteridür
Velīler zümresinüñ rehberidür
- Vücūdı ʿāleme rahmet olupdur
Zuhūrı ādeme ʿizzet olupdur
- Leʿamrük*²¹⁰ ḫılʿatını aña Sübhān
Anuñ çün biçdi k'ola ʿāleme ḫān
- Yeri ve göğü senin için yarattım* sözü (kutsi hadis) O'nun adına denilmiştir.
- Yanıdakilerin ve ilgisizlerin işiteceği şekilde avucundaki taşları konuşuran O'dur.*
- Konuşma özürlü olanları dile getiren kafirin göğsünde alevler uyandıran O'dur.*
- Hem iyiliği ile kertenkeleleri konuşuran (peygamberin) iyiliklerini saymakla bitmez.*
- O alemlere rahmet olarak gönderilen bir peygamberdir.Hizmetinin adı ise Cebrail'dir*
- O tarikat sahiplerinin en çok sevileni, hakikat bağının kuşudur.*
- Dini kanunların kalesini kuran bize Allah'ın iyiliklerini ulaştıran O'dur.*
- Sanki dünyanın tümü bir inci kabı, O ise bu kab içindeki en beyaz bir inci gibidir.*
- Gerçek odur, diğerleri ise O'nun ışığıdır.Bütün dinler O'nun ışığında geçerliliğini yitirmiştir.*
- Dinin önderi, henüz Adem su ile çamur arasında iken ben peygamberdim .dedi.*
- Bütün peygamberlerin aydınlatıcısı, bütün velilerin yol göstericisidir.*
- Varlığı dünyaya esenlik peygamber oluşu insanlığa saygınlık vermiştir.*
- Allah *Senin ömrüne andolsun* elbisesini O'nun aleme öncü olması için biçti.

²⁰⁷ Aclūnī, A.g.e., 2/164; Yılmaz, A.g.e., s.99

²⁰⁸ Enbiyā, 21/107

²⁰⁹ Aclūnī, A.g.e., 2/129; Yılmaz, A.g.e., s.99

²¹⁰ Hicr, 15/72

- Sa'adet mülketiniñ şahıdır ol
Hidāyet meslekinüñ rāhıdır ol
- Fütüvvet menba'ı kân-ı semāhat
Mürüvvet bābı dükkān-ı feşāhat
- 110 Şarāb-ı ke's-i **a'taynāk**²¹¹ anuñdur
Şühūd-ı cūd-ı **erselnāk**²¹² anuñdur
- Şabīhu'l-vech idi güftār-ı fāyık
Cemālin mest olurdu görür ayık
- Belāgat dürci idi ol şeker-hā
Melāhatda yoğ idi aña hemtā
- Didiler Yūsuf ile yā nebi sen
Melāhatda ola kankıñuz ahsen
- Ene emlāh**²¹³ buyurdu ol şeker-leb
Dehānı dürc-i gevher sīb-gābgāb
- 115 Nice olmaya **emlah** ol perī-rū
Çü maḥbūb itdi özine anı hū
- Güzeller şüretā çoqdur be-her-cā
Velī ma'nide yoqdur aña hemtā
- 5b Muḥammedür ki nūr-ı ḥaḳ-nümādur
Muḥammed cān-ı aṣḥāb-ı şafādur
- Muḥammedür ki mir'āt-ı Hüdā'dur
Muḥammed sanma kim Ḥaḳ'dan cüdādur
- Fe-kāne kābe kavseyni ev ednā**²¹⁴
Aña meclā' olupdur **leyl-i esrā**²¹⁵
- 120 **Fe-evḥa** ma'c'neniniñ gevheridür
Ve **mā evḥa**²¹⁶ eliniñ serveridür
- O mutluluk ülkesinin yöneticisi doğruluk okulunun öğreticisidir.*
- Yiğitliğin temeli iyilik; iyiliğin kapısı doğru sözlülüktür.*
- Sana (kevser'i) verdik deki şarap bardağı ve seni gönderdik deki bağışlayıcılık O'nundur.*
- Üstün sözlü, güzellik sahibi idi .Yaşarken O'nun güzelliğini görenler kendilerinden geçirdi.*
- O tatlı dilli güzel söz söyleme incisi idi. Güzellikte O'na denk yoktu.*
- Dediler. Ey Peygamber 'güzellikte Yusuf ile kendinizi karşılaştırsanız hanginiz daha üstün olursunuz?*
- O tatlı dilli ,ağzı cevher kutusu, elma gerdanlı 'ben daha güzelim' buyurdu.*
- Sevgilinin kendine dost seçtiği O peri yüzlü nasıl güzel olmaz.*
- Görünüşte her yerde güzeller çoktur; ancak maneviyatta O'nun benzeri yoktur.*
- Muhammed, Allah'ın nuru; sevinçli dostların canıdır.*
- Muhammed, Allah'ın aynasıdır; Sanmaki Muhammed Allah'tan ayrıdır.*
- O'nunla arasındaki uzaklık İki yay kadar yahut daha yakın oldu. Mirac gecesi O'na görünme yeri olmuştur.*
- Vahyettik kaynağının cevheridir; vahyedildi elinin öncüsüdür.*

²¹¹ Kevser, 108/1

²¹² Bakara, 2/119; Ahzāb, 33/45; Fātır, 35/24; Feth, 48/8

²¹³ Ene Efsah şekliyle Acluni, A.g.e., 1/200-2001; Yılmaz, A.g.e., s. 40

²¹⁴ Necm, 53/9

²¹⁵ İsrā, 17/1

²¹⁶ Necm, 53 / 9-10

- Mehekk kıldı anı Haḡ bu cihāna
Resūl idüp bu dār-ı imtiḡāna
- Allah, O'nu sınav yerine peygamber gönderip bu dünyaya mihek (ayar taşı) kıldı.*
- Ki anuñla zāhir ola sāf u maḡşūş
Anuñla açıla esrār-ı rü-pūş
- Temizlik ve sadelik O'nunla ortaya çıka; yüz örtüsü sırları O'nunla açıla....*
- Anuñla biline miss-i zer-endūd
Anuñla buluna maḡdūm-ı mefḡūd
- Altın yaldızlı bakır O'nunla biline;yok olanlar O'nunla buluna...*
- Mehekk olmasa eyle iḡtibārı
Bilinmez şāf u maḡlūluñ ḡayārı
- Ayar taşı olmasa öyle varsayımla saf ile sahtenin ayarı bilinmez.*
- 125 ḡAyārimda eger şāf olmaya zer
Olur mı cevher ile hiç hem-ser
- Eğer ayarımda altın saf olmazsa; cevher ile hiç eşdeğer olur mu?*
- Anuñ kim elde yoḡdur zerr-i şāfı
Bilümez cevher ile itilāfı
- Elinde saf altını olmayan; cevher ile ülfeti bilemez.*
- Gel imdi ḡābiliyyet maḡzeninden
Veyā cān illeriniñ maḡdeninden
- Gel şimdi yetenek kutusundan veya can illerinin kaynağından...*
- Nice kīse zer-i şāf eyle ḡāşıl
Eger ol cevhere olduñsa māyıl
- Eğer o cevhere eğilim gösterdinse, binlerce keseden saf altın elde et.*
- Pes andan cevheri bāzārına var
İde bāşed ki cevher keşf-i dīdār
- Daha sonra cevher pazarına var; (aradığın) gizli yüz cevherini (bulmak) olsun.*
- 130 Ne cevher cevher-i nūr-ı Muḡammed
Ne cevher sırr-ı mevḡūr-ı Muḡammed
- O cevher, Muhammed'in nurunun cevheri; Muhammed'in pek çok sırrının cevhehi...*
- Ne cevher āyet-i rüy-ı Muḡammed
Ne cevher ḡāyet-i būy-ı Muḡammed
- O cevher, Muhammed'in yüzünün belirtisi; O cevher, Muhammed'in kokusunun bolluğu...*
- 6a Ne cevher rāh-ı reftār-ı Muḡammed
Ne cevher remz-i güftār-ı Muḡammed
- O cevher,Muhammed'in yükselen yolu; O cevher, Muhammed'in sözünün gizemi...*
- Ne cevher aşl-ı küll-i mümkinātuñ
Ki oldur evzāhı her beyyinātuñ
- O cevher, bütün evrenin özü; O bütün delillerin en açığıdır.*
- Bu cevher sırr-ı aḡzamdur bilinmez
Bu cevher nūr-ı aḡdāmdur bilinmez
- Bu cevher, enbüyük gizliliğidir, bilinmez; Bu cevher,ayakların aydınlığıdır, bilinmez.*
- 135 Bunuñ yoḡdur cevāhirde naḡiri
Cevāhir cümle bu cevher esiri
- Bunun, cevherler içerisinde benzeri yoktur; Bütün cevherler bu cevherin esiridir.*

- İlāhī elde yokdur zerr-i şāfım
Ki cevher almağ ola ihtirāfım
- Allahım elde saf altınım yoktur ki cevher almaya isteğim olsun.*
- Virüp zer fazluñ ile eyle şāfī
Ki her ʿāşīye fazluñdur muʿāfī
- Altın verip bolluğunla onu saf eyle; Çünkü her suçluya bağışlanma (yolunu açan) bolluğundur.*
- Hüdāyā miss-i ʿālbūmi zer eyle
Zer ü mey cevher ile hem-ser eyle
- Allahım! kalbimin bakırını altın eyle; altın ve şarap cevheri ile arkadaş eyle .*
- Derūnum naqdini pāk eyle ğışdan
Birūnum hıfz idüp cümle şer işden
- Dışımı her türlü kötü işten koruyup içimin madenini aldaticılıktan temizle.*
- 140 Kūdūret çün gide ʿālbim ola şāf
Beni ol cevherüñe eyle şarrāf
- Kaygının gidip kalbimin saf olması için, beni o cevherine sarraf (değer bilici) eyle.*
- Egerçi bī-nevāyī kesem ben
Velī hāşā ümīdūmi kesem ben
- Ben, her ne kadar nasipsizliğimi keseyim (desemde); ümidimi asla kesemem.*
- Bu kāra gerçi yok bende liyākat
Muḥammed hürmetine kıl ʿināyet
- Bu işe gerçi bende yararlılık yok (ama)Muhammed'in saygınlığına bana yardım et.*
- Muḥammedür şeffī müznibīnūñ
Muḥammed pīşvāsı her nebīnūñ
- Suçların bağışlatıcısı Muhammed'dir; Muhammed her peygamberin öncüsüdür.*
- Muḥammed āli ḥayru'l-āl olupdur
Hem aşḥābı ulūl-ifdāl olupdur
- Muhammed ailesi, ailelerin hayırlısıdır. Onun ashabi da erdemler sahibidir.*
- 145 Ḥuşūşā çārı yār-ı bā-mürüvvet
Ki fāş anlardan olmuşdur fütüvvet
- Cömertliğin onlardan yayıldığı ; özellikle yiğitlikle (tanınmış) , dört sevgili .*
- Ebūbekr u ʿÖmer ʿOşmān-ı cāmiʿ
ʿAlīy-yi Murtażā küffāra kāmīʿ
- Ebubekir, Ömer, (Kuranı) toplanan Osman ve düşmanı yok eden seçilmiş Ali.*
- 6b Şalāt ile selām olsun müdāmı
Anuñ aşḥāb u āline temāmı
- (Muhammed'in) arkadaşlarına, ailesine,(dört halifeyle) tümüne salat ve selam olsun;*

Der-Meth-i Padişāh-ı Ehli Īmān Ḥazreti Sultān Süleymān Ḥān Eʿāzza'llāhu Ensārahu
Müslümanların Padişahı Hazret-i Sultan Süleyman Han'a Övgü -Allah O'nun Yardımcılarını Yüceltsin-

Elā iy ʿandelīb-i bāğ-ı maʿnī
Nevā ārende-i utāğ-ı maʿnī

Ey anlam bağının bülbülü; anlam otağına bağışlama getirici!

- Sır āyende olan niçe fezāda
Geçüren ʿömrüñi dürlü hevāda
- 150 Heves ilinde ser-gerdān olan çok
Gören ʿālemde niçe var ile yok
- Getür nuṭka bugün ḥāl-i derūnuñ
Ki sözden olmasun ḥālī bīrūnuñ
- Ḥūdā nāmını evvel eylegil yād
Ki dūr ola yanuñdan div-i ḥoryād
- Resūlüñ yādını hem eyle tekrār
Şalātıyla selāmı idüp ikşār
- Duʿā kıl pādişāh-ı ʿālem-ārā
Muzaffer ola durdukça bu dünyā
- 155 Emīr-i ʿādil ü sulṭān-ı fāzıl
Şurūruñ kāmīʿ-i ḥayrāta māyıl
- Cihānuñ seyf ile şāhib-kırānı
Saʿadet dāim olan iktirānı
- Nizām ile viren dünyāya temkīn
Cihāna öğreden resm ile āyin
- Zaʿīf olanlara meʿvā olan ol
Yetīm olanlara bābā olan ol
- Ki eʿs-sulṭānu zıllüʿllāhdur ol
ʿArabla Rūm vehnine şāhdur ol
- 160 Selāṭini cihānuñ mehteridür
Cihānda şāh olanuñ serveridür
- 7a Ki yaʿnī ḥazret-i Sulṭān Süleymān
Hemişe öğreden küffārā īmān
- Naẓīri yok bugün devr-i zamānda
Şebīh olmaz aña şehler cihānda
- Yazıldı nāmına tuğra-i şāhī
Ḳamu ʿālem anuñ ʿadl-i güvāhī
- Çoklukta sır getirici olan; ömrünü türlü
heveslerle geçiren...
- Heves ilinde kendinden geçen çok; alem
içinde gören nice var ile yok...
- Dış durumun sözde kalmaması için, iç
durumunu bugün dile getir;
- Kovulmuş şeytanın yanından uzaklaşması
için öncelikle Allah'ın adını an.
- Peygamberin adını çokça salat ile selam
getirip tekrar an.
- Bu dünya durdukça, zaferler kazanması için
alemi süsleyen padişaha dua et .
- İyilikleri yok etmeye eğilimli olanlar için
kavga eden Adil yönetici ve cömert sultan!
- Kılıcıyla, kalıcı huzuru yakalayan dünyanın
başarılı hükümdarı !
- Koyduğu düzen ile dünyaya denge veren;
ciddiyeti ve disiplini öğreten (hükümdar).
- Zayıf olanlara sığınak olan O; yetim olanlara
baba olan O.
- O Allah'ın halifesi olan sultandır; O Arap ile
Rum ülkesinin şahıdır.
- Dünyadaki sultanların ışığı; dünyada yönetici
olanların öncüsüdür.
- Her zaman, inkar edenlere imanı öğreden
yani Hazreti Sultan Süleyman.
- Bugün, kendi döneminde ,benzeri yok (bu
nedenle) dünyada hiçbir yönetici O'na
eşdeğer olamaz.
- Şah tuğrası O'nun adına yazıldı; Bütün
insanlık O'nun adaletinin tanığıdır.

- Semendi izine yüzün sürer mäh
Süçüd ider güneş pâyine her gâh
- 165 Kılıcı kırhusından ditrer a'dâ
Gerek berrde olalar ger be-deryâ
- Firengüñ kalmamışdur tende yağı
Ki cür'et ide şâha ola bâgî
- Mehâbet tıgı ile ol perişân
Revâfız cem'in itmişdür perişân
- Kıraluñ çāñına od dıkdı nāgâh
Kül oldu nār-ı mevt ile idüp âh
- Budin şehrinüñ anılırken adı
Aña irişmez iken hiç eyādî
- 170 Budin ehli şehüñ devrinde nā-ķām
Olupdur ol diyâr-ı ehl-i islām
- İlâhî ol şeh-i nîkû-ħişâlüñ
İlâhî ol ter ü tâze nihâlüñ
- Cihânda devletini ber-devâm it
Kemâl-i rif'atini müstedâm it
- ‘Adü-[y]i dîne eyle anı ğalib
Müyesser kıl ne işe olsa rāgıb
- Ĥaṭâ ile ḥaṭardan eyle maḥfûz
Sa‘âdetkârın idüp aña melḥûz
- 175 Müreffec kıl livâ-yı nuşretini
Müdâm eyle elinde fırşâtını
- 7b Cihānuñ kalmason bir kıt‘a cāyı
Ki anuñ ‘askeri başmaya pâyı
- Hem ol servüñ ilâhî bu budağın
Dutup ter-rüşen eyle göñli bâğın
- Hemişe ḥândanı ḥurrem olsun
- Ay, atının izine yüzünü sürer; güneş, her an ayağının toprağına kapanır.*
- İster karada olsun ister denizde; düşmanlar kılıcının korkusundan titrer.*
- Avrupa'nın Padişah'a karşı koyacak hiçbir gücü kalmamıştır.*
- Kılıcının etkinliğiyle revafız (şii mezhebinde aşırı gidenler) topluluğunu dağıtmıştır.*
- Kıralın çanına bir anda ot tıkadı; (çan) ölüm ateşi ile ah çekip kül oldu.*
- Budin şehrinin adı anılırken; O'na hiç kimsenin eli ulaşmazken...*
- Mutsuz olan Budin, padişah (Süleyman)'ın devrinde islam beldesi olmuştur.*
- Allahım! O güzel yaradılışlı yöneticinin; Allahım! O yaş ve yeni fidanın ...*
- Dünyada devletini devamlı et; yükselen değerini sürekli et.*
- Din düşmanlarına karşı O'nu başarılı eyle; her ne işe yönelirse (o işini) kolaylaştır.*
- O'na mutlulukların yolunu açıp (O'nu) yanlışlık ve tehlikelere karşı koru.*
- Yardım sancağını yücelt; elindeki elverişliliği sürekli eyle.*
- Dünyada onun askerinin ayak basmadığı hiçbir yer kalmasın.*
- Allahım! O servin (sevgilinin) bu dallarını tutup gönül bağını yepyeni eyle.*
- Her zaman güler yüzlü ve sevinçli olsun; zorluk ve eziyet onlardan eksik olsun.*

Belā vü cev̄r anlardan kem olsun

Cihān durdukça dursun şöyle ābād
Sürülsün milketüñde ‘adl ile dād

Dünya durdukça hep seviçli kalsın; ülkesinde eşitlik ve adalet hep sürsün.

180 Du‘āma her ki yā Rab diye āmīn
Çoma gön̄lünde senden gayre telvīn

Ey Allahım! Duama her kim ki amin diyerse onun gönlüne senden başka renk (sevgi) koyma.

**Der Medh-i Şehzāde Celālet-me‘āb Hāzreti Sulṭān Selīm-i ‘Ālī-Cenāb ve Sebeb-i
Telīf-i Kitāb**

Cömertlik Sahibi Şehzade Hazret-i Sultan Selim’e Övgü ve Kitabın Yazılış Nedeni

Oturmuşdum Geliboli’de bir gün
Ferāgat köşesinde şöyle maḥzūn

Bir gün Gelibolu’da dinlenme köşesinde şöyle üzgün bir şekilde oturmuştum.

Cihān aḥvālın iderdüm tefekkür
Fenā rāhını gön̄lümde tezekkür

Kötülük yolunu gönlüme hatırlatıp dünyanın gidişatını düşünürdüm.

Derūnuma irişdi nāgeh āvāz
Ki ey derdiyle olan yād u hem-rāz

İçime aniden bir ses irişti; ey derdiyle dertleşip arkadaş olan!

Nedür bu gaflet ü bu fikr-i tekrār
Nice bir ḥasret ile olasın zār

Nedir bu dalgınlık ve sürekli düşünüş; ne kadar daha özlem ile gözyaşı dökceksin.

185 Cihānda yok enīs ü ğam-küsāruñ
İrişemedi temāma hiç kārūñ

Dünyada dostun ve dert arkadaşın yok; işin hiç sonuca ulaşamadı.

Çü yapduñ şevk ile bu hāne-ķāhı
Niçün açmayasın itmāme rāhı

Çünkü bu evi büyük bir istekle yaptın; yolu tümüyle niçin açmayasın .

Sebeb ola şoñuñda tā du‘āya
Niceler ideler bunda münāya

Sonunda bu sana dua için bir neden ola; niceleri bunda isteyerek (dua) edeler.

Didüm kim yok elümde buna ṭāķat
Anuñ çün eyledüm böyle ferāgat

Dedim ki ‘Elimde buna güç yok’; onun için yalnızlık köşesine çekildim.

Kime ‘arz ideyin bu irticāı
Kime okuyayın bu hoş du‘ā[y]ı

Bu isteği kime sunayım; bu hoş duayı kime okuyayım?

8a 190 Didi kim pādīşāh-ı ‘ālem-ārā
Ki ḥānına şunar nādān u dānā

Dedi ki: Bilgisizi ve bilgilisi, isteklerini, dünyayı süsleyen padişaha sunarlar.

İderler ḥalk-ı ‘ālem istifāde
Niçün sürmezsin ol şāha piyāde

Bütün halk ondan yararlanır; bu durumda niçin o Şah’a yürümezsin?

- Didüm kim yok vesîle ol cenāba
Nice irem pes ol *ni'ne'l-me'āba*
- Nice 'arz idem aña hācetümi
Nice şerh ideyin bu zelletümi
- Didi şimdi doğupdur bir güzel māh
Ki şems olmaz aña şevketde hem-rāh
- 195 Cihānı eyledi rüşen ziyāsı
Sa'adet buldı olan āşināsı
- Çapısından olımaz sâ'ili redd
Degil erbāb-ı faẓla bāb-ı münsedd
- Meşelde güyyiā gül- bündür ol şāh
Anuñ şāhı durur bu mīr-i āgāh
- Bitürtür gönça-i şad-berg dāy[?]im
Ki būyı cānı iyler mest ü hāy[?]im
- Cihān halkı koç[u]larlar gülābın
Öperler ol gülāb içün turābın
- 200 Niçün sürmeyesin aña yüzünü
Gice itmek revāmı gündüzünü
- Eli boşla didim kim ol cenāba
Nice ola mecāl aşlā iyāba
- Didi kim xanı 'ilm ü xanı 'irfān
Xanı eş'ār u xanı nazm u bürhān
- Niçün olmaya bunlar bahāne
Ki her şey'i bilür anlar bahā ne
- Çün işitdi derūnum bu hıṭābı
Çabül itdi bu pend-i müsteṭābı
- 8b 205 Şürü' itdüm hemān bu hoş kitāba
Vesile idünem tā ol cenāba
- Cenāb-ı ibn-i şāh-ı kişver-i Rūm
- Dedim: 'O yüce (padişaha varmaya) bir aracı yok; o güzel yere nasıl ulaşabilirim.*
- Bu isteğimi ona nasıl sunabilirim? Bu düşkünlüğümü nasıl anlatabilirim?*
- Dedi: 'Şimdi güzel bir ay doğmuştur ki yücelik de güneş bile ona arkadaş olamaz.*
- Işığı bütün dünyayı aydınlattı; onu tanıyanlar mutluluk buldu.*
- Kapısından kimse geri çevrilmez; iyilikseverlere kapısı kapalı değildir.*
- Sanki o Şah bir gül bahçesidir; Bu bilgili kumandan ise onun şahıdır.*
- Kokusu insanı sarhoş ve şaşkın eden; yüz yapraklı (kat kat) goncayı sürekli bitirir.*
- Dünya halkı gül suyununu koklarlar; o gül suyu için toprağını öperler.*
- Ona yüzünü niçin sürmeyesin; gündüzünü gece etmek uygun mu?'*
- Dedim: 'O yüce yöneticiye eli boş çıkarsam geri dönmeye nasıl güç bulabilirim.'*
- Dedi: 'Nerede ilim ve anlayış; nerede şiir ve nazım, nerede delil ?'*
- Bunlar niçin (yazma) nedeni olmasın. Çünkü onlar her şeyin değerinin ne olduğunu bilir.'*
- Böylece, içim bu seslenişi işitip bu güzel öğüdü kabul etti.*
- O yöneticiye (ulaşmaya) aracı edinmek için hemen bu güzel kitabı yazmaya başladım.*
- Başlangıcı olmayan (Allah) tarafından seçkin kılınan; Rum ülkesi padişahının yüce oğlu.*

- Ki anı bir güzīde kıldı kayyūm
- Emīrān-ı cihānuñ t̄ac-d̄ārı
Faķīrān-ı zamānuñ bürd-bārı
- ‘Adālet h̄vānın iden güsterīde
Tazallum destini iden bürīde
- Şecā‘at menba‘ı k̄ān-ı şahāvet
Melāhat cāyı dükkān-ı semāhat
- 210 Doyuran cūd-ı vahş u murğ u mūrı
İden devrinde mü‘mīnler huzūrı
- Şeh-i ‘ādil emīr-i mülk-i Dārā
Ki luḫfiyla olupdur ‘ālem-ārā
- Süleymān-ı zamānuñ nūr-ı ‘aynı
Nizām-ı saltānatda olan ‘aynı
- Cihānuñ bihteri ya‘nı Selīm Şāh
Ki kılmışdur mükerrem anı Allāh
- Şeh-i nīkū-şifaḫ nīkū haşāy[?]ıl
Kerīm ü fāzıl u inzāle māy[?]ıl
- 215 Şecā‘atde iden Rüstemleri māt
Feşāhatda iden Saḫbān’ı isḫāt
- İlāhī bu şeh-i rüşen-zamirūñ
Ki me‘vāsı olupdur her faķīrūñ
- Müreffa‘ eyle ‘izz ü nusretini
Ziyāde eyle bevş u şevketini
- Livā-yı ‘adlini eyle güşāde
İrişdür ḫudretini iz-ziyāde
- Ḫamu aḫbābını hem eyle manşūr
Ḫamu a‘dāsını merdūd u maḫhūr
- 9a 220 Anuñ nāmına yazdum bu kitabı
Anuñ devrinde buldum feth-i bābı
- Dünya yöneticilerinin başı; dönemin alçak gönüllülerinin en alçak gönüllüsü.*
- Adalet sofrasını yayan; zulmedenlerin elini kesen...*
- Yiğitlik ve cömertliğin kaynağı; güzellik ve iyiliğin yeri...*
- Cömertliği ile hayvan, kuş ve karıncayı doyuran; devrinde müminlere rahatlık veren...*
- İyiliğini dünyaya yayan; Dara ülkesinin yöneticisi, adaletli şah...*
- Süleyman zamanının göz nuru; saltanat düzeninde kendisi (yetkili) olan...*
- Dünyanın en iyisi, Allah’ın cömert kıldığı (kişi) yani Selim Şah.*
- Cömert, yiyit ve (Allah’ın) buyruklarına eğilimli; güzel nitelikli, güzel huylu Şah.*
- Yiğitlikte Rüstem’leri yenen; güzel söz söylemede Saḫban’ı susturan...*
- Allahım! Her yoksulun sığınağı olan; bu içi aydın Şah’ın...*
- Yüceliğini ve başarısını kolaylaştır; gösterişini ve ululuğunu artır.*
- Adalet sancağını açık eyleyip gücünü çokça artır.*
- Bütün dostlarını yardımınla yücelt; bütün düşmanlarını geri çevir ve yok et.*
- Bu kitabı O’nun adına yazdım ; kurtuluş kapısını O’nun devrinde buldum.*

- Cihān durdukça dursun ad u şāmı
İhāta iyalesün hük-m-i cihānı
- Adı ve ünü dünya durdukça dursun;
buyrukları bütün dünyayı kapsasın.
- Diyeler ola kim bir gün **Münirī**
Selīm Hān imiş anuñ dest-giri
- Ola ki bir gün **Münirī** (için) 'onun elinden
tutan Selim Han imiş' diyeler.
- Oķunduķa kitābum bu cihānda
Hüdāyā dut anı emn ü emānda
- Ey Allahım! Bu dünyada kitabım okudukça
onu güvencede tut.
- Anı hayretā sevk eyle müdāmī
Muħabbetden içür aña müdāmı
- Onu sürekli iyiliklere gönder; ona sevgi
şarabından içir.
- 225 Derūnum ıııkuñ ile eyle pür-nūr
Birūnın naşr-ı şāhī birle manşūr
- İçimi aşkın ile nurlandır; dışımı Şah'ın adımı
ile yardımlandır.
- Duāma diyeni şevķ ile āmīn
Kōma dünyāda vü ıuķbāda ğam-gīn
- Duama isteyerek amin diyeni; dünyada ve
ahiret de üzüntüsüz eyle.

**Der Meth-i Şeyhü'l-İslāmi ve'l Müslīmin Şeyh İbrāhimi'l-Gülşenī Şahib-i Kitabi'l-
Ma'nevī Kıddise Sırruhu ve Nefe'anā bi-Bereketihi**
*İslam Āleminin Şeyhülislam 'ı, Manevī Adlı Kitabın Yazarı Şeyh İbrahim Gülşenī'ye -
Sırrı Kutsansın ve Bizi Onun Bereketinden Yararlandırısın - Övgü*

- Elā yā eyyuhe'l-ıuşşāk ecībū
Elā yā eyyuhe's-sullāk enībū
- Ey aşıklar çağrıya buyurun; ey (Allah
yolunun) yolcuları, (gönülden) O'na yönelin.
- Elā yā eyyuhe'l-aħbāb kımū
Elā yā eyyuhe't-ıullāb dımū
- Ey dostlar kalkın; ey isteyenler devam edin.
- Edīrū nāvilū ke'se'l-muşaffā
Kez ü cānhā-i mürde yābed ihyā
- Saf kadehten içiniz, (çünkü) ondan içen
ölüler dirilir.
- 230 İçin bir cür'a bu cām-ı şafādan
Muħabbet şunulur aña Hüdā'dan
- Bu saf kadehten bir damla içene, Allah'tan
sevgi sunulur.
- Muħabbet kılsa her kim evliyāya
İrişür ol muħabbetle Hüdā'yā
- Her kim evliyaya sevgi duyarsa; O sevgi ile
Allh'a ulaşır.
- Dimişdür şāhib-i āyāt u rāyāt
Olur mü'mīn biribirine mir'āt²¹⁷
- Delillerin ve sancakların sahibi **mümin**
birbirine ayna olur demiştir.
- 9b **Ke-nefsin vāhidin**²¹⁸ buyurdı Raħmān Allah, (sizin yaratılmanız) **ancak bir tek**

²¹⁷ Aclunī, A.g.e. s.406

²¹⁸ Lokman, 31/28

- Muḥabbet rāhın itdi bize i'lān
Gönül āyinesini eyle şāfī
Muḥabbetle oқи hā ile kāfī
- 235 Muḥabbetle bulunur ḥalkā yol
Muḥabbetle bilinür sağ ile şol
- Muḥabbet olmasaydı ger arada
İrebilmezdi hergiz er murāda
- Sevilmek sevmek olur ʿāşıka kār
Bu söze anlamayup itme inkār
- Sevilmek oldu ger saña müyesser
Murāda irdüñ oldun hem muzaffer
- Saʿādet bulduñ ey yār-ı ḥuceste
Saña ḳalmanı ırak kār-ı beste
- 240 Farīḳ-ı evliyāya dāḥil olduñ
Gönül maḳsūdına ḥoş vāşıl olduñ
- Ve ger olmasa bura saña āsān
Sevi yolını elden ḳoma ey cān
- Bunuñla irişilir olmurāda
Bunuñla fāris olur her piyāde
- Muḥib maḥbūb olur ger itse kūşīş
Yolın urmasa fiḳr-i ekl ü pūşīş
- Seversüñ sevüligin etḳıyāyı
Ögersüñ ol hemīşe evliyāyı
- 245 Buyurmuşdur Resūl-i kāyinātuñ
Ḥabībi sevgilisi mümkinātuñ
- Ne yirde nām-ı şālih olsa mezkūr
Hüdā'dan rahmet iner anda mevfūr
- nefsin (yaratılması gibidir.) diye buyurup
bize sevgi yolunu gösterdi.*
- Gönül aynasını temizleyip; ha ile kafı (haḳ)
sevgiyle oku.*
- Halka sevgiyle yol bulunur; sağ ile sol
sevgiyle bilinir.*
- Eğer arada sevgi olmasaydı; er, her an
istediğine ulaşamazdı.*
- Sevilmek ve sevmek aşık kazanç olur. Bu
sözü anlamayarak karşı çıkma.*
- Eğer sevilmek sana kolaylaştırıldıysa;
isteğine erdin, başarılı oldun (demektir.)*
- Ey kutlu sevgili! Mutluluk buldun; bağlanmış
kazanç sana uzak kalmadı.*
- İyi kötüde ayıran velilere katıldın; gönlün
isteklerine güzelce ulaştın.*
- Eğer bura sana kolay olmasa; Ey insan! Sevgi
yolunu elden bırakma.*
- O isteğe bununla ulaşılır; her yaya bununla
atlı olur.*
- Yeme ve giyme düşüncesi yolunu engellemez
de eğer çalışırsa seven, sevilen olur.*
- Suç işlemekten kaçınanları seversin; her
zaman Allah sevgisiyle yananları översin.*
- Evrenin pegamberi, evreni yaratan (Allah)'ın
dostu ve sevgilisi buyurmuştur:*
- Temiz kulların adı nerede anılsa; o anda
Allah'ın bolca bağışı iner.*

قال رسول الله صل الله عليه وسلم عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة
*Allah'ın Resulü -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Salihlerin adı anıldığında Allah'ın rahmeti iner.*²¹⁹

10a	<p>Çü rahmet nāzil olurmuş Hüdā'dan Añılsa nām-ı şālih bī-riyādan</p> <p>Gerekdür cān kulağın açā ādem Ola şālihleriñ medh ile hurrem</p> <p>Añılsa mü'min-i şālih ola şād Gerekse aşınā olsun gerek yād</p>	<p><i>Çünkü, gösterişten uzak temiz kulların adı anıldığında; bağışlama Allah'tan indirilmiştir.</i></p> <p><i>Temiz kulların övgüsü ve sevinci ile (birlikte) olması için, insanın can kulağını açması gerekir.</i></p> <p><i>Gerek tanıdık olsun gerekse tanımadık; temiz müminler anıldığında sevinç oluşur.</i></p>
250	<p>Göñülde kōmaya kibr ile kīne Ki bu iş lāyık olmaz ehl-i dīne</p> <p>Yüzine olmaya insānı mādih Tulunsa gözden olup anı kādih</p> <p>Cihānda kimdür amma medhe lāyık İyü fehm ile olduñsa uyanık</p> <p>Ferīk-ı enbiyā vü evliyādur Bu rāha sālīk olan aşfiyādur</p> <p>Fenā bulandur özinden temāmı İçendür cām-ı bākīden müdāmı</p>	<p><i>Din adamının gönlünde kibir ve kin taşınması uygun değildir.</i></p> <p><i>İnsanın yüzüne (gelince) öven; gözden kaybolunca da yeren olmayın.</i></p> <p><i>İyi bir kavrayışla uyanık davranılsa; dünyada gerçekten övülmesi gereken kimdir?</i></p> <p><i>(Bunlar) Peygamberler, veliler ve bu yolun yolcusu olan temiz kimselerdir.</i></p> <p><i>Kendi özündeki kötülükleri bulanlardır; sonsuzluk kadehinden sürekli içenlerdir.</i></p>
255	<p>Yağandur āteşe keşret hiçābın Yıkandur ıışk ile nefsiñ hārābın</p> <p>İdendür vaħdete dāyım iyābı Bulandur bāb-ı hağdan fetḥ-i bābı</p> <p>Gel imdi açalım medhe zübānı Analım ey göñül ol cān-ı cānı</p> <p>Ki añā beñzer insāf u keremde Zamānında yoğ 'Urb ile 'Acemde</p> <p>Velī idi velāyet kānı idi Melāḥātla şafā dükkānı idi</p>	<p><i>Çokluk perdesini ateşte yakanlardır; nefsin kötülüklerini aşk ile yıkanlardır.</i></p> <p><i>Sürekli olarak birliğe koşanlardır; Allah kapısından kurtuluş kapısını bulanlardır.</i></p> <p><i>Gel şimdi övgüye dilimizi açalım.Ey gönül o canlar canını analım.</i></p> <p><i>Zamanında, cömertlikte ve iyilikte ne Araplarda ne de Acemlerde ona benzer biri yok.</i></p> <p><i>Veliydi, velilerin sığınacağıydı; güzellikle mutluluk dağıtandı.</i></p>

²¹⁹ el- Aclunı, İsmail b. Muhammed, Keşfü'l-Hafa, Beyrut, 1403, C.2, s. 91, (H.Nu: 1172)

- 260 Çü midhat yolına olındı zāhib
Anı añmaq pes oldı bize vācib
- Ki her t̄aleb veliyyi ni‘metini
Bulup vācibdür itmek h̄idmetini
- 10b Reşikü’l-kadd idi hem yüzi behhāc
Degildi kimse ile sözde Leccāc
- Belīg idi faṣīh idi be-gāyet
Kemālātına yoğ idi nihāyet
- Terahhūm birle söylerdi sözünü
Düşerdi cezbeye gören yüzünü
- 265 Şafā bağışlar idi her kelāmı
Virürdi ğayb-ı muṭlaqdan peyāmı
- Dilüñde zikr-i Kūrān idi dāim
Hāḳḳuñ durmuş idi emrinde kāmim
- Ne söz kim dise bī-ḥüccet degildi
Eger bugün diyeydi anı kerdi
- Tufuliyyet zamānında kemāle
İrüp varınca bu varlık zevāle
- Şalāh u ‘ilm u ‘ışık idi aña kār
Bu ḥāle kılmağıl cehliyle inkār
- 270 Ki Hāḳ bir k̄ulına olsa mu‘āvin
Olur sehv ü zelīlden anı şāyin

Çünkü övme yoluna atandı; Onu anmak bize zorunlu oldu.

Her istekli kendi dostunu bulup hizmetini etmesi gerekir.

Uzun boylu ve güzel yüzlüydü; sözde kimse ile kumar oynamazdı.

Oldukça güzel sözlü ve açık dilliydi; Olgunluğuna sınır yoktu.

Sözünü incitmeden söylerdi; yüzünü görenler kendinden geçerdi.

Her sözü saflık bağışlardı; kayıtsız gizliliklerden haber veirdi.

Diliyle sürekli Kuran’ı anardı; Allah’ın buyruklarına sımsıkı bağlıydı.

Söylediği sözü delilsiz söylemezdi; söylediğini hemen yapardı.

Çocukluk zamanında olgunlaşıp ölünceye kadar olgun (kalmıştır.)

Dine bağlılık, bilgi ve aşk O’nun kazancıydı; bu durumu bilgisizlikle yok sayma.

Eğer Allah bir kuluna yardım ederse; onu yanlışlardan ve alçaklıklardan korur.

قال رسول الله عليه السلام اذا احب الله عبدا صاته من الذل
Allah’ın Resulü -O’na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Allah bir kulu severse onu aṣağılıktan korur.²²⁰

Maḳāmı mescid idi dāim anuñ
Urup terkini cümle ḥānemānuñ

O’nun makamı sürekli ibadet yeriydi; (Bu nedenle) bütünü ev halkını terk etmişti.

Namāza subḥ-ı kāzibde inerdi
Şalāt-ı mağrībi kılup giderdi

Namaza yalancı sabahta (imsaktan önce) inerdi; akşam namazını kılıp giderdi.

²²⁰ Bu lafızla mevcut kaynaklarda bulamadık.

	Maḳāmı meşid olurdı heme rüz Aña ʿışk olmış idi sâz ile söz	<i>Her gün O'nun makamı ibadet yeri olurdu; aşk ona saz ve söz olmuştu.</i>
	Şabāhı her günün irince şāma Özin vaḳf itmiş idi ḥāş u ʿāma	<i>Her gün akşam oluncaya kadar özünü halka verirdi. (halk için çalışırdı.)</i>
275	Dirilmişdi yanında nice ʿāşık İderlerdi ʿamel Allāh'a lāyık	<i>Nice āşık yanında dirilmişti; (bölece) Allah'a en güzel şekilde ibadet ederdi.</i>
11a	Suvāl iderdi kimi dürlü müşkil Cevābın fehm idüp olurdı hoş dil	<i>Kimi zor sorular sorardı; cevabını anlayınca gönülleri hoşnut olurdu.</i>
	Kimisi maḫhar idi vecd ü ḥāle Getürmez idi ḥālını maḫāle	<i>Kimisi (aşk) ile kendinden geçerdi ; ancak durumuna bir zarar getirmezdi.</i>
	Kiminün kārı idi vird ü tāt Kimine tāt olmuşdı ferāgat	<i>Kiminin işi Kuran okumak ve ibadet etmektir. Kimine ibadet etmek kurtuluş olmuştu.</i>
	Kimi olmuşdı bāb-ı şabra kārı Kimi seccāde-i şükr üzre rāķı	<i>Kimi sabır kapısına vuran; kimi şükür seccadesinde ritü eden olmuştu.</i>
280	Kimi ʿirfān iderdi ḥāşıl andan Kimisi geçmiş idi cān u tenden	<i>Kimi yaptıklarından anlayış elde ederdi; kimisi ise kendinden geçerdi.</i>
	Kimi hū dirdi kimi Allāh Allāh Kimisi āh-ı serd iderdi her gāh	<i>Kimi hu derdi, kimi Allah Allah; Kimisi her an güçlü bir āh çekerdi.</i>
	Kiminün var idi elde kitābı Kimi Ḥaḳ'dan işidürdi ḫitābı	<i>Kiminin elinde kitabı vardı; Kimisi Allah'tan seziş (ilham) işitirdi.</i>
	Kimisi cezbeye olmuşdı maḫlūb Kimin almışdı fiḳr-i rü-yı maḫbūb	<i>Kimisi kendinden geçerek bitkin olmuştu; kimini sevgilinin yüzünün düşüncesi almıştı.</i>
	Oḳurdu kimi tefsīr ü şurūḫı Kimi şamt ile olmuşdı fütūḫı	<i>Kimi tefsir ve açıklamalar okurdu; kimi kurtuluşu susmak ile bulmuştu.</i>
285	Kimi ḫayrāndı esrār-ı hūdan Kimi mest idi geçmişdi sebūdan	<i>Kimi Hu'nun (Allah) sırlarından şaşkındı; kimi şarap içmekten sarhoş tu.</i>
	Be-ḫadr-i ḳabiliyyet her birisi Olurlardı o cevher müşterisi	<i>Her birisi ayrı yeteneklerde yetişip o cevherin alıcısı olurlardı.</i>
	Ki Ḥaḳḳun maḫharı gerçek er idi	<i>O Allah'ın sevgisini kazanan gerçek bir erdi; veliler alemine başkandı.</i>

	Velāyet ʿālemine server idi	
	Zamānında ol-idi k̄utbu'l-aḳṭāb Ki Ḥaḳ' dan aña meftūh idi ebvāb	<i>Zamanında tarikat başlarının başıydı; Allah ona kapılarını açmıştı.</i>
	Sözin keşf ile söylerdi temāmet Ki her sözi olurdu bir kerāmet	<i>Sözünü tümüyle sezişle söylerdi; (böylece) her sözü bir özdeyiş olurdu.</i>
290	Kerāmet niçe niçe itdi zāhir Başiret ehli gördi fāş u bāhir	<i>Nice üstünlükler ortaya çıkardı; seziş erleri (bunları) duydu ve gördüler.</i>
11b	Ḥaḳīkī ümmeti idi Resūlūñ Uşūlī idi her ehl-i uşūlūñ	<i>Peygamberin gerçek takipçisiydi; her yol erinin yol göstericisiydi.</i>
	Muḥammed ḥūlu İbrāhim şıfātlu Hem İbrāhīm nām u maʿfiretli	<i>Muhammed huylu, İbrahim özellikli; hem adı İbrahim ve kendi üstün anlayışlı.</i>
	Çün ol serve şebīh oldu bu şimşād Uruldu Şeyḫ İbrāhim buña ad	<i>Bu şimşad (uzun boylu), serve (ince-uzun) benzetildi. Adına da Şeyh İbrahim denildi.</i>
	Hem oldu Gülşenī ismine künyet Ki yaʿnī gülşene olındı nisbet	<i>Hem adına Gülşeni eklendi; böylece gül bahçesine benzetilmiş oldu.</i>
295	Ne gülşen gülşen-i envār-ı Yezdān Ne gülşen gülşen-i didār-ı Sübhān	<i>O gül bahçesi, Allah nurunun gül bahçesi; o gül bahçesi, Allah yüzünün gül bahçesi...</i>
	Ne gülşen gülşen-i verd-i risālet Ne gülşen gülşen-i derd-i vilāyet	<i>O gül bahçesi , peygamberlik gülünün gül bahçesi; o gül bahçesi, velilik kaygısının gül bahçesi...</i>
	Ne gülşen gülşen-i eyyām-ı vuşlat Ne gülşen reften-i hicrān u furḳat	<i>Kavuşma günlerinin yeri, acı ve ayrılığın gidiş (yeri) olan gül bahçesi ne güzel gül bahçesidir.</i>
	Ne gülşen gülşen-i <i>ānestu nārā</i> ²²¹ Ne gülşen nūr-ı bezm-i <i>leyl-i esrā</i> ²²²	<i>Ben bir ateş gördümün ve miraç gecesi meclisinin nurunun gül bahçesi ne güzel gül bahçesidir.</i>
	Ne gülşen bāğ-ı <i>mā-zāğa'l-başar</i> ²²³ dur Ne gülşen <i>rāğ-ı nur-ı min şecer</i> dür.	<i>O gül bahçesi, (Muhammed'in) gözü kaymadı (ayetin) bağı; o gül bahçesi, ağaçtan çıkan ateşin bahçesi.</i>
300	Muḥammed bāğınūñ ol bir gülidür	<i>O, Muhammed bağının bir gülüdür; susen ile sünbülün açılmış biçimidir.</i>

²²¹ Tāhā, 20/10; Neml, 27/7; Kasas, 28/29

²²² İsrā, 17/1

²²³ Necm, 53/16-18

	Açılmış şūsen ile sūnbūlidūr	
	O bāğın būlbūl-i gūyāsıdur hem O bāğın lāle ² [y]-i ħumrāsıdur hem	<i>O, hem gūlbahçesinin öten būlbūlūdūr; O, hem gūl bahçesinin kırmızı lalesidir.</i>
	Beķā vir aña anda ey mūnezzeh Bize hem luṭfuñ ile vir aña reh	<i>Ey her şeydenarınmış (Allah)! O'na devamlılık ver; hem iyiliğın ile bize O'nun yolunu izlet.</i>
	Demādem fazluñı aña ziyāde İdūp dār-ı visālūñ kıl gūşāde	<i>O'nu her zaman bereketlendirip (sana) kavuşma zorluğunu kolaylaştır.</i>
	Mūnevver iyle ķabrin nūruñ ile Esirge rahmet-i mevfūruñ ile	<i>Kabrini ışığın ile ışıklandır; sonsuz bağışlayıcılığın ile (onu) esirge.</i>
305	Göñūlden kim ki sevdi anı yā Rab Aña senden yana kıl cā-yı mihrāb	<i>Ya Rab! O'nu kim ki gönülden sevdiyse onun yönünü senden yana kıl.</i>
12a	Anuñ cāşıkların eyle ziyāde İrüşsūn her biri fazl u reşāde	<i>O'nun sevenlerini çoğaltıp her birini bolluk ve olgunluğa ulaştır.</i>
	Anuñla kim açıldı bize bu rāh Pes añmak vācib oldu anı her gāh	<i>Bu yol bize O'nunla açıldığı için , O'nu her an anmak gerekli oldu.</i>
	Göñül meşgūl iken şer u fesāde Sebeb oldu bu bey ^c irdi kesāde	<i>Göñül kötülük ve bozğunculukla uğraşırken bu varlığın yokluğuna neden oldu.</i>
	Hevā ile heves ilen gezerken Göñül levhını cehl ile bezerken	<i>İstek ve eğlenme (duyguları) ile gezerken; göñül yaprağını bilgisizlik ile bezerken...</i>
310	Gözümüz gördiğine māy ^[2] il iken Zübānumuz ne bulsa ķāy ^[2] il iken	<i>Gözümüzün gördüğüne eğilimliken; dilimize geleni oldum olası söylerken...</i>
	Ne Rabbimiz ne nefsimiz bilirken Ne disek sözüümüzde yañılırken	<i>Rabbimizi ve kendimizi bilmezken; söylediğimizde hep yanlış söylerken...</i>
	Ķamış gibi egilirken yel ile Aķarken çūp gibi her bir sel ile	<i>Yel ile kamış gibi eğilirken; her bir sel ile çöp gibi akarken...</i>
	Ĥūdā'dan yaña kıldı bizi irşād Fütūhāt ile oldu cānımız şād	<i>Bizi Allah yolunda yetiştirdi; göñül açıcılığı ile canımız sevinç buldu.</i>
	Şalāh u cilm ü taķvāya şūrū ^c İdūp kıldıķ ma ^c āşıdan rüçū ^c	<i>İyilik, bil.gi ve dine bağlılığa başlanğıç yapıp geçici istekleri bıraktık.</i>

- 315 Göñülden mahv idüp zā ile nūni
*Ve ʿallema*²²⁴ dan öğrendük fünūni *Kuşkuları gönülden çıkarıp
 her şeyi bilenden den bilimleri öğrendik.*
- Gözümüz cānib-i Hakk'a açıldı
 Riyā vü reyb ile zandan geçildi *Gözümüz Allah yönüne açıldı; iki yüzlülük ,
 kuşku ve sanıdan geçildi.*
- Bilindi ʿalleme'l-esmā²²⁵ beyāni
 Görüldü niçe mest ü bir nihāni *İsimleri öğretti ayeti bilindi; nice kendinden
 geçmişlik ve gizlilikler görüldü.*
- Gidüp ihlāş ile benlik hicābı
 Göñülden cūşa geldi hikmet ābı *Benlik perdesi doğruluk ile kalkıp gizli bilgi
 kapısı gönülde belirmeye başladı.*
- Nedür biz bilmez iken ʿışk-ı Hakkı
 İderken belki ehl-i ʿışka daqqı *Biz, Allah aşkı nedir? (sorusunu) bilmezken;
 belki aşk topluluğunu yererken...*
- 320 Bizi ʿışk ile kıldı āşinā ol
 Anuñla rüşen oldu bize bu yol *O bizi aşk ile tanıştırdı; O'unla bize bu yol
 aydınlık oldu.*
- 12b Anuñla hāşıl oldu bunca reftār
 Anuñla zāhir oldu gizlü esrār *Bunca yol O'nunla alındı; gizlilikler O'nunla
 görüldü.*
- Anuñla nefsumüz buldı felāhı
 Anuñla cānumuz buldı cenāhı *Nefsimiz O'nunla kurtuluş buldu; kişiliğimiz
 O'nunla yön buldu.*
- Anuñla vāşıl olduk her murāda
 Hābāb anuñla kalmadı arada *Her isteğe O'nunla ulaştık; su kabarcıkları
 (geçici istekler) O'nunla aradan çıktı.*

Temşil Örneklendirme

- Diledi şāf ola missi zer endūd
 Qodı pes kürre-i ʿışka anı zūd *Bakırın saf altın gibi parlak olmasını diledi;
 onu aşk potasına çabucak yükledi.*
- 325 Anı yandurdu pes ʿışk odı muhkem
 Şafā buldı küdüret gitdi ol dem *Onu aşk ateşi iyice yakınca; o anda kaygılar
 sevince dönüştü.*
- Bakır yandı vü kaldı çün zer şāf
 Eline aldı anı dest-i şarrāf *Bakır yanınca saf altın kaldı; sarraf onu eline
 aldı.*
- Şafādan çün aña gösterdi bürhān
 Uruldı şadrına pes naqş-ı sulţān *Saflıktan ona örnek gösterince; göğsüne
 sultanın mührü vuruldu.*

²²⁴ Kehf, 18/65; Enbiya, 21/80

²²⁵ Bakara, 2/31-32

- Görenler dimeyeler aña ma'ul
Anı zan itmeyeler k'ola mec'ul
- Görenler ona hastalıklı demeyeler; onu yapılmış olarak düşünmeyeler.*
- İlāhī ol velīnūñ hürmetine
Ḥabībūñ Muşţafā'nuñ hürmetine
- Allahım! O velinin saygısına; sevgilin Mustafa'nın saygısına:*
- 330 **Müniri** bendeñe idüp ğināyet
Ṭarīk-ı vaḥdete eyle hidāyet
- Müniri kuluna yardım edip teklik (Allah) yoluna ulaştır.*
- Derūnuñ ğıŝkuñ ile eyleyüp ŝād
Ġam-ı dūnyāda eyle anı āzād
- İçini aşkın ile neşelendirip onu, dünya üzüntüsünden kurtar.*
- Ḥicābından ḥalās eyle ilāhī
Gözine göster eŝyā-yı kemāhī
- Allahım! perdeni üzerinden kaldır; gözüne gerçek eşyayı göster.*
- Münācātuma her kim diye āmīn
Aña vir cennetüñde cā-yı temkīn
- Yalvarışıma her kim āmin derse; ona cennetinde huzurlu yer ver.*

İftitāḥ-ı Kitāb-ı Gülşen-i Ebrār ve Ma'den-i Esrār

*Gülşen-i Ebrār ve Ma'den-i Esrār'ın - İyilerin Gül Bahçesi ve Sırların Kaynağı Kitabı
- Başlangıcı*

- 13a Çü fāş olmaḫ diler sırr-ı nihānī
Beyāna açalum nuḫ u zübānı
- Gizlilikleri ortaya çıkarmak için söze başlayalım.*
- 335 Gülistān-ı ḥaḳāyık güllerinden
Baḫīl el degmemiş sünbüllerinden
- Gerçek gül bahçesinin güllerinden; hiç el degmemiş sünbüllerinden...*
- Direlüm deste deste dāne dāne
Virelüm anı ğuşşāḳ-ı cihāne
- Deste deste, tane tane toplayalım; onu dünyanın aşıklarına verelim.*
- Gül-i nevdür kimesne görmemişdür
Ḳoḫusına meşāmin urmamışdur
- Yeni güldür. Hiç kimse görmemiştir; Kokusuna burun degmemiştir.*
- Bu bir bāḡ-ı nihānīnūñ gülidir
Ki ğarifler o bāḡuñ bülbülidir
- Bu gizlilik bağımın bir gülüdür; çünkü arifler o bağın bülbüldür.*
- Bunuñ būyı damāḡı tāze eyler
Revānī āşinā ol rāza eyler
- Bunun kokusu, damağı sulu eder; yürüyen, o gizliliklerle tanışır.*
- 340 Degildür bu gülüñ tāze ḳoḫusı
Ki Ḥaḳ'dandur bunuñ renk ile būsı
- Bu, gül kokusu değildir; bunun renk ile kokusu Allah'tandır.*
- Bunuñ gülzārına gülzār-ı cennet
- Bunun gül bahçesine cennetin gül bahçesi (bile) her an kıskanma ve çekememezlik ile*

- İder her lahza reşk ile ğayret *bakar.*
- Çapar ʿaqlın başından ādemüñ bu
İder hayrān u vālih ān bu bū *Bu insanın aklını başından alır, bu koku (insanı) tutkun ve şaşkın eder.*
- Niçeler hayretten oldı mecnūn
Niçeler hasretten oldı meftūn *Niceleri şaşkınlıktan deli oldu; niceleri özlemden öldü.*
- Bu dem çūşa gelüp bu būy-ı pinhān
Diler kim bāğ-ı ʿaqla ola mihmān *Bu anda bu gizli koku coşup akıl başına konak olmayı diler.*
- 345 Çalem aldım ele geldim beyāna
Çulağ aç gel berü rāz-ı nihāna *Ele kalem alıp anlatmaya geldim. Gizlilikleri (öğrenmek için) yaklaş ve kulağını aç.*
- Çalem gavvāsıdur baħr-ı derūnuñ
Anuñladur beyānı her fūnūnuñ *Kalem, derin denizin dalgıcıdır. Her bilimin açıklaması onunladır.*
- Meʿānī dūrleri anuñla peydā
Olup dutar şahāyif üzre hoş cā *Sayfalar üzerinde güzelce yer tutan anlam incileri, onunla ortaya çıkar.*
- Çalem çün ide hicrānuñ beyānı
Akıdur niçe niçe dīde kanın *Kalem, ayrılık acısını anlatınca binlerce göz, kanlı yaş akıtır.*
- 13b Ki kāfir üzre kıoya meşk-i nābı
ʿAceb mi dīdeden aqıta ābı *Temiz kalemi siyah (mürekkep) üzerine koyunca (kalemin) gözünden su akıtmasına şaşılır mı?*
- 350 Çalem eydür ki bir şāh-ı cihānam
Ki her tāk ile taħta tercümānam *Kalem der ki: (ben) bir dünya başkanımı ; her başkanlığın ve makamın açıklayıcısıyım.*
- Benümle zāhir olur gizlü esrār
Benümle varur ilden ile güftār *Gizlilikler benimle ortaya çıkar; söz ilden ile benimle ulaşır.*
- Benümle yazılır āyāt u bürhān
Daħı İncīl ile Tevrāt u Furķān *İncil, Tevrat ve Kuran'daki ayetler ve deliller benimle yazılır.*
- Benem ğamlu olanuñ ğam-ğüsārı
Benümle yapılır ʿilmüñ ħişārı *Üzüntülü olanın üzüntüsünü gideren benim; bilimin kalesi benimle yapılır.*
- Benümle söyleşür maʿşūk u ʿāşık
Benümle yād olur güftār u sābık *Seven ve sevilen benimle söyleşir; söz ve geçmiş benimle anılır.*
- 355 Benümle kayd olur ʿilmüñ şikārı
Benümle açılır cehlūñ ħumārı *Bilimin avı benimle yazılır; bilgisizliğin sersemliği benimle açılır.*

Müebbedür benim naqşum bozulmaz *Benim resmim sonsuza kadar bozulmaz;*
Benüm gayrimle bu şüret düzülmez *benden başkasıyla bu şekiller dizilmez.*

Beni evvel yaratdı cümleden Hâk *Allah her şeyden önce beni yarattı; (bunun*
Benümle fâş olupdur sırr-ı muṭlâk *için) gerçek gizlilikler benimle açığa çıkar.*

Benümçün yaratıldı levh-i maḥfûz *Gizliliklerim düşünülün diye saklı bilgilerin*
Ki esrâr-ı huṭûṭum ola melḥûz *bulunduğu yer benim için yaratıldı.*

ق ل رسول الله صل الله عليه وسلم اول ما خلق الله القلم

*Allah'ın Resulü -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir.*²²⁶

Ḳulağ ur imdi bu sırra gönülden *Bu gizeme şimdi gönülden kulak ver; iyilik*
Sülük eyle reh-i birre gönülden *yoluna isteyerek gir.*

360 Temâşa eyle gör ḳudret ne işler *Gizli yolların sana açılması için Güçlü'nün*
Saña fâş ola tâ gizlü revişler *ne işlediğini gözlemleyerek gör.*

Ḳalem yazı yazar mı olmasa el *El olmasa kalem yazı yazar mı! veya yel*
Veyâ çöp depinür mi esmese yel *esmese çöp tepinir mi?*

Yazan eldür velî her el yazar mı *Yazan eldir, ancak her el yazar mı! Anlam*
Meʿanî bâğını her kes gezer mi *bağını herkes gezer mi?*

14a Ol el kim dutmadı üstâd elini *Usta eli tutmamış bir el, bu yolun gidişatını*
Ne bilsün bu yoluñ ḳâl u belîni *ne bilsin.*

Ne bilsün neydüğün yazuda maʿnî *Yazıda anlamın ne olduğunu ne bilsin; (onun)*
Musāvîdür yanında hest-ile ni *yanında var ile yok eşittir.*

365 Şehâdet barmağı olmasa elde *Elde şehadet parmağı olmasa; o el bu işi*
Olur nâḳış hem ol el bu ʿamelde *yapmada yetersiz olur.*

Murâdınca yazamaz diledüğün *Dilediğini istediği şekilde yazamaz; kaf ile*
Kemâlince çekemez kâf u nûnı *nunu düzgün olarak çekemez.*

Gönülden ḳaynamasa lîk-iʿirfân *Eğer bilme duygusu gönülden; kaynamazsa;*
Ne yazar el ne esrâr ider iʿlân *ne el yazar, ne de gizlilikler ortaya çıkar.*

Sızar her ḳabuñ içinden taşına *Her kabın içindeki dışına sızar; bu tatlı*
Doḳunmaz bu meze cahil dişine *bilgisizin dişine dokunmaz.*

²²⁶ Et- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed, Sünen, Thk. Ahmet Muhammed Şakir, Daru İhyai't Turasi'l-Arabi, Beyrut, Tsz, C. IV, s. 457.

- Göñül kim olmaya Hakk ile ünsi
Virilmez aña bunuñ 'öşr ü ħumsı
- Hak ile ünsiyeti olmayan gönüle, bunun onda biri ve beşte biri verilmez.*
- 370 Fenā bulmayıcak sālİK özinden
Seçemez gicesini gündizinden
- Yola giren özünden yokluk bulmayacaksa; gecesini gündüzünden seçemez.*
- Muħabbet baħrına talmasa insān
Zuhūra gelmez andan dürr-i'irfān
- İnsan sevgi denizine dalmasa; bilgi incisi ondan ortaya çıkmaz.*
- Aña kim itmedi 'ışk āşinālİK
Eline girmede bu rüşenālİK
- Aşk ile tanışmayan kişinin eline bu aydınlık girmede.*
- Göz açıp 'āleme tevħīd ile baĸ
Görine tā ki her yerde saña Hakk
- Gözünü aç (ve) her yerde sana Allah'ın (gücü) görününceye kadar aleme birlik ile bak.*
- Ne göz ki görmedi her yerde Hakkı
Sa'ādet bābına itmedi daĸĸı
- Her yerde Allah'ı göremeyen o göz; mutluluk kapısını çalamadı.*
- 375 Naẓar kıl bunca bu aĸ u ĸaraya
Ki ĸandan geldi bunlar bu araya
- Bunca bu ak ve karaya (şöyle bir) bak; bunlar bu araya nereden geldi.*
- ĸamu a'dāduñ aslın añla vāħid
Ki olmuş Vāħid'e her biri sācid
- Bütün sayıların gerçekte bir olduğu anla; çünkü bunların hepsi Bir'e (Allah'a) baş koymuş.*
- Fürū'ı koyup olĸıl aşla vāşıl
Gözine olmasun bu perde ħāy[?]ıl
- İkiliği koyup birliğe ulaş; bu perde senin gözüne engel olmasın.*
- 14b Göresin andan özge nesne yokdur
Cihānda dürlü sīret gerçi çokdur
- Gerçi dünyada türlü şekiller çektir; ancak O'ndan başka varlık olmadığını göresin.*
- Yazan ol yazdıran ol yazı oldur
Cihānda ħikmet ile sun'ı boldur
- Yazan O, yazdıran O, yazı O'dur; dünyada hikmet ile sanatı boldur.*
- 380 Münezzeh şūretler bu cümleden ol
Tolu ma'nīde andan sağ ile sol
- O bütün bu şekillerden soyutlanmıştır; anlamda sağ ile sol O'nunla doludur.*
- Ne ansız bizde bu şūret görünür
Ne aña irmeye ĸudret görünür
- Ne O'suz bizde bu şekil görünür; ne de O'na varmaya bir güç görünür.*
- Uzanmaz bu yola 'aĸluñ ayaĸı
Meger kim 'ışk ola anuñ dayaĸı
- Akılla bu yola gidilmez; onun dayanağı aşktır.*
- Bu remzüñ dilesüñ bilmek beyānın
Yürü bil evvelā bülbül zebānın
- Bu bilginin açıklamasını bilmek istersen; yürü, önce bülbül dilini öğren.*

Ki bu kuş dilidir āsān bilinmez
Bu söz olmayıcağ insān bilinmez

*Çünkü bu kuş dilidir, kolay kolay bilinmez;
bu söz olmayınca, insan bilinmez.*

385 Aña kim irmeye ta'lim-i Mevlā
Bilemez ehl-i haq sözünü hāṣā

*Allah bilgisiyle ona kim ulaşmazsa; doğru
kimselerin sözünü kesinlikle bilemez.*

Der Ba'z-ı Evṣāf-ı Süleymān (A.S) ve Şikāyet-kerden-i Murgān Urā ez-Bülbül
Hazret-i Süleyman'ın -O'na Selam Olsun- Bazı Özellikleri ve Kuşların Bülbülü O'na
Şikayet Etmesi

Qulağ aç varsa cismünde cānıñ
Götür gözden hicābını gümānıñ

*Bedeninde canın varsa kulak aç; Gözünden
kuşku perdesini kaldır.*

Ne söyler diñle bu insān-ı gūyā
Ne gizli sırları ider hüveydā

*Dinle! Bu söyleyen insan ne söyler; hangi
gizlilikleri ortaya çıkarır.*

Nazar ṣāfī gerekdür ṣāf-ı dilden
Ki bu güftārı fehm ide bu dilden

*Bu dilden, bu sözü anlayabilmesi için; göz,
gönül temizliğinden temizliği almalıdır.*

Ḥased olsa gönülde olmaz ol ṣāf
Görüntür ehl-i haq sözi aña lāf

*Gönülde çekememezlik olursa o (gönül)
temiz olmaz; doğru kimselerin sözü ona boş
söz görünür.*

390 Hikāyetdür egerçi ṣuretā bu
Virür ma'niden ammā renk ile bū

*Görünürde bu bir hikayedir; ancak manadan
renk ile koku verir.*

Dimişdür ehl-i hikmet ehl-i tāriḥ
Bu ḥāli yazup itdüğünde tersiḥ

*Düşünürler ve tarihçiler bu durumu yazıp
değerlendirdiklerinde (şöyle) demişlerdir:*

15a Ki mālīk oldı çün melik Süleymān
Geçüp tahtına ḥükm itdi firāvān

*Sultan Süleyman zengin olunca; tahtına geçip
her şeye hükmetti.*

İṭāat kıldı aña cinn ü insān
Ded ü div ü behāy[?]im dutdı fermān

*Cin ve insan O'na boyun eğdi; şeytan,
canavar ve hayvanlar O'nun buyruğunu tuttu.*

Şeyātin emrine hep oldı ḥāzīc
Ne kim dise olurdu cümle sāmiç

*Şeytanların hepsi O'nun buyruğuna girdi; ne
söylese tümü işitilirdi.*

395 Ṭalup deryāya envāc-ı cevāhir
İderlerdi anuñ emriyle ḥazır

*O'nun emriyle denize dalıp çok çeşitli
cevherler ortaya çıkarırlardı.*

Daḥı niçe ṣanāyiçden hünerden
Ne kim emr itse kār-ı muçteberden

*Bununla birlikte nice sanatlardan,
becerilerden; saygın işçilerden, ne buyursa:*

Çamusın işleyüp iderler idi
Ne rāha kim dese giderler idi

Tümünü işleyip yaparlardı; hangi yola dese giderlerdi.

Birintüñ yoğ idi aşla mecālī
Ki ızhār ide cenk ile cidālī

Savaşmaya hiç birinin gücü yoktu.

قال الله تعالي وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ

Yüce Allah şöyle buyurdu: Onun için dalgıçlık yapan ve bundan başka işler de gören şeytanlardan da onun buyruğu altına verdik. Onların hepsini biz gözetiyorduk. (Enbiya Suresi, 82. Ayet)

Musahhar kıldı Hax emrine bādī
Getürdi hükmi ile her ʿibādī

Allah rüzgārī buyruğuna boyun eğdirici kıldı; buyruğu ile (o) her bolluğu getirdi.

400 Düzetdi cinn anuñ çün bir bisāṭī
Ki zerle ibrişim idi hıyāṭī

Cin, O'nun için şiltesi altın ve ibrişim olan bir döşek döşedi.

Eni bir fersah idi uzunı hem
Degül idi eninden zāy[ʔ]id ü kem

Eni bir fersahdı; uzunluğu eninden fazlaydı ki eksik değildi.

Olur bir fersah on iki bin adım
Bu sözi añlayan olmaya nādīm

On iki bin adım bir fersah olur; bu sözi anlayan pişman olmaya.

Hısābı yoğ idi anda nuḳūşuñ
Yazılmış idi şekli her vuḥūşuñ

Ondaki desenlerin ölçüsü yoktu; her yabancı hayvanın şekli yapılmışdı.

Ne şūret kim yaratdı anı maʿbūd
Çamunuñ şekli idi anda mevcūd

Onu yaradan öyle bir biçimde yarattı ki her şeyin şekli onda vardı.

405 Anuñ şerʿinde zīrā naḳş-ı eşḳāl
Ne dürlü olsa cāʾizdi beher hāl

O'nun dininde, resim yapmak ne biçimde olursa olsun uygundu.

15b Degildi şerʿimizde gibi memnuʿ
Anuñ çün olmuş idi böyle mevzūʿ

Bu konu (resim yapma) bizim dinimizdeki gibi yasaklanmadığı için böyle olmuştu.

Bisāṭ üstine tahtını şahāne
Düzerlerdi bulunmazdı bahāne

Döşemenin üzerine tahtını öyle güzel döşerlerdi ki hiçbir kusur bulunmazdı.

Çıkardı üstine biñ şevket ile
Cülūs iderdi nāz u ʿizzet ile

Üstüne büyük bir heybet ile çıkardı; incelik ve ululuk ile otururdu.

Yemininde dutardı enbiyā şāf
Daḥı her ʿālim-i ʿāmil çü Aşaf

Yemininde nebiler, bilginler ve Asaf (veziri) saf tutardı.

410 Şimālinde bahādurlar ser-ā-ser

Solunda baştanbaşa (dizilen) kahramanlar,

Çomişlardı yolına cān ile ser	<i>canlarıyla başlarını yoluna koymuşlardı.</i>
Muqābil oturup bākī ʿasākīr Kemān u seyf ile olmuşdı hazır	<i>Onların karşısında sürekli askerler oturup, yay ve kılıçlarıyla hazır olmuşlardı.</i>
Ḥavālīde durup cinn ü perīler Olurlar idi emre müşterīler	<i>Cin ve periler havada durup, buyruğuna istekli olurlardı.</i>
Bu tertīb ile bād ol hoş kelīmi Getürürdi añup ḥayy-ı ʿalīmi	<i>Bu düzenle rüzgār, yaşayan bilginlerin adını anıp (onların) güzel sözlerini getirirdi.</i>
İderdi her gün olunca gün āfīl İki aylık yolu kaç-ı menāzil	<i>Her gün, gün batımında iki aylık yolu giderdi.</i>

قال الله تعالى ولسليمان الريح غدوماشهرورواحهاشهر

Yüce Allah şöyle buyurdu: Süleyman'ın emrine de rüzgarı verdik. Sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü bir aylık yol idi (Sebe Suresi, 12. Ayet)

415	Çaçan kim sāye olunsa murādı Nidā iderdi murğāna münādī	<i>İsteddiği gölge ne kadar sağlansa da sürekli kuşlara seslenirdi.</i>
	Olurdu cümlesi pes bir yere cemʿ Kimi mışbāḥ gimi kimisi şemʿ	<i>Kimi kandil, kimisi mum gibi ; tümü bir yere toplanırdı.</i>
	Dizilip birbirine bir arada Dururlardı muʿallaḥ hoş havāda	<i>Tümü bir arada dizilip havada güzel (bir biçimde) asılı olarak dururlardı.</i>
	Cenāhını birbirine muḥkem İzāfet idüp olurlardı müdḡam	<i>Sırtlarını birbirine sağlam bir biçimde yaslayıp arkalı önlü olurlardı.</i>
	Ki bulmazdı güneş igne kadar cā Geçüp ideydi şeh tahtını meʿvā	<i>Öyleki güneş, Şah tahtının bulunduğu yere geldiğinde igne kadar yer bulmazdı.</i>
16a	420 Zehī ḥükm ü zehī ifzāl-ı Allah Ki görmedi cihānda bunu bir şāh	<i>Dünyada hiçbir Şah'ın görmediği Allah'ın buyruğu ve iyiliği ne güzeldir.</i>

قال الله تعالى وحشرلسليمان سنودهمنالجن والاء نسوالطير

Yüce Allah şöyle buyurdu: Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları Süleyman'ın hizmetinde toplandı, hepsi bir arada (onun tarafından) düzenli olarak sevkediliyordu. (Neml Suresi, 17. Ayet)

Bu resme pādīşāh iken Süleymān Elindeyken anuñ top ile çevḡan	<i>Bu düzende Süleyman padişahken; top ile ok O'nun elindeyken:</i>
Gelür divānına şeş murḡ-ı kāmīl	<i>Bunca seçkin huzurundayken; Meclisine altı</i>

- Huzūrında iken bunca efāzıl *(tane) olgun kuş gelir.*
 Açup bāl u perin her yek ser-ā-ser *Kol ve kanatlarını baştan başa açıp; uçarak*
 Uçup taht ayağına qodılar ser *taht ayağına baş koydular.*
 Sürüp minqārını her biri ırza *Her biri gönül almak için gagasını sürüp*
 Şikāyet nāmesini kıldı ʿarza *şikāyet dilekçelerini sundular.*
 425 Biri simurg u biri bunlaruñ bāz *Bunların biri Simurg, biri Doğan, biri Tuti ve*
 Biri ʿūtī biri ʿāvus-ı ser-bāz *biri de cesur Tavus..*
 Biri kerkes birisi hüdhüd-i pāk *Biri Akbaba, birisi hizmette eline ayağına*
 Ki hizmetde olurdu cest ü çālāk *çabuk olan temiz Hüdhüd.*
 Dañı bunlara tābiʿ niçe murğān *Bunlarla birlikte nice kuş ; bu sızırtıda bile*
 Bu şekvāda bile itdiler efğān *bağırıp çağırdılar.*
 Didiler ey bize sultān olan şāh *Dediler: Ey ayağına, ayın ve güneşin yüz*
 Ayağına süren yüz mihr ile māh *sürdüğü ; bize Sultan olan Şah!*
 Hemīşe devletüñ olsun ziyāde *Sürekli zenginliğin artsın; her bağlı iş sana*
 Saña her beste kār olsun güşāde *açılsın.*
 430 Bir iki bende yüz feryāda geldük *Bir iki kul sana şikāyete gedik; gerçek*
 Hāқиkat hālümüzü yāda geldük *durumumuzu anmaya geldik.*
 Virildi çün size dest-i taħakküm *Köleliği kaldırıp sızlanmaları gidermeniz için*
 Gerekdür āzaddan gide tazallum *size yöneticilik eli verildi.*
 Anuñ çün pādīşāhlık virür Allāh *Allah, her Şah'a halkını korusun diye*
 Ki hıfz ide reʿāyāsını her şāh *pādīşāhlık verir.*
 Qoyun kim olmaya anuñ şubānı *Koyunun çobanı olmazsa; kurt onu geceleyin*
 Belā qurdu anı yırtar şebānı *yer.*

Suvāl-kerden-i Süleymān-ı Nebī ʿAleyhi's-Selām ez-Murğān Sebeb-i Şikāyet-rā
Süleyman'ın -O'na Selam Olsun- Kuşlara Şikāyetin Sebebini Sorması

- 16b Zübāna geldi luṭf ile Süleymān *Süleyman iyilik ile konuşmaya başladı; Dedi:*
 Didi ey derd ile idenler efğān *Ey derd ile yanp yakılanlar...*
 435 Bize aḥvālünüz idüñ hikāyet *Böyle kimden şikāyet edersiniz; bize*
 Ki kimden böyle idersiz şikāyet *durumunuzu anlatın.*

- Size zulm eyleyen kimdür nedir hāl
Ki bunca yire sürersiz per ü bāl
- Neñiz aldı neñiz atdı yabāna
O kim haqqına düzdüñüz fesāne
- Ne dürlü eyledi size te'addī
Ne kapu devletinden itdi reddi
- Elinden ne irişdi size nekbet
Dilinde ne haṭā olındı müşbet
- 440 Zerüñüz aldı mı yaḥū cevherüñüz
Veyā uydu mı aña hem serüñüz
- Size zor ile yā itdi mi bühtān
Ki bu dem eyledüñüz bunca efgān
- Ne yüzden murğdur ol murğ-ı meşkü
Ne böyle bed-zübān oldı vü bed-ḥü
- Size zulmeden kimdir? durumunuz nedir ki böyle yere kol kanat sürersiniz.*
- Neyinizi aldı? Neyinizi çöle attı? Hakkında efsane düzdüñünüz kimdir?*
- Size ne türlü düşmanlık eyled? devletin hangi kapısından (sizi) geri çevirdi?*
- Elinden size hangi uğursuzluk ulaştı? Dilinde doğrulanabilecek hangi yanlış bulundu?*
- Altınınızı veya cevherinizi aldı mı? Yada başkanınız ona uydu mu?*
- Size zorla suçlamada mı bulundu ki şu an bu kadar sızlanırsınız.*
- O ezgi söyleyen kuş ne biçim bir kuştur! Neden böyle kötü dilli ve kötü huylu oldu?*

Cevāb-ı Daden-i Murğān Süleymān-ı Nebī-rā 'Aleyhi's-Salātü ve's-Selām

Kuşların Süleyman Peygamber'e - O'na Selam Olsun - Cevap Vermesi

- Didiler ey şeh-i devrān-ı 'ālem
Cihān bir şüret ü sen cān-ı 'ālem
- O bir murğ-ı za'if-i bī-nevādur
İşi feryād u efgān u bükādur
- 445 Le'im ü turş-rü vü bī-hünerdür
Cismi yoḡdur muhāna bāl ü perdür
- Ḳatı şürīde vü bed-rāydur ol
Diyeydüñ bī-ser ü bī-pāydur ol
- 17a İşi ḡulḡuldur adı bülbül anuñ
Derūnı dolu sevdā-yı ḡül anuñ
- Ḳaçan ḡül vaḡtı gelse şād olur ol
Bāḡından ḡüiyā āzād olur ol
- Sükūn itmez giceler şubḡ olunca
Urur ḡül yüzine yüzün bulınca
- Dediler: Ey dünyanın Şahı ; dünya bir şekil ve sen alemin canısın.*
- O, yuvasız düşkün bir kuştur; işi sızlama, inleme ve ağlamadır.*
- Alçak, ekşi yüzlü ve beceriksizdir; cüssesi yotur, kolu kanadı düşmüştür.*
- O delice aşık ve kötü düşünceli; O yersiz ve yurtsuzdur.*
- Onun adı bülbül, işi gulguldur; onun gönlü ḡüllün sevdasıyla doludur.*
- O, ne zaman ḡül vakti gelse mutlu olur; o sanki bağından kurtuluşa ulaşmış olur.*
- Geceleri sessiz durmaz.Sabah olunca ḡüllün yüzüne yüzünü vurur.*

- 450 Cihānı cümle şaymaz bir peşīze
Şatılsa ehlin almaz eski bize
- Hezār āvāzı vardur cümle yek-reng
İder sözün işiden ʿaqlını deng
- Qatı āşūfte vü bī-ḥūşdur ol
Başında ʿaqlı yok medhūşdur ol
- Bizi uyutmaz ol tā şuhḥ olunca
Ziyā-ı şems ile ʿālem ṭolunca
- Ḥaṭīb olur gehī ol būsitānda
Menābir idinüp eşcārı anda
- 455 Okur her perdede bir ḥuṭbe-ḡi nev
Qomaz edvārda dūr ile bir ev
- Muraşşā^c hem müsecca^c şöyle mevzūn
Ki manzūm oldı gūyā dürr-i meknūn
- Ve-tensevne**²²⁷ ḥiṭābını ider yād
Velī nisyān işinde kendü üstād
- Ve nefsi ʿāşīyedür gerçi dilden
Ḥalāş itmez dilin şekk ile ğıldan
- Efendi dimeşe aña cemā^cat
Bulumaz hergiz ol meclisde rāḥat
- 460 Bugün ḥvāce ḥaṭā kılduñ diyenüñ
Diler kim nūş ide qanımı anuñ
- Ḥoş okuduñ dise medḥ idüp aña
Güle bakıp yüzine ider ĩmā
- 17b Dirigā ḥuṭbe çün olmaya ḥasbī
Ḥaṭībūñ nola ol ḥuṭabile kesbi
- Gehī ḥāfız olup oqur Zebūr'ı
İdüp ma^cnāsına ya^cnī ʿubūrī
- Büttün dünyayı bir akçe saymaz; her şey satılsa eski beze almaz.*
- Tümüyle düzgün, gür sesi vardır; sözünü işiten aklını onunla özdeşleştirir.*
- O çok tutkun ve sarhoştur; o akli başından gitmiş, şaşkındır.*
- O ta sabaha oluncaya, güneş ışınları yayılıncaya kadar bizi uyutmaz.*
- Bazen o gül bahçesinde ağaçları minberler edinip hatip olur.*
- Her perdede yeni bir hutbe okur, okuduğu dönemlerde (duymayan) bölge ve ev koymaz.*
- Şiiri uyaklı, secili ve ölçülü; sanki dizilmiş inci gibiydi.*
- Unutup terk ettiniz söylevini anar; ancak işinde unutkan, kendi usta.*
- Ve kendi gerçi gönülden ayaklanıcıdır, gönlünü kuşku ve kinden temizlemez.*
- Toplum ona efendi demese; o toplulukta hiçbir zaman rahat bulunmaz.*
- 'Hoca bugün yanlış yaptın' diyenin kanını içmek ister.*
- O'na 'güzel okudun' diyip (onu) övse güle bakıp yüzüne gülümser.*
- Ne yazık ki, hutbe karşılıksız değil; hatibin o hutbeler ile kazancı ne ola.*
- Bazen ezbere Zebur'u okur; anlamını verip başka sayfaya geçer.*

²²⁷ Bakara, 2/44; En'am, 6/41

- Ri'āyet idüp elfāz u meḥāric
Komaz idgām olacaq ḥarfi ḥāric
- 465 Birinde medd ü ḳaşrı ider icrā
Daḥı 'iḳlābdan izḥārı peydā
- Ser-ā-ser Ḥaḳ kitābın oḳur ezber
Velī gönlünde yoḳ ḥaḳdan yaña der
- Oḳumaḡı idinmiş ḳıl ile ḳāl
Degildür oḳımaḳda şāḥibü'l-ḥāl
- Dili cūşışde feryād eylemekde
İşiden gönlünü şād eylemekde
- Velī yoḳ kendünün gönlünde te'sīr
Ki bir fi'l-i ḳabīḥin ide taḡyīr
- 470 Hemīn bir ḳuru ḡavḡadur ki ider
Ḍalālet yoluna nefsinı yider
- Gehī olur müezzın küh-sāre
İdinüp anda 'acebden mināre
- Oḳur enva'-ı şavtı ile ezānı
Ḳoparur dürlü perdede fiḡānı
- Dü ḡāḥa penc ḡāḥa idüp āḡāz
Ḥicāz ile ḥüseynīde düzer sāz
- Oniki perdede māḥir ser-ā-ser
Çıkarmanı vel īkin perdeden ser
- 475 Ṭama'dan bu nefis ḥālī degildür
Hevā ile derūnın eylemiş pür
- İşi ḳuzḡunluḡ u cerdür temāmı
Hevā yolında nefis olmış imāmı
- 18a Leşi gözetilmez ol deñlü ḳuzḡun
Ki ādem meyyitin ol ḥālī bozḡun
- Ḥuşūşā ola ol meyyit aña bir
Ki iḥsān işidile ide vāfīr
- Sözlere ve sözlerin çıkış yerlerine özen gösterip; iki kez okunacak aynı harften birini dışarıda bırakmaz.*
- Birinde uzutma ve kısaltmayı yapar; bununla birlikte iklabdan izharı ortaya koyar.*
- Allah'ın (gönderdiği) kitabı baştan başa okur ancak gönlünde hakdan yana (bir) kapı yok.*
- Okumayı alışkanlık edinmiş; okuduklarıyla eylemde bulunmaz.*
- Dili coşkunlukla inleyip sızlamakta; işidenlerin gönlü sevinç dolmakta...*
- Ancak kendi gönlünde, en küçük bir eylemi değiştirecek etki yok.*
- Hem yaptığı kuru bir kavgadır; kendini sapmışların yoluna yönlendirir.*
- Gülünç nesnelere minare ediniş arasında dağlara müezzin okur.*
- Her namaz vakti için ezan okur; türlü perdede iniltiyi koparır.*
- Kimi iki kimi beş başlangıç yapıp hicaz ile hüseyini makamında okur.*
- Oniki perdede (söylemede) beceriklidir; ancak başını perdeden çıkaramamıştır.*
- Nefsi, doyumsuzluktan temizlenmemiştir; gönlünü geçici istekler ile doldurmuştur.*
- İşi tümüyle kızılık ve çekip uzatmadır; nefis, istekleri yolunda öncüsü olmuş.*
- İnsan ölüsünün o bozulmuş (eti) gibi olan leşi, o kadar kızıl ki gözetilemez.*
- Ayrıca o ölü onunla bir ola ki çokça iyilik işitile.*

- O gence hoş kıılır anuñ şadāı
Velīkin Haq için itmez nidāı
- 480 Müezzinlik ki olunmaya li'llah
Olisar mı 'aceb maqbul-ı dergāh
- Gehī hoşvān olur ol murğ-ı hoşvān
Döşer āvāze ile 'āleme hvān
- Kefe kefe urup itdükde terāne
Düşürür gulgula bāğ-ı cihāne
- İñildü eylese nāgāh peydā
İñilder anuñile kūh u şahrā
- Terānedür işi dāim terānī
Ne sırdur bilmez ammā **len-terānī**²²⁸
- 485 Maqālī bir şadādur ma'nāsı yok
Velī dilde hevā ile heves çok
- Kemālinüñ hevādur çün bināsı
Olur mı hāşıl andan dil gidāsı
- Gehī şā'ir olur ol murğ-ı terrār
Oqur her gūşda ebyāt u eş'ār
- Düşürür gice gündüz nazm-ı beyte
Nazar kıılmaz derūnın dağı beyte
- Uğurluk eyleyüp düzer harābın
Ne bilsün ma'nī cüyünüñ har ābın
- 490 Kaçan ilhām ile olmasa eş'ār
Anı dimekten 'ārifler ider 'ār
- Gehī remmāl olur geh kışsa-hvān ol
Durūğında gözetmez şağile şol
- 18b Girtür her şürete şüret urunmaz
Görünür gibi anda hem görünmez
- O gence onun inlemesi hoş gelir; ancak Allah için seslenmede bulunmaz.*
- Allah için yapılmayan müezzinlik; huzurda kabul edilebilir mi!*
- O okuyuşu güzel kuş, araya güzel okuyan olur; ünlemesi ile aleme ün düşer.*
- Kefi kefe vurup öttükçe; dünyanın tüm bahçelerine gulgula düşürür.*
- Birden bire inlemeye başlasa; dağ -taş onunla inlemeye başlar.*
- Sürekli ötücünün işi ötmektir; ama **beni göremezsün**'in gizeminin ne olduğunu bilmez.*
- Söyleyişi bir ünlemedir, anlamı yok; ancak gönülde geçici istekler çok.*
- Çünkü olgunluğunun yapısı isteklerdir; isteklerden gönül gıdası elde edilebilir mi!*
- Ötücü kuş, kimi şair olup her dinlemede beyitler ve şiirler okur.*
- Gece gündüz beyitle (yazılmış) şiir okur; gönlü bir kez bile beyte bakmaz.*
- Uğurluk edip yıkıntılar dizer; anlam akar suyunun yıkıntılarını ne bilsin.*
- Şiirler ne kadar sezgiden uzak olursa; bilenler onu söylemeye utanırlar.*
- O, kimi bilinmezlikten bilgi verir kimi hikaye okuyan olur; yalanında sağ ile sol gözetmez.*
- Her biçime girer biçimi belli değil; onda görünür gibi ama görünmez.*

²²⁸ Araf, 7/143

- 495 *Qatı bī-hūde kuşdur zevki yoqdur
Cenābuñ hizmetine şevki yoqdur*
- Gerçekte boş bir kuştur, zevki yoktur;
Cenab'ın (Allah) hizmetine isteği yoktur.*
- Niçün bu āsitāne yüzün urmaz
Tapuña qarşu el bağlayu durmaz*
- Niçin bu eşiğe yüzünü vurmaz; huzuruna
karşı el bağlayıp durmaz.*
- 495 Qamumuz biz idevüz size hizmet
Neden kim ol bula hizmetden ʿiffet*
- Tümümüz biz size hizmet edelim; böylece o,
hizmetten arınmışlık bula.*
- Efendisi derinden dūr olana
Gerekdür let ki uyħudan uyana*
- Efendisinin kapısından uzak olana; uykudan
uyanması için dayak gerekir.*
- Nesi var ne kemāle oldu mağrūr
Ki ola hizmetüñ bābından ol dūr*
- Nesi var, hangi olgunluğu için gururlanıyor ki
hizmet kapısından uzaklaşıyor.*
- Kemālī şūr u ğavġa āh u feryād
Huşulī yoq kemālinüñ meger bād*
- Olgunluğu gürültü, kavga ve sızlanmadır;
olgunluğunun ürünü gerçekte bir yelmiş.*
- Teni süst ü zaʿif ü kemdür anuñ
Velī āvāzı key muħkemdür anuñ*
- Onun teni gevşek, zayıf ve cılızdır; ancak
sesi çok sağlamdır.*
- 500 Uyumaz şubħa dek gerçi ider āh
Riyādur āhı itmez anı li'llāh*
- Gerçi sabaha kadar ah edip uyumaz; ahı
Allah için değil gösteriş içindir.*
- Bizüm āl dādımız andan kerem kıl
Bu ħasta gönümüz derdine em kıl*
- Bizim hakkımızı ondan al, bize iyilik et; bu
hasta gönümüzün derdine ilaç ver.*
- Ĥased-gū ne bu resme çok rivāyet
Kılup bülbulden itdiler şikāyet*
- Çekememezlik ile bu durumu anlatıp
bülbulden yakındılar.*
- Anı şüretde gerçi itdiler zem
Qodılar maʿnāda yarıya merhem*
- Onu gerçi görüntüşte yerdiler; (ama) manada
yarasına merhem koydular.*
- Çü bunlarda ola bu fiʿl-i pinhān
Ĥasedden pes nice kırtulur insān*
- Çünkü bunlarda bu gizli eylem olunca; insan
çekememezlikten nasıl kurtulur.*
- 505 Cesed kim olmaya cevfi anuñ pāk
Ĥased menzīl idinür anı bī-pāk*
- Çekememezliğin pisleyerek yer edindiği ölü
bedenin içi temiz değildir.*
- Ĥasedden qanķı ʿāşık oldu sālīm
Rehā buldı ħasedden qanķı ʿālim*
- Çekememezlikten hangi aşık temizlendi;
çekememezlikten hangi bilgin kurtuluş
buldu!*
- 19a Ĥased itmediler mi enbiyāya
Ĥased itmediler mi evliyāya*
- Peygamberlere ve velilere çekememezlik
etmediler mi!*

Resüle dimediler mi beşerdür İşi bizden beter şūr ile şerdür	<i>Peygambere demediler mi: 'o bizim gibi insandır, işi bizden daha çok kötülük ve kavgadır'.</i>
Beşer bize nice ider hidāyet Diyüp kılmadılar mı çok şikāyet	<i>'İnsan bizi doğru yola nasıl ulaştırabilir' deyip çokça yakınmadılar mı?</i>
510 Olup her birinüñ küfri ziyāde Đalālet birle kıldılar 'imāde	<i>Her birinin din karşıtlığı çokça olup doğruluktan sapma ile dırettiler.</i>

قال الله تبارك وتعال ا بشر يهدوننا فكفروا

Yüce Allah şöyle buyurdu: "Bir insan mı bize yol gösterecek?" dediler ve yüz çevirdiler. (Teğābün Suresi, 6. Ayet) .

Ĥased kimüñ evini yıkmamışdur Yirini ĥār u ĥāşāk itmemişdür	<i>Çekememezlik kimin evini yıkmamış, yerini çer-çöp etmemiştir.</i>
Nice zāhidleri yoldan çıkardı Nicenüñ etmegin ĥünına ĥardı	<i>Nice dindarları yoldan çıkardı; nicelerinin ekmeğini kana buladı.</i>
Nice vāşılları kıldı ırāğ ol Söyündürdi niçe niçe çerāğ ol	<i>O nice ulaşanları ayırdı; o nice nice ocakları söndürdü.</i>
Şevābını yuyar insānuñ ol fi'l Libāsını şoyar ĩmānuñ ol fi'l	<i>O eylem insanın sevabını yok eder; o eylem iman elbisesini soyar.</i>

قال رسول الله ء م الحسد ياكل الحسنات كما ناكل النار الحصب

Allah'ın Resulü -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Haset, ateşin odunu yediği gibi iyilikleri yer.²²⁹

515 Ĥasedden eyle imdi ĥalbini pāk Vücūduñ ölmedin ey dīde ver ĥāk	<i>Kalbini şimdi çekememezlikten temizle; ey göz bedenin ölmeden önce öldür.</i>
Ne aşşı saña bu fi'l-i 'abeşden Ki benlik eyleyüp dırsen benem ben	<i>Bencilik edip yalnızca benem ben dersen, bu boş eylemden sana nasıl bir yarar gelir.</i>
Gözetme ĥalkı Ĥālīk rāhına düş Ola kim nūrına 'aynuñ ola düş	<i>Halkı gözetme Yaratıcı'nın yoluna koyul ki gözün (O'nun) nuruna konak olsun.</i>

Firistān-ı Süleymān 'Aleyhi's-Selām Bāz-rā be-Ṭaleb-i Bülbül
Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Bülbül'ü Getirmesi İçin Doğan'ı Göndermesi

²²⁹ Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as, A.g.e, C.IV, s. 276 (H. Nu: 4903)

- Çü kuşlardan bu güftârı Süleymân
İşitdi bülbüle hışm itdi ol an
- 19b Ne kesdür didi ol murğ-ı suhandân
Ki olmaya benüm kapumda derbân
- 520 Oğudı yanına ol demde bāzı
Ki aña görsede anuñla bāzı
- Didi yā ne ki ey bāz-ı sitemkār
Yüri devr eyle durma hem-çü pergār
- Bul ol murg-ı za'ifi aña hālin
Gönülde yaz maḳālīnūñ me'ālin
- Kulağ ur diñle güftārını anuñ
Tecessüs eyle esrārını anuñ
- Gör anuñ var mıdır zātında dāniş
Elinden yā gelür mi bir eyü iş
- 525 Niçün şeqvā ider andan bu murğān
Niçün ider benüm devrümde tuğyān
- Bu cem'iyetden ol niçün olur dür
Ne ile oldı gör bu resme mağrūr
- Meger divānedür yā mest ü hayrān
Ki hizmet rāhı olmaz aña āsān
- Eti'ü'llāhe**²³⁰ emrini işitmez
Ulu'l-emre²³¹ itā'atle iş itmez
- قال الله تعالى اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولي الامر منكم
Yüce Allah şöyle buyurdu: Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahibine de itaat edin. (Nisa Suresi, 59. Ayet)
- Ne buldı kendü ol hālvet serāda
Getürsün söylesün bu düz arada
- 530 Nedür hāli ne kesb itdi bilelüm
Metāı var ise görüp alalum

Süleyman kuşlardan bu sözleri işitince o an Bülbül'e sinirlendi.

Nasıl bir kişidir dedi: 'Güzel söz söyleyen o kuş ki benim kapımda kapıcı olmaz'.

Ona (bülbüle) onunla (doğanla) oyun göstermek için o anda Doğan'ı yanına çağırdı.

Didi: 'Durum nedir? Ey ezici doğan! yürü, durma, git dolaş, pergel gibi çevresinde dön.

O güçsüz kuşu bul, durumunu anla; gönül sözlerinin açıklamasını yaz.

O'nun sözlerine kulak verip dinle; gizliliklerini inceden inceye araştır.

O'nun görünüşünde bilgelik var mıdır? Elinden iyi bir iş gelir mi?

Bu kuş ondan niçin hoşnutsuzluk çıkarır? Benim dönemimde niçin taşkınlık eder?

O bu topluluktan niçin uzak olur? Bu duruma ne ile aldı? Gör.

Hizmet yolu O'na kolay olmaz; Belki deli, yada sarhoş ve şaşkındır.

Allah'a itaat edin buyruğunu işitmez; buyruk sahiplerini de dinleyip iş yapmaz.

Kendi o yalnızlık yerinde ne buldu, bu düz arada getirsin, söylesin.

Durumu nedir? Ne kazandı, bilelim; malı mülkü varsa görüp alalım.

²³⁰ Nisa, 4/59

²³¹ Nisa, 4/59

- Aña ‘arız olan böyle ne şeydür
Görelüm anı mest iden ne meydür
- Görelüm söylediği hâl mıdır
Veyā bir kıru kıl u kâl mıdır
- 20a Anuñ bu āh u feryādı ne işdür
Ne millettür müselmān yā keşîşdür
- Gelüp itsün o bu dergāha secde
Ki bundan irer iren zevk ü vecde
- 535 Bu derdür taleb olanlara maqşad
Hüdā’dan red olur bundan olan red
- Velī çüinkim aña yol irgüresin
Gözüñle yüzini anuñ göresin
- Tebessüm birle bak anuñ yüzine
Tevāzu’la kulağ ur her sözine
- ‘İtāb itme aña olup gāzab-nāk
Gele senden mebādā gönline pāk
- Şaķın minķār u çengelüñden anı
Ki kılca yoķdur anuñ tende cānı
- 540 Refīķ ol aña rıfķ ile nazār kıl
Sözüñi şāf u bī-ğış hem çözer kıl
- Telattuf eyle aña leynet ile
Ne söz kim dir iseñ di hürmet ile
- Sever çün rıfķı ol Hāyy-ı Müheymın
Gerekdür mü’mine rıfķ ide mü’min
- Ki imānuñ budur añla tarīķi
Refīķi ol ğarībüñ hem şefīķi
- Kılur rıfķ ile mü’min anı hāşıl
Ki olmaz ‘unf ile ķadre vāşıl
- O’nun başına gelen nedir? O’nu sarhoş eden nasıl bir şaraptır? Görelim.*
- Görelim söylediği yaşayış mıdır? Yoksa kuru bir dedikodu mudur?*
- O’nun bu āh ve inlemesi ne iştir? Hangi millettendir? Müslüman mı yada Keşîş midir?*
- O tadıma ve coşkunluğa ulaşmak istiyorsa; bu kapıya gelip baş koysun.*
- İsteklilerin amacı bu kapıdır; buradan geri çevrilen Allah’tan da geri çevrilir.*
- Böylece O’na tezden varıp; gözüyle yüzünü göresin.*
- Yüzüne güler yüzle bak; alçak gönüllülükle her sözüne kulak ver.*
- Öfkelenip de O’nu azarlama; başlangıçta, gönlüne senden temizlik gele.*
- O’nun teninde kıl kadar canı yoktur; O’nu gagalamak ve pençelemekten sakın.*
- O’na arkadaş ol, yumuşak gözle bak; sözünü sade ve hilesiz çöz.*
- O’na yumuşak davranıp iyilik et; ne söylersen saygıyla söyle.*
- O Korkudan koruyan Diri (Allah) yumuşaklığı sever; müminin mümine yumuşak davranması gerekir.*
- İman etmenin yolu budur; yalnızın hem yoldaşı hem de esirgeyicisi ol.*
- Mümin onu yumuşaklık ile ortaya çıkarır; çünkü sertlik ile dereceye ulaşılmaz.*

*Allah'ın Resulü -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Allah insanlara karşı çok yumuşak davranır ve yumuşaklığı sever, yumuşak davranışa hak ettiğini verir; sert davranışa ise hiçbir şey nasip etmez.*²³²

545	Çıkar imdi gönülden kibr ü kîni Esirge lutf ile her ehl-i dîni	<i>Şimdi gönülden böbürlenmeyi ve gizli düşmanlığı çıkar; her din ehlini iyilik ile esirge.</i>
20b	Refîkidür Hüdâ her nâtiwânüñ Şaķın cevır ile oda atma cânüñ	<i>Allah güçsüzlerin yardımcısıdır; sakın eziyet ile canını ateşe atma.</i>
	Teraħħum dârinuñ dilde âsâsın Urup kıl muħkem ol dâruñ binâsın	<i>Esirgeme yerinin gönüldeki direğini vurup o yerin yapısını sağlam yap.</i>
	Müzeyyen eyle saķf ile dârinı Ĝubâr-ı âzdan pâk it yirini	<i>Çatı ile tabanını süsle; aç gözlülük tozundan temizle.</i>
	Derünin kıl muraşşâ ^c cevher ile Reyâhîn ile misk-i ezfer ile	<i>Gönlünü, cevherle, fesleğenlerle, güzel kokulu miskle değerli kıl.</i>
550	Telaţţuf olsun ol dâruñ bisâti Giren luţf ile bulsuñ inbisâti	<i>O yerin döşemesi iyilik olsun; giren iyilikle genişleme bulsun.</i>
	Ėoma saķfında hırsuñ ‘ankebütüñ Ki ifnâ ider ol dâruñ şübütüñ	<i>Çatısında, o yerin görünümünü engelleyen örümceğin aç gözlülüğünden bir şey bırakma.</i>
	Ėapısı üzre yaz ‘ayın ü elf tã Yemininde Ėo kãf u mîm ile rã	<i>Ėapısı üzerine ayın, elif ve ta (‘ãtã: bağışlama) yaz; yemininde kãf ve mîm ile rã (kãmrãn: isteğine kavuşmuş) koy.</i>
	Şimâlin saķla ‘ ayn u mîm ü tã dan Ki sãlîm ola ol Ėapu Ėaţadan	<i>O kapının yanlışlıktan arınmış olması için; sol yönünü ayın, mîm ve ta’dan (‘amţã:)sakla.</i>
	İrenler bu Ėapuya bulsun ikrãm Ėamu noĖşãnına irişsüñ itmãm	<i>Bu kapıya varanlar ağırlansın; herkes eksikliğini tamamlasın.</i>
555	Ferãħ bulsun dilinden Ėam olup dūr Nitekim müzdine irince müzd vur	<i>Gönlünden üzüntü uzaklaşp sevinç bulsun; nitekim beğeniye ulaşınca beğenirlik belgesi ver.</i>
	Teraħħum her kimüñ kim ola kãrı Hüdâ’dan mağfired olur şikãrı	<i>Esirgeme her kimin ki işi olsa; avı Allah’tan bağışlanma olur.</i>
	Esirge yir yüzintüñ her Ėarîbin Belã bãĖında öten ‘andelîbin	<i>Sıkıntı bãĖında öten bülbülle birlikte yeryüzünde her garibi esirge ki,</i>

²³² Müslim, Ebu’l-Hüseyn el- Kureşî, Sahih, Thk.Muhammed Fat Abdulbaki, Daru İhyai’t Turasi’l-Arabi, Beyrut, Tsz, C. IV, s. 2003 (H.Nu: 2593)

Saña gök ehli rahm ide ser-ā-ser
Urasın başına izzetden efser

*Sana göktekiler baştan başa esirgeye; başına
yücelik başlığını vurasın.*

قال رسول الله ء م ارحمو امن في الارض یرحمکم منفي السماء
*Allah'ın Resulü -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Yer yüzündekilere merhamet
ediniz ki gök yüzündekiler de size merhamet etsin.*²³³

Kimüñ kim olmaya gönlünde rahmı
Derününüñ dükenmez derd-i zahmı

*Kimin ki gönlünde esirgeme olmazsa;
gönlünün artan sıkıntısı tükenmez.*

21a 560

Revânına şafâ irmez müdāmī
Meger rahmetde ola ihtimāmı

*Eğer çalışması esirgeme olmazsa; gidişine
hiçbir zaman sevinç ulaşmaz.*

Avāmuñ az olur bunda menāli
İşitgil mesnevīden bu me'ali

*Halkın bunda uykusu az olur; Mesnevi'den
bu açıklamayı işit.*

رحمت جزئ بودمرعام را
رحمت كلي بود هما م را

Bu yolda key sakın sen olma bī-pāk
Ki kırdı cübbe-i cānuñ ider çāk

*Bu yolda çok sakın, sen aklanmamışlardan
olma; çünkü kurt can elbisesini parçalar.*

Harāb olur işüñ olmaz imāret
Hasārat olur itdüğün ticāret

*İşin darmadağın olur, yapı olmaz; ettiğin
ticaret boşa gider.*

565 Bu güftāra bulunmaz hadd u icāz
Görelüm bülbülile nidiser bāz

*Bu söze güzel söyleme ve son bulunmaz;
görelim Doğan Bülbül'e ne diyecek.*

Revān-şuden-i Bāz be-Ṭaleb-i Bülbül ve Yaften-i U Maqam-ı Bülbül-rā
Doğan'ın Yola Çıkması ve Bülbül'ün Yerini Bulması

Süleymānuñ sözün güş itdi çün bāz
Hemān dem perr ü bālin eyledi bāz

*Doğan Süleyman'ın sözünü işitti; anında kol
kanat oynatmaya başladı.*

Giyüp cevşen kuşandı tīg-i berren
Havāya hāzır oldu ola perren

*Şavaş elbisesini giyip karadan kılıcını
kuşandı; kanat açarak havaya hazır oldu.*

Çü kāl üzre giyüp misk-i kadīfe
Şalındı şānasın beg oldu Rīg'a

*Söz üzerine misk kokulu kadife giyip salındı,
sanarsın ki Rīg'a Bey oldu.*

Eli çengālini itdi zehir-nāk
Ki bülbül cāmesini eyleye çāk

*Bülbül'ün elbisesini parçalamak için peçesini
zehirledi.*

²³³ Daru İhyai't Turasi'l-Arabi, Beyrut, Tsz, C.IV, s. S. 323 (H:Nu: 1515).

- 570 Beline bağladı hizmet kuşağın
Temāmet gördi ol rāhuñ yarağın
- Bisāt-ı hizmet-i sulṭānı öpdü
İçinden bülbüle yüz kīne kıpdı
- Kime kâsd itmedi devr-i zamāne
Kimüñ kanını dökmedi yabāna
- Kime şunmadı zehrinden piyāle
Kime itmedi kıhrından havāle
- 21b Şehuñ emrine şöyle durdu ol ner
Ki pāyın kıoyacağ yere kıodı ser
- 575 Nişān bende-i muķbil budur bu
Ki iş buyurulmadan aña duta rū
- Ola emr olsa cānınuñ kıabūlı
Bite göñlünde gözünde kıuşūlı
- Bile kıadrini kendü hizmetüñi
Şaķına mihterinüñ kıürmetini
- Cenābından ne vaķt irişe fermān
Bile ol vaķtı mürde cismine cān
- Ne dilde olsa büy-ı Hāķ şināı
Bulunmaz anda fı'ı-i nā-sipāı
- 580 Kıanadın açdı ol dem bāz-ı kıannāz
İdüp medķ-i Süleymān'a ser-ağāz
- Havāya dökdi murğ-ı hevā'ı
«Urūc itdi semāya şan semā'ı
- Havāda per kıaķarken şağ ile şol
Maķāmın gözler idi bülbülüñ ol
- Çü himmet bālını açdı mihāne
İrişdi bülbül olan būsitāne
- Anı bir būsṭān gördü müzeyyen
Ağaçları çiçekleri muķannen
- Hizmet kuşağını beline bağladı; o yolun hazırlığını tümüyle gördü.*
- Sultanın hizmet eteğini öptü; içinden Bülbül'e yüzlerce düşmanlık koptu.*
- Zamanı döneminde kimi dövmeye kalkmadı; kimin kanını yere dökmedi!*
- Kime ağusundan kadeh sunmadı; zorbasıyla kimi havaya uçurmadı!*
- O er Şah'ın buyruğuna şöyle durdu; ayağını koyacak yere başını koydu.*
- Sağlam kölenin belirtisi budur ki iş buyurulmadan ona yüz tuta.*
- Ne buyurulsa candan kabul ede; çıkacak (buyruk) gönlünde gözünde bite.*
- Kendi işinin kıymetini bile; büyüklerinin saygınlığını sakına.*
- Büyüğünden ne zaman buyruk ulaşırsa; ölü bedenini canlandırarak o zamanı bile.*
- Hak kokusunu tanıma, hangi gönülde olsa; şükürsüzlük eylemi onda bulunmaz.*
- Herkesle eğlenen Doğan, o an Süleyman'a yeniden övgü sunup kanadını açtı.*
- İstekli kuşları boşluğa topladı; gök varlığı gibi göğe yükseldi.*
- O havada sağlı sollu kanat kakarak; Bülbül'ün sözlerini gözlerdi.*
- Büyüklere etkili kanadını açtı; Bülbül'ün bulunduğu gül bahçesine ulaştı.*
- Ağaçları, çiçekleri düzenli, süslenmiş bir gül bahçesi gördü.*

- 585 Revān olmuş içinde āb-ı cārī
Cināna taʿn ider her bir kenārı
- Semenler yāsemīnler hep açılmış
Gülü nesrini hārından seçilmiş
- Şakāyık yüzini dutmuş semāya
Gözini nergis açmış her yañaye
- Ayağ üstinde sünbül ʿāşıkāne
Benefşe boynun egmiş şūfiyāne
- 22a Reyāhīn ü çiçekden bī-nihāyet
Açılmışdı ki yok had ile ğāyet
- 590 Kimi sürh ü sepīd ü kimi ezrak
Kimi bulmuş yeşil renk ile revnak
- Kimi mazhar cemāle kim celāle
Kimi benzer harāma kim helāle
- Ṭolu hem anda eşcār-ı müşemmer
Biri birine sır söyler çatup ser
- Şulu şeftālu vü engür ü ābī
Ki yarılrsa aşar içinden ābı
- Enār u sīb ü emrūd ile mışmış
Müleffef olup eşcārı kırışmış
- 595 Ne eşcārına var hadd u kerāne
Ne esmārı gelir vāf u beyāne
- Düzüp maḥfil içinde bülbül-i mest
Gülün ʿışkında varın vermiş ez-dest
- Figān u āh u zār itmiş işini
Geçürmüş bunda yaz u kışını
- Sivā-yı ʿışk-ı gül dilde ne kim var
Reh-i ʿışk içre kılmış cümle īsar
- Ḳomamış ğayre gönlinde mecālī
- Her bir kenarı cenneti utandıracak biçimde,
içinde akar sular akmaktadır.*
- Semenler, yaseminler hep açılmış; gülü,
yaban gülü dikeninden seçilmiş.*
- Gelincik, yüzünü göğe tutmuş; nergis,
gözünü her yöne açmış.*
- Sümbül ayak üstünde âşık gibi; menekşe
sufiler gibi boynunu eğmiş.*
- Sayırsız reyhan ve çiçek açılmıştı, sınırı
yoktu.*
- Kimi kırmızı ve beyaz, kimi mavi; kimi yeşil
renk ile güzellik bulmuş.*
- Kimi güzelliği, kimi sertliğiyle ortaya çıkmış;
kimi uygun olana kimi uygun olmayana
benzemiş.*
- Ayrıca, biri birine baş çatıp gizliliklerini
söyleyen; meyve ağaçlarıyla dolu:*
- Sulu şeftali, incir ve yarılrsa, içinden su
akacak gibi ayva .*
- Nar, elma ve armut ile erik birbirine sarılmış
olup ağaçları kırışmış.*
- Ne ağaçlarına sınır ve son var; Ne
meyvelerinin özellikleri saymakla biter.*
- Şarhoş bülbül, bulunduğu yeri düzenleyip
gülün aşkına, elinde ne varsa vermiş.*
- İşi inleme, ah ve ağlama olmuş; yaz ve kışını
bunlarla geçirmiş.*
- Gülün aşkının dışında gönülde ne var; tüm
verdiklerini aşk yoluna vermiş.*
- Gönlinde başkasına yer vermemiş; bütün
düşünceleri ve hayalleri süpürmüş.*

- Süpürmüş cümle efkâr u hayâli
- 600 Derûnın māsivâdan eylemiş pāk
Birûnın gonça-i gül gibi şad çāk
- İçürmiş gül aña bir cür'a bāde
Şu vermiş hürmen-i 'ömrini bāde
- Cihân kaydından olmuş cümle āzād
Diyār-ı lā-mekāna bulmuş irşād
- Ne beg pervāsı var anda ne kâzî
Ne müstaḳbel teḳāzāsı ne māzî
- 22b **Residen-i Bāz be-Maḳām-ı Bülbül ve Yaften-i Bülbül-rā**
Dogan'ın Bülbül'ün Yerine Varması ve O'nu Bulması
- İrişdi bāz çün gördi bu ḫāli
Birez fiḳr itdi bu gizlü me'ālî
- 605 Eşer kıldı derûnına bu ḫālet
Ġazabdan kıldı şıdk ile inābet
- Meşāmin bûy-ı gülzār eyledi mest
Revānın bûy-ı ezhār eyledi mest
- Hem itdi bülbülün āvāzı te'sîr
Küdüretten şafāya buldı taḡyîr
- Ḥuşūnet gitdi şaf oldı 'ilelden
Bıraḳdı buḡz u kîn esbābın elden
- İçürdi bülbül aña bir ḳadeḫ mey
Gözine bir görindi şems ile mey
- 610 Yüceldi ḳadri güyā irdi çarḫa
Şafāsından toḡan hem girdi çarḫa
- Eyü ile otur eylük bulasın
Yaramaz işleriñden ḳurtulasın
- Eyü ola kimüñ kim hem-nişîni
İder ḫayre mübeddel şerr işini
- İçini, görüntülerden temizlemiş; dışını, gonca gül gibi yüz parça etmiş.*
- Gül O'na bir yudum içki içirmiş; su, ömrünün harmanını yele vermiş.*
- Dünyaya bağlılıktan tümüyle kurtulmuş; yersiz yurdunda doğru yolu bulmuş.*
- O'nda ne bey ne de kadı korkusu var; ne gelecek ne de geçmiş kaygısı (var.)*
- Doğan varıp bu durumu gördü; bu gizli anlamı biraz düşündü.*
- Bu durum içine etki bıraktı; samimi olarak kızmaktan vazgeçti (tevbe etti).*
- Gül bahçesinin kokusu burnunu uyuşturdu; çiçeklerin kokusu gidişini değiştirdi.*
- Hem Bülbül'ün ötüşü etkiledi; üzüntünün yerini mutluluk aldı.*
- Sertlik gitti, sakatlıklar düzeldi; zorbalık ve düşmanlık nedenlerini elden bıraktı.*
- Bülbül ona bir kadeh şarap içirdi; gözüne güneş ile ay bir göründü.*
- Değeri yüceldi, sanki göklere ulaştı; Doğan sevincinden göklere uçtu.*
- İyi ile otur iyilik bulasın; yaramaz işlerden kurtulasın.*
- Kimin ki arkadaşı iyi olursa; kötü işini iyiliğe dönüştürür.*

Ḥalīli mezhebinde olur ādem
Gerekse ol iyü olsun gerek kem

O (arkadaş), ister iyi olsun isterse kötü; insan arkadaşının görüşünde olur.

Muşāhib olmaz idi iki ādem
Eger cinsiyyet ile olmasa zām

İki insan aynı cinsiyette olmazsa arkadaş olmazdı.

قال عليه اسلام المرء علي دين خليله فلينظر احدكم من يخال
(Allah'ın Resulü) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: *Kişi dostunun dini üzerinedir, o halde sizden biri kimi dost edineceğine dikkat etsin.*²³⁴

615 Nazar kııl imdi ey ḥaḳ yola zāhib
Saña kimdür gice gündüz muşāhib

Ey doğru yola giren! Şimdi bak: sana gece gündüz sohbet arkadaşlığı eden kimdir?

Seni şerr işe yiltenler degül dost
Çıkarur senden anlar ʿāḳībet post

Seni kötü işe yönlendirenler dost değildir; onlar sonunda senden post çıkarır.

23a Yaḳın olmaḳ diler her kim Ḥüdüā'ya
Yaḳın olsun cihānda evliyāya

Kim Allah'a yakın olmak isterse; dünyada velilere yakın olsun.

هر که خواهد همیشینی با خدا
کو نشین اندر حضور اولیا

Muşāhib ikidür ʿālemde ancaḳ
Ki şöḥbet ola anlarla muḥaḳḳaḳ

Alemde sohbet arkadaşı gerçekte ikidir; kesinlikle onlarla sohbet edilmelidir.

620 Biri taḥşīl-i ʿilm itdüğüñ insān
Biri taḥşīl-i zevḳ-ı ḥāl u ʿirfān

Biri bilgi öğrenen insan; biri de (dini) yaşayış ve anlayış zevkini öğrenen.

Ḳalanı bī-vefādur yoḳ şebātı
Zemīn-i şüredür bitmez nebātı

Kalanı sözünü yerine getirmez, kararsızdır; verimsiz toprak gibidir, üzerinde bitki bitmez.

Muḳārin olmıyan ehl-i şalāḥa
İrişmez kārı ḥayr ile felāḥa

Doğruluk yolundakilere yakın olmayanın işi, iyiliğe ve kurtuluşa ulaşmaz.

Şaʿādetdür yüzün görmek suʿāduñ
Keser şerrini anlar nefsi-i ʿāduñ

Doğrunun yüzünü görmek mutluluktur; onlar düşman olan nefsin kötülüklerini keser.

İrişmek bir nefsi-i ehl-i kirāma
Sebeb olur müʿebbed ihtirāma

Ululardan birinin nefsine erişmek; sonsuza kadar saygıya neden olur.

625 Bu pende eyleme cehl ile inkār
Ki bu kār ehli ḥaḳ kārıdur ey yār

Ey sevgili, bu iş ehli hak işidir; bu öğüdü bilgisizlikle geri çevirme.

²³⁴ Daru İhyai't Turasi'l-Arabi, Beyrut, Tsz, C.IV, s. 589 (H.Nu:2378).

Diyeyin bir hikāyet añlağıl hoş
Ki şekden göñlüñ anuñla ola püş

*Bir hikaye anlatayım, iyi anla ki gönlün
kuşkudan onunla örtüne.*

Āmeden-i Kāşid-ı Kayşer-i Rūm be-Medīne Hāzret-i ‘Ömer-rā Rađıya’llah[u ‘Anh]
*Rum Kayseri’nin Habercisinin Hazret-i Ömer’in -Allah Ondan Razi Olsun- Şehrine
Gelmesi*

	<p>Kaşan kim ‘Ömer’e degdi hilāfet Cihāna döşedi h̄vān-ı ‘adālet</p>	<p><i>Yönetim Ömer’e geçtiğinde; O, dünyaya adalet yemeği döşedi.</i></p>
	<p>İşidildi kamu beglerde adı Şalāh u ‘ilm ü taqvā vü reşādı</p>	<p><i>Doğruluğu, bilgisi, yaşantısı ve olgunluğuyla; adı tüm beylerde işitildi.</i></p>
	<p>Düzüp bir elçi aña Kayşer-i Rūm Eline virdi bir mektüb-ı mevhum</p>	<p><i>Rum Kayseri O’na bir elçi seçip eline kuruntulu bir mektup verdi.</i></p>
630	<p>Revāne oldı dürlü rağbet ile Medīne’ye irişdi müddet ile</p>	<p><i>Pek çok ilgi ile yola çıktı; bir süre sonra Medine’ye ulaştı.</i></p>
23b	<p>Didi kaşr-ı halīfe kandadır tā Yüzüm urup idem qaddümi dū tā</p>	<p><i>Dedi: ‘Halifenin sarayı nerededir? Yüz vurup karşısında boyun eğem’.</i></p>
	<p>Virüp mektüb alam andan cevābı Dutam Rūm iline rāh-ı şavābı</p>	<p><i>Mektubu verip O’ndan yanıtı alayım; Rumeline, doğru yolu tutayım.</i></p>
	<p>Didiler kaşrı yok zāhirde anuñ Eger ki şahıdır şimdi cihānuñ</p>	<p><i>Dediler: ‘Görünürde O’nun sarayı yoktur. Ancak o şimdi dünyanın şahıdır.’</i></p>
	<p>Derünīdür anuñ kaşrı görünmez Çerāğ-ı lā-yezelīdür söyünmez</p>	<p><i>Gönüldedir O’nun sarayı görünmez; mumu bitimsizdir hiç sönmez.</i></p>
635	<p>Hilāfetle cihānda nāmı şāyi‘ Olupdur līki ol bir nāne kāni‘</p>	<p><i>Dünyada adı hilafetle ünlenmiştir ancak o bir ekmekle yetinir.</i></p>
	<p>Sarāy-ı kaşra olmadı muqayyed Virildi aña pes mülk-i mü’ebbet</p>	<p><i>Gösterişli saraylara bağımlı olmadı; Çünkü O’na sonsuzluk yeri verildi.</i></p>
	<p>Olupdur kalbi anuñ kaşr-ı şahī Ki kılmışdur anı mücellā ilāhī</p>	<p><i>Allah onu ayna kıldığı için; onun kalbi şah sarayı olmuştur.</i></p>
	<p>Göreydüñ kaşr u otağımı anuñ Vireydüñ yolına baş ile cānuñ</p>	<p><i>O’nun sarayını ve otağını göreydin; yoluna can ile başın verirdin.</i></p>
	<p>Fedā ideydüñ aña varuñı heb</p>	<p><i>Bineğini sevgisi yoluna sürerdin; tüm varını O’na bağışlardın.</i></p>

Süreydüñ sevgüsi yolına merkeb

640 Velīkin gözde olsa zerrece ‘ayb
Olur māni‘görünmez aña ol ‘ayb

Ancak gözde küçük bir leke olsa; kusurun görünmesine engel olur.

Şiniden-i Kāşid Evsāf-ı ‘Ömer-rā Rađıya’ llāhü ‘Anhü Yaften-i Ūrā Zīr Hürmā
O’nu Hurma Ağacının Altında Bulan Habercinin, Ömer’in - Allah Ondan Rızı Olsun- Özelliklerini Dinlemesi

İşitdi çünki kāşid bu hitābı
Göñülde yazdı bu müşkil cevābı

Elçi bu söylevi işitince; bu zor yanıtı gönlüne yazdı.

Derūnında muhabbet oldu peydā
Olup ‘ışkı ‘Ömer’de cān-ı şeydā

Gönlünde sevgi belirdi; aşkı Ömer’de şakınlığa dönüştü.

Didi bunuñ gibi kimse cihānda
Olur mı bā-ħuşuş iş bu zamānda

Dedi: ‘Dünyada bunun gibi kimse özellikle bu zamanda hiç olur mu’?

Ƙodı esb ile esbāb-ı hevāsın
Dağıtdı nefsinüñ heb muƘtezāsı[n]

Bineği ile isteklerinin nedenlerini bırakıp nefsinin gerekçelerini dağıttı.

24a 645 Gözin her yaña şaldı cüst u cūya
Göñül ađdı şanasın düşdi cūya

Gözünü arayıcılıkla her yöne gezdirdi; sanarsın gönlü akıp suya düştü.

Ʀaleb-nāk oldu göre yüzün anuñ
İşide cān ile her sözün anuñ

Çok istedi ki O’nun yüzünü göre; her sözünü can (kulağı) ile işite.

Ʀaleb irgürür insānı murāda
Ʀalebden yeg ne var dār-ı fenāda

İsteme, insanı isteğine ulaştırır; yokluk dünyasında istemeden daha iyi ne var!

Ʀaleb olmasa maƘsūda irilmez
Kapu ƘaƘılmasa aña girilmez

İsteme olmasa amaca ulaşılmaz; kapı çalınmasa ona girilmez.

Gezerken her yaña divāne var ol
Aña gösterdi nāgeh bir kişi yol

O her yöne deli gibi gezerken; o an, bir kişi ona yol gösterdi.

650 Didi ey ‘Ömer’ün ‘ışkında şeydā
Yatupdur uşda ‘Ömer zīr-i hürmā

Dedi: Ey Ömer’in aşkıyla şaşkına dönmüş; Ömer hurma ağacının altında yatmaktadır.

İdinmiş sāye-i ģaƘ sāye anı
Uyur amma uyanık ‘aƘl u cānı

Hakkın gölgesi onu gölge edinmiş; uyur ama aklı ve canı uyanık.

Ne ģādīm var Ƙapusında ne bevvāb
Ne yaşdıƘ ne dōşek ne özge esbāb

Kapısında ne hizmetli ne de kapıcı var; ne yastık ne dōşek ne de başka nedenler.

	Sürüp kaşid ile kâşid aña rāhı Yüzine nāgehān itdi niğāhı	<i>Elçi bilerek O'na (doğru) atı sürüp yüzüne birden bire baktı.</i>
	Tenine lerze vü gönline rehbet Düşürdi ol nazar lık itdi gayret	<i>Bakmaya çalışırken bedenine titreme ve gönline korku düşürdü.</i>
655	Ta'accüb kıldı didi ey dirîğa Ne hâletdür ki olmuş bunda peydā	<i>Şaşkınlıkla dedi: 'Ey esirgeyen, bunda ortaya çıkan nasıl bir yaşamdır'?</i>
	Niçe şehler cenābına irişdüm Niçe niçe alışdum hem virişdüm	<i>Nice şahlar katına vardım; nice nice tanıştım, konuştum...</i>
	Gönül olmazdı anlardan hatar-nāk Bu merd-i hufteden geldi bugün bāk	<i>Gönül onlardan korkmazdı; bu uyumuş kişiden, bak, bugün (ne) geldi.</i>
	Bahadurlarla ben çok iyledüm ceng Velī kıldı benim bu cānımı deng	<i>Ben yiğitlerle çok cenk yaptım; ancak bu, canımı şaşkına çevirdi.</i>
	Ĥudā'dandur bu heybet bildüm el-ħak Ki itmez kimse kendü bunu mutlak	<i>Doğrusu bu yiğitliğin Allah'tan olduğunu bildim; yoksa kimse bunu kendiliğinden yapamaz.</i>
24b 660	Ne gönüldeki olsa ĥavf-ı rahmān Ĥudā kōrkudur andan niçe insān	<i>Hangi gönülde Allah korkusu olursa; Allah nice insanı ondan korkutur.</i>
	Anuñ kim kōrkusu yokdur Ĥüda'dan Düşer canına kōrĥu her aradan	<i>Kimin Allah'tan korkusu yoksa; onun gönline her yönden korku düşer.</i>
<p>قال رسول الله صل الله عليه و سلم من خاف الله خوف الله منه كل شيء و من لم يخف الله خوفه الله من كل شيء <i>Allah'ın Resulü -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Kim Allah'tan korkarsa, Allah da her şeyin ondan korkmasını sağlar; kim de Allah'tan korkmazsa, Allah da onun her şeyden korkmasını sağlar.</i>²³⁵</p>		
	Elin bağladı kâşid 'izzet ile Muķābil durdı aña ĥürmet ile	<i>Elçi, saygıyla el bağladı; O'nun karşısında saygıyla durdu.</i>
	Çü bir dem muntaẓır oldu bu ĥāle İrişdi cānına dürlü nevāle	<i>Bu durumda biraz bekledi; gönline türlü değerler ulaştı.</i>
	Uyandı uyĥudan pes 'Ömer ol dem Görür kim karşıda durur bir ādem	<i>Ömer, O arada uykudan uyandı; kaşısında bir adamin durduğunu gördü.</i>

²³⁵ El- Münziri, Ebu Muhammed Abdulaziz, el-Terğib ve't- Terhib, Thk. İbrahim Şemseddin, Darü'l-Kitabi'l İlmiye, Beyrut 1417, C.IV, s. 134 (H.Nu: 5123).

- 665 Oğudı yanına sordı peyâmın
Gelicek luğf ile aldı selâmın
- Yanına çağırđı, getirdiği haberi sordu;
gelerek yumuşakça selamını aldı.
- Selâm evveldür andan kıl ile kâl
Bunu böyle dimişdür řāhibü'l-hâl
- Selam sözden öncedir; hal sahipleri bunu
böyle demişlerdir.
- Telağğuf birle sordı hâlin anuñ
İşidüp añladı aqvâlin anuñ
- Onun durununu yumuşakça sordu; onun
sözlerini işitip anladı.
- Emîn itdi pes anı korğulardan
Geçürdi dürlü dürlü kayğulardan
- Onu korkulardan güvende etti; türlü türlü
kayğılardan uzaklaştırdı.
- Anı Hāğğuñ kelâmından haberdâr
İdüp güşına didi niçe esrâr
- Onu Allah'ın sözünden haberdar edip
kulağına nice gizemler söyledi.
- 670 Derünün buldı kâbil gitmiş illet
Hemândem şaçdı aña toğm-ı himmet
- Gönlü bunları benimsedi, sakatlıklar gitti; o
anda himmet tohumunu ona şaçtı.
- Çü toğm-ı pâki buldı arz-ı hâli
Bitürdi bir nefesde yüz nihâli
- Arılık tohumu durumuna yer etti; bir nefeste
yüz fidan bitirdi.
- Murâdı bir dem içre oldu hâşıl
Cüdâlık gitdi yâra oldu vâşıl
- İsteği o anda yerine geldi; ayrılık gitt,
sevgiliye ulaştı.
- 25a Talebde kâmil olsa merd-i şâlib
Açılır aña ebvâb-ı meşâlib
- İstemede, isteyen insan olgun olsa; ona istediği
kapılar açılır.
- Řuřuruñdur seni Hāğ'dan iden dūr
Ve ger ne müzd irür ey merd-i müzdür
- Seni Allah'tan uzaklaştıran yanlışlarındır; ey
ücretli kişi ücretin nedir?
- 675 Hāğuñ yolına ger olsañ mücâhid
Saña feth olmaya mıydı mağâşıd
- Eğer Allah yolunda çalışsaydın;
amaçladıkların sana açılmaz mıydı!
- Velî nefsüñ ider dâim be-şaleb
Sebîlüñ sedd ider kibr ü riyâset
- Ancak nefsin sürekli isteklenir; böbürlenme
ve başkanlık yoluna engel olur.
- Bu yolda aşık ile itseñ cihâdı
Saña fazl-ı Hüdâ olurdu hâdî
- Bu yolda aşık ile çalışsan; Allah'ın bereketi
üzerine iner.
- قال الله تعالى والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا
Yüce Allah şöyle buyurdu: Ama bizim yolumuzda cihad edenleri, elbette kendi
yollarımıza eriştireceğiz. (Ankebüt Suresi, 69. Ayet)
- Hidayet selsebîlinden iden nüş
Niçün şevkînden anuñ itmeye cüş
- Doğruluk suyundan içen; niçin onun
sevincinden coşmasın!

- Muhabbet yok derününda meger kim Anuñ çün oldı keslān aña hākīm *Eğer gönlünde sevgi yoksa; ona, uyuşukluk hükmeder.*
- 680 .Muhabbet yolunuñ güçdür sülūki
Çul ider gāh olur ʿışk-ı mülūki *Sevgi yolunun yolculuğu güçtür; bazen kul eder, bazen yöneticilerin aşkı olur.*
- Maʿāşiden senüñ yoqdur firāruñ
Anuñ çün yoq muhabbetde qarāruñ *Senin suçlardan ayrılacağın yoktur; onun için sevgide sürekliliğin yok.*
- Hayālātuñ olupdur cāna hāy[?]ıl
Saña pes niylesün ol şeyh-i kāmīl *Görüntün gönlünün görünmesine engel olmaktadır; sana o olgun şeyh ne yapabilir.*
- Çü himmet olmaya sende hüveydā
Devā kim eyleye cümle olur dā *Çünkü sende içtenlik belirmeyince; (sana) ilaç bulmada herkes çaresiz kalır.*
- Sevilmiş olmasa cāy-ı zirāʿat
Ekilmez ol yire tohm-ı hidāyet *Tarım alanları sevilmiş olmasa; o yere doğruluk tohumu ekilmez.*
- 685 Resüle ʿammisi haqqında Mevlā
Ne didi añladuñ mı fāş u peydā *Allah'ın, Peygambere amcası hakkında açık ve net olarak ne dediğini anladın mı?*
- Muhabbet itdüğüne sen hidāyet
İdemezsin benümdür ol ʿināyet *Ben yardım etmedikçe; sevdiğilerine doğruluğu öğretemezsin.*

قال الله تعالى انك لاتهدي من احببت و لكن الله يهدي من يشاء

Yüce Allah şöyle buyurdu: (Resulüm!) Sen sevdiğini hidayete erdştiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir. (Kasas Suresi, 56. Ayet)

- 25b Aç imdi çeşmüni iy merd-i dānā
Bu qudret ʿālemini qıl temāşā *Ey bilgin insan şimdi gözünü aç; bu Güçlü'nün alemini gözlemler.*
- Ki bir dem var mıdır ola hidāyet
Muqābil olmaya aña dālālet *Bir an var mıdır ki doğruluğa karşılık sapıncılık olmasın.*
- Qurılmış iki şuretdür Hüdā'dan
Bozulmaz şahibi çıkmaz edādan *Allah tarafından kurulmuş iki görünümüdür; işi yapanın sistemi bozulmaz, tutumu değişmez.*
- 690 Birikmez her ikisi bir nefesde
Görüntür bir bir ammā cümle kesde *Her ikisi bir bedende durmaz; ama herkeste tek tek görünür.*
- Bunuñ şerhine yokdur hadd u pāyān
İdelüm bülbül ile gülden elhān *Bunun açıklamasına sınır ve son yoktur; bülbül ile gülden ezgilere devam edelim.*

Şiniden-i Bülbül Āmeden-i Bāz-rā ve Vidā Kerden-i U Gül-rā
Bülbül'ün Doğan'ın Gelişini İşitmesi ve Güle Veda Etmesi

	İşitdi geldügin bülbül toğanuñ Havāle olduĝın çavuş aĝanuñ	<i>Bülbül Doğan'ın geldiğini işitti; çavuş aĝanın havada olduğunu (gördü).</i>
	Hıṭāb itdi güle kim iy dil-efrüz Niçe bir ire ʿıṣṣuñdan baña süz	<i>Söyledi güle: 'ey gönlü yaralı, bana senin aşkımdan ne kadar acı ulaşacak'.</i>
	Niçe bir vālih ü şeydā olam ben Niçe bir ʿāşık-ı rüsvā olam ben	<i>Ben ne kadar daha şaşkın ve deli olacağım; ben ne kadar daha dillerde dolaşan aşık olacağım.</i>
695	Niçe bir derd ile olam perişān Gezem āvāre niçe iy perişān	<i>Ey kendini dağıtmış! Ne kadar daha dert ile daĝınık olup boş boş gezeceğim.</i>
	Bu hicrānuñ ʿāceb oranı yok mı Bu rāh-ı mihnetüñ pāyānı yok mı	<i>Bu ayrılığın acaba sonu yok mu? Bu eziyetli yolun sınırı yok mu?</i>
	Bu derde yok mıdur destüñde çāre Oñulmaz mı ʿāceb bu gizlü yāre	<i>Bu derde senin elinde bir çözümü yok mudur? Bu gizli yara iyileştirilez mi?</i>
	Berü gel bu gice ḥalvet sarāya Daḥı қоymayalum kimse araya	<i>Bu gece yalnızlık sarayına gel; ikimizden başka kimse olmasın.</i>
	Senüñle idelüm ʿıyş-ı nihānī Muvaşşal eyleyelüm cāna cānı	<i>Seninle gizlilikleri yaşayalım; cana canı ulaştıralım.</i>
26a	700 İkilik perdesi gitsün aradan Şoruşup söyleşelüm mācerādan	<i>İkilik perdesi aradan gitsin; yaşadıklarımızdan sorup söyleşelim.</i>
	Niyāz u nāz ḳatıdur bu gice Derüñi rāz vaḳtidür bu gice	<i>Bu gece yalvarma yakarma katıdır; bu gece gönül gizliliklerinin (belirme) vaktidir.</i>
	Gice ʿāriflerüñ āsāyişidür Gice aşıklarüñ nāle işidür	<i>Gece Allah dostlarının güvenliğidir; gece aşıkların ağlayış vaktidir.</i>
	Gice irdi iren ḳadr u berāta Gice irdi iren āb-ı ḥayāta	<i>Kurtuluşa ve değere ulaşanlar gece ulaştı; ölümsüzlük suyuna ulaşanlar gece ulaştı.</i>
	Gice görüñdi Musā gözine nār Gice çeşm-i dilinden gitdi estār.	<i>Ateş, Musā'nın gözüne gece göründü; örtüler, gönül gözünden gece kalktı.</i>
705	Şecerden gice işitdi ḥıṭābı	<i>Ağaçtan sesi gece işitti; kitabı, eline gece sunuldu.</i>

- Gice şunuldu destine kitābı
- Gice nāzil olupdur yire Qurān
Gice oldı Muhammed Haqq'a mihmān
- Gice kıldı semāvāta ʿurūcı
Gice seyretti eflāk u burūcı
- Gice söylendi aña sırr-ı mübhem
Gice bindi Burāk'a oldı hurrem
- Gice içinde setr üistirāhat
Bulunup örtülür niçe fazāhat
- 710 Libās itdi anı insāna Mevlā
Ceʿalnāʾ-leyle buyurdu **libāsā**²³⁶
- Gice vuşlāt ne hoşdur dirīgā
Gele dilber maqāmın ide meʿvā
- Aradan refʿ ola küll-i hicābuñ
Çalına dest-i yār ile rebābuñ
- Döne mey şunıla şāgar kefüñe
Dutan ışk ola āheng-i defüñe
- Seni senden ala bŷy-ı muḥabbet
Gide küll-i mecāl u şabr u ŧākat
- 26b 715 Sen idesin niyāz u ol saña nāz
Gide perde aradan söylene rāz

*Kuran yere gece indirilmeye başlanmıştır;
Muhammed Allah'a gece konuk olmuştur.*

*Gece göklere yükseldi; burçları ve
gezegenleri gece seyretti.*

*Bilinmeyen gizlilikler O'na gece söylendi;
Burak'a gece binip mutlu oldu.*

*Yatma ve dinlenme gece içinde; nice
alçaklıklar (gece) bulunup örtülür.*

*Allah geceyi insana örtü yaptı; **geceyi bir
örtü yaptık** buyurdu.*

*Aman! Gece kavuşmak ne güzeldir; güzel
gelir makamını yurt edindir.*

*Aradan tüm perdeler kaldırıla; sevgilinin
eliyle saz çalma.*

*Şarap döne, eline kadeh sunula; defin
çalgısına tutulan aşık ola.*

*Sevgi kokusu seni senden ala; tüm güç, sabır
ve kuvvet gide.*

*Sen ona yalvarasın, o sana karşı şımara;
aradan perde gide, gizlilikler söylene.*

Şıfat-ı Şeb-i Vidāʿ-kerden-i Bülbül-rā ve Musā Menʿ-ı U bā-Gül

Ayrılış Gecesinde Bülbül'ün Gül ile Sohbeti

Gice çün sakin oldı cümle murğān
Yatağın düzdi ins ü cin ü ḥayvān

*Gece tüm kuşlar sessizleşti; cin, insan ve
hayvan yatağını dizdi.*

Müzeyyen oldı mehtāb ile gülzār
Ḥurūşa geldi yine bülbül-i zār

*Gül bahçesi ay ışığıyla süslendi; ağlayan
Bülbül yine coşmaya başladı.*

Çü ḥālī kaldı nāşiden miyāne
Gül ile başladı düzdi fesāne

*Bir aralık şiir söylemekten boş kalınca; gül
ile efsane düzmeye başladı.*

²³⁶ Nebe, 78/10

- Gehī gül añā iderdi hıtābı
Virürdi bülbül añā hoş cevābı
- 720 Gehī olurdu şādān u ʔarab-nāk
Yaķasın şevķ-i gülden eyleyüp çāk
- Gehī gül yüzine urup yüzini
Unudurdu temāmet kendüzini
- Gehī fırķat zamānını idüp yād
Olurdu vaşla irüşdüğine şād
- Gehī birbirine olup leb-ā-leb
Sürerdi gül yüzine rüy u ğabğab
- Gehī şunardı gül añā dolu cām
Gehī söylerdi bu añā serencām
- 725 Bu resme birbiriyle iderek zevķ
Yeni başdan irişdi bülbüle şevķ
- Didi iy cümle hūb olanlara tāc
Güzellikde güzeller saña muhtāc
- Mişālūñ gelmedi mülk-i cihāna
Cemālūñ revnākına yoķ bahāne
- Meşāmı mest ider būy-ı laṡfūñ
Şeref virür göze cism-i şerifūñ
- 27a Ƙoķusu sende zāhirdür cinānuñ
Sürür isen cihānda her canānuñ
- 730 Yavuz gözler saña irğürmesün göz
Cefālar dutmasun senden yaña yüz
- Benimle ʕahdüñi kılma ferāmuş
Benim zārım işidüp olma hāmuş
- Benüm ʕişķuñda yoķ şabr u ķarārım
Seni sevmekte aşla ihtiyārım
- Bazen Gül ona seslenirdi; Bülbül ona güzel yanıt verirdi.*
- Yakasını gülün ateşinden parçalayıp bazen sevinçli ve coşkulu olurdu.*
- Bazen Gül'ün yüzüne yüzünü vurup kendi özünü tümüyle unuturdu.*
- Bazen ayrılık zamanını anıp kavuşmanın gerçekleşmesine sevinirdi.*
- Bazen birbirleriyle dudak dudağa olup Gül yüzüne yüzünü ve gagasını sürerdi.*
- Bazen Gül ona dolu kadeh sunardı; bazen bu ona başından geçenleri anlatırdı.*
- Bu durumu birbiriyle tadımlarken; Bülbül'e yeni baştan isteklenme ulaştı.*
- Dedi: Ey tüm güzellerin başı olan; güzellikte güzeller sana gereksinimli.*
- Senin bir benzerin dünyaya gelmedi; yüzünün parlaklığına diyecek yok.*
- Yumuşak kokun burnumu sarhoş eder; temiz bedenin gözü onurlandırır.*
- Dünyada her sevdiğini sürersen cennetin kokusu sende görülür.*
- Kötü gözler sana göz değdirmesin; senden yana yüz eziyetler çekmesin.*
- Benimle sözleşmeni unutma; benim ağlamamı işitip sessiz kalma.*
- Benim, aşkında sabır ve sürekliliğim yok; seni sevmekte kesinlikle çaresizim.*

- Bulunmaz sencileyin baña maşûk
Saña aşık benim gibi iken çok *Benim gibi sana âşık çok iken; bana senin gibi bir sevgili bulunmaz;*
- Ne ışkuna bulunur hadd u gâyet
Ne derd ü mihnete bir dem nihâyet *Ne aşkına sınır ve son bulunur; ne dert ve sıkıntıya bir an bitiş.*
- 735 İder ışkunu beni âvâre her dem
Derûnumı kılar şad-pâre her dem *Aşkın beni her an başıboş yapar; gönlümü her an yüz parça eder.*
- Giceler şubha dek nâlânîm ben
Fırâkunu odına biryânîm ben *Gece sabahlara kadar inlenicim; ayrılığın ateşine kebabım.*
- Lebüm hüşk oldu çeşmüm eşk-i bârân
Zemîn-i hüşke hoşdur yağsa bârân *Dudaklarım kurudu, gözüm yağmur gibi gözyaşı dökmekte; kurumuş toprağa yağmur yağması güzeldir.*
- Nizâr oldu tenüm zârlıg ile
Vücûdum hârmânı şavrıldı yıl ile *Ağlamaktan tenim zayıfladı; bedenimin harmanı yelle savruldu.*
- Bilemem niçe olur âhiri kâr
Ne ızhâr ideser bu çarh-ı gaddâr *Sonunda nasıl bir kazanç olur, bilemem; bu kıyıcı felek (bakalım) ne gösterir.*
- 740 Ne şerbet ideser câna nevâle
Ne mihnet eyleye başa havâle *Nasip, bu cana nasıl bir tatlılık edecek; başımıza ne gibi bir dert gelecek!*
- Çatı korhodayım iy şâh-ı hübân
Ki telh ide bu bezm-i hâş-ı devrân *Ey güzellerin şahı, bu dünyanın kendine özgü toplantısı acı olacak diye büyük bir korku içindeyim;*
- Vişâl ola mübeddel iftirâka
Düşe cân-ı zaîfüm ihtirâka *Kavuşmanın yerini ayrılıklar alınca; zayıf bedenim yanıp tutuşmaya başlar.*
- Ki bir gerdişde bu çarhı diğer gün
Niçe başlar keser döker niçe hün *Bu dünya her gün bir başka dönmekte; nice başlar keser, nice kanlar döker.*
- 27b Niçe âzâde[y]i bende şalar bu
Niçe aşıklarunı bağrın deler bu *Bu nice özgürü köle eder; nice aşıkların bağrını deler.*
- 745 Niçe âkılları hayrân idüpdür
Niçe ma'mûrı hem virân idüpdür *Nice akılları şaşkın bırakmış; nice yapıları yıkmıştır.*
- Yirinden niçe[y]i âvâre kıldı
Niçe derd ehlini bî-çâre kıldı *Nicelerini yerinden etti; nice dertlileri çaresiz bıraktı.*
- Kime şunmadı bu câm-ı zehir-nâk
Kimün câme-i vücûduñ itmedi çâk *Bu zehirli kadehi kime sunmadı? Kimin bedeninin elbisesini paramparça etmedi?*

- Kimüñ dārın cihānda ƣodı bāķī
Fenā bulmadı ƣāķ ile revāķı
- Kimüñ güldi yüzine bir iki gün
Ki āher basmadı gönline dū gün
- 750 Senüñ bād-ı şabā dāmen-keşüñdür
Benüm nār-ı belā ile dilüm pür
- Gerekmez baña sensiz rūşinālīķ
Daķı bir kimse ile āşinālīķ
- Cemālüñdür iki ʿālemde maķşūd
Ĥayālüñdür gönülde yār-ı mevdūd
- Seni sevmekten özge yok baña kār
Görtünür gözüme sensiz cihān dār
- Ne dem kim ola sensiz cism ü cānum
Ne demdür baña ol dem iy revānum
- 755 Bu nevʿa şubhuñ āşarı irince
Sipāh-i şems gülzāre girince
- Gül ile bülbül oldılar mükālīm
Ĥazā hālīne olmadılar ʿālim
- Görünmez ĥayr ile şeri ƣazānuñ
İder pinhān anı sırr-ı Ĥüdā'nuñ
- Ĥazā-ı Ĥaķ'da n'olduğın muķadder
Bilmez kimse ʿaķl ile muķarrer
- 28a Ne hāle uğrayısar bilmez ādem
Ki ģamlu mı olur yā şād u ĥurrem
- 760 Rızā vācib olupdur pes ƣazāya
Rızā kesb eyle baķma mā-meżāya
- Rızā ile iren irdi ĥalāşa
İrilmez ʿucūbla bu cāy-ı ĥāşşā
- Ĥazāsına rızā virmeyince Ĥaķ
- Dünyada kimin yerini sonsuz etti; kimin kubbesiyle ƣardağ ı yok olmadı.*
- Kiminin yüzüne bir iki gün güldü; gönlünde (bu güliş) iki günü bile tamamlamadı.*
- Senin sabah yelin elini eteğini çekince; benim gölüm bela ateşle dolacaktır.*
- Bana sensiz aydınlık ve başkasıyla arkadaşlık gerekmez.*
- İki dünyada da amacım güzelliğindir; gönüldeki hayalin sevilmiş sevgili dir.*
- Seni sevmekten başka bir işim yok; sensiz dünya benim gözüme dar görünür.*
- Ne zaman ki bedenim ve canım sensiz olsa; ey yürüyeni, nasıl bir an olur o an bana!*
- Bu arada sabahın izlenimeri belirince; güneşin askere benzeyen ışıkları gülbahçesine girince:*
- Gül ile bülbül konuştular; bu kaza durumunu anlayamadılar.*
- Kazanın iyi mi kötü mü olduğu görünmez; o Allah'ın bilgisinde saklıdır.*
- Allah'ın kazasında ne olduğunu, neyin olacağını, hiç kimse aklı ve kararı ile bilemez.*
- İnsan ne duruma düşeceğini, üzüntülü mü yoksa sevinçli ve neşeli mi olacağını bilemez.*
- Kazaya razı olmak gereklidir; razı olmaya çalışıp olanlara bakma.*
- Kurtuluşa varan razı olmakla vardı; kendini beğenmişlikle, bu özel yere varılmaz.*
- Kazasına razı olmayana Allah, kesinlikle **senin Rabbin değilim** der.*

Senüñ Rabbuñ degülem dir muḥakḳak

قال رسول الله صل الله عليه و سلم حبرا عن الله عز و جل من لم يرض بقضائى فاليطلب رب سوائ صدق
*Allah'ın Resulü Allah'tan haber vererek "Kim kazama razı olmazsa, benden başka bir
 Rab istesin" dedi.*²³⁷

İşitdüñse Hüdā'dan bu edāy[?]ı Ḳoma elden şaḳın rāh-ı rızāyı	<i>Allah'tan sen bu sözü işittinse; razı olma yolunu kesinlikle elden bırakma.</i>
Rızā yolına sālİK olsa insān Ḳılur kendü yolın Ḳaḳ aña āsān	<i>İnsan razı olma yolunun yolcusu olursa; Allah kendi yolunu ona kolaylaştırır.</i>
Rızā ammā muḥabbetden ḳopar bil Muḥabbet ol dilde sevgüyle ḥāşıl	<i>Ama razı olmanın sevgiden doğduğunu bil; o gönülde sevgi sevgiyle ortaya çıkar.</i>
Muḥabbetdür sülüküñ ibtidāsı Muḥabbetle olur hem intihāsı	<i>Yola girenin başlangıcı sevgidir; sona (ulaşması) da sevgiyle olur.</i>
Muḥabbet maḫharı ger olmasa gül Fedā itmezdi cānın aña bülbül	<i>Eğer Gül sevgili olmasa ; Bülbül ona canını vermezdi.</i>
Bu āh u zār u feryād u fiğānı Aña ne itdürürsen aña anı	<i>Bu ah (çekme), ağlama, inleme, ve sızlanma (gibi) ona ne yaptırırsan onu anla.</i>
Eger menlem yezuḳ lem ya'rif ²³⁸ iseñ Hevāya naḳdı-ı 'ömrüñ şārif iseñ	<i>Tatmayan bilmez (sözüne göre) isen: ömür değerini boşa harcıyorsan;</i>
770 Bilmezsin nedür zevḳ-i muḥabbet Degildür saña lāyık bu fütüvvet	<i>Sevginin coşkusunun ne olduğunu bilmezsin; bu yiğitlik sana yakışık olmaz.</i>
Muḥabbet sözine yoḳdur nihāyet İdelüm ḳıssa-ı gülden rivāyet	<i>Sevgi sözüne son yoktur; gülün hikayesinden anlatalım.</i>

28b

Āmeden-i Bāğubān be-Gülşen ve 'İtāb-kerden Ū Gül-rā
Bağban'ın Gül Bahçesine Gelişi ve Gül'ü Azarlaması

İrişdi bāğubān vaḳt-ı seherde Görür kim gül ḳomamış yüzde perde	<i>Bağban seher vakti (gül bahçesine) gelince; gülün yüzünde perde kalmadığını görür.</i>
Ḳicābın ref' idüp olmuş müheyyā Ki 'aşıklar yüzün ide temāşa	<i>Aşıkların yüzünü seyretmesi için örtüyü kaldırıp hazırlanmış.</i>

²³⁷ Et- Taberani, Süleyman b. Ahmed, el- Mucemü'l- Kebir, Thk. Hamdi b. Abdilmecid es-selefi, Mektebu'l- Ulum ve'l- Hikem, Mevsil, 1983, C. XXII, s. 320 (H.Nu: 807)

²³⁸ Meşhur bir söz.

- Selām idüp didi iy vaşla rāğıb
Kimüñle bu gice olduñ müşāhib
- 775 Cemālūñden niķābı kim götürdi
Vişālūñ bezmine kimler oturdu
- Dehānuñ sırrına kim oldu vāķıf
Tolu mey kime şundu leblerūñ kıf
- Kime sürūrı anuñ oldu māy[?]il
Seni geh itdi boynına ħamāy[?]il
- Nedendür sende bu renk-i ‘aķıķı
Kimüñ olduñ bu gice sen refıķı
- Kaşuñ miħrābına kim kıldı secde
Kimi ħüsnūñ götürdü zevķ ü vecde
- 780 Lebūñden kim akıtdı tāze ħūñı
Kime oķudı bu çeşmūñ füsūñı
- Gice kim bekledi pīrāmenūñı
Şabā mı açdı bu dem dāmenūñı
- Lebūñ kim şunupdur cām-ı nāzı
Kim itdi bezm-i vaşluñda niyāzı
- Kime itdüñ visālūñle mürüvvet
Kim itdi rāh-ı ‘ışķuñda fütüvvet
- Güzellükde saña yok çünki hemtā
Niçün ħār ola dāim saña me>vā
- 785 Lebūñ şad-pāre niçündür hemişe
Yüze gülmek olupdur saña pişe
- 29a Niķābuñ bād ile niçün açılır
Niçün sīm ü zerrūñ bize saçılır
- Zümürüt sāk ile la‘lin leb ile
Güşāde rüy u zerrīn niķab ile
- Niçün her nā-kese māy[?]il olasın
- Selam edip dedi: ‘Ey ulaşmaya istekli , bu gece kiminle içli dışlı oldun’*
- Yüzünde perdeyi kim götürdü; sevgiliye kavuşma kutlamasına kimler oturdu.*
- Açılmamış ağzını kim elde etti? Dudakların dolu şarapları kime sundu.*
- Bazen seni boynuna bağ edenin sevinci kime eğilimli oldu.*
- Sende bu akik kırmızısı nedendir? Sen bu gece kimin dostu oldun?*
- Kaşın önüne kim baş koydu? Güzelliğin kimi eğlence ve coşkuya götürdü.*
- Dudaklarından yeni kanı kim akıttı? Bu gözün büyüğü kime yaptı?*
- Çevrende gece kim bekledi? Bu an sabah yelimi eteklerini açtı.*
- Dudakların bekletme kadehini sunup kavuşma eğletisinde yalvarmaktadır.*
- Kavuşmakla kime iyilik ettin? Aşkının yoluna yiğitlikte kim bulundu.*
- Güzellikte senin ayarın yok; (öyleyse) sana diken niçin sürekli yer olmakta?*
- Her zaman için dudakların niçin param parçadır? Yüze gülmek sana öncü olmuştur.*
- Örtün yel ile niçin açılır? Niçin altın ve gümüşün bize saçılır.*
- Zümürüt yeşilliğin sap ile, lal kırmızılığın dudak ile,yüzün ve altın rengin örtü ile açılmaktadır.*
- Niçin her alçağa eğilimli ve eline girmeye boyun eğeci olasın.*

Eline girmege k̄ā'il olasın

Meger sende güzellik ğayreti yok
Güzelde çok olur ğayret iñen çok

*Doğrusu, sen de güzellik çabası yok; oysa
güzelde çok çaba olur.*

Şeniden-i Gül 'İtāb-ı Bāğbān-rā ve Cevāb Dāden-i Gül-rā
Gül'ün Bağban'ın Azarlamasını Dinlemesi ve Bağban'a cevabı

- 790 İrişdi çünkü gül sem'ine bu rāz
Cevāba luṭfile kıldı dehen bāz
- Bu gizem gülün kulağına ulaştı; oynak dudak,
yumuşaklıkla yanıtı başladı.*
- Didi iy bāğbān ta'n itme zinhār
Saña rüşen degildür çünkü bu kār
- Dedi: Ey bağban sakın beni ayıplama; çünkü
bu iş senin için aydınlık değildir.*
- Ki 'ışk işi degüldür şöyle āsān
Anı idrāk idebile her insān
- Aşk işi öyle kolay değildir ki onu her insan
anlayabilsin.*
- Ta'aşşuk bir 'alākadur nihānī
Çekilmez degme zūr ile kemānı
- Aşık olmak gizli bir ilgidir; güç kullanarak
yayı çekilmez.*
- Hidāyet pertavidür 'ışk-ı ma'şūk
Ne añlasın anı her 'akl-ı mesrūk
- Sevilenin aşkı kurtuluşa erme aydınlığıdır;
onu her çalınmış akıl ne anlasın.*
- 795 Ger olur nākes 'āşık olsa iy yār
Kesilür bed işi olur sezā-vār
- Ey dost, eğer aşık olsa alçak olur; kötü işi
kesilir yaraşır olur.*
- Velī ol kim olur ḥod-bīn u ḥod rāy
Bu devlet mesnedine koyımaz pāy
- Ancak kim kötü davranışta ve kötü yolda
olursa; bu bolluk makamından pay alamaz.*
- Benüm nā-kes degüldür hem-niṣīnüm
Ki 'ışkı olmıyan olmaz kārīnüm
- Benim dostum alçak değildir; çünkü aşkı
olmayan benim yakınım olamaz.*
- Ne k̄ā'im içmez ille 'āşık-ı zār
Visālüm mecmu'ına sığmaz aġyār
- Ağlayan aşık nasıl devamlı içmez;
kavuşmamın tolantisına düşmanlar sığmaz.*
- Dehānum sırrına kimse irişmez
Lebüm şuğraķına lebler girişmez
- Ağzımın gizemine kimse erişemez;
dudağımın kadehine dudaklar girişmez.*
- 29b 800 Degül aġyāra māy[?]il ser ü nāzum
Ḥamāy[?]ili olur k̄add-ı dırāzum
- Baş ve boyun eğişim düşmanlara değildir;
uzun boyun onun muskası olur.*
- Lebimde gördüğün renk-i muşaffā
Ki yāķūtī şıfatda oldı peydā
- Dudağımda gördüğün, yakutun özelliğinde
ortaya çıkan arındırılmış renktir.*

- Degül mi bülbülüñ ol bağı rıkanı
Ki yolumda fedâdur cism ü cānı
- Refîkumdur enîsümdür şefîkum
Aña mekşûfumdur sırr-ı ‘amîkum
- Kaşum mihrâbına secde iden ol
Cemâlüm şevkına vecde giden ol
- 805 Lebüm andan olupdur böyle hünî
Gözüm aña dâim oğur füsünî
- Şunar hüsnum aña dâim piyâle
Virür büyum aña her dem nevâle
- Aña vaşlum ider her dem mürüvvet
Yolumda eyleyen oldur fütüvvet
- Muhabbet mazharıyam sâde rüyem
Mezâkı oluna hüş renk ü büyem
- Lebümde yüz kemâle var işâret
Yüze gülmek degüldür bu beşâret
- 810 Muhabbet bādıdur açan niķâbum
Zer ü sîm ile zeyn iden türâbum
- Bu dem bādî degüldür bāde-veşdür
Şabâ hem bunuñ esrârında ğaşdur
- Düşerse bād ile berkim türâba
Anı sanma gider cāy-ı tebâba
- Fenâ ‘ayn-ı beķâdur ma‘nîye baķ
Cefâ ‘ayn-ı vefâdur bil muhaķķaķ
- Fenâyâ irmeyen irmez beķâyâ
Kederden geçmiyen girmez şafâyâ
- 30a Gözetme şüreti ma‘nî yolın gör
815 Ölen süredür aña iy gözi kör
- İçenler cām-ı bāķîden müdāmî
Diridür añlar ölmezler müdāmî
- Yolumda bedenini ve canını yok eden; o Bülbül'ün bağırnın kanı değil mi?*
- Arkdaşım, dostum ve esirgeyicimdir; derin gizliliklerimi O'na açmışımdır.*
- Kaşım önüne alını koyan O; güzelliğimin sevinciyle coşan O.*
- Dudağım O'ndan böyle kanlı olmuştur; gözüm O'a sürekli büyü okur.*
- Güzelliğim O'na sürekli kadeh sunar; kokum O'na her an bağış verir.*
- Kavuşmam O'na her an iyiliktir; yolumda yiğitlik yapan O'dur.*
- Sevgi görmekteyim, güzel yüzlüyüm; güzel renkli ve kokuluyum, tat vermekteyim.*
- Dudağında yüz olgunluğa belirti var; bu muştı yüze gülmek değildir.*
- Açılan örtüm sevgi esintisidir; toprağım altın ve gümüşle süslenmiş.*
- Bu an boş değildir, şarap gibidir; sabah yeli bunun gizlilikleriyle kendinden geçmektedir.*
- Rüzgâr ile şimşegim toprağa düşerse; onu sanma yokluk yerine gider.*
- Yokluk: sonsuzluğun kaynağıdır, manaya bak; eziyet: dostluğun kaynağıdır, bunu böyle bil.*
- Yokluğa varmayan, sonsuzluğa varamaz; üzüntüden geçmeyen, sevinci bulamaz.*
- Görüntüyü gözetme, mana yolunu gör; ölen görüntüdür, anla ey gözü kör.*
- Sonsuzluk kadehinden şarabı içenler; sürekli diridirler, ölmezler.*

قال ع.م المؤمنون لا يموتون بل ينقلون من دار الي دار
 (Allah'ın Resulü) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Müminler ölmezler, ancak bir
 evden diğerine geçerler.²³⁹

Gel iy mü'min derūnuñ iyle t̄ahir Ki imānuñ ola gün gibi z̄ahir	<i>İmanın gün gibi görünürde olması için 'gel ey mümin, gönlünü temizle.</i>
Müebbed mülke irüp şād olasın Ölmeden muṭlaқа āzād olasın	<i>Sonsuz varlığa ulaşip mutlu olasın; ölmeyen (önce) kesinlikle kurtuluşa eresin.</i>
Ölürse rūḥ-ı ḥayvānī kayırmaz İrişir cān-ı Yezdān kayırmaz	<i>Hayvansal ruh ölürse önemi kalmaz; Yezdan'ın canı ulaşınca hazırlanmaz.</i>
820 ان زمان كه جان حیوانی نماند جان باقی بایدت بر جانشاند مرك بي مركي ترا چون برکشود جان باقی یافتی و مرك شود	
Ḥüdā'dan nūş iden cām-ı şabūḥı Daḥı olmaz beḳāya irdi rūḥı	<i>Allah'tan sabah vakti kadehini tadanın ruhu sonsuzluğa ulaşır.</i>
Gönülde niyyetüñ ḥayr ile zinhār Ki rūşen ide çeşmüñi bu envār	<i>Gönüldeki niyetin iyilikle sakınma olunca; bu nurlar gözünü aydınlatsın.</i>
Yaramaz niyyet ider şāḥibin ḥor Ki olmaz lāyık aña cennet ü ḥūr	<i>Kötü niyet sahibini alçaltınca; ona cennet ve huriler yakışık olmaz.</i>
825 Anuñ kim olmaya dilde ḥulūşı Ne işşı biñ kez oḳursa nuşūşı	<i>Onun gönlünde arılık olmazsa; bin kez doğruyu okusa bile ona sahip olamaz.</i>
Neye kim cān u dilden tutasın yüz Gerekse fi'lüñ olsun ol gerek söz	<i>Gerek eylemin olsun gerek sözüñ; neye can ve gönülden yüz tutarsan:</i>
Sen olsan ma'ñide ḳadrüñ daḥı ol Gel imdi mülk-i taḥḳīқа ara yol	<i>Sen manada olsan bile değer in odur. Gel şimdi gerçek varlığa yol ara.</i>
Bu güftāruñ çü ḥad yok maḡnemine Gelelüm bāz ile bülbül demine	<i>Bu sözün ganimetine sınır yok; Doğanla Bülbül'ün olayına gelelim.</i>

30b Da'vet-kerden-i Bāz Bülbül-rā be-Meclis-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām
 Doğan'ın Bülbül'ü Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Meclisine Çağırışı

²³⁹ Kaynağı bulunamadı.

- Yaşadı hayme çün sulţān-ı hāver
‘Alemler dikdi göklere berāber
- 830 Cihānı ‘asker ile kıldı zīnet
Düşürdi şāh-ı şeb gönline heybet
- Bırakdı tāc u taht u mülk ü bāğı
‘Adem şahrāsına şaldı otāğı
- Yürüdi hük-m-i sulţān temāmet
Cihānı eyledi rüşen ‘adālet
- Çözüp zer gīsesini kıldı ihsān
Ġanī oldı vuhūş u cin ü insān
- Şaru atlas giyürdi hāşş u ‘āma
Faķīre vü emīre vü gulāma
- 835 Bu hāli çünki gördi bāz-ı ser-bāz
Durup silkindi bālın eyledi bāz
- Teveccüh itdi bülbül den yegāne
Didi iy āhın irgüren semāya
- Berü gel ğaflet uyhusından uyan
Sefer vaķtidür atuña ur oyan
- Niçe bir vālih ü şeydā olasın
Niçe bir bildüğünü yañılasın
- Niçe bir dilden idersin şavuk āh
Berü gel kim seni şimdi oķur şāh
- 840 Ķarınca eylese niyyet Ħicāz’a
Şığınır her biri bir berr-i bāza
- İderler vāsıta anı özine
Sürerler yüzlerin Ka‘be yüzine
- Berü gel sende iy çok āh u vāhī
Süleymān yüzine iyle nigāhı
- 31a Seni oķur Süleymān-ı Nebī bil
- Doğunun sultanı çadırını düzenledi; bununla birlikte sancakları göklere dikti.*
- Dünyayı askerle süsledi; gecenin Şah’ı gönlüne büyüklük düşürdü.*
- Tacı, tahtı, varlığı ve bağı bıraktı; otağını yokluk çölüne yaydı.*
- Sultanın buyruğu, tümüyle yürüdü; dünyayı adaletle aydınlattı.*
- Altın giysisini çözüp bağışladı; hayvan, cin ve insan zengin oldu.*
- Yoksula, yöneticiye, köleye , kendisiyle birlikte herkese sarı atlas giydirdi.*
- Çünkü bu durumu yiğit Doğan gördü; durup silkindi, kanatlarını oynattı.*
- Biricik Bülbül’e doğru yöneldi; Dedi: Ey göklere ahını ulaştıran!*
- Beri gel, dalgınlıktan uyan; yolculuk vaktidir, atına dizginini vur.*
- Ne zamana kadar şaşkın ve deli olacaksın; ne zamana kadar bildiğinden dönmeyeceksin.*
- Ne zamana kadar gönülden soğuk ah edeceksin; beri gel şimdi seni Şah çağırmakta.*
- Ķarınca haca gitmeye niyet eylese; her biri bir doğanın iyiliğine sığınır.*
- Onu kendilerine ulaştırıcı ederler; yüzlerini Kabe’nin yüzüne sürerler.*
- Ey ah ve vah eden, sen de beri gel! Süleyman’ın yüzüne bak.*
- Peygamber Süleyman, seni çağırıyor; ayaĝa kalk, yol almaya başlatalım.*

- Örü dur kim idelim at^c-1 menzîl
- Dağı yok durmağa bu yirde imkân
Yiter olduñ bu gülzâr içre mihmân
- 845 Cihānuñ kimseye yokdur beası
Yakındur ıřk u nūřiniñ fenāsi
- Gelen bu dāre miħnetdür aña bār
Bu yirden gitmez olmayınca evkār
- Belā řahrāsıdur zahmet oağı
Degüldür kimseye bāı durāđı
- Dur imdi dağıdup bu řoħbetüñi
Velikin ħāzır iyle ħüccetüñi
- Suvāl-1 řāha n'olısar cevābın
Ne uřsun varmadadır āh-1 řavābuñ
- 850 Seni ğafil ılıpudur sekr-i esħār
Gerekdür olası bu demde huřyār
- Gele mađrūr olup ol apudan dūr
Münāsib midür olmađ iy yüzi nūr
- Gehī mest ü gehī ayuğ gerek er
Ki anuñ kārı bula revnāk u fer
- Sen içdüñ kāse-i gülden müdāmī
Dilersin olsun mest-i müdāmī
- Bu ħüsn-i bī-beaya olma mađrūr
Süleymān-ı Nebī'den düşmegil dūr
- 855 Cenābī ħıdmetinden yüz çevirme
Teveccüh ıl aña vechüñ devirme
- Sa'adetdür anuñ olmağ ħadīmi
Zihī ul k'ola ol bābuñ nedīmi
- Ulular ħızmeti devlet bağışlar
Taarrüb anlara ħürmet bağışlar
- Artık bu yerde durmak için vaktimiz yok; bu gül bahçesinde, konuk olarak yeter kaldın.*
- Dünyanın kimseye sonsuzluğu yoktur; aşk ve içkinin yokluğu yakındır.*
- Bu yere gelen sıkıntıdır, bu yük, yuva olmayınca bu yerden gitmez.*
- Bura zorluk alanı, sıkıntı otağıdır; kimseye sonsuzluk durağı değildir.*
- Dur şimdi, bu sohbetini bırakıp delillerini hazırla.*
- şah'ın sorularına yanıtın ne olacak? Nasıl kuşsun ki dürüstlüğün ahı ulaşmaktadır.*
- Sabah sarhoşluğu seni bilinçsizleştirmiştir; bu anda akıllı olman gerekmektedir.*
- Böbürlenerek, o kapıdan uzaklaşanın yüzü nurlu olması uygun mudur?*
- Kişi kimi sarhoş, kimi uyanık olmalı ki onun işi güzellik ve güç bulsun.*
- Sen gül kadehinden şarabı içtin; istiyorsun ki sürekli sarhoşluk olsun.*
- Bu geçici güzellik için böbürlenip de Peygamber Süleymandan uzak kalma.*
- Yüce hizmetinden yüz çevirme; ona yönel, coşkunluğunu yok etme.*
- O'nun hizmetinde olmak mutluluktur; iyi kul o kapının eğlendiricisi olmandır.*
- Ululara hizmet etmek mutluluk; yakınlaşmak da saygı kazandırır.*

- 31b Serin gerdān iden h̄izmetlerinden
Naṣīb irmez aña ʿizzetlerinden
- Ne ṭāleb kim duta her h̄izmete yüz
İrür maḳṣūdına yoḳdur buña söz
- 860 Ki h̄izmet arturur ḳadrin kiṣinüñ
Yücedür revnāḳını her iṣinüñ
- Şaḳın h̄izmetden iʿrāz eyleme sen
Dime ʿaceble h̄izmet eyledüm ben
- Ki benlik bāṭıl ider ecrin anuñ
Şafā bulmaz küdüretten revānuñ
- خدمت جود را پند سز اشني
تو واي جرم ازان افراشتي
- Eger h̄izmet idersen ehline it
Yola gitsen yoluñ ehli ile git
- 865 Ki nā-ehle ne deñlü olsa h̄izmet
İrişmez anuñ ile saña rifʿat
- Olur ol h̄izmetden son demde zāyıʿ
Gel imdi olmaḡıl nā-ehle h̄āzıʿ
- İdersen h̄izmet eyle evliyāya
Ḳoma gönlüñde yir ammā riyāya
- Daḡı ʿāşıḳlara ehl-i ṣalāḡa
Ki esbāb ola ol h̄izmet felāḡa
- İṣitdüñ mi Resüle İbn-i ʿAbbās
Yedi yıl h̄izmet itdi hem çü Āyās
- 870 Resülüñ h̄izmetinde buldı ʿizzet
Açıldı aña Ḳaḳʿdan bāb-ı devlet
- Cüneyd ü Şibli vü Nūri muḳarrer
Olupdur her biri h̄izmetle bir er
- Çihl sāl itdi Yūnus pīre h̄izmet
Odun çekmeklige ṣarf itdi ḳuvvet
- Hizmetlerinden baş çevirenin; bağışlarından kısmeti olmaz.*
- Her hizmete girişen istekli, amacına ulaşır. Buna söz yoktur.*
- Çünkü hizmet, kişinin değerini artırır; her yaptığı işin güzelliğini yüceltir.*
- Sen, kesinlikle hizmetten yüz çevirme; 'ben neden hizmet ettim' diye söyleme.*
- Çünkü benlik onun güzelliğini yok eder; gidişatın kederlerden sevince ulaşamaz.*
- Eğer hizmet edersen, hizmet bilene et; eğer yola gidersen, yolu bilenle git.*
- Çünkü bilmeyene ne kadar hizmet edersen et; onunla sana yücelik ulaşmaz.*
- O hizmet son anda yok olur. Gel şimdi bilmeyene alçakgönüllü olma.*
- Hizmet edersen ermişlere et; ancak gönlünde gösterişe yer bırakma.*
- Bununla birlikte aşıklara, doğrulara (hizmet et ki) o hizmet, kurtuluşuna neden olsun.*
- Ayas'(ın Sultan Mahmud'a hizmet etmesi) gibi İbn-i Abbas'ın da Peygamber'e yedi yıl hizmet ettiğini işittin mi!*
- Peygamberin hizmetinde yücelik buldu; ona Allah'tan mutluluk kapısı açıldı.*
- Cüneyd, Şibli, Nuri ve bunların izindekilerin her biri hizmette bir er olmuşlardır.*
- Yunus, hacasına kırk yıl odun çekerek kuvvet tüketip hizmet etti.*

- 32a Getürmez idi her egri odunu
Gözetsin anuñ 'aqlıyla ödünü *Onun aklıyla ödünü gözetsin diye her eğri odunu getirmezdı.*
- Ki sığmaz dirdi eger bu kapuya
Hezārān āferīn ol nīk hūya *Çünkü bu kapıya sığmaz derdi. O güzel davranışa binlerce övgü.*
- 875 İden şıdķ ile hızm̄et oldu maħdūm
Söz ehlerinden degül bu şıve ma'cūm *Doğrulukla hizmet eden hizmet edilen oldu; bu yok olan söyleyiş sözcülerden değil.*
- Cihānuñ mefhāri Hāķ sevgülisi
Olur hādīm didi **ķavmūñ ulısı** *Dünyanın övüncü, Allah'ın sevgilisi: **hizmet eden kavmin ulusu** olur dedi.*
- Siyādet ister isen hızm̄ete dur
Ki nāruñ hızm̄et ile tā ola nūr *Efendilik istersen, narın nur olana kadar hizmette kal.*

قال عليه السلام سيد القوم خادمهم

(Allah'ın Resulü) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: *Bir kavmin efendisi onlara hizmet edendir.*²⁴⁰

- Hādīşinde Resūlüñ var işāret
İki dürlü görünür bu beşāret *Peygamberin hadisinde işaret var; bu muştı iki türlü görünür:*
- Birisi ma'nevīdür biri suverī
Degül āsān velī ma'ni' 'ubūrī *Birisi manayla ilgili, biri maddeyle ilgilidir; ancak manaya geçmek kolay değil.*
- 880 Hele zāhir yüzini ķoma elden
Açıla bāb-ı ma'nā tā 'āmelden *Hele görünen yüzünü elden bırakma; mana kapısı ta yaptığın işlerden açıla.*
- Yaķın ol devlet ehline hemīşe
Murāduña dilersen el irişe *Devlet ehline her zaman yakın ol ki isteklerine dilediğinde el ulaşımsın.*
- Çevürme yüz ulular dergehinden
Hūsūsā 'ālem-i ma'nā şehinden *Ulular kapısından, özellikle mana aleminin Şah'ından yüz çevirme.*
- Ṭavāf it devlet ehli hānesini
Bulasın tā gönül cānānesini *Gönül sevgilisini bulana kadar devletlilerin evinin etrafında dolaş.*

Hikāyet-i Vezir-i Şirvānī Bā Ān Faķır-i Bürehne

Şirvanlı Vezir ile Yoksul'un Hikayesi

- Meger bir müflis ü serkeşe hayrān
Yirinden durdı itdi ķaşd-ı Şirvān *Bir yoksul ve dikbaşlıya tutkun (biri); Şirvan'a gitmek isteğiyle yirinden kalktı.*

²⁴⁰ Zayıf Hadis. Bkz. El- Acluni, a.g.e., C.I, s. 492, (H: Nu: 1313).

- 885 Faķır ü ʿāciz ü zü'l-ḥaste idi
Belā nārı aña peyveste idi
- 32b Ne esbābı var idi ne libāsı
Ne şalı ne ridāsı ne ʿabāsı
- Doyunca yimemiş ʿömründe nānı
Katkı idinmemiş bütün soğanı
- Peynır ü şırden hıç olmamış sır
Dehānında pilāva bulmamış yir
- Düşünde daḥı görmemiş kebābı
Belā cāmından içmemiş şarābı
- 890 Yüzi zerde firāķından olup zerd
Kabaķ dolması şarmış içine derd
- İstememiş güllāc u kalye adın
Bu kanda bula maʿmūniyye dadın
- Cihānda olmamış süknāya mālīk
Daḥı esbāb-ı dünyāya kezālīk
- Çü başdı miḥnet ile şehre pāyın
Gözetdi şeh vezīrinüñ sarāyın
- Sarāyuñ küçesinde bir kāmış ev
Düzüp kıldı der ü divārını nev
- 895 Şıgınuḫ içine añdı Ḥudā'nı
Ne kıılır diñle imdi bī-nevānı
- Özine ʿādet idindi seḫerden
Durup fāriğ libāsıyla kemerden
- Sürüntür idi divār-ı sarāya
Güneş varınca ḥadd-i istivāya
- Gönülde himmetini eyleyüp berk
İderdi gövdesini taş ile ferk
- Çü sengin olmamışdı gönli ğamdan
Ḥalāş isterdi seng ile elemden
- Yoksul, çaresiz ve çok hastaydı; sıkıntı ateşi ona ulaşmıştı.*
- Ne nedenleri ne de elbisesi vardı; ne şalı ne hırkası ne de kazağı.*
- Ömründe doyana kadar ekmeκ yiyememiş; tüm soğanı katık edinememiş.*
- Peynir ve süttten hiç doymamış; pilava ağzında yer bulmamış.*
- Üşünde bile kebapı görmemiş; sıkıntı kadehinden şarap içmemiş.*
- Yüzü atına olan özlem ile sararıp kabak dolması içine dert sarmış.*
- Güllac ve patlıcan kızartmasının adını duymamış; bu mamuniyye tadını nereden bulsun.*
- Dünyada bir konağa sahip olmamış; kısacası dünya nimetlerinden yoksunmuş.*
- Eziyetle şehre ayağını bastı; şah veziri'nin sarayını araştırdı.*
- Sarayın bulunduğu sokakta, kapısı ve duvarlarını yeniden düzenleyip bir kamyş ev yaptı.*
- İçine sığınıp Allah'ı andı; dinle şimdi sessizce ne söyler:*
- Sabah erkenden eski elbisesiyle kemerde durmayı, kendine alışkanlık edindi.*
- Güneş, öğle (vaktinin) sınırına gelinceye kadar sarayın duvarına sürüntürdü.*
- Gönüldeki içtenliğini sağlamlaştırıp gövdesini taşla döverdi.*
- Çünkü gönli kaygıdan taşlaşmamıştı; taşla kederden arınmak isterdi.*

- 900   900   33a   905
- K̇atılık yıkmış idi unki cānın   *Canını sertlik yıktığı için iki yanını sert taşa*
    Sürerdi k̇atı taşa iki yanın   *sürerdi.*
- Pes andan gizlenürdi hānesine   *Daha sonra evine gizlenirdi; sanarsın canlı*
    Ölidür sanki dāḣil oldı ṡine   *değil, ölüdür.*
- şu resme gizlenürdi meskenine   *Gizlenmesi, karıncanın yuvasına girip*
    K̇arınca gūyiyā girdi inine   *gizlenmesine benzerdi.*
- Seher vaktında dururdu şarab-nāk   *Sabah erkenden, saçını sakalını topraktan*
    Saķalını saçını silküp ez-hāk   *silkip sevinçli dururdu.*
- Giyerdi önine miñnet k̇abasın   *Öntüne eziyet giysisini; sıkıntı nedenlerini,*
    Belā esbābını zillet ‘abāsın   *alçaklık abasını giyerdi.*
- K̇uşanup beline ḣasret k̇uşağın   *Özlem k̇uşağını beline k̇uşanıp yani kılıcıyla*
    İderdi ḣizmete ya‘nī yarağın   *hizmet ederdi.*
- Sürünürdi yine dār-ı vezīre   *Yine vezirin bulunduğu yere (doğru)*
    Ne yüce yire bakardı ne zīre   *sününürdü; ne yükseğe ne de alçağa bakardı*
- Ezān-ı zuhra deñlü böyle ‘ādet   *Öğle namazına kadar bu alışkanlığı kendine*
    İdindi kendüye ol bī-sa‘ādet   *mutsuzluk edindi.*
- Temām olunca bir yıl böyle her gün   *Bir yıl böyle tamam olunca; kendi işine bile*
    Çevürmezdi dağı özge işe yön   *dönmezdi.*

Averden-i Vezīrān Būrehne Rayıř-i Ḣod ve Tefehhūz Kerden-i Ū Hāleř-rā

Vezir'in Yoksul'u Huzuruna Alışı ve O'nun Durumunu Araştırması

- İşitdi ün vezīr anuñ bu hālın   *Vezir onun bu durumunu işitince; bu eylemin*
    Tefekkür kıldı bu fi‘lūñ me‘ālin   *manasını düşündü.*
- 910   910   910
- Oķıdı yanına pes ol ġarībi   *Nasibi dert ve eziyet olan o kimsesizi yanına*
    Ki derd ü miñnet olmışdı nařībi   *çağırdı.*
- Didi iy miñnet ile zār u miskīn   *Dedi: ‘Ey eziyetle ağlayan ve sürünen; bu*
    Nedür bu resm ü bu tertīb ü āyīn   *biçimin, bu düzenin ve gösterişin nedir?*
- Niçün divāra sürersin özüñi   *Kendini niçin duvara sürersin? Kendi özünü*
    Niçün şaldın bu derde kendüzini   *bu derde niçin saldın?*
- Bu kārı işlemekden ne murāduñ   *Bu işi yapmaktaki isteğın nedir? Bana adını*
    ve gereksinimlerini söyle.   *ve gereksinimlerini söyle.*

Baňa di hācetiñ hem söyle aduñ

Ne yirdensin nedür kavm ü kabīleñ
Bu zahmetde ne fiķr oldu vesīleñ

Nerelisin? Kavmin ve kabilen nedir? Bu eziyete hangi düşünce neden oldu?

33b

Cevāb-dāden-i Faķır Bürehne Vezīr-i Şāh-ı Şīrvānī-rā
Yoksul'un Şirvan Şahı'nın Vezirine Cevabı

915 Didi iy devlet atınuñ süvārı
Elüñde ʿadl ü inşāfuñ sivārı

Dedi: Ey adalet ve iyiliğin bileziği elinde olan, devlet atının binicisi!

Ĥüdā kılsuñ yavuz gözden seni dūr
Saňa bed şānın olsun ĥor u maķhūr

Allah seni kötü gözden uzak etsin; sana kötü diyenler, alçak ve yenilgiye uğratılmış olsun.

Müdām itsün bu ferr ü şevketüñi
Yüceltüp ʿizzet ile rifʿātuñi

Değeri ile büyüklüğünü yüceltip bu gücünü ve kuvvetini sürekli etsin.

Sürükmekden bu divāre murādım
Budur kim iķerü adam bir adım

Bu duvara sürünmekteki amacım, içeriye bir adım atmaktır.

Sürünmek cānıma şāyed yaraya
İcāzet viresin girem sarāya

Saraya girmeme izin veresin diye sürünmeyi kendime yararlı gördüm.

920 Vezīrūñ gönline ĥoş geldi bu söz
Bağışladı aña akçe niçe yüz

Bu söz, Vezir'in gönlüne hoş geldi; ona nice yüz akçe bağışladı.

İdüp sīm ü zer ile damenüñ pūr
Didi gitme yabāna burada dur

Eteğini altın ve gümüşle doldurup; 'başka yere gitme, burada kal.' dedi.

Becidd hādimler iltüben ĥamāma
Yuyup başına sardılar ʿammāme

Hamama gerçek hizmetçiler giderek başını yıkayıp sarık sardılar.

Emīrāne libāsa itdiler ĥarķ
Ki beglerden olunmaz idi ĥiķ fark

Yöneticilere yakışır elbiseler giydirdiler; öyleki beylerden hiçbir farkı kalmadı.

Taķarrub buldı ol deñlü vezīre
Ki ĥükmi yürüdi fevķile zīre

Vezir'e o kadar yakınlıktı ki buyruğu alçağa ve yükseğe geçer oldu.

Der Mezemmet-i Ehl-i Dünyā ve Naşihat-ı İşān
Dünya Ehlinin Yerilişi ve Onlara Öğüt Verilmesi

925 Gel imdi kıl teferrüc sen bu ĥālī
Gönülde hem tefekkür bu meʿālī

Gel şimdi bu durumu araştı; ayrıca gönülde bu manayı düşün.

- Ki beglerden görür mi bu zamānda
Bu kārı kimse fāş ile cihānda
- Bu zamanda, beylerden dünyada bu karı
açıkça sağlayan olur mu?*
- Nazar ider mi bunlar derd-mende
Faķır ü ʿāciz olan müstemende
- Bunlar üzüntü içindekilere, yoksullara,
güçsüzlere ve mutsuzlara bakarlar mı?*
- 34a apısına uranlar bunlaruñ yüz
İşidürler mi eyā bir iyi söz
- Bunların kapısına yüz sürenler; iyi bir söz
iştirebilirler mi?*
- Kimi beg bunlaruñ kimisi pāşā
Mürüvvetlik yoķ bunlarda hāşā
- Bunların kimisi bey, kimisi paşā; bunlarda
kesinlikle iyilikseverlik yok.*
- 930 Ğurur almış bularuñ iç ü daşın
Çatar görse faķiri göz ü aşın
- Bunların içini ve dışını büyüklenme almış;
yoksulun sıkıntılı durumunu görmezler.*
- Dimāğına olup sevdā-yı zīnet
Degüldür işleri illāki şöhret
- Süslenmiş sevgiler beyinlerine dolup işleri
ünlenmek başka bir şey olmamış.*
- Libāsuñ şöyle olmuşlar esīri
Begenmez her biri dökme hāriri
- Elbisenin kölesi olmuşlar; ipekten yapılmış
kumaşları (bile) beğenmezler.*
- Zer ü sīmüñ gönüllerinde zāğı
Örümcek gibi örmüş dürlü ağı
- Örümceğin ağını örmesi gibi gönüllerinde
altın ve gümüşün parlaklığı (işlenmiş.)*
- İdinmişler bu fikri şanki maʿbūd
Cihānda yoķ şanurlar özge maķşūd
- Bu düşünceyi sanki ilah edinmişler; dünyada
başka amaç yok sanırlar.*
- 935 Yüceldürler sarāy ile uşūri
Hāķķuñ yolına añmazlar uşūri
- Saray ile köşkleri yüceldirler; Allah yolunda,
eksiklerini akıllarına bile getirmezler.*
- Günāha yoķ birinüñ itirāfi
Beķāya eylemez yād inşirāfi
- Hiç biri suçunu söylemez; sonsuza
gidileceğini anımsamazlar.*
- Zekāt eglese olurlar iñen berk
Ki virmezler Hüdā yolına bir berk
- Zekat vakti geldiğinde çok varlıklı olurlar;
ancak Allah yoluna hiçbir şey vermezler.*
- Velī nefsüñ hevāsında zer ü sīm
Dökerler eylemezler Tañrıdan bīm
- Ancak Allah'tan kormadan, nefsin isteğiyle
altın ve gümüş dökerler.*
- Hüdā sevmez bunuñ gibi fiʿāli
Cehennemdür bu efʿālün menāli
- Allah bu gibi eylemleri sevmez; bu
eylemdekilerin yeri cehennemdir.*
- 940 Gerekmey āķıl olanlara isrāf
Gerekdür ğıldan arınup ola şāf
- Akıllık onlara fazlalıktır, gerekmez; gizli
düşmanlıktan arınıp temiz olmak gerekir.*

Ki müsrif bendesini Tañrı sevmez
Gerek zer olsun isrâfı gerek rez

Savurganlık, ister altın olsun ister bağ; Allah savurganları sevmez.

Şeyātın ile müsrif olur ihvān
İşit kıavl-ı Hakk'ı uyğudan uyan

Sadıklar, şeytanla savurgan olur. Allah'ın buyruğunu işitip uykudan uyan.

34b

قال الله تبارك و تعالی ان المبذرين كانوا اخوان الشياطين

Yüce Allah şöyle buyurdu: Çünkü (malını) saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür. (İsrâ Suresi, 27. Ayet)

Zer ü sîmüñ gel imdi Hakk için vir
Ola kim cennet içre bulasın yir

Gel şimdi altın ve gümüşü Allah için ver ki cennet içinde yer bulasın.

Resül-ı Hakk binitdür didi dünyā
Hādışinde buyurdı **ferkebūha**²⁴¹

*Allah'ın Peygamberi 'dünya binektir' dedi. Hadisinde ona **binin** buyurdu.*

945 Sen aña binmez iseñ bil saña ol
Biner bulur cehennemden yaña yol

Sen ona binmezsen bil ki o sana binerek cehennemden yana yol bulur.

قال ع.م نعم مطية الرجل الدنيا فاركيوها بلاغا الي الاخرة

*(Allah'ın Resulü) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Dünya kişi için ne güzel bir binittir, Ahirete ulaşmak için ona bininiz.*²⁴²

Nedir dünyā velī kııl anı idrāk
Ki gönlüñ ola levşinden anuñ pāk

Nedir dünya? Gönlün onun pislüğinden arındırmak için onu kavra.

Zer ü sîm ü nisā evlād-ı asğār
Degül ehline dünyā bunlar iy yār

Altın, gümüş, kadın ve çocuklar; bunlar dünya ehline sevgili degil mi?

Dimişdür vaşfını dünyānuñ ebrār
Gönül gafletde olmağdur niğü-sār

İyiler dünyanın özelliklerini, baş aşağı (edip) 'gönlün dalgınlıkta olmasıdır' demişlerdir.

چيست دنيا از خدا غافل بود
بي قماش و نقره و فرزند و زن

950 Gel imdi bir nefes gafletden uyan
Ki dünyā urmasun 'akluña oyan

Gel şimdi bir an dalgınlıktan uyan; dünya aklına dizgin vurasın.

Niçe bir sende bu dünyā şümārı
Dağı gitmez mi başuñdan ħumārı

Bu dünyadan sende ne var? Dünya sarhoşluğu başından gitmeyecek mi?

²⁴¹ Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

²⁴² Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

Esîr olma bunuñ ışıkına zinhâr
Resûl-ı Hâk dimişdür buña *murdâr*

*Sakın bunun aşkına köle olma; Allah'ın
Peygamberi buna pis demiştir.*

Gönlüde bağlıyan ĥubb-ı derâĥim
Kilâb ile olur âĥir müzâĥim

*Gönlünü para sevgisine bağlayan; son
sıkıntısında köpekle olur.*

قال ع.م الدنيا جيفة فمن ارادها فليصبر علي مزاحمة الكلاب
(Allah'ın Resulü) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Dünya bir leştir, onu isteyen
köpeklerin itişmelerine (aşğılamalarına) sabretsin.²⁴³

Kilâb-ı nefis olur çün buña t̄alib
Ĥaĥîĥat isteyen olmaya râĥıb

*Köpek nefis buna istekli olur; gerçeği isteyen,
(buna) istekli olmaz.*

35a 955 Kifâyet deñlü olursa zarâr yok
Çoğunda mekr-i Őeytânî olur çoğ

*Yararlı olanlar için zarar yok; (ancak)
çoğunda Őeytani istekler çoğ olur.*

Didi İbrâhim'e vahy ile Mevlâ
Kifâyet deñlü Şanma ola dünyâ

*Allah İbrahim'e vahiy yoluyla, 'bu dünyayı
yararlı sanma'dedi.*

Kifâyetden çoğı külli zarârdur
Be-ĥadr-i ĥacet olsa mu'teberdür

*Yararlı (görünenlerin) çoğu zarardır;
gereksinim olursa, geçerli sayılır.*

Dükenmez bu ma'ânîñüñ beyânı
Verelüm ĥâl-ı bülbülden nişânı

*Bu mananın açıklaması tükenmez; Bülbül'ün
durumundan izlenimler verelim.*

Cevâb-dâden-i Bülbül Şifte Da'vet-i Bâz-râ Aşık Bülbül'ün Doğan'ın Çağrısına Cevabı

Didi bülbül yüri iy bâz-ı t̄annâz
Bize mekr ü füsünüñ iylegil az

*Bülbül dedi 'ey benimle eğlenen Doğan!'
bize aldatman ve büyüñ az olsun.*

960 Benüm yok kimse ile Şimdi kârum
Ki'ışık elden alıpdur iĥtiyârum

*Benim Şimdi kimseyle işim yok; çünkü aşk
elimden seçme yetimi almıştır.*

Ne pervâ 'âřıĥa ĥâzı vü begden
Ĥayırmaz pâyımı bu yolda segden

*Ařıĥa kadı ve beyden korku olur mu? Bu
yolda ayağımı köpekten sakınmaz.*

Fenâdur 'âřıĥuñ her laĥza kârı
Muĥabbetdür Şi'âr ile dişârı

*Ařıĥın her an işi yok olmaktır; ayırıcılığı ve
belirtisi sevgidir.*

Olur fârîĥ ĥayâli nîkü bedden
Murâdı derd olur dâim Eĥad'den

*Hayali iyilik ve kötülükten uzak tır; Bir olan
(Allah'tan) isteği derttir.*

²⁴³ Ali'nin sözüdür. Bkz. El- Acluni, a.g.e., C.I, s. 492 (H. Nu: 1313).

- Ne gence gönlünü virür ne mālā
Ne hüsne aldanur ne yāl u bāla
- 965 Nigār ʿışkından özge fikri olmaz
Anuñ nāmından özge zikri olmaz
- Nebī[y]i sevse kişi zikrin ider çok
Anuñ kim sevgüsü yok zikri hem yok
- Müdām ʿaşığ mey-i maʿşūk ile mest
Şalupdur māsivāyı cümle ez-dest
- Ne bāğa bağlanur ne kaşr u tākā
Ne meyid ider vişāle ne firāka
- 35b Ne ğam diler derūnında ne şādı
Ne hüznile kāsāvet ne güşādı
- 970 Ne ʿavrat ne oğul ne kız ne dünyā
Ne gezmek ne giyinmek ne temāşā
- Ki ʿaql ile olur cümle bu efkār
Yerişmez ehl-i ʿışka ʿaql ile kār
- Benim buy-ı gül almışdur dimāğum
Anuñla gülden olmuşdur ferāğum
- Anuñ bī-hūşı vü hayrāniyem ben
Anuñ rāhında ser-gerdāniyem ben
- Baňa ne beg kapısı var ne kāzī
Ne müstaḳbel taḳāzāsı ne māzī
- 975 Meger sen ʿaşığ olmaduñ cihānda
Anuñ çün ḳalduñ ʿaql ile yabānda
- Kimüñ kim ʿışkı yokdur merd-i dūndur
Degüldür āteş ancak bir düttündür
- Ne bilür ehl-i ʿışkuñ ḳadrini ol
Ki ʿışk ehline bulmamış ola yol
- Hidāyetdür Hüdā'dan ādeme ʿışk
İrişdürür kişiyi hoş deme ʿışk
- Gönlünü ne paraya ne de mala verir; ne güzelliğe, ne yala ne de bala aldanır.*
- Güzel sevgilinin aşkıdan başka düşüncesi olmaz; onun adından başka sözü olmaz.*
- Kişi Peygamberi severse onu çok anar; O'na sevgisi yoksa hiç anmaz.*
- Aşık, sevgilinin şarabıyla sürekli sarhoş olup sevgiliden başka her şeyi elinden atmıştır.*
- Ne bağa ne saraya ve eve bağlanır; ne kavuşmaya ne de ayrılığa yönelir.*
- Gönlünde, ne üzüntü ne sevinç; ne acı ile keder ne rahatlık ister.*
- Ne kadın, ne oğul, ne kız, ne dünya; ne gezmek, ne giyinmek, ne de seyretmek...*
- Çünkü tüm bu düşünceler akılla olur; aşıklara ise akılla iş yapmak yetiştir.*
- Benim damağım Gül'ün kokusunu almıştır; bırakmam gül kokusuyla gülden olmuştur.*
- Ben O'nun delisi ve şaşkınyım; ben O'nun yoluna başımı veririm.*
- Bana ne bey ne kadı kapısı ; ne geçmiş ne de gelecek kaygısı gerekir.*
- Oysa sen, dünyada aşık olmadığın için aklınla dışarıda kaldın.*
- Aşk olmayan kişi, alçak insandır; ateş değil ancak bir tüttündür.*
- O aşıklara yol bulmamışsa, aşıkların değerini ne bilir.*
- Aşk Allah'tan insana bir kurtuluştur; kişiyi güzel anlara kavuşturur.*

- Şarāb-ı ııııkı ol kimse ider nūı
Ki kendü varlıđın ide ferāmūı
- 980 Göre her Şeyde peydā rüy-ı yāri
Tolu göre kıamu dār ü diyāri
- Görünmeye gözine özge bir Şey
Ne çarđ u kıamer ü Şems ü ne ney

*O kimse aşk Şarabını kendi varlığını
unutmak için içer.*

*Sevgilinin yüzünü her Şeyde açıkça göre; tüm
yeri yurdu dolu göre.*

*Gözüne başka bir Şey görünmeye; ne gök, ne
ay, ne güneş ve ney...*

Hikāyet-i Mecnūn ve Dīden-i Ū Rū-yı Leylī-rā der-Heme Eııyā

Her Şeyde Leylā'nın Yüzünü Gören Mecnun'un Hikāyesi

- Ziyāde oldu bir gün Őūr-ı Mecnūn
Ki ıııık anı be-đayet kıldı meftūn
- 36a Kıatı dil ĥaste vü bī-çāre oldu
Maķāmından tırup āvāre oldu
- Gezer iken her yaña yā idüp āhı
İriıdı küçe-i Leylī'ye rāhı
- 985 Yüzünü her der ü divāre sürdü
Köyüñ her cānibine çok yügürdü
- Ne ağaç kıaldı ol köy içer ne taş
Ki aña yüz sürüben urmaya baş
- Eıığın her kıapınıñ ĥoıı öperdi
Gözi başından aña nem seperdi
- Sürerdi ĥāke yüzün idüp efgān
Düıerdi gāh yire hem-çü bī-cān
- Çü geçdi ol gün irdi rüz-ı ferdā
Suāl itdi aña bir merd-i dānā
- 990 Didi dün neydi cūı ile ĥurūııı
Ki her dīvāre sürdüñ çeıım ü gūıııı
- Bu köyde ne ağaç kıaldı vü ne taş
Ki aña secde idüp kıomadıñ baş
- Ne bir dīvār kıaldı öpmedüñüz
Ne bir cā anda kıalkup kıopmadıñuz

*Bir gün Mecnun'un güürtüsü çok oldu;
öyleki aşk onu pek fazla Őaşkınlııııtdı.*

*Gönül iyice hasta ve çaresiz oldu; makamını
kaybedip boş kıaldı.*

*Ya edip ah çekerek her yerde gezerken yolu
Leylā'nın köyüne eriııtdi.*

*Yüzünü her kıapı ve duvara sürdü; köyün her
yönüne yürüdü.*

*O köyde yüz sürmediği, baş kıomadığı ne
ağaç kıaldı ne taş.*

*Her kıapının eıığını güzelce öperdi; gözü ona
başından su seperdi.(ağlardı.)*

*Yanıp yakılarak toprağa yüz sürerdi; bazen
güçsüz kalıp yere düıerdi.*

*O gün geçip ertesı gün eriııince; bilge bir kıııı
ona soru sordu:*

*Dedi: 'Dün coııkınlık ve taııkınlığın neydi kıı
her duvara gözünü ve kulağını sürdün.'*

*Başını eğip alınını kıoymadığın ne ağaç kıaldı,
ne taş.*

*Öpmediğiniz ne bir duvar ne de bir yer kıaldı,
o anda kalkıp gitmediñiz.*

- Didi Mecnūn be-Ḥaḫḫ-ı Ḥayy u Dānā   *Mecnun dedi: 'Gizli varlıkları yaratan, Diri ve Bilgili olan Allah'tır.*
Ki oldur sırrı maḥlūḳāta bīnā
- Yaradan Leylī vü Mecnūn 'ı oldur   *Leyla ve Mecnunu yaratan O'dur; her Bilen her zāhir ü meknūnı oldur*
Bilen her zāhir ü meknūnı oldur
- 995 Benüm Leylī'den özge dün gözüme   *Dün, benim Leyla'dan başka gözüme hiçbir Daḫı bir şey³ görünmedi özüme*
Daḫı bir şey³ görünmedi özüme
- Neye baḫdumsa Leylī oldı zāhir   *Neye baktımsa Leyla göründü; ortada olan Baña Leylī göründi hep mezāhir*
Baña Leylī göründi hep mezāhir
- Görünmedi baña aḫcār u eṣcār   *Bana ağaçlar ve taşlar görünmedi; dünyayı Tolu gördüm cihānı rüy-ı dildār*
Tolu gördüm cihānı rüy-ı dildār

36b

Der Beyān-ı Işık U Aḫvāl-ı Aşıkān
Aşkın Yorumu ve Aşıkların Durumu

- Gel imdi aşıḫ bu ḫāle bir nazar ḫıl   *Gel şimdi aşık, bir kıl bile olsa örtünü takınp*
Ḥicābuñ giydürüp olursa bir ḫıl   *bu duruma bir göz at.*
- Nedür añla bu aşıḫuñ rāhı sen   *Sen bu aşkın yolunun ne olduğunu anla.*
Ki yoḫdur Ḥālīḫ'a yol bundan aḫsen   *Allah'a ulaşmada bundan daha güzel yol yoktur.*
- 1000 Güzāfın mı ider aşıḫlar efgān   *Aşıklar, boşa mı yanıp yakınırlar; boşa mı*
Güzāfın mı olurlar zār u nālān   *ağlayıp inlerler.*
- Güzāfın mı ḫıyarlar baş u cāna   *Boşa mı can ve başlarını verirler; boşa mı*
Güzāfın mı yürürler yana yana   *yana yana yürürler.*
- Güzāfın mı iderler terk-i evṫān   *Boşa mı vatanlarını terk ederler; boşa mı*
Güzāfın mı çekerler bunca buḫrān   *bunca sıkıntı çekerler.*
- Senüñ bu yirde yoḫ ise medāruñ   *Senin bu yerde kararın yoksa; seçimini bu*
Bu yolda ḫomadūnsa iḫtiyāruñ   *yolda koymadımsa:*
- Yakīn añlaki bu iş olmaz āsān   *İyi anla ki bu iş kolay olmaz; herkese*
Görünmez herkese ṣehr-i Ḥorasān   *Horasan şehri görünmez.*
- 1005 Bu aşıḫlar maḫamıdur bilürsüñ   *Bilirsin ki bu aşklar makamıdır; dışarı*
Yabana gitdüñ illā yañılursuñ   *gittiğinde kesinlikle yanılırsın.*
- Sen aşıḫı añlama bu ḫuru sevdā   *Sen aşkı kuru sevgi (olarak) anlama; onu ilaḫ*
Sen aşıḫı añlama bu ḫuru sevdā   *bil, hastalık sanma.*

Anı dermān bil şanma anı dā

‘Akıldan yücedür bil menzīl-i ‘ışk
Semādan yukarıdur maḥfil-i ‘ışk

*Aşk yolu akıldan yücedir; aşkın yeri
göklerden (de) yukarıdadır.*

Bilinmez fehmi ü ‘aql ile beyānı
Görünmez zihn ü naql ile ‘ayānı

*Anlayış ve akılla bunu açıklaması bilinmez;
zihin ve aktarımla açıklığı görünmez.*

Buyurdı nitekim erbāb-ı ma‘nā
Açup bu sözde bize bāb-ı ma‘nā

*Nitekim mana ehilleri, bu sözde bize mana
kapısını açıp buyurmuşlar:*

1010

تعالى العشق من همم الرجال
وعنوصف التفرق والمثال

متى ما جل شيء من حيال
يحل عن الاحاطة والمثال

37a

Ḥayāle fikre şıǧmaz āyet-i ‘ışk
Bulunmaz biñ aransa ğāyet-i ‘ışk

*Aşkın delilleri hayale, düşünceye sığmaz;
aşkın çokluğu bin (kez) aransa bulunmaz.*

Fenādur ğāyeti zāt-ı Ḥüdā’ da
Özi görünmemek ašlā arada

*Çokluğu Allah’ın zatında, özü arada
kesinlikle görünmemek üzere, yok etmektir.*

Görünse her ne deñlü şüreti gayr
Anuñla eyleye ol şüreti seyr

*Her ne kadar biçimi başka görünse de; o
biçimi onunla izleye.*

1015

Gönülde şaklıya esrār-ı ‘ışk
Her işde gözliye ebrār-ı ‘ışk

*Aşkın gizliliklerini gönülde saklayıp her işde
aşk ehillerini gözleye.*

Ki ışkın ketm iden irür şafāya
Kulağ ursun ḥadīs-i Muştafa’ ya

*Aşkıyı gizleyen mutluluğa ulaşır; (şimdi)
Mustafa’nın hadisine kulak ver:*

قال النبي عليه السلام من عشق و كتم و مات مات شهيدا
*Allah’ın Peygamberi -O’na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Kim aşık olur, bunu gizler ve bu
nedenle ölürse şehit olarak ölür.²⁴⁴*

Şehīd olmağ dilerseñ şakla ‘ışkuñ
Bedel ola Ḥicāz’a tā Dımışkuñ

*Şehit olmak istersen aşkıyı sakla; ta Şam’dan
Hicaz’a karşılık olsun.*

Bilesin neydüğünü mezheb-i ‘ışk
Göresin kanda imiş mehreb-i ‘ışk

*Aşk görüşünün ne olduğunu bilesin; aşkın
yeri neredeymiş göresin.*

²⁴⁴ Uydurma. Bkz. Aliyyü’l-Kari, Esrarü’d- Mefu’a Fil- Ahbari’l- Mevzua, Thk. Muhammed b. Lutfi es Sabbab, el- Mektebetü’l- İslamiyye, Beyrut, 1986, s. 338.

- Yiter ʿışk ʿāşıkā dīn ile millet
Derūnında gerekmez özge ʿillet
- 1020 Milelden millet-i ʿāşık cüdādur
Bu millet ehline mezheb Hüdā'dur
- ملت عشق هز همه ملت جدا است
اشقان را مذهبملت خداست
- Gel imdi ʿaqluña ʿışkı delīl it
Şeref vir rūhuña nefsuñ zelīl it
- Naşīb ola saña tā bu saʿādet
Bulasın çirk-i şirkūnden neķāvet
- Müberra olsun çün her ʿilelden
Yunup arınasın cinn ü keselden
- 1025 Yazılır gönline ʿışk āyeti bil
Olur oldum murāduñ cümle hāşıl
- 37b Görünmez çeşmüñe pes gayr-ı maḥbūb
Olur her manzaruñda yār-ı mutlaķ
- İşidilmez daḥı semʿuña āvāz
Velī andan eger çoğ u eger az
- İşit *el-ḥubbu yuʿmi ve yuṣmī*²⁴⁵ den
Beyānını bunuñ kim söyledim ben
- Bu güftāruñ dökünmez ihtisābı
Görelüm niyledi bülbül cevābı
- [Bülbül'ün Doğan'a Cevabı'nın Devamı]*
- 1030 Hıṭāb idüp didi luṭf ile iy bāz
Kerem kııl benden iyle destüñi bāz
- Ki bir şūrīde vü divāneyem ben
Belālar odına pervāneyem ben
- Benüm büy-ı gül almışdur dimāğum
- Aşk āşıkā din ile millet olarak yeter;
gönlünde başka hastalık gerekmez.*
- Āşık topluluğu, tüm topluluklardan uzaktır;
bu topluluğa mezhep Allah'tır.*
- Gel şimdi aşkı aklına delil yap; ruhunu
yücelt, nefsinı alçalt.*
- Bu mutluluk sana nasip ola; ortak koşmanın
çirkinliğinden arınmışlık bulasın.*
- Her hastalıktan kurtulasın; cin ve
tembellikten yakarıp arınasın.*
- Gönlüne aşk ayeti yazılınca; Her isteğin
ortaya çıkar.*
- Gözüne, kesinlikle başka sevgili görünmez;
her bakışında gerçek sevgili görünüür.*
- Kulagina, ister çok olsun ister az, ses
dinletilemez.*
- (Bir şeye karşı) sevgin seni kör ve sağır eder.
Ben bunun anlamını söyledim, anla.*
- Bu sözün sorumluluğu tükenmez; görelim,
Bülbül nasıl cevap verdi.*
- Yumuşaklıkla 'ey doğan, iyilik edip elini
üzerimden çek' diye söyledi.*
- Ben bir şaşkın ve deliyim; ben sıkıntılar
ateşinin çevresinde dönmekteyim.*
- Benim aklımı Gül'ün kokusu almıştır; (bu*

²⁴⁵ Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as, A.g.e, Edeb, 125, (H.Nu: 5130)

- İki ʿālemden olmuşdur ferāğum *nedenle) iki alemi de bırakmışımdır.*
- Cemāl-i gülden özge baña didār
Gerekmez ger ola yār u ger ağıyār *İster dost olsun ister düşman, Gül'ün güzel yüzünden başka yüz bana gerekmez.*
- Baňa ne beg kayusu yā pāşā
Yeter gülzār-ı gül baňa temāşā *Bana ne bey kaygısı ne paşa; Gül'ün gül bahçesi bana gözetleme için yeter.*
- 1035 Gül ü gülşenden özge her ne kim var
Senüñ olsun beni terk iyle zinhār *Yeterki beni bırak. Gül ve gül bahçesinden başka her ne varsa senin olsun.*
- Sen olasuñ beni ço cümle varum
Vireyim hārc idüben ihtiyārum *Sen beni bırak, tüm varlığımı sana vereyim, elimden ne gelirse yapayım.*
- Görünmez gözüme ne mülk ne māl
Baňa fāş olalı ol zülfile hāl *Bana o saç ile tüyler açıldığından beri, gözüme ne mülk ne de mal görünür.*
- Beni mest ideli la'l-i leb-i yār
Gönülde sığmaz andan özge efkār *Sevgilinin kırmızı dudağı beni sarhaş ettiğinden beri gönüle ondan başka düşünce sığmaz.*
- Gözünüñ sihri cānum kıldı şehūr
Yağın itdi aña benden idüp dūr *Gözünün büyüsi canımı büyüledi; beni benden uzak edip ona yakınlaştırdı.*
- 38a 1040 Müje oqları her biri ciger-düz
Olup şaldı dil-i sūzānuma sūz *Kirpiğinin her bir oku ciğer parçalayıcı olup yanan gönlümü yaraladı.*
- Kaşı mihrābı oldu secde-gāhım
Namaz ol kıbleye olupdur āhım *Baş koyduğum yer kaşının önü oldu; namaz o yöne olan ahımdır.*
- Cemāli Kaʿbe vü Kudüs ü Harāmdur
Celāli fazl ü inʿām u keremdür *Yüzünün güzelliği Kabe, Kudüs ve (Mescid-i) Haram'dır; büyüklüğü bolluk, yardım ve cömertlidir.*
- Yoğ andan özge ašlā dilde efkār
Zebānumda odur vird ile ezkār *Gönülde ondan başka düşünce yok; dilimde okuduğum ve andığım O'dur.*
- Süleymān'a yürü benden selām it
Bir iki ʿaşıqāne hoş kelām it *Süleyman'a yürü benden selam et; aşıklıkla ilgili bir iki güzel söz söyle.*
- 1045 Bu gam-hāre iñende itmesün cevri
Ki cevri laʿnet olur ʿaķibet gavri *Bu çok kederlenene zorluk vermesin; çünkü eziyete, uğursuzluk, son da gerçek olur.*
- ʿAdildür pādişāh olana lāyık
Ki ʿadl ile olur cennete sābık *Padişaha yakışan adalettir; çünkü adaletle cennete yer edinilir.*

- Zulümdür pîşesi her eşkiyānuñ
‘Adeletdür tarîki evliyānuñ
- Cinān-ı ‘adn olur ‘ādillere cā
Cehennem zālīm olanlara ma‘vā
- Mürüvvet iyle iy sālār-ı murğān
Baña zulm itmesün digil Süleymān
- 1050 Hüdā ‘aķıl olana kıldı teklîf
Ki āvānın ide ‘aķıl ile taşrîf
- Reh-i ‘aķla benim yoķdur ‘ubūrum
Anuñ çün oldu hizmetde kuşūrum
- Çalem yoķ ‘āşık-ı divāneye çün
‘Aceb niçün olam ben zār u maħzūn
- Cemālūnden ayru bir dem ārām
Harām itdüm özüme iy nîkū nām
- Gerekmez rūy-ı gülden özge dīdār
İki olmaz cihānda bir olur yār
- 38b 1055 Gözi maħbūbı yüzine olan dūş
İder özge cemālī ol ferāmūş
- Dilemez ola çeşmi ğayre nāzır
Diler vechī anuñla ola nāzır

Her eşkiyanın işi zulüm; Allah dostlarının yoluysa adalettir.

Adaletlilere yer, adn cenneti olur; zalimlere olanların yeri ise cehennemdir.

Ey kuşların baş kumandanı iyilik et; Süleyman bana zulm etmesin.

Allah akıllılara, vakitlerini akılla değerlendirmeleri için öneride bulundu.

Akıl yoluna benim geçidim yolmadığı için hizmette kusurum oldu.

Delicesine aşık olanlara kalem yok; benim ağlamam ve üzüntülü olmamama şaşılır mı?

Ey iyi isimli, yüzünün güzelliğinden bir an ayrılmayı kendime yasakladım.

Gül'ün yüzünden başka yüz gerekmez; dünyada sevgili iki olmaz, bir olur.

Gözü, sevgilinin yüzüne bakan; kendi yüz güzelliğini ona açar.

Gözünün başkasına bakmasını istemez; güzelliği onunla bakışmak ister.

Ĥikāyet-i Şu‘ayb ‘Aleyhi’s-Selām Şuayb’ın- O’na Selam Olsun- Hikayesi

- Şu‘ayb iderdi şevķ-i Ĥaķ’dan āhī
Dilemezdi anda ğayre nigāhı
- Şu deñlü ağladı añıp Ĥüdāyı
Ki ħalmadı gözinde rūšenāyı
- Niçe māh u niçe sāl oldu a‘mā
Gözünden āfil oldu naķş-ı dünyā
- 1060 Cihānuñ yumdı varından gözünü
Cenāb-ı Ĥaķķ’a dutdı yüzünü

Şuayb Allah sevincinden ah ederd; ondan başkasına bakmak istemezdi.

Allah’ı anıp öyle ağladı ki gözünde parlaklık kalmadı.

Nice ay ve nice yıl kör oldu; dünyanın güzelliği gözünden kayboldu.

Dünyanın varına gözünü yumup yüzünü, yüce Allah’a tuttu.

- Girü ol Kâdir ü Kayyüm u Dānā
Gözini luḫfi ile kıldı bīnā
- Girü on yıl temāmet ağladı ol
Girü çeşmüñe buldı tîrelîk yol
- Keremden Hâk yine kıldı ‘ināyet
Yine ref^c oldu çeşmüñden seḫāmet
- Daḫı evvelüñden bīnā vü rüşen
Olup göründi aña bāğ u gülşen
- 1065 Yine şevḫ-ı Hüdā’ya oldu maḡlūb
Yine derd ile itdi sīnesin ḫūb
- Yine ağladı pes on yıl temāmet
Ki ‘avdet itdi evvelki seḫāvet
- Gözünden oldu bīnālîk girü dūr
Derūmı olmuş idi gerçi pūr nūr
- Başar fevt oldu açıldı başîret
Gidüp şüret kemāle irdi sîret
- 39a Söyündi şem^c doğdı şems-i hāver
Şu^cā^c gitdi göründi nūr-ı ezher
- 1070 Pes aña vaḫyile ol yüce Subḫān
Didi niḫün olursın bunca giryān
- Niḫün bunca dökersin derdile yaş
Biter bagruñda niḫün dāimā baş
- Cehennemden eger var ise ḫorḫu
Seni āzād kıldum çekme ḫayḡu
- Hārām itdüm saña anuñ nekālîn
Hālaş itdüm seni çekme melālîn
- Ki nūrüm virdüğüme nār virmem
Müselmān olana zünnār virmem
- 1075 Ve ger ümmīd-i cennāt ise kāruñ
- O Güçlü, Öncesiz - Sonrasız ve Bilgili olan (Allah), iyiliğiyle gözüne yeniden görmeyi verdi.*
- O yeniden tam on yıl ağladı; gözüne yeniden bulanıklık çöktü.*
- Allah cömertliğinden yine yardım etti; yine gözünden bozukluk kaldırıldı.*
- Öncesinden gören ve aydınlanan (göze) bağ ve gül bahçesi göründü.*
- Yine Allah’a kavuşma sevincine yenildi; yine dert ile göğsüne vurdu.*
- Yine tam on yıl ağladı; öyleki önceki körlük geri geldi.*
- Gözünden görme özelliği yeniden kayboldu; ancak gönlü aydınlık dolmuştu.*
- Gözü tümünden kör olup iç gözü açıldı; görüntü gidip gönlü olgunlaştı.*
- Mum söndü, güneş doğdu; ışık gitti, en güzel parlaklık göründü.*
- O yüce Allah, vahiyle dedi: ‘niçin bu kadar ağlarsın’.*
- Niçin dert ile bu kadar yaş dökersin; niçin göğsünde sürekli yara oluşur.*
- Eğer cehennemden korkun varsa; kaygı çekme, seni bağışladım.*
- Onun eziyetini sana yasakladım; üzüntü çekme, seni akladım.*
- Çünkü nurumu verdiğime nar vermem; Müslüman olana papaz kuşağı vermem.*
- Eğer isteğin cennetleri ummaksa; kaygılanma, avın elindedir.*

	<p>Kayırma kim elüñdedür şikāruñ</p> <p>Helāl itdüm saña cennetlerüm hep Bağışladum dimeksüzün baña hep</p> <p>Senin çün iyledüm anda müheyyā Kuşūr u bāğ u envā^c-ı temāşā</p> <p>Ne kim gönlüñ dilerse ola hāzır Gözün kudretlerüme ola nāzır</p> <p>Didi oldum Şu^cayb iy Rabb-i Dānā Senüñdür kudret ü i^cdām u inşā</p>	<p><i>Cennetlerimin tümünü sana helal ettim; benden istemeksizin bağışladım.</i></p> <p><i>Köşkü, bağı ve gözlenecek türleri senin için hazırladım.</i></p> <p><i>Gönlün ne dilerse hazır ola; gözün güçlerime gözetleyici ola.</i></p> <p><i>Şuayb, dedi: 'Ey bilgili Allahım, güç, yaşatma ve yok etme senindir.</i></p>
1080	<p>Degil pūşīdesinden gizlü rāzım Şaña mağlūmdurur cümle niyāzım</p> <p>Ne cennet isterim senden ne hūrı Ne bāğ u rāğ u ne cūy u kuşūrı</p> <p>Ne nāruñdan vardur benim firārum Ne a^crāf olmadan cāy-ı qarārum</p> <p>Senüñ çün iderim dāim bükāı Döker 'aynum senüñ çün bunca māı</p>	<p><i>Örtüklerinden gizli gizliliğim yok; benim isteklerim senin bildindedir.</i></p> <p><i>Senden ne cennet isterim, ne de huri; ne bağ ve bahçe, ne akarsu ne köşk.</i></p> <p><i>Ne narından kaçma isteğim; ne sorgulanmadan kararlaştırılmış yerim vardır.</i></p> <p><i>Senin için sürekli ağlarım; gözüm bunca yaşı senin için döker.</i></p>
39b	<p>Cemālūñ istegi iy Hālīk-ı ferd Derūnumda olupdur bir büyük derd</p>	<p><i>Ey Bir olan Yaratıcı, yüzüntü görme isteğim gönlüme büyük bir dert olmuştur.</i></p>
1085	<p>Hıtāb itdi aña vahy idüp Allāh Ki iy peygamberim viy hāş-ı dergāh</p> <p>Cemālüm çün olupdur çünki bu kār Müyesser iyledüm ben saña dīdār</p> <p>Dağı çekme melālet olma maḥzūn Gözününden dökme her dem yaş ile ḥūn</p> <p>Gözünü idin luḥfum ile bīnā Cihān ibretlerin iyle temāşā</p> <p>Didi iy 'Alim-i sırr u ḥafāyā Cemālūñ çünki itdün baña i^ctā</p>	<p><i>Allah O'na vahiyle söyledi: 'ey peygamberim , yeri aklanmışım!</i></p> <p><i>Bu iş yüzüm içinse; ben sana yüzümü görmeni kolaylaştırdım.</i></p> <p><i>Bundan böyle üzüntü çekme, hüznlenme; gözünden sürekli yaş ve kan akıtma.</i></p> <p><i>Gözünü iyiliğim ile görür kılıp dünyadaki ilginçlikleri gözetle.</i></p> <p><i>Dedi: 'Ey gizlilikleri ve sırrı Bilen; çünkü yüzünü bana bağışladın.</i></p>

- 1090 Dilerem çeşmim evvel kim ola bāz Cemālūñle ola ʿuḳbāda dem-sāz *Önce gözümün görmesini ; (sonra) ahirette yüzünle tanışmamamı dilerim.*
- Gerekmez vechūñe açılmayan göz Gerek başumda bir olsun gerek yüz *Yüzüne açılmayacak göz, başımda ister bir tane ister yüz tane olsun, gerekmez.*
- Ne dem kim olmaya ol demde dīdār Nedāmetdür o dem cānuma sadbār *O anda yüzünü görmek nasip olmazsa; o an gönlüme yüzlerce pişmanlık düşer.*

Der Naşīhat-ı Dervīşān ve Ṭālibān-ı Ḥaḳ
Allah'ı Arayan Dervişlere Öğüt

- Gel iy cūyā-yı Ḥaḳ iy merd-i dervīş Naẓar ḳıl var mı hīç sende bu teşvīş *Gel ey Allah'ı arayan derviş kişi; bak, sende bu karıştırma var mı?*
- Gelür mi gözlerūñden zerrece nem Düşer mi çehreñe bir ḳatre şebnem *Gözlerinden zerrece yağ gelir mi? Yüzüne bir damla yağ düşer mi?*
- 1095 Görünür mi ruḥuñda dīdeden dem[ç] Ki vaḳtuñ ol dem ile ola ḥūş dem *Vaktin o an sevinçli geçmesi için ruhunda, gözünden gözyaşı görünür mü?*
- Nidem sende günāhuña ne dem[ç] yok Sebīl-i ʿıṣḳa itmege ḳadem yok *Ne yapayım sende suçuna gözyaşı yok; aşk suyunu akıtmaya adım yok.*
- Ne rikḳat var derūnuñda ne ḳorḥu Ne Ḥaḳḳ'a irmege bir zerre ḳayḡu *Gönlünde ne acıma var ne korku; ne Allah'a ulaşmaya küçük bir kaygı.*
- 40a Geç imdi bu hevā ile hevesden Şaḳın kendini bu yolda ʿasesden *Şimdi bu geçici istekleri bırak; kendini bu yolda gece bekçisinden sakın.*
- ʿAses durmaz seni ider teḥabbus Sen andan yaña idersin teneffüs *Gece bekçisi durmaz seni bir yere kapar; sen ondan yana soluklanırsın.*
- 1100 Muāḥez olmaḡuñ yād eylemezsin Derūnuñ ḥayre irşād eylemezsin *Sorgulanmadan anılmazsın; gönlünü iyiye yönlendiremezsin.*
- Niçe bir nefsuñ ola şād u ḥandān Gel anı bir dem iyle zār u giryān *Ne kadar daha nefsin sevinçli ve gülmekli olacak; gel, onu bir an ağlayan ve gözyaşı döken eyle.*
- Buyurdu Ḥaḳ ki **'Fe'l-yebḳū keşīrā** Didi **'Fe'l-yedḥaḳū illā ḳalīlā²⁴⁶** *Allah buyurdu ki (Artık kazandıkları günahlara karşılık) **Az gülsünler, çok ağlasınlar.***
- Döken ḥavf-ı Ḥüdā'dan göz yaşını *Allah korkusundan gözyaşı döken; başını*

²⁴⁶ Tevbe, 9/82

- Cehennemden hālāş ider başını *cehennemden kurtarır.*
- Hüdā yakmaz anı nār-ı ceḥīme *Allah onu cehennem ateşinde yakmaz;*
İrüşdürür cinānında naḥīme *cennetindeki nimetlere ulaştırır.*
- قال ع.م لا يلج النار من بكى من خشية الله حتي يعود اللبن في الضرع
(Allah'ın Resulü) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Süt göğse geri dönmedikçe, Allah korkusundan ağlayana ateş dokunmaz.²⁴⁷
- 1105 Resül-i Hak saña kıldı beşāret *Allah'ın Peygamberi sana muştı kıldı; sen*
Sen aña neydügin gizlü işāret *bu gizli işaretin ne olduğunu anla.*
- Didi her şīr kendü emceğine *Dedi: 'her süt kendi emziğine girip yine onda*
Girüp eglenmeyince anda gine *oyalanmayınca':*
- Esīr olmaz buña ehl-i ceḥīme *Cehennemlikler buna köle olmaz; zakkum ile*
Ḳarın olmaz zaḳḳūm ile ḥamīme *sıcağa yakın olmaz.*
- Zehī göz ki anuñ çün ola giryān *O'nun için ağlayan göz, ne güzel; O'nun için*
Zehī dil kim anuñ çün ola büryān *pişen göntül, ne güzel.*
- Olur her giryenüñ pāyānı ḥande *Her gözyaşının sonunda bir sevinç olur;*
İşüñ soñın görendür nīk-i bende *kölenin iyisi, işin sonunu görendir.*
- 1110 Daḥı rüşen işitgil Mesnevī'den *Mesnevī'den, manalı sözden, Mevlevī'den*
Kelām-ı Maḥnevī'den Mevlevī'den *aydınlattıcı (sözü) işit.*
- ايخنك چشمي كه ان كر يااست
وي وايوندل كه ان بزيان اوست
- 40b اول هر كرىه اخر جنده است
مرد اخر بين مبارك بنده هست
- Eger ʿışk ile olsa girye ḥāşıl *Eğer aşk ile gözyaşı ortaya çıkarsa, onun*
Riyā olmaz anuñ cevfine dāḥil *gönlü için gösteriş olmaz.*
- Riyā ile ḥazer kıl dökmeḡil yaş *Ey kardeş, gösteriş için gözyaşı dökmekten*
Ki Ḥaḳ sevmez bu fi'li iy ḳarındaş *sakın! Çünkü Allah bu eylemi sevmez.*
- 1115 İrağa gidüben olduḡ birez yad *Uzağa giderek konudan ayrıldık; yine Bülbül*
Yine bülbül sözünü idelüm yād *sözüne dönelim.*

Tündī-numüden Bāz Bülbül-rā ve Burden-i Ū rā Be-zecr

²⁴⁷ Et- Tirmizi, A.g.e., C.IV, s.171, (H.Nu: 1633).

Doğan 'ın Bülbül'e Öfkelenişi ve O'nu Teslim Olmaya Zorlaması

	‘Aceb bu dār-ı dünyāda kim ola Ki hoşluk dāim aña hākım ola	<i>Acaba bu dünyada, iyiliğin sürekli kendisine eşlik ettiği kimse var mıdır?</i>
	Mübeddel olmaya vaşlı firāka Yıkılmak gelmiye yaptığı tākā	<i>Ulaşması, ayrılmaya dönüştürülmeye; yaptığı kubbe yıkılmaya.</i>
	Değişilmeye zehre ‘ayş u nūşı Periṣān olmaya kavm u cuyūşı	<i>Sevinci ve coşkusu acıya değişilmeye; milleti ve askeri darmadağınık olmaya.</i>
	Budur kārı hemīşe bu cihānuñ Cefā ider sonuñı her vefānuñ	<i>Bu dünyanın her zaman işi budur; her güvencenin sonunu eziyete çevirir.</i>
1120	Telaṭṭuf iyler idi bülbüle bāz Velī olmazdı bülbül hıç dem-sāz	<i>Doğan Bülbül'e yumuşak davranırdı; ancak Bülbül hiç dost olmazdı.</i>
	Muḥabbet görsedüp çok kıldı ikrām Kelāmını işüdüp olmadı rām	<i>Sevgi gösterip çok saygın davrandı; sözünü işitip teslim olmadı.</i>
	Bu kez qahra değışdi lutfuñı ol Ḥākāret birle şundı bülbüle qol	<i>Bu kez iyiliği kızgınlığa dönüştürdü; incitecek biçimde Bülbül'e kol uzattı.</i>
	Birinden anı qaldırdı havāya Mecāli qalmadı tedbīr ü rāya	<i>(Kolunun) biriyle onu havaya kaldırınca; önleme ve düşünmeye gücü kalmadı.</i>
	Bir iki şıkdı çengāliyle anı Qarīb oldu teninden çıka cānı	<i>Pençesiyle onu bir iki sıktınca az kalsın canı bedeninden çıkacaktı.</i>
1125	Ġazabla aña burtarup yüzüñi Ḥışm-nāk ider idi kendüzüñi	<i>Kızgınca yüzünü ona buruşturup kendini öfkeli gösterirdi.</i>
41a	Ki ya‘nī qo gönülden ḥubb-ı yārı Niçe bir idesin āh ile zārı	<i>Yani sevgilinin sevgisini gönülden çıkarıp nice ağlayıp ah edesin.</i>
	Gönülde yār ‘ışkı olmasa muḥkem Olur mı münkir inkārıyla ol kem	<i>Gönülde sevgilinin aşkı sağlam olmasa; retçinin reddiyle o kötü olur mu?</i>
	Ne deñlü münkir itse aña inkār Mezīd olur anuñ gönlüñde bu kār	<i>Retçi onu ne kadar reddetse; bu sevgi onun gönülünde çoğalır.</i>
	Müdārā iylemek lazımdur ammā Ki münkir itmeye cenk ile gāvga	<i>Dost gibi davranmak gereklidir ama retçi, savaş ve kavga etmemelidir</i>

- 1130 ‘Aliyyi Murtażā ol şahib esrār
Demişdür *Dārihim mā dumte fī dār*²⁴⁸ *O gizlilikler sahibi, seçilmişlerin yücesi Ali, Dünyada olduğun müddetçe insanlara dostça davran demiştir.*
- Müdārā ‘arifūñ sermāyesidür
Müdārā ‘aqluñ pīrāyesidür *Dost gibi davranma, Allah dostlarının ana kaynağı; aklın öncüsüdür.*
- Müdārā enbiyānuñ sünnetidür
Müdārā evliyānuñ san‘atıdur *Dost gibi davranma, Peygamberlerin sünneti; Allah dostlarının yapıtıdır.*
- Müdārā inşaf diyendür didi Aħmed
Müdārā itmiyen olmaz mümecced *Ahmet, Dost gibi davranma, ‘acımaklı adalettir’ dedi. Dost gibi davranmayan ululanamaz.*
- Müdārā şanma līkin her durūğı
Ki şem‘ diyene virmez bu furūğı *Ancak, dost gibi davranmayı yalancılık sanma çünkü mum diyene bu ışığı vermez.*

- 1135 Yalanı söyliyessin bī-muhābā
Ki ya‘nī iderüm ħalkā müdārā *Halka dost gibi davranacağım diye çekinmeden yalanı söylersen:*
- Münāfıkluğ nişānidür bu tedbīr
Müselmān ol bu ħulķı ile tağyir *Bu önlem iki yüzlülük belirtisi olur; Müslüman ol. Bu davranıştan sakın.*
- Żarūret ü fetret vaķtı müdārā
Nitekim yaza bülbül kıldı yāra *Dost gibi davranma, zorunluluk ve ayrılık anında olur. Sonunda Bülbül acısını ortaya koydu.*

Niyāz-kerden-i Bülbül Bāz-rā ve Müdārā-kerden-i Ū Bā-Vey
Bülbül’ün Doğan’ın Gönlünü Almaya Çalışarak O’na Yalvarışı

- İşini çünkü bülbül gördi düşvār
Ki qalmamış elinde cüz[?] ğam yār *Bülbül işinin zor olduğunu görünce; elinde tasadan hiçbir şey kalmamış.*
- Değişmiş gülşeni çengāl-i bāza
Reyāħımı bedel kılmış piyāze *Gül bahçesini Doğan’ın pençesine değişmiş; fesleğenleri soğana bedel kılmış.*
- 41b 1140 Gül ü gülzār elinden cümle gitmiş
Derūnında firāķ ezhārı bitmiş *Gül ve gül bahçesi tümüyle elinden gitmiş; gönlünde ayrılık çiçekleri bitmiş.*
- Açılmış derd ü ħasret süseni çāk
Olup yaprağı cāna ħancer ü oķ *Yaprağı cana hançer ve ok olup dert ve özlem susamı açılmış.*
- Belā otları bitmiş tāze tāze
Cefā servi yunılmış ihtizāze *Sıkıntı otları taze taze bitmiş; eziyet ağacı, titreyerek su içmeye başlamış.*
- Dirüp ol gitmiş ‘aqlını yabāna *Aklını önemsemeyip; o an Doğan’a*

²⁴⁸ Acluni, A.g.e., s. 479, (H.Nu: 1279)

- Niyāza başladı ol dem toğana *yalvarmaya başladı.*
- Didi iy cümle kuşların ulusu
Hünerlüsi mehîbi bilgülisi *Dedi: 'ey bütün kuşların ulusu, beceriklisi, güzeli ve bilgülisi...*
- 1145 Hüdā olsun kamu işde penāhuñ
Yücelsin 'izzet ile qadr u cāhuñ *Allah tüm işlerde yardımcıın olsun! Saygınlık ile değer in ve yer in yücelsin.*
- Benüm bu kılıca cānumı esirge
'Asel yirine şunma zehr ü sirke *Bu kılıca, benim canımı esirge; bal yerine ağı ve sirkeyi sunma.*
- Değişme nüşımı nîşe kerîm kıl
Derūnum derdine bir zerre em kıl *Tatlımı ağıya değişme, iyilik et; gönümün derdine küçüçük ilaç ver.*
- Elüñde çünki gitdi ihtiyārum
Qatı arturma hüzn ü ıztırārum *Çünkü gücüm senin eline geçti; üzüntü ve sıkıntımı iyice artırma.*
- Ululuk görsedüp çok kılduñ ihsān
Bu dem qasd-ı cefā kıлма çü gürgān *Ululuk gösterip çok iyilik ettin; bu an canavarlaşıp eziyet etme.*
- 1150 Baña mühlet vir idem fehümümi cem'
Bu işde yanduram şāyed ki bir şem' *Bana zaman ver, anlayışımı toparlayıp bu işte gerekirse bir mum yakayım.*
- Süleymān'a yazam bir hoş qasīde
Pişürem bal u şekerden 'aşīde *Süleyman'a güzel bir kaside yazıp bal ve şekerden bulanmaç pişireyim.*
- Anı tuhfе idinem hıdmetine
Ola kim lāyık olam 'izzetine *Onu hizmetine armağan edip yüceliğine yakışan olayım.*
- Ki şāh olanlara çün ehl-i 'irfān
Teveccüh itse budur anda erkān *Çünkü anlayışlıların gidişatında, şah olanlara yönelilir.*
- Yazarlar hoş du'ā' şubh-gāhı
Çeküp dibācede tuğra'ı-ı āhı *Ön sözde ah tuğrasını çekip sabah vakti güzel dua yazarlar.*
- 42a 1155 Hidāyet itdügünce nūr-ı Yezdān
Ma'ārif naqđını iderler efşān *Allah'ın nuru yol gösterdikçe; bilgilerini ortaya koyarlar.*
- Vesīle idünüp 'ilm ü beyānı
Görürler çehre-'i şāh-ı cihānı *Bilgi ve anlamı araç edinerek dünya şahının yüzünü görürler.*
- Degül lāyık ki ben varam tehī dest
Tehī dest olan olmaz şāha hem-dest *Benim boş elle varmam yakışık olmaz; eli boş olan şahla dost olmaz.*

- Vesīle olmayınca er murāda
İrişmez lāyık olmaz şan u ada
- Didi kümmāl ki üç nesne vesīle
Olur bu izzet ü kırb-ı aşīle
- 1160 Hüner yā māl yā söz kim ola hoş
Belīg ü hem faşīh ü hūb u dilkeş
- Küdūret vermeye cāna semācı
K̄abul ide anı her üz-n-i vācı
- Benüm yok māl u gencim virem anı
Hüner hōd bencileyin k̄uşda k̄anı
- Velī genc-i sahn var bī-nihāyet
Ki bulunmaz aña had ile gāyet
- Düzem bir hoş hediye şāha andan
İşiden ide tahsīn aña cāndan
- 1165 Yazam söz levhine bir naqş-ı çīnī
Birünından idem rüşen içini
- Nişār idem niçe dürr ü cevāhir
Ki görmemişdür anı çeşm-i zāhir
- Maʿārif gencinüñ kılın açam hoş
Süleymān ayağına dürr saçam hoş

Araç olmayınca kişi istediğine ulaşamaz; ün ve ada uygun görülmez.

Olgun kişiler demişlerdir ki yüceliğe ve olgunluğa yaklaşılmaya üç şey araç olur:

Biri bilgi biri mal biri de düzgün, açık, güzel ve çekici söz .

İşittiklerim cana keder vermeye; her çakalın kulağı onu kabul ede.

Benim mal ve param yok ki onları vereyim; benim gibi bir kuşta beceri ne arar.

Ancak sayısız, sıcak bir hazine var ki ona sınır ve son bulunmaz.

Ondan Şah'a güzel bir armağan düzeyim; işiden onu candan beğensin.

Söz levhasına bir kıvrımlı resim yazıp; içini, dışından aydınlık edeyim.

Nasıl inci ve cevher saçayım ki gören gözler bunu görmemiş olsun.

Bilgiler hazinesinin kılıfını iyice açıp Süleyman'ın ayağına güzel inci saçayım.'

Tergīb-kerden-i Bāz Bülbül-rā Be-Güften-i Kāsīde Behr-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām
Doğanın İsteği Üzerine Bülbül'ün Çaresizliğini Süleyman'a - O'na Selam Olsun -
Kasīde İle Dile Getirişi

- Didi iy murğ-ı gūyā vü sūhāndan
Demidür idesin şevk ile elhān
- 42b Sözüñ çün sendedir çevgān u gūyı
Gerekdür darb idesin gūyı gūyı
- 1170 Feşāhat esbine imdi süvār ol
Bu yolda her belāya bürd-bār ol
- Belāgat kīsesinüñ mührini aç

Dedi: 'Ey söyleyici ve sözcü kuş; sevinçle ezgilenme andır.

Sözün topu ve değneği sendedir; topu topu diyip vurman gerekir.

Kusursuz söz söyleme atına şimdi binici ol; bu yolda her sıkıntıya sabret.

Güzel söz söyleme kesesinin mührünü aç; söz vererek kuzeye cevherini saç.

- Yemin iyle şimāle cevherin saç
- Çü ni'met ola niçün ola mektūm
‘Alem ola niçün olmaya ma'lūm
- Hüner niçün keşīde ola zayı'
Niçün faẓl ehline olmaya şāyi'
- Virile aña kim Hāḳ'dan zer ü sīm
Niçün ḥarcında anuñ ol çeke nīm
- 1175 Şunuldı çün saña bu işde ḳudret
Niçün zāyi' idesin vaḳt-ı fırşat
- Yol ilerde ola niçün duravuz.
Egerçi ḥaste bāl u beste pā yüz
- Bu yolda berk idüp imdi kuşaḡuñ
Gerekdür idesin şāha yaraḡuñ
- Yürümek pā ile olmasa dermān
Yüzüñ üzre sürün git durma iy cān
- Dime destümde azdur armaḡanum
Sen andan azuña çok armaḡan um
- 1180 Ki çoḡ olur yanında anlaruñ az
Ki yoḡdur dillerinde kibr ile āz
- Faḳīrūñ az metā'ın pādīşehler
Kabul idüp virürler sīm ile zer
- Bahāneyle iderler dürlü iḥsān
Ki dā'ī ola anlara her insān
- Du'ādur ḳaşr-ı şāhīnūñ 'imādı
Du'ādur devlete viren ḡüşādı
- 43a Çü yoḡdur şāh olanuñ iḥtiyācı
Gözetmeye niçün her yoluñ acı
- 1185 İşit kim niyledi şāhān-ı pīşīn
Ki cānın bu maḥalda bula temkīn
- Var olan nimet niçin gizli utulsun! Var olan
alem niçin bilinmesin.*
- Bilgiye niçin çizgi çekilerek yok edilsin?
Erdemlilere niçin duyum olmasın?*
- Ona Allah'tan altın ve gümüş verildiğinde ; o
giderinde bunun yarısını niçin yok etsin!*
- Bu işde sana güç verildi; bu elverişli vakti
niçin yok edesin!*
- Mademki kanadımız hasta, ayaḡımız
yüzümüz baḡlı; yol da ilerde o halde nasıl
durabiliriz?*
- Bu yolda kuşaḡını sağlamaştırıp Şah'a
hazırlıḡını yapman gereklidir.*
- Ayakla yürümek ilaç olmazsa; ey beden,
yüzün üzerine sürün, durma, git.*
- Elimde armaḡanım azdır, deme; sen ondan
azına çok armaḡan um.*
- Onların yanında az, çok olur; gönüllerinde
böbürlenmeyle aç gözlülük yoktur.*
- Padişahlar, yoksulun az malını kabul edip
(onlara) altın ve gümüş verirler.*
- Kendilerine her insan duacı olsun diye;
herhangi bir nedenle türlü iyilik ederler.*
- Şah'ın köşkünün direḡi duadır; devlete
açılmayı veren duadır.*
- Her yolun niçin acı olduğunu gözetlemeye
Şah'ın gereksinimi yoktur.*
- Bedenin bu yerde temkin bulması için;
önceki Şahların ne yaptığını işit.*

Hikāyet-i Dervīş-i Aʿrābī ve Macerāʾ-i Zen-i Ū be-Sebeb-i Fakīrī
Serüveni Nedeniyle Yoksullaşan Arap Derviş'in Bir Kadınlıkla Hikayesi

	Beriyye içre bir aʿrābī miskīn Maḳām idüp oturmuş idi ğamġīn	<i>Çöl içinde bir miskin arap; kederlenip bir yere oturmuştu.</i>
	Ḳatı kuru yiriydi durduġı cā Yemiş bitmezdi hem aḳmaz idi mā	<i>Durduġu yer çok sertti; yemiş bitmez, su akmazdı.</i>
	Kara taş ile rīk idi nebātı Gören anı unudırdı ḥayātı	<i>Ekmeġi kara taşla kumdu; onu gören yaşamı unuturdu.</i>
	Mezelletle geçirdi ʿömri dāy[ʔ]im Kuru ḳumda olurdu gice nāy[ʔ]im	<i>Ömrü sürekli alçaklıkla geçirdi; gece kuru kumda uyurdu.</i>
1190	Şuyı şūr idi ol cāyuñ hem acı ʿAḫaş zaḥmına ḳılmazdı ilācı	<i>O yerin suyu hem tuzlu hem acıydı; susuzluk yarasına ilaç bulmazdı.</i>
	Nedür tatlı şū bilmezdi ʿArab ḥiç Aña içürmemişdi ceddü āb ḥiç	<i>Arap, tatlı su nedir? Hiç bilmezdi; ataları ona hiç su içirmemişti.</i>
	Bu ḥāl üzere geçerken rüz u şāmı İrişdi ol yire ḳızlık ğamāmı	<i>Bu durumda gündüz ve gece geçerken; o yere kıtlık bulutu ulaştı.</i>
	Belā oldu belā üstine rākib Cefālar her ḫarafdan oldu lāzib	<i>Sıkıntı üstüne sıkıntı binip eziyetler, her taraftan yapışır oldu.</i>
	Dükendi çünki arpa ile daru Mecāʿat zaḥmına ḳalmadı dārū	<i>Çünkü arpayla darı tükendi; açlığın sıkıştırmasına dayanaġı kalmadı.</i>
1195	Dirāz itdi zebānın ḫaʿneye zen Ne söyler ol ġarībe diñlegil sen	<i>Kadın dilini yergiye uzattı; o kimsesize ne söyler, sen dinle.</i>

ḫaʿne Zeden-i Zen Dervīş-i Aʿrābī-rā
Kadının Arap Derviş'i Yermesi

	Didi iy şūret-i şūfī vü dervīş Niçe bir ğamdan ola gönülümüz rīş	<i>Didi: ey sofî ve derviş biçimli gönülümüz kaygıdan ne zaman uzaklaşacak.</i>
43b	Çekevüz niçe bir faḫruñ belāsın Daḫı şimden girü çekmem bilesin	<i>Yoksulluk sıkıntısını ne kadar daha çekeceğiz; şu andan sonra çekmem bilesin.</i>
	Er iseñ ḫanı erliġün nişānı Degül lāyīḳ ere fiʿl-i zenānī	<i>Er isen hani erliğin belirtisi! Ere kadınlık eylemi yakışık olmaz.</i>

- Niṣānı merdüñ olur sofra vü nān
Silāh u esb ü sāz ü söz ü elhān
- 1200 İderler dāimā dürlü şikārı
Çomazlar evde eksik hıç-i kārı
- Senüñ yoğdur evüñde bir kuru nān
Bulunmaz et yerine acı soğan
- Lihāf u pisterümüz rīk ile hāk
Palās-ı köhnemiz olmuş dü şad-çāk
- Çamu hoşlukda biz dürlü belāda
Çamu rahatda biz ibtilā[?]da
- Ġazā ile olur meşhūr ‘Arablar
Ġazā vü Ġarete ider çarablar
- 1205 Ne Ġāret ne Ġazā var sen ‘Arabda
Çalupdur sen eli bağılu kerebde
- Bir ‘avratca elinden kār gelmez
‘Aceb kim bu iş saña ‘ār gelmez
- ‘Arablarda konukluk fahr olur hem
Dökerler zayıf öñine h’vān-ı mağnem
- Bizim yoğ nānımız kim biz yiyeviz
Çonak gelse öñine ne koyavuz
- Cüdā olduğ hısımdan yār u eşden
Çonak gelmez bize penc ile şeşden
- 1210 Ne gelsün ne yesün bizde ne bulsun
Gelüp ol dağı acılığdan mı ölsün
- Eğer gelse uğurlardım libāsın
Virtürdüm nāne destār u çabāsın
- 44a Dirilmek yegdür ölmekten cihānda
Ki ‘ömrüñ meyvesi bitmez yabānda
- Bu resme zen idüp ta‘nile teşnī‘
- Merdin belirtisi sofra ve ekmek; silah, at, saz, söz ve ezgiler olur.*
- Sürekli türlü ganimeti toplarlar; evde de yokluğu eksik bırakmazlar.*
- Senin evinde bir kuru ekmek yoktur; et yerine acı soğan bulunmaz.*
- Örtümüz ve yatağımız, kum ile toprak; eski sergimiz iki yüz parça olmuş.*
- Herkes sevinçte biz sıkıntıda; herkes rahatta biz düşkünlükte.*
- Araplar savaşla ün yapmışlardır; savaş ve akın ile coşarlar.*
- Arap olan sende, ne akın ne savaş var; sen eli bağılu kerepte kamışsın.*
- Bir kadın gibi elinden iş gelmez; bu işden sana acaba nasıl utanma gelmez!*
- Araplarda konukluk hem övünülür; yoksul önüne ganimet ekmeğini dökerler.*
- Bizim yiyecek ekmeğimiz yok; konak gelse önüne ne koyacağız.*
- Akrabadan, eşden , dosttan uzak kaldık; bize beşden, altıdan konak gelmez.*
- Neden gelsin, ne esin bizde ne bulsun; o da gelip açlıktan mı ölsün!*
- Eğer ebisesini çalardım; sarık ve kaftanımı, ekmeğe verirdim.*
- Dünyada yaşamak ölmekten iyidir; çünkü çölde ömrün meyvesi bitmez.*
- Bu durumu ayıplayıp yeren kadın, beğenmediği sözünü dağıttı.*

Kelāmı nā-pesendın²⁴⁹ kıldı tevzīc

Niçe söz söyledi ta'n ile çün tır
 aruşdurdı niçe telbīs ü tezvır

*Ayıplamayla dokunaklı nice söz söyledi;
 nice yalan ve aldatma karıştırdı.*

1215 Nitekim zenleriñ bu ‘adetidür
 Şaın kim şerri bunlaruñ atıdur

*Nitekin bu kadınların alışkanlığıdır;
 bunların kötülüğünden korunmak gerekir.*

Uyanlar bunlara bulmaz sa‘adet
 Ki mekr ü hiledür bunlara ‘adet

*Aldatma ve yalan bunlara alışkanlık
 olduğundan bunlara uyanlar mutluluk
 bulamaz.*

Şehadet eyledi bu hāle ur‘ān
 Uludur **keydā kün**²⁵⁰ buyurdı Raħmān

*Kuran bu duruma tanıklık eyledi; Allah
 sizin tuzağınız büyüktür, buyurdu.*

قال تبارك و تعالي ان كيدكن عظيم

*Yüce Allah şöyle buyurdu: Ne zaman ki, gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu gördü,
 o zaman dedi ki: "Bu iş, siz kadınların tuzağındandır. Gerçekten de sizin tuzağınız çok
 büyüktür". (Yusuf Suresi, 28. Ayet)*

avıdur bunlaruñ mekri be-ğayet
 Aña kim irmeye Hā’dan ‘ināyet

*Bunların aldatması pek güçlüdür; bunlara
 Allah’tan yardım ulaşmaya.*

İderler ādemeüñ ‘ömrüñi zāyıc
 Olurlar Hā yolına gitse māni‘

*İnsanın ömrünü yok ederler; Allah yoluna
 gidene engel olurlar.*

1220 Niçe ‘āşıqlaruñ yolın ururlar
 Niçe zühhādı yoldan azdururlar

*Nice aşıkların yolunu keserler; nice
 dindarları yoldan çıkarırlar.*

Tefekkür bunlaruñ gönlinde anca
 Giyinmekdür bezenmekdür onanma

*Bunların gönlünden geçirdikleri yalnızca
 giyinmek, bezenmek ve süslenmektir.*

Yesem giysem gülüben oynasam dir
 Daı yo kendülerde özge tedbır

*Kendilerinde; yesem, giysem, gülsüp
 oynasam; demekten başka önlemleri yoktur.*

Eri şālīh olana ta'n iderler
 Niçe merdi şaaluñdan yiderler

*Kocası doğru olanı ayıplarlar; nice merdi
 sakalından ederler.*

Severler sım ü zer merd-i civāni
 ocayla iylemezler zinde-gāni²⁵¹

*Altın, gümüş ve genç erkekleri severler;
 kocayla geçim etmezler.*

1225 ayışayalı kim dirler cihānda

Dünyada aldatıcı kim derler; bunu güzel

²⁴⁹ “pisend” şeklinde harekeli

²⁵⁰ Yusuf, 12/28

²⁵¹ “zindigāni” şeklinde harekeli

- Yazarlar hoş hikāyat u beyānda *hikaye ve açıklamayla yazarlar.*
- 44b Degüldür zenden özge iy müselmān *Ey Müslüman bu kadından başkası değildir; ayağını sakın dolandırma, uyan.*
Dolandurma şaķın pāyını uyan
- Dolanıcaķ saña ķomaz mecālūñ *Dolanacak olursa sen de güç bırakmaz; iyi durumun kötüye duruma düşer.*
Yaramaz hāle döner nīk hālūñ
- Biner üstine hem olur revāne *Üstüne binerek yürütücü olur; yürütücü mü, yürütücü değil mi bilemezsin.*
Bilimezsın revāne nā-revāne
- Ayağı bunlaruñ mekr ü füsündür *Bunların ayağı aldatma ve büyülemedir; bunu hikaye sanma, bu senin çok sert özündür.*
Ķışsa şanma ki key ķatı özüñdür
- 1230 Muħabbetle iderler mekr ü hīle *Oyun ve aldatmalarını sevgiyle yaparlar; aldatma ve ayak ile her yere dolarlar.*
Dolarlar mekr ile pā her faşīla
- Ķatı ķāpük olurlar iftināne *Birbirini tutmayan sözleri söylemede çok çabuk olurlar; arabozma ile çok gence kıyarlar.*
Ķıyarlar fitne ile çok civāne
- Bulunmaz fitne bunlardan beter hīç *Bunlardan daha kötü arabozucu bulunmaz; ey geciken, Allah'ın Peygamberi ne dedi, anla.*
Resūl-i Hāķ ne didi añla iy ģic
- قال النبي عليه السلام ما تركت فتنة اضر علي الرجال من النساء
Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: İnsanlara kadınlardan daha zararlı bir bir sınav nedeni bırakmadım.²⁵²
- Çü bunlar fitnedür imdi hāzer ķıl *Şimdi korun, çünkü bunlar arabozucudur; sıkıntı yolunda oyalanma, geçen ol.*
Belā yolında eglenme güzer ķıl
- Şaķın sevgülerine olma maġlūb *Sakın sevgilerine yenilme; bunların sevgisine istenilen bulunmaz.*
Bulunmaz bunlarañ mihrine maṭlūb
- 1235 İki sevgü şıġışmaz bir gönülden *İki sevgi bir gönüle sığmaz; kulda sevgi bir olmalıdır.*
Muħabbet bir gerekdür ola ķulda

Bar Diger Mācerā-kerden-i Zen-i Aṛābī Şüher-i [şevher] Hūd rā
Arap Kadını'nın Kocasına Çıkışması

- Yine zen geldi mekr ile zübāne *Yine kadın, sözüne yeni bir büyü verip aldatmayla konuşmaya başladı.*
Düzüp sözünde bir tāze fesāne
- Didi ta'ne idüp şūyına iy merd *Kocasını aşağılayıp dedi: 'ey adam, bu*

²⁵² Et-Tirmizi, C.IV, s. 20987, (H:Nu: 2780).

- Nedür bu çekdüğümüz cevır ile derd *çektüğümüz eziyet ve üzüntü nedir?*
- Niçe bir olavuz maḥzūn u maḡmūm *Ne kadar daha üzüntülü ve sıkıntılı olacağız; ne zamana kadar taş ile kuma yaslanacağız.*
Niçe bir yaştanavuz taş ile kum
- 45a Niçe bir baḡavuz biz el eline *Ne kadar daha el eline, ağzımızı açıp bu çölün yeline bakacağız.*
Dehān açup bu şahrānuñ yeline
- 1240 Niçün sen daḡı bir kār iylemezsın *Sen de niçin bir iş yapmazsın; bu düşünceyi aklına yerleştirmezsin.*
Bu fiḡri ‘aḡluña yār iylemezsın
- Niye geldüm bilür misin saña ben *Ben sana neden geldim, biliyor musun?*
Niçün şormayasın ḡālīm ‘aceb sen *Durumumu niçin sormuyorsun?*
- Yiyüp içüp gülüp oynamaya hem *Yiyip, içip, oynamaya (geldim) senin üzüntünü çekmeye gelmedim.*
Ve gerni gelmedüm saña çekem ḡam
- Ne gülmek var ne oynamak ne yimek *Ne gülmek, ne oynamak, ne içmek var; ne işitmek var ne konuşmak.*
Ne içmek ne işitmek var ne dimek
- Belā ḡūnı baña oldu nevāle *Sıkıntı kanı bana içecek oldu; eziyet arısı başıma kondu.*
Cefā zenbūrı başuma ḡavāle
- 1245 İşüm gülmek yirine oldu mātem *İşim gülmek yerine yas tutmak oldu; geçimim ve şarabım kaygı ve üzüntü oldu.*
Ṭa‘āmiyla şarābum ḡuşşa vü ḡam
- Üzüldü yüregüm baḡrum ḡarardı *Kalbim üzüldü, baḡrım karardı; geldiğimden bu yana benzim sarardı.*
Geleden yā neki benzüm şarardı
- Daḡı şimden girü itmem ḡanā‘at *sabırım ve gücüm tükendi, kamadı; Şu andan sonra yetinmem.’*
Dükendi ḡalmanı şabr ile ṭāḡat

Cevāb-dāden Merd-i A‘rābī Zen-i Ḥod-rā

Arap’ın Hanımına Cevabı

- Didi iy zen nedür bu şerr ü şūruñ *Dedi: ‘Ey kadın, bu kavga ve gürültü nedir?*
Niçüñ yoḡdur derūnuñda ḡuzūruñ *Niçin gönlünde huzurun yoktur?’*
- Niçün şabr iylemezsın fāḡire sen *En güzel iş sabretmek olduğu göre,*
Ki ḡod şabr iylemekdür kār-ı aḡsen *yoksulluḡa niçin sabretmezsin?’*
- 1250 Şabr ‘aḡıl olanuñ pīşesidür *Sabır akli olanın öncüsüdür; sabır*
Şabr ‘āriflerüñ endīşesidür *erdemlilerin düşüncesidir.*

- Şabır eglencesidür enbiyānuñ
Şabır diñlenmesidür evliyānuñ
- İrişdi şabr ile iren murāda
Düşer bī-şabr olan dāim fesāda
- 45b Resūl'e Hālīkī *faşbir*²⁵³ buyurdu
Anuñ kārını şabr ile қayurdu
- Gerekdür şıdk ile Hakk'a olan kul
İde yolında şabr ile tevekkül
- 1255 Nażar iyle ki cümle cān-verler
Beyānında gezerken hoş toyarlar
- Ne kesbi var ne dükkānı bularuñ
Ne bāğ u bāğçe ne kānı bularuñ
- Ne bir şahsa iderler ilticāı
Ne kimse maṭbahından irticāı
- Қayurur cümlesinin rızkını Hakk
İnanmazsañ cihāna gözün aç baқ
- Bizüm yoқdur bu deñlü hizmetümüz
Dirīgā қanda gitdi gayretümüz
- 1260 Niçün yoқ bizde şabr ile tevekkül
Niçün bāṭıl işe ola tenezzül

Sabır, Peygamberlerin eğlencesi; Allah dostlarının dinlenmesidir.

İsteğine ulaşan, sabırla ulaştı; sabırsız olan sürekli bozgunculuğa düşer.

*Peygamber'e yaratıcısı **sabret** buyurdu; O'nun işini sabırla kolaylaştırdı.*

Allah'a dosdoğru kul olan, O'nun yolunda, sabiredip Allah'a güvenmesi gereklidir.

Tüm canlılara şöyle bir bak; açıkta gezerken ne güzel doyarlar.

Bunların, ne edinimleri var ne işleri; bunların, ne bağ ve bahçeleri ne ocakları var.

Ne bir kişiye sığınır; ne kimsenin mutfağından umarlar.

Allah tümünün rızkını verir; inanmazsan dünyaya gözünü aç, bak.

Bizim bu kadar hizmetimiz yoktur; yazık ki çabamız boşa gitti.

Bizde niçin sabır ile Allah'a güvenme yok; yanlış işe niçin inersin.

Ta'ne Zeden-i Zen be-Naşıhat-ı Merd Kadın'ın Erkeğe Öğüdü

Didi zen қо bu dürlü türrehātı
Ki yoқdur bu sözüñ aşlā şebātı

Kadın dedi: 'bu türlü saçma sapan sözleri bırak; bu sözün hiçbir vakit geçerliliği yok.

Baña itme söz ile mekr ü hîle
Ki aldanmam dağı қuru söz ile

Bana sözle oyun ve düzen kurma; ben kuru sözlerle aldanmam.

Ne sözde kim gözükmeye netice
Niçe meyl ide gönül aña nice

Böyle sözlerde sonuç gözükmüyor; gönül ona nasıl yönlensin.

Dutulur mı қuru torvaya hiç at

At, hiç kuru torbaya tutulur mu; ayna

- Gözüdür mi yüz olmayınca mir'at *olmayınca yüz gözüdür mü?*
- 1265 İñende şofılığ şatma baña sen *Bana sen çok sofuluk satma; senin*
Ki almam şofılığın bir pıla ben *sofuluğun bir pula almam.*
- Riyā vü süm'adur zühd ü şalāhuñ *İbadetin ve namazın gösteriş ve*
Çuru şaḥıyla ḫāmāt ıḫlāhūñ *göstermeciliktir; mizahın kuru, sözün*
uygunsuz.
- 46a Bu cümle sözlerüñden bir bütün nān *Ey Müslüman, benim katımda bir ekmek,*
Benüm ḫatumda yegdür iy müselmān *bütün bu sözlerinden daha iyidir.*
- Ki anı ekl idüp gönüm ola hoş *Çünkü onu yiyersen gönüm mutlu olur;*
Derūnum zerrece ḡamdan ola boş *içim az da olsa üzüntüden kurtulur.*
- Getür sofrā er iseñ ger miyāne *Er isen ortaya sofrā getir; böyle tutarsız boş*
Ve ger ney söyleme ayruḫ fesāne *söz söyleme.'*

Cevāb-ı Dāden-i Merd be-Ta'ne-ı Zen
Erkeğin Kadına Cevap Vermesi

- 1270 Didi merd-i 'Arab iy zen kerem ḫıl *Arap adam dedi: 'ey kadın, iyilik et; bu*
Yiter bu cānuma cevı ü sitem ḫıl *canıma verdiğin eziyet ve çıkışma yeter.*
- Yiter itdūñ te'addī ben gedāya *Ben kuluna yeter ettin düşmanlık; artık bu*
Daḫı açma 'ağız bu mācerāya *duruma ağzını açma.*
- Suçuma i'tirāf itdüm bağışla *Suçumu kabul ediyorum, bağışla; işin*
İşüñ şerlūsünü ḫo ḫayrın işle *kötüsünü bırak, iyiliğini işle.*
- Çog itdūñ baña ta'n ile ḫaḫāret *Bana söverek çok aşağıladın; yermek sana*
Meger oldı saña ta'n itmek 'ādet *alışkanlık oldu.*
- Şal imdi ceng ü ḡavḡānı yabāna *Şimdi cenk ve kavganı bir yana bırak; kuru*
Çuru ceng ile ḡavḡādan saña ne *cenkle kavgadan sana ne.*
- 1275 Eyit bu işde ne tebdīr idelüm *Bu işe nasıl bir önlem alacağımızı söyle;*
Niçe bu ni'meti taḡyīr idelüm *bu durumu nasıl değiştirelim.*
- Nedür çāre bu zaḫmetden ḫalāşa *Bu sıkıntıdan kurtulmaya çözüm nedir;*
Getür var ise bir fikri ḫülāşa *varsā bir düşüncen ortaya koy.*
- Bilirsen neydügin bu derde dermān *Bu derdin ilacının ne olduğunu bilirsin;*
Buyur buḡün senüñdür ḫükm ü fermān *buyur, buḡün buyruk ve yönetim senindir.*

Ne kim sen dir iseñ anı idem ben
Ne yola gönderür iseñ gidem ben

*Sen ne dersen ben onu yapayım; hangi yola
gönderirsen, ben o yola gideyim.'*

Firistāden-i Zen Merdi-rā be-Bağdād Pîş-i Hālîfe
Kadının Erkeği Bağdat Halifesi'ne Göndermesi

- Didi zen şehri Bağdād içre bir şāh
Belürmişdür ki mişlin görmedi māh
- Kadın dedi: ' Bağdat şehrinde kimsenin
benzerini görmediği bir Şah vardır.*
- 46b 1280 Tolupdur ʿāleme ʿadl ile dādı
Başupdur şevket ile Keykübād'ı
- Dünyaya adaleti ve eşitliğiyle ün yapmıştır;
büyüklüğüyle Keykubat'ı geride bırakmıştır.*
- Ġanī olur yüzün gören gedālar
Bih olur cūdı ile mübtelālar
- Yüzünü gören köleler zengin olur;
düşkünler cömertliğiyle iyi olur.*
- Nevālī ʿām u hāşşa ʿām olupdur
İşi ihsān ile inʿām olupdur
- Bağışı toplumun her kesimindedir; işi iyilik
ve yardım etmek olmuştur.*
- Varan mahrūm gitmez tapusından
Faķır irer ġināya kapusından
- Katına varan boş dönmez; yoksul,
kapisından zengin döner.*
- Faķırūñ az metaʿımı görüp çok
Şu deñlü cūd ider kim aña had yok
- Yoksulun az isteğini çok görüp o kadar
cömertlik eder ki sınırı yok.*
- 1285 Yürü sen de anuñ dergāhına var
Gide yokluğ ola kim olasın var
- Yokluğu giderip varlıklı olman için; yürü
sen de O'nun konağına var.*
- Bu faķr u ihtiyācuñ kıl aña ʿarz
Dege cūdından ola kim saña barz
- Bu yoksulluğunu ve gereksinimlerini O'na
bildir; cömertliğinden sana biraz değsin.*
- Eyit iy berr ü bahruñ pādīşāhı
Kerem kıl hālūme iyle niğāhı
- De ki: Ey karaların ve denizlerin Padişahı,
durumuma bak ve iyilik et.*
- Zaʿîf ü āciz ü ġāyet faķırım
Elinde yokluğūñ dāim esārim
- Güçsüz, düşkün ve çok yoksulum;
yokluğun elinde sürekli tutsağım.*
- Hüdā itsün seni dāim himāyet
Yiridür eyleseñ baña ʿināyet
- Allah seni sürekli korusun; bana yardım
etsen yerinde olur.*
- 1290 Ne nānum var evümde ne peynīrüm
Ne altumda döşenmiş bir haşırüm
- Evimde ne ekmeğim var ne peynirim; ne
altımda serilmiş bir sergim.*
- Uşāğum hep gezerler ac u ʿüryān
- Çocuklarım hep ac ve çıplak gezerler; birini
giydirmeye bile gücüm yok.*

Libāsına biriniñ yok dur imkân

Elā yā rāhīmī bi'llāhi irḥam
Li-ʿabdin cāʿe min vādin muvaḥḥam

*Ey Allah için merhametli olan, çorak bir
vadiden gelen bu kula merhamet et.*

Vesīle Taleb-kerden-i ʿArab be-Vuşūl-i Ḥalīfe
Arap'ın Halīfe'ye Ulaşmak İçin Neden Bulma İsteği

- Didi merd-i ʿArab iy yār-ı hoş hū
Bu işde itdünüz tedbīrū nīkū
- Arap adam dedi: 'ey güzel huylu sevgili, bu
işde güzel önlem sundunuz.*
- 47a Velī nice varam ben bī-vesīle
Elüm boş şöyle ol şāh-ı aşīle
- Ancak ben aracısız, eli boş olarak o soylu
Şah'a nasıl varayım.*
- 1295 Gerekdür şāh kapısına varana
Elinde ola elbetde bahāne
- Şah kapısına varacak olanın elinde elbette
bir armağan olması gerekir.*
- Mülākata sebeb ola aña ol
Anuñla bula şāhuñ kurbına yol
- O , onunla konuşmaya neden ola; onunla
Şah'a yaklaşılmaya yol bula.*
- Benüm yoḡdur elümde armāḡanum
Ve ger ne ḳoyadum bu yolda cānum
- Benim elimde armağanım yoktur; bu yolda
canımı mı koyaydım.*
- Bahāne olmayınca güc olur iş
Düşer şoñra derūnī ḳalbe teşvīş
- Armağan olmayınca iş zor olur; sonra
kalbin içine karışıklık düşer.*
- Didi zen armağan saña ne ḥācet
İder faḳruña vechūñ ḥod delālet
- Kadın dedi: 'sana armağan gerekmez, kendi
durumun yoksulluḡuna delildir.*
- 1300 Senūñ gibi gedādan ne umarlar
Ṭoludur yanlarında sīm ile zer
- Senin gibi köleden ne umarlar; yanlarında
altın ve gümüş doludur.'*
- Didi gerçek velīkin budur ʿādet
Bahāneyle olur anda ḳarābet
- Dedi: 'ancak gerçekte adet budur; bunda
yakınlık armağanla olur.*
- Eli boşla varılmaz şāh olana
Cihānda şāha layıḳ ḥod olana
- Şah olana eli boş varılmaz; baş olmak
dünyada Şah'a yakıştır.'*

Vesīle Yaften-i Zen Merd-i ʿArab-rā
Kadının Arap Erkeḡine Neden Bulması

Didi zen bulmuşum ben bir bahāne
Ki bulmaz kimseler aña bahāne

*Kadın dedi: ' ben bir armağan bulmuşum ki
hiç kimse buna kusur bulamaz.*

- Aña şāh u gedālar cümle muhtāc
Anuñla zindedür hem toḡ u hem ac
- 1305 Bizim var taḡımızda bir güzel şu
Maṭardan cem ‘olupdur iy nīku ḡū
- Miṣālin görmedi devr-i zamāne
Kimesne ḡoymadı anı dehāne
- Cihānda buncılayın āb olmaz
Buña hiḡ kimseler sīr-āb olmaz
- 47b Yürü ilet bu şudan hediye şāha
Yabāna şapma göz dut şah-rāha
- Saḡın yolda velī anı ‘adūdan
Ḥaber hiḡ kimseye virme sebūdan
- 1310 Ola kim yüzi şuyıyla bu ābı
Şunup şāha bulasın feth-i bābı
- Ki şūrī olur anlaruñ şuları
Bulunmaz böyle şu anlarda arı

Ona Şah ve köleler hepsi gereksinimli; hem tok hem de aç onunla yaşamını sürdürür.

Bizim daḡımızda bir güzel su var; ey güzel yaratılışlı, o su kaynaktan çıkmaktadır.

Bu zamanda onun benzeri yoktur; hiç kimse onu aḡzına koymamıştır.

Dünyada bunun gibi su olamaz; buna hiç kimse kanmış olamaz.

Yürü, bu sudan Şah'a armaḡan ulaştır; başka yola sapma, Şah'ın yoluna göz tut.

Ancak onu yolda düşmanlardan koru; bu sudan hiç kimseye bilgi verme.

Umarım ki bu suyu, yüzünün suyuyla şah'a sunup açık kapı bulursun.

Onlarda böyle arı su bulunmaz, çünkü onların suları tuzlu olur.

Revān-şūden-i Merd-i ‘Arābī be-Baḡdād

Arap'ın Baḡdat'a Gidişi

- ‘Arab pür itdi ol mādan sebūı
Ḳodı aḡzına mühr-i müşḡ-būı
- Ḡılaf itdi aña tāze nemedden
Ki şaḡlar ya‘nī çeşm-i nīk ü bedden
- Çeküp lebādınuñ²⁵⁴ altına anı
Reh-i Baḡdād’uñ oldı pes revānı
- 1315 Dir idi yolda iy ḡayy u tüvāne
Senüñ luṭfuñ umar nādān u dānā
- ‘Adūdan şaḡla iy Ḳādir bu māı
Emīr aḡzında iy le buña cāı
- Za‘ifim ḡorḡarım zūlm u sitemden

Arap, testi yi tümüyle doldurdu; aḡzına misk kokulu mührü kapattı.

Kötü ve iyi gözden koruması için ona yeni keḡeden kılıf yaptı.

Onu yağmurluḡun altına çekip Baḡdat'ın yolunu tuttu.

Yolda derdi: ‘ey Diri ve Güçlü (Allah), bilgisiz ve bilgili senin iyiliḡini umar.

Ey her şeye Gücü yeten Allah'ım, bu suyu koru; emir aḡzında buna yer et.

Güçsüzüm zorluk ve çıkışmadan korkarım;

²⁵⁴ “lūbbād” şeklinde harekeli

- Ricāmı kesmezüm ammā Kerem'den *ancak isteğimi cömert olandan (Allah) kesmem.*
- Egerçi bu metā'ıñ düşmānı çok
Velī faẓluñ iricek hep olur yok *Çünkü bu malın düşmanı çok; ancak iyiliğın ulaşınca (düşmanların) hepsi yok olur.*
- Anuñ kim olmaya luḫfuñ zāhīri
İki ʿālemde yok anuñ naṣīri *O'nun iyiliğının görüntüsü olmasa; iki alemde de yardımcımız olmaz.'*
- 1320 Bu resme iderek dilden maḫālī
Giderdi yolca ol merd-i ḫayālī *Bu duruma gönülden konuşarak; hayalindeki adamı yol boyunca giderdi.*

Münācāt-kerden-i Zen Ḥüdā-rā ʿAzze ve Celle

Kadın'ın Yüce Allah'a Yakarışı

- 48a İṣit pes niyledi bī-çāre ʿavret
Ki bulmuşdı belā cānında sevret *Çaresiz kadın işit, bak, ne yaptı; çünkü sıkıntı bedeninde öfkeye dönmüştü.*
- Döşer seccādesini maʿbedine
Teveccüh iyleyüp hoş Rabb-ı dīne *Seccadesini tapınağa döşer; güzel dinin sahibine (Allah'a) yönelir.*
- Münācāt iyler idi Ḥaḫḫ'a dāim
Dir idi **Rabbi sellim Rabbi sellim** *Sürekli Allah'a Allahım kurtuluşa ulaştır, Allahım kurtuluşa ulaştır, diyerek dua eder:*
- Ki ya'nī şaḫla āfetden sebūı
Yirine ırgır āb-ı nīk būı *Testiyi tehlikelerden koru; güzel kokulu suyu yerine ulaştır.*
- 1325 ʿAdū çeşminden iyle anı pinhān
Ki menzil ola aña dest-i sulṫān *Düşman gözünden onu gizle; Sultan'ın eli ona yol olsun.*
- Reh-i Bağdād'a karşı geh dururdu
Duʿālar okıyup hoş üfürürdü *Bazen Bağdat yoluna doğru durup dualar okuyarak güzelce üfürürdü.*
- İderdi çeşm-i bedden ya'nī taʿvīz
Ki sālīm karşı-ı şāha bula tenfīz *Yani kötü gözden korunması için büyülerdi ki Şah'ın köşküne tertemiz ulaşsın.*
- İderdi gice gündüz çok duʿālar
Teveccühler tazarru'lar bükālar *Gece gündüz çok dua ederdi; yönelişler, yalvarmalar, ağlamalar...*
- Çün ihlās ile itdi ol duʿāyı
Ḥüdā virdi duʿāsına revāyı *Çünkü o duayı içtenlikle etti; Allah dusına karşılık verdi.*
- 1330 Yine ide kişi cāndan teveccüh
Ḥuşūşā bulmuş ola ol tenebbüh *Yine kişi içtenlikle yönelirse; o sonuçta uyarım bulmuş olur.*

	Ki olmaya anuñ yanında maqbül Cenāb-ı Kibriyā'ya bulmaya yol	<i>Ki O'nun yanında geçerli olmaya; yüce Allah'a yol bulmaya:</i>
	Senüñ var istegüñde çok kuşuruñ Anuñ çün ol maķāma yok ʿubūruñ	<i>Senin isteğinde çok eksiğin var; onun için o dereceye ulaşamıyorsun.</i>
	Zübān-ı hālile iyle duʿāyı Şamīm-i kalbile iyle recāyı	<i>Durumun diliyle dua edip kalbin içtenliğiyle istekte bulun.</i>
	Muşaffā olmasa hātır duʿāda Bulunmaz ol duʿāya reh semāda	<i>Zihindeki duada arındırma olmazsa; o duaya yüksekte yol bulunmaz.</i>
1335	هر كرادل باك باشد تراعتلال این دعایش میرود تاذولجلال	
48b	Zübān-ı kâbiliyyet şart olupdur Anuñla her duʿā maqbül olupdur	<i>Yetenekli dil olması gerekir; onunla her dua kabul olur.</i>
	Günāhından şu kim ider inābet Hüdā virür duʿāsına icābet	<i>Her kim suçundan pişmanlık duyup özür dilerse; Allah onun duasına karşılık verir.</i>
	Buyurmuşdur <i>idüñ baña duʿāyı</i> <i>Duʿāñuza virem ben de revāyı</i>	<i>(Allah) Bana dua edin, duanızı kabul edeyim diye buyurmuştur.</i>

قال الله تعالى ادعوني استجب لكم

Yüce Allah şöyle buyurdu: Halbuki Rabbiniz: "Bana yalvarın, dua edin ki size karşılık vereyim...(Mümin Suresi, 60. Ayet)

	Buyurmuşdur Resül-i Müctebā hem Hābīb-i Hālīk u maḥbūb-ı ʿālem	<i>Seçilmiş Peygamber, Allah'ın sevgilisi ve alemin sevileni (şöyle) buyurmuştur:</i>
1340	Kimüñ kim kalbi ola kalb-i lāhī Qabül olmaz anuñ söz ile ahı	<i>'Kimin ki kalbi, taş kalpli olursa; onun sözü ve ahı kabul olmaz.'</i>
	Hüdā şāfī dile ider neẓāre Derünuñ şāf kıl bul derde çāre	<i>Allah arınmış gönle bakar; bu deritten kurtuluş için gönlünü arındır.</i>

قال النبي عليه اسلام ان الله لا يستجيب الدعاء من قلب لاهي

*Allah'ın Peygamber -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Allah ilgisiz kalp ile yapılan
duaya karşılık vermez.²⁵⁵*

Gel imdi iyle derd ile münacāt *Gel şimdi, O'na gereksinimlerini gönülde*

²⁵⁵ Et- Teaberani, Süleyman b. Ahmed, el- mucemü'l- Evsat, Thk. Tarık b. Avdillah- Abdulmuhsin b. İbrahim, Darü'l- Haremeyn, Kahire, 1415, C.V, s.211, (H:Nu: 5109)

Göñülden idüp aña ʿarz-ı hâcet	<i>sunup derdinle yalvar yakar.</i>
Yoğ iyle kendüni Haqq'un yolında Ola kim yir bulasın dergehinde	<i>Allah katında yer bulmayı umuyorsan; Allah yolunda kendini yok et.</i>
Dükenmez bu beyānuñ renk ü bû ^ı Girü yād idelüm mā ^ı u sebû ^ı	<i>Bu açıklamanın renk ve kokusu tükenmez; tekrar su ve testiye dönelim.</i>

Resīden-i Merd-i ʿArab be-Bağdād ve ʿArza -kerden-i Ū Hediye-i Hod-rā
Arap'ın Bağdat'a Ulaşması ve Armağanını Sunuşu

1345	Duʿā ^ı -ı merd ü zen çün oldı maqbül Selāmetle sebūya virdi Haq yol	<i>Böylece erkeğin ve kadının duası kabul oldu; Allah, eminlik içinde testiye yol verdi.</i>
	ʿArab sağ u esen kaç ^ı itdi rāhı İrüp kıldı temāşā kaç ^ı -ı şāhı	<i>Arab sağlık ve esenlik içinde yolu yürüdü; Şah'ın köşküne varıp çevreye göz attı.</i>
	Bir ulu dergeh imiş gördi anı Taḥayyür ʿālemine düşdi cānı	<i>Bir büyük köşk görünce; canı düşsel aleme düştü.</i>
49a	Görür kim niçe ʿāqıl niçe dānā Niçe fāzıl niçe bāy u tüvāne	<i>Nice akıllı, bilgili, erdemli, zengin ve güçlüleri görür.</i>
	Niçe ehl-i şecāʿat niçe kāmīl Niçe ʿārif niçe ʿilm ile ʿāmil	<i>Nice büyükleri, olgunları, anlayışlıları ve bilgisiyle iş yapanları (görür).</i>
1350	Ūmīd ile kurup her biri bir dām İderler ol kapuda şarf-ı eyyām	<i>Ūmitle her biri bir yer kurup o kapıda günlerini değerlendirirler.</i>
	İrür her birine dürlü nevāle Olur her biri bir kāra ḥavāle	<i>Her birine türlü kısmetler ulaşır; her biri bir işe görevlendirilir.</i>
	Kimesne gitmez andan ac u muḥtāc Meger kim bulmaya ol cemʿa ilāc	<i>Toplumun sorunlarını çözmeyenler dışında; Hiç kimse oradan ac ve yoksul gitmez.</i>
	Bu fikret olmuş iken cāna ğālib Nidā itdi aña bir merd-i ḥācib	<i>Bu düşünce içinde yer etmişken; ona bir kapıcı seslendi:</i>
	Ki iy muḥtāc olan cūd u ʿatāya Berü gel dikme gözün her yañaya	<i>Ey yardıma ve başışa gereksinimli olan; bu yöne gel, gözünü her yana dikme.</i>
1355	Berü gel ʿarz iyle ḥācetüñi Nedür söyle göñülde münyetüñi	<i>Yakın gel, gereksinimlerini anlat; gönlündeki isteğin nedir, söyle.</i>

- Nedür bu bâba gelmeden murâduñ
Ne yirdensin nedür ol yirde aduñ
- Didi merd-i ‘Arab iy yüzi şulu
Şerîf ü sevgilü hem nîk-i hûlu
- Ĥüdâ olsun belâlardan penâhuñ
Yücelün dâimâ ‘izzetle câhuñ
- Beriyye sâkini merd-i ġaribem
Yürümekden bu yolda key erîbem
- 1360 Faķirem ‘âcizem muhtâc-ı cüdem
Nevâle uma geldüm bunda bu dem
- Elüm dut bu emîre ol vesîle
Ĥüdâ’dan iresin ecr-i cezîle
- Getürdüm bir sebû içi tolu şu
Ki cennetden bulupdur renk ile bû
- 49b Mişâlin görmemişdür hiĉ gözler
Egerĉi niĉe gözler anı gözler
- Emîre ‘arz iyle içsün anı
Ki içen bulur anı rûh-ı şânî
- 1365 Cihân içre bunuñ fevķında hiĉ âb
Bulunmaz kimse olmaz buña sîr-âb
- Ķabul itsün bunu ol cüd kânı
Faķîrîuñ budur ancaķ armaġanı
- Bu kapıya gelmendeki amacın nedir?
Nerelisin, adın nedir?*
- Arap dedi: ‘ Ey güzel yüzlü, temiz soylu,
sevgili ve iyi yaratılışlı:*
- Allah seni sıkıntılardan korusun; yerin
onurla sürekli yücelsin.*
- Beriyyeliyim, yoksul birisiyim; bu yolda
yürümekte çok yoruldum.*
- Yoksulum, düşkünüm, yardıma
gereksinimim var; bu an buraya bağış
istemek için geldim.*
- Elimden tut, Emir’e varmama aracı ol;
Allah’tan bolluġa ulaşsın.*
- Tadı ve kokusunu cennetten almış; içi su
dolu bir testi getirdim.*
- Hiĉbir göz bunun benzerini görmemiştir; bu
nedenle nice gözler onu gözler.*
- Emir’e sun, onu içsin; onu içen ikinci canı
bulur.*
- Yeryüzünde bunun derecesinde hiĉ su
bulunmaz, kimse bu suya kanmış olamaz.*
- Bunu o cömertlik sahibi kabul etsin;
yoksulun armaġanı yalnız budur.*

İķbâl-kerden-i Naķîbân Hediyye-i ‘Arab-râ ve Ĥvandîden-i İşân Ber Vey Ser
Vekillerin Arap’ın Armaġanını Kabul Edişi ve Arap’a Gülmeleri

- Gülüşdi sır ile aña naķîbân
Yüzine itmediler lîk-i iqlân
- Ķabûl itdiler anı ĥürmet ile
Yir itdiler ġarîbe ‘izzet ile
- Şorup ĥâlini re’fet iylediler
- Vekiller ona gizlice gülüştiler; gülüşlerini
yüzüne belli etmediler.*
- Onu saygıyla kabul ettiler; yoksula değer
verip yer ettiler.*
- Durumunu sorup esirgediler; yoksulluġuna
acıdılar.*

- Gedālīgına şefkat iylediler
- 1370 Gülāb-ı luṭf ile yuyup yüzini
Terahḥumla işitdiler sözünü
- Didiler merḥabā geldüñ şafāsın
Eyā veche'l-^cArab yā şāḥibe'l-fen
- Didi vechem eger siz veresiz yüz
Ve illā nāmum ola bunda yüzüz
- Didiler kimse olmaz bunda me'yūs
Tereddüd iyleme bu arada sus
- Didi nān isteyü geldüm bu bāba
Didiler ṭoyasın nān u kebāba
- 1375 Didi çoḡdur bu ḳapuda ümīdüm
Didiler bu ḳapuda çoḡ ümīd um
- Telaṭṭuf itdiler çün luṭf-ı şāḥı
Eşer itmişdi bunlara kemāḥī
- 50a İder yir ḥūy-ı sultānı ḥademde
Eger nīk ü eger bed her ḥaşemde
- Ulular kim bu remzi iylediler
Mişāl-i ḥavz olur şehler didiler
- Tevābi^c aña şankim lülelerdür
Olur ḥavzuñ şuyundan her biri pür
- 1380 İderler sırr-ı ḥavzı ḥalka zāḥir
Olurlar bātına bunlar mezāḥir
- İçi ḥavzuñ olursa āb-ı şāfi
Olur bunlar daḥı ol sāf u [c]āfi
- İderler ya^cnī in^cām u seḥāvet
Mürüvvetle fütüvvet hem şecā^cat
- Ve ger ḥavz ola murdār u bulanık
Bulunmaz lülelerde āb-ı rāy[^c]ık
- Taze gülsuyuyla yüzünü yıkayıp sözünü acıyarak işittiler.*
- Ey Arap yüzlü, ya bilgili, hoş geldin, merhaba.*
- Dedi: 'Aarmağanımı eğer hoş karşılırsanız; bunda adım yine yüzüz olsun.'*
- Dediler: 'Bunda kimse ümitsiz olmaz; bu arada kuşkun olmasın, sus.'*
- Dedi: 'Bu kapıya ekmek istemeye geldim'.
Dediler: 'Ekmek ve kebaba doyasın.'*
- Dedi: 'Bu kapıda ümidim çokdur; dediler:
'Bu kapıda çok ümit um.'*
- Yumuşak (huylu) Şah, bunlara doğallığı önerdiği için, incelik ettiler.*
- İster iyi ister kötü her toplumda Sultan yaratılışlılar hizmette yer alırlar.*
- Ulular buna 'şehler havuz gibidirler.'
sözleriyle işaret etmişlerdir.*
- Hizmetliler sanki onun borularıdır; havuzun suyundan her biri dolu çıkar.*
- Havuzun gizliliklerini halka açıklarlar; bunlar görünmeyenleri görünüre çıkarırlar.*
- Havuzun içi temiz su olursa; bunlarda temiz ve bağışlanmış olurlar.*
- Yani yardım ve bağışta bulunurlar; böylece iyilik ve yiğitlikle yücelirler.*
- Eğer havuz pis ve bulanık olursa; borularda temiz su bulunmaz.*

- Sirāyet ider anuñ hūy-ı rīṣṭi
Ki añmaz birisi rāh-ı behiṣṭi
- 1385 İderler bed işe cümle tebeddī
Kılurlar halka zulm ile te'addī
- Helāl ile harāmı itmeyüp fark
Me'āṣī bahırına olur kamu ğark
- Dalālet ehline olan mezāhib
Olur dāim fesād u şerre rāġib
- Emīrūñ zulm ü cevr olursa kārı
Dalāletdür vezīrinūñ şikārı
- Vezīr itse gerekdür şāha taġyīr
Ki tolmaya cihān zulm ile tezvīr
- 1390 Re'āyādan şorulur anda sulṭān
Sürüsinden nitekim bunda çopān
- Onun kötü huyu geçer; böylece kimse cennet yolunu anamaz.*
- Kötü işe tümünden yönelip halka zulümle düşmanlık ederler.*
- Yapılması uygun olanla, yasaklananı ayırt etmeyip tümü suç denizine dalar.*
- Sapanların düşüncesinde olanlar; sürekli bozgunculuk ve kötülüğe istekli olurlar.*
- Emirin işi zulüm ve eziyet olursa; vezirinin avı da yoldan sapma olur.*
- Vezir Şah'tan farklı davranmalıdır ki dünya zulüm ve bozgunculukla dolmasın.*
- Burada çobanın sürüsünden sorgulanması gibi orada da Sultan halkından sorgulanır.*

قال ع.م اذا كان يوم القيامة يسال الامام عن رعيته كما يسال الراعي عن غنمه
(Allah'ın Resulü) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Kıyamet gününde çobanın
koyunlarından hesaba çekilmesi gibi idareciler de halkından hesaba çekilirler.²⁵⁶

- 50b İşit pendī hadīs-i Muṣṭafā'dan
Kesil cevr ü sitemden kibriyādan
- Muşāhib olma hergiz cāhil ile
Enīs ol dāima ehl-i delīle
- Müşīri her kim olursa kişinūñ
Anuñ kadrinedür ferri işinūñ
- Le'ime olmya fesh ider özüñi
Hayırlu işde nesh ider sözüñi
- 1395 Hevā ehliyle olmağdan muşāhib
Yeg olmağ yalūñuz iy Haqq'a ṭālib
- Ki vahdet cānuña şafvet baġışlar
- Mustafa'nın hadisinden bu öğüdü işitip eziyet ve çıkışmadan, böbürlenmeden uzaklaş.*
- Bilgisizle asla arkadaş olma; doğru yolu gösterenlerle dost ol.*
- Kişinin buyruk vereni kim olursa; işinin gücü, onun değerindedir.*
- Alışkla olan özünü bozar; iyi işde sözünü geçiremez olur.*
- Ey Allah'ı isteyen, heveslerine uyanlarla arkadaşlık etmektense tek olmak daha iyidir.*
- Çünkü teklik canına arılık baġışlar; kötü işten korunmanı sağlar.*

²⁵⁶ et- Tirmizi, A.g.e., C.IV, s. 208, (H.Nu: 1705)

Yaramaz kârdan ʿiffet bağışlar

قال النبي عليه اسلام الوحدة خير من خلس السوء

Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Tek başına olmak kötü bir toplulukta olmaktan daha iyidir.²⁵⁷

	İşitdiyse kulağın bu beyânı Semâ'ına fedâ kıl ʿaql u cānı	<i>Bu sözü kulağın işittiyse; akıl ve bedenini işittiğin uğruna ver.</i>
	Muṣāhib olma illā evliyāya Ki anlardur sebab olan Hüdā'ya	<i>Allah'a ulaşmaya neden olan Allah dostlarından başkasıyla arkadaş olma.</i>
	Elüñden aluban HAKK'a giderler Seni insān-ı HAK bīnā iderler	<i>Elinden tutarak Allah'a giderler; seni Allah'ın kulu olarak yetiştirirler.</i>
1400	Denī iken kemāle irgürürler Saña her görmedüğüñ gördürürler	<i>Aıçakken olgunlaştırır; sana hiç görmediklerini gösterirler.</i>
	Yolında bunlaruñ hāk ol hemīşe Ki bunlardan saña himmet irişe	<i>Bunların yolunda her zaman toprak ol ki bunlardan sana yardım ulaşsın.</i>
	Ṭaleb kıl sāye-ı merd-i Hüdā'yı Ki günden viresin bihter ziyāyı	<i>Güneşten daha çok aydınlık vermek için Allah'ın kullarının gölgesini iste.</i>
	سايهءشاهان طلب هرد مشتتاب نا شوي زان سايه بهترز افتاب	
	Bunuñ gibi bulunsa özüñe yār Dağı tenhā oturma hiç zinhār	<i>Bunun gibi kendine sevgili bulursan; sakın hiç yalnız oturma.</i>
51a	1405 Şafā virür egerçi cāna vahdet Velīkin yegdür ehl-i dille şoḫbet	<i>Teklik bedene sevinç verir ancak gönül adamlarıyla sohbet etmek daha iyidir.</i>
	Şalāh ister iseñ uy ehl-i şalāha Ki bunlarlairişülür felāha	<i>İyilik istersen iyilere uy; çünkü kurtuluşa bunlarla ulaşılır.</i>
	Celīsüñ şālīh olsa iy birāder Yaluñuz olmadan yegdür muḫarrer	<i>Ey kardeş, arkadaşın iyi olursa kuşkusuz bu yalnız olmaktan üstün olur.</i>

قال النبي عليه اسلام الجليس الصلح خير من الوحدة

²⁵⁷ el-Hakim en-Neyseburi, el-Müstedrek ala's-Sahihayn, Thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l Kitabu'l- ilmiye, Beyrut, 1990, C.III, s. 387 (H.Nu: 5466).

Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: İyi bir toplulukta oturmak tek başına oturmaktan daha iyidir.²⁵⁸

Gel imdi gūş-ı cāndan bu peyāmı İşidüp ehl-i Hakkūn ol gulāmı	<i>Gel, şimdi Allah dostlarının o kulluğunu işitip bu öğüdü can kulağıyla dinle.</i>
Seni azıtmasun tā bed muşāhib Hevāya kılmason gönlüni rāğıb	<i>Seni kötü arkadaş yoldan çıkarmasın; gönlünü heveslerine istekli etmesin.</i>
1410 Nihāyet yok bu güftārı şerīfe ‘Arabla görelüm nider Hālīfe	<i>Bu güzel sözlere son yok; bakalım Arapla Halife ne yaparlar:</i>

Maḳbūl-şūden Hediyye-i ‘Arab Pīş-i Hālīfe ve Pūr-kerden-i Ū Sebū-yı Āb-rā be Zer
Arab'ın Halife'nin Huzuruna Armağan ile Gidişi ve Su Testisinin Altın ile Doldurulması

Hālīfe çün ‘Arab miskīni gördi Teraḫḫum idüben hālını şordı	<i>Halife yoksul Arab'ı görüp acıyarak durumunu sordu.</i>
Buyurdi niçe in‘ām iylediler Niçe i‘zāz u ikrām iylediler	<i>Buyruğu üzerine, pek çok yardım ettiler; ağırladılar ve bağışta bulundular.</i>
Zer ile iylediler destisin pūr Didiler <i>lā-teḫul min zāke ve’stur</i>	<i>Testisini altın ile doldurdular; bunu söyleme, gizle dediler.</i>
Derūnında görüp anuñ hırāşın Kef-i rahmiyle sildi gözi yaşın	<i>İçinde onun tırmalanışını görüp acıma eliyle gözünün yaşını sildi.</i>
1415 Giyüp egnine hil‘athā-ı hāşı Faḳīrden muṭlaḳā buldı hālāşı	<i>Sırtına yeni elbiseleri giyip yoksulluktan kurtuldu.</i>
Zehī luṭf u zehī cūd u kerāmet Zehī iḫsān u in‘ām u şehāvet	<i>Ne güzel bağış, ne güzel elaçıklığı ve ağırlama; ne güzel iyilik, yardım ve cömertlik.</i>
Zehī fażl u zehī bezl ü mürüvvet Zehī ‘aṭā vü ikrām u fütüvvet	<i>Ne güzel erdem, ne güzel dağıtım ve iyilik; ne güzel armağan, bağış ve elaçıklığı.</i>
51b Olursa buncılayın olsa baḫşış Biterse böyle bitse ‘āḳıbet iş	<i>Olursa, bu kadar bağış olsun; biterse, işin sonu böyle bitsin.</i>
Gerekdür şāh olana bu şehāvet	<i>Bu el açıklığı, hediye, bağış ve cömertlik</i>

²⁵⁸ el-Hakim en-Neyseburi, el-Müstedrek ala’s-Sahihayn, Thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru’l Kitabu’l- ilmiye, Beyrut, 1990, C.III, s. 387 (H.Nu: 5466).

- Dağı bu vehb ü i'cā vü semāhat *Şah olana gereklidir.*
- 1420 Bunuñla şāh olupdur şāh olanlar *Şah olanlar, bununla Şah olurlar; bulanlar, bununla altın ve güç buldular.*
Bunuñla zīb ü fer buldı bulanlar
- Bunuñla ad u şana irdi çoqlar *Pek çoğu ad ve üne bununla ulaştı; nice yoksullar bununla varlıklı olurlar.*
Bunuñla var olupdur niçe yoqlar
- Bunuñla hāşıl olur mülk-i dünyā *Dünya malı bununla ortaya konur; öbür dünyadaki (ahiret) yer bununla yapılır.*
Bunuñla yapılır me'vā-yı 'uqbā
- Sehāvet kim ola 'uqbā için ol *El açıklığı öbür dünya için olursa; bunu yapan adn cennetlerine yol bulur.*
Bulur cennāt-ı 'adne şāhibi yol
- Ve illā şöhret olursa murādı *Eğer isteği ün yapmak olursa; yolu cehennemden yana açılır.*
Cehennemden yaña bulur güşādı
- 1425 Buyurmuşdur habīb-i Rabb-ı 'ālem *Alemin Rabbi (olan Allah'ın) sevgilisi, seçilmiş Peygamber, en büyük Sultan (Muhammad) :*
Resūl-i Müctebā Sultān-ı Ekrem
- Qarīb olur sehā ehli Hüdā'ya *'Eliçıklar Allah'a, cennetle Allah'ın yüzüne yakın olurlar;*
Qarīb olur cinān ile liqāya
- Qarīb olur dağı nās-ı kirāma *Ululara da yakın olurlar.; cehenneme uzak olur, (onlarda) pişmanlık yoktur.*
Ba'īd olur ceħīme bī-nedāme
- Baħīl olan ba'īd olur Hüdā'ya *Cimri olan Allah'a, cennet ile sevince uzak olur.*
Ba'īd olur cinān-ı bā-şafāya
- Ba'īd olur dağı nās-ı kerīme *Ululara, uzak; cehennem yemişiyle ateşine, yakın olur.*
Qarīb olur zaqqūm ile ħamīme
- 1430 Dağı fāsıq saħī olsa olur yeg *Malını bağışlamayan dindardan, eliçık sapkın daha üstündür.*
Ol 'ābidden ki ola mālına pek
- Ĥazīne iyleyüben şaklıya berg *Paraları yığmak için saklayanlar, öbür dünyada paraları (bunların yararını) göremezler.*
Anuñla görmiye uqbā için berg

قال النبي صلي الله و سلم السخي قريب من الله قريب من الجنة قريب من الناس بعيد من النار و البخيل بعيد من الله بعيد من الجنة بعيد من الناس قريب من النار و الفاسق السخي احبب الي الله من عابد بخيل.

*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Cömert Allah'a cennet ve insanlara yakın, ateşe uzaktır. Cimri ise ateşe yakın, ululara uzaktır. Allah katında, cömert bir fasık cimri bir abiden daha sevimlidir.*²⁵⁹

52a	Gel imdi iyle bu fikre ʿubūrı Saḥī ol āḥiretde kıl ḥuzūrı	<i>Gel, şimdi bu düşünceye geçiş yap; eliaçık ol, öbür dünyada mutlu ol.</i>
	Degüldür çün bu dünyā saña bākī Çıkar dilden bu dürlü ṭumṭurākı	<i>Çünkü bu dünya senin için sonsuz değil; bu türlü gösterişi gönülden çıkar.</i>
	Gider āḥır elüñden çünki māluñ Ḥüdā yolına vir hoş ola ḥāluñ	<i>Sonunda malın elinden gider; Allah yoluna ver, durumun güzel olsun.</i>
1435	Bulasın kurb ile ʿizzet Ḥüdā'dan Günāhuña şefāʿat Muştafā'dan	<i>Bağışla, Allahtan yakınlık suçunun (bağışlanmasına) Mustafa'dan yardım bulasın.</i>
	Ḳoyalum bu arada bu kelāmı Virelüm ḥāl-i bülbül den peyāmı	<i>Bu arada bu sözü bırakıp Bülbül'ün durumundan haber verelim:</i>
Peygām-firistāden-i Bülbül Gül-rā <i>Bülbül'ün Gül'e Haber Göndermesi</i>		
	Firāk odın kimüñ yakmadı gönlin Kimüñ gam çaçmağı çaçmadı gönlin	<i>Ayrılık ateşi, kimin gönlünü yakmadı; kimin gönlünü dert ateşiyle ateşlemedi.</i>
	Kimüñ kılmadı ʿıyş u nüşını zehr Kime irdi ki anı itmedi ḳahr	<i>Kimin yiyip içmesini ağulamadı; kime ulaşıp da onu ezmedi.</i>
	Götürmez dağ u taşlar yükün anuñ Bitürmez kimseler mefkükın anuñ	<i>Onun yükünü dağlar ve taşlar taşıyamaz; onun ayrılmışlığını kimse bitiremez.</i>
1440	O çirkin bāz ile bülbül havāda Terennüm iyeler iken her havāda	<i>O çirkin Doğanla, Bülbül havada; her havadan söylerken;</i>
	Sükūna irdiler bir kūh-sāre Ki beñzer burcu bārūda ḥisāra	<i>Tepesi baruda ve sağlam kaleye benzeyen bir dağda sustular.</i>
	Ağaçlar bitmiş anda ḥaddi yok hiç Şular olmuş revāne sedd-i yok hiç	<i>Orada sayısız ağaç bitmiş; sular hiç engele takılmadan akmakta.</i>
52b	Şaḳāy[P]ık lāle vü nergis açılmış Giyāhinden benefşe hoş seçilmiş	<i>Gelincik, lale ve nergis açılmış; bitkilerden menekşe güzelliğiyle seçilmiş.</i>

²⁵⁹ Hadisin aslında *fasık* yerine *cahil* kullanılmıştır. Bkz.et-Tirmizi, C.IV, s.342, (H.Nu: 1961).

- Siperğam süsen ü sünbül ü kıaranfil
Yaşamış her biri bir yirde maħfil
- 1445 Açılmış bī-nihāyet dürlü ezhār
Velī gül olmamış anda be-dīdār
- Çü ‘āşık görmedi ma‘şūkın anda
Eridi kıalmadı cānı bedende
- Çiçekler çeşmine göründi heb hār
Ki leyden şu‘lelendi dildegi nār
- Fiğān u āhını tecdīd kııldı
Gehī durdı ayağın geh yıkııldı
- Gehī āh ider idi gāh nāle
Düşerdi gāh-ı hayretten hayāle
- 1450 Okırdı gāh şevk ile du‘ālar
İderdi gāh medh ile şenālar
- Gehī ağlardı anup rüy-ı yārı
Nem olurdu yaşından her kenārı
- Gehī sözü gehī sāz u gehī şevk
Gehī nāle gehī efğān idi zevk
- Bir āh u sözle tā şubh-ı şādık
Geçürdi gice[y]i ol murğ-ı ‘āşık
- Nesīm-i şubh-dem vaqt-ı seherde
İrüp kııldı nazar bu söz ü derde
- 1455 Birez eğlendi vü kııldı teferrüc
Pes andan diledi ide te‘arrüc
- Hitāb idüp didi bülbül ki iy yār
Be haqq-ı Hālık-ı her serv ü şimşād
- Ne yire ‘azm idersin baña söyle
Şitābuñ ne deyyāre oldu böyle
- 53a Bu sür‘atle ki durmayup gidersin
- Fesleğen, susam, sünbül ve kıaranfil; her biri bir yerde oturma yeri düzenlemiş.*
- Sayısız, türlü çiçekler açılmış ancak orada gülle görüşme olmamış.*
- Çünkü aşık sevgilisini orada görmeyince; canı bedende eridi, yok oldu.*
- Çiçekler gözüne hep diken göründü; gönüldeki nar, dumanken alevlendi.*
- İnleme ve ahını yeniledi; bazen ayakta kaldı, bazen yıkıldı.*
- Bazen ah eder, bazen ağlardı; şaşkınlıktan düşse dalardı.*
- Bazen coşkuyla dualar okurdu; bazen övgüyle övgüler ederdi.*
- Bazen sevgilinin yüzünü anıp ağlardı; her yanı yaşlarla ıslanırdı.*
- Bazen sözü, bazen sazı ve bazen coşkusu; bazen ağlaması, bazen inlemesi (onun için) tadımdı.*
- Aşık kuş, geceyi, ta sabaha kadar, bir ah ve sözle geçirdi.*
- Sabah rüzgarı, sabah vaktinde varıp bu söz ve derde göz attı.*
- Biraz eğlendi ve gezindi; ondan bir yükseliş bekleği.*
- Bülbül seslenip dedi ki: ‘Ey sevgili, her fidanı ve ağacı yaradanın hakkı için.*
- Niçin bana kıyarsın; çabukluğun kimin için?’*
- Bu hızla durmayıp gidersin; hangi yere varıp güzel koku götüreceksin.’*

- Ne iklîmi varup hoş-bû idersin
- Didi iklîm-i güldür ʿazm-i gâhum
Aña toğrı gider şimdi bu râhum
- 1460 Yapışdı dâmenine bülbül anuñ
Çodı keffinde naçd-ı revânuñ
- Didi luţf ile iy bād-ı hüner-vār
Açıla ol ħabāba çün saña der
- Selām it yāre benden ʿizzet ile
Şenālar oķu dürlü midĥat ile
- Eyit yokdur benüm sensüz qarārüm
Gönülde zerre deñlü işıbārüm
- Baña ārām sensüz müşkil işdür
Cemālüñsüz bahār eyyām-ı kışdur
- 1465 Ciger-ĥün oldı derd ü ĥasretüñden
Gözüm ĥün-āb aķdı firķātüñden
- Saña müştāk olupdur cān-ı şīrīn
İrişdür ĥüsre ve dermān-ı şīrīn
- Çatı ifāde vü āvāre oldum
Çatı ĥam-ĥvār u key bī-çāre oldum
- Ne dilde raĥatım var ne qarārüm
Ne ĥüşķ olur bu çeşm-i ābdārüm
- İşüm āĥ ile zār oldı hemīşe
Belā odına yanmaķ baña pīşe
- 1470 Dutuşdı ser-be-ser küllī vücūdum
Nedür bilmem bu yanmaķlıkda
sūdum
- Gözüm yaşı eger kim itmese ĥarķ
Kimesne oddan itmezdi beni fark
- Ve ger ʿışķ odı yakmasaydı būdüm
Virürdi göz yaşı sile vücūdum
- Dedi: Kararım gülün yeridir; yolum şimdi ona doğru gider.'*
- Bülbül onun eteğine yapıştı; yol parasını eline bıraktı.*
- Dedi: 'Ey becerikli rüzgar, iyilik et ki o hava kabarcığına (ulaşmada) sana kapı açılsın.'*
- Benden sevgiliye saygıyla, selam söyle; her türlü övgüyle, övgüler oku.*
- Deki: ' Benim sensiz ne kararım, ne de gönülde küçücük bir sıkıntım olur.*
- Bana sensiz eğlece yaraşmaz; yüzünü görmeyince bahar (bana) kış günleri gibi olur.*
- Dert ve özleminden ciğerlerim yaralandı; ayrılığından dolayı gözümden kanlı yaşlar aktı.*
- Tatlı can sana tatlı gelmektedir; tatlı ilacı, Sultan'a ulaştır.*
- Çok söylemekle zamanım boşa geçti; çok kederli ve önlemsiz oldum.*
- Gönülde rahatım ve sürekliliğim kalmadı; bu sulu gözlerimin kuruyacağı yok.*
- İşim, her an ağlamakla inlemek; öncüm, sıkıntı ateşine yanmak oldu.*
- Bedenin baştanbaşa tümünden tutuştu; bilmem ki bu yanmaktaki yararım nedir?*
- Eğer göz yaşlarıma boğulmasaydım; kimse beni ateşten ayıramazdı.*
- Eğer bedenimi aşķ ateşi yakmasaydı; gözyaşım bedenimi sele verirdi.*

- 53b Bu iki derd arasında hemîşe
Dirilmek ölmek oldu baña pîşe
- Dirîgâ ola mı bu derde çäre
Sürem mi bir daħı yüz küy-ı yäre
- 1475 Eger bir dem daħı görsem yüzini
İşitsem yâ anuñ şîrîn sözini
- Geçeydim iki ʿâlem dirliginden
Yaramazından u küllî yiginden
- Çapusu hizmetin ʿizzet göreydüm
Segi olmağlığı hürmet bileydüm
- Dutaydum dâmenini cân ile berk
İdeydüm dü cihânı muṭlaqâ terk
- Daħı luṭf ile yäre digil iy bād
Duʿâ-ı hayr ile kılsun beni yād
- 1480 Gözetsün intizârım fırsatını
- Ümîdim var ire Ḥaḳḳ' dan nevâle
Firaḳum degşile bir gün visâle
- Bu gitmiş gönüm ire hânesine
Bilem kendi nedür yâ hânesi ne
- Ḥaber bulam bunuñ kandalığından
Beyân ide baña şeydâlığından
- Bilmem kim nirede oldu giriftâr
Enîsi yâr mıdur yaħud da ağıyâr

Bana, bu iki dert arasında, ölmekle dirilmek her an öncü oldu.

Ancak bu derde önlem olur mu? Sevgilinin kapısına bir daha süz sürsem mi?

Eğer bir an olsun yüzünü görsem; yada onun tatlı sözünü işitsem.

İki dünyada da yaşamdan, bunların kötülüklerinden ve tüm iyiliklerinden (vaz) geçseydim.

Hizmet kapısında saygı göreydim; köpek olmayı saygınlık bileydim.

Eteğini içtenlikle sağlam tutaydım; iki dünyayı da koşulsuz terk edeydim.

'Ey rüzgar yumuşakça sevgiliye söyle: iyi duayla beni ansın.

Yardımlını bana yol arkadaşı edip geleceğim ümidiyle (beni) gözetsin.

Allah'tan bağış olacağına, ayrılığımın kavuşmaya dönüşeceğine ümidim var.

Bu kendinden geçmiş gönüm evine ulaşsın; bileyim kendi nedir yada evi ne?

Bunun nerede olduğundan haber bulayım; bana şaşkınlığımı açıklasın.

Bilmem ki nerede tutsak oldu; dostu, sevgili mi yada düşman mıdır?'

Hikâyet-i Ān Divâne ki Der Virâne-yi Girist Virane Kapısında Ağlayan Divane'nin Hikayesi

- 1485 Rivâyetdür ki bir şürîde miskîn
Firaḳ ile derûnı zâr u gamgîn

Anlatılır ki: ayrılıktan, gönü inleyici ve üzüntülü kendinden geçmiş bir tutkun.

Dil ü cânın muḥabbetde yitürmüş
Belâ bārın bu yolda çok götürmüş

Gönü ve canını sevgide kaybetmiş; bu yolda çok sıkıntı yükü götürmüş.

- 54a İdüp virānede kendüye cāyī
Cihāndan kesmiş idi hep recāyī
- Viranede kendine bir yer edip dünyadan tümüyle ümidini kesmişti.
- Yüzün yire urup ağıldı tenhā
Ki seyl olmuş idi yaşımdan ol cā
- Yüzünü yere koyup yalnız ağıldı; o yerde göz yaşları sel olmuştu.
- Suvāl idüp didiler aña iy yār
Nedür bu iyledüğüñ āh ile zār
- Sorup dediler: 'Ey sevgili, bu inlemen ve ağlaman (nedeni) nedir?
- 1490 Gözüñ yaşı niçün bārān olupdur
Vazīfeñ nāle vü efgān olupdur
- Gözyaşın niçin yağmur olmaktadır; görevin ağlamak ve sızlanmak mıdır?
- Kimüñçündür gözüñden dökdüğüñ
yaş
Bitürdi yā kimüñçün yüregüñ baş
- Gözünden döktüğüñ yaş kimin içindir?
Kalbin kimin için yanmaktadır?
- Neden olduñ cüdā nedür firākuñ
Kimüñçündür bu āh u iştiyākuñ
- Neden ayrı düştün ? ayrılığın nedeni nedir?
Bu inleme ve isteklilik kimin içindir?
- Kimüñ öldi kimüñden dūr olduñ
Ne devletden veyā mehcūr olduñ
- Kimin öldü, kimden ayrıldın? Hangi varlıktan ayrılmak durumunda kaldın?
- Peder mi yā püser mi çıktı elden
Veyā düşdüñ mi ayru bir güzelden
- Baban mı, yoksa çocuğun mu elden gitti yada bir güzelden ayrı mı düştün?
- 1495 Didi ol nāle vü ğam müşterīsi
Degüldür bunlaruñ aşla birisi
- O inleme ve üzüntü isteklisi dedi: 'Bunların hiçbirisi değil.
- Elümnden yitdi göñlüm bilmezem hīc
Ne yirde pāyı oldu pīc der pīc
- Gönlüm elimden gitti, ayağı nerelerde dolaştı? Nedenini hiç bilmiyorum;
- Cüdā olalı göñlümnden hemīşe
Olupdur ağlamak çeşmüme pīşe
- Gönlümünden uzak olmuş olalı; ağlamak gözümüne öncü olmuştur.
- Ne şabrum var ne ārāmum ne hoşum
Ne bir dem sākın olur āh u cūşum
- Ne sabrım, ne dinlenmem, ne de sevincim var; inlemem ve coşmam ne bir an durgun olur .
- Ne bu derdüñ bilürem çāresi ne
Ne tākāt var ki irem çāresine
- Bu derdin önleminin ne olduğunu bilmem; gücüm yok ki önlemini alayım.
- 1500 Oñulmaz bir yaradur sīnede bu
Bulunmaz bu yarāya hīc dārū
- Bu kalpte onulmaz bir yaradır; bu yaraya hiçbir ilaç bulunmaz.

- Bunuñ dermānını bilmez eṭibbā
Şifā bulmaz bu derdüñ ehli aşlā
- 54b Bunuñ tedbīrinüñ yoḡdur kitābı
Dükenmez bī-nihāyetdür ḥisābı
- Bu virāne içinde şöyle tenhā
Gözüm yaşı refīkumdur hemānā
- Yitürdüm çün bu ʿilletde mizācı
Bukā[?] ile aña ḫıldum ʿilācı
- 1505 Didiler nice si oldu bu ḥāluñ
Niçe düzildi bu zengin ḥayālūñ
- Nice gitdi gönül senden yabāna
Ne iḫlīme ʿaceb oldu revāna
- Didi ʿışık ile idi ünsi dāy[?]im
Anuñla olur idi mest ü hāy[?]im
- Aña gitdi beni tenhā ḫodı ol
Gözetdim niçe niçe şağ ile şol
- Ḳarār itdi o yirde baña gelmez
Bu tenhālīḫda baña mūnis olmaz
- 1510 Benüm varmağa yoḡ anda mecālim
Ne pāyım var ne perrüm var ne bālım
- Hemişe gerçi oldur ʿazm-gāhım
Açılmaz nīk nidem aña rāhım
- Uzaḫ yoldur be ḡayet hem vehim-nāk
Niçe ʿāḫıllaruñ ʿaḫlın ider çāk
- Niçeler sürdi aña esb-i himmet
Yolına bulmadı anuñ nihāyet
- Yedi deryā yedi berden ötedür
Temāmet kim bile anı nitedür
- 1515 Eger bir dem irişsem ol diyāra
Dürüşmezdim daḫı āh ile zāra
- Doktorlar bunun ilacını bilemez; bu dert sahipleri kesinlikle iyileşemez.*
- Bunun önleminin kitabı yoktur; sayımı sonsuzdur, tükenmez.*
- Bu yıkıntı içinde yalnızken göz yaşım her an arkadaşımıdır.*
- Bu hastalıkta sağlığımı kaybettim; ona ağlamayı ilaç ettim.*
- Dediler: 'Bir çokları bu durumuna düştü; bu zengin düşlerin ne kadar dizildi?'*
- Gönül senin dışında ne kadar kaldı; acaba hangi yere yürüyüşe çıktı.*
- Dedi: ' arkadaşlığı sürekli aşk ileydi; onunla sarhaş ve şaşkın olurdu.*
- O, ona gidip beni yalnız koyunca nice sağla solu gözettim.*
- O yerde (kalmaya) karar verdi, bana gelmez; bu yalnızlıkta bana arkadaş olmaz.*
- Benim oraya gitmeye gücüm yok; ne ayağım, ne kanadım, ne de kolum (var).*
- Gerçi, her an karar yerim odur; ne yapayım ki yolum ona açılmaz.*
- Çok uzak ve korku dolu bir yoldur; nice akıllıların aklını dağıtır.*
- Bir çokları ona himmet atını sürdü; ancak o yolun sonuna varamadı.*
- Yedi deniz, yedi kara ötededir; tümüyle onun ne olduğunu kimse bilemez.*
- Eğer bir an o yere ulaşıyordım; böyle inlemeye ve ağlamaya uğraşmazdım.*

Velī yoğdur nidem bu derde çāre
Oñulmaz bilirim bir gizli yāra

*Ancak ne yapayım ki bu derde ilaç yok;
biliyorum ki bir gizli yaradır, iyileşmez.'*

55a

Ender Naşihat-ı Talibān-ı Derd-i İlāhī
Allah Aşkını Arayanlara Öğüt

Gel iy derd-i ilāhī isteyenler
Bu yolda mürşīd-i ışka uyanlar

*Gelin ey Āllah aşkını arayanlar, bu yolda
aşk yolunu gösterenlere uyanlar!*

Bu hāli cān ile iden teferrüc
Mağam-ı nefsi kān iden ta'arrüc

*Bu duruma içtenlikle açılan, nefsin
derecelerini yükseltmeyi temel edinen!*

Ki nefsānī olan derde irişmez
Anuñ kim derdi yoğ merde irişmez

*İsteklerine uyan, derde ulaşamaz; kimin
derdi olmazsa merde ulaşamaz.*

1520 İrişmez ol ki merde bulmaz irşād
İren irşāda oldu ışk ile şād

*O merde ulaşamayan eğitim bulamaz;
eğitime ulaşansa aşk ile sevinçli oldu.*

Ne şādılık ki olmaya beğāsı
Aña yok gözi ıuşşākuñ bağāsı

*Ne sevinçlilik ki sonu yok; ona aşıkların
bakacak gözü yok.*

Gel imdi var ise gönlüñde derdüñ
Yapış ihlāsla zeyline merdüñ

*Gel şimdi, gönlüñde derdin varsa; merdin
eteğine içtenlikle yapış.*

Seni irşād ide tā ol mağāma
İresin ışk ile dārü's-selāma

*Seni o dereceye çıkana kadar eğitsin; aşk ile
cennete ulaşsın.*

Bulasın derdüñe dermānuñ anda
Göresin cān ile cānānuñ anda

*Orada derdinin ilacını bulasın; orada canla
sevdiğini göresin.*

1525 İren derd ile irmişdür devāya
İren derd ile irmişdür Hüdā'ya

*Kurtuluşa ulaşan dert ile ulaşmıştır; Allah'a
ulaşan dert ile ulaşmıştır.*

Şuñulmaz herkese derdüñ mezākı
'Avām añlayamaz bu iştiyākı

*Herkese derdin tadımı sunulmaz; herkes bu
özlemi anlayamaz.*

Meleklerde dağı var ışk-ı Rahmān
Bulunmaz līk derd anlara iy cān

*Meleklerde bile Esirgeyen'in (Allah) aşkı
var; ancak ey can, onlarda dert bulunmaz.*

Hüdā derdi hemān insāna virdi
Velī insān olan insāna virdi

*Allah, derdi her an insana verdi; Ancak
insan olan insana verdi.*

Buyurmuşdur nitekim Şeyh 'Attar

*Şeyh Attar, şöyle buyurmuştur: 'Şeyhlerin
seçkini, gizlilikler sahibi olandır.*

Meşāyih zübdesi ol şahīb esrār

- 1530 قدسيانرا عشق هيت و درديست
درد راجزادمي در جور دنيسست
55b Eger insān iseñ derd ile hāşıl
Ki derd ile olasin Haqq'a vāşıl
- Eğer insan isen ürünün dert olsun; böylece Allah'a dert ile ulaşsın.*
- Ve ger derd olmaya peydā gönülde
Bulunmaz fayda özüne şuguldan
- Eğer gönülde dert belirmezse; özüne işlerinden yarar bulunmaz.*
- Gerekdür derd derdiyle biter kār
Şağın derd ehline sen itme inkār
- İşi dert kaygısıyla bitirmek gerekir; sen dertlileri yalanlamaktan sakın!*
- Belā ehlin sever ol Hayy u Qayyūm
Belā Haqq sevdüğine oldı maşşūm
- O Diri ve Öncesiz-Sonrasız (Allah) sıkıntılıları sever; Allah, sıkıntıyı sevdiğine verdi.*
- 1535 Dimişdür mefhārī kevn ü mekānuñ
Cihānuñ cānı maḥbūbı Hüdā'nuñ
- Evrenin övünmüşü, dünyanın canı, Allah'ın sevgilisi (Muhammed) buyurmuştur:*
- Çaçan kim bir kulını sevse Allāh
Olur tır-i belāya ol nişān-gāh**
- Allah bir kulunu ne kadar severse; o, sıkıntı oklarına hedef olur.*
- قال عليه السلام اذا احب الله تعالى عبدا جعله للبلاد عرضا
(Allah'ın Peygamberi) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Allah bir kulunu severse ona sıkıntı verir.²⁶⁰
- Ne añladuñ bu sözden iy belālu
Ne gösterdi saña ma'nādan rū
- Ey sıkıntılı, bu sözden ne anladın! (Bu söz) sana manadan hangi yüzü gösterdi.*
- Bu derdüñ qadrini bilür misin hiç
Müyesser oldı mı saña bu tefric
- Bu derdin değerini hiç bilir misin? Sana bu gönül açıcılık kolaylaştırıldı mı?*
- Bu derde mübtelā oldı mı cānuñ
Bu oda yandı mı yā ḥānumānuñ
- Canın bu derde tutuldu mu? Evin barkın bu ateşe yandı mı?*
- 1540 Belā ateşdür ammā āşık altun
Olur ateşle altun sāf u mer'ūn
- Sıkıntı ateş, aşık altındır; altın ateşle saf ve belirgin olur.*
- Belā şem'ci ne yirde yansa derḥāl
Yağar anda niçe āşık per u bāl
- Sıkıntı ateşi nerede yansa; bir çok aşık, orada kol ve kanat yakar.*
- İşitgil Mesnevi'den sen bu remzi
Dağı uşşāka itme ta'n u lemzi
- Sen bu işareti Mesnevi'den işit; böylece aşıkları ayıplama.*

²⁶⁰ Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

دوست همچون زر بلاچو آتش است
نهد خالص در دل آتشخویش است

هرکجا شمع بلا فروختند
صد هر ازان جان عاشق حوتند

- 56a 1545 Bu nāra yaqmayın varını küllī
Müeyesser olmaz aña ‘aql-ı küllī
- Bu ateşe tüm varını yakmayan; ona (ulaşmaya) akıyla kolaylık bulamaz.*
- Vücūduñ yaq gül ile iy bürāder
Göñülden tā bite güller serāser
- Ey kardeş, bedenini gül ile yak; gönülde baştan başa güller bitsin.*
- Turāba zam olunmasa velī gül
Bitüp fāş olmaz ol gülden bün-i gül
- Ancak gül toprağa karıştırılmasa; o gülden gül kökü belirmez.*
- Şecerden gül olup gülden turāb ol
Turābuñ gül idüp gülden güllāb ol
- Ağaçtan gül olup gülden toprak ol; toprağını gül edip gülden gülsuyu ol.*
- Turāb iken iresin çün gülāba
Geç andan dahı ol *ni‘me’l- me‘āba*
- Toprakken gülsuyuna ulaşasın; ordan da Cennete geçesin.*
- 1550 İriş ya‘nī aña kim irmelidür
Gir ol rāha ki āher girmelidür
- Varman gereken yere ulaş; sonunda girmen gereken yola gir.*
- Qoyalum bu sözi bunda birez dem
Nesīm-i şubḥ-ı demden uralum dem
- Şimdilik bu sözü burada bırakıp sabah vakti rüzgarından söz edelim.*

Ameden-i Nesīm Subḥ-dem be-Bāğ-ı Āşüfte-dāden Ū Gül-rā ez-Firāḳ-ı Bülbül
Bülbül’ün Ayrılığından Gönlü Perişan Gül’ün Bahçesine, Sabah Vaktinde Nesim’in Gelişi

- Zehī devlet ki yār ola talebdār
Ola maṭlūbı yāre ‘aşıḳ-ı zār
- Sevgilinin istekli olması ne güzel zenginlik; ağlayan aşık istediği sevgiliye ulaş.*
- Çeke ḳullāb-ı cezb ile derūnıñ
Ḳayıra mihr ile ḥāl-i birūnıñ
- Gönlünü, çekici kancayla çeke; bedenini, güneşle yoğura.*
- Seve cāndan nitekim ‘aşıḳ anı
Ola zātında ḥūn-ı ‘aşıḳānī
- Aşık onu içtenlikle seve; aşıklık kanı onun bedenine işleye.*
- 1555 Nesīm-i subḥ-dem irdi çü bāğa
Ayağın basdı ol zībā otlağa
- Sabah vakti rüzgarı bağa ulaştı; ayağını o güzel otlağa bastı.*
- Müzeyyen gördi her dār u derūnı
- Her yeri ve o yerin içini süslenmiş gördü;*

- Mücellā gördi anuñ her yirini
onun her yerini parlatılmış gördü.
- Güle baqdı görür düşmiş firāka
Dutuşmış göñli nār-ı iştiyāka
Güle baktı, onun ayrılığa düştüğünü,
gönlünün özlem ateşiyle tutuştuğunu gördü.
- Görünmiş gözine gülzār u gülşen
Firāq-ı ʿāşık ile hem çü gül-hen
Aşğın ayrılığıyla, gül bahçesi gözüne
ateşevi görünmüş.
- 56b Elini vaşl-ı bülbülden yumuş pāk
Yağasın ḥasret ile iylemiş çāk
Elini bülbülün kavuşmasından yıkayıp
temizlemiş; yakasını özlemle parçalamış.
- 1560 Yitürmüş ḥayret-i ʿāşıkda özin
Raşād itmiş yolında iki gözin
Özünü, aşıklık sarhoşluğuyla kaybetmiş; iki
gözü de yolunu beklemede.
- Ayağı beste tār-ı firqat ile
Dutuşmış göñli nār-ı ḥasret ile
Ayrılığın verdiği karanlıkla ayağı
bağlanmış; gönlü özlem ateşiyle tutuşmuş.
- Belā ḥārı bitürmüş sīnede derd
Cefā bādı derünün iylemiş serd
Sıkıntı dikenini göğsünde dert bitirmiş; eziyet
rüzgarı gönlünü soğutmuş.
- Lebini kılmış nāz ile ḥandān
Zemīn-i bāğa sīm itmemiş efşān
Dudağını nazla gülmüsetmiş; bahçenin
toprağını göğsünü serpmemiş.
- Sükūn ile dehānın beste kılmış
Cüdālīk nārına niçe yā kılmış
Susarak ağzını bağlamış; ayrılık ateşine
çokça yakılmış.
- 1565 Firāk-ı bülbüli anup demādem
Düşürdü çehresi üstüne şebnem
Her an bülbülün ayrılığını anıp yüzünün
üstüne su damlacıkları düşürmüştü.
- Gehī kalkıp ayağ üzre tururdu
Turāba gāh olurdu yüzün ururdu
Bazen kalkıp ayak üstüne dururdu; bazen
düşüp toprağa yüzünü vururdu.
- Götürürdü gehī yüzün semāya
Elini ḫaldururdu geh duʿāya
Bazen yüzünü göğe yöneltirdi; bazen elini
duaya kaldırırdı.
- Gehī iderdi bāğ içre nezāre
Gehī meşgūl olurdu fikr-i yāre
Bazen bahçe içine göz atardı; bazen
sevgilinin düşüncesiyle oyalanırdı.
- Dururken bāğ içinde şöyle tenhā
Derünün yakmış iken nār-ı sevdā
Şöyle bahçede yalnız dururken; gönlünü
sevda ateşi yakmışken:
- 1570 Terennümle okurdu dürlü eşʿār
İderdi yaʿnī sırrın ḫalka işʿār
Söylenerek çeşitli şiirler okurdu; yani
gizliliklerini halka bildirirdi.

- Rümūziyle dir idi iy ʿazīzān
Neler kıldı bize görüñ ḥasūdān
- Ey sevgili, çekemeyenlerin neler ettiğini;
bize gizli bilgisiyle söylerdi.*
- Ḥuzūr u lezzetümüz kıldılar telḥ
Derisin kılsun anlaruñ Ḥüdā selḥ
- Huzurumuzu ve tadımızı acı ettiler; Allah
onların derisini çıkarısın.*
- İderken yār ile hoş ʿayş u ʿıřret
Araya şaldılar hecr ile firķat
- Sevgiliyle güzelce yiyip içerken araya
ayrılığı koydular.*
- 57a Nedür çāre dirīgā bu firāķa
Nihāyet ire mi bu iḥtirāķa
- Bu ayrılığa önlem nedir? Bu tutuşup
yanmanın sonu olacak mı?*
- 1575 Müyesser olmuş iken vuřlāt-ı yār
Araya daḥīl oldu ḥār-ı aęyār
- Sevgiliye kavuşma kolaylaştırılmışken
araya dūřmanların dikenini girdi.*
- Beni dūr itdiler ol ʿāřıkumdan
Yoluma cān eriden şadıkumdan
- Beni, yoluma canını veren bağımlımdan, o
sevgilimden uzaklaştırdılar.*
- İşitmez oldum āḥ ile enīnin
Göremez oldu göz rūy-ı ḥazīnin
- Aḥ ile iniltisini işitmez oldum; göz, dağınık
yüzünü göremez oldu.*
- Gülistān oldu tenhā iy dirīgā
İçinde bülbul olmaz oldu güyā
- Ne yazık, bülbul olmayınca sanki gül
bahçesi boş oldu.*
- Ḥasūduñ dāimā olsun gözi kūr
Yüzi ʿāřıkıların vařlıyla mebřūr
- Çekemeyenin gözü sürekli kör olsun! Yüzü
aşıkların kavuşmasıyla sevinmiş.*
- Peygām-firistāden-i Gül Bülbul-rā Bā-Nesīm-i Subḥ-Dem**
Gül'ün Sabah Yeli Nesim ile Bülbul'e Haber Gönderişi
- 1580 Zehī dem kim ḥaber irsāl ide yār
Ola ʿuřřāķına kendü řalebkār
- Sevenlerine kendisi istekli olan sevgilinin
haber gönderdiği an ne güzel.*
- Zehī gün kim ire yāruñ selāmı
Diye mektübile gizli peyāmı
- Sevgilinin mektupla gizli haberinin ve
selamının ulaştığı gün ne güzel.*
- Zehī zevķ ide maḥbūb istimālet
Muḥibb anuñla bula dilde rāḥat
- Sevgilinin avutması ne güzel sevinç; seven,
gönülde onunla rahat bulsun.*
- Demādem kaynıya ḥubbı derūnı
Bula her laḥza ʿıřķında füzūnı
- Gönlündeki sevgi durmadan kaynaya; her
an aşķında artış bula.*
- Nesīmüñ añıldı çün gül cevābın
Telaḥtuf birle depretdi zebānın
- Gül sabah yeline cevabını anıp yumuşakça
sözünü söyledi.*

- 1585 Didi iy yer yüzün iden seyāhat
İrişdüren dil-i ʿuṣṣāka rāhat
- Gönüllerden açan ğamlar buludın
İden cānlarda sākin firqat odın
- Varan her lahza Mısr ile Dımıṣka
Beṣāret irgüren her ehl-i ʿıṣka
- 57b Benüm de ʿaşıquma var selām it
Terahhumla aña bir kaç kelām it
- Eyit iy rāh-ı miḥnetde belālu
Belā odına yanmağdan şafālu
- 1590 Firākumda çeken yüz dürlü zahmet
Derūnında gören derdümi rāhat
- Cüdālıktan nedür ḥālūñ nitesin
Niçe bu āteşe yanup dutasın
- Vişāle irmege var mı ümīdūñ
Diler mi toğrula kıdd-i ḥamīdūñ
- Benüm ʿıṣkımdan özge var mı fikrūñ
Benüm virdümden özge var mı zıkrūñ
- Derūnuñda yanar mı nār-ı ḥasret
Birūnuñda dutar mı dūr-ı firqat
- 1595 Cüdālıq iyledi mi cānuña kār
Firākum şaldı mı gönlüñe efkār
- Benüm ğayrüm gönülden oldı mı dūr
Ḥayālümle derūnuñ toldı mı nūr
- Beni zıkr iylesün digil zebānı
Beni fikr iylesün dāim cenānı
- Ḳomasun dilde benden özge sevdā
Beni bilsün kıamu derde müdārā
- Vişālümnden ümīdüm kesmesün hem
- Dedi: 'Ey yeryüzünü gezip dolaşan,
aşıkların gönlini rahata kavuşturan,*
- Gönüllerden kaygı bulutlarını açan,
bedenlerde ayrılık ateşini söndüren,*
- Her an Mısır ve Şam'a varan; her sevene
muştı ulaştıran,*
- Benim de aşığıma var selam et; yumuşakça
ona birkaç söz söyle.*
- Ey eziyet yolunda sıkıntılı, sıkıntı ateşine
yanmaktan dolayı sevinçli, söyle:*
- Ayrılığımın dolayı yüz türlü eziyet çeken;
gönlünde derdimi görüp sevinen,*
- Ayrılıktan dolayı durumun nedir? Nasılsın?
Bu ateşle ne kadar daha yanıp tutuşacaksınız.*
- Kavuşmaya ümidün var mı? eğilmiş boyun
doğrulmayı ister mi?*
- Benim aşkımdan başka düşüncen var mı?
Benim adımdan başka andığın var mı?*
- Gönlünde özlem ateşi yanar mı? Bedeninde
ayrılık ateşi tüter mi?*
- Ayrılık canına işledi mi? Ayrılışım gönlüne
üzüntü saldı mı?*
- Benden başka her şey gönülden uzaklaştı
mı? Görüntümle gönlün aydınlandı mı?*
- Söyleyen dili beni ansın; kalbi beni sürekli
düşünsün.*
- Gönlüne benden başka sevda koymasın;
beni tüm derde ilaç bilsin.*
- Kavuşacağımdan ümidini kesmesin; çünkü
kavuşma ayrılık içinde gizlenmiş olur.*

	Ki vaşl olur firāk içinde mübhem	
1600	Firākum lezzeti gerçi acıdur Velī hām olan ʿuşşākı acıdur	<i>Ayrılığımın tadı gerçi acıdır; ancak çiğ olan aşıklara acıdır.</i>
	Fırağa şabreden irür visāle Düşer bī-şabr olanlar infişāle	<i>Ayrılığa sabreden birleşmeye ulaşır; sabırsız olanlar ayrılığa düşerler.</i>
	Firāk anuñ için ider özin tīz Ki vaşla pā-dırāz olmaya her hīz	<i>Her coşkunluk kavuşmaya ayak yetiştiremediğinden; ayrılık onun özünü çabuklaştırır.</i>
58a	Anuñçün genc ile mūnis olur mār Elin uzatmaya aña her aġyār	<i>Onun için yılan hazine ile sevimli olur; her düşman ona elini uzatamaz.</i>
	Ķara taşda bir laʿl ile yāķūt Ki her cāhil idinmeye anı ķut	<i>Kara taşta bir lal ile yakut; her bilgisiz onları yiyecek edinemez.</i>
1605	Olur deryā içinde dürr-i şāhī Ki mellāh olmıyan bulmaya rāhı	<i>En büyük inci denizde olur; ancak denizci olmayan yolu bulamaz.</i>
	Firāk vaşluñ ister isen mişālin Şecerle mīvenüñ fiķr it meālın	<i>Ayrılıktaki kavuşmaya örnek istersen; ağaçla meyvenin durumunu düşün.</i>
	Firāk-ı ʿayn vişāl olur muħakķak Görünür gün ġamām olunca münşak	<i>Görünen ayrılık gerçekte kavuşma olur; bulut ayrılınca güneş görünür.</i>
	ġamāmuñ inşikākına nazār kıl Bulutsuz gicede şevķ-i ķatmer kıl	<i>Bulutun ayrılışına bak; bulutsuz gecede ayın sevincini seyret.</i>
	ġamām ile güneş maħcūb olupdur Ve ger ne ʿālemde nūrı ʿolupdur	<i>Güneş bulut ile örtünmektedir; bununla birlikte dünya aydınlanmaktadır.</i>
1610	ġamām-ı ķalbuñı gider aradan Görüne tā saña gün her yañadan	<i>Kalbindeki bulutları aradan çıkar; sana güneş her taraftan görünsün.</i>
	Saña sensin hicāb olan hemīşe Ki benlik kārı oldu saña pīşe	<i>Sana benlik işi öncü olduğu için; sana her an perde olan sensin.</i>
	Yaķındur yoħsa senden saña ol şāh Gözi olana ammā görünür nūr ²⁶¹	<i>Yoksa o Şah sana senden yakındır; ama aydınlık gözü olana görünür.</i>
	Bu maʿnā-ı kelāmından işitgil Bu şemʿuñ nūrına gözin işitgil	<i>Bu sözün anlamını işit; bu mumun aydınlığıyla gözünü aydınlat.</i>

²⁶¹ Beyitte kafiye uyumsuzluğu var.

قال تبارك و تعالي و نحن اقرب اليه من حبل الوريد

Yüce Allah şöyle buyurdu:... Ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kaf Suresi, 16. Ayet)

	Dime imdi ki andan ben ırağum Dime bu yolda başum yā ayağum	Şimdi ben ondan uzağım; bu yolda başum yada ayağım deme.
1615	Qo benlik sözini ol haffe teslīm Oqu vaḥdet dilinden ḥā ile mīm	Benlik sözünü bırakıp seni sevene teslim ol; birlik dilinden ha ile mimi oku.
	Derūnında var ise gizli sevgü Bil andan ḥāşıl olmuştur saña o	Gönlünde gizli sevgi varsa; onun sana ondan ulaştığını bil.
58b	Güneşdür nūr-ı şemsün hem delīli Delīl istersen ol anuñ zelīli	Güneş ışığının kanıtı yine güneştir; kanıt istersen, onun kölesi ol.
	افتاب امد دليل افيتاب كر دكيل ت بايداز ويرونعاب	
	Muḳaddemdir Ḥüdā sevgüsü cānda Müsetterdür görünmez her nihānda	Allah sevgisi canda değerlidir; her saklı olan şey örtülmüştür, görünmez.
1620	Dime kim rūy-ı Ḥaḳḳ'a ʿāşıqum ben Ki şığmaz kār-ı ʿışq içre yanu sen	Ben Allah'ın yüzüne aşığım deme; aşk işi senin bu durumuna sığmaz.
	Seven evvel Ḥüda'dur her kulunu Sevicek toğrudur aña yolını	Öncelikle her kulunu seven Allah'tır; sevenler yolunu O'na yöneltir.
	Anuñ kim qoya gönlünde vidādın Aña mā'il ider dāim nihādın	Kimin gönlüne sevgisini koyarsa; ona gizliliklerini sürekli gösterir.
	Sever pes anı ʿabdı cān u dilden Arınur ʿışkı ile gışş u gıllan	Eğer kul, onu candan ve gönülden severse; aşkıyla kin ve hileden arınır.
	Dağı rūşen dilerseñ bu beyānı Bu ʿāyet maʿnāsın fehm it nihānı	Bu sözü anlamak istersen; bu ayetin manasını, gizemini anla.

قال تبارك و تعالي يحبهم و يحبونه صدق الله العظيم

Yüce Allah şöyle buyurdu:... Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler...(Maide Suresi, 54. Ayet)

1625	Seven oldur sevilen ol sevi ol Toludur anuñ ile sağ ile şol	Seven O'dur, sevilen O'dur, sevgiyi (veren) O; sağ ile sol O'nunla doludur.
------	--	--

- Hiçābuñ ğaymı gitdiyse aradan
Temāşā eyle anı her yañadan
- Doludur ʿāleme ammā görünmez
Aranur gice vü gündüz bilinmez
- Çamu maḥlūḳ anı cūyā serāser
Aña taleb faḳīr ü mīr-i kişver
- Anı ister cühūdan u müselmān
Anı ister muḫīr u ehl-i ʿişyān
- 1630 Anı ister idenler buta secde
Anı ister irenler zevḳ ü vecde
- 59a Cemīʿi mümkināt ister anı hep
Eger kāfir ü ger müʿmīn müretteb
- Cihān ehline şorarsañ yaña yek
Biri dimez gerekmez anı bī-şek
- Velākin herkesiñ vardır kuşūrı
Anuñ çün göremez çeşmi o nūrı
- Özin tālib şanur tālib degüldür
Özin rāğīb şanur rāğīb degüldür
- 1635 Hevāsı iylemişdür kendüʾi dūr
Heves-kārında ider şarf-ı maḳdūr
- Özin ʿābid şanur dāim Ḥüdāʾya
ʿİbādet iyemez illā hevāya
- Resūline buyurdu nitekim Ḥaḳ
Hevāsını ilāh idenlere bak
- Perde bulutun aradan gittiyse; onu her
yönden gözlemler.
- Alem O'nunla doludur ama görünmez; gece
ve gündüz aranır, bilinmez.
- Tüm varlıklar baştanbaşa O'nu araştırır;
yoksul ve yönetici O'na isteklidir.
- Yahudi ve Müslüman O'nu ister; boyun
eğenler ve ayaklananlar O'nu ister.
- Putu tapanlar O'nu ister; coşku ve sevince
ulaşanlar O'nu ister.
- Evredeki her şey, inanan inanmayan tümü
O'nu ister.
- Dünyadakilere tek tek sorsan; kuşkusuz hiç
biri, 'O bana gerekmez' demez.
- Sonuçta herkesin suçu vardır; onun için
gözleri o nuru göremez.
- Kendini istekli sanır, istekli değildir;
kendini karşıt sanır, karşıt değildir.
- Geçici istekleri kendini uzaklaştırmıştır;
geçici isteğinde elinde ne gelirse harcar.
- Kendini Allah'a sürekli ibadet eden sanır;
geçici isteklerinden başkasına ibadet etmez.
- Allah Peygamberine buyurdu.: **İsteklerine
tapanlara bak.**
- قال تبارك و تعالی افرایت من اتخذ الله هواه
Yüce Allah şöyle buyurdu: (Ey Muhammed!) Hevā ve hevesini kendine ilāh edinen,
Allah'ın kendi ilmi dahilinde saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne perde
çektiği kimseyi görüyor musun? ... (Casiye Suresi, 23. Ayet)
- Her ibadeti geçici isteklerle edersen; ona
ibadet denmez, alışkanlık denir.

- ‘İbādet ehli ‘ādetden berīdür
Hevā ehli hemīşe serserīdür
- 1640 Hevādan geçdi iren cām-ı Hūya
Ḳānā‘at iyledüñ sen nām-ı Hū’ya
- از هوا ها كي رهي بي جام هو
اي ز هو قانع شره با نام هو
- Bu cāmuñ eyleseñ bir cur‘asın nūş
İdeydüñ her hevādan ḳalbini boş
- Virür Ḥaḳ herkese çünkim murādın
Riyā ile anuñ zıḳr itme adın
- Ne yüzden idesin aña teveccüh
İrer ol vechile saña tereffüh
- 59b 1645 Neye kim şarf olunsa ḳābiliyyet
Olur şarfına göre şaḥsa himmet
- Kimiñüñ isteği nāgeh şunulur
Kimi istekle dergāhdan sürülür
- İrer ḳadrince her kimse nevāle
Şunarlar şaḥsına göre piyāle
- Ḳonuḳ ḳadrince bulur ihtirāmı
Gözet ḳadrüñ şakin yime ḥarāmı
- Açarlar ‘izzet ehline ḳapuyı
İderler ḥürmete göre ḥapuyı
- 1650 Ḳulağ açup işit bu mācerāyı
Yola gir bu izi sende arayı

İbadet edenler alışkanlıktan uzaktır; geçici isteklerine uyanlar her zaman için babıboşturlar.

Allah’ın kadehine ulaşan geçici istekleri bıraktı; sen Allah adına elindekilerle yetindin.

Bu kadehten bir damla içsen; kalbini geçici isteklerin tümünden temizlerdin.

Allah herkese isteğini verir; gösteriş için O’nun adını anma.

O’na hangi nedenle yönelirsen; sana, o yönelişle rahatlık ulaşır.

Yetenek neye harcanırsa; kişiye, harcandığı yere göre yardım olur.

Kiminin isteği anında sunulur; kimi istekle yerinden sürülür.

Herkes değerince başısa ulaşır; (herkesin) kişiliğine göre kadeh sunarlar.

Konuk değerince saygı bulur; değerini gözet, yasaklanmışları yemekten sakın.

Kapıyı saygılara açarlar; saygılığa göre yer verirler.

Kulak açıp bu olayı dinle; bu izi arayarak sen de yola gir.

Şikāyet-kerden-i Merdī ez-Periḫān-ı Ḥod Şeyḫ Ḥalvāyī-rā Ḳuddise Sırruhu

Bir Adam’ın Şeyh Halvayi’ye - Sırrı kutsansın - Periḫanlığını Şikayeti

Meger kim Şeyḫ Ḥalvāyīye bir gün
Şikāyet iyledi bir merd-i meftūn

Bir gün Şeyh Halvayi’ye, şaşkın bir kişi yakınmada bulundu.

Didi iy şeyḫ-i dīn pīr-i mükerrerem
Ḥaḫādan Ḥaḳ seni ḳılsun mu‘aşşam

Dedi: ‘Ey dinin Şeyhi, cömertlik sahibi Pir, Allah seni yanlışlardan korusun.

- Gice gündüz dürüşüp iderüm cehd
Ola kim ağzıma bir gün dama şehd
- Şıyām ile geçer rūzum temāmet
Kıyāma tırmadan taķ oldu kāmēt
- 1655 Niçe gün iyledüm dürlü riyāzet
Niçe hālvēt geçürdüm niçe ʿuzlet
- Kılurum şubħa dek dürlü namāzı
İdüp ol bī- niyāza çok niyāzı
- Diremler hārc idüp itdüm sehāvet
Tariķuñ ehline kıldum riʿāyet
- Açılmadı baña ol bāb-ı mesdūd
Elüme girmede ol genc-i mefkūd
- 60a İrişmedüm gönül maķsūdına hiç
Yolum bağlandı oldu piç der piç
- 1660 Ne deñlü himmet atın iyledüm sevķ
İdüpdür ol kadar nefsüm beni ʿavķ
- İrişdi her bir ʿaşıķ maķsūdına
Gözün ışk ile dikdi mirşādına
- Ne bende ışk vardır ne muħabbet
Ne zevķ ü hāl ne ʿirfān u hikmet
- Gece gündüz çalışıp gayret ederim; umarım ki bir gün ağzıma bal damlar.*
- Günüm tümüyle oruç tutmakla geçer; namaza başlamadan önce kamet gerekli oldu.*
- Günlerce türlü sakınlarda bulundum; yalnızlığa çekilip nice yalnızlık geçirdim.*
- Yalvarmaya gereksinimi olmayana çokça yalvarıp sabaha kadar namaz kılarım.*
- Paralar harcıyıp cömertlikte bulundum; doğru yoldakilere uydum.*
- Bana o kapalı kapılar açılmadı; elime o gizli hazine geçmedi.*
- Gönül amacına hiç ulaşamadım; yolum karmakarışık olup bağlandı.*
- Ne kadar yardım atını yürüttümse de nefsim beni alıyordu.*
- Her seven sevdiğine ulaştı; aşkla gözünü gözetme yerine dikti.*
- Bende ne aşk var ne de sevgi; ne coşkunluk ve yaşayış, ne anlayış ne bilgi.'*

Cevāb-dadān-i Şeyh Helvāyī Kuddīse Sırrūhu Ān Merd-i Sā'il-rā
Şeyh Halvayi'nin- Sırrı Kutsansın - Adam'ın Sorularına Cevap Vermesi

- İşidüp bu sözi ol şeyh-i kāmil
Didi iy rāh-ı dil içinde cāhil
- Ġalať didüñ degüldür böyle hālün
Münevverdür kamu ķil ile ķālün
- 1665 Aña kim himmetüñi iyledüñ şarf
Virildi ol saña bī-güft ü bī-ħarf
- Ne kim cānuñda añduñsa biter ol
- O olgun Şeyh, bu sözü işitip dedi: 'Ey gönül yolu içinde bilgisiz',*
- Yanlış söyledin, senin durumun böyle değildir; konuştuklarının tümü aydın olma isteğindedir.*
- Çabanı O'na harcadın; o sana sözsüz ve harfsiz verildi.*
- İçinde kimi andınsa o ortaya çıkar; bu ateşe her ne yaktınsa o tüter.*

- Bu oda her ne yakduñsa düter ol
- Eken turb u tere biçmez nohūdu
Şoğandan kim işitdi bŷy-ı ʿūdı
- Ĥūdā'dan istediñ cehl ü gābāvet
İrişdi cānuña andan kifāyet
- Eger ĩmān u dīn olsa murāduñ
Kaçan maḥzŷn olaydı cān-ı şāduñ
- 1670 Neye kim k̄abiliyyet bulsa insān
Olur anuñ yolu cānuña āsān
- Duʿā-ı k̄abiliyyet red olunmaz
Açıkdur bāb-ı Ĥālīk sedd olunmaz
- Göñŷl kim kibr ile memlŷ ola ol
Cenāb-ı Kibriyā'ya bulamaz yol
- 60b Seni bildüm didigŷñ çok yañıldur
Yemīn ile şimāle çok añıldur
- 1675 Kōmaz kim ʿazm idesin toğru rāha
Gözŷñ ide nazār sensŷz o şāha
- Kimŷñ kim yār-ı bed ola enīsi
ʿAceb mi olsa efʿāl-ı denīsi
- Īlāhī kıl ʿināyet biz zaʿīfe
Bizi ṭabşurma bu nefsi keşīfe
- Elimŷz dut bizi senden yana çek
Kōmağıl göñlimizde zerrece şek
- Muḥabbet rāhın iyle bize āsān
Cemālin görmege kıl luṭf u iḥsān
- Bizi maḥcŷb kılma benlik ile
Ṭolı kıl göñlimizi senlik ile
- 1680 Duʿā itdüm diyen şıdķ ile āmīn
ʿAzīz olsun nitekim Ībn-i Yāmīn
- Turp ve tere eken nohut biçemez; soğandan ağaç kokusunu kim işitti.*
- Allah'tan bilgisizlik ve budalalık istedin; canına ondan yarar ulaştı.*
- Eğer isteğın din ve iman olsaydı; sevinçli canın ne kadar üzüntüli olurdu.*
- İnsan neyi anlamaya çalışırsa; o yol canına kolay olur.*
- İçten yapılan dua geri çevrilmez; Allah'ın kapısı açıktır, kapanmaz.*
- Kim ki gönlünü böbürlenmeyle doldurursa; o yüce Allah'a yol bulamaz.*
- Seni tanıdım, söylediklerin yanıltıcıdır; sağla solu çok anımsatır.*
- Gözün, sensiz o Şah'a baktığından; doğru yola yönelmeye engel olur.*
- Kimin ki sevdiği kötü sevgili olursa; onun alçakça eylemlerde bulunmasına şaşılmaz.*
- Allahım! biz, güçsüze yardım et; bizi bu bilinen nefse bırakma.*
- Elimizden tutup bizi senin yoluna çek; gönlümüzde en küçük bir kuşku bırakma.*
- Sevgin yolunu bize kolaylaştı; yüzünü görmeyi lutfet.*
- Bizi benlikle utandırma; gönlümüzü senlikle doldur.*
- Duama içtenlikle amin diyen; İbn-i Yamin gibi saygın olsun.*

Du'ā'i iy Münirī burda kes
İdelüm bāz u bülbül sözine mes

*Ey Müniri, duayı burada bitir; Doğanla
Bülbül'ün sözüne değinelim:*

Averden-i Bāz Bülbül-rā be-Dergāh-ı Süleymān 'Aleyhi's-Selām
Doğan'ın Bülbül'ü Süleyman'ın- O'na Selam Olsun- Dergahına Getirişi

- Aç iy sāmīc bu söze cān kulāğın
Ço dünyā sözlerinüñ lāf u lāğın
- Ey işiten, bu söze can kulağını aç; dünya
sözlerinin boş lakırtısını bırak.*
- Bu söz şanma ola kuru hikāyet
Oğunur levh-i dilde bil bu āyet
- Bu sözün kuru bir hikaye olduğunu sanma;
bu ayet gönül yapığında okunur.*
- Çamusından eger bülbül eger zāğ
Eger bāğçe eger mīve eger bāğ
- Bülbül, karga, bağ, bahçe, meyve tümü ;*
- 1685 Süleymān sende kuşlar sende cümle
İdüpdür bülbüle her biri hāmle
- Bütün kuşlar, Süleyman sendedir, her biri
Bülbül'e çıkışır.*
- Ne kim söylene var sende nişānı
Vücūduñda görebilirseñ anı
- Sen de belirtisi varsa söze gerek yok; onu
bedeninde görebilirsin.*
- 61a Şu göz kim olmaya ma'niden açık
Şu dil kim olmaya Hāğ'dan uyanık
- Şu söz anlam olarak açık degilse; şu gönül
Allah için uyanık degilse:*
- Virilmez anlara bu kapuya yol
Görünmez karşıdan sağ ile şol
- Bu kapıda onlara yol verilmez; sağ ile sol
karşıdan görünmez.*
- Gel imdi diñle bülbül hālin iy yār
Ki nitdi aña ol bāz-ı sitemkār
- Ey sevgili, gel, şimdi Bülbül'ün durumunu
dinle; o eziyet eden Doğan ona ne yaptı.*
- 1690 Sūzan didi ki çengāl uruban bāz
Götürüp bülbülü kılmışdı pervāz
- Yanarak dedi ki: ' Doğan pençe vurarak
Bülbül'ü götürüp uçmuştu.*
- Niçe menzil niçe rāh-ı beyābān
Kesüp irişdiler pīş-i Süleymān
- Nice yol, nice çöl yolu aşıp Süleyman'ın
önüne geldiler.*
- Dururdu şāf dutuban cümle murğān
Oturmuşdı emīrān u vezīrān
- Tüm kuşlar, sıraya girerek durmuş; emirler
ve vezirler oturmuştu.*
- Melekler aña iderdi hırāsı
Şayamazdı kimesne cinn ü nāsı
- Melekler O'na korumalık ederdi; hiç kimse
insanları ve cinleri sayamazdı.*
- Çü bülbül gördi bu ulu nişānı
Bu kerr ü ferr ü dārāt-ı şahānı
- Bülbül bu ulu gösterişi, savaşlar kazanan
yüce Şahları gördü.*

- 1695 Yitürdi lā-cerem ol dem özini
Unıtdı sözini ve kendüzini
- Tahayyur iyemişken ʿaql u cānın
Uyardı luṭf-ı Rabbānī revānın
- Görür hizmetde kâ'im kendüzini
Hemānā medḥa depretdi sözünü
- Didi iy pādīşāh-ı heft-kışver
Resūl-i ḥālīk u ḥalka peyāmbere
- Ḥüdā kılsun saña her işde yārī
Müşerref itdi ʿadlūñ her diyārı
- 1700 Yaradılmış kamu emrūñde māʿmūr
Eger dīv ü eger insān eger mūr
- Münacātuñda didüñ **rabbenā** hep
Musahḥar itdi saña ʿālemi Rab
- 61b Sezādur pādīşāh olsun cihāna
Ki mişlūñ gelmedi devr-i zamāna
- Nazīrūñ yok sehā ile keremden
Şebīhūñ gelmedi bezl-i niʿāmdan
- Bu devlet kim virildi saña Ḥaḳʻdan
Daḥı kimse okumaz bu sebaḳdan
- 1705 Bu ʿizzet kim saña oldu ʿaṭiyye
Daḥı bir ādeme olmaz hediye
- Nübüvvetle cihānuñ rehberisin
Veliler zümresinüñ miḥterisin
- Müberrāsın kamu naḳş u zelīlden
Muşaffādur revānuñ her ʿalenden
- Mürüvvet kânısın luṭfuñ dükānı
Seḥāñ itdi ḥacil baḥr ile kānı
- Diridür cūduñ ile cümle ʿālem
- O an elinde olmayarak kendinden geçti;
sözünü ve kendi durumunu unuttu.*
- Akıl ve canın düşler kurmuşken; Allah'ın
lutfu durumun (yanlışlığını) sezdi.*
- Kendisini sürekli hizmette görüp; hemen
övgüye başladı:*
- Dedi: 'Ey yedi ülkenin (dünyanın)
Padişah'ı, Allah'ın Peygamberi ve halka
Peygamber (olan)!*
- Allah sana her işte sevgili versin; adaletin
her yeri onurlandırdı.*
- Yaratılanların tümü; cin, insan ve karınca
senin buyruğunda.*
- Yalvarıp yakarmada hep **ey Rabbim** dedin;
Allah da varlıkları senin buyruğuna verdi.*
- Hiçbir dönemde senin benzerin gelmediği
için dünya padişahı olman yerindedir.*
- Elaçıklığı ve iyilikte benzerin yok; senin
gibi bolca bağışyan gelmedi.*
- Bu zenginlik sana Allah'tan verildi: bu
dersten kimse okuyamaz.*
- Bu yücelik sana bağışlandı; bu armağan
başka hiç kimseye verilmedi.*
- Peygamberlikle dünyanın yol
göstericisisin; veliler topluluğunun
büyüğüdür.*
- Her türlü noksanlık ve alçaklıktan uzaksın;
yürüyüşün her türlü engelden
arındırılmıştır.*
- İyilik dağıtarsın, yiğitliğin kaynağısın;
elaçıklığın kara ve denizleri utandırdı.*
- Tüm alem senin cömertliğine diridir; kuş,
karınca ve insan senin sofrandan yer.*

- Şunar h^vānuña murğ u mūr u ādem
- 1710 Gören vechüñ bulur tāze hayātı
Virür la^llūñ revānına şebātı
- Gözüñ her demde biñ cāna ider sihr
Lebüñ yāqūt u mercāna ider sihr
- Kemālūñ dāimā olsun mükemmel
Yaramaz bulmasun zātuña medhal
- Hüdā iclālūñi kılsun ziyāde
Şamu maḥlūk irişsün inkıyāda
- Za^ıfem bende yoğ aşlā liyākat
Ki hizmet rāhına idem siyākat
- 1715 Şuşurum bī-nihāyetdür şapuñda
Anuñ çün eksigüm dāim şapuñda
- Fütürum çoğ degülven saña lāyık
Anuñ çün olmazam hizmetde sābık
- 62a Şomaz aybumı añduğca ḥacālet
Ki sen şāha idem bir dem şarabet
- Geçürsem kāşki ömrüm bu derde
Bulaydum ola kim çāre bu derde
- Yaşın olmağ velī cürat getirür
O kim cürat ider ḥürmet yitürür
- 1720 Yaşında durup olmağdansa a^ışī
Irāğa iylemek yegdür me^ıāşı
- Yaşın olmağ ider insānı küstāḥ
Bitürür dilde kibr ile niçe şāh
- Ulular yüzini çoğ görmek olmaz
Heves atın bu yola sürmek olmaz
- Şi nağd-i ḥürmet olunmaya zāyı^ı
Gide ikrām u ḥaffet ola şāyı^ı
- Yüzünü gören yeniden yaşam bulur;
dudakların, yürütmeye devamlılık verir.*
- Gözün her an bin canı; dudakların yakut ve
mercanı büyüler.*
- Olgunluğun her zaman eksiksiz olsun;
bedenin hiçbir yerine zarar gelmesin.*
- Allah gücünü artırsın; tüm varlıklar sana
boyun eğsin.*
- Düşkünüm, bende hiç yararlılık yok ki
hizmet yoluna at süreyim.*
- Katında kusurum sonsuzdur; onun için
kapıda sürekli eksigim.*
- Güçsüzük sana yakışık değil; onun için
hizmette önde olamam.*
- Kusurlarımı andıkça utanma kalmaz; onun
için sen Şah'a bir an bile yakınlaşmam.*
- Keşke ömrümü bu dertle geçirip bu derde
önlem bulsaydım.*
- Yakın olmak atılganlık getirir; kim ki
atılganlık ederse saygınlığını yitirir.*
- Yakında durup kusurlu olmaktansa; uzağa
gidip kusurlu olmak daha iyidir.*
- Yakın olmak insanı saygısız eder; nice Şah
gönülde böbürlenme oluşturur.*
- Ulular yüzünü çok görmek olmaz; istek
atını bu yola sürmek olmaz.*
- Peşin saygı boşa gitmeye; ağırlama ve
hafiflik gidip ortaklık ola.*

- Çoğaltdukça müşâhid rüpyetini
 Qalîl ider müşâhed hürmetini
- 1725 Buyurdu nitekim sözde ulular
 Qayurdu bizi ol yüzi şulular
- كثرة المشاهدة يقل الحرمة
 Çok Görüşme Hürmeti Azaltır
- Nazar kıılma ulular yüzine çok
 İdersin hürmet ü izzetlerin yok
- Nazar iderseñ iyle izzet ile
 Edeb şakla velîkin hürmetile
- Ki hürmetle nazar itmek revâdur
 Hüşüşâ anlara kim evlîyâdur
- İderseñ hürmeti hürmet bulursın
 Qılırsañ izzeti rahmet bulursın
- 1730 Eger hürmet iderseñ evlîyâya
 Yaqîn bil iyledüñ hürmet Hüdâ'ya
- 62b Güc olur ehl-i Haq'a gerçi hürmet
 Ki Haq'dan irüşür anlara izzet
- Velî fâlib gerekdür ide hizmet
 Ki hizmetle ola hâşıl muhabbet
- Muhabbet olıcak dilde muşammem
 İrag ile yaqınlık birdür ol dem
- Muhabbet idesin çün ehl-i ışka
 Gerekse Mağrib'e var ger Dımışk'a
- 1735 Yaqınsın anlara yoqdur ırağüñ
 Yanar nârından anlaruñ çırağüñ
- İrür zâtuña anlardan şerefler
 Sa'âdetden giyersin başa efser
- Ve ger olmaya qalbüñde muhabbet
 İdesin şüretâ anlara qurbet
- Görenin görüşü çoğaldıkça; görülen saygısını azaltır.*
- Nitekim ulular bu sözle ilgili olarak buyurdu; o yüzi şulular bizi kaygılandırdı.'*
- Ulular yüzüne çok bakarsan; saygı ve ilgilerini yok edersin.*
- Bakarsan, terbiyeni takınarak saygıyla ve ilgiyle bak.*
- Çünkü saygıyla bakmanın sakıncası yoktur; sonuçta onlar velilerdir.*
- Saygı gösterirsen saygı görürsün; saygı göstererek bağışlama bulursun.*
- Eğer velilere saygı gösterirsen; Allah'a saygı göstermiş gibi olursun.*
- Gerçi Allah dostlarına saygı göstermek zor olur; çünkü Allah'tan onlara yücelik ulaşır.*
- Ancak hizmet için istekli olmak gerekir; çünkü sevgi hizmetle belirir.*
- Gönülde sevgi kararlaştığında; uzak ile yakın bir olur.*
- İster batıda ol, ister Şam'da; aşıklara sevgiyle yaklaş.*
- Onlara yakın olursan uzaklık yok olur; mumun, onların ateşiyile yanar.*
- Kişiliğın onlarla onurlanır; mutluluktan başına fes giyersin.*
- Eğer kalbinde sevgi olmazsa; onlara gösterişte yakın olursun.*

- Yaşın bilme özünü bu'da düşdüñ
Cehennem nārına düşdüñ dutuşduñ
- (Bu durumda) kendini yakın sanma, çünkü uzaklaştın; cehennem ateşine düşüp tutuştuñ.
- Yaşınlık şüret ile olmadı pes
Eger dānā iseñ şüret sözünü kes
- Yaşınlık gösterişle olmadı; eğer biginsen gösteriş için söz söylemeyi bırak.
- 1740 Taşarrüb ma'nī ile olur iy cān
Ki birdür ma'nīde Şām u Hōrāsān
- Ey kişi, yaşınlık mana ile olur; çünkü manada Şam ile Horasan birdir.
- Olar kim mā'nī yüzinden yaşındur
Haşıkat mülki anlara aşındur
- Onlar mana nedeniyle yakındur; gerçek varlık onlara akın etmektedir.
- Ziyān anlara itmez bu'dı şüret
Yaşın olmaşda çekmezler zararret
- Onlara görünüşteki ayrılık engel olmaz; (görünürde) yakın olmayı zorunlu görmezler.
- Çoğ olmasa eger anlar mülāzim
Ne mücrim olalar her-giz ne āşim
- Eğer onlar çok gerekli olmasa; ne suçlu olurlar ne kabahatlı.
- Ne deñlü itse anlar geç ziyāret
Bulurlar ḥabb-ı kalbine ziyādet
- Onlar ne kadar geç ziyaret etseler; kalplerindeki sevgiye o kadar çok yer bulurlar.
- 1745 Kelāmını işitgil Muştafā'nuñ
Ki oldur berr ü bahrı her şafānuñ
- Her sevincin doğası olan Mustafa'nın sözünü işit:
- 63a قال النبي عليه اسلام يا ابا هريرة ذرني غبا تردد حبا.
Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Ey Ebu Hureyre, aralıklı olarak ziyaret et ki muhabbeti artırırsın.²⁶²
- Buyurdu *gic gic iyle ziyāret*
Beni kim bite kalbünde muhabbet
- Geç geç ziyaret et ki kalbinde sevgi oluşsun (diye) buyurdu.
- Benüm sevgümde göñlüñ idesin ğarķ
Ara yirde muhabbet kıomıya fark
- Sevginin aradaki uzaklığı kaldırması için göñlünü benim sevgime katasın.
- Yaşın ırağ ola bir kıalmaya şek
İki gide ara yirden gele tek
- Yaşının uzak olması için tek bir kuşku kalmaya; ardan ikilik gidip birlik gele.
- Yaşın olursañ iy dil evlīyāya
Yaşın olduñ muşarrer bil Hūdā'ya
- Ey gönül, velilere yakın olursan; bil ki Allah'a yakın olmuş olursun.
- 1750 Kimünüle eyleseñ 'ālemde şöbet
İrer kıadrince saña Haş' dan 'izzet
- Dünyada kiminle sohbet edersen; (sohbet ettiğinin) değerine göre sana yücelik ulaşır.

²⁶² Et- Taberani, el- Mu'cemü'l-Evsat, C.II, s.210 (H.Nu: 1754).

	Eger şāha irerseñ şāh olursın Cihānda zerre iken māh olursın	<i>Eğer Şah'a ulaşırsan Şah olursun; dünyada nokta iken ay olursun.</i>
	Buyurdı nitekim Monlā-i Rūmī Ki anlamışdı ol cümle ʿulūmı	<i>Nitekim ttüm ilimlerii anlamış olan; Anadolu'nun Mollası şöyle buyurdu:</i>
	کر تو پیوندي بدان شه شه شوي زرهء بودي وليکن مه شوي	
	İşitdüñse sen iy t̄alib bu remzi Bu dilber vechine gel iyle gamzı	<i>Ey istekli, bu gizemi işittinse; bu gönül alan güzele belirti ver.</i>
1755	Bu kıurba irdüñ ise ger ne ğuşşa Virildi ehl-i H̄aḳ'dan saña hişşe	<i>Eğer bu yakınlığa ulaştınsa, üzüntüye gerek yok; çünkü Allah dostlarından sana pay verildi.</i>
	Yaḳın oldu saña pes her ırağuñ Ne yirde dileseñ iyle durağuñ	<i>Her uzaklık sana yakın oldu; durağını istediğin yerde belirle.</i>
	Taḳarrübden tebāʿudgāh olur yeg Bu işde bir degüldür ādem ü seg	<i>Uzak olmak yakın olmaktan daha iyidir; bu işde insan ile köpek aynı değildir.</i>
	Şayılmaz bunda şüret iʿtibāra İder mānīye ʿārifler nezāre	<i>Bunda görünüş değerden sayılmaz; Allah dostları manaya bakarlar.</i>
	Diyeysin aña bu hālüñ mişālin Şunayın ağzına bu maʿnī bālin	<i>Bu durumu örneklendirerek; bu mana balını ağzına sunayım:</i>
63b		Temşil
1760	Mükerrem iylemişdür Kaʿbeʿi H̄aḳ Bulur ʿizzet aña varan muḥaḳḳaḳ	<i>Allah Kabe'yi yüceltmıştır; ona varan kesinlikle onurlanır.</i>
	Buyurmuşdur daḳı <i>idüñ ziyāret</i> <i>Ziyāretle bulursız niçe ʿizzet</i> ²⁶³	<i>Ziyaret edin, ziyaret ederek pek çok değer bulursunuz. diye buyurmuştur.</i>
	Gelür her yılda aña bunca h̄acī Duʿā kıılır niçe biñ biñ duʿacı	<i>Her yıl ona bunca hacı gelir; binlerce duacı dua eder.</i>
	Kimi gider kimi ider sükūnı Ṭavāf ile kıılır aña rükūnı	<i>Kimi gidip, kimi durarak; çevresini döñtüp haccın gereklerini yerine getirir.</i>
	Bizüm mezhebde olmaḳlıḳ mücāvır	<i>Ey konuk, bizim mezhepte hacca gitmek</i>

²⁶³ Hac, 22/27-28

- Niçün mekrūh olur pes iy müsāfir *niçin uygun olmaz?*
- 1765 Niçün bu kavli didi Bū Ḥanīfe *Ebu Hanife bu sözü niçin söyledi? Bunun ne demek olduğunu anla.*
İşit bu ma'nide neymiş vazīfe
- Görinse gözüñe bir şey müdāmī *Gözüne sürekli bir şey görünse; bakarken tam dikkatli olunmaz.*
Nazarda diğķat olunmaz temāmī
- Mücāvir çok görür Beytü'l-Ḥarām'ı *Haca giden Kabe'yi çok görür; bundan dolayı oraya olan saygısını azaltır.*
İder zāyı' anuñla ihtirāmı
- İderler beyt-i dünyāviye teşbīh *Orayı dünyadaki evlere benzetip göñilde aşk ve * oluşturmazlar.*
Bitürmezler göñilde ııřķ u te>vīh
- Ve illā niçün olaydı kerāhet *Bu iş istemeyerek olmasaydı; belki güzel görmeye yakınlaşırdı.*
Bulaydı belki istiħbāba ķurbet
- 1770 Kerīh olmadı Ařhāb-ı Resūle *Peygamberin arkadaşlarına, gerçek yola çirkinlik olmadı.*
Kerīh olmadı ol ařl-ı usūle
- Kerīh olmadı niçe evliyāya *Nice velilere çirkinlik olmadı; onların her biri orda mutluluğa ulaştı.*
İrişdi her biri anda řafāya
- Bu temřilūñ iyi fehm it rumūzın *Bu örneđin gizemini iyi anla; bu aşkın saz ve sözünü ortaya çıkar.*
Bu ııřķuñ hāřıl iyle sāz u sözün
- Ki bu ma'nī sözünü añlayasın *Böylece bu mana sözünü anlayasın; Yasın'de ne denildiğini bilesin.*
Bilesin ne dedüğin āl-i *Yā Sīn*²⁶⁴
- 64a Dađı rūřen dilersen bu edā'i *Bu görevi aydınlatmak istersen; Veysel Karani'nin hikayesini dinle.*
İşit Veys-i Karan'dan mācerāyı

Hikāye-i Üveys-i Karanī Ḳuddīse Sırruh

Üveys-i Karanī'nin - Sırrı kutsansın - Hikayesi

- 1775 Resūl-i Müctebā řah-ı Cihānuñ *Gizliyi ve açığı bilen; dünyanın şahı, seçilmiş Peygamber.*
'Alīmi cümle fāř ile nihānuñ
- Cihāndan diledi çün ide rıhlet *Dünyadan göç etmeyi dilediğinde; arkadaşlarını toplayıp öğüt verdi.*
řahābī cem' olup kıldı vaşıyyet
- Didi vardur Karan şehrinde bir merd *Dedi: 'Karan ilinde bir adam vardır, bu dünya O'nun gözüne sert görünmüştür.*
Görinmişdür bu dünyā gözine serd

²⁶⁴ 36.Sure

- Aña Hâk izzet ü ikrâm idüpdür
Kerâmet birle isti'zâm idüpdür
- Du'âsı red olunmaz hâzretinde
Şenâsı sed olunmaz kırbetinde
- 1780 Hûda'dan gayri fikr itmez gönülde
Bürünmüşdür velî bir kıra cülde
- Benüm bu hırkâmı yüz izzetiyle
Aña iltûn selâm u hürmetiyle
- Giyüp kılsun du'â ümmetlerüme
Huzûrına varañ himmetler uma
- Didiler nite bulavuz biz anı
Nedür iy âftâb-ı Hâk nişânı
- Didi bir kıllu erdür esmerânî
Eli keffinde vardur aq nişânı
- 1785 Nedendür didiler ol aq nişâne
Buyur iy cân olan her zinde cânâ
- Didi kim anası var ki za'ife
İdüpdür hizmetin aña vaz'ife
- Uyanup bir gece didi kıanı şu
Şuya 'azm iyledi ol yüzi şulu
- 64b İdince âbı hâzır uyudu zen
Ne kılar diñle pes ol gönli rüşen
- İki keffinde dutup tās ile âb
Şabâh olunca durdu şöyle bî-hvâb
- 1790 Şovukdan olıcak ol âb cāmid
Kefü tās oldu güyâ şey'-i vāhid
- Çopardı tāsı çün ol Hâk dirisi
Kefinüñ çopdı bir pâre derisi
- Nişân oldu anuñ keffine ol cā
- O'na Allah saygınlık kazandırmış,
olaganüstü durumlara yüceltmıştır.*
- Huzurunda duası geri çevrilmez;
yakınlığından ötürü övgüsüne engel
konulmaz.*
- Gönülde Allah'tan başkasını anmaz; ancak
kara bir çula bürünmüştür.*
- Benim bu hırkâmı, O'na selam ve saygı ile
iletin.*
- Giyip, bana bağlananlara dua etsin;
Huzuruna varan himmetler umsun.'*
- Dediler: 'Ey Allah'ın güneşi, O'nu nasıl
bulabiliriz, belirtisi nedir?'*
- Dedi: 'Siyah renkli kıllı bir adamdır; elinin
içinde ak bir belirti vardır.'*
- Dediler: 'Ey her canlı cana can olan söyler
misiniz, o ak belirti nedendir?'*
- Dedi ki: 'Güçsüz bir annesi var, O'na
hizmet etmeyi görev edinmiş.'*
- Bir gece uyanıp dedi: 'Hani su'; o yüzü sulu
hemen suya gitti.*
- Suyu hazırlayınca kadın uyudu; şimdi o
gönlü aydın olan ne söyler dinle:*
- Bir eliyle tası diğer eliyle suyu tutup
uyumadan sabaha kadar durdu.*
- O su soğuktan donacak gibi olup sanki
eliyle tas birleşti.*
- O Allah dirisi tası elinden ayırırken
avucunun derisinden bir parça koptu.*
- O iz, O'nun avucuna belirti oldu; o izin bir
altın büyüklüğünde olduğunu söylerler.*

- Bir altun deñlü dirler anı resmā
- Didiler pes niçün gelmez atunā
Şahābī niçün olmaz azretūne
- Buyırdı anası key pīr olupdur
Anı bu işde ol ma'zūr idüpdür
- 1795 atı maqlūb ider hem hālne ol
Anuñ çün bu araya bulamaz yol
- Iraqdur şuretā benden ammā
Kesilmez ma'nāda bir laza aqlā
- Benümledür hemīşe ql̄ ü ql̄ali
Benümledür cevāb ile su'ālī
- Benümle dāimā şöhbet ider ol
Bulupdur gönlī zirā gönlüme yol
- Zehī devlet zehī kırbet zehī hāl
Zehī 'izzet zehī en'am u iql̄bāl
- 1800 Zehī cūd u kerem fazlı Hūdā'ī
Zehī ref'-i hicāb u aql̄nā'ī
- Der Naql̄hat-ı Şūfiyān u Mürīdān-ı Meql̄yīh uddīse Sırruhu**
Şeyhlerin-Sırları Kutsansın- Sufi ve Mürīdlerine Öql̄dü
- Gel iy şūfī işit bu ıql̄fā'ı
Ara gönlüñde sende bu şafā'ı
- 65a Senüñde var mı gör zevql̄ ile hālün
Nedür ql̄albüñde fıqr ile ayālün
- Taqarrüb ehline bulduñ mı kırbet
Göründü mi gözüñe mülk-i vaql̄det
- Gerekdür ql̄alīb-i ql̄aql̄k olana
Bu ql̄aşruñ girdine dāim dolana
- 1805 Seve bir mürql̄şidi cān u göñülden
Ola rüql̄şdine tābī' hem sübülden
- Dediler: 'Niçin huzuruna gelmez; niçin yanında arkadaşlık yapmaz.'*
- Buyurdu: 'Annesi çok yaşlandığı için onu bu işte engellemektedir.'*
- O , bu durumuna boyun eğdiği için buraya (gelmeye) yol bulamaz.*
- Görünürde benden uzaktır ama manada bir an bile enden ayrı değildir.*
- Sözleriyle, soru ve yanıtlarıyla sürekli benimledir.*
- Gönlü gönlüme yol bulduğu için; O sürekli benimle sohbet eder.'*
- Ne güzel zenginlik, yakınlık ve durum; ne güzel yücelik, bolluk ve gelecek!*
- Bolluk (sahibi) Allah'ım, ne güzel elaçıklığı ve iyilik; ne güzel gizli ve açık yükseliş.*
- Ey sofī gel, bu seçkiyi dinle; sende bu mutluluğu gönlünde ara.*
- Senin de tadımla yaşayışın var mı? gör; kalbindeki düşüncele düşlerin nedir?*
- Yakın olanlara yakınlaşabildin mi; birlik ülkesi gözüne göründü mü?*
- Doğruluğu araql̄tıran istekli, bu köşkün dönüşüne sürekli dolana.*
- Bir mürql̄şidi candan ve göñülden seve; onun yoluna ve eğitimiine uya.*

- Derūn-ı dilden ide şeyhe ikrār
Gönülde kıomaya bir zerre inkār
- Ne dise kıavlin anuñ ide taşdıķ
Resūl'e nitekim itmişdi Şiddiķ
- Taşavvuf rāhınuñ budur nişānı
Bunu iyile eger dilerseñ anı
- Kişi tā mürşide olmaya bende
İdemez bu işi hāşıl yabānda
- 1810 Gerekdür tālibe evvel inābet
Pes andan şavm u telķin riyāzet
- Yimek az uyumak az söylemek az
Gönülden ide  uzlet terk idüp āz
- Pes andan zıkr-i dāim ola kārı
Mevāni'den ide küllī firārı
- Eger esbāb u ger altın u aķca
Ve ger dükkān u ev ger bāğ u bāğce
- Olursa Hāķ yolında aña māni 
Çıkarup dilden anı ide zāyi 
- 1815 Mürīd aħvāludur bu söyledüğüüm
Taşavvuf ehli hālīdür didüğüüm
- Şeyhe gönülden bağlana; gönlinde küçüçük
bir kuşku kalmaya.*
- Siddik'in (Ebubekir) Resul'e (Muhammed)
yaptığı gibi, ne söylese onu kabüllene.*
- Tasvvuf yolunun belirtisi budur; eğer
(tasavvufu) isterse bunu yap.*
- Kişi mürşide bağlanmadığı sürece; dışta
kalarak bu işi ortaya koyamaz.*
- İsteklinin tarikata girmesi gerekir; çünkü
orada oruç, anma ve nefis eğitimi vardır.*
- Hırsı gönülden uzaklaştırmak için az
yemek, az uyumak ve az söylemek
(gerekir).*
- Orada işi sürekli (Allah'ı) anma ola;
engellerden tümüyle uzaklaşa.*
- Elbise, altın, para, dükkān, ev, bağ, bahçe;*
- Allah yolunda ona engel olursa; gönülden
onları çıkarıp yok ede.*
- Bu söylediklerim müridin ve
tasavvufuların durumlarındandır.*

Der Beyān-ı Mürīd u Muħibbu Mürīd ve Dostlar Hakkında

- Mürīd oldur ki kendüde irādet
Kıomaya kıılca iy ehl-i sa adet
- 65b İde şıdķ ile şeyhine ri āyet
Geçe küllī murādından temāmet
- Ne iş kim olmaya şeyhüñ murādı
Anılmaya anuñ yanında adı
- Rızāsın gözleyüp şeyhuñ hemi şe
İdinmeye rızādan özge pi şe
- Ey mutlular, mürid, kendinden istekli olup
kııl kadar engeli olmayandır.*
- Şeyhine dosdoğru bağlanıp tüm
isteklerinden geçendir.*
- Şeyhin isteği olmadan onun yanında
herhangi bir iş anılmaya.*
- Her an Şeyh'in rızasını gözetip rızasının
dışında öncü edinmeye.*

- 1820 Rızā-i şeyhi bile Hāk rızāsı
Rızā kārında olmaya riyāsı
- Bir adım atmaya taşra rızāsız
Sen ü ben dimeye diye siz ü biz
- Muḥāsib ola ḥālın her ‘amelde
Sığına himmet şeyhe keselde
- Ola meyyit gibi gassāl öñünde
Özini iyleye pāmāl öñünde
- Beline ‘aḳd-i ḥidmet ide muḥkem
Ḳomaya ḥidmetinden birini kem
- 1825 Ne iş kim iylese şeyḥ aña ĩmā
Tereddüt itmeye emrinde ḳaḳā
- Görünse emr-i şeyḥ aña muḥālif
Ḳuşūrında ola ol demde munşif
- Diye ben egri añladumm bu ḥālı
Ve ger ne yoḳdur anlarıñ ḳalālı
- İşit imdi muḥibbūñ hem şifātın
Saña şerḥ ideyin gizlü nükātın
- İder şeyḥinden ol daḥı inābet
Velākin muḫlaḳā itmez ferāgat
- 1830 Sever ol daḥı şeyhi cān u dilden
Muḥabbetle arınur ğışş u ğıldan
- Alur telḳīn ü hem ider riyāzāt
Düşer zıḳre oḳur evrād-ı evḳāt
- 66a Yolunda ḥarc ider sīm ile zerden
Anı yigrek sever zenle püserden
- Ḳomaz bed niyyete gönlinde meḁvā
Rızā-ı şeyhe cānındavirür cā
- İder teslīm maḁnīden özini
- Şeyhin rızasının, Allah rızasını (kazanmak) olduğunu bile; rıza işinde gösterişe düşmeye.*
- Rızasız dışarıya bir adım bile atmaya; sen ve ben demeyip siz ve biz diye.*
- Her işte durumunu hesap ede; tembellikten Şeyhin himmetine sığına.*
- Ölü yıkayanın önündeki ölü gibi ola; önünde özünü ayak altına ala.*
- Beline hizmet bağına sıkıca bağlaya; hizmetinden birini bile eksik bırakmaya.*
- Şeyh'i ona hangi işi verirse versin; onun buyruğuna asla kararsız kalmaya.*
- Şeyh'in buyruğu ona karşı görünürse; onu o an kendi kusuru bilip kötülük düşünmeye.*
- 'Bu durumu ben yanlış anladım; onların sapması yoktur' diye.*
- Şimdi sevenin özelliklerini dinle; sana gizli inceliği açıklayayım.*
- O bile Şeyh'inden kopmayıp ondan hemen el çekmez.*
- O bile Şeyhi candan ve gönülden sever; sevgiyle kin ve hileden arınır.*
- Öğüt alarak nefsinı eğitir; (Allah'ı) anmaya koyulup her an dua okur.*
- Yolunda altını ve gümüşü harcar; onu kadın ve çocuktan daha çok sever.*
- Kötü niyete gönlinde yer bırakmaz; Şeyh'in rızasına canında yer verir.*
- Manada özünü ona bağlar; Şeyh'in yüzünü ve sözünü sever.*

- Sever şeyhüñ yüzini vü sözünü
- 1835 Dutar her ne buyursa aña cāndan
Teħalüf iylemez fāş u nihāndan
- İder cān u gönülden iħtisābı
Çomaz velī elinden iktisābı
- Olup şer^c-i Resül ile muħallā
Gezer kendü murādı üzre her cā
- Ticāret ider işler şan^catını
İdüp hayrete dāim niyyetini
- Birünī ħalk ile ammā derünü
Muħabbetle bulur dāim füzünü
- 1840 Mürīdüñ bu da irür menziline
Eger şıdķ ile gire rāh-ı dīne
- Bulur dilden tecerrüdle fenā^ı
Siler levħ-i gönülden māsivā^ı
- Muħabbetdür bu yolda aşl-ı varlık
Muħabbet iylemekdür ulu erlik
- Muħabbet rengine o kim boyandı
Çalanı rengi anuñ oda yandı
- Derünında bulanlar şıbgātu'llāh
İdüpdür māsivā şıbgından ikrāh
- قال الله تعالى صبغة الله و من احسن من الله صبغة
Yüce Allah şöyle buyurdu: Allah'ın boyasına bak, (vaftiz nolacak?) Kim, Allah'dan daha
güzel boya vurabilir ki? İşte biz O'na ibadet edenleriz. (Bakara Suresi, 138. Ayet)
- 1845 Muħabbet ehlinüñ yoķ iħticābı
Dağılır bād-ı ıışķ ile şehābı
- 66b Kişi şeyhine ne deñlü muħabbet
İderse bulur ol miķdārı ķurbet
- Olupdur çünkü Ĥaķķuñ ol ķabūlı
Eli Ĥaķdan virür işde usūlı
- Her ne buyursa onu içtenlikle tutar; açık yada gizli karşıtlığı olmaz.*
- Hesabını candan ve gönülden yapar; ancak elinden kazancı bırakmaz.*
- Peygamber'in kanunlarıyla donatılmış olup her yeri kendi isteğiyle gezer.*
- Niyetini sürekli hayrete yönltip ticaret yaparak sanatını işler.*
- Görünüşte halk ile ancak gizli; bolluğu sürekli sevgiyle bulur.*
- Müridin eğer doğru bir biçimde din yoluna girerse; amacına ulaşır.*
- Soyutlanma ile yokluğu gönülden bulur; gönül yaprağından Allah'tan başka her şeyi siler.*
- Bu yolda gerçek varlık sevgidir; ulu kişilik sevmektir.*
- Kim ki sevgi rengine boyandı; onun diğer renkleri ateşte yandı.*
- Gönlünde Allah'ın yaratıcı gücünü bulanlar diğer varlıkların gücünden sakınırlar.*
- Sevgi ehlinin perdesi yoktur; aşk rüzgarı bulutlarını dağıtmıştır.*
- Kişi Şeyhine ne kadar sevgi gösterirse, o kadar yakınlık bulur.*
- Çünkü o Allah'ın kabulü olup elinin iş yapması Allah'tandır.*

چون قبول حق بود آن مرد راست
دست او در کارها دست خدا است

Yağın olmağ dilersen evliyāya
Yağın ol ışka bin ışk ile pāye

*Velilere yakın olmayı istersen; o aşka, bin
aşk ve kölelikle yakın ol.*

1850 İrağ ile yağın ışka göre bir
Diyem saña velikin diñle bir sır

*Aşka göre uzakla yakın bir; bununla ilgili
sana bir sır anlatayım, dinle.*

Henüz ol sālīkūñ kim yok kemālī
Yağın olmağla ider kesb-i ħālī

*O Allah yoluna giren henüz
olgunlaşmamışken; hallar kazanmaya yakın
olmakla ulaşır.*

Ve ger ola sülūkuñda mükemmel
Yağına olur iragi mübeddel

*Yolunda eksiksiz olursa; uzak yakına eşit
olur.*

Saña el-ħāşılı budur netice
Muħabbetle yağın ol irte gice

*Senin sonuçta elde edeceğin budur; sonraki
geceye sevgiyle yakın ol.*

İşit kim bir hikāyet idin yād
Muħabbetle mürīdi ider irşād

*(Şeyh) müridi sevgiyle eğitir; (bununla
ilgili bir hikaye anlatayım, dinle.*

Suvāl Kerden-i Ān Dervīş-i Şeyh-rā Ki Şeyh Kist ve Mürīd-i Kist ve Muħibbī Kist ve ʿAşık Kist

*Dervīş'in Şeyh'e, Şeyh Kimdir, Mürīd Kimdir, Seven Kimdir ve Aşık Kimdir?
Sorularını Sorması*

1855 Gelūñ iy řālibān-ı rūy-ı maʿnī
Meşāmme irgürūñ ez-büy-ı maʿnī

*Gelin ey mana yolunun isteklileri,
burnunuza mana kokusundan ulaştırın.*

Muʿaṭṭar iyleñ enfās u demiñüz
Gönülden ref idüñ ħüzñ ü ħamiñuz

*Gönülden üzüntü ve kaygınızı kaldırıp
nefes ve soluklarınızı güzel kokulu yapın.*

İşidüñ bu vuķuʿu'l-ħālī dilden
Geçüñ medħuş olup ħıř ile ħıldan

*Bu durumun ortaya çıkışını gönülden işitip
kendinizden geçerek hile ve kini unutun.*

Meger bir şeyhe bu dervīş-i bürnā
Suvāl idüp didi iy şeyh-i dānā

*Meğer bir Şeyhe bu genç dervīş, ey bilgili
Şeyh diyip soru sordu.*

Nażirūñ yok bugün ʿilm u ʿamelde
Ṭolu ezkār-ı ħayruñ her maħalde

*Bugün ilim ve işleyişte benzerin yok; her
yerde iyiliğın söylenmekte;*

67a 1860 Mükemmelisin mufaźzal her cihetden
Derūnuñ pür ʿulūm u maʿrifetden

*Her yönden olgun ve erdemlisin; gönlün
ilim ve anlayışlarla dolu.*

Saña her müşkilātuñ ħalli āsān

Her zorluğın çözümünü senin için kolay;

Benümde müşkilüme iyle ihsân	<i>benim sorunumu da çözümler.</i>
Ki kimdür şeyh yâ kimdür müridi Muhib kimdür hem ‘aşık kimdürür di	<i>Şeyh kimdir veya müridi kimdir? Seven kimdir? Aşık kimdir? Söyle.</i>
Şifâtını bu dördün eyle taqrîr Ki ola müşkilüm ‘ilmiyle tağyîr	<i>Bu dört (kelimenin) özelliklerini açıkla ki sorunum bilgiyle giderilsin.</i>

Firistâden-1 Şeyh Derîş-râ be-Bâzâr-1 Pîş-i Muhib-i Hod

Şeyh'in Dervîş'i Dostuna Göndermesi

İşitdi şeyh çünkim bu su‘âlî Didi dervîşe iy merd-i hayâlî	<i>Bu soruyu Şeyh işitince, dedi: ‘ey hayalci kişi,</i>
1865 Dağı durma bu arada yürî var Teveccüh eyle süyî şehîr ü bâzâr	<i>Bundan böyle burada durma, yürü, git; şehir ve pazara doğru yönel.</i>
Fulân ‘attâra var benden selâm it Telatıf birle aña hoş kelâm it	<i>Filan bilgine var, benden selam söyle; yumuşakça onunla güzelce konuş.</i>
Biñ akçe virsün al anı elüñe Dağı dönme edeble dön yolına	<i>Bin akçe versin, onu eline al; acele etmeden edeble yoluna dön.</i>
Gelür ol akçe-[y]’i baña mümekkel Ki anuñla olısar müşkilün hâl	<i>O akçeyi bana eksiksiz getirirsen onunla sorunun çözümlenmiş olur.</i>
Tereddüt itmedi şeyhün sözine Yüzün burtarmadı anuñ yüzine	<i>Şeyh'in sözüne karşı çıkmadı; onun yüzüne yüz buruşturmadı.</i>
1870 Virür mi dimedi yâ n’olısar hâl Teveccüh iyledi bî- kıl u bî- kıal	<i>Verir mi, durum nasıl olur, demedi; dedikodu etmeden ona yöneldi.</i>
Mürîd-i fây[?]iķuñ budur nişânı Ki şeyh emrine olmaya gümânı	<i>Üstün müridin belirtisi, Şeyh'in buyruğuna kuşku duymamaktır.</i>
Dimişdür ehl-i taķķîķ ü beşâret Ki şeyh itdükde bir kâra işâret	<i>Araştırmacılar ve müjdeciler (şöyle) demişlerdir: ‘Şeyh bir işe işaret ettiğinde;</i>
Tereddütle yapışsa eñsesine Nefesden red olur döner pesine	<i>Ensesine kuşku duyarak yapışsa; dostluktan reddedilerek geri çevrilir.</i>
67b İşitdi çün selâmın şeyhün ‘Attâr Peyâmın añladı bî-fiķr-i tekrâr	<i>Çünkü Attar, şeyhin selamını işitti; tekrar düşünmeden haberini anladı.</i>

- Biñ akçe virdi dervîşüñ eline
Hemānā anı gönderdi yolına
- 1875 Bu işde itmedi aślā çih ü çün
Dağı şormadı ister bunu niçün
- Edeb şakladı gösterdi mürüvvet
Ki böyle olur aşhāb-ı muḥabbet
- Ƙıyarlar māl u gence ḥānumāna
Ne māl u genc bil ki bāş u cāna
- Ƙoyup ḳoynına naḳdı merd-i de[r]vîş
Yürüdi şeyḫe baḳmayup pes ü pîş
- Giderken yolda irdi bir ḳapuya
Görür çok kimse durmuşlar ṭapuya
- 1880 Didi kim bu ne yirdür bu ne ğavġā
Ne ider bunda idenler temāşā
- Çekerler ne işe bu intizārı
İderler yā ne içün bunca zārı
- Didiler bunda vardur bir cemīle
Ki ḥüsn ile ider her şaḫşa ḥīle
- Yüzün gören olur ışkından meftuñ
İder biñ ʿāḳılı bir demde mecnūn
- Zenaḫdānı olupdur çāh-ı bülbül
Aşılmışdur içinde niçe ḳābil
- 1885 Gözi cellādınuñ tır u kemānı
Niçe ʿāşıkda itmişdür nişānı
- Lebinüñ ḫandesi gönül uğurlar
Dehān açsa döker luṭf ile dürler
- Nihāli ḳadd-ı şimşādı ider māt
Yazılmış çehresinde Ḥaḳ'dan āyāt
- 68a Lebinde zāhir olmuş āb-ı kevşer
Sözinde māt olur lezzetde şeker
- Dervîşin eline bin akçe verdi; ivedelikle onu yoluna gönderdi.*
- Bu işde hiç kuşgulanmadı; 'bu niçin' diye bile sormadı.*
- Yiğitlik gösterip terbiyesini takındı; işte sevgi(den doğan) dostluk böyle olur.*
- Eve barka, mala ve paraya kıyarlar; mal ve para şöyle dursun baş ve cana (kıyarlar).*
- Dervîş parayı koynuna koyup Şeyh'in önüne ve arkasına bakmadan yürüdü.*
- Giderken yolda bir kapıya vardı; orada pek çok kişinin toplandığını gördü.*
- Dedi: Kim bunlar, burası nasıl bir yerdir, bu kavga neden; burada niçin şamata ederler?*
- Ne iş için bu kadar beklerler; niçin bu kadar ağlarlar?*
- Dediler: Burada bir güzel vardır; güzelliğiyle her kişiye oyun oynar.*
- Yüzünü gören aşkıdan şaşkına döner; bin akıllıyı bir anda deliye çevirir.*
- Çenesi bülbül yuvası gibi olup içinde nice katiller asılmıştır.*
- Katile benzeyen gözü ok ve yayı olup nice aşıkta iz bırakmıştır.*
- Dudaklarının gülüşü gönül uğurlar; ağzını açsa yumuşakça inciler döker.(dişlerini gösterir).*
- Boyu, şimşir ağacının boyunu geride bırakır; yüzüne Allah'tan deliller yazılmış.*
- Dudaklarında Kevser suyu oluşmuş; sözünün tatlılığı yanında şeker geride kalır.*

- Açar biñ akçeye bir kez niķābın
Eridür cān gözin laḥ-i müzābın
- 1890 Viren biñ dane sīm ol yāsemīne
İrür ol gice anuñ em semīne
- Düzülür anuñ çün cāy-ı ʿiṣret
İder yād ile şubḥ olunca şoḥbet

*Bin akçeye bir kez örtüsünü açar; şarabın
kırmızılığı can gözünü eritir.*

*O yasemine bin tane altın veren; o gece
onun değerli ilacına ulaşır.*

*Onun için toplantı düzenlenir; sabaha kadar
anılarla sohbet edilir.*

Endiše Kerden Devriş ki Hezār Naķd-rā bī-Dehed be-Şoḥbetān-i Ān Dilārām
Dilaram'ın Sohbetine Bin Akçe Ödeyen Dervişin Endişeleri

- İşit pes niyledi dervīş-i bī-dil
Derünında ne efkār itdi ḥāşıl
- Didi biñ akçe ola bende ḥāzır
Niçün ben olmayam ol veche nāzır
- Ne şāhid var buña ne tezkiye hem
Ne kimse men' idüp dir baña epsem
- 1895 Viren bilmez beni ben anı her-gīz
Arasa bulmaya benden daḥı iz
- Ümidüm bu ki hem ol Şeyḥ-i Dānā
Baña bu akçeyi añmaya aşlā
- Añarsa hoş cevāb iḥzār idem ben
Tesellī bula tā ol ḳalbi rüşen
- Nider mālī çü yoķdur iḥtiyācı
Yaķarlar iḥtiyāc için sirācı
- Düzülür şofra ac için hemīşe
Olur muḥtāç için taḥlīm pişe
- 1900 Cerāḥat olmasa merhem ḳonulmaz
Küdüret gelmese derhem olunmaz
- Muḥabbet ḳalbüne çün buldı iy nās
Niçe fikir derūnı kıldı ilbās
- 68b İrişdi cānına yāruñ ḥayālī

*Gönülsüz dervişin ne yaptığını dinle;
gönünde hangi düşünceler belirdi.*

*Dedi: 'bin akçe bende hazır olduktan sonra;
ben niçin o yüze bakmayayım.'*

*Buna ne tanık var, ne de aklanma; ne kimse
engelleyip bana sus der.*

*Veren, benden yana iz arasa bile beni
bilmez, ben onu bilirim.*

*Ümidim bu ki, o bilgili Şeyh bana bu
akçeyi asla anmasın.*

*Anarsa, ta aydınlık kalbi avutacak güzel bir
yanıt hazırlayayım.*

*Malı ne yapacak çünkü gereksinimi yoktur;
gereksinim için mum yakarlar.*

*Sofra her zaman aç için dizilir; gereksinimli
için önce eğitim verilir.*

*Yara olmasa ilaç konulmaz; üzüntü gelmese
üzülmeler olmaz.*

*Ey insan, sevgi kalbinde yer edince;
gönlünü pek çokdüşünce büttü.*

*Sevgilinin hayali canına ulaştı; gönlini
aşkın bağışı kapladı.*

- Derūnın abladı ıku nevālı
- Mecālī gitdi abrı oldu meksūr
Gözine rūz-ı rūşen oldu deycūr
- Görür kendüyiin derdi ne bīmār
Diler kim sīm ola ol derde tīmār
- 1905 Nişār iderdi gözden geri dürler
Velī meyl itmez idi ol semenber
- Ne dür bil ki dökerdi la u yāūt
abūl itmezdi ol hūsn ile menūt
- Ziyāde olduınca intizārı
oaldı meyli kıldı āh u zārı
- Nie meyl itmesün dervīş-i miskīn
ü hīlatda ola bu kār-ı tezyīn
- onulmuşdur gönüllerde bu hālet
Ki nisvāna ola meyl ü muabbet
- 1910 Buyırmışdur nitekim Rabb-ı mevcūd
Ki altı şey³ olur insāna mevrūd
- Biri zendür ki ola hūb u dildār
İkincisi anu evlād-ı aşfār
- Üüncüsü olur hem sīm ile zer
Ki mevzūn ola yā ola muanar
- Anu dördüncüsüdür hem güzel at
K'ola zāhrında vechinde alāmāt
- Beşincisi olur anu hem enām
Şıır koyun kei iy şāhib-itām
- 1915 Ekindür hem anu altıncısı bil
Eken cev ılmaya budāyı hāşıl
- Hāyāt-ı dūnyānu budur meāı
Bunula def olur nefsu şudāı
- Gücü gitti, sabrı kırıldı; aydınlık gün
gözüne çok karanlık görüldü.*
- Kendindeki derdin ne hastalığı olduğunu
götür; ister ki o derdin ilacı gümüş ola.*
- Geri incileri gözden çıkarırdı; ancak o
yasemin göüslü (sevgili) ilgi göstermezdi.*
- Pek çok inci, lal ve yakut dökmesine karşın
o güzelliiyle ünli (sevgili) kabul etmezdi.*
- Bakması arttıkça; sevgisi çoaldı, ah çekip
alamaya başladı.*
- Miskin derviş nasıl gönlünü kaptırmasın;
ünkü bu süslü iş yaradalıştan var.*
- Bu nitelik, kadınlara eğilim ve sevginin
olması için gönüllere konulmuştur.*
- Yaradan Allah nitekim (şöyle)
buyurmuştur: 'altı şey insana (sevimli)
gelir:*
- Biri güzel ve gönlü alıcı kadın, ikincisi
onun küçük çocukları.*
- Üüncüsü, tartılmış veya kemerli altın ve
gümüştür.*
- Onun dördüncüsü, sırtında ve alnında iz
olan güzel at.*
- Ey yediren, onun beşincisi, sığır, koyun,
kei gibi nimetlerdir.*
- Onun altıncısı ekindir; ekilen buda ola,
arpa olmaya.*
- Dünya yaşamının malı budur; nefsin
rahatsızlığı bununla önlenir.*

69a Göñüllerde bu eşyā oldı zīnet   *Bu eşya gönüllere süs oldu; çünkü şehvet*
Çü nefsanī durur dinildi şehvet   *nefistendir denildi.*

زين للناس حب الشهوات من النساء و البنين و القناطير المقتطرة

İnsanlara kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar, ekinler kabilinden aşırı sevgiyle bağlanılan şeyler çok süslü gösterilmiştir... (Ali İmran Suresi 14. Ayet)

Derūnın gel hevesden iyle hālī   *Gel gönlünü geçici isteklerden temizle;*
Seni aldamasun dünyā hayālī   *dünya malı seni aldatmasın.*

Eşekdür bu ki otlakdur umusu   *Bu ümidi otlamak olan eşek gibidir; arpasız*
Begenmez virseñ arpasız sepūsı   *su versen beğenmez.*

1920 Resen dağ boyına çek yola anı   *Boynuna ip takıp onu yola çek; Ey genç,*
Yolu bilenlere uy cāvidānī   *you bilenlere uy.*

Ki maḫsūda irişıüp ḳalmayasın   *Böylece geride kalmayıp amacına ulaşasın;*
Sözini Mesnevī'nüñ añlayasın   *Mesnevi'nin sözünü anlayasın.*

کردن خر کیر و سوی راه کش
سوی ره دانان وره بانان خوش

Yaluñuz menzile kimse irişmez   *Yalnız kimse amaca ulaşamaz; ateş*
Od olmayınca her-giz aş pişmez   *olmayınca her zaman yemek pişmez.*

Gel imdi nefsiñ uyḫudan uyarğıl   *Gel, şimdi nefsini uykudan uyandır;*
Muḫabbet āteşin dilde uyarğıl   *gönlünde sevgi ateşini canlandır.*

1925 Ki oda yandurasın cümle būduñ   *Tüm bedenini ateşe yandırıp Allah yolunda*
Ḥüdā rāhında maḫv ola vücūduñ   *varlığın yok edesin.*

Kim imiş añlayasın evliyāyı   *Veliler kimmiş , anlayasın; belki sen sensiz,*
Göresin belki sen sensüz Ḥüdā'yı   *Allah'ı göresin.*

Bu sözde küll olur efhām u evhām   *Anlayışlar ve kuşkular bu sözde yok olur.*
Görelüm noldı dervīşe ser-encām   *Görelin hikayedeki dervişe ne oldu:*

‘Arz Kerden-i Ān Devriş Hezār Naḳd-rā be-Ḥādım

Derviş'in Hizmetli'ye Bin Akçe Verişi

Ziyāde oldı çün āh ile zārı   *Ah edip ağlaması çoğalınca gönlünde*
Göñülde ḳılmadı hiç iştibārı   *dayanma gücü kalmadı.*

Dağıtdı ıışḳ-ı maḫşūḳ ihtiyārın   *Sevgilinin aşkı katlanma gücünü elinden*

- Unutdı cümle'i illā ki yārın *aldı; sevgiliden başka her şeyi unuttu.*
- 69b 1930 Gönülde vaşl-ı yār oldu muḳarrer *Gönülde sevgiliye kavuşma kararlaştırılmış oldu; bir hizmetliye dedi: 'Ey düşünerek hareket eden,*
Didi bir ḫādime pes iy müdebber *Bu yana gel, tümü bir bir sayılmış ve görülmüş olan bin akçe hazır.*
- Berü gel kim biñ akçe oldu ḫāzır *İstiyorum ki o eli açık sevgiliyi görmek için bu gece içkili topluluğun hizmetlisi ben olayım.*
Şayılmış hem görülmüş cümle bir bir *Canım ne kadar akçe vermek isterse o kadar vereyim; yeter ki varıp onu göreyim.*
- Bu gice dilerüm bezmüñ nedīmi *Güzelliğe hiçbir zaman değer olmaz; çünkü o Allah vergisidir.*
Ben olam görem ol yār-ı kerīmi
- Ne akçe cānum isterse virem ben *Güzeller, Cemil (güzel) ismine yakışır; onun için onları yabancılar sever.*
Tek anı bir nefis varup görem ben
- Cemālūñ olmaya hergiz bahāsı *Görünen, Allah'ın yüz ışığıdır; eğer anlarsan o Allah'ın görüntüsüdür.*
Ki ol Ḥaḳḳ'un 'aḫāsıdur 'aḫāsı
- 1935 Cemīl ismine mazḫardur güzeller *Eğer için görünüre tapıcı olursa; bu durum dil tutukluğunu düşünmez, bunu anla.*
Sever anları anuñ çün hep eller *Yoksulum, benden sana yarar yok; sana o yüce kişi iyilik etsin.*
- Gözüken pertev-i vech-i Ḥüdā'dur *Benim yoksulluğumu onun eli açıklığı örter; bağışlayanın değeri yoksullarla görünür.*
Eger anlarsañ anı Ḥaḳ-nümādur
- Ve ger şüret-perest ola zamīrtüñ *Yoksula, mal ve altın bağışlanmasa; köle ile esire (bunlar) sunulmasa;*
Düşünmez añla bu şahne ḫaḫīrtüñ *O mal değil, sonunda yılan olur; ondan iyilik uman ne kadar bilgisizdir.*
- Faḫīrüm didi yoḳ bende liyāḳat *Ey kardeş, aşıkların bakacağı yüz güzelliği olmasa; o güzelliğin değeri bilinmez.*
Mürüvvet iyalesün ol kân-ı şefḳat
- Benüm faḫrumı cūdı örter anuñ *Çünkü sevgilinin değerini sevenler bilir; gözsüz olan ay ışığını nasıl görürsün.*
Görünür faḫr ile ḫadri 'aḫānuñ
- 1940 'Aḫā olmasa māl u zer faḫīre *O mal değil, sonunda yılan olur; ondan iyilik uman ne kadar bilgisizdir.*
Şunulmasa gedā ile esīre *Ey kardeş, aşıkların bakacağı yüz güzelliği olmasa; o güzelliğin değeri bilinmez.*
- Degüldür māl olur ol 'aḫībet mār *Çünkü sevgilinin değerini sevenler bilir; gözsüz olan ay ışığını nasıl görürsün.*
Zehī cāhil ki andan eylük umar
- Cemāl olmasa hem 'uḫḫāḳa manzar *Çünkü sevgilinin değerini sevenler bilir; gözsüz olan ay ışığını nasıl görürsün.*
Bilinmez ḫadri anuñ iy bürāder
- Ki 'aḫīḳdur bilen ma'ḫūḳa ḫadrin *Çünkü sevgilinin değerini sevenler bilir; gözsüz olan ay ışığını nasıl görürsün.*
Ne görsün gözsüz olan māh-ı bedrin

Hoş u ra'cā olan gözlü içindir
 ẖāmu zībā olan gözlü içindir

*Hoş ve güzel olan gören içindir; her türlü
 süslülük gören içindir.*

70a 1945 هر چه را خوب و خوش زبا کنند
 از برای دیدهء بینا کنند

Görür şüretde 'ārif vech-i ma'nī
 Biri biñde biñi hem birde ya'nī

*Bilen, mana yüzünü biçimde de görür; yani
 biri binde, bini de birde (görür).*

Degül şüret aña ma'nīye hā'il
 Birin bāķī görür birini zā'il

*Biçim manaya engel değildir; birini devam
 edici, birini devam etmeyici (olarak) görür.*

Göz oldur kim göre yāruñ cemālin
 Teferrüç ide hüsninde kemālin

*Göz odur ki sevgilinin yüzünü göre;
 uygunluğunu güzelliğinde araya.*

Ki ādem göz dürür şanma ola post
 Göz oldur līki ola manzar-ı dost

*O görüneni insan gözü sanma; göz odur ki
 dostun görüldüğü yer olsun.*

1950 ادمي دیدست باقی پوشت است
 دید آنست انکه دید دوست اس

Çü göz bakmaya dildāruñ yüzine
 Anuñ gibi gözüñ bir pül yüzine

*Sevgilinin yüzüne bakmayan göz, bir pul
 gibidir.*

Degüldür göz ki bezdür yā budakdur
 Bilür Ḥaḳkı bilen bu söz ki ḥaḳdur

*Göz bir bez yada budak değildir; Allah'ı
 bilen bu sözün gerçek olduğunu bilir.*

İriş gözliye saña göz gerekse
 Götür gözden hicābuñ yüz gerekse

*Sana göz gerekse gözliye var; yüz gerekse
 gözden perdeyi kaldır.*

Teslīm Kerden-i Dervīş Her Naḳd-rā be-Ḥādīm

Dervīş'in Akçenin Tamamını Hizmetli'ye Teslim Edişi

Gel imdi diñle dervīşüñ işini
 Niye er gördi āḥer cümbüşini

*Gel şimdi dervişin işini dinle; adam
 sonunda isteğini neden gördü?*

1955 Ḳodı biñ naḳdı ol ḥādīm öñünde
 Nolisar dimedi ḥālüm şoñında

*Bin akçeyi o hizmetlinin önüne koydu;
 durumum sonunda ne olacak, demedi.*

Didi luṭf iyle iy gül yüzlü ḥādīm
 Benüm ol yāre 'arz iyle murādım

*Dedi: 'Ey gül yüzlü hizmetli, iyilik et;
 benim isteğimi o sevgiliye ilet.*

Teraḥḥum iylesün di ben gedāya
 İrem bāşed ki bir laḥza şafāya

*Söyle, ben kuluna merhamet etsin; Bir an
 olsun mutluluğa ulaşayım.*

- Şefâat iyle lutf u şefkat ile
 70b Qabül itsün bu naqdı hürmet ile
- Nesi ola ğarībũñ aña lâyıķ
 Bu besdür dinile adına  aşık
- Beni hasretde kıoma kıılma nevmĩd
 1960 Grem ol m hı Őayed iyleyem  yd
-  Arz-kerden-i H dim H l-i DervīŐ-r  B n Dil r m**
Hizmetli'nin Dilaram'a DervīŐ'in Durumunu Anlatması
- Eline aldı h dim pes hez rĩ
 Diler kim  aŐıķa vaşl ide y rĩ
- Süc d id p ayağına nig ruñ
 İder h lını  arz ol bĩ-ķar ruñ
- Ki bir  aşık irişdi key periŐ n
 Gzi yaşı olupdur hem  ü b r n
- zi dervīŐ   oñinde muraķķa 
 Der mı d rr-i fazl ile muraŐŐa 
- 1965 Olursa bir nefes bezm ñ ned mi
 Olınca ola bu b buñ h d mi
- Bu resme didi h dim niÇe evŐ f
 Ki yazmayaydı anı degme vaŐŐ f
- İŞitdi  unki bu g ft rĩ ol y r
 Buyurdı bezm ideñ bu gece ih z r
- Şoralum h lını ki ne kiŐid r
 Bunuñ gibi iş anuñ ne iŐid r
- Sez sın virel m id p tesellĩ
 Olur h d her kiŐin ñ yeri belli
- 1970  ü dervīŐ ola niğ n ide c r t
 Meger vardur bu işde gizl   ibret
- Oķuyalum ne var levh-i ķaderde
 Grel m ne yazılmış ola serde
- İyilik ve g zellekle aracı ol; bu parayı saygıyla kabul etsin.*
- Kimsesizin nesi ona yakışık ola; neyi yeterli ki adına aşık denilsin.*
- Beni zlemde bırakıp  mitsiz etme; eğer o ay y zl  g zeli gr sem bayram edeyim.*
- Sonunda hizmetli bin akĐeyi eline aldı; istedi ki sevne sevdiğini kavuŐtura.*
- G zel sevgilinin ayağına kapanıp o kararsızın durumunu iletir.*
-  ok perişan bir aşık geldi; gz yaşı yağmur gibi akmaktadır.*
- Kendisi dervīŐ ve elbisesi yamaltı; gnl  erdemlilik incisiyle bezenmiş.*
- Bir s re bu kapının hizmetlisi olup iÇki meclisi arkadaşı olmak istiyor.*
- Hizmetli bu durum iÇin yazıcının yazamayacağı kadar pek  ok zellikler syledi.*
- Bu szleri o sevgili işitince; buyurdu: 'Bu gece meclis arkadaŐlıđına hazırlananın...*
- Durumunu soralım, nasıl bir kişidir? Byle bir işle onun ne işi var?*
- Avutup uygun bir yanıt verelim; her kişinin kendi yeri bellidir.*
- DervīŐ byle bir işi niÇin amağlasın! Bu işte gizli bir ders olsa gerek.'*
- ķader sayfasında ne var, okuyalım; grelim, başına yazılan nedir?*

- Ki başda yazılan ahir görölür
Bu defter ne açılır ne dürölür
- 71a Muqadder olmayan iş işlenilmez
Şunulmayınca loqma dişlenilmez
- Qaderlü kārı kimse idemez red
Hüdā açduğı rāh olunmaya sed
- 1975 Zer ü cevherle pīr olsa beyābān
Rızā-ı Hāqsuz almaz ḥabbe insān
- کریبان پر شود زرو نقود
بی رضای حق حوی نتوان ربود
- Hüdā'ya iylegil her kārı teslīm
Tevekkül iyleyüp çekme daḥı bīm
- Her işi Allah'a bağla; ona güvenip korku
bile çekme.
- Tevekkül ehlinüñ olmaz melāli
Hüdā'dur gönlinüñ dāim ḥayāli
- Allah'a güvenenlerin üzüntüsü olmaz;
çünkü gönlinün sürekli düşlediği Allah'tır.
- Muqadder olan elbetde olısar
Kişi ne bile başa ne geliser
- Başa yazılan elbette olacak; kişi başına
geleceği nereden bilecek.
- 1980 Görünür her zamānda dürlü timsāl
Kimi ḥayr u kimi şer muḥtelif ḥāl
- Her zamanda bunun değişik örnekleri; kimi
iyi, kimi kötü, çeşitli biçimlerde görölür.
- Beşāret-kerden-i Hādīm Dervīş-rā be-Vaşl**
Hizmetli'nin Dervīş'e Kavuşma Müjdesi Verişi
- Fiķirde ğarḫ iken dervīş-i bī-dil
Gezerken ğāh deryā ğāhı sāḥil
- Aşık dervīş, düşünceye dalıp kimi denizde
kimi deniz kenarında gezerken;
- İderken gönli ki vaşla ümīdi
Olurken ğāh hicrānuñ ḥamīdi
- Gönlü kavuşmayı ümit ederken; bazen
ayrılık acısının yükünü çekerken;
- İrişdi hādīm itdi ḥoş işāret
Eyit ya'nī ki ol vaşla beşāret
- Hizmetli varıp güzel bir işaretle, kavuşma
müjdesini verdi.
- Didi şād ol ki irdi vaḫt-ı şoḫbet
Bu gice bulırsarın yāra ḫurbet
- Dedi: 'Mutlu ol, sohbet anı ulaştı; bu gece
sevgiliye yakınlık bulacaksın.
- 1985 Bu gice bezm-i 'işret ki senüñdür
Bu gice ḥaşsaten ol meh senüñdür
- Bu gece eğlenme meclisi senindir; bu gece
özellikle o ay yüzlü güzel senindir.

	Bu gice girmez agyār ara göze Bu gice hā'il olmaz uyku göze	<i>Bu gece düşman iki göz arasına giremez; bu gece göze uyku gelmez.</i>
71b	Bu gice göresin yāruñ cemālin Teferrüc idesin hüsn ü kemālin	<i>Bu gece sevgilinin yüzünü görüp güzellik ve olgunluğuna açılarsın.</i>
	Bu gice olasın vaşl ile hurrem Dağı gönlüne aşlā gelmeye gam	<i>Bu gece, gönlüne kaygı gelmeyecek biçimde, kavuşmanın mutluluğunu yaşayasın.'</i>
Temsil <i>Örneklendirme</i>		
	Beşāret sözün işitdi çü dervīş Derūnında yaratdı niçe teşvīş	<i>Derviş müjdeli sözü işitince; gönlü kamakarışık oldu.</i>
1990	Görür fiqr ile çün kendin perīşān Hüdā'dan yaña dutdı yüzün ol ān	<i>Düşünce içinde kendini darmadağınık görüp o an yüzünü Allah'tan yana tuttu.</i>
	Didi iy pādīşāhlar pādīşāhi Bu işde hikmetüñ ne yā İlāhī	<i>Dedi: ' Ey Padişahlar Padişahi, bu işte verecek dersin nedir? Allah'im !</i>
	Neden bu kāra gönlüm oldı mā'il Nedür yā bāb u hevesden baña hāşıl	<i>Gönlüm bu işe neden yöneldi; bu kapı ve istekten bana ulaşacak olan nedir?</i>
	Benüm yok ihtiyārum hōd bu işde Çatı mecbūr oldum bu revīşde	<i>Benim bu işe girişmem kendi elimde değil; bu gidişe zorunlu oldum.</i>
	Bilemem sırr nedür kārūmda aşlā Kerem kıllı lūftuñ ile eyle peydā	<i>Bu işde karım nedir? Bilemem. İyiliğinle, bunu bana açıkla.</i>
1995	Senüñ hikmetlerüñ çoğdur nihānī İrişmez sırrına 'aqluñ gümānī	<i>Senin hikmetlerin gizliliği çoktur; aklın gücü senin sırrına ulaşamaz.</i>
	Ne bilür ol ki sen bildürme yesin Ne bulur aña kim sen virmeyesin	<i>Sen bildirmeyince, o ne bilir? Sen vermeyince, o ne bulabilir?'</i>
	Gice irince ol gün zār u hayrān Münācāt iyledi böyle perīşān	<i>O gün ağlayış ve şaşkınlık içinde gece olunca; böyle perişan biçimde Allah'a yalvardı.</i>
	Gehī āh ider idi gāh nāle Olurdı gāh aña hayret havāle	<i>Bazen ah ederdi, bazen ağlardı; bazen O'na şaşkınlık içinde yönelirdi.</i>
	Gehī fiqrine olurdı peşīmān	<i>Bazen düşüncesine pişman olurdu; bazen sevgilinin düşüncesine yenik düşerdi.</i>

Gehī maḡlūb iderdi fikr-i cānān

- 2000 Gehī dirdi bu kārı idin terk
Gehī ʿıřık olur idi sīnede berk
- Bazen bu işi bırakayım, derdi; bazen aşk göğsünde şimşeklenirdi.*

72a

Vuşūl-i Yaftan-i Dervīř be-Şoĥbet-i Ān Dilārām
Dervīř'in Dilaram'ın Sohbetine Dönüşü

İrişdi çünki hengām-ı řebengāh
Gice řāhı yaşadı çarķ u ĥargāh

Gece vakti ulaşınca; gece řāhı çadır ve otağı düzenledi.

Siyāh atlas urundı cümle ber-dūř
Mezāhir yüzlerine asdı rū-pūř

Tümünün üzerine siyah örtü çekip görünürdeki yüzlerine yüz örtüsü astı.

İrişdi ʿizzet ü ĥürmetle ĥādım
Didi vaķt oldu şur iy merd-i ĥāy[?]im

Hizmetli onur ve saygıyla varıp dedi: 'Ey şaşkın adam vakit oldu'.

Delīl oldu serāy-i dil-rübāya
Gözi dūř oldu ol bedr olmiř aya

Gönül alan sevgilinin sarayına yol gösterdi; gözü o dolunaya yöneldi.

- 2005 Görür bir ĥüb oturmış key dil-ārām
Ķomaz vechin görende şabr u ārām
- Gönül alan güzelin oturduğunu görür; onun yüzünü gördüğünde sabır ve kararı kalmaz.*

Tevāzuʿla ĥodı ĥāke yüzini
Unutdı secdesinde kendüzini

Alçak gönüllülükle yüzünü yere koyup yüzü yerdeyken kendi özünü unuttu.

Muĥabbet maĥv kıldı cümle būdın
Ķolu ol yād ile gördi vücūdın

Sevgi, tüm varlığını yok etti; bedenini o anımsayışla dolu gördü.

İrişdi dāyeler kıldı telattuf
Gülāb-ı luşf ile idüp taʿattuf

Bakıcılar gelince, acıyarak güzel bir gül suyuyla incelikte bulundular.

Müĥeyyā iylediler bezm-gāhı
Ki ʿāřık ide maʿřūķa niġāhı

Aşığın sevgilisine bakması için eğlence yerini hazırladılar.

- 2010 řarāb u nuķl u sūkker oldu ĥāzır
Semenle yāsemin döküldi yir yir
- řarap, nukl ve sūkker hazırlandı; yer yer semenle yasemin döküldü.*

Sürüldi bezm ü devr itdi piyāle
Ķopuz cūř iyledi nāy itdi nāle

Kadeh döndürölüp içki meclisi devam etti; kopuz çalındı, ney inletildi.

Muġannīler okıdı tāze eřʿār
Viřāle iylediler dürlü işʿār

şarkıcılar yeni şiirler okudu; kavuşmayla ilgili çeşitli bildiri sundular.

- ‘Ukûle çünkü oldu bâde gâlib
Yatağa oldu pes her kimse tâlib
- 72b 2015 Açıldı ‘âşıkun yap yap hicâbı
Tağıldı şems-i yârile sehâbı
Görür yârı ki olmuş aña mâ’îl
Kolumı boynına kıldı hamâ’îl
- Şulu şeftâlinün egdi budâğın
Ki tâze ide huşk olmuş durağın
- Yüzi nâgeh şarardı hem çü ayva
Derûnında kopardı niçe ayvâ
- Göründi çeşmine ol şeyh-i kâmil
Çü olmaz evliyâya perde hâ’îl
- İçki akıllara üstün gelince; herkes yatmaya istekli oldu.*
- Ev boşalıp meclis dağıldı; ne hizmetli, ne dadı ne de lala kaldı.*
- Aşğın utanma duygusu yavaş yavaş kalktı; sevgilinin güneş gibi aydınlığıyla bulutlar dağıldı.*
- Sevgiliyi kendine eğilimli görünce; kolunu halka gibi boynuna dolandırdı.*
- Sulu şeftalinin budağını eğdi; kurumuş durağı tazeydi.*
- Yüzü bir anda ayva gibi sarardı; gönlünden nice ayvalar kopardı.*
- Velilere perde engel olmadığı için gözüne o olgun Şeyh’i göründü.*

Diden-i Dervîş Şeyh-râ ve Giriyahten-i Ū ez-Şoḥbet-i Ān Dilārām

Dervîş’in Şeyh’i Görmesi ve Dilaram’ın Sohbetinden Kaçışı

- 2020 Ne oldu diñle dervîşe ser-encām
Nenüñile şoḥbetin itdi itmām
- Çü gördi şeyhi kalmadı kararı
Elinden şaldı ol simîn kenârı
- Çağırdı dutardı çün murğ-ı bismil
Dükendi şabrı kârı oldu müşgil
- Yörendi kapuyı gördi kapanık
Dolandı bulumadı bir yir açık
- Yaқasın yırtup itdi āh u feryād
Ta‘accüb kıldı aña ol perî zād
- 2025 Didi şüfî niçün böyle delüsin
Eyt baña ne işden kayğulısın
- Niçündür sende bu āh ile efgān
Niçün oldu gözün bu resme giryān
- Dervîşin başından hangi olaylar geçti, sohbetini neyle tamamladı. dinle.*
- Çünkü şeyhi görünce kararı kalmadı; elini, o göğsün kenarından çekti.*
- Çünkü kesilmiş kuş ötmeye başlayınca; sabrı tükendi, işi zorlaştı.*
- Yaklaştı, kapıyı kapalı gördü; dolandı açık bir yer bulamadı.*
- Yakasını yırtarak ah edip yakındı; peri gibi güzel sevgili ona şaşırıldı.*
- Dedi : ‘Sufî niçin böyle delisin; söyle bana hangi işten kaygılısın?’*
- Sende bu ah edip yakınma nedendir? Gözün bu durumda niçin gözyaşı döker?’*

	Niçündür sende gam vuşlat deminde Yaraşmaz nāle kırbet ʿāleminde	<i>Kavuşma anında sendeki üzüntü nedendir? Yakınlık aleminde ağlamak yakışmaz.</i>
	Didi şeyh oldu baña aşikāre Dağı yok çāre şabr ile kararā	<i>Dedi: ‘Şeyh bana göründü, artık sabır ve karara önlem yok.</i>
73a	Beni bir derde üş kıldı giriftār Ki hālīm āh u nāle oldu nāçār	<i>Şimdi beni bir derde tutuşturdu; durumum ister istemez inleyip ağlamak oldu.</i>
2030	Be-küllī gitdi elden ihtiyārum Dağı durmağa yokdur iktidārum	<i>Gücüm tümüyle elden gitti; artık durmaya kuvvetim kalmadı.</i>
	Derūnumdan uyandı uşda bir nār Göründi halk-ı ʿālem cümle ağıyār	<i>Şimdi gönlümde bir alev tutuştu; alemde yaratılan her şey göründü.</i>
	Eger bir lahzā kapu açmayasın Beni ol lahzada ölmüş bulasın	<i>Eğer bir anda kapıyı açmazsan, beni o an ölmüş bulursun.</i>
	Dirġā irdi halkūma revānum Terahhūm iyle iy serv-i revānum	<i>Ey güzel yürütyüşlü sevgili, yazıklar ki durumum halkıma ulaştı, bana acı.</i>
	Kapu aç kıl beni yola revane Esirge kıymağıl bu kuşca cāna	<i>Kapı aç, beni yoluma gönder; bu kuş canlıya kıyma, esirge.</i>

Rāh Dāden Ān Dilārām Dervīş-rā ve Revān Şūden Şüy-ı Şeyh

Dilaram'ın Dervişe Yol Göstermesi ve (derviş'in) Şeyh ile Buluşmaya Gİtmesi

2035	Bu hāli çünki gördi ol dilārām Taʿaccüb kıldı çok ol sīm-i endām	<i>Bu durumu o gönül alıcı, parlak boylu güzel görünce çok acıdı.</i>
	Didi āyā nedür bu söz ü vahşet Niçün yokdur bu erde şabr u rāhat	<i>Dedi: Ey kişi bu söz ve korku nedir? Bu erde niçin sabır ve rahat yoktur?</i>
	Niçündür iy ʿaceb bu ıztırābı Nedendür kim sevinmez iltihābı	<i>Acaba bu üzüntüsü nedendir? Bu yanıp tutuştığı şeye niçin sevinmez.</i>
	Buyurdi pes kapuyı açdı bevvāb Revān oldu yola dervīş-i bī-tāb	<i>Sonunda seslendi, kapıcı kapıyı açınca; güçsüz derviş yola koyuldu.</i>
	Cihāndan destini cümle yudı pāk Giderdi sürʿat ile cüst ü çālāk	<i>Dünyadan elini tümüyle yıkayıp temizledi; (bunu) ivedelikle çabucak giderdi.</i>
2040	Didi iyleyüp derd ile āhī Dirġā kim yitürdüm doğru rāhı	<i>Dertlenip ah çekerek, dedi: ‘Yazıklar olsun ki doğru yolu kaybettim.</i>

- Çıgırdan çıkdum azgün rāha düşdüm
Cehāletle yavuz kāra düşdüm
- Uyup nefse kodum fikr-i şavābı
‘Aceb şeyhe niçe virem cevābı
- 73b Gehī yavı kııurdı kendüzini
Gehī hayretde gördi özini
- Giderdi şeyhine olup şitābān
Bu şifr ile iderdi dürlü elhān

Çizgiyi aşır azgün yola düştüm; bilgisizce kötü işe düştüm.

Nefse uyup yararlı düşünceyi bıraktım; acaba şeyhe nasıl yanıt vereceğim.’

Bazen kendini kaybederdi; bazen özünü şaşkınlıkta görürdü.

Koşarak şeyhine giderken bu şiir ile türlü ezgiler ederdi.

Şiir Şiir

- 2045 İy dirîgā bilmezem başumda bu sevdā nedir
Yā derūnumda bu āh u nāle vü kavga nedir
- Bī-murād oldum cihānda bulmadum derde devā
Derdimiş çünkü naşībüm yā bu istidvā nedir
- Pendi bī-ḥad iyeldüm gönüme uymadı baña
Bilmezem başında dāim iş bu istiğnā nedir
- Bād-ı ḥasretle sordum ḥarman-i ‘ömri dirîg
Dilde dāim bilmezem bu bād-ı bī-ībā nedir
- Neng ü nām u mülk ü mālī ‘ışka şatdum bī-riyā
Kānī‘üm bir eski şāla bilmezem dībā nedir

Ey kendine yazık eden, başumda bu sevdā nedir? Ya gönlümdeki bu ağlayıp inleme ve kavga nedir? Bilmiyorum.

Dünyada isteğime ulaşamadım, derdime ilaç bulamadım. Çünkü nasibim derd imiş, ya bu devā bulma nedir?

Gönlüme sınırsız övgü ettim, bana uymadı. Başında sürekli, bu tok gözlülük nedir? Bilmiyorum.

Yazık ki, ömür harmanını özlem yeliyle sordum. Gönülde sürekliliği bilmiyorum, bu çekinmez yel nedir?

Gösteriş yapmaksızın, utanmayı, adı, mülk ve malı aşka sattım. Bir eski şāla kanmışım, bilmiyorum kumaş nedir?

Mübtelā Şuden Ān Dilārām Be-‘İşk-ı Devîş ü Reften Ū der Pey-i Vey be Rāh

Dervîş’e Aşık Olan Dilaram’ın O’nun Peşinden Gıtmesi

- 2050 Gel imdi niyledi gör ol dilārām
Çü dervîşe irişdi bu ser-encām
- Tahayyür aldı ‘aql ile revānın
Kemer-besde görür ‘ışka miyānın
- Dutuşdı cān dervîşüñ odına
Dayanamadı şabr ile odına
- Muḥabbet toldı gönline serāser

O gönül alıcı, şimdi gel, gör, ne yaptı; bu olaydan sonra Dervîş’e ulaştı.

Akıyla ruhunu düşleri alınca; aşka beline kuşak bağladığını görür.

Canı Dervîş’in ateşie tutuşunca; sabredip ateşe dayanamadı.

Gönlüne baştan başa sevgi doldu; dilinde dervîş’in adını anıp durdu.

- Dilinde nām-ı dervīş oldu ezber
- Didi eyā ne idi cin midî ol
Veyā sihriyle mi buldı baña yol
- 2055 Perî miydi ki gözden gāyib oldu
Derūna ʿışkı böyle gālib oldu
- 74a Dirīgā kim beni divāne kıldı
Muḥabbet şemʿine pervāne kıldı
- Duduşdı yüregüm yokdur kararum
Dükendi tākatum yok ihtiyārum
- Ne yirdür iy ʿaceb bilsem mekânı
Ki bārî varup anda bulsam anı
- Baña ol gelmez aña ben varayın
Kimine bende gibi yalvarayın
- 2060 Ola kim itmiye bî-ḥad cefāyı
Revā görmeye cāna nā-revāyı
- Bu güne söylenirken āḫir-i kār
İzine düşdi dervīşüñ be-nāçār
- Şorarağ izleyerek hoş giderdi
Demādem ḥasret ile āh iderdi
- Der idi neyleyem çāre ne kılam
Bu oda bilmezem niçe yaqılam
- İrişmek ola mı dermāna āyā
Buluşmağ ola mı cānāna āyā
- 2065 Ölem mi yā bu āh u ḥasret ile
Qılam mı bu firağ u miḥnet ile
- Qamu gördüğünü anı şanurdu
Özinden gāh olur kim uşanurdu
- Bu şūr u şevkle durmaz giderdi
Bu şîri dilde hoş tekrār iderdi
- Ey dedi: 'O cin miydi, neydi? Yada büyüyle mi bana yol buldu?'*
- Peri miydi ki gözden kayıp oldu; aşkı gönlüne böyle üstün geldi.*
- Yazıklar ki, beni deli etti; sevgi mumuna dönücü yaptı.*
- Yüreğim tuttu, kararım yoktur; gücüm gitti, kuvvetim tükendi.*
- Acaba bilsem ki bulunduğu yer nasıl yerdir? Hiç olmazsa gidip onu orada bulsam.*
- O bana gelmez, ben ona varayım; kendisine köle gibi yalvarayım.*
- Umulur ki sınırsız eziyet etmez; cana yakışmayan (eziyeti) uygun görmez.'*
- Böyle söylenirken işin sonunda ister istemez Derviş'in izine düştü.*
- Sorup izleyerek güzelce giderdi; sürekli özlem ile ah ederdi.*
- 'Ne yapayım, nasıl önlem alayım, bilmem ki bu ateşe ne kadar daha yanarım,' derdi.*
- Acaba, ilaca kavuşabilecek miyim? Sevgilimle buluşabilecek miyim?*
- Ya bu ah ve özlem ile öleyim mi? bu ayrılık ve eziyetle kalayım mı?*
- Gördüklerinin tümünü o sanırdı; arasıra kendinden geçirdi.*
- Bu gürültü ve coşkuyla durmaz giderdi; bu şîri güzelce tekrar söylendi.*

Şîr
Şîir

- Gelgil cemâlûñ göreyin iy gül-‘izârım kıandasın
Sensiz baña dirlik harâm ‘âlemde vârum kıandasın
- ‘İşkuñ alıp benden beni divâne kııldı nideyim
Sevmekte kıılmadı seni hiç ihtiyârum kıandasın
- 2070 Cânım kul oldu ‘işkuña dönmez bu kulluktan dağı
Bir dem nazâr kııl bendeñe iy tâcdârum [kıandasın]
- Dil murgı düşdi ağıña bağladuñ anı bağıña
Yol vir ki vara bāğıña mîr-i şikârum [kıandasın]
- Şunduñ belâ peymânesin yağmaladuñ dil hânesin
Yağmacı mısın yâ nesin Türk-i Tatârum kıandasın
- Ey gül yüzlüm neredesin, gel, yüzünü göreyim; sensiz bana yaşamak yasak, dünyada varım neredesin?*
- Aşkın beni benden alıp deli etti, ne yapayım; seni sevmekten ötürü hiç gücüm kalmadı, neredesin?*
- Canım aşkına kul oldu, artık bu kulluktan dönmez; ey başımın tacı, bir an olsun ben kölene bak, neredesin?*
- Gönül kuşu tuzağına düştü, onu bahçene bağladın; yol ver ki bağına varsın, avcı başım, neredesin?*
- Sıkıntı kadehini sundun, gönül evini yağmaladın; yağmacımısın yoksa nesin, Tatar Türküm neredesin?*

Resîden-i Dervîş be-Ĥizmet-i Şeyh ve Cevâb Dâden-i Ū Su‘âl-ı Dervîş-râ ki Pîş Ezîn-
i Ez Vey Su‘âl Kerde Būd

Dervîş’in Şeyh’in Hizmetine Girişi ve Sorduğu Sorulara Şeyh’in Cevap Vermesi

- Ķulağ aç diñle iy merd nikü kâr
Senüñ çün nazm olunmuşdur bu güftâr
- Senüñ çün zînet itdüm bu sarâyı
Senüñ çün gökden indirdüm hümâyı
- 2075 Senüñ çün iyledüm bu şahını rüşen
Senüñ çün dikmişüm gülzâr u gülşen
- Bu gülşende sürüp zevk ü şafâyı
Görelüm nitdi dervîş-i Ĥüdâ’yı
- Yola düşüp gider kıud kıudı anı
Fırâkıyla yanarken cism ü cânı
- Ne râh ola ki aña intihâ yok
Atılmayınca ammâ gidemez ok
- Okı oldur atan**²⁶⁵ ok bir bahâne
- Ey kişi, bu güzel işe kulak aç, dinle; bu sözler senin için dizilmiştir.*
- Bu sarayı senin için süsledim; hüma (kuşunu) gökten senin için indirdim.*
- Bu alanı senin için aydınlattım; gül bahçesini senin için düzenledim.*
- Bu gül bahçesinde coşku ve sevinci yaşayıp görelim Allah’ın Dervîş’i ne yaptı.*
- Ayrılığıyla bedeni ve canı yanarken yola düşüp kut kut ederek ona gider.*
- Nasıl bir yol ki ona son yok; ancak atılmayınca ok gidemez.*
- Oku atan odur ok bir neden; bilgin olan bu*

²⁶⁵ Ef‘âl, 8/17

- Bilir ʿarīf ki bu söze bahā ne *sözün değer biçilemez olduğunu bilir.*
- 2080 Cemālin göricek şeyhüñ utandı
Harāret basdı cānuñdan usandı *Şeyhin yüzünü görünce utandı; sıcaklık basınca canından usandı.*
- Ögine düşdi efʿālī müretteb
Gönülden eydür idi **tübtü yā Rab** *(Yaptığı) işler aklına gelince gönülden tevbe ettim ya Rab derdi.*
- Zemīn-būs iyleyüben ol hezārī
Çodı öñinde vü dutdı kararī *Yeri binlerce öpüp önüne eğildi ve kararı bekledi.*
- 75a Hıtab itdi aña ol şeyh-i sırdār
Didi iy dilde iden dürlü efkār *Sırrını bilen Şeyh, ona seslenerek dedi: 'Ey gönülde çeşitli düşünceler taşıyan,*
- Mürīd ile muhib ü şeyh ü ʿaşık
Kim imiş añladuñ mı iy muvāfık *Ey uyumlu, mürid, muhib (seven), şeyh ve aşık kimmiş, anladın mı?*
- 2085 Bu derdüñ añladuñ mı sen şıfātın
Diyeyin saña bilmezseñ nükātın *Bu derdin özelliklerini sen anladın mı? bilmiyorsan bunun inceliklerini sana söyleyeyim.*
- Seni bilgil mürīd iy bī-lecācet
Ki emre sıdık ile itdüñ itāʿat *Ey ayak diremeden, buyruğa dürüstçe uyan mürid, kendini bil.*
- Tereddüt itmedüñ ašlā bu kāra
Kaşıyup eñse bakmaduñ kenāra *Bu işe hiç çekinmedin, kafanı kaşıyıp düşünmedin, ayrı yere bakmadın.*
- Muhib oldur ki virdi saña mālī
Dağı kılmadı çok dürlü suvālī *Seven odur ki sana çeşitli sorular sormadan varlığını verdi.*
- Gönülde muhkem idi itikādī
Tecesüs olmadı ašlā murādī *Gönülden bağlılığı sağladı; isteği asla işin iç yüzünü araştırmadı.*
- 2090 Beni bil şeyh iy geçmiş riyādan
Ki kırtardum seni ol mācerādan *Ey gösterişi bırakmış olan, seni o olaydan kurtardım. Beni Şeyh olarak tanı.*
- Gözükdüm saña uyardım özüñi
Yüzüm görmekle dizdüñ kendüzüñi *Sana görünüp özünü uyardım; yüzümü görerek kendini düzelttin.*
- Dilersen ʿaşıkı bilmek muhaqqak
Dönüp arduña geldüğüñ yola bak *Kesin olarak aşıkı bilmek istersen; arkana dönüp geldiğin yola bak.*
- Ki arduñca gelendür añla ʿaşık
Olupdur gönli gönlüñe muvāfık *Aşık arkandan gelendir, anla. Gönli gönlüne uygun olandır.*

Göriccek sende şıdk ile diyānet
Muḥabbet iyledi ḳalbini gāret

*Sende, doğrulukla dindarlık görünce kalbi
sevgiye akın eyledi.*

Residen-i Ān Dilārām be-Ḥizmet-i Şeyḫ ve Nüvāziş Kerden Şeyḫ Ū Rā
Dilaram'ın Şeyh'in Hizmetine Girişi ve Şeyh'in O'na İlgi Göstermesi

- 2095 İrişmez kārı ıışka fıkr-i ʿāḳıl
Ki yok deryāsına ḥad ile sāḫil
- Aklın düşünceci, büyüklüğüne sınır ve kenar olmayan aşk işine ulaşamaz.*
- Bilinmez cünbīş-i ʿāşık ne işdür
Ki bu ʿāḳla muḥālif bir revīşdür
- Aşğın hareketi nasıl bir iştir bilemez;
çünkü bu akla karşıt bir tutumdur.*
- 75b Bu derdi bilmez olmayan giriftār
Virilmez nā-kese bu gizlü esrār
- Bu derdi yaşamayan bilmez; bu gizlilikler
alçaklara verilmez.*
- Dede çün rāha çıkdı gördi ol ḥüb
Gelür sürʿatle gönli mest ü meczūb
- Dede, yola çıkınca, gönli şaşkın ve deli
olmuş, koşarak gelen o güzeli gördü.*
- Alınmış kendüden efkāra düşmiş
Muḥabbet nārına cānı dutuşmuş
- Kendinden geçip düşüncele dalmış, canı
sevgi ateşine tutuşmuş.*
- 2100 Ḳarārı ḳalmamış olmuş perīşān
Şararmış beñzi olmuş çeşmi giryān
- Kararsız bir biçimde kendinden geçmiş;
yüzü sararmış, gözleri yaşla dolmuş.*
- Öñine düşmiş oldu aña ḥādī
İrişdi gördi ol şāḫib-reşādı
- Yol gösterici, onun önüne düşmüş oldu;
varıp o olgun kişiyi gördü.*
- Görtür bir cemʿ-i bisyār anda ḥāzır
Ḳamunuñ ol ʿazīze çeşmi nazır
- Orada çok büyük bir topluluğun hazır
olduğunu görür; herkesin gözü o sevgiliye
bakmaktadır.*
- Niçe dervīşler ḥizmetde ḳā'im
Kimi zāhid kimi ıışk ile ḥā'im
- Pek çok derviş sürekli hizmet etmekte; kimi
dindar kimi aşk ile şaşkın.*
- İrādet görsedüp ol pāk rūḫa
İrişmiş her biri dürlü fütūḫa
- O temiz ruha isteklilik gösterip her biri
türlü açılıma erişmiş.*
- 2105 Nevāziş itdi aña şeyḫ-i dānā
Didi hoş geldüñ iyʿışk ile şeydā
- Bilgin Şeyh ona ilgi gösterip dedi: 'Ey aşk
ile şaşkına dönmüş, hoş geldin.*
- Nedür ḥālüñ nitesin zaḫmet ile
Nite yanduñ bu nāra firḳat ile
- Durumun nedir? Eziyetle ne duruma
geldin? Bu ayrılık ateşine ne kadar yandın?*
- Nedür vechüñde bu gayret nişānı
Niçüñ çeşmüñ döker dürr-i girānı
- Yönelişindeki çalışmanın belirtisi nedir?
Gözün niçin göz yaşı incileri döker.*

İrüşdüñ çünki bunda çekme kayğu
Ki her derde şunulur bunda dārū

*Kavuştun artık, bundan dolayı kaygı çekme;
çünkü burada her derde ilaç sunulur.*

Bu güne itdi niçe istimālat
Derūnı tā bulınca istirāhat

*Bu gün gibi aydın olan güzele, gönlü
rahatlaşınca kadar pek çok avutmada
bulundu.*

İnābet-kerden-i Ān Mihr ü Pīş-i Şeyh ve İrādet ü Teslīm ü Numūden-i Ū
Şeyh'in Önünde Tevbe Etmesi ve O'na Teslim Olması

- 2110 Yağın olur erenler çün Hüdā'ya
İrüşür iren anlara hüdāya
- Erenler Allah'a yakın oldukları için onlara
ulaşan, Allah'a ulaşır.*
- 76a Bulan bunları buldı Hakkı muṭlağ
Gören bunları göründi aña Hakk
- Bunları bulan kesin olarak Allah'ı bulur;
bunları görene Allah görünür.*
- Hidāyet mazharıdur evliyālar
İderler kabile dürlü 'aṭalar
- Veliler doğru yolu gösterenlerdir; kabul
ettiklerine çeşitli bağışlarda bulunurlar.*
- Sözini dinledi şeyhüñ ol hūb
Hakkı 'ı ışık olandı aña maṭlūb
- O güzel, Şeyh'in sözünü dinleyince gerçek
aşk ona sevgili oldu.*
- Muḥabbet itdi şeyhe cān u dilden
Boşaldı gönli cümle gışş u gıldan
- Şeyh'i candan ve gönülden sevdi; gönlü kin
ve hileden tümüyle temizlendi.*
- 2115 Mübeddel oldu taḥkīka mecāzī
Değişdi virdi ḥamrāya piyāzī
- Mecazi olanı gerçeğe dönüştürdü; soğanı
verip şarapla değişti.*
- 'Azīze görsedüp sıdık u irādet
Elini dutdı vü kıldı inābet
- Sevgili, doğruluk ve isteklilik gösterip elini
tuttu ve ona bağlandı.*
- Şühūda irdi irfān itdi taḥşīl
Kemāle degşirildi cümle ta'ṭīl
- Allah bilgisini öğrenip varlık buldu;
eksikliklerin yerini olgunluk aldı.*
- Ere iren er olur zende olsa
Olur hādī eger reh-zende olsa
- Kadın da olsa ere varan er olur; (şeyhe
varan) yol kesen de olsa, doğru yolu
gösterici olur.*
- Şalāha degşilür fişık u fücūrī
Temāma irişür cümle kuşūrī
- Dinsizlik ve ahlaksızlık, dine bağlılığa
dönüşür; tüm kusurları yok olur.*
- 2120 Meşāyih ḥālidür bu itme inkār
Ki Hakk'dan virilür anlara bu kār
- Bu, şeyhlerin durumudur, karşı çıkmak;
çünkü bu iş onlara Allah'tan verilir.*
- Severseñ anları olmayasın red
- Onları seversen dışlanmazsın; sevmezsen
dışlanırsın.*

	Ve illā saña olmazlar muḳayyed	
	Muḳabbet ğarḳıdur anlar hemiṣe Muḳabbetle ururlar el her iṣe	<i>Onlar sürekli sevgiye dalarlar; sevgiyle her işe el vururlar.</i>
	Muḳabbetle niçe bunuñ gibi sır Görünür yoldan olmayana müdbir	<i>Bunun gibi pek çok sır, bu yolda olmayan düşkünlere, sevgiyle görünür.</i>
	Gelibolu'da hem bir er dişiye Uyup az ḳaldı kim ʿahdini şıya	<i>Gelibolu'da hem bir erkek, kadına uyup az kaldı ki sözünü boza.</i>
2125	Gönülleri bu kâra oldu çün bir Temāmet meyl ḳıldı nefis-i müdbir	<i>Çünkü düşkün nefis tümüyle eğilim gösterince; gönülleri bu iş için birleşmiş oldu.</i>
76b	Göründi şeyḫ dervīṣüñ gözine Peṣmān oldu vü döndi izine	<i>Şeyh, Derviş'in gözüne görününce; (derviş) pişman oldu ve yoluna geri döndü.</i>
	Yeniden oldu müslim kesdi zünnār Kerāmet şuyūḫa ḳıldı iḳrār	<i>Hiristiyanlığı bırakıp yeniden Müslüman oldu; şeyhleri benimsedi.</i>
	Kesebilseñ eger zünnārı sen de Ḳılurduñ bunlara iḳrārı sen de	<i>Eğer sen de hiristiyanlık kuşağını kesebilirsen; bunları benimseyebilirsin.</i>
	Velī ʿaceb ü heves bağladı yoluñ Anuñ çün yoḳdur iḳrāra vüṣūluñ	<i>Ancak yolunu merak ve istek bağladığı için kavuşmaya kararın yoktur.</i>
2130	Ulular yolını dutmaḳ iyüdür Şaḳın yolda seni şeyṭān uyudur	<i>Ulular yolunu tutmak iyidir; sakınmazsan şeytan seni yolda uyutur.</i>
	Uluya ḳıl teşebbüh bulasın rāh Uluma seg gibi ḳıl derd ile āh	<i>Uluya yönel ki yol bulasın; köpek gibi ulumayıp derd ile ah çekesin.</i>
	Meṣāyih izine düş rāh-ı dīnde İraḡa varma bulunur yaḳında	<i>Din yolunda şeyhlerin izine düş; (şeyh için) uzaḡa gitme, yakında bulunur.</i>
	Münirī sözine itme gümānı Resül-i Ḳaḳ'dan işit bu beyānı	<i>Müniri sözüne kuşku etme; Allah'ın peygamberinden bu sözü işit.</i>

قال النبي عليه السلام خصلتان من كانتا فيه كتب الله شاكرا صابرا من نظر في دينه الي من هو فوقه فاقتدي به و
من نظر في دنياه الي من هو دونه فحمد الله علي ما فضلته عليه.

Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: İki özellik vardır ki bunlar kimde olursa Allah onları şükreden ve sabreden olarak yazar; biri dini konusunda

*kendinden üstüne bakıp onu takip eden, diğeri ise dünyası konusunda kendinden alttakına bakıp Allah'ın verdiklerine hamdeden.*²⁶⁶

	<p> Kulağ aç kıl hadīs-i Muştafā'ya Ki cānuñ irişe zevk ü şafāya </p>	<p> <i>Mustafa'nın hasidisine kulak açarsan canın sevinç ve mutluluğa ulaşır.</i> </p>
2135	<p> Ne buyurdu gör ol kân-ı mürüvvet Niçe görsetdi bu sözde fütüvvet </p> <p> Niçe kayırdı gör ümmetlerini Niçe bezl iyledi himmetlerini </p> <p> Didi vardur iki haşlet iken hūb Derūnuñda kimüñ kim olsa mergüb </p>	<p> <i>O iyiliğin kaynağı, ne buyurdu, gör: bu sözde pek çok yiğitlik gösterdi.</i> </p> <p> <i>Kendine uyanları nasıl korudu, gör; (onlara) çokça yardımda bulundu.</i> </p> <p> <i>Dedi: 'Kimin gönlünde sevgi olursa; onda iki özellik kendini gösterir.</i> </p>
77a	<p> Anı şākir dağı şābir yazar Hāk Bulur nāmı bu defterlerde revnāk </p> <p> Nola bundan dağı yigrek sa'adet Ki Hāk bu vechile ide 'ināyet </p>	<p> <i>Allah onu şükreden ve sabreden (bölüğüne) yazar; adı bu defterlerde yer alır.'</i> </p> <p> <i>Allah bu nedenle yardım ederse; bundan daha büyük mutluluk olur mu?</i> </p>
2140	<p> Muvāfiķ ide bu kāra kılını Bu iki hūya fetḥ ide yolını </p> <p> Bulunsa bu iki hāl ādemīde Qomaya āḥir anı ādam ide </p> <p> Biri oldur ki kendüzin uluya Beķā dīni yolında aña uya </p> <p> Anı mürşid idine kendüzine Yüzin dāim süre izi tozına </p> <p> Teşebbüh ide her kārına anuñ Şıyām u vird ü ezkārına anuñ </p>	<p> <i>Bu işte kulunu başarıya ulaştırıp bu iki özellikle kulunun yolunu açar.</i> </p> <p> <i>İnsanda bu iki durum bulunsa; hemen onu adam eder.</i> </p> <p> <i>Biri kendi özünü ululayıp son din yolunda ona uyar.</i> </p> <p> <i>Onu kendisine yol gösterici seçip yüzünü sürekli ayağının tozuna süre.</i> </p> <p> <i>Onun her işine, oruca, duaya ve Allah'ı anmaya özene.</i> </p>
2145	<p> Ne kim emr ider ise anı ide Ne yola gönderirse doğru gide </p> <p> İkinci bu ki dünyalık işinde Yimekte içmede her cünbüşinde </p> <p> Ola her kendüden ednāya nāzır </p>	<p> <i>Ne buyurursa onu yapa; hangi yola gönderirse o yola gide.</i> </p> <p> <i>İkincisi dünyalık işinde, yemede, içmede her tür işlevde;</i> </p> <p> <i>Kendinden alttakilere bakıp Allah'ın</i> </p>

²⁶⁶ Farklı lafızla: et-Tirmizi, A.g.e., C.IV, s. 665 (H.Nu:2512)

- Hüdā fazlına ḥamd ide vāfir *verdiklerine çokça hamd ede.*
- Naṣīhat iyleye nefesine dāim
Ki fakra ṣabr ile ola mülā'im *Sürekli nefesine öğüt vererek yokluğa sabredip yumuşak ola.*
- Faḫīr iseñ diye iy nefs-i bed-kār
Cihānda senden efḫar çok kişi var *Yoksulsa; 'Ey kötü nefisli, dünyada senden daha düşkün çok insan var.' diye.*
- 2150 Eli irmez bütün nāne müdāmī
Bulursa nān eger bulmaz idāmī *Eli her zaman tüm ekmeğe ulaşmaz; ölmeyecek kadar ekme bulur.*
- Niçe günler geçer kim aç olurlar
Yamalu köhneye muhtāc olurlar *Çoğu günler aç olarak geçer; yamalı eskiye gereksinimli olurlar.*
- Kimisi külḫan idünür maḫāmın
Kimi virānede ider kıyāmın *Kimisi kaldığı yeri yıkanma yeri olarak kullanır; kimi ibadetini yıkıntılarda yapar.*
- 77b Cihānda ölmeyüp dirlik sürerler
Ölmeden dirliği yigrek severler *Dünyada ölmeyip yaşam sürerler; ölmeden önce yaşamayı çok severler.*
- Muḫadder olmayan ḥod ādemīye
İrişmez ger müdām ol guşsa yiye *İnsanoğlunun kendisine verilmedikçe; o sürekli kaygılanmaya ulaşamaz.*
- 2155 Rızā yegdür ḫazā'-i Ḥaḫḫ'a dāim
Ki mü'min her ḫaḫardan ola ṣālim *Müminin her türlü tehlikeden kurtulması için Allah'ın kazasına sürekli rıza göstermek iyidir.*
- Olan bu vech ile nefesine nāṣiḫ
Bu iki ḫūy olur ol kesde vāzīḫ *Bu yönüyle, nefesine öğüt verende; bu iki özellik açıkça görülür.*
- Bu iki ḫūya olmaz kimse mālīk
Meger kim rāh-ı ḫiṣṣa ola sālīk *Aşk yolunun yolcusu olunmadıkça; bu iki özelliğe kimse sahip olamaz.*
- Mürīd ü şeyḫ ḫālidür bu tezkīr
Ki oldu bu ḫadīs içinde ta'bir *Bu sözü edilen, mürid ve şeyh durumudur; bu hadis içinde anılmıştır.*
- İde çün iḫtidā şeyḫine dervīş
Gerek teslīm ola dāim aña iş *Derviş şeyhine uya; işi, ona sürekli teslim ola.*
- 2160 İṭā'at iyleye emrine her cā
Nitekim iylemişdi Ḥızra Mūsā *Musa'nın Hızır'a yaptığı gibi; her yerde buyruğuna uya.*
- چون کرفي پر هان تسليم شو
همچو موسي زير حکم خضر رو
Biter teslīm ile dilde muḫabbet *Teslim olmakla gönülde sevgi oluşur;*

- Muḥabbetle bulunur Ḥaḳḳ' a ḳurbet *sevgiyle Allah'a yakınlık bulunur.*
- Muḥabbetle irer sālīk fenāya
Fenā bulmayan iriṣmez beḳāya *Allah yoluna giren, sevgiyle yokluḡa ulaşıır;
yokluḡu bulamayan sonsuza ulaşamaz.*
- Fenā bulan nider mülk ile mālī
Ḥaḳ olur dāīmā dilde me'ālī *Yokluk bulan mal ve varlığı ne yapacak;
çünkü gönlünde sürekli Allah sözü yer eder.*
- 2165 Fenānuñ rāhımı bil özge rāhdur
Ayıklık aña bu yolda günāhdur *Bil ki yokluk yolu ayrı bir yoldur; anla ki,
bu yolda uyanıklık kusurdur.*
- راه فاني كشته راه ديكر است
ليك هشباري كناه ديكر است
- Fenā bulan sebīl-i Ḥaḳ'da iy cān
İrüşür aña Ḥaḳ'dan revḥ u reyḥān *Ey can, Allah yolunda yokluk bulana;
Allah'tan gönül sevinci ve güzel koku ulaşır.*
- Fenā geçmek dūrür sālīk özinden
Tecennüb iylemekdür bed sözinden *Yokluk, Allah yolunda olanın özünden
geçmesidir; kötü sözlerden sakınmasıdır.*
- 78a Fenā insānuñ ölmekdür hevāsı
Degül öninde şāl ile 'abāsı *Yokluk, insanın geçici isteklerini
öldürmesidir; şal ile gıysiye önem vermek
değildir.*
- 2170 Fenā maḥv iylemekdür cümle būdın
Arada görmemek kendü vücūdın *Yokluk, tüm varlığı yok eylemektir; arada
kendi bedenini görmemektir.*
- Fenā terk iylemekdür türrehātın
Şıfatlanmaḳdur ol Ḥaḳḳuñ şıfātın *Yokluk, saçma sapan sözleri bırakıp
Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlanmaktır.*
- Fenā yolın dilerseñ iy fenā'[y]ī
Ḳaran şāhından ögrenil fenā'[y]ı *Ey yok olacak (kişi), yokluk yolunu
istersen; yokluḡu Karan şahından öğren.*
- Bu ara didi söz kim anı aşḥāb
Şorarlardı Resūl-i Ḥaḳ'dan iy şābb *Ey genç, bir ara peygamberin arkadaşları,
O'nu Allah'ın Peygamberine sordular:*

Tetimme-i Hikāyet-i Veysel Ḳarānī Ḳuddise Sırruh
Veysel Ḳarānī'nin -Sırrı Kutsansın - Hikayesinin Tamamlanması

- Resūl itdi cihāndan çünkü rıḫlet
Ḳodı dünyāyı oldı şāh-ı cennet *Peygamber dünyadan göçünce; dünyayı
bıraktı, cennetin Şahı oldu.*
- 2175 Muraḳḳa' kim vaşīyyet iylemişdi
Üveyse iledüñ anı demişdi *Ölmeden önce hurkanın Üveyse verilmesini
istemişti.*
- 'Alī birle 'Ömer idüp mürüvvet *Ali ile Ömer yiğitlik gösterip Peygamberin*

- Resül emrine itdiler itâ'at *buyruğuna uydular.*
- Götürdiler anı tā şehri Kūfe
Ne ücret istediler ne 'ulūfe *Karşılık ve para istemeden; onu ta Kufe iline götürdüler.*
- Çıkuḫ hutbe okudı 'Ömer angāh
Didi iy Necd ehli oluñ āgāh *Ömer o an çıkıp hutbe okudu; dedi: 'Ey Necdli, bilginiz olsun.*
- Ḳarandan yirüñüzde bir kişi var
Ki adı Veys'dür kendü nīkü-kār *Karan'da, bu yerinizde, güzel iş yapan Veys adında bir kişi var.*
- 2180 Bilür misiz siz anı didiler lā
Sizüñ yok didüğüñüz bunda aṣlā *Siz onu bilir misiniz?' Dediler: 'yok.' 'Sizin yok dediğiniz kesinlikle burada.'*
- Didi añlayamaduñuz siz anı
Ve illā bundadır ol rūḫ-ı ṣānī *Dedi: 'siz onu anlayamadınız. O ikinci ruh, kesinlikle buradadır.*
- Bizi ḫod ṣahībü'ş-ṣer' itdi āgāh
Ki ol hīç söylemez illā mine'llāh *Bizi -Allah'tan başka söz söylemeyen- Allah kanunlarının sahibi (Muhammed)'in kendisi bilgilendirdi.'*
- 78b Üveys adlı didiler bir deli var
Yürür tenhā yabānda ḫ'ār u bī-kār *Dediler, 'Üveys adlı bir deli var, dışarıda yalnız başına, dağınık ve başıboş bir biçimde yürür.*
- Güler ḫalk ağlıyacak ol hemīşe
Hem ağlar güliccek anlar bir işe *O her an ağlarken halk güler; onlar bir işe gülerken o yine ağlar.*
- 2185 Yimez ol biz yidüğüümüz yimekten
Yürür fāriğ işitmekten dimekten *Bizim yediğimiz yemekten o yemez; duymadan ve konuşmadan başıboş yürür.'*
- Didi oldur murādum ḳandadır ol
Anı bulmağa baña görsedüñ yol *Dedi: 'Benim istediğim O'dur, O nerededir? O'nu bulmam için bana yol gösterin.'*
- Didiler ol bizüm cemmālümüzdür
Faḳīrū'l-ḫāl ü bī-iclālümüzdür *Dediler: 'O, bizim devecimizdir; yoksulumuz ve güçsüzümüzdür.*
- Daḫı aḫḳardur anuñ ḫāl u ṣānı
Emīrū'l-mü'minīn araya anı *O'nun durumu ve ünü çok aşağıdır. 'müminlerin Emir'i' onu aramaya başladı.*
- قالوا هو احقر شأننا من ان يطلبه امير المؤمنين ر.ض.
Müminlerin Emir'i "Benim istediğim O'dur" dedi.
- Didi 'Ömer benüm oldur murādum
Yüridiler aña pes adım adım *Ömer dedi: 'Benim istediğim O'dur; sonra O'na adım adım yürüdüler.*
- 2190 'Ürāne vādisinde gördiler ḫoş *O'nu Ürane vadisinde, temiz gönlüyle*

	Namāza durmuş ol şekden dili boş	<i>namaza durmuş, iyi (bir durumda) gördüler.</i>
	Devenüñ bir melek cemmāli olmuş Üveys'üñ kārı anuñ hāli olmuş	<i>Devenin bakıcısı bir melek olmuş; Üveys'in işi onun işi olmuş.</i>
	Bu fāriğ cümleden kıılır namāzı İder ol bī-niyāza hoş niyāzı	<i>Her şeyden elini çekmiş namaz kılar; o yalvarmaya gereksinimi olmayana yalvarır.</i>
	Ses işitdi namāzı kıldı itmām ‘Ömer virdi selāmı kıldı ikrām	<i>Namazı tamamlayınca ses işitti; Ömer selam verip saygı gösterdi.</i>
	Didi ismüñ ne? Didi ‘Addü’llāh Didi cümle ‘ibādüz ol bize şāh	<i>Dedi: ‘İsmin ne?’ dedi: ‘Allah kulu’. Dedi: ‘Tümümüz kuluz, sen bize Şah ol.’</i>
2195	Senüñ maḥşüş aduñ şorarum ben Üveysem didi ol şehir-i Kāran’dan	<i>Senin adını özellikle soruyorum.’ dedi: ‘Ben Karan ilinden Üveys’im.’</i>
	Elinde göricek ol ak nişānı Muḥabbet kaynadı vü öpdü anı	<i>Elinde o ak belirtiyi görünce; sevgisi kaynadı ve elini öptü.</i>
79a	Didi bilgil Resül-i Rabb-i ‘izzet Muraḳka‘ iyledi size vaşıyyet	<i>Dedi: ‘Yüce Allah’ın Peygamberi’ni bil; hırkayı size vermemizi vasiyet etti’:</i>
	Ḳabül idüp didi itsüñ du‘āyı Ki ‘āṣī ümmetüm bula hüdāyı	<i>Dedi: ‘Kabul edip günah işleyen ümmetimin kurtuluşu için dua etsin.’</i>
	Didi şāyed degülem ben didügüñ Bir āḥer kimse ola işitdügüñ	<i>Dedi: ‘Senin aradığım ben değilim; işittiğin başka bir kimsedir.’</i>
2200	Didiler luṭf idüp itme bizi red Nişānuñuz bize virmişdür Aḥmed	<i>Dediler: ‘Lütfen bizi geri çevirme; Ahmet, belirtiyi bize vermiştir.’</i>
	Ḳabül idüp anı tenhāya gitdi Nazar kııl imdi ol hoş rāya nitdi	<i>Onu kabul edip yalnızlığa çekildi; bak şimdi o güzel düşünceli ne yaptı?</i>
	Öñinde koyuben didi Hüdā’ya Resülüñden resül irişdi baña	<i>Önünde eğilip dedi: ‘Ey Allah’ım, Peygamberinden bana elçi ulaştı.’</i>
	Du‘ā ısmarlamış baña Ḥabībüñ Ḳabül iyle du‘āsın ben garībüñ	<i>Sevgilin benden dua etmemi istemiş; ben yoksulun duasını kabul et.</i>
	Bağışla ümmetin cümle kerem kııl Ḳamusın raḥmetüñle muḥterem kııl	<i>Tüm ümmetini kereminle bağışla. Tümünü esirgeyip saygın et.</i>

- 2205 Nidā irdi ki biñ biñ irdi ihsān
Resülüm hırkasın ki itme efgān
Didi heb dilerüm luṭf eyle yā Rab
Bağışla cümlesin baña müretteb
Ḥitāb irdi ki biñ biñ itdüm efzūn
Ḥabībüm hırkasın ki olma maḥzūn
Bağışladuḳça aña ümmeti Rab
Der idi **rabbenā** heb **rabbenā** heb
‘Ali birle ‘Ömer şabr itdiler
Ne işler görelüm ol er didiler
- 2210 Göricek anları kıldı şavuk āh
Didi niçün gelürsüz böyle bī-gāh
Eger siz gelmeseñüz evmeyeydüm
Bağışlamayıcak heb geymeseydüm
- 79b Rabī‘ayla Mużar kavminüñ ammā
Deve vü koyını tüyünce Mevlā
Muḥammed ümmetini kıldı maḡfūr
İrenler bu farīka oldı mesrūr
İlāhī bize de luṭf u kerem kııl
Sürūr-ı raḥmetüñle muḡtenem kııl
- 2215 Bağışlanan farīka iyle dāḥil
Bağışlayup bize ĩmān u kāmil
Nebīler ḥürmetine ḥürmet iyle
Velīler ‘izzetine ‘izzet iyle
Ḳuşurumuz iñen bī-ḥaddur illā
Bizi luṭf ile añlara bağışla
Ne eksile kerem baḥrından iy şāh
Eger merḥūm ola bir niçe gümrāh
- Elçimin hırkasını göz yaşına boḡma
seslenişini işitince, binlerce iyilik ulaştı.*
- Ey Allah’ım, tüm isteḡim, tüm (ümmeti)
yerli yerinde bana bağışla.*
- Sevgilimin hırkasını binlerce çoḡalttım, sen
üzülme.seslenişi ulaştı.*
- Allah ümmeti O’na bağışlayınca; hep **Ey
Allah’ım, Ey Allah’ım** derdi.*
- Ali ile Ömer sabrettiler; O er ne
yapmaktadır, görelim, dediler.*
- Onları görünce soḡuk bir ah çekip dedi:
‘Niçin böyle habersiz geliyorsunuz?’*
- Eğer siz gelmeseydiniz acele etmeyecektim;
(hırkayı) tümünden giymeseydim,
bağışlamayacaktı.’*
- Mevla, Rabia’yla Mużar kavminin deve ve
koyunlarının tüyünce ;*
- Muhammed ümmetini bağışladı; bu
topluluḡa ulaşanlar sevindiler.*
- Allah’ım bize de lutuf ve kerem kııl; bizi
bağışlayıp sevindirerek kazançlı yap.*
- Bağışlanan topluluḡa bizi de kat; bağışlayıp
bize iman ve olgunluk ver.*
- Peygamberlerin saygınlıḡına bize saygınlık
ver; velilerin yüceliḡine, bizi de yücelt.*
- Kusurumuz sınırsızdır, çoktur; bizi
iyiliḡinle onlara bağışla.*
- Ey Şah, pek çok kusurluyu bağışlasan,
kerem denizinden ne eksilir !*

Ġıpta Nümüden-i Fārūk raziye’İlāhu ‘anhu Ḥāl-i Üveys-i Ḳarānī-rā
Fārūk’un -Allah Ondan Razi Olsun - Üveys-i Karani’nin Haline Ġıpta Etmesi

- ‘Ömer çün hāline baqdı Üveys’üñ
 Qabā vü şālina baqdı Üveys’ün
- 2220 Qabā vü şālı görür yalın ayaklu
 Derūnında muḥabbet nārı şaqlu
- Deve yūnünden idinmiş libāsın
 Çıkarılmış sīneden Ḥaḫ māsivāsın
- Mücerred iylemiş gayrıdan özin
 Olup ḥāl ehli kesmiş ḳāl sözün
- Kelīmi iltene baqdı nihānī
 Göründi on sekiz biñ ‘ālem ānī
- Ḥilāfetden elin yudı hemānā
 Özinden belki uşandı o dānā
- 2225 Didi bir girdeye kimdür ki anı
 Şatun alup vire destüme nānı
- 80a Virem ol girde[y]i bir bī-nevāya
 Daḫı dil ü remīm böyle hevāya
- İşitdi pes Üveys anı didüğüm
 Nedür bu şatduğūñ iy merd-i ḥākim
- Gerekmezse saña elden biraḫ sen
 Kim isterse götürsün merd eger zen
- Bu arada alup şatmaḫ ne işdür
 Şığışmaz bunda bu özge revişdür
- 2230 Muḫarrer itmiş idi terkin ‘Ömer
 Şahābe ḳomadılar iy bürāder

Ömer, Üveysin durumuna, cübbesine ve şālina baktı.

Görür: Kaba ve şalı (giymiş) yalın ayaklı; gönlünde sevgi ateşi saklı.

Elbisesini deve yününden yapmış; kalbinden Allah’tan başka her şeyi çıkarmış.

Özünü her şeyden soyutlamış; boş sözü bırakıp hal ehli olmuş.

Sözü götürene gizlice bakınca o an on sekiz bin alem göründü.

O an halifelikten elini çekti; o bilgili belki de kendinden usandı.

Dedi: ‘Onu bir yufkaya satın alıp elime ekmeği verecek kim var?’

O ekmeği bir yoksula vereyim; gönlüm ve kemiklerim böyle isteye.

Üveys onun dediklerini işitti; dedi: ‘Ey buyruğunu yürüten kişi, bu sattığın nedir?’

Sana gerekmezse onu elden bırak; erkek yada kadın kim isterse götürsün.

Bu arada alıp satmak ne iştir? Bunda bu ayrı tutum yersizdir.

Ey kardeş, Ömer (halifeliği) bırakmaya karar vermişti; arkadaşları bırakmadılar.

TENBİH

Uyarı

Kimesne itmesün bunda gümānı
 Gidersin var ise gönlünde anı

Bunda hiç kimse kuşku etmesin; gönlünde (kuşku) varsa onu gidersin.

Ki Veys’ün rütbesi ola ziyāde

Çünkü Veys’in derecesi çok yüksek olunca, Ömer bu gerçeğe ulaşamamış.

‘Ömer irmemiş ola bu sedāde

Anuñ ħamiyyeti tecrīddür pes
Müzāhirden ħamu tefrīddür pes

*Onun özelliği soyutlanmaktır;
görünenlerden tümüyle sıyrılmıştır.*

Bu ħamu ħāşşaya cāmi‘ olupdur
Merātib bunda heb lāmi‘ olupdur

*Bu tüm özellik onda toplanıp dereceler hep
bunda parıldamıştır.*

2235 Maḳām-ı cem‘a mazḫardur revānı
Olupdur şer‘ Ḥaḳḳ’uñ pāsubānı

*Tutumu topluluğun derecelerine değerdir;
dini kanunlar (uyan) Allah’ın bekçisi
olmuştur.*

Bulunur bunda zevḳ ü vecd ü tecrīd
Maḳām u ḫāl u derd ü ıṣḳ u tefrīd

*Bunda sevinç, coşku ve soyutlanma; derece,
hal, derd, aşk ve Allahla olma bulunur.*

Derūnı cezb-i Allāh ile meczūb
Birūnı cāme-i ‘aḳl ile mergūb

*Gönlü Allah coşkusuyla coşmuş; bedeni
akıl elbisesiyle bezenmiş.*

Hemişe bāḫını şevḳ ü ḫarabda
Velīkin zāhiri ḫüsn-i edebde

*İçer her an sevinç ve coşmada; ancak
görüntüsü terbiyenin güzelliğinde.*

Hem ‘āşıḳdur hem ‘āḳıldur hem ‘ārif
Hem ‘ilm ile ‘āmelde hem mükāşif

*Hem aşıktır, hem akıllıdır hem anlayışlı;
hem ilimle iş yapmada, hem buluşçu.*

80b 2240 Ne kim kılsañ ḫaleb cümle bulunur
Ne kim görmek dilersen heb görünür

*Ne istersen tümü bulunur; ne görmek
dilersen hepsi görünür.*

Maḳām-ı cem‘ olursa maḳāmuñ
Daḫı noḳşāna irişmez tamāmuñ

*Derecen topluluk derecesinde olursa;
tamlığın eksilmez.*

Taḫalluḳ bulasın esmā ile heb
Merātib ola heb sende müretteb

*Hep adınla özellik bulasın; dereceler hep
sende dizilmiş olsun.*

Veger ne olasın bir isme mazḫar
Ḳuşūra ḫamle olunur iy bürāder

*Ey kardeş, hangi adla anılırsan, işin o ada
göre olur.*

Der Beyān-ı Suvāl-ı Muḳadder ve Cevāb-ı Ū Taktir Olunan Soru ve Onun Cevabı Hakkındadır

Suvāl iderse bize bunda sā‘il
Derūnına olursa şüphe ḫā‘il

*Soran, gönlünde kuşku eğilimi oluşur da
bize bununla ilgili soru sorarsa;*

2245 Ki çün cem‘üñ maḳāmı ola bihter
Niçün ḡıbdā iderdi Veys’e ‘Ömer

*Topluluğun derecesi daha yüksekse, Ömer
Veys’e niçin imrendi?*

- Cevābın aña meftūh ise gūşuñ
Hevā ile degülse ger nüyüşuñ
- Kişi iylese kim Hāḫḫ'a teveccüh
Merātibce bulur anda tereffüh
- Ḳılur her rütbede bir türlü seyrān
Görünür bu merātib gerçi yeksān
- Olur her mertebe zevḳı diger gün
Telezzüzde biri birinden efzūn
- 2250 Bu aña beñzemez ol buña ašlā
Egerçi birden olur heb hüveydā
- Merātibde bulundı çünki ta'dīd
Elezzīdür ḳamunuñ zevḳ-i tecrīd
- Ḥoşī vü bihterīdür her maḳāmuñ
Ḥavāşuñdur degül cāyı 'avāmuñ
- Bu zevḳe 'ālem-i vaḫdet didiler
Daḫı bir dilce hem ḫayret didiler
- 81a Maḳām-ı sekr olupdur hem buña ad
Maḳām-ı maḫv didi ba'zı üstād
- 2255 Teveccüh idicek dil bu şafāya
İricek bu maḳāmı ıştıfāya
- Dilemez keşrete ola muḳayyed
Öñine her ne kim gelse ider red
- Aña kim irdi ḫayretten nişāne
Ḳamu efkārına şaldı yabāna
- Ḳomaz gönülde ḫayret özge fiḳri
Ne fiḳri belki ihlāş ile zıḳri
- حیرتی باید که روید فکر را
خوردہ حیرت فکر را و ذقرا
- 2260 Hüner keşretde vaḫdetdür ve illā
Bunu terk ider iden anda me'vā
- Kulağın açıksa, eğer isteğın boş değilse
yanıtını anla.*
- Kişi Allah'a yönelirse; derecelenme
açısından rahatlık bulur.*
- Her derecede başka bir gezinme bulur; bu
dereceler tek tek görünür.*
- Her geçen gün derecelerin coşkusunu artar;
tadımlamada bir birinden üstün.*
- Eğer tümü birlikte ortaya çıkmazsa; bu ona
benzemez, o buna.*
- Derecelerde hazırlanılma olduğu için;
tümünün soyutlanmış coşkusunu tatlıdır.*
- Her makam iyi ve güzeldir; yeri alçakların
değil, saygın olanlarındır.*
- Bu tadıma birlik alemi dediler; başka bir
dille şaşkınlık dediler.*
- Buna ad sarhoşluk makamı olmuştur; bazı
bilgeleri yokolma makamı demişlerdir.*
- Gönül bu mutluluğa yönelirse; makamı bu
seçkinliğe ulaşacak.*
- Buna bağlı olan çokluğu istemez; önüne her
ne gelse geri çevirir.*
- Ona şaşkınlıktan belirti ulaşınca; tüm
düşüncelerini arkada bıraktı.*
- Gönlüne, şaşkınlıktan başka düşünce
koymaz; bu düşünce belki bağlılıkla Allah'ı
anmaktır.*
- Beceri çoklukta birliği bulmaktır; onda yer
bulan bunu (çokluğu) bırakır.*

Gönül kim vaħdete ide iyābı
Taħayyür olur ekser ihtisābı

*Gönül birliğe dönerse; çoğunlukla
sorumluluğu düşünme olur.*

Ayıklık dilemez kim ola yurdu
Resül-i Hāk işit kim ne buyurdu

*Kimin yurdu olursa uyanıklık istemez.
Allah'ın Peygamberi ne buyurdu, işit:*

قال النبي عليه السلام في دعائه رب زدني فيك تحيرا .

*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Ey Rabbim sana karşı
mahcubiyetimi artır.²⁶⁷*

Hüdā'dan hayret isterdi du'āda
Dir idi hayretüm iyle ziyāde

*Duada Allah'tan şaşkınlık isterdi;
şaşkınlığımı artır derdi.*

2265 Daħın rüşen dilersen bu beyānı
İşit niylerdi ol şāh-ı cihānī

*Bu sözü aydınlatmamı istersen; o dünya
Şah'ının ne yaptığını işit:*

Teraqqī 'ālemine olsa 'āzim
Erihnā yā Bilāl²⁶⁸ iderdi dāim

*Yükselme alemine yönelme anında (ezan
vaktinde) sürekli : **Ey Bilal, bizi
ferahlandır** derdi.*

Tenezzül itse 'aqla ol dilārā
Der idi kellimīni yā Humeyrā

*O gönül alıcı akla yönelse; sözünü 'ya
Humeyra' derdi*

İderdi seyr bu iki maķāmı
Birinde fāriğ olmazdı müdāmī

*Bu iki makamı izler; sürekli birine takılıp
kalmazdı.*

81b Bunuñ çün līk terk itmezdi anı
Edeble gözler idi bu miyānı

*Yalnızca bunun için onu terk etmezdi; bu
orta yolu edeple gözlerdi.*

Edeble bu yola kim olsa sālīk
İrişmez aña rāhında mehālik

*Bu yola edeple kim yolcu olursa; ona
yolculuğunda tehlikeler ulaşamaz.*

Şifātını olur cāmī' revānı
Revānınuñ revān olur revānī

*Yürüyüşü özelliklerini toplayıcı olur;
yürüyüşünün değeri yürüyüş olur.*

Edeb İmāndandır olma ğāfil
Edeb baħrına yoķdur hiç sāhil

*Edep imandandır, uyuyan olma; edep
denizine hiç sınır yoktur.*

Edebden ğarķ-ı nūr oldu felekler
Edebden 'işmete irdi melekler

*Felekler edepten (dolayı) aydınlandılar;
melekler edepten (dolayı) suç işlemez
oldular.*

از هدب پر نور کشتست این فلک
وازا دم معصوم پاک امد ملک

²⁶⁷ Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

²⁶⁸ Acluni, A.g.e., C.1, s.117, (H.Nu: 312)

- Edebsüz iylemez tenhā özin bed
Urur āfāka belki nār-ı bī-ḥad
- 2275 بیادب تنهانه خود را داشتند
بلکه اتش در همه افاق زد
- Edeb Ḥaqq'ın ulu baḥşāyışıdır
Edeb ehli Ḥaqq'ın āsāyışıdır
- Edebsüz kimseden feryād u efgān
Edebsüzde bulunmaz dīn ü ĩmān
- Utanmaḡdur edeb dāim Ḥüdā'dan
Utanmaḡdur Resūl-i müctebā'dan
- Bunuñ emrini anuñ sünnetini
Dutup terk iylemekdür bid'atini
- Edepsiz yalnız özünü kötüleştirmekle (kalmaz) belki sınırsız ateşi ufuklara vurur.*
- Edep Allah'ın ulu baḡışdır; edepliler Allah'ın güvenlikçileridir.*
- Edepsiz kimsede yanıp yakılma; din ve iman bulunmaz.*
- Edep, sürekli olarak Allah'tan ve seçilmiş Peygamberden utanmadır.*
- Allah'ın buyruğunu, Peygamberin sünnetini tutup yasakladıklarını terk etmektir.*

Suvāl - kerden-i Farūḡ Üveys-rā ki Çırā Pīş-i Resūl Nī-āmede - būdī
Faruk'un Üveys'e Peygamber'in Huzuruna Neden Gelmediğini Sorması

- 2280 Suvāl itdi Üveys'e yine Farūḡ
Didi iy ırışk-ı Allāh ile maḥrūk
- Revānuñ çünki vaşlıdır Resūle
Niçün şüret revān olmaz o yola
- 82a Gelüp niçün yüzini görmedüñüz
Ayağına yüzüñüz sürmedüñüz
- Didi siz gördüñüz mi yüzün anuñ
‘Ayāna şöyle ol Faḥr-ı Cihānuñ
- Belī gördük didiler didi kim lā
Meger bu cübbesini gördüñüz evlā
- 2285 Eger gördüñüz ise ḡanı danıḡ
Ḳaşı peyveste miydi yaḡud açıḡ
- Resūli bunca kim görmüşler idi
Muḡabil niçe gezdürmüşler idi
- Birisi bilmez idi ol nişānı
- Faruk yine Üveys'e sordu; dedi: ‘Ey Allah aşkıyla yanmış.*
- Çünkü yürüyüşün Peygambere ulaşmadır; yüz, o yola niçin yönelmez?*
- Niçin gelip yüzünü görmediniz; ayağına yüzünüzü sürmediniz?’*
- Dedi: ‘Siz onun yüzünü, o dünyanın övülmüşünü şöyle gözünüzle gördünüz mü?’*
- ‘Evet, gördük’ dediler; dedi ki ‘hayır, bu yüce cübbesini gördünüz mü?’*
- Eğer gördünüzse hani tanık; kaşı bitişik miydi, yoksa açık mıydı?*
- Peygamberi o kadar görmüşlerdi ki pek çok kez beraberce gezmişlerdi.*
- Mutlu Veysel'i yatıştırmak için hiçbirisi o*

	Ki teskīn ide Veys-i kāmūrānı	<i>belirtiyi bilmiyordu.</i>
	Resūlūñ heybetinden kimse zirā Yüzine bakmağa bulmazdı yārā	<i>Peygamber'in yüceliğinden dolayı kimse yüzüne bakmaya güç bulamazdı.</i>
	Edeb şaklardı hem anlar hemīşe Öñine bakmağ iderlerdi pīşe	<i>Onlar sürekli edepli davranıp önlerine bakmayı öncü edinirlerdi.</i>
2290	Çelermeszlerdi yüzine diküp göz Degüldi şimdikiler gibi yüzüz	<i>Gözlerini dikip yüzüne bakamazlardı; şimdikiler gibi yüzüz değillerdi.</i>
	Vağar ehliydi anlar her birisi Ta'ayyün mürdesi ma'ñī dirisi	<i>Onların herbiri yüceydi, ölenleri belli, dirileri anlamlı.</i>

Şuvāl - kerdēn-i Üveys Farūğ ve Murtaẓā-rā Ez-Niṣāne-i Muḥabbet-i Resūl 'A. S.
*Faruk ve Murtaza'nın Üveys'e Resul e - O'na Selam Olsun - Olan Sevgisinin
Belirtilerini Sormaları*

	Üveys-i muḥterem şīr-i mücerred Gönülden ğayr-ı Ḥağğ'ı iyleyen red	<i>Saygın Üveys, mana yiğidi, gönlünden Allah'tan başka herşeyi çıkaran,</i>
	Suvāl ider 'Ömer birle 'Alī'ye Ne söyler diñle ol iki velīye	<i>Ömer'le Ali'ye soru sorup o iki veliye neler söylerdi, dinle.</i>
	Nesisiz didi siz Faḥr-ı Cihānuñ Muḥibbi yā mürīdi misiz anuñ	<i>'Dünyanın Övülmüşü'nün siz neyi oluyorsunuz? O'nun sevgilileri yada müridi misiniz?'</i>
2295	Didiler 'aşıkıyuz hem muḥibbi Bırağduğ sevgüsinden özge ḥubbi	<i>Dediler: 'Hem sevenleriyiz hem sevgilileri; sevgisinden başka her türlü sevgiyi bıraktık.'</i>
82b	Didi dendānuñuz ider beyānı Eger var ise bu sevgü nişānı	<i>Dedi: 'Eğer bu sevgiden bir belirtiniz varsa; dişleriniz bunu açıklar.'</i>
	Şıdılar anda kim dendānın anuñ Nişānı var mı sizde ol nişānuñ	<i>O'nun dişlerini nerede kırdılar? O olayın sizde bir belirtisi var mı?</i>
	Dişüñüz itdüñüz mi siz de meksūr Müyesser oldu mı bu fi'l-i mebrūr	<i>Sizde dişinizi kırdınız mı? Bu beğenilmiş iş size de kolaylaştırıldı mı?</i>
	Dehānın açdı bir niçe dişini Sımış gör ol velīyy-i Ḥağğ işini	<i>O Allah velisinin işine bak ki ağzını açınca onun pek çok dişini kırdığını (görürsün).</i>
2300	Didi ben görmedüm zāhirde anı Urundum līk bu gökçek nişānı	<i>Dedi: 'Ben onu görünürde görmedim ancak bu iyi belirtiyi takındım.'</i>

- Muvāfık olmak için aña cānum
Sıdım dendānumı görüñ dehānum
- Ki dīn yolında lāzımdur vifākı
Vifāka iremez olan nifākı
- Muvāfık itmeyen hālin Resūle
Çalır fer'ıyle irişmez uşūle
- İşitdiler bu sözi kim şahābī
Açtıdı her biri çeşminden ābı
- 2305 Teessüf itdi her biri bu kāra
İdüp gıbta Üveys bī-çarāra
- Niçe olınmaya gıbta bu hāle
Niçe meyl itmeye dil bu nevāle
- Ulu himmet degül midür bu himmet
Çanı er kim ide bu hāle diğkat
- Senüñ neñ var bu yolda iy fuzūlī
Niçe sevdüñ 'aceb sen ol Resūlī
- Ki anı sevmeyen sevmez Hüdā'yı
İşit ne didi halk iden semāyı

Ona uygun biri olmak için ağızıma bakın, dışlerimi kırdım'.

Din yolunda aynı düşünceye olmak gerekir; ayrılık içinde olanlar aynı düşünceye varamaz.

Peygamber'in yaşantısına uymayan; kendi gücüyle kalır gerçeğe ulaşamaz.

Bu sözü peygamberin arkadaşları işitince; her biri gözünden su aktı.

Her biri kararsız Üveys'e imrenip bu işe üzüldü.

Bu duruma nasıl imrenilmeye; gönül bu bağışa nasıl eğilim göstermeye.

Bu himmet ulu himmet değil midir? Nerede o er ki bu duruma özen göstere.

Ey boş kişi, senin bu yolda neyin var? Sen o Pegamberi ne kadar sevebildin?

Çünkü onu sevmeyen Allah'ı sevmez; gökleri yaradan Allah işit, bak, ne dedi:

قال الله تعالى قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله ...

Yüce Allah şöyle buyurdu: De ki, siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı bağışlasın...(Al-i İmran Suresi, 31. Ayet)

- 83a 2310 Resūli sevmegüñ oldur me'ālī
Ki şer'ine idesin imtişālī
- Çanı sende muḥabbet çanı taḫvā
Çanı seyr ü sülük-ı rāh-ı aḫvā
- Çanı şabr iylemek dürlü belāya
Çanı dil virmemek Haq'dan sivāya
- Çanı senden boşalup tolmağ andan
Çanı geçmek bu yolda cān u tenden

Peygamberi sevmenin anlamı; O'nun buyruklarına uymaktır.

Hani sende sevgi hani buyruklara göre yaşama; hani en güçlü yolda yolculuk ve gözetleme.

Hani türlü sıkıntılara sabretmek; hani Allah'tan başkasına gönül vermemek.

Hani senden boşalıp ondan dolmak; hani bu yolda can ve tenden geçmek.

- Bu hālātūñ ‘aceb sende nişānı
Bulunur mı urasın iy fülānī
- 2315 Bu hāl ‘aşıqlaruñ sādıklarūñdur
Hüda ihsānına lāyıklarūñdur
- Değişüp ‘ışka ‘aklı geç hünerden
Nazardan dūr olmağıl nazardan
- عقل بفروش و هزحیزت بخر
د ر نظر شورو نظر شود ر نظر
- Nazar ehlinden itme çeşmüñi dūr
Dilerseñ kim görüne saña ol nūr
- ‘Aceb bağladı h̄vāb u h̄ūr yoluñı
Muqayyed iyledi şağ u şoluñı
- 2320 Niçe bir olasın bende giriftār
Niçe bir sīm ü zerde bunca efkār
- Ey kişi, takınmak için bu niteliklerin sende bir belirtisi var mı?*
- Bu hal sevenlerin ve doğrularındır; Allah'ın verdiklerine yakışık olanlarıdır.*
- Aklı, aşka değişip bilgelikten geç; gözden uzak olma.*
- O nurun sana görünmesini istersen; görenlerden gözüntü uzak etme;*
- Yolunu uyku ve yiyecek mi bağladı; sağ ve solun mu bağlandı.*
- Köleliğe ne kadar daha tutkun olacaksın; ne kadar daha altın ve gümüşü düşüneceksin.*

Du‘ā-h̄vāsten Farūḳ ez-Üveys (r. .a.)

Faruk'un Üveys'ten -Allah Ondan Razı Olsun - Dua İstemesi

- Emīrū'l mü'minīn şāh-ı yegāne
Telatṭufla yine geldi zübāne
- Didi Veys'e bizüm çün bir du‘ā kıl
Üveys eydür kılınmışdur du‘ā bil
- Teşehhüdde derim her gün Hüdā'ya
Atama anama kıl fazluñ ifā²⁶⁹
- 83b ***Dağı her mü'min ile mü'mināta
İdüp rahmet kalem çek seyyiāta***²⁷⁰
- 2325 Eger İmānuñuz oldıysa muḥkem
Ḳubūra tā girince olmaya kem
- Du‘ā bulur sizi anda ve illā
Niçün zayı‘ idem ben anı ḥāşā
- Müminlerin Emiri, benzersiz Şah, yumuşakça yine konuşmaya başladı.*
- Veys'e dedi: 'Bizim için dua et.' Üveys dedi: 'Sizin için dua edilmiştir.*
- Her gün namazdaki oturuşumda 'Ey Allah'im; 'anama babama iyilik ver,(onları bağışla)' derim.*
- Bununla birlikte her mümin ile tüm müminleri esirgeyip suçlarını bağışla' derim.*
- Eğer imanımız sağlam olursa; kabire girince eksikimiz olmaz.*
- Dua sizi orada kesin bulur; öyleyken ben onu haşa niçin boşa çıkarayım.*

²⁶⁹ İbrahim, 14/41

²⁷⁰ İbrahim, 14/41

- Ki olmaz meyl ĩmānda hemīſe
‘Adaletdür bu yolda kār u pīſe
- Dirġa anlara olsa bu güftār
Bize ne dinile iy ehl-i pindār
- ‘Aceb olduġ mı mü’min bu arada
Du‘adan idevtüz mi istifāde
- 2330 Veyāġud ſūratuñuz mü’min ammā
Derūnumuzda küfr itdi mi me>vā
- Niçeler var ki **āmennā** didiler
Velī ĩmāna aſlā irmediler
- Kelām-ı Ĥaġ’dan añla bu beyānı
Oġu bu āyeti ħaldır gümānı
- قال الله تعالى قالت الاعراب امانا قل لم تؤمنوا و لكن قولوا اسلمنا
Yüce Allah ſöyle buyurdu: Bedeviler "inandık" dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama "İslām olduk." deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. (Hucurat Suresi, 14. Ayet)
- Resūle bir bölük geldiler a‘rāb
Didiler mü’minüz biz hem çü aſġāb
- Bize mālı ġanġmet vir yiyelüm
Ne söz kim dirseñ anı diyelüm
- 2335 Ĥaġġı Ĥaġ bildük itdük saña iġrār
Bize ayruġ gerekmez ‘aġd-ı zünnār
- İriſdi vahy-ı rahmān itdi tekzġb
Ki aſġāb-ı Resūl’e ola te’dġb
- Buyurdu dimeñüz kim mü’minüz biz
Velġkin müslim olduġ eydüñüz siz
- 84a Ĥılıġ ħorġusu hem ümmġd-i iġsān
İdüpdür zāhirā bizi müselmān
- Her zaman imanda eğilim olmaz; bu yolda iş ve öncü adalettir.*
- Ey böbürlenene, ne yazık ki bu söz onlara söylenirse ; bize ne söylenmesi gerekir.*
- Bu arada acaba mümin olduk mu? Bu duadan yararlanabilecek miyiz?*
- Yada görünüşünüz mümin ama gönlünüz inkara yer mi yaptı?*
- Niceler var ki **inandık** dediler; ancak imana asla ulaşamadılar.*
- Allah’ın sözünden bu manayı anla; bu ayeti oku, kuşkuyu kaldır.*
- Peygambere bir bölük arap gelip dediler: ‘Biz müslümanız ve hem de senin destekçileriniz.’*
- Bize ganimet mallarından ver yiyelim; ne buyурсan ona uyalım.*
- Allah’ı Allah bilip sana inandık; bize dine bağlananlardan ayrılmak yakışmaz.*
- Allah’ın vahyi ulaşınca (onları) yalanladı; çünkü Peygamberin destekçileri terbiyelidirler.*
- Buyurdu: Biz iman ettik demeyiniz; ancak siz, **islam olduk** diyiniz.*
- Kılıç korkusu ve iyilik ümidi bizi görüntüde müslüman etmiştir. (diyiniz).*

TENBġH

Uyarı

- İşit iy mü'min-i haq bu edāyı
Gönülde virme bu fi'le revāyı
- 2340 Gerekdür kıssadan hisse alasin
Nedür ma'nî rümūzın añlayasin
- Nedür bildüñ mi ĩmān-ı haqıķı
Ki aherde ola cānuñ refıķı
- Qatı müşkildür olmazsa refıķuñ
Cinān-ı Haqķ'a açılmaz tarıķuñ
- Yimezsın anda Haqķ'ıñ ni'metini
Çekersin bil ki nefsuñ nıķbetini
- Hüda'dan ni'met-i bî-haddur ĩmān
Gel iy kavle kana'at iden inan
- 2345 ذات ايمان نعمت ولوتست هول
اي قناعت كرره از ايمان بقرل
- Degüldür guft u gū ĩmān ile dīn
Gönül olmaķdur ihlās ile tezyīn
- Niṣānı sıdķ ile ĩmānuñ iy cān
Ecel gelmezden ön ölmekdür elān
- شد نشان صدق ر ايمان اي جوان
انكه ايد خوش تر امان در ان
- Qamu hayrāta aṣl olmuṣdur ĩmān
Furū'dur qalanı iy müselmān
- 2350 Eger bulunmaya bu cümle hayrāt
Olur zāyı' bozılır 'ıyṣ u lezzāt
- İlāhī fazluña itdüķ recā'[y]ı
Bağıṣla bize ĩmān u 'aṭā'[y]ı

Ey Allah'a inanan, bu seslenişi işitip bu eyleme gönülde yer verme.

Mananın gizliliklerinin ne olduğunu anlamak için; kıssadan pay almak gerekir.

Gerçek imanın ne olduğunu bildin mi? o iman, sonunda senin yoldaşın olandır.

Yoldaşın olmazsa, yolun Allah'ın cennetine açılmaz.

Orada Allah'ın nimetini yiyemezsin; bil ki nefsin cezasını çekersin.

Gel ey sözle yetinen, İman, Allah'ın verdiği sınırsız bir nimettir, (buna) inan.

İman ile din dedi kodu değildir; gönüü doğrulukla süslemektir.

*Ey can, doğrulukla imanın belirtisi, **ölüm gelmeden önce ölmektir.***

Ey müslüman, iman tüm iyiliklere temel olmuştur; geriye kalanı bunun dahil budağıdır.

Tüm bu iyilikler bulunmasa; yaşayış ve tatlar bozulup boşa gider.

Ey Allah'ım, bolluğuna sığındık; bize iman ve bağışlamayı bağışla.

Vasıyyet Taleb-kerden Farūk ez-Üveys Razıya'llāhü 'Anhümā
Faruk'un Üveys'ten -Allah Ondan Razi Olsun - Vasiyyet İstemesi

Yine luṭf ile Farūk-ı Mükerrrem
Üveys'e didi iy yār-ı mufahḥam

Eli açık Faruk yine yumuşakça Üveys'e dedi: Ey değerli sevgili,

- Naşīhat dilerüz senden kerem kıl
Cihānda neyle olalum mu‘āmil
- Lutfedersen, senden öğüt isteriz; dünyada neyle uğraşalım?*
- Zübān açup Üveys-i hūb -güftār
Didi Farūk’a iy yār u nīkü kār
- Güzel sözlü Üveys, konuşmaya başlayıp Faruk’a dedi: ‘Ey sevgili ve güzel işler yapıcı,*
- 2355 Bilür misin Hüdā-yı lā-yezālī
Ne‘am didi anuñ yokdur muhālī
- Ölümsüz olan Allah’ı bilir misin? Evet, onun yeri yoktur dedi.*
- Didi ger andan özge kimseyi sen
Cihānda bilmeyesin oldur aḥsen
- Dedi: O’ndan başka hiç kimseyi güzel bilmeyesin, çünkü tek güzel O’dur.*
- Didi iyle ziyāde didi Hālīk
Seni bilür mi iy luṭfına ‘āşīk
- Dedi: Ey iyiliğini sevdiğim, Yaradan seni bilir mi? daha çok anlat.*
- Ne‘am didi ki ‘ālimdür zevāta
Ḥayāt oldur viren her bā-ḥayāta
- Güzelce dedi ki, her şeyi bilen, insanlara ve her canlıya yaşamı veren O’dur.*
- Didi yegdür ki andan özge aşlā
Seni bilmez ola nādān u dānā
- Dedi: O tek olandan başka, bilgili ve bilgisiz hiçbir şey seni bilemez.*
- 2360 Ki oldur pādīşāh-ı ḥayy u bākī
Beḳā mülkinde muḥkemdür revākī
- Diri ve Ölümsüz olan padişah O’dur; ölümsüzlük yurdunda yeri sağlamdır.*

Veda^c - kerden Üveys Farūk u Murtażā Rażıya’llāhü ‘Anhüm

Faruk ve Murtaza’nın -Allah Onlardan Razi Olsun - Üveys’e Veda Etmeleri

- Ne kıldı diñle Veys-i müsteṭābī
Tevazū‘la didi kim iy şahābī
- Güzel Veys ne yaptı, dinle, alçak gönüllülükle dedi: ‘Ey sahabi,*
- Bu yolda çekdüñüz çok dürlü zahmet
Girü dönüñ ki irdi vaḳt-ı firḳat
- Bu yolda çok eziyetler çektiniz, ayrılık zamanı geldi, geri dönün.*
- Ki şimdi olmuşum ‘uḳbāya meşgūl
Derūn-ı Ḥaḳ’dan özge bulımaḫ yol
- Şimdi öbür dünyayla uğraştayım, Allah düşüncesinden başka yol olamaz.’*
- Didi pes ‘Ömer iy yār u nīkü-kār
Birez eglen ki idem nesne iḥzār
- Sonra Ömer dedi: ‘Ey iyilik yapan sevgili, hazırlanmam için biraz oyalan.’*
- 85a Çıkkardı iki akçe Veys bī-dil
Deve görmekten itmiş idi ḥāşıl
- Veys konuşmadan deve gütmekten elde ettiği iki akçeyi çıkardı.*
- 2365 Didi olur mısın zāmin baña sen
Bu akçe dükenince ölmüyem ben
- Dedi: Bu akçe tükenince ölmeyeceğime dair, sen bana kefil olur musun?*

- İderken baña bu deñlü kifāyet
Dağı olmağa gönülüm ide rağbet
- Bana bu kadar yararlılık ederken bile
gönülüm istekli olmaya.*
- Zehī şabr u tevekkül zī kanāʿat
Zehī rāh-ı tarīkatda ferāgat
- Ne güzel, yetinme ile sabır ve düşünce; ne
güzel, Allah'ı araştırma yolunda
(herşeyden) el çekme.*
- Birez bu güne şöhet iylediler
Biri birine hürmet iylediler
- Bu güneş gibi kişiler biraz sohbet ettiler;
birbirlerine saygı gösterdiler.*
- 2370 Şan üç şemʿiydi gelmiş bir araya
Veyā üç tūṭī kōnmuş bir fezāya
- Sanarsın ki bir araya gelen üç güneşti; yada
üç tuti bir gökyüzüne konmuştu.*
- Veyā üç bülbül idi bir budakda
Ki olmuşlardı mūnis zikr-i Ḥaqq'da
- Yada Allah'ı anmakla dost olmuş üç bülbül
bir budakta.*
- Taʿayyünde üç idi bunlar ammā
İkilik yoğ idi maʿnide aṣlā
- Görünüşte bunlar üçtü ancak manada asla
ikilik yoktu.*
- Biri begdür bu kavmün hem begi bir
Bunu böyle bilen olmadı müdbir
- Biri bu kavmin beyidir hem beyi bir; bunu
böyle bilen düşkün olmadı.*
- کراد یشان مجتمعی بینی دو یار
هم یکی را تسندهم شش صدغرا ر
- 2375 Üveysün kışşasına yoğ nihāyet
Yiter ʿārif olana bir işāret
- Üveys'in hikayesine son yok; anlayana bir
belirti yeter.*
- Tebāʿudda dinilmişdi ki kurbet
Bulunur dilde bulunsa muḥabbet
- Denilmişti ki gönülde sevgi olursa;
uzaklaşmada yakınlık bulunur.*
- İkilik maḥv olur birlik irişür
İkidür līk maʿnide birişür
- İkilik yok olup birlik ulaşır; ikilik ancak
manada birleşir.*
- Üveys'i bu söze temşil kılduğ
Fühüm-ı tālibe teshil kılduğ
- Üveys'i bu söze örnek verdik; isteyenlerin
anlayışına kolaylık yaptık.*
- Ki olanlar tarīk-i Ḥaqq'a tālib
Bu hāle olalar cān ile rāğib
- Allah yoluna istekli olanlar; bu duruma
candan istekli olalar.*
- 85b 2380 Tecerrüd ideler her māsivādan
Tecellī bulalar ecrin Ḥüdā'dan
- Her türlü varlıktan soyutlanalar; sonunda
Allah'tan ödül bulalar.*
- Ne deñlü yıqsalar mülk ü vücūdı
Bulurlar ol kadar gence güşüdü
- Ne kadar yer ve varlığı yıkarlarsa; o kadar
hazineyi açmaya yol bulurlar.*

- Yoğ olmakdan dağı yigrek bu yolda
Bulunmaz hiç haşlet degme kulda
- Uzağdur bu sözüñ keşf-i ‘ayānı
Sığışmaz bunda bu remzüñ beyānı
- Süleymān ile bülbül sözlerin yād
İdelüm söz şadedden olmasun yād
- 2385 İñen çok çekdi bülbül intizārı
Gerekdür buluna anuñ kenārı

Bu yolda yok olmaktan daha iyi bir özellik hiçbir kulda bulunmaz.

Bu sözün açıklanması zordur; burada bu gizliliğin söylenmesi yetersiz olur.

Süleyman ile Bülbül’ün sözlerine dönelim; söz asıl konudan uzaklaşmasın.

Bülbül bekleme acısını çok çekti; onun sonunun olması gerekir.

Hitāb - kerden Süleymān ‘Aleyhi’-Selām Bülbül-rā
Süleyman’ın - O’na Selam Olsun- Bülbüle Hitabı

- Gel imdi aç bu söze sem‘-i cānuñ
Bu söz ile uyarğıl sem‘-i cānuñ
- Muhabbet sözleri cān maḥremidür
Cinān içinde cānān maḥremidür
- Demi ‘ariflerüñ nuṭṭ-ı Hüdā’dur
Cüdā görür o kim Ḥaḫ’dan cüdādur
- Sözün sen şüretine olma nāzır
Ne kondı ma‘nādan gör anda ḥāzır
- 2390 Oğıgıl bülbülüñ bu kışşasını
Gider dilden bu dünyā ğuşşasını
- Ki dünyā fıkr-i ḥār-ı dildür iy cān
Niçe bir uyuyasın bir dem uyan
- Süleymān meclisiyle çünki bülbül
İrişdi iyleyüp bāza tevessül
- Öpüp hizmet zemīnin durdı ḥāzır
Cevābın fikr idüp cem‘ itdi ḥāzır
- 86a Süleymān-ı Nebī ender miyāne
Hitāb itdi o murğ-ı hoş zübāna
- 2395 Didi lutfeyle iy murğ-ı süḥāndān

Gel, şimdi buna can kulağını aç; bu sözle can kulağını uyar.

Sevgi sözleri canın gizlilikleridir; cennet içinde sevgilinin gizlilikleridir.

Ariflerin sözü, Allah sözüdür; onları (kendine) uzak gören Allah’tan uzaklaşır.

Sen sözün görünüşüne bakma; ondaki manadan çıkacak olanı gör.

Bülbül’ün bu hikayesini oku; gönülden bu dünya kaygısını çıkar.

Ey can, dünya gönüldeki diken düşüncesidir; ne kadar uyuyacaksın, bir an (olsun) uyan.

Çünkü bülbül Doğan’a baş vurup Süleyman meclisine ulaştı.

Hizmet eteğini öpüp hazır oldu; yanıtını düşünüp (söylemeye) hazırlandı.

Süleyman Peygamber ortaya inip o güzel dilli kuşa söylevde bulundu.

Dedi: ‘Ey güzel sözlü kuş, ne kadar daha içip sarhoş olacaksın ve bunu hoş

- Nice mey-ħor olursın hem çü rindān *göreceksin.*
- Gehī mest ü gehī ‘āql ile hüşyār
Gehī ħufte gehī derd ile bī-dār *Bazen sarhoş bazen akıldan yoksun; bazen uykuda bazen dert ile yuvasız.*
- Çamu kuşlar tefekküre oturmuş
Yüzini ħidmet eşigine urmuş *Tüm kuşlar düşünceye dalmış; yüzlerini hizmet eşiğine vurmuşlar;*
- Senüñ her demde kārūñ nev ‘arūsı
Gebir misin bilimem yā Mecūsī *Senin her zaman için yeni gelin; bilemem ateşe tapan mısın veya mecusi misin?*
- Ne meydāndan senüñ bu sāz u sözüñ
Neden muħrıķ olupdur böyle sözüñ *Nereden geliyor senin bu saz ve sözün; sözün neden böyle yanıktır?*
- 2400 Nedendür dāimā ħayrān olursın
Neden bu vech ile giryān olursın *Neden sürekli şaşkın oluyorsun? Neden bu yönelişle ağlıyorsun?*
- Niçe bir āh u niçe bir bu nāle
Niçe bir düşmiye elden piyāle *Bu ne kadar ah edip inlemedir; ne kadar daha elden kadeh düşmeyecek?*
- Degüldür sükr-i dāim ‘āqılāne
Bu uyħudan gerekdür dīl uyana *Akıllı olana sürekli sarhoşluk yaraşmaz; bu uykudan gönlün uyanması gerekir.*
- Ki ‘āql olsa eger sükr ile mağlūb
Bilinmez ne yañadur rāh-ı maṭlūb *Eğer aşk sarhoşlukla yenilgiye uğratılacaksa; istenilen yolun ne olduğu bilinmez.*
- O bāde kim ola şurbı Ĥüdā[y]ī
Anuñ şerbetde yoķ Ĥaķ’dan cüdā[y]ı *O içki ki Allah’tan bir içecektir; onun şerbetinde Allah’tan ayrı düşmüşlük yoktur.*
- 2405 Görülmez kimseye bu mey mu‘ayyen
Şıfātı şerħ ile olmaz mübeyyen *Bu şarap kimseye açıkça görülmez; özellikleri açıklamayla ortaya konulamaz.*
- İdüpdür vaşfını ašhāb-ı ebrār
Eger çi remz ile iy ehl-i inkār *Ey inanmayanlar, iyilik sahipleri gizli işaretlerle, (onun) özelliklerini açıklayabilir.*
- يا كافر يا منكر شرب الراح
يا كافر يا منكر شرب الراح *Ey kafir , sen şarap içmeyi çifçilerin üzümünden elde edilen şarabı içmek mi zannediyorsun!*
- Meyi engür şanma iy fuzūlī
Ki bāğ-ı ‘āql-ı güldendür ħuşūlī *Ey yararsız.; oluşumu gülün akıl bahçesinden olan şarabı, üzüm sanma.*
- Anuñ kim ola bed mest-i şıfātı
Ĥarāma degşilür her ṭayyibātı *Onun sarhoş edici özelliği kötüdür; her güzel işi, kötü olana değiştirir.*
- 86b Harāmī olur ićen ol ħarāmı *O yasaklananı ićen yol kesici olur; tevbe*

- Görimez tevbesüz Dārū's-selāmı *etmeden cenneti göremez.*
- 2410 Hārām içen irişmez ihtirāma *Yasaklananı içen saygıya ulaşamaz;*
 Hürmedden dūr olur irmez merāma *saygıdan uzaklaşır, istediğine ulaşamaz.*
- Mey anuñ çün hārām oldu ki evbāş *Şarap onun için yasaklandı ki aşağılık*
 İçüben itmeyeler sır sözün fāş *kimseler içip sözlerini açıkça söylemeyeler.*
- Ki sır keşf iylemek meyden beterdür *Çünkü gizlilikleri söylemek şaraptan*
 İder sırrını pinhān ol kim erdür *kötüdür; o kim olursa olsun gizliliklerini*
ortaya çıkar.
- Yime anı ki ider ʿaqluñı güm *Aklını götüren şeyi yeme; kuruntuları*
 Anı içme ki arturur tevehhüm *artıran şeyi içme.*
- Tevehhümden berī ol ir yaqīne *Kuruntuya düşmekten uzak ol, yakına ulaş;*
 Yügür cānuñ atıla bu aqına *koşan canın bu akına atılsın.*
- 2415 Mey-i bākī içen cām-ı Hüdā'dan *Allah kadehinden sonsuzluk şarabını içenin*
 Toludur göñli zevk ile şafādan *gönlü coşku ve sevinçle dolu olur.*
- Mey-i rezden içenler pür kederdir *Üzüm şarabından içenler üzüntüyle*
 Olursa tevbesüz cāy-ı saqardur *doludur; tevbesiz olursa cehennem*
sularında olur.
- İder cānına her lahza cefāyı *Her an canına eziyet eden; gönlünde sevinci*
 Derūnında nite bulsun şafāyı *nasıl bulsun?*
- Mey-i keyrū enāniyyetden içen *Şarabı kendine beğenmişlik vererek içen;*
 Tekebbürlük idüp yaʿnī diyen ben *böbürlenerek yani ben diyen.*
- Bu bāde esrükinden ol beterdür *Bu (beğenmişlik), içki sarhoşluğundan da*
 Ki dāim kibr anı tāre iterdür *kötüdür; çünkü böbürlenme sürekli onu*
karanlığa sürükler.
- 2420 Geçer bu bādeden bir sözle ādem *İnsan bir sözle bu şaraptan geçer; yani*
 Olur yaʿnī inābet birle hoş-dem *tevbeyle güzel anlara ulaşır.*
- Velī andan geçilmez degme kerra *Ancak herhangi bir anda ondan geçilmez;*
 Ki pindāri idüpdür anı gırra *böbürlenmesi onu gururlu etmiştir.*
- Ġurūr elder kişi[y]i nāre ilter *Gurur kişiyi ateşe götürür; işin kolayını*
 İşüñ sehlin koyup düşvāre ilter *bırakıp zorluğa düşürür.*
- Ġurūr ehlin Hüdā sevmez muqarrer *Kuşkusuz gururlananları Allah sevmez;*
 Açılmaz cennet-i Hāqq'a aña der *Allah'ın cennetinin kapısı ona açılmaz.*

- 87a Ğurūr ehline şeytān urur efser
Hicāb olmaz cihānda bundan ekber *Gururlananlara şeytan taç vurur; dünyada bundan daha büyük ayıp olmaz.*
- 2425 Ğurūr ehlinüñ olur gönli maħcüb
Görünür çeşmine ef‘āl-i bed ħüb *Gururlananların gönlü üzüntülü olur; kötü eylemler gözlerine güzel görünür.*
- Eyü görür özin ħalkı yaramaz
Bu ħalk ile kişi Ĥaĥĥ’a yaramaz *Özünde yarattığı kötülükleri iyi görür; bu yarattıklarıyla kişi Allah’a yaramaz.*
- Bu ma‘nide işitgil bir ħikāyet
Ola kim cānuña ire dirāyet *Bu manada bir hikaye dinle; umulur ki canına kavrayış ulaşsın.*
- Ne didüğümü şāyed añlayasın
Ferāmüş itdügün ol dem añasın *Böylece ne dediğimi anlayasın; unuttuğun o anı anımsayasın.*

Ķıssa-i Ĥārūt ve Mārūt

Ĥārūt ve Mārūt’un Kıssası

قال الله تعالى وما انزل علي الملكين ببا بل هاروت وماروت صدق الله

Yüce Allah şöyle buyurdu:...Bābil’de Harut ve Marut’a, bu iki meleğe indirilen şeyleri öğretiyorlardı...(Bakara Suresi, 102. Ayet)

- Rivāyet iylemişdür İbn-i ‘Abbās
Ki dutmışdı Resül-i Ĥaĥĥ’la iy nās *İbn-i Abbas’ın söylediğine göre, Allah’ın peygamberiyle insanlar bir aradayken;*
- 2430 Soruldu devri çün Ādem Şafīnün
Dürüldi defteri ol hoş nebīnün *Temiz Adem’in dönemi soruldu; o güzel peygamberin defteri kapandı.*
- Fesād u şerre düşdiler ħamu nās
Azıtdı bunları **vesvās-ı hannās**²⁷¹ *Tüm insanlar dedikodu ve kötülüğe düştiler; gizlice vesvese veren bunları azıttı.*
- Düşüp şirke olup eşnāma ‘ābid
Umūr-ı Ĥaĥĥ’a oldılar mu‘annid *Putlara tapıp Allah’a ortak koşular; Allah’ın buyruklarına karşı çıktılar.*
- ‘İbādet itmez oldılar Ĥüdā’ya
Ķodılar Ĥaĥĥ’ı düşüp māsivāya *Allah’a ibadet etmez oldular; Allah’tan başka her şeye yönelip Allah’ı bıraktılar.*
- Melekler çünki gördiler bu ħāli
Tecerru²⁷² birle itdiler süvāli *Bu durumu melekler görünce; aceleyle sordular:*
- 2435 Didiler iy Kerīm ü Ĥayy u Ĥennān
Vücūd iden ħamu mevcūda ihsān *Dediler: ‘Ey Cömert, Diri ve Acıyıcı, tüm varlıkları yaratan İyilik sahibi,*

²⁷¹ Nas, 114/4

²⁷² “tecerrī” şeklinde harekeli

- Yaratduñ yir yüzinde bir ʿibādi
Olupdur her biri emrüne ʿādī
- 87b İçerler bāde iderler fesādāt
Yaramaz iş ʿāmu anlara ʿādāt
- Şekilde *ahsen-i takvīm*²⁷³ kılduñ
Niçe ʿilm anlara taʿlīm kılduñ
- Yaratduñ anlaruñ çün dürlü erzāk
Düzetdüñ ʿudretüñle bunca etbāk
- 2440 Seni koyup iderler gayre secde
Şifātuñ lāyık iken ʿizz ü mecde
- Buyurdi Hāḡ Teʿālā iy melekler
İñen taʿn itmege çekmeñ emekler
- Ki anlarda olan sizde olaydı
ʿāmu gün anlaruñ yolın bulaydı
- Yaratdum anları bilüñ ʿanetde
Cerīlerdür anuñ çün maʿşiyetde
- Ki nefis anlara olmuşdur havāle
Düşürür anları dürlü melāle
- 2445 Eger sizde hem olsa nefis-i insān
İdeydüñüz hem anlar gibi tuğyān
- Dutuñ pes anları bu işde maʿzūr
Ki la-büdd zāhir olur kār-ı maḡdūr
- Ve illā ihtiyār idüñ iki kes
Arañuzdan ki olalar muḡaddem
- İdem anlara bu nefsi havāle
Şunam şehvānī meyden bir piyāle
- Göresiz olalar mı şābir anlar
Veyā işyāna olalar mı rehber
- 2450 Olalar mı ḡaḡālarda çü insān
- Yer yüzünde kullar yarattın; her biri buyruğunu aşağılayıcı oldu.*
- Şarap içip bozgunculuk yaparlar; kötü iş, tümüne alışkanlık olmuş.*
- Görünüşte en güzel biçimde yarattın; onlara nice bilgiyi öğrettin.*
- Onlar için türlü yiyecekler yarattın; gücünle bu kadar kabile düzenledi.*
- Sıfatların yüceltmeye ve ululanmaya yakışıkken seni bırakıp başkalarına eğilirler.*
- Yüce Allah buyurdu: ‘Ey melekler, çok yerici olmaya çabalamayın.*
- Çünkü onlarda olanlar sizde olaydı; tüm gün onların yolunu bulurdunuz.*
- Bilin ki onları zorluklar için yarattığım için yaratıklar içinde yüreklidirler.*
- Onlara nefis verilmiştir; (bu nefis) onları türlü sıkıntıya düşürür.*
- Eğer sizde de insan nefsi olsaydı; siz de onlar gibi taşkınlık ederdiniz.*
- Onları bu işde özürlü görün; çünkü Allah’ın takdiri gerektiğinde ortaya çıkar.’*
- Aranızda bu işe öncülük yapacak iki melek seçin.*
- Bu nefsi onlara verip isteklendirecek şaraptan bir kadeh sunayım.*
- Onların sabırlı olup olmayacaklarını veya karşıt olup olmayacaklarını göresiniz.*
- Yanlış yapmada insan gibi mi olacaklar*

²⁷³ Tin, 95/4

- 88a
- Qalalar mı veyā ʿişmetde pinhān *yada oldukları gibi günahsız mı kalacaklar ?*
- Pes itdi ihtiyār ol dem melā'ik
İki kes kim ola bu rāha sālīk *Melekler o an seçmeyi kabul edip kim bu yolun yolcusu olacak (dediler.)*
- Biri Hārūt idi hem biri Mārūt
Ki olmuşdı maqām anlara lāhūt *Bunlar mana alemi ni makam edinmiş olan , biri Harut biri de Marut.*
- Rivāyetdür ki bu iki melekler
Çekenlerden durur tā ibtidā ser *Anlatılır ki; bu iki melek, meleklerin en önde gelenlerindenmiş.*
- Şu dem kim pādīşāh-ı Hāyy u Hānnān *Diri ve Acıyıcı olan Allah, **şimdi yerde insan yaratacağım** buyurdu.*
- 2455 Hālīfe idem anı hem mükerrrem
Ki ola cümle esmāme mu'alleme *Onu yüceltip temsilci edeyim; tüm isimleri öğrenmiş olalar.*

قال تبارك و تعالي اني جاعل في الارض خليفة .

Yüce Allah şöyle buyurdu: Bir zamanlar Rabb'in meleklerle: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti...(bakara Suresi, 30. Ayet)

- Qılır mısın didiler şol ʿibādı
Ki yir yüzinde iderler fesādı *Dediler: 'Yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak kullar mı yaratacağın?'*
- Dökerler kan iderler dürlü ʿişyān
Getürmez ekserī tevḥīde imān *Kan döker, her şeye karşı çıkarlar; çoğunluğu (Allah'ın) birliğe inanmazlar.*
- Hevāsına tapup iderler işrāk
Ma'āşīde olurlar cüst ü çālāk *Geçici isteklere tapıp ortak koşarlar, suç işlemede çabuk olurlar.*
- Bizüm ḥod kārımız tehlīl ü tesbīḥ
Kemāl u zātuñı taqđīs ü temdīḥ *Bizim tek işimiz, Allah'ın birliğini kabul etmek ve anmak; Olgunluğunu ve özelliklerini kutsamak ve övmek.'*

قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها و يفسك الدماء و نحن نسبح بحمدك

...(Melekler): "A!.. Orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birisini mi yaratacağın? Oysa biz seni överek tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz" dediler...(Bakara Suresi, 30.Ayet)

- 2460 Pes inzāl iyledi ol qādir Allāh
Bize Harūt ile Mārūtı āngāh *O Güçlü (Allah) ondan sonra bize Harut ile Marut'u indirdi.*
- Buyurdu anlara niçe evāmīr
Menāhīden olanı qıldı zāhīr *Onlara pek çok buyruk buyurdu; yasakladığı şeyleri açıkça gösterdi.*

- Dağı hamr iylemeñ itmeñ zināyı
Dağı qatlı-ı nüfusa ictirāyı
- Hem itdi anları yir üzre hākim
Didi ‘adl idüñ olmañ halka zālīm
- Ki zulm idenlere irür ‘azābum
‘Adālet ehline *ni‘me’l-me‘ābum*
- 88b 2465 Yiri her zālīmüñ zulmet olısar
‘Adālet iyliyen ‘izzet bulısar
- Sabāhı her günüñ irince şāha
İderlerdi hükümet hāş u ‘āma
- Şebengāh ism-i a‘zam iyleyüp yād
‘Urūc iderler idi göklere şād
- Bu resme bir niçe müddet niçe dem
Olurlardı bu hālāt ile hurrem
- Ğürūr evvelden irişmişdi nihade
Bu hāl ile dağı oldı ziyāde
- 2470 Görürler kendüyi bihter beşerden
Tegāfül itdiler havf u haşardan
- Getürdi kim ki benlik bu miyāne
Kažā oqına olmışdur nişāne

Şarap içmeyin, zina etmeyin, canlıları öldürmeye kalkışmayın.

Hem onları yer yüzüne yönetici yapıp dedi: 'halka eşit davranın, haksızlık etmeyin.

*Çünkü haksızlık edenlere cehennemim; adaletli olanlara **cennetim** ulaşır.*

Zulmedenlerin yeri karanlık olur; adaletli olanlar saygınlık bulur.'

Her gün akşama kadar; seçkinleri ve halkı yönetirlerdi.

Geceleyin Allah'ın isimlerini anıp göklere yükselirlerdi.

Bu durum bir süre devam edince; bu özelliklerle sevinçli oldular.

Öncesinde yaratılışlarına böbürlenme ulaşmış; bu durum daha da artmıştı.

Kendilerini insanlardan daha üstün görürler; korku ve tehlikeyi umursamazlardı.

Bu araya kim ki benlik getirirse; kaza okuna nişan olur.

Iğvā Kerden-i Zühre Harūt ve Mārūt

Zühre'nin Harut ve Marut'u Yoldan Çıkarması

- Bir ‘avrat var idi gāyet cemīle
Ki mişlin görmemişdi bir kabīle
- Nisālar cümle hüsniñ zebūnı
Qatı fettān idi anuñ ‘uyūnı
- Dinülirdi anuñ nāmına Zühre
Cihānda hüsñ ile bulmuşdı şöhre
- 2475 Gelüp zevcinden itdi çok şikāyet
Didi zulm iyledi şüyum be-gāyet

Benzerini hiç bir toplumun görmediği çok güzel bir kadın vardı.

Tüm kadınlar güzelliğinin karşısında güçsüzdü; onun gözleri çok çekiciydi.

Onun adına Zühre denilirdi; dünyada güzelliğiyle ün yapmıştı.

(O) gelip 'kocam bana çok zulmetti.' diye kocasından çokça yakındı.

- Baňa aluvirüñ haqqımı andan
Ki ben de bende olam size cāndan
- Göriccek oldılar vechini meftün
Göñül levhinde ʿışkı oldu maẓmün
- Boşaldı dilleri pes havf-ı Haqq’dan
Oğundı rüy-ı Zühre her varağdan
- 89a İderdi her biri vaşlına meyli
Ki mecnün oldu bunlar Zühre leyli
- 2480 Görür anları ol çün böyle t̄alib
Didi olmayasız bu rāha zāhib
- Meger kim idesiz üç dürlü kārı
Biri öldüresiz bu nā-bekārı
- İkinci olasız butlara sācid
Üçüncü şurb-ı hamr ile muʿāvid
- Didiler bu üçin menʿ itdi Subhān
Niçe pes idevüz emrine ʿişıyan
- İkinci gün yine irişdi hātün
Görür evvelkiden bunları meftün
- 2485 Yine vaşla t̄alibkār oldu bunlar
Yine egmedi Zühre bunlara ser
- T̄aleb bunlarda olduğça ziyāde
Dağı bed-ter yapışdı bu ʿināda
- Didi bulmayasız bu derde t̄imār
Meger kim bulna sizde bu üç kār
- Çü meftün idi anlar bu sevişde
Müşāvīr oldılar pes bu revişde
- Didiler cümleden şurb ola ehven
Eger rāzī olursa ol mümekken
- 2490 Rızā pes virdiler şurb u şarāba
- Ondan benim hakkımı alın ki ben de size
içtenlikle kul olayım.*
- Şaşkınlıkla yüzünü görecek gibi oldular;
böylece gönüllerinde onun aşkı belirdi.*
- Gönüllerindeki Allah korkusu kayboldu;
her yaprakta Zühre’nin yüzü okundu.*
- Her biri ona kavuşmaya eğilim gösterip
Zühre’nin güzelliğine deli oldular.*
- O bunları böyle istekli görünce; Dedi: ‘Bu
yola gidenlerden olamazsınız.*
- Eğer bu üç türlü işi yaparsanız; biri, işe
yaramazları öldürürseniz;*
- İkincisi, putlara baş eğerseniz; üçüncüsü,
şarap içmeyi alışkanlık
edinirseniz.(istekleriniz olur.)’*
- Dediler: ‘Bu üç şeyi Allah yasakladı; O’nun
buyruğuna nasıl karşı çıkabiliriz!’*
- İkinci gün kadın yine varınca; bunları
öncekinden daha şaşkın gördü.*
- Bunlar yine kavuşmaya istekli oldular;
Zühre yine bunlara baş eğmedi.*
- Bunlarda isteklenme artınca; (Zühre)
koşullarına daha çok koşuldu.*
- Dedi: ‘Eğer bu üç işi yapmazsanız, bu derde
ilaç bulamazsınız’*
- Çünkü onlar bu sevgiye tutulmuşlardı; bu
gidişe söz birliği etmişlerdi.*
- Dediler: ‘Eğer olgu sahibini razı
edebilirsek; bunlardan en kolayı şarap
içmektir.*
- İçki ve şarap içmeye razı oldular, yolları
kötü yere yöneldi.*

Yöneldi yolları cāy-ı hārāba

Seridür bilmediler seyyiātuñ
Dağı miftāhıdur her türreḥātuñ

(Şarabın) kötülüklerin başı olduğunu;
saçma sapan sözlerin anahtarı olduğunu
bilmediler.

Olur ḥāşıl kamu bundan fesādāt
Fesādına bunuñ yoq ḥad u gāyāt

Tüm bozgunculuk bundan ortaya çıkar;
bunun bozgunculuğuna sınır yoktur.

Necisdür fi'li kendü andan encas
Dağı bir şey bulunmaz bundan enḥas

Eylemi pistir; kendi ondan da pis; ondan
daha uğursuz bir şey bulunamaz.

89b انما الحمر و الميسر و الانصاب و الازلام رجس من عمل الشيطان.
*Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fal okları şeytan işi birer pisliktir.
Bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz. (Maide Suresi, 90. Ayet)*

Buyurdı meyden idüñ ictinābı
Ḳıımār u ḳur'aya itmek iyābı

Buyurdu: ' Şarap içmekten sakının; kumar
ve çekilişlere yönelmeyin.

2495 İresiz terk ile şāyed felāḥa
Felāḥ ilte sizi fevz ü necāḥa

Bunları bırakarak kurtuluşa ulaşınız;
kurtuluş sizi bolluğa ve isteğinize
kavuşturur.

Necisdür bunlaruñ yoqdur şalāḥı
İden bunları bulmaya felāḥı

Bunların hepsi pistir; temizi yoktur; bunları
yapan kurtuluş bulamaz.'

Ḥuşūşa mey ḳamunuñ ekberidür
Bunu dāim içenden Ḥaḳ beridür

Sonuç olarak şarap kötülüklerin en
büyüğüdür; Allah, bunu sürekli içenden
uzaktır.

Bunu içen olur şeytāna maḡlūb
Gözine görsedür her şerri merḡūb

Bunu içen şeytana yenilmiş olur; şeytan
(insanın) gözüne her kötüyü sevimli
gösterir.

Olasın tā ki ādem iy piyāde
Düşer arduña şunar saña bāde

Ey yaya, insan olduğun sürece; ardına
düşüp sana şarap sunar.

2500 Çü şeytānlıkda muḥkem ola ḥūyuñ
Ḳaçar senden dilemez göre rūyuñ

Çünkü davranışların şeytanlıkta sağlam
olunca; o senden kaçır yüzünü bile görmek
istemez.

تاتو بودي ادمي ديوار ازيبيت
مي دوانبدو چشاندا اوميت

چون شدي د د خوي ديوي استوار
مي كريد از توديواي نابكار

Yaramaz ḥuyuñı terk iyle zinhār
Ki şeytān olmaya saña ṭalebkār

Yaramaz davranışlarını kesin olarak bırak
ki şeytan sana istekli olmasın.

Eyü hū çok ʿibādetden eyüdür
Yaramaz hūlu dāim kayguludur

İyi davranış çoğu ibadetten iyidir; yaramaz davranışlı insan sürekli kaygılıdır.

2505 Yaramaz hūlarını iyle tedbīl
Bulasın tā cinān-ı Hakk'a terhīl

Allah'ın cennetine gidebilmek için; yaramaz davranışlarını engelle.

Mey Nūş-kerden-i Hārūt u Mārūt ve İrtikāb-kerden-i İṣān Maʿsiyyethā-yı Diğer-rā
Harut ve Marut'un Şarap İçmeleri ve Onların Kötü Bir İşe Bulaşmaları ve Diğer Günahları

Melekler gördi çün ehven şarābı
Şaçıldı başlarına ğam turābı

Melekler şarap içmeyi kolay görünce başlarına gam toprağı saçıldı.

90a Bunı kim açdılar ol iki kārı
Bunuñla iylediler ızturārı

Bununla o iki işe yol açtılar; bununla (o iki işe) zorunlu oldular.

Didi her ne didiyse iylediler
Şeyāṭīn anları hoş iylediler

Her ne dediyse yaptılar; şeytan yaptıklarını onlara güzel gösterdi.

Götürdi perde'ı pes Rabb-i Kādir
Melekler oldılar buñlara nāzır

Güçlü Allah, sonunda utanma perdesini alınca; melekler bu işlere hazırlandılar.

2510 Ki bunlar ādemī bundan muḳaddem
Ḳatı taʿyīb iderlerdi ḳatı zem

Çünkü bunlar kendilerini üstün görüp insanları sertçe ayıplayıp yererlerdi.

Duʿā-ı bedle iderlerdi mezkūr
Buları hīç dutmazlardı maʿzūr

Kötü duayla anarlardı; bunların özürlerini hiç görmezlerdi.

Bu sır kim oldu böyle āşikāre
Terahḫumla iderlerdi nazāra

Bu sır böyle açığa çıkınca; esirgemeyle bakmaya başladılar.

Beşer ʿözrini görürlerdi maḳbūl
Duʿā-ı ḫayre olurlardı meşḡūl

İnsan özrünü kabul edip iyi dua etmeye başlarlardı.

İderlerdi eṣīme merḫametler
Dilerlerdi bu ḳavme maḡfiretler

Suçluya acırlardı; bu topluluğa bağışlanma dilerlerdi.

Āmuḫten-i Zühre İsm-i Aʿzām-rā ve Pirriden-i Ū Semā

Zühre'nin İsm-i Azam Duasını Öğrenmesi ve Göğe Yükselmesi

2515 Dirīḡa nefis elinden āh u feryād
Zehī cān kim bu ḡamdan ola āzād

Nefs elinden ah edip inleyene yazık; bu kaygıdan uzak olan can ne mutlu.

Zehī tālib ki nefsin ide maḡlūb
Görüne şer işi çeşmine maḡzūb

Nefsini yenilgiye uğratan ne güzel istekli; kötü işi gözüne kötü görünüür.

	Çü nefse aldanup Hārūt u Mārūt Gidā-yı şerri cāna itdiler kūt	<i>Çünkü Harut ve Marut nefse aldanıp kötü gıdayı canlarına yedirdiler.</i>
	Murādın iylediler Zührenüñ heb Ne emr itdiyse dutdılar müretteb	<i>Hep Zühre'den isteklenmek istediler; ne buyurduysa düzenli olarak yaptılar.</i>
	Bu kez vaşla yeñiden itdiler cüş Didi Zühre degüldür hātürüm hoş	<i>Bu kez kavuşmaya yeniden yöneldiler; Zühre gönlünün bunu istemediğini söyledi.</i>
2520	Baňa öğretmeyince ism-i a'zam Size el virmezem ben o öñ epsem	<i>Bana ism-i azam duasını öğretmezseniz ben size yaklaşmam, buna sessiz kalırım.</i>
90b	Melekler esrik idi sükr ü meyden Utanmağ gitmiş idi Rabb-ı Hāyy'dan	<i>Melekler içki ve şaraptan dolayı sarhoşdular; Diri olan Allah'tan utanmaları gitmişti.</i>
	Aña ol ismi ta'lim iylediler Ne Hāḫḫ'dan ḫavf u ne bīm iylediler	<i>O'na o duayı öğrettiler; ne Allah'tan korktular ne de utandılar.</i>
	Oḫıdı Zühre çüñkim anı ol an Semā-i çāruma dek oldı perrān	<i>Zühre o duayı o an o duayı okuyunca; yıldızların bulunduğu göğe kanatlandı.</i>
	Ḫüdā mesh itdi anuñ şüretini Giderdi ādem ilen hey'etini	<i>Allah onun yüzünü temizledi; insanla olan durumunu giderdi.</i>
2525	Anı bu kevkeb itdi key ziyālu Şu'āsından gönül olur şafālu	<i>Onu çok ışıklı bir yıldız etti; gönüller ışığından mutlu olur.</i>
	Beşinci āsmānda oldı sākın Burucuñ seyrini dutdı emākin	<i>Beşinci gökte yerini aldı; yerdekiler burcunu gözlemler.</i>
	Odur kim aña şimdi Zühre dirler Kimi ḫalkuñ över kimi yererler	<i>Şimdi Zühre dedikleri O' dur; kimi yaratılışını över kimi yererler.</i>
	Ta'accüb itme Hāḫḫ'un ḫudretine Gözüñ ac şun'ına vü 'ibretine	<i>Allah'ın gücüne kuşulanma; yarattıklarına ve verdiği derslere gözünü aç.</i>
	Buyurdu mefḫarı arz u semānuñ Baňa emr itdi Rabbī kün fekānuñ ²⁷⁴	<i>Yerlerin ve göklerin övüncü (Muhammad) buyurdu: ol dedi, oldu ayetinin sahibi Allah bana emretti.</i>
2530	Ki nuḫḫum zıkr-i Hāḫḫ ola müdāmī Anuñ fiḫri ola şamtum tamāmī	<i>Sözüm sürekli Allah'ı anmak ola; tüm sessizliğim onun düşüncesi ola.</i>

²⁷⁴ Bakara, 2/117; Al-i İmran, 3/47,59; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/82; Mümin, 40/68

Nazar kim idem ola ʿibret ile
Tolu görem cihānı hikmet ile

*Baktıklarına ders almak için bakıp dünyayı
hikmetle dolu göreyim.*

قال ع.م امرني ربي ان يكون نظمي ذكرا و صمتي فكرا و نظري عبرة.
(Allah'ın Peygamberi) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: *Rabbim bana kavuşmamın
zikir, susmamın fikir, bakışımın ise ibret için olmasını emretti.*²⁷⁵

Gönül kim ʿışk-ı Hâk ile uyana
Olur ʿibret ile nazar bu cihāna

*Gönül Allah aşkıyla uyanırsa; bu dünyaya
ders alma gözüyle bakılır.*

Bu hālâtı dilersen dile Hâk'dan
Okuma bunları harf u varağdan

*Bu yaşamı dilersen Allah'tan dile; bunları
yazılı yapıklarda okuma.*

عبرت وبيداري ازيزدان ولب
نزكتاب واز ماقالو حرف وتب

91a 2535 Hüdā'dur iyleyen her kārī āsān
Ki sa'b u sehl anuñ emrinde yeksān

*Her işi kolaylaştıran Allah'tır; çünkü zorluk
ve kolaylık O'nun buyruğundadır.*

Odur kim *yef'alu 'llāh mā yeşā'*²⁷⁶dur
Odur kim emri hālkına revādur

*Allah dilediğini yapar; O buyruğu
yarattıkları için yerinde olandır.*

Bağışlayan odur hālkun zünübün
Görüp setr iyleyen dürlü ʿuyübün

*Halkın suçları bağışlayan; türlü ayıpları
görüp örten O'dur.*

Eger irmezse andan derde dermān
Diriğā kim işümüz oldu hüsran

*Eğer o'ndan derde ilaç ulaşmazsa; ne yazık
ki işimiz darmadağınık olur.*

Hoşbār-şüden-i Hārūt u Mārūt Ez-Mey ve ʿUzrā İşān Hüdā-ra

Harut ve Marut'un Şaraptan Tatmaları ve Allah'ın Onlardan Haberdar Olması

Çazā-i Hâk ola çün fi'le hâkim
Olumaz kimse tedbirinde ʿālim

*Çünkü eyleme hükmeden Allah'ın
kazasıdır; kimse önlem almada yeterli
olamaz.*

2540 Yitürür kendüyi ādem bulamaz
Çapağın çeşminüñ her giz silimez

*Kendini yürütecek insan bulamaz; her an
gözünün çapağını silemez.*

Olur ef'āline āher peşimān
Nitekim bu melekler itdi ol an

*Bu meleklerin o an ettikleri gibi
(insan) yaptıklarına sonunda pişman olur.*

Kaçan kim meyden oldıarsa hüşyār

Ne kadar kişi şaraptan sarhoş olduysa;

²⁷⁵ Ebu Abdullah Muhammed b. Seleme, Müsnedü-Şihab, Thk. Abdilmecid es-Sihefi, Müessettir Risale, Beyrut, 1986, C.II, s.189, (H.Nu: 1159).

²⁷⁶ Al-i İmran, 3/40; İbrahim, 14/27; Hac, 22/18

- Özinden her birisi oldu bî-zâr *bunların her biri özünden uzaklaştı.*
- Döküp yaş itdiler āh ile feryād
‘Azāb-ı zü’l-celālî iyleyüp yād *Yüce Allah’ın vereceği cezayı anımsayarak;
yaş döküp ah edip inlediler.*
- Gönülmüş gördiler Zühre aradan
Belā olmuş havāle her yañadan *Zühe’nin oradan gittiğini görünce; her
yandan sıkıntı ulaştı.*
- 2545 Semāya kalmamış çıkmağa çāre
Gönül hasret ile olmuş pāre pāre *Göğse çıkmağa çözüm kalmamış; gönül
özlemle parça parça olmuş.*
- Belā zembürü üşmiş başa bî-ħad
Zehir ālūde olmuş āşa bî-red *Sayırsız sıkıntı arısı başlarına üşüşmüş;
yemeğe çokça ağı karışmış.*
- Günāh ile gönül olmuş mülevves
Keder olmuş şafā cāyında muħdes *Gönül günahla karmakarışık olmuş; sonra
sevincin yerini üzüntü almış.*
- Göriccek pes bu aħvāl-i tebāhî
Ĥüdā’ya yüz dutup itdiler āhî *Sonunda bu bozuk durumu görünce;
Allah’a yüz tutup ah etmeye başladılar.*
- 91b Didiler iy Kerīm ü Ĥayy u Ĥannān
Yañılduk iyledük cehl ile ‘işıyān *Dediler: ‘Ey Eli açık, Diri ve Çok acıyan,
yanıldık, bilgisizce sana karşı geldik;*
- 2550 Ĥaṭa bizden ‘aṭā senden ilāhî
Recā bizden revā senden ilāhî *Yanılma bizden, bağışlama senden
Allah’ım; yalvarma bizden kurtuluş senden
Allah’ım.*
- Dirīgā iyledük cürm-i ‘azīmi
Olup nefis ile şeyṭānuñ nedīmi *Yazıklar ki, nefis ile şeytanın yardımcısı
olup büyük suç işledik.*
- İlāhî şerm-sār olduk ḫatuñda
Yüzümüz kara oldu ḫazretüñde *Allah’ım, senin katında utandık;
büyükluğun karşısında yüzümüz kara oldu.*
- Uruldı sīnemüz cevffine yara
Girü senden umaruz ire çāre *Göğüs boşluğumuza yara vuruldu; buna ilaç
ulaşmasını yine senden umarız.*

İḫtiyār-merdān-ı Ĥārūt u Mārūt ‘Azāb-ı Dünyā

Harut ve Marut’un Dünya Azabına Çarptırılması

- Ĥitāb itdi Ĥüdā-yı zü’l-celālî
Ki iy cehl ile bulanlar melālî *Yüce Allah seslendi: ‘Ey bilgisizce sıkıntı
bulanlar;*
- 2555 İdenler cürm ile ‘işıyānı maḫşül
Bilüñ kim ‘özrüñüz olmadı maḫbül *Suç işleyerek bana karşı koyanlar, biliniz
ki, özrünüz kabul edilmedi.*

- Bağışlanmaz suçunuz bu cihānda
Görisersiz cezāsın yādın anda
- Didiler iy Kerīm ü Hāyy u Hēnnān
Kōma ferdāya bu kārı kıl ihsān
- Anı ki idisersin bize anda
Kerem kıl iyle anı bu cihānda
- Ki bu dūnyāya vardur had u ğāyet
Bulunur hem ğazābına nihāyet
- 2560 Yoğ ol dūnyāya had ile kenāra
‘Azābı irmez anuñ ihtişāra
- Çü bu dūnyāda kesb itdūñ hatāyı
Gerekdür görevüz bunda cezāyı
- İdenler pes bu aḥvāli dirāyet
Bunu böyle idüpdürler hikāyet
- 92a Ki şimdi şehr-i Babil’de muḳarrer
Aşılmışdur ḳuyuda ol melekler
- Ayaḳları yukaru başı esfel
Demir zencir ile olup müselsel
- 2565 Dolupdur ol ḳapunuñ esfeli şu
Çekerler şuya bunlar dürlü ḳapu
- Ki āb ile aralarında ancak
Ḳonulmuşdur mesāfe iki barmak
- İrişmez bunlar āba bunlara āb
Cihān durdukça olmaz biri seyr-āb
- Hevā cāmından içdiler şarābı
Şusuzlukla çekerler pes ‘azābı
- Ġurūr a‘mālınıñ budur sürürü
Şaḳın iy ehl-i dil itme ğurürü
- 2570 Ki ‘ucb ile ğurürüñ ḥamrı āḫer
İder nüş ideni mağbūn u ḥāser
- Bu dūnyada suçunuz bağışlanamaz;
cezanızı şu anda göreceksiniz.’*
- Dediler ‘Ey Eli açık, Diri ve Çok acıyıcı, bu
işten dolayı bizi inlemede koyma, iyilik et.*
- O (cezaı) bize vereceksin; iyilik et, onu bu
dünyada ver.*
- Çünkü bu dünyaya sınır ve son vardır; hem
cezalandırmanın sonu bulunur.*
- O dünyanın sınırı ve sonu yok; onun cezası
sonsuzdur, kısaltılmaz.*
- Çünkü suçu bu dünyada verdin; cezasını da
burada görmemiz gerekir.’*
- Bu durumu kavrayanlar, bunu böyle hikaye
etsinler.*
- Bildirildiğine göre şimdi Babil şehrinde o
melekler kuyuda aslıdır.*
- Demir zincirle ayakları yukarı başları aşağı
yan yana asıldılar.*
- O kapının altı suyla doludur; bunlar suya
çeşitli kapı çekerler.*
- Suyla aralarında ancak iki parmak kadar bir
uzaklık konulmuştur.*
- Bunlar suya ulaşamaz, su bunlara; dünya
durdukça bunlar su içemezler.*
- İsteklerine uyup şarabı içtikleri için bunun
cezasını susuzlukla çekerler.*
- Bencillikle iş yapmanın cezası budur; Ey
gönül ehli, böbürlenerek iş yapmaktan
sakın.*
- Çünkü kendini beğenme ve böbürlenmenin
sonu şarap içen gibi aldanma ve zarara
uğramadır.*

Sihr ü Amuhten-i Ba'zı Talībān ez-İşān
Onlardan Bazı Öğrencilerin Sihir Öğrenmeleri

	Rivāyetdür ki ol çāha varurlar Olardan sihr ü efsün öğrenürler	<i>Anlatılır ki o kuyuya varırlar; onlardan sihir ve büyü öğrenirler.</i>
	Velī her kim ola ol kara talīb Aña dirler ki olma küfre rāgīb	<i>Ancak her kim ki o işe istekli olursa; ona derler ki küfre doğru yönelme.</i>
	Ki biz bunda Hūda'dan imtiḥānuz Senüñ çün ihtiyār u iftitānuz	<i>Çünkü biz bunda Allah için sınava çekiliyoruz; senin için seçilen ve bozguna uğrayanız.</i>
	و ما يعلمان من احد حتي يقولوا انما نحن فتننة فلا تكفر ..	
	<i>Halbuki o ikisi "biz ancak ve ancak sizi denemek için gönderildik, sakın sihir yapıp da kâfir olmayın!"...(Bakara Suresi, 102. Ayet)</i>	
	Viren küfre derūnından rızāyı İderler aña ta'lim ol ḥaṭāyı	<i>Gönlünde küfre isteğiyle yer verene; o yanlış örnek verirler.</i>
2575	İder anda varanlar anı ḥāşıl Ki olur merd ü zen beynini fāşıl	<i>Oraya varanlar erkek ve kadın arasında ayrılık oluşturmayı elde ederler.</i>
92b	Hem iki yāre virür bu'd u dūrı Daḥı 'aḥd iylemek merd-i zükūrı	<i>Hem iki sevgiliyi ayırıp uzaklaştırırlar; hem de erkeklere bağımlılık verirler.</i>
	Bunuñ emşālī bir niçe me'āsī Ki yoḡdur idenüñ Ḥaḡḡ'a menāşī	<i>Bunun benzeri pek çok suç işleyenlerin Allah katında yeri yoktur.</i>
	فيتعلمان منهما ما يفرقون به بين المرء و زوجته	
	<i>...İşte bunlardan karı ile kocanın arasını ayırarak şeyler öğreniyorlardı...(Bakara Suresi, 102. Ayet)</i>	
	Demişdür bunda bir söz ehl-i tefsīr Diyem anı işit bī-naḡş u taḡyār	<i>Kuran'ı açıklayanlar bununla ilgili şöyle demişlerdir; onu açıkça sana söyleyeyim, dinle.</i>
	Degül cā'iz melekler ide ta'lim Anı kim küfr olur anuñla terḡim	<i>Melekler onu öğretecek kadar güçsüz değildir; onunla kim büyü yaparsa inançsızlığa düşer.</i>
2580	Velī sihrüñ kitābuñ ide iblīs Ḳomışdur tā ide bu ḥaḡḡa telbīs	<i>Şeytan, büyüünün kitabını halkı oyuna getirmek için koymuştur.</i>
	Varup ol kārı andan öğrenürler Ḍalālet rāhını eylük şanurlar	<i>O işi varıp ondan öğrenirler; doğruluktan ayrılmayı iyilik sanırlar.</i>

- Melekler küfre virmezler rızāyı
Velī anlar iderler ictirāyı
- Didiler bazıları taʿlīm iderler
Velīkin hürmetin tefhīm iderler
- Saña şerh idem anlarıñ mişālin
Giderdüñse gönülden şek hayālin
- 2585 Nedür diye zinā mesʿüle sâʿil
Baña öğret ki idem anı hāşıl
- Zināyı vaşf ider aña tamāmī
Velī itme şaşkın dir bu hārāmı
- Ki sevmez Haq bunı iden ʿibādı
Hārām itdi bize hem bu fesādı
- Bu vech ile ider taʿlīmī anlar
Bile zıkr iyleyüp tevhīmī anlar
- Anı şaklaya ol Hayy u Hennān
Kimesne irgüremez aña noqşān
- 93a 2590 Şu kul kim ola ol şāhuñ maşūnı
Zarār itmez aña şahir fusūnı
- Geliboli'de ben de oldum āgāh
Ki bir ehl-i Haqq'a bir niçe gümrāh
- Niçe kez itdiler sihr ü füsūnı
O sihrüñ āher oldılar zebūnı
- Eger çi itdiler kaçd ol ğarībe
Velākin kendüler düşdi firībe
- İrādet Haqq'dan olmayınca işde
Ne kılsun hāşıl anlar bu tebişde
- 2595 Anuñ hükmindedür her nefc ile dar
Anuñ keffindedür her hayr ile şer
- Melekler küfre razı olmazlar; onlar bundan sakınırlar.*
- Bazıları dediler ki, öğretirler ancak saygın olanı anlatırlar.*
- Gönlündeki kuşkuyu giderdinse; Bunun örneklerini sana açıklayayım:*
- Uzmanına, zina nedir? Bana öğret ki onun sonucunu öğreneyim, diye sorulmuş.*
- O da ona zinayı tümüyle tanıtır; ancak sakın bu yasağı işleme der.*
- Çünkü bu işi yapanı Allah sevmez; bu bozgunculuğu (Allah) bize yasakladı.*
- Bu nedenle onlar öğrenirler; kuruntuya düşmeyi bile anarlar.*
- Onu o Diri ve Çok acıyıcı korusun; hiç kimse ona noksanlık yakıştıramaz.*
- Şahın korumasında olan kula her hangi bir büyü zarar veremez.*
- Ben de Gelibolu'da öğrendim ki Allah yolundaki birine birçok yoldan çıkmış ;*
- Kaç kez sihir ve büyü yaptılar; sonunda o büyüñün güçsüzü oldular.*
- O yalnızca bilerek yaptılar ancak yaptıkları oyuna kendileri düştü.*
- Bir işe Allah'ın dilemesi olmayınca; onlar bu yaptıklarından ne elde edebilirler.*
- Her yararlı ve zararlı O'nun buyruğundadır; her iyi ve kötü O'nun elindedir.*

...Fakat Allah'ın izni olmadıkça bununla kimseye zarar verebilecek değillerdi. (Bakara Suresi, 102. Ayet)

<p>Olur hükmiyle çün bunlar müretteb Gözet <i>fa'nşab</i> yolından rāh-ı <i>fa'rgab</i>²⁷⁷</p>	<p><i>Tüm bunlar O'nun buyruğuyla düzenlenir; yine işe koyul yolundan ancak Allah'a yönel yolunu gözet.</i></p>
<p>Anuñ emrine rāğıb iyle dāim Anuñ zikriyle ol her gice kāmim</p>	<p><i>Sürekli O'nun buyruğuna istekli ol; her gece O'nu anarak uyanık ol.</i></p>
<p>Ki anı dilde zikr itmek nihānī Yoğ andan kim dutasın bu cihānı</p>	<p><i>Çünkü O'nu gönülde gizlice anmak (gerekir.) bu dünyada O'ndan başka bir şey yok.</i></p>
<p>درره امد بهتر از ملك جهان تا بخواني مرجد ارا در نهران</p>	
<p>2600 Ol iş kim olmaya Hakk'ıñ murādı Hāsārāt olur ol bey'ıñ mezādı</p>	<p><i>Allah'ın izin vermediği iş (olmaz); o satıcının artırdığı kendi zararına olur.</i></p>
<p>Huşūşā kim gurūr ile olur ol Maqām-ı sıdka hergiz bulamaz yol</p>	<p><i>Sonuçta kim böbürlenirse; doğruluk makamına hiçbir zaman yol bulamaz.</i></p>
<p>Hakk'ıñ merdūdıdur kibr ile a'cāl Gurūr u 'ucb ile hem olan ef'āl</p>	<p><i>Böbürlenerek iş yapmak gurur ve bencillikle eylemde bulunmak Allah'ın yasaklarındandır.</i></p>
<p>İşit ol pādīşāh-ı lā-yezālī Niçe men' itdi bizden bu hayālī</p>	<p><i>O kendisine son olmayan Padişah'ı işit; bizden pek çok düşü engelledi.</i></p>
<p>93b قال الله تبارك و تعالي ان وعد الله حق فلا تغرنكم الحياة الدنيا و لا يغرنكم بالله الغرور ..... Yüce Allah şöyle buyurdu: <i>Ey insanlar! Haberiniz olsun ki, Allah'ın vaadi muhakkak haktır. Sakın bu dünya hayatı sizi aldatmasın, sakın o aldatıcı şeytan sizi, Allah hakkında da aldatmasın. (Fatır Suresi, 5. Ayet)</i></p>	
<p>Buyurdu va'de kim itdüm anı ben Muḥakkakdur yoğ anda şek ile zan</p>	<p><i>Buyurdu ki ona ben söz verdim ; bu kuşkusuz kesindir:</i></p>
<p>2605 Şaḫınuñ imdi dünyānuñ hayātı Hārām u ḫelāl u tāyyibātı</p>	<p><i>Şimdi dünya yaşamından sakının; yasaklanan, yasaklanmayan ve iyi işler;</i></p>
<p>Sizi mağrūr kılmason cihānda Ki ḫalursız gurūr ile yabānda</p>	<p><i>Sizi dünyada böbürlendirmesin çünkü böbürlenmeyle dışlanırsınız.</i></p>
<p>Gurūra şalmasun hem sizi şeytān Diyüp Allāh Kerīm'dür itmeñ 'işyān</p>	<p><i>Şeytan sizi gurura salmasın; Allah Kerim'dir deyip karşı çıkmayın.</i></p>

²⁷⁷ İnşirāh, 94/7-8

- Ki bu söz Hâk yolında cehl ü şerdür
Yağar cânunuñ bir muhkem şererdür
- Keremden ol degül hālī ve illā
Kerīm ismine sen olduñ mı meclā
- 2610 Ki behre ire saña ol Kerem'den
Derūnuñ derdi oñula bu emden
- Dağı rūşen dilerseñ bu belāğı
Zübān-ı Mesnevī'ye ac ıulağı
- انکه مي کويد کریمست ورحیم
نست ان جزحیلہءنفس لنیم
- Kerīm'ün kārı luḫ ile keremdür
Le'imūñ dāimā cev̄r ü sitemdür
- Dilerseñ kim Kerīm ide keremler
Kerem yolında ḫarc iyle diremler
- 2615 Kerem Hâk'ün 'aḫāsıdur 'aḫāsı
Keremlüye görünür Hâk liḫāsı
- Kerem iden olur āḫer mükerrrem
Kerīm'e bağıldur bāb-ı Cehennem
- 94a Kerem güftārınuñ yoḫ infişālī
Süleymān ile idelüm maḫālī
- Cevāb-dāden-i Bülbül Süleymān-rā 'Aleyhi'-Selām**
Bülbül'ün, Süleyman'a - O'na Selam Olsun - Cevabı
- Zebānın açdı yine bülbül-i mest
Süleymān ile diler ola hem-dest
- Tevāzu'la didi kim iy peyember
Bizüm yoḫ şer'ümüzde cām u sāğar
- 2620 Mey-i ma'nī idüpdür cānumuz mest
Bize yoḫ şüret ile hıç peyvest
- İçüren bize Hâk'dur bu şarābı
Bu meclis ehlinüñ dildür kebābı
- Bu söz Allah yolunda bilgisizlik ve kuşkudur; insanın canını yakan güçlü bir ateştir.*
- Ancak o Keremden boş değil; sen Kerim ismine ayna oldun mu?*
- Sana o Keremden pay ulaşa; gönül derdin bu ilaçla iyileşe.*
- Bu sözü aydınlatmamı istersen; Mesnevi'nin sözüne kulak aç;*
- Eli açığın işi, iyilik ve bağıştır; cimrininki ise eziyet ve başa kalkmadır.*
- Cömert olan Allah'tan istersen bağışlama verir; öyleyse paraları Cömert olan Allah yolunda harca.*
- Kerem Allah'ın bağışlamasıdır; bağışlayıcıya Allah'ın yüzü görünür.*
- Bağıшта bulunan sonunda bağışlanır; cehennem kapısı bağışlamaya bağıldır.*
- Bağışlama sözünün bırakılması zor ama sözü Süleyman'la devam ettirelim.*
- Süleyman ile yakınlık kurmak için şarhoş bülbül yine ağzını açtı.*
- Alçak gönüllülükle dedi: 'Ey Peygamber bizim kurallarımızda şarap bardağı ve kadeh yoktur.*
- Canımız mana şarabıyla şarhoş olmuştur; görünürde bize ulaşan bir şey yoktur.*
- Bize bu şarabı içiren Allah'tır; bu topluluğun yanıp pişen yeri gönüldür.*

- Bu bezme irişen olmadı gümrāh
Bulmaz h̄vāb u h̄ür hergiz aña rāh
- Çü sākī dilber ola bā mey-i nāb
Kim eger neydügin anda h̄ür u h̄vāb
- Bu bāde bezminüñ yokdur humāri
Çomaz içinde şabr u ihtiyāri
- 2625 Felekden yücedür bu bāde bāğı
İçenler buldı ʿālemden ferāğı
- Bu meyden nüş iden ölmez hemişe
Hayāt-ı tayyībedür aña pişe
- Bu bezme sākī olan enbiyādur
İçen bu cürʿasın ehl-i Hüdā'dur
- Olur mest iken içen bunu ayık
İçerse ayığ olur sekre lāhık
- Görünmez cāmı bu hamruñ muʿayyen
Ki sıgmaz bunda hod ne kāse ne denn
- 2630 Taʿayyünden eser yok kim görine
Elin pes buña ādem niçe şuna
- 94b Buña yoklukla irer iren ʿāşık
Degül benlikde kimse buña lāyık
- Şarābı h̄ulv olur bunuñ be-ğāyet
Bulunmaz sükrine had u nihāyet
- Bunuñ sükri olur ʿayn-ı ayıklık
Bunuñ desti çalar tanbūr u ıqlık
- Cihānuñ bu mey iledür zuhūri
Bunuñla buldı bulan reş-i nūri
- 2635 Bunuñla zāhir oldı nık ile bed
Bunuñla bulunur milk-i müebbed
- İçelden bunu açılmaz humārūm
- Bu topluluğa ulaşan yolunu şaşırmadı; sürekli yemek ve uyumak ona yol bulunamaz.*
- Eğer bir yerde yeme ve uyuma varsa; bu sarhoş edici şarabın sunucusu güzellerdir.*
- Bu şarap topluluğunun sersemliği yoktur; içinde sabır ve seçicilik bırakmaz.*
- Bu şarabın bağı göklerden daha yüksektir; içenler alemi bırakıp terk etti.*
- Bu şaraptan içen hiçbir zaman ölmez; ona öncü güzel bir yaşamdır.*
- Bu topluluğun hizmetlisi Peygamberlerdir; bu yudumu içenler Allah dostlarıdır.*
- Şarhoşken bunu içen uyanık olur; sarhoşluğa ulaştıran şeyleri içen uyanık olur.*
- Bu sersemliğin kadehi açıkça görünmez; bu ne çanağa ne de küpe sığar.*
- Ortaya konulacak bir belirti yok ki görüne; böyleyken insan buna elini nasıl sürebilir!*
- Buna ulaşan aşık yoklukla ulaşır; benlikte buna kimse yakışık olamaz.*
- Bunun şarabı çok tatlı olur; sersemliğine sınır ve son yoktur.*
- Bunun sersemliği ayıklığın görtüş yeri olur; bunun eli tanbur ve keman çalar.*
- Dünyanın oluşumu bu şarap iledir; ışık saçmayı bulanlar bununla buldu.*
- İyi ve kötü bununla ortaya çıktı; sonsuz varlık bununla bulunur.*
- Bunu içtiğimden bu yana sersemliğim açılmaz; gönlümde kararım kalmadı,*

- Dükendi qalması dilde qararum *tükendi.*
- Nizār oldu vücūdum iy dil-efrüz
Baña fāş olalı ol çeşm-i cān-süz *Ey gönüle sevinç veren, o can yakan
gözyaşlarım oldu olalı bedenim zayıfladı.*
- Firāk u derd içinde iy Süleymān
Ne bilsünler benim hālümü murğān *Ey Süleyman, ayrılık ve derd çindeyim, bu
durumumu kuşlar ne bilsinler.*
- Bilinmez güft ü gūy ile bu aḥvāl
Ki bu sevdā degüldür bir quru qāl *Bu durumlar dedikodu ile bilinmez; çünkü
bu sevda kuru bir söz değildir.*
- 2640 Benüm derdümden ol olur ḥaberdār
Ki ola bencileyin ol cigerdār *Benim derdimden, o benim gibi ciğerli
olan haberdar olur.*
- Ben ol meyden ki nūş itdüm sehergāh
Fenā mülkine açıldı baña rāh *Ben o şaraptan sabahın erken vaktinde
içtim; benim için yokluk ülkesine yol
açıldı.*
- Yitürdüm ʿāklımı vü kendüzümi
Bilümem söyliyən kimdür sözümi *Aklımı ve kendi özümü kaybettim;
bilemem sözümi söyleyen kimdir?*
- Eger bir qatre ağzuña tamaydı
Senüñ de ʿaql u fikrün qalmayadı *Eğer bir damlası ağzına damlasaydı, senin
de aklın ve düşüncen kalmazdı.*
- Bu meydi cān-ı Ādem irdi vecde
Melekler itdiler pes aña secde *Meleklerin kendisine secde ettiği Adem'in
canını coşturan bu şaraptı.*
- 2645 Elin mestāne çün buğdaya şundu
Belā taşları başına dokundu *Çünkü şarhoşken elini buğdaya uzattı;
sıkıntı taşları başına dokundu.*
- 95a Bu meyden eyledi hem nūş İdrīs
Açıldı aña Ḥaḳ'dan bāb-ı tedrīs *Hem İdris bu şaraptan içince; Allah'tan
O'na ders kapısı açıldı.*
- Bu meyden şunuldu Nūḥ'a iy cān
Cihāna nevhā ile şaldı tūfān *Ey can, bu şaraptan Nuh'a sunulunca;
dünyayı sular altına alan tufan saldı.*
- Bu meyden içdi Dāvūd-ı hünerdān
Anuñ çün itdi elḥān aña murğān *Becerikli Davud bu şaraptan içtiği için
kuşlar O'na ezgiler sundu.*
- Elinde mūm oldu āhen-i serd
Turāba bir taş ile şaldı biñ merd *Sert demir elinde mum gibi yumuşadı; bir
taş ile bin kişiyi toprağa saldı.*
- 2650 Bu meyden içdi İbrāhim-i evvāb
Anuñ çün ateşe oldu pertāb *Allah'ın dostu İbrahim bu şaraptan içtiği
için ateşe atıldı.*

- Hem İsmā'īl'e şunuldu bu tesnīm
Anuñ çün cānı oldu zebħa teslīm
- Hem İsmail'e bu cennet ırmağından
sunulduğu için kurban kesilmeyi kabul etti.*
- Bu meyden içdi hem Ya'qūb-ı sırdān
Anuñ çün ıışk ile çok oldu giryān
- Gizlilikler sahibi Yakup da bu şaraptan
içtiği için aşk ile çok gözyaşı döktü.*
- Bu meyden Yusuf'a virildi bir cām
Güzellikde anuñ çün sürdi çok kām
- Bu şaraptan Yusuf'a bir kadeh verildiği için
güzellikte çok sevinç sürdü.*
- Bu meyden içdi Mūsā-i mükerrerem
Anuñ çün didi **Rabb-i Erni**²⁷⁸ ol dem
- Allah'la konuşan Musa bu şaraptan içtiği
için o an **bana kendini göster** dedi.*
- 2655 Bu meyden çün Mesīh'a irdi bir cām
Seyāhatla geçürdi niçe eyyām
- Bu şaraptan İsa'ya bir kadeh ulaştığı için
pek çok gününü gezintiyle geçirdi.*
- Fenāya şatdı cümle tayyibātı
Deminden mürdeler buldı hayātı
- Tüm iyilikleri yokluğa sattı; o an ölümler
yaşam buldu.*
- Muħammed içdi bu cām-ı ilāhī
Anuñ çün gördi bu eşyā'ı kemāhī
- Bu ilahi kadehten Muhammed içtiği için bu
eşyayı olduğu gibi gördü.*
- Çamudan kıldı Hāq anı mükerrerem
Ayağına qodı ser 'arş-ı a'zām
- Allah O'nu her şeyden üstün yarattı; en
yüce makam ayağına baş koydu.*
- Bu mey Şiddīk'a çün oldu havāle
Değişdi varımı bir eski şāla
- Bu şarap Şiddik'a (Ebubekir) gönderildiği
için tüm varımı eski bir şala değişti.*
- 2660 'Ömer hem nūş kıldı anı pinhān
Anuñ çün gölgesinden kaçdı şeytān
- Ömer de onu gizlice içtiği için şeytan
gölgesinden kaçtı.*
- 95b Bu meyden içdi bir cur'a hem 'Osmān
Hāyā gencine cānı oldu hoş-kān
- Osman da bu bu şaraptan bir yudum içti;
canı utanma hazinesiyle iyilik kaynağı oldu.*
- Şunuldu Murtażā'ya hem bu cüllāb
Vücūdı şehir-i 'ilme oldu ebvāb
- Murtaza'ya (Ali) da bu şerbet sunuldu;
bedeni ilim şehrinin kapılarını açtı.*
- Çü açdı Ca'fer-i Şādık bu cāmı
Cihān ıışkınuñ oldu heb gulāmı
- Cafer-i Sadık bu kadehi açtığı için dünya
(onun) aşkının kölesi oldu.*
- Hāsan Basrī elin çün buña şundı
Qodı dünyāyı yüzün Hāqk'a döndü
- Hasan Basri elini buna sürdü; dünyayı
bırakıp yüzünü Allah'a döndü.*
- 2665 Virildi Bāyezīd'e çün bu bāde
- Bayezid'e bu şarap verildi; Allah'ın dışında*

²⁷⁸ Araf, 7/143

- Şavurdu māsivā-yı Hakkı bāde *var olanları rüzgara verdi.*
- Getürdi nutqa subhānī demīni *Zamanını Allah'ı tesbihle geçirdi; dünya*
Değişdi ıřka dūnyā ʿālemīni *alemini, aşka deęiřti.*
- Bu meyden içdi İbrāhīm-i Edhem *İbrahim-i Ethem bu şaraptan içti; zenginliği*
Ġināyı kōdı oldu faķre hem-dem *bırakıp yoksullarla arkadaş oldu.*
- Cihānuñ şāhı iken ol tūvāne *O güçlü, dünyanın şahı iken on iki yıl*
On iki yıl beriyye gezdi tenhā *yalnızlığa çekilip gezdi.*
- Cüneyd ü Şiblī vü Nūrī idüp nūş *Cüneyd, Şibli ve Nuri (bundan) içip*
Sevā-yı Hakk'ı itdiler ferāmūş *Allah'ın birlięini unuttular.*
- 2670 Maķām-ı vaħdete çün buldılar rāh *Birlik makamına yol buldular; Dediler:*
Didiler *leyse fı'l-cübbe sivāllāh* *Cübbemin içinde Allahtan başka bir şey*
yok.
- Bu meyden içdi hem Mañşūr-ı Hallāc *Mansur-ı Hallac da bu şaraptan içtięi için*
Aña dār anuñ çün oldu mi'rāc *ölüm ağacı O'na yükseliş oldu.*
- Derūmı ıřk ile olmuşdı medhūş *Gönlü aşkla şarhoş olmuştu; onun için*
Enel haķ didi anuñ çün idüp cūş *coşup ben Hakk'ım demiřti.*
- Hikāyet-i Mañşūr-ı Hallāc Kuddise Sırruhu**
Mansur-ı Hallac'nun - Sırrı Kutsansın- Hikayesi
- Çü oldu bu meyūñ sūkri ziyāde *Bu şarabın şarhoş edicilięi artınca ona*
Çoğ oldu aña münkir her arada *inanmayanların sayısı çoğaldı.*
- Ķamu ʿilm ehli itdi aña inkār *Tüm bilginler onu reddedip böyle bir sözün*
Degül cā'iz didiler böyle güftār *doğru olmadığını söylediler.*
- 96a 2675 *Enel Haķ* dir idi her demde Mañşūr *Mansur her an ben Hakk'ım deyip dünyayı*
Cihānı bu söz ile kıldı pür-şūr *bu sözle yankılandırdı.*
- Anı öldürmege oldılar ʿāzim *Halife bu olaydan haberdar olunca; O'nu*
Ķalīfe hem bu sırra oldu ʿālim *öldürmeye karar verdiler.*
- Tebeddül yoę idi aślā sözinde *Sözünde kesinlikle bir deęişme yoktu;*
Görünmez idi kōrķu kendüzinde *kendinde bir korku görünmezdi.*
- Ķalurdı dürlü haķ-ı ʿāde izhār *Çeşitli yergilerle yerilirdi; kimi buna*
Kimi inkār iderdi kimi iķrār *inaardı kimi inanamazdı.*

- ‘Acāyib işler oldu zāhir andan
Ḥaber virtürdi esrār-ı nihāndan
- 2680 Meger bir penbeci dükkānına ol
Nazar kıllur görür panbuḡ iken yol
- İşāret ider aña ol yegāne
Hemānā ayrılır penbeyle dāne
- İkisi birbirinden şöyle mümtāz
Olur gūyā ki olmamışdı hem-rāz
- Bunuñ çün didiler adına Ḥallāc
Ve ger ol degüldi kesbe muḥtāc
- Niçe bunuñ gibi keşf ü kerāmet
Olurdı zāhir andan bī-nedāmet
- 2685 Niçe sır sözlerin fāş iyledi ol
Ki bulmamışdı kimse fehmine yol
- Ḥased itdi aña pes ḥāşıla ‘am
Anı öldürmege itdiler iḡdām
- Ene’l Ḥaḡ derdi ol dāim idüp cūş
Naşīḥat idene urmaz idi gūş
- Kimi ḥalkuñ der idi aña sāḥir
Kimi mülḥid kimi eydürdi kāfir
- Kimi iḡrār iderdi kimi inkār
Kimi yār olur idi kimi aḡyār
- 96b 2690 Özi fārıḡ idi medḥ ile zemden
Müberrā idi şādī vü elemden
- Cüneyde didiler bu söz ki Hallāc
Ḳulaḡuña bu ḥalkuñ ider ilāc
- Bunuñ te>vīline var mıdur imkān
Beyān iden bize iy ehl-i iḥsān
- Didi ḡavl kim degüldür vaḡt-ı te>vīl
Ki ölmekdür bu yolda aña taḥşīl
- Ondan çok ilginç işler belirir; gizliliklerden haber verirdi.*
- Bir gün pamukçu dükkanına bakınca yolu pamuk görtür.*
- O ona tek bir işaret eder; o anda pamukla çekirdek ayrılır.*
- İkisi birbirinden şöyle seçilip sanki bir değilmişler gibi görtünür.*
- Bunun için adına Hallac (pamuk atan) dediler; ancak o çalışıp kazanmaya gereksinimli değildi.*
- Bunun gibi pek çok olaganüstülükler ondan pişman olmaksızın ortaya çıkardı.*
- O nice söylenmemesi gereken sözleri açıkça söyledi; kimse onun bu anlayışına yol bulamadı.*
- Herkes onu kıskanmaya başlayınca; öldürmeye karar verdiler.*
- O her an coşup **ben Allahım** derdi; öğüt verenlere kulak asmazdı.*
- Halkın kimi ona büyülenmiş derdi; kimi dinsiz, kimi imansız derdi.*
- Kimi kabul, kimi red ederdi; kimi dost, kimi düşman olurdu.*
- Kendisi övgü ve yergiden uzakdı; sevinç ve üzüntüden arınmışdı.*
- Hallac’ın ‘bu söz halkın kulağına ilaç olur’ sözünü Cüneyde dediler;*
- Ey iyilerden olan, bunun yorumlanmasına olanak var mıdır? Bize açıklayın.*
- Bu sözün yorumlanmasının zamanı değildir; onun sonu bu yolda ölmektir.*

- Hüruc itdi pes anuñ qaşdına halk
 Kimi ʿālim kimi şāhib-i delk
 2695 İtāb u taʿneye açup dehānın
 Uzatdı her biri aña zübānın
 Hālīfe hazretüñe çok şikāyet
 İdüp hālīn didiler baʿzı yād it
 Buyurdı iylediler anı mescün
 Ki bend içre yaraşur yaʿnī mecnün
 Temāmet bir yıl oldı anda maḥbūs
 Sözünden olmadı bir zerre meʿyūs
Ene'1-Ḥaḳ dirdi dirlerdi **Hüve'1-ḥaḳ**
Hüve bilmezdi ol dirdi **Ene'1-ḥaḳ**
 2700 Dir idi cümle oldur şanmañ anı
 Aradan çıka yāḥūd ola fānī
 Aradan belki yavı vardı Manşūr
 Tölu dur ʿāleme ol nūr-ı mevfur
 Bu bir yıl içre anı ḥaḳ-ı Bağdād
 Ziyāret ider idi bende vü āzād
 Şorarlardı aña dürlü mesāʿil
 Ki fehmine degüldi şübhe ḥāʿil
 Çoğaldı her taraftan çünki züvvār
 Bu kez menʿ iylediler ḥalkı yekbār
 97a 2705 Kimesne görmez oldı kendüzini
 İşitmez oldılar ašlā sözini
 Bu hāl üzre temām oldı çü beş ay
 Ḥaber gönderdi aña niçe ḥod ray
 Didiler gel sözüñden kıl ferāgat
 Dile ʿözrüñ ki olasın ḥimāyet
 Niçe bir cāyuñ ola ḥabs u zindān
- Kimi bilgin, kimi derviş olmak üzere halk onun öldürülmesi için ayaklandı.*
Yergi ve sözgülüyle ağızlarını açıp her biri O'na dil uzattı.
Bazıları Halife hazretlerine O'nun bu durumunu çokça iletip anımsattılar.
Buyruğu üzerine onu zindana attılar; çünkü deliye yakışan onu bağlamaktadır.
Tam bir yıl orda tutuklu kaldı; ancak sözünden en küçük bir pişmanlık duymadı.
Ben Allahım derdi, o Allah'tır, derlerdi; O, 'O' bilmezdi, ben **Allahım** derdi.
Her şey O'dur, diğerleri sanaldır veya aradan çıkıp yok olacaklardır.
Belki aradan yok olacak olan Mansurdu; o çok nurlu dünyaya dolmaktadır.
Bu bir yıl içinde Bağdat halkı kölesiyle özgürüyle, onunla görüşmeye giderdi.
Ona çeşitli konulardan sorarlardı; çünkü anlayışına kuşku yoktu.
Her yandan görüşmecileri çoğalınca; bu defa halkla birebir görüşmesini engellediler.
Hiç kimse kendisiyle görüşemediği için sözünü de işitmez oldular.
Bu durum üzerine beş ay tamamlanınca; aynı görüşte olan bir çokları O'na haber gönderdiler.
Dediler: 'Kurtulmak için gel bu sözünden vazgeçip özür dile.
Kurtulma olanağı varken yerin ne kadar daha hapis ve zindan olacak!'

Ḥalāş olmaklığa var iken imkân

Didi qanı diyen bu sözi qanı
Ki oldı zāt-ı Mañşür anda fānī

O anda yok olan Mansur, dedi: 'Bu sözü söyleyen nerede, hani?'

2710 Diyen oldur bu sözi 'özrini hem
O diler bu arada çekmeñüz kem

Bu sözü söyleyen O olduğuna göre özrü de o diler, bu arada siz kötülük çekmeyin.

Āzād Kerden-i Mañşür Maḥbūsān-rā ez-Zindān
Hapsedilen Mansur'un Zindandan Çıkarılması

Rivāyetdür qaçan kim oldı maḥbūs
Var idi üç yüz er zindānda mersūs

Anlatılanlara göre, ne kadar hapsedilmiş varsa; bunlardan zindanda üç yüz kişi vardı.

Buyurdı anlara pes ol dili şād
Sizi bu gice ideyin mi āzād

O gönlü sevinçli onlara dedi ki, sizi bu gece kurtarırım mı?

Didiler bu işe qādir olayduñ
Bu zevki evvelā sen de bulayduñ

Dediler: 'Bu işi başarabilseydin; bu sevinci önce kendin yaşıydın.'

İdeydüñ kendüñi bu ğamdan āzād
Cihānda şalınayduñ hem çü şimşād

Kendini bu sıkıntıdan kurtaraydın; dünyada serbestçe gezeydin.'

2715 Didi Ḥaq'dan irüpdür baña bu bend
Benüm cānum olupdır buña ḥursend

Dedi: 'Bu bağlılık bana Allah'tan ulaşmıştır; benim canım buna razı olmuştur.'

Velī dilersenñüz idem işāret
Ki ḥaşıl ola size bu beşāret

Ancak isterseniz işaret vereyim, bu müjde size ulaşsın.

Bulasız cümle zindāndan ḥalāşı
Selāmet ola cānuñuz menāşı

Hepiniz zindandan kurtulup canınız yeri esenlikte olsun.'

Nazar kıll neyler ol merd-i qatile
İşāret iyledi bir barmağ ile

Bak, O, katil kişiye bir parmakla işaret edince;

97b Döküldi cümlesinüñ bend-i bāğı
Şeşildi kamu zincir ü buqağı

Hepsinin bağı açıldı; zincir ve bağları çözüldü.

2720 Didiler pes ne yirden biz çıqalum
Cihānuñ yüzine qandan baqalum

Dediler: 'Ancak biz nereden çıkalım? Dünya yüzüne nereden bakalım?'

Qapuyı açmaya yoq bize çāre
Yapuda her taraf beñzer ḥişāra

Kapıyı açmak için bizde bir çözüm yok; burada her taraf sağlam duvarlarla çevrilmiş.'

- İşâret itdi bir kez yine Manşūr
Açıldı her taraf şan oldu maḥfūz
- Daḡı durmañ didi siz bu arada
Ki durmañuz sebab olur fesâda
- Didiler siz bizüm ile iy yüzi nūr
Niçün olmayasız çıkmakda mesrūr
- 2725 Didi Ḥaḡ ile sırrum var ki ol sır
Olur dar üzre ancak ḡalḡa zāhir
- Ḳapuyı çünki yarın açdı der-bān
Yanınca güldiler bir niçe aʿvān
- Didiler ḡanda gitdi bunca maḡbūs
Ki sen ḡalduñ yaluñuz bunda meʿyūs
- Didi āzād ḡıldum cümlesin ben
Didiler pes ne içün gitmedüñ sen
- Didi Ḥaḡ' uñ baña vardır ʿitābı
Anuñ çün itmedüm bundan zehābı
- 2730 Gerekdür olam emr-i Ḥaḡḡ'a ḡāzıʿ
Ki anuñ emrine yok ḡıç māniʿ

Mansur bir kez daha işaret edince; her taraf açıldı, sanarsın ki zindan yok oldu.

Artık siz burada durmayın; durursanız dedikoduya neden olursunuz.

Dediler: 'Ey yüzü nurlu, siz niçin bizimle çıkıp sevince ulaşmazsınız?'

Dedi: 'Allahla sırrım var ki o sır ancak dar ağacında halka açıklanır.'

Ertesi gün bekçi kapıyı açınca; yardım edenlerin çoğu yanında güldüler.

Dediler: 'Bunca tutuklu nereye gitti; sen burada niçin üzüntülü kaldın?'

Dedi: 'Hepsini ben kurtardım,' dediler: 'Öyleyse sen niçin gitmedin?'

Dedi: 'Allah'ın bana dargınlığı vardır; onun için buradan gitmedim.'

Allah'ın buyruğuna boyun eğmem gerekir; onun buyruğuna hiçbir şey engel olamaz.'

Taʿzīr Kerden-i Müvekkelān Ḥallāc-ı Manşūr-rā Ḳuddīse Sırruh
Hallacı Mansur - Sırrı Kutsansın - Müvekkellerinin Özürlü Dilemeleri

- Çün oldı bunca işler zāhir andan
Gözükdi dürlü şüretler nihāndan
- Ḥalīfe semʿine irdi bu kārı
Ki zindāndan ḡalāş itdi şikārı
- 98a Didi fitne ḡopar ḡaḡl idüñ anı
Ki fitneyle er nider çok kesānı
- Veyā taʿzīr idüñ çü böyle anı
Ki uşlanup ferāḡat bula cānı
- 2735 Rücūʿ ide bu sözlerden ki söyler
Ḳoya bu rāhı kim cān ile şoylar

Bu kadar iş onda ortaya çıkınca; bilinmeyenden çeşitli yüzler gözüktü.

Bu iş Halife'nin kulağına ulaşınca; (Mansur'u) zindandan çıkardı.

Dedi: 'Bozgunculuk olmaması için O'nu öldürün; çünkü bir kişi bu kadar bozguncuyla başa çıkamaz.'

Yada uslanıp canını kurtarması için onu özür dilemeye yönlendirin.

Bu söylediği sözlerden vazgeçip bu yolu bıraktığını söylesin.

- Sicinden pes anı itdiler iḥrāc
Güneş gibi yüzi olmuşdı behhāc
- Başup üç yüz ağac urdılar aña
Ene'l-ḥaḳ dir idi ol bī-muhābā
- Sözine gelmedi aṣlā taḡayyür
Dimekten itmedi sözün teneffür
- Her ağac urduḡınca aña zārib
İşidürdi ağacdan iy muṣāḥib
- 2740 Dir idi *lā-taḡaf*²⁷⁹ yā ibn-i Mansūr
Zehī sır u zehī insān-ı mesrūr
- TENBİḤ**
Uyarı
- Gel iy daṣvā iden ıṣṣḳ u teḡabbub
Bu işde kime idersin taṣaccüb
- Aña mı kim çekerci bunca zaḡmet
Sözünden zerrece itmezdi ṣavdet
- Veyā aña ki bu sözi çomaḳdan
İşidüp çekmedi el merd-i Ḥaḳ'dan
- Muḡabbetde bu ḡod olmuşdı maḡlūb
Görünmişdi belālar kendüye ḡüb
- 2745 ṣAceb ol merde kim anı ururdu
Çomaḳda çünki bu ḡālī görürdi
- Zehī muḡkem yürek kim bu maḡālī
İşidüp dönmeye ḡoş ḡāle ḡālī
- 98b Göñüller var ḳara taṣdan ḳatıdur
Bunuñ gibi göñül cān āfetidür
- Göñül kim ḳasvet ile ola memlū
Ḳaçan anlar işāret sözünü o
- O'nu ceza evinden çıkardıklarında yüzi güneş gibi parlıyordu.*
- O'na üç yüz sopa vurdular; o yine vuranlara **ben Hakk'ım** derdi.*
- Sözünden dolayı hiç pişman olmadı; sözü söylemekten hiç bıkmadı.*
- O'na vuran her sopayı vurduğunda ağaçtan 'Ey dost' sözünü işitirdi.*
- Ya Mansurun oğlu, **korkma** ne güzel surlı ve ne güzel sevinçli insansın.*
- Ey aşk ve sevgiyi savunan, gel (bakalım) bu işde kimi sorguya çekersin.*
- O bunca eziyet çekmesine karşın sözünden en küçük bir dönüş yapmazdı.*
- O bu sözü sopadan işittiği halde bu Allah kulundan el çekmedi.*
- Benlik sevgide yok olmuştu; sıkıntılar kendine güzel görünmüştü.*
- O yiğite acaba kim vururdu; sopada bu durumu görürdü.*
- Bu nasıl bir yürek ki bu sözü işittiği halde durumu bu güzel duruma dönmez.*
- Göñüller var, kara taştan katıdır; bunun gibi göñül cana sıkıntılıdır.*
- Göñül kaskatı olursa o işaret edilen bu sözü nasıl anlayabilir!*

²⁷⁹ Taha, 20/21,67; Neml, 27/10; Kasas, 28/25,31...

قال الله تعالى ثم قست قلوبكم من بعد ذلك فهي كالحجارة او اشد قسوة .

Yüce Allah şöyle buyurdu: Sonra bunun arkasından yine kalbleriniz katılaştı, şimdi de taş gibi, ya da taştan da beter hale geldi...(Bakara Suresi, 74. Ayet)

	Dili şāfī bilür şaffet kelāmın Ne duysun albi atı Hak peyāmın	<i>Gönlü temiz olan güzel söz bilir; kalbi katı olan Allah'ın bildirisini ne duysun?</i>
2750	Hevāsı olanuñ göñli degül şāf İder şaffetde ancak bir uru lāf Derūnuñ şāf şanduñ ğīş u ğīldan Anuñ ün fārīğ olduñ ehl-i dilden	<i>Geçici isteklerle dolu olanın kalbi temiz değildir; ancak onun temizliği bir kuru sözdür. Gönlünü kin ve hileden arınmış sandın; onun için gönül ehlinden uzaklaştın.</i>
	تودل خود را چون دل پنداشتي جست و جوي اهل دل بكناشتي	
	İlāhī bir göñül ıl bize rūzī Ki sözi fehm ide hem ola sūzī	<i>Allah'ım bize sözü anlayıp hem onunla yanan bir gönül kısmet et.</i>
	Ki fazluñdan bulanlar sāz u sözi Olur söz anılamak anlara rūzī	<i>Senin bolluğundan saz ve sözü bulanlara sözü anlamak kısmet olur.</i>
2755	Hidāyet ırmese senden uluña Ayağın başmaya toğru yoluña	<i>Senden kuluna yardım ulaşmazsa; o kul doğru yola ayağını basamaz.</i>

averden-i Müdde ıyān-ı Manşūr-ı Hallāc-rā Bīdād

Mansur-ı Hallac'ın Asılmaya Getirilmesi

	Muadder olanuñ yodur zevālı Temāmıyla bulur her iş kemālı	<i>Kararlaştırılmış olan için kaçış yoktur; her iş sonunda gerçekleşir.</i>
	Murād-ı Hak ne işde olsa zāhir Odur aşık olana kār-ı fāhir	<i>Allah'ın isteği hangi işde görünüirse; aşık olana dđerli iş o olur.</i>
	Belā ayn-ı atādur bu nazarda Belā şabrı bulunmaz degme erde	<i>Bu gözle bakıldığında sıkıntı bağışlamanın görünmesidir; herkes sıkıntıya sabr edemez.</i>
	Nazar ıl imdi neyler merd-i Hallāc Diler kim iyliye dār üzre mirāc	<i>Bak şimdi, yiğit Hallac ne yapar? O ölüm agacına yükselmeyi ister.</i>
99a	2760 Döğülmekle dağı olmadı äre Bu kez azm itdiler aşmağa dāra	<i>Döğmek ona önlem olmayınca; bu kez onu asmaya karar verdiler.</i>
	Dirildi anda niçe biñ hālāy[?]ık Avām u şūfī vü maħmūr u ayık	<i>Binlerce köle, halk, sofi, sarhoş ve ayık onunla yaşam buldu.</i>

- 2765 *Şalın* şalınu giderdi dāra
 Ağır bendine itmezdi neẓāre
 Bu şalınmak ne içündür didiler
 Bu kārı itmede gön̄lũn ne diler
 Didi ħargāhı maʿşūka giderven
 Anuñ çün bu işi böyle iderven
 İrişdi dāra çünkim ʿizzet ile
 Uyup sürdi yüzini ħürmet ile
 Kōdı kendü ayağın nerdübāna
 Teveccüh kıldı Ĥallāk-ı cihāna
 2770 Didi erenler bunda miʿrāc
 Bulan ol şāhı olmaz ğayre muĥtāc
 Maĥām-ı ħurb olur anlara bu dār
 Görünmez gözlerũne hergiz aġyār
 Haĥĥ'ı gören ne baĥsuñ ğayre iy dost
 İrişen maʿzene ħācet aña post
 Dilerseñ rüz-ı rüşen-veş baĥasın
 Gerek benlik şeyin oda yaĥasın
 99b 2775 کرهمي خواهي که بفروزي چوروز
 هستی همچون شب خور ذا بسون
 Yaĥıldı çünki benlik nārı şevĥe
 İrişür cānuñ ol dem özge zevĥe
- Tüm alimler Allah'ın kanunlarına göre bildiri verdi.*
Dediler: ' Bu olayda bozgunculuk çıkmaması için bunu burada öldürün.'
O'nu ölüm ile sınav etmek yine zindandan çıkardılar.
Bağlanmış olduğuna aldırış etmeksizin salına salına ölüme giderdi.
Bu salınmak ne içindir dediler; bu işi yapmada gönün ne ister?
Sevgilimin yanına gittiğim için böyle davranıyorum.
Onuruyla ölüm ağacına ulaşınca ona saygıyla yüzünü sürdü.
Ayağını merdivene kendi koyup evrenin yaratıcısına yöneldi.
O an dediler: 'Bu durumun nedir? Burada bu örnek ne anlama gelmektedir?'
Dedi: 'Erenler bununla yükselir; o şahı bulan başka bir şeye gereksinim duymaz.'
Bu ölüm onlara yakınlık makamı olur; gözlerine hiçbir zaman düşman görünmez.
Ey dost, Allah'ı gören başka şeye bakar mı? Kaynağa ulaşan posta gereksinim duyar mı?
İsterseniz buna aydınlık bir gün gibi bakınız; benliği ateşe yakınız.
Çünkü benlik ateşi coşkuyla yakılınca; canın o an teklık sevincine ulaşır.

Çayırmazsın dağı rişteyle dāra
Belādan çāre bulmazsın firāra

İple asılmaya önem vermezsin; beladan kaçmaya önlem bulamazsın.

Belā bālī şunulmaz her mezāka
Meger kim Hāḫ ile bula ʿalāka

Her tat alana sıkıntı balı sunulmaz; bu Allahla yakınlık oluşturmuş olanlara (sunulur).

Münācāt Kerden Maṣūr Fuḍārā ʿAzze ve Celle

Mansur'un Allah'a -Aziz ve Yüce Olan -Yalvarışı

Teveccüh iyledi pes kıbleye ol
Hāḫḫ'a yüz dutdı ḳodı sağ ile şol

O kibleye doğru yöneldi; sağı solu bırakıp Allah'a yüz tuttu.

2780 Münācāta el açup didi iy Hāḫ
Yaradan ʿālemi sensin muḫāḫḫāḫ

Yalvarmak için el açıp dedi 'Ey Allahım, kuşkusuz alemi yaratan sensin.

Benüm her ḳāl u ḫālīm saña maʿlūm
Ne diyem olmaya zātuñda mefhūm

Benim her söz ve durumum senin bilgindedir; ne desem senin yanında anlaşılır.

Senüñdür ḳudret ü ḫikmet irādet
Kime kim diledüñ itdüñ hidāyet

Dileme, bilme ve güç senindir; kime dilersen onu doğruluğa ulaştırırsın.

İlāhī ḳapuña dutdum yüzümi
Ḳapadum cümle şuretden gözümü

Allahım, gözümü tüm yüzlere kapayıp yüzümü senin kapına çevirdim.

Muḳābil geldi Şiblī bī-teʿerrūf
Ḫitāb idüp didi kim mā't-taşavvuf

Şibli,onun karşısına sertçe gelip "tasavvuf nedir?" diye seslendi.

2785 Didi Maṣūr anuñ ednā maḳāmı
Budur kim uş göresin olma ʿāmī

Mansur dedi: 'Onun alçak makamı budur; kör değilsen bunu görürsün.'

Didi Şiblī nedür aʿlāsı anuñ
Nişānın bize vir ol bī-nişānuñ

Şibli dedi: 'Onun üstünü nedir? O belirsizlikten bize belirti ver.'

Didi yoḳdur saña yol ol maḳāma
Ki irmez kimseler bu iḫtişāma

Dedi: 'Senin için o makama yol yoktur; çünkü herkes bu yüceliğe ulaşamaz.'

Üşürdi ḫalk-ı ʿālem pes aña taş
Ġanī vü ʿāyil ü dānā vü evbaş

Zengin, yoksul, bilgili ve bilgisiz tüm halk O'na taş atmaya başladı.

100a Yaḡardı aña taş her bir yañadan
Şanasın yağmur inerdı semādan

Her bir yandan O'na taş yağmaya başladı; sanarsın gökten yağmur yağıyor.

2790 Bu aralıḳda Şiblī bir gül ile

Bu arada Şibli bir gül ile halkla birlikte O'na yöneldi.

- Aña remy iyledi halk ile bile
- 2795
- 100b
- 2805
- 2800
- Didiler kim nedür bu āh-ı bī-gāh
- Saña taş urdılar bunca halāyık
Tagayyur bulmaduñ iy cān-ı āşık
- Bu bir gülden ‘aceb kim iyledüñ āh
Bizi luṭfuñla kıl bu sırra āgāh
- Didi bilmez benüm hālūmi aḡyār
Anuñ çün taş atarlar baña tekrār
- Benüm āhum añadur bile hālüm
Ne yirden söylenür bile maḡālüm
- Degüldür atmalu bilürken ata
Keder isnād ide āb-ı hayāta
- Egerçi atduḡı bir güldür ammā
Degül cā’iz ola atmaḡ müsemmā
- Keserler pes anuñ destile pāsın
Virürler ya’ni fi’line cezāsın
- Tebessüm ider idi ol yüzi gül
Ene’l-ḡaḡda dili iderdi ḡulḡul
- Eli ḡanını hoş sürdi yüzine
İki ḡollarınuñ heb düpdüzine
- Didiler kim niçündür böyle bu kār
Bu sırruñdan iyle bize hem iş’ār
- Didi āb-dest aluram ḡan ile ben
Yunıldum çün Ḥüdā’ya cān ile ben
- Didiler ḡan ile cā’iz mi āb-dest
Kimesne oldı mı bu kāra hem-dest
- Didi ‘ışḡuñ iki rek’at namāzı
Demiyledür vuzūsınuñ cevāzı
- Gül ona dokununca ah etti; dediler: ‘ Bu yersiz ah da nedir?’*
- Ey aşık kişi, sana bunca insanın attığı taş vurduğunda hiç değişmedin.*
- Bu bir gülden niçin ah ettin; iyiliğinle bu sırrı bize bildir.’*
- Dedi: ‘Benim durumumu başkaları bilmediği için dumadan bana taş atarlar.*
- Benim ahım bu durumumu bilmeyenleredir ki sözümün nereden söylendiğini bileler.*
- Bilerek atıyor değiller; bilmiyorlar ki üzüntü ölümsüzlüğe götürür.*
- Attığı bir güldür ama açıkça atması doğru değildir.*
- Onun eli ve ayağını keserler; yani onun bu eylemini cezalandırırlar.*
- O yüzü gül gibi olan gültümserdi; **ben Allahım** diyerek dili dönerdi.*
- Elinin kanını güzelce yüzüne (ve sonra) iki koluna düzgün biçimde sürdü.*
- Dediler: ‘Bu işin sırrı nedir? Bize açıkla.’*
- Dedi: ‘Ben kan ile abdest alıyorum; çünkü can ile beden Allah’a (varırken) yıkıyorum.*
- Dediler: kanla abdest almak doğru mu? Hiç kimse böyle bir iş yaptı mı?*
- Dedi: ‘aşkın iki rekat namazı için abdestin uygun olanı kan ile alınandır.’*

Şahîh olmaz vuzûc̄ āb ile aşlā
Şalāt-ı ʿışk için iy merd-i dānā

*Ey bilge kişi, aşk namazı için suyla abdest
almak kesinlikle doğru olmaz.*

قال المنصور قدس سره ركعتان في العشق لا يصح وضوهما الا بالدم

*Mansur -Sırrı Kutsansın- dedi ki: "Aşkta iki reket vardır ki bunların abdesti ancak
kanla olur."*

Pes andan gūş u bīnīsin keserler
Hevā yolunda hem çün bād eserler

*Sonunda onun kulak ve burnunu keserler;
hava yolunda yel estirirler.*

İki çeşmini hem itdiler iḥrāc
Ene'l-ḥaḫ dir idi ol vech-i behhāc

*İki gözünü de çıkarırlar; ancak o güzel
yüzlü yine **ben Hakk'im** der.*

Ğırīv itdi temāmet ḥāşıla ʿām
Kim ağlar kimi sengle ider iḫdām

*Sonunda herkes çığlık attı; kimi ağlardı,
kimi taş atmayı sürdürürdü.*

Ḳıyāmet ḳopdı şankim ḫalkā iy yār
Ḥurūşa geldiler cümle bī-kibār

*Ey sevgili, sanki halka kıyamet koptu; tümü
birden çığlık kopardı.*

2810 Rivāyetde gelüpdür yüz biñ ādem
Dirilmişdi o dem iy cān-ı ḥurrem

*Ey sevinçli can, anlatılanlara göre yüz bin
insan gelmiş; o an hepsi yaşam bulmuştu.*

Kimi münkir kimisi ehl-i iḳrār
Kimi yār u kimi cehl ile aḡyār

*Bunların kimisi inanan kimisi inanmayan;
kimisi seven kimisi bilgisiz ve daha
başkaları...*

Kimi taş atmağa olurdu meşgūl
Kimi ağlardı niçün ola maḳtūl

*Kimi taş atmakla uğraştayken kimi niçin
öldürülüyor diye ağlamaktaydı.*

Kimini almış idi fiḳr ü ḫālet
Kimi iderdi fi'line nedāmet

*Kimini düşünce ve endişe alırken kimi
yaptığına pişmanlık duyardı.*

Zübānına bu kez itdiler iḫdām
Didi bir dem bu işde edüñ idām

*Bu kez diline dokundular; dedi: 'Bu işi
biraz daha sürdürün.*

2815 Münācāt idin ol zū'l-Celāle
Ki andan irüşür ḫalkā nevāle

*O yüce Allah'a yalvarın çünkü halka bağış
ondan ulaşır.'*

Bār-ı Diğer Münācāt Kerden-i Mansūr Ḥüdā-rā

Mansur'un Allah'a Diğer Bir Yalvarışı

Bu aḫvāl oldı çün aña muʿayyin
Ki ḫaḫ yolunda virdi dest ü pāyın

*Allah yolunda elini ve ayağını verince bu
durumlar O'na göründü.*

101a Ḳodı ḫalkı yüzün tutdı semāya

*Halkı bırakıp yüzünü göğe çevirdi; kesilmiş
ellerini dua etmek için açtı.*

- Kesilmiş ellerin açdı du‘āya
- Didi iy cümle ‘ālem pādişāhı
Bu kavme cennetüñde vir penāhı
- Senüñ çün çekdiler çok dürlü zahmet
İlāhī bunlara sen iyle rahmet
- 2820 Benüm hōd kesdilerse dest ü pāmı
Senüñ yoluñda itdiler bu nāmı
- Ve ger çeşmümi itdilerse iħrāc
Belāñ oklarına olmışdur umāc
- Eger başum keserlerse Hüdā’yā
Celālūñ manzarında olur ifnā
- Teninden başını pes itdiler dūr
Tebessüm ider idi olyüzi nūr
- Haqq’a cān-ı şerīfin kıldı teslīm
Kodı ‘āşıklar için rāh-ı ta‘līm
- 2825 Kaza topını meydān-ı vefāya
Sürüp ğark oldu envā‘-ı şafāya
- Her a‘zāsından avāz-ı **Ene’i-ħak**
İşidilirdi sem‘ ile muħakkaḳ
- Niçün olmaya ‘āşık böyle hayrān
Tecellī iylese ḳalbine cānān
- Aña kim āfitāb irdi ḳapudan
Geçer sāye hevāsından umudan
- İrişmez aña havf-ı rişte vü dār
Gören ‘ışkuñ yüzün ider mi inkār
- 2830 Tınāb-ı haymegāh-ı ‘ōmr-i Mansūr
Kırıldı naşr-ı Haqq’dan oldu manşūr
- Enāniyyet fenā bulmuşdı anda
Dolup iniyyet-i cānāne cānda
- Dedi: ‘Ey tüm alemin Padişahı, bu kavme cennetinde sığınacak yer ver.*
- Senin için çok eziyet çektiler; Allah’ım bunlara sen esenlik ver.*
- Benim kendi el ve ayaklarımı kesdilerse; bunu senin yolunda yaptılar.*
- Ve eğer gözlerimi çıkardılarsa; bunlar senin verdiğin sıkıntı oklarına hedef olmuştur.*
- Ey Allah’ım, eğer başımı keserlerse; o senin büyüklüğün karşısında yok olur.’*
- Sonunda başını bedeninden ayırırken o yüzü ışıklı gülümserdi.*
- Allah’a onurlu canını verdi; aşıklar için öğrenilecek yolu koydu.*
- Kaza topunu sözünde duranların alanına sürüp türlü sevinçlere ulaştı.*
- Kulak verildiğinde her organından kesinlikle **ben Allahım** sesi işitilirdi.*
- Sevgili aşığın kalbinde görüldüğünde; o bu duruma nasıl şaşkın olmaz.*
- Güneş ona kapıdan ulaşınca; o gölge isteğini ve ümidini bırakır.*
- Ona ipe gitme ve ölme korkusu ulaşamaz; aşkın yüzünü gören gördüğünü gizler mi?*
- Mansur’un ömür çadırının ipi kırılınca, ona Allah’ın yardımıyla üstünlük ulaştı.*
- Sevgilinin benliği canına dolunca; benlik onda yok olmuştu.*

- 101b   Ḳomıřdı kendüniñ benligini ol
            Ḳüdü benligine bulmuş idi yol   *O kendi benliğini bırakmış; Allah'ın benliğine yol bulmuştu.*
- İrişdi mevc-i deryā tā be-řahrā
            şadef şındı vü gevher oldu peydā   *Denizin dalgası ta karaya ulaştı; inci kabuğu kırıldı ve cevher ortaya çıktı.*
- şığırmaz desti deryā-yı muşarrer
            Ḳaçan küze olur aña berāber   *Eli bilinen denize sığdıramaz; onunla birlikte pek çok su testisi olur.*
- 2835   Sebū vü küze bir olmaz bu işde
            Başırdür bu aña göre sığışda   *Bu işte şarap testisiyle su testisi bir olmaz; bu ona göre birlikte denizdir.*
- Gelür her vādiden feryāda eřcār
            řebāt-ı kühı yel itmez niğü-sār   *Ağaçlar her vadiden yankılanmaya başlar; duran dağlardan aşağıya yel esmez.*
- Niçe cām iyledüm ol bādeden nüş
            Velī ifřā-i sırra itmedüm cüş   *O şaraptan pek çok içtim; ancak sırra ulaşamadım.*
- Kemāl oldur ki esrār ola pinhān
            Bile cāřık anı cānına cānān   *Olgunluk odur ki sırlar ortaya çıkabilsin; aşık da onu canına sevgili bilsin.*
- Dimişdür mihteri her dü cihānuñ
            Emīr ü piřivāsı evliyānuñ   *İki dünyanın da büyüğu, ermişlerin emiri ve öncüsü şöyle) dediştir:*
- 2840   Ḳazā-ı hācete idüñ i'ānet
            Serāyir ketmi ile bi-nedāmet   *Sırları pişmanlıksızın gizli tutarak; gereksinimlerin ortaya çıkmasına yardım edin.*
- O kim sırrını itmez dilde pinhān
            c'Acab mi ger olursa başı ğaltān   *Sırrını gönlünde gizlemeyenin; başı vurulursa buna şaşılır mı?*
- قال النبي ع.م استعينوا علي قضاء خوايجكم بكتمان سرائركم.
Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: İhtiyaçlarınızı giderilmesine dair sırlarınızı gizleyerek yardım isteyiniz.²⁸⁰
- Anuñ kim şodılar şalbünde esrār
            Dehānuña mühür urdılar iy yār   *Ey sevgili, onun için kalplerine sırları koyup ağızlarına mühür vurdular.*
- İşit sen Mesnevī'den bu beyānı
            Ola kim refc' ola gönlüñ gümānı   *Sen Mesnevī'den bu manayı işit; umulur ki gönlündeki kuşku kalkar.*
- Gümān İmān ile bir arada cemc'
            Olur mı iy yağından eviren şemc'   *Ey mumu sağlam yanan, kuşkuyula iman bir arada bulunur mu?*

²⁸⁰ Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

- 2845 Çü bunlar birbirine oldı ezdād
İkisi ura mı bir yirde bünyād
- 102a هرکز اسرار کار ابوجتند
مهر کردند و دهانش د و جتند
- Mühür ur ağzına iy t̄alib-i dīn
‘Avāma remz-i ‘ışkī itme tebyān
- Ki sığmaz kûzeye emvāc-ı deryā
Virilmez serçeye me’kûl-i ‘anqa
- Degül seg gerdenine incü lâyiğ
Rađīc ile bir olur mı mürāhiğ
- 2850 Kişiyē loğma qadince gerekdür
Nizām ehlerinden olmağ yigirekdür
- Ki tıfl-ı şīr-ğāre hem çü merdān
Yiyemez zevğ ile helvā vü biryān
- İder mi qavl-ı hağ her şahşa te’sīr
Qaçan loğma olur her murğa encīr
- برسماع راست هر کس چیر نیست
لقمهء هر مرغکی انجیر نست
- Boğazuña sığışmaz loğma’-ı kû
Ki var anı yemekde dürlü qorqū
- 2855 Şağın nūş iyleme sen ol şarābı
Ki vire fi’l ü qavlūne ħarābı
- Eger sensüz vireler saña anı
Qayurmazsın o dem cism ile cānı
- Olur var ile yoğ saña berāber
Qayurmazsın vücūdūn iy bürāder
- Dimezsın iy dirīgā nola ħālüm
Zevāle ire mi āğher kemālüm
- Bu zevğūn şerħine yoğ ħadd u pāyān
İşit kim nitdi Būlbüle Süleymān
- Çünkü bunlar birbirinin karşıtıdır; ikisi bir yerde bina edilebilir mi?
- Ey dine istekli, ağzına mühür vur; halka aşk gizemini açıklama.
- Çünkü denizin dalgası testiye sığmaz; serçeye anka yiyeceği verilmez.
- Köpeğin boynuna inci yakışık olmaz; süt emen çocukla yetişkin çocuk bir olur mu?
- Kişiyē lokma değerince gereklidir; düzeni sağlayıcılardan olmak daha iyi olmayı gerektirir.
- Süt yiyen çocuklar ve insanlar helva ve kebabı tadımlayarak yiyemezler.
- Doğru söz her kişiyē etkili olur mu? Herhangi bir lokma her kuşa incir olur mu?
- Büyük lokma boğazına sığışmaz; onu yemek için çeşitli korku oluşur.
- O şarabı sen sakın içme; çünkü eylem ve sözüne dağmıklık verir.
- Eğer onu sensiz sana verilerse; o an bedenine canın zarar görmez.
- Ey kardeş, (o an) senin için varla yok bir olur; bedenine zarar vermezsin.
- Ey önleyici, durumum ne olacak, olgunluğum sonunda yok mu olacak?, demezsin.
- Bu tadımın anlatımına sınır ve son yok; dinle, bak, Süleyman Būlbū’e ne yaptı.

‘Ahd-besten-i Bülbül Be-Terk-i Mey Pîş-i Süleyman ‘Aleyhi’s-Selām
Bülbül’ün Süleyman’ın - O’na Selam Olsun - Huzurunda Şarabı Bırakacağına Söz
Vermesi

- 102b 2860 Anuñ kim olmaya ‘ahde vuşūķı
 Hevā cāmından iĉer ol ğabūķı
 Ki mü’min olan olur ‘ahde vāfī
 Bulunmaz naķd-ı ‘ahde itilāfı
 Ki *men lā ‘ahdeleh lā dīne leh*²⁸¹ dūr
 Şıyan ‘ahdini hem dīni tebedür
 Velī ‘aķla olur bu iş mülāzım
 Degül ehl-i vālih bu yola ‘āzım
 İşit pes bülbül-i şūrīde ħālī
 Ki ‘ahdinüñ niye irdi me’ālī
- 2865 Bu ara didi söz aña Süleymān
 Dimişdi mey iĉüben olma sekrān
 Nazār kıll imdi ol murġ-ı muşābi
 Süleymān’a niĉe virür cevābı
 Didi iy sāye’-i Ĥaķ dü cihānın
 Cihān ‘adlūñ ile emn ü emānın
 Bu günden ideyin uş ‘ahdi muĥkem
 Ki mey nūş itmeyem iy şāh-ı ‘ālem
 Velī yok‘ışķ-ı gülde hiç ĉarārım
 Derūnumda dükendi iĥtiyārım
- 2870 Anuñ ‘ışķı mey iledür bu cūşum
 Daĥı günden güne artar ĥurūşum
 Sirişte oldı derd ile vücūdum
 Benüm dermān ile yoķdur küşūdum
 Mücedded olur ‘ışķı her seherġāh
 Gönülden tāze tāze bitürür ‘āh
- Kim ki verdiġi söze uymazsa; o istek kadehinden akşam şarabını iĉer.*
Ancak mümin olan verdiġi sözde durur; söz vermede aceleci olmaz.
Sözünde durmayanın dini yoktur; verdiġi sözden dönenin de dini yok olur.
Ancak bu iş akıllı olana gereklidir; şaşırılmışlar bu yola istekli deġildir.
Aşık Bülbül’ün verdiġi sözün manası nasıl ulaştı, bu durumunu dinle.
Burada Süleyman, O’na ‘şarap iĉip sarhoş olma’ demişti.
O sıkıntıya düşmüş kuşa bak ki Süleyman’a nasıl yanıt verir.
Dedi: ‘Ey iki dünyada da Allah’ın gölgesi olan dünya senin adaletinle güvendedir.
Ey dünyanın Şahı, bu günden sonra şarap içmeyeceğime kesin söz veriyorum.
Ancak gülün aşkında hiç kararım yok; içimde dayanma gücüm kalmadı.
Onun aşkı şarap iledir, bu coşum günden güne artıyor.
Bedenim üzüntüden zayıf düştü; benim ilaçla iyileşmem mümkün deġildir.
Her sabah aşkı yenilenir; gönülden yeniden yeniden ah çeker.

²⁸¹ Farklı lafızla, Acluni, A.g.e., C.2, s. 467 (H.Nu: 2984)

- Ne āhuma benüm vardır nihāyet
Ne ʿışkına anuñ haddiyle gayet
- Ezeldendür baña bu ibtilālar
Çonulmuşdur yolunda bu belālar
- 103a 2875 Belādur derdüme dermān u çāre
Belā rāhından iren irdi yāre
- Belā rāhına çün oldum havāle
Gerekmez özge niʿmetden nevāle
- Ben ol ʿāşık degil miyüm ki her gāh
Naşībümdür benüm āh-ı sehergāh
- Çıluram her nefesde niçe nāle
Şenālar okuram ol hoş cemāle
- Ki nālān iyleyen oldur özümü
Tolu āb iyleyen dāim gözümü
- 2890 Çaçan terk ide ol bāğ ile dāğı
Derünüm nāleden bulur ferāğı
- Dilüm lāl olur itmez ibtihāli
Gözüm huşş olur aķıtamaz zülāli
- Göñülde iylerem ʿışkıımı pinhān
Beni görmez cihānda kimse nālān
- Çıluram ʿaql ile çok ittifaķı
Ki kıoyam elden ol cām-ı revāķı
- Olam ʿahdüimde şābit ʿāķılāne
Kim egnüme hırķa-i şūfiyāne
- 2895 İdem tevbe olam sūfi-i şāfi
Dağı terk iyleyem ʿucb ile lāfi
- Ki böyle olur olan ʿahde vāfi
Sever ʿahdı olanı ol Muʿāfi
- Anuñ kim olmaz ʿahdine vefāsı
Muħabbetden anuñ yokdur şafāsı
- Benim ne ahuma son vardır; ne de onun aşkına sınıır.*
- Bu zorluklar bana eskiden bu yana verilmiş; yoluma bu sıkıntılar konulmuştur.*
- İlaç ve önlem derdimi artırır; sevgiliye ulaşan sıkıntılı yollardan geçerek ulaştı.*
- Çünkü sıkıntı yoluna koyuldum; bana nimetlerden bağış gerekmez.*
- Nasibi, her gün sabah vakti ah çekmek olan aşık ben değil miyim?.*
- Her nefeste nice nice inleyip o güzel yüze övgüler okurum.*
- Beni ağlatan ve sürekli gözümü yaşlarla dolduran odur.*
- O bahçeyle dağı nasıl bırakabilirim; gönlümün inlemesini yok edemem.*
- Dilim lal olup yalvarıp yakaramaz; gözüm yaş akıtamaz, kurur.*
- Aşkımı gönlümde gizlerim; dünyada benim ağladığımı kimse görmez.*
- O içki kadehini elden atabilmem için akılla çok sözleşme yaparım.*
- Akıllı bir biçimde sözümde durabilmek için sufilik hırkasını sırtıma alayım.*
- Tevbe edip temiz bir sufi olayım; kendini beğenmişliği ve sözü bırakayım.*
- Sözünde durmak isteyen ancak böyle durabilir; o Affedici sözünde duranı sever.*
- Kim verdiği sözde durmazsa; onun sevgiden yana sevinci olmaz.*

	Mükedderdür derûnı çok hevesden Muṭahhar olmamışdur lâ-yemes'den	<i>Gönlü heveslerle kararmıştır; temiz olmayan şeylerden temizlenmemiştir.</i>
	Azıtmışdur anı iğvâ-ı şeyṭân Görünmez çeşmine envâr-ı Raḥmân	<i>Onu azıtmış şeytan azıtmıştır; gözüne Allah'ın nurları görünmez.</i>
103b 2900	Şınmaz 'ahdın gerekdür aña kim dîn Bulur mü'min olan bu işde temkîn	<i>Dini olanın sözünden dönmemesi gerekir; mümin olan bu işde önlemini bulur.</i>
	Olur bu kâr ile mü'min münâfık Şaḫın îmānuñ iy merd-i muvâfık	<i>Ey uygun kişi, imanını koru çünkü bu işle mümin iki yüzlü olur.</i>
	Daḫı rüşen işitgil Muştafa'dan Ki virmişdür haber bu mâcerâdan	<i>Bu olayla ilgili bilgiyi veren; bu aydınlatıcı sözü, Mustafa'dan işit.</i>
	قال النبي عليه السلام اربع من كن فيه كان منافقا خالصا اذا ايمن خان و اذا حدث كذب و اذا عاهد غدر و اذا خاصم فخر	
	<i>Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münafık olur: emanet edilince hıyanet eder, konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğiinde sözünde durmaz, tartıştığıında kendini beğenir.²⁸²</i>	
	Buyurmuşdur Resûl-i Rabb-ı 'âlem Ki oldur müctebâ-ı cins-i âdem	<i>Alemin yaratıcısı (Allah)'ın peygamberi; insanların seçilmişsi buyumuştur:</i>
	Didi var 'âlemde çâr hâlet Münâfıkda olur her çârı müşbet	<i>Dünyada dört durum vardır ki her dördü de gerçekten münafıkta bulunur.</i>
2905	Bu çârı cem' ile iden berâber Olur hâliş münâfık ol muḫarrer	<i>Bu dördünü bir arada bulunduran kuşkusuz tam bir münafık olur.</i>
	Biri oldur ki ḳonulsa emânet Ṭama'dan ide ol şey'e hıyânet	<i>Biri, emanet konulduğunda aç gözlülükle onu korumaz köteye kullanır.</i>
	İkinci söyliye dâim yalanı Şanalar hoş kişi ya'nî kim anı	<i>İkincisi, yani kendini güzel sanmaları için sürekli yalan söyler.</i>
	Üçüncü olmaya 'ahdine vâfî Ola naḳz-ı 'uhûda inşirâfı	<i>Üçüncüsü, verdiği sözde durmaz; yaptığı anlaşmayı bozar.</i>
	Daḫı dördüncüsü olsa mühâşım Fücür ile ola ḫaşmına 'âzım	<i>Dördüncüsü de iki kişi arasında düşmanlık olduğunda; düşmanına ahlaksızca saldırır.</i>

²⁸² El-Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, es-Salih, Thk. Mustafa el-Buğa, Daru İbn Kesir, Beyrut, 1987, C.III, s. 1160, (H.Nu: 3007).

- 2910 Söge hem söyleye ya'nî fişādāt
Münāfīkdan bulunur bu ʿalāmāt
- Bu çār olsa kaçan bir kesde kāmīl
Olur hālīş münāfīk ol ğarāzil
- Eger dördüñ biri bulunsa iy yār
Nifāk ehlinden anda bir tamar var
- 104a Hüşüşā itmese ʿahde vefāı
Kaçan kesb ide merzāt-ı Hüdāyı
- Vefā kıl ʿahde imdī iy bürāder
Münāfīk olmadan kırtarasın ser
- 2915 Sever Hāq ʿahdine mūfī olanı
Yirer sūfī-i lā-yūfī olanı
- Şıyan ʿahd ile mīşāk olur aħmak
Takī olur bu kārı iden el-ħaq
- نقض میثاق وعهدو داز احمنیست
حفظ میثاق ووناکا رتنیست
- Şaқın ʿahduñı şıma iy bürāder
Vefā ehlüñi kıl kendüñe rehber
- Vefā ehli ider tođru sülūki
Bu yolda niylesünler leng ü lūki
- 2920 Ger olsa itikāduñ ayağı leng
Yidürür saña şeytān-ı ğabī beng
- İder cānuñı ol nīk ile meftūn
Olursın ıışķ-ı şeytān ile mecnuñ
- Unudursın dağı ʿahde vefāı
Göremezsın sirāc-ı Muştāfāı
- Kelāmından işit bend-i Hüdā'yı
Ola kim idesın ʿahde vefāı

Hem söyleyip hem söğer. (İşte) münafıkta bu özellikler bulunur.

Bu dört özellik bir kişide tam olarak bulunursa; o istekli katıksız münafık olur.

Ey sevgili, dördünden biri bulunursa; onda bozgunculardan bir damar var demektir.

Özellikle verdiği sözde durmazsa; Allah'ın rızasını nasıl kazanabilir!

Ey kardeş, münafık olmaktan kurtulmak istiyorsan şimdi verdiğin sözde dur.

Allah sözünde duranı sever; sözünde durmayan sofıyi yerer.

Sözünü ve antlaşmasını bozan ahmak; bu işin doğrusunu yaparsa yasaktan kaçınmış olur.

Ey kardeş, sakın verdiğin sözden dönme; sözünde duranları kendine yol gösterici edin.

Sözünde duranlar, doğru yoldadırlar; bu yolda aksağı topalı ne yapsınlar.

Eğer inancım ayağı topal olursa; anlayışsız şeytan sana bilmediklerini yaptırır.

O canını güzelce şaşkınlıştırır; böylece şeytan aşkıyla deli olursun.

Verdiğin sözü unutursun; Mustafa'nın ışığını göremezsın.

Allah'ın bağlayıcı sözünü işitirsen belki verdiğin sözde durursun.

قال الله ت.ع و اوفوا بعهدالله اذا عاهدتم ولا تنقضوا ايمانكم بعد توكيدها

Yüce Allah şöyle buyurdu: Bir de anlaşma yaptığınızda Allah'ın ahdini yerine getirin ve pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Allah'ı üzerinize şahid tuttuğunuz halde, nasıl olur da bozarsınız!...(Nahl Suresi, 91.Ayet)

	Buyurmuşdur kaçan kim idesin ʿahd Vefā-yı ʿahde iden cān ile cehd	<i>Ne zaman söz vererseniz, verdiğiniz sözü yerine getirmeye canla çalışınız.</i>
2925	Şımañ ʿahd-i Hüdā'ya olmañ ʿaşı Ki nārından bulasız tā hālāşı	<i>Allah'a verdiğiniz sözü bozup suçlu olmayınız; (yoksa) kurtuluşu ateşinde bulursunuz.</i>
	Hem itmeñ Haq yolında naqz-ı İmān Şımañ anduñuz idüp yaʿnī ʿişyān	<i>Allah yolunda da imanı bozuk olmayınız; yani karşı gelip andınızı bozmayınız.</i>
104b	Ki andı mü'minüñ olsa müekked Şıması cānını Haqdan ider red	<i>Müminin andı sağlam olur da bunu bozarsa kendisini Allah'tan uzaklaştırmış olur.</i>
	Qabül iyle Hüdā'dan gel bu pendī Tariqat yolunuñ olma levendī	<i>Allah'tan gelen bu öğüdü kabul edip bu (bozuk) yolun askeri olma.</i>
	Vefā iyle ʿuhūduña hemişe Şımağ anduñı itme saña pişe	<i>Verdiğin sözde her zaman dur; andını bozmayı kendine öncü etme.</i>
2930	Degül lāyık bu işler ehl-i dīne Vefādār ol iriş haqka'l-yakīne ²⁸³	<i>Bu işler din topluluğunu yakışık değildir; sözünde dur, doğruluğuna kuşku olmayan bilgiye ulaş.</i>
	Döken cürʿa vefā hākine her bār Kaçamaz şayd-ı devlet andan iy yār	<i>Ey sevgili, sözünde durma toprağına yükünün her yudumunu dökenden devlet avcısı kaçamaz.</i>
	جرعه بر خاک وفانکس که ریخت کی تواند صید دولت زوکر ریخت	
	Vefā ehli şafā bulur Hüdā'dan ʿAṭā vü hem liqā bulur Hüdā'dan	<i>Sözünde duranlara Allah'tan sevişçe ulaşır; yine Allah'tan bağış ve yüz bulur.</i>
	Cehāletle iden terk-i vefā'ı İder kendü revānına cefā'ı	<i>Bilgisizlikle verdiği sözden dönen; kendi gidişine eziyet etmiş olur.</i>
2935	Ne ekse hōd kişi anı biçiser Vefā ehli şarāb-ı haq içiser	<i>Kişi kendi için ne ekerse onu biçer; sözünde duranlar gerçek şarabı içerler.</i>
	Buyurmuşdur Hüdā yūfūne bi'n-nezr ²⁸⁴ Eger mü'min olanlar bunda çok bezr	<i>Allah, eğer mümin olanlar bunda çok tohum ekmişlerse; onlar verdikleri sözü</i>

²⁸³ Bkz. 'ayne'l-yakin, Tekasür, 102/7

²⁸⁴ İnsan, 76/ 7

İderler ya'nî 'ahde çok vefâ'ı
Öderler nezri itmezler riyâ'ı

Gerek dâim ri'âyet ola ma'hûd
Nitekim iyledi Sulţân-ı Maĥmûd

yerine getirirler buyurmuştur.

Yani verdikleri sözü en iyi biçimde yerine getirip adaklarını öderler, gösteriş yapmazlar.

Sözleşmeye sürekli uymak gerekir. Bakalım Sultan Mahmut ne yaptı.

Hikâyet-i Sulţân-ı Maĥmûd Raĥmetu'llâhi 'Aleyh

Sultan Mahmud'un - Allahın Rahmeti Üzerine Olsun - Hikayesi

Rivâyetde gelüpdür Şâh-ı Maĥmûd
Ki olmuşdı kıamu ef'âli maĥmûd

Anlatıldığına göre Şah Mahmut geldiğinde herkes onun işlerini övüyordu.

2940 Çeküp asker yürüdü bir ĥişâre
Kuşatdılar anı ez her kenâre

Asker çekip bir kaleye yürüdü; kaleyi her yanından kuşattılar.

105a Temâmet altı ay oldu mülâzım
Görüldi anuñ çün çok levâzım

Tam altı ay burada kaldıkları için gerekli olan yiyecek içecek gibi şeyler çokça harcandı.

Ėatı şevketlü idi gerçi ol ĥân
Sipâh u ĥayline yoĥ idi oran

Gerçi o Hakan çok büyüktü; askeri ve atları sayılamayacak kadar çoktu.

Bulumadı aña cidd ile çâre
Oñulmadı devâ itmekle yâre

Ona gerçek bir çözüm bulamadı; önlem almakla yara iyileşmedi.

Münâcâta dutup yüz didi iy Ėaĥ
Senüñ bir kıdretüñdür nüĥ muĥabbaĥ

Allah'a yüz tutup dedi: 'Ey Allah'ım, dokuz kat (gök) senin gücündendir.

2945 Musahĥardur elüñde her emâkin
Zebünuñdur kıamu seyyâr u sâkin

Her yer senin elinle sonradan yaratılmıştır; tüm gökler ve yerler (senin gücün yanında) güçsüzdür.

Cemâd u cân-ver baĥr u eĥâlîm
Senüñ emrüñle bulur cümle tetmîm

Canlı ve cansız (varlıklar), denizler ve karalar senin buyruğunla tamamlanır.

Bize fetĥ iyle yâ Rab bu ĥişârı
Ki mü'minler ide bunda kıarârı

Ey Allah'ım, müminlerin almaya istekli olduğu bu kaleyi bize aç.

Ėanimet mâli çoĥ olsa eger az
Virem nışfın senüñ yolına bî-âz

Ganimet malı ister az olsun ister çok; senin yoluna aç gözlülük göstermeksizin yarısını vereyim.'

Ėüdâ yolına çün nezr itdi ol şâh
Ne kıılır anuñ ile diñle Allâh

O Şah Allah yoluna adak adayınca Allah onun için ne yaptı, dinle.

2950 Görür ol gice kim bir merd-i beşşâş

O gece güler yüzlü bir kişi bir taşın kaleye coşkuyla vurduğunu görür.

- Hişāra darb ider şevk ile bir taş
Yıkulur urduğı cānib hemānā
İder mü'minler anı cümle yağma
- Vurduğı yer hemen yıkılınca; mü'minler onun tümünü yağma ederler.
- Gice gitdi vü oldı rüz u rüşen
Kuşandı tīg-i 'asker giydi cüşen
- Gece gidip gündüz ve aydınlık olunca; asker kılıcını kuşandı, cevşen giydi.
- İhāta iylediler ol hişārı
Hüdā'dan istediler 'avn u yārı
- O kaleyi kuşatıp Allah'tan yardım ve yakınlık istediler.
- Neye insān ola cān ile 'āzim
Ki anı virmeye Hāğ iy mülāzım
- Ey kuşatıcı, insan neye candan yönelir de; Allah onu vermez.
- 1955 Kuşūr istekdedür hāşā ki Allāh
Kāpusına varana sed ide rāh
- Kusur istekdedir, haşa Allah, kapısına varanın yoluna engel koyar mı!
- 105b Du'ā çüinkim kabūla oldı maqrūn
Yıkup feth iylediler anı ol gün
- Çünkü dua kabul edildi; o gün orayı yıkıp feth ettiler.
- Katı bī-had bulundı sīm ile zer
Dağı her cins-i esbāb iy bürāder
- Sayırsız gümüş , altın ve her tür eşya bulundu.
- Çeç idüp yıgdılar ol cümle mālı
Ne kıılır pādīşāha añla me'ālı
- Elde edilen malları bir araya getirip yıgdılar; Padişah'ın yaptığı açıklamayı dinle.
- Buyurdı iki bahş olsun bu emvāl
Ki bula niyyetüm bu işde minvāl
- Malın ikiye bölünmesini buyurdu; nitekim bu işte yolunu bulsun.
- 2960 Birini müsteħākka idüñ infāk
Hāzīnem mālına birini ilhāk
- Birini hak kazananlara verin; birini hazinem malına katın.
- Ki nezre itmiş olavuz vefā'ı
Sürüp toğru tarīk-i Muştāfā'ı
- Mustafa'nın yoluna doğru yönelip adağımızı yerine getirelim.

Men^c-kerden-i Vezīrān Sulţān Maħmūd-rā Ez-İfā²-i Nezr

Vezirlerin Sultan Mahmud'u Adak Adamaktan Alıkoymak İstemeleri

- İşitdi çünki bu emri vezīrān
Didiler iy şeh-i İrān u Tūrān
- Bu buyruğı vezirler işitince; Dediler: 'Ey İnan ve Turan'ın Şah'ı,
- Bunuñ tedbīrine harc oldı çok sīm
Hāzīne kalmadı evvelüñden nīm
- Bunun önlemi için çok gümüş harlandı; hazinede öncekinin yarısı bile kalmadı.

- Gerekdür leşkere hoş sîm-i vâfir
Ki ola hizmete her biri hâzır
- Her birinin hizmete hazır olması için askere çok gümüş gereklidir.
- 2965 Degül cā'iz ki bunca māl u genci
Yabāna ilte bir bölük dilenci
- Bir bölük dilencinin, bu kadar mal ve hazineyi yabana atması doğru mudur?
- Ḥazīne olmasa serverlik olmaz
Eli boşla cihānda erlik olmaz
- Hazine olmasa başkanlık olmaz; boş elle dünyada erlik olmaz.
- Niderler bunca mālı bu mesākin
Ki faqr olmuş ola bunlara āyīn
- Bu kadar malı kendilerine yoksulluğu tören edinmiş bu yoksullar ne yapacaklar.
- Selāṭīne olur lāzım zer ü sîm
Sipāha ideler tā anı taḫsîm
- Altın ve gümüş askerlere bölüştürülmek üzere sultanlara gerekli olur.
- Anı kim ḥaḫ ide faqr ile pāmāl
Ġanī mi ola virmekle aña māl
- Onu kim yoksullukla ayak altına almayı hak ederse; ona mal vermekle zengin mi olacak.
- 106a 2970 Eger başıtse rızkı Ḥaḫ 'ibāda
İderdi her biri cür'et fesāda
- Eğer Allah kuluna rızık kapısını açsaydı; bunların her biri bozgunluğa cesaret ederdi.

ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا في الارض الاية.
Eğer Allah rızık kullarına bol bol verseydi, mutlaka yeryüzünde azgınlık ederlerdi.
(Şura suresi, 27. Ayet)

- Velākin ḥikmet ile ider icṭā
Kimin dervīş ider kimin tevvābā²⁸⁵
- Ancak hikmetle verir; kimini derviş, kimini tevbe edici yapar.
- Bu güne oḫudılar çok füsūnı
Taḥayyür aldı şāh-ı zü-fünūnı
- Bu güne çok büyüler okuduklarından; bilginler Şah'ını derin düşünce aldı.
- Müşāvere Kerden-i Sulṭān Maḥmūd Dervīş-i Müsāfir-rā**
Sultan Mahmud'un Konuğu Derviş ile Görüşmesi
- İderken şeh gönülde fikri tekrār
Görür yol üzre bir dervīş-i bī-kār
- Şah gönülde düşüncesini tekrar ederken; yol üzerinde işsiz bir derviş görür.
- Gider tenhā dutup toḫrı ṭarīḫi
Ne yārı var bu yolda ne refīḫi
- Doğru yolu tutup yalnızca gider; bu yolda ne sevgilisi ve ne de arkadaşı vardır.
- 2975 Buyurdi iylediler anı hâzır
Ki bir dem ola anuñla müşāvir
- Onunla bir an olsun görüşebilmek için buyurup onu yanına getirdi.

²⁸⁵ “tīvābā” şeklinde harekeli.

- Ġarazsız dilden isterdi cevābı
Anuñ çün okudı ol bā şavābı
- İrişdi çünki öpdı cāy-ı hıdmet
Hiṭāb itdi aña ol kān-ı himmet
- Didi ‘ahd itmiş idüm ben Hüdā’ya
Ki her ne cem^c olursa bu araya
- Virem Haḡ yolına nişfinı anuñ
İdem hoş hatırın bāy u gedānuñ
- 2980 Beni men^c itmek isterler vezīrān
Ḥazīne ihtiyācın idüp i‘lān
- Ne tedbīr idelüm di gel bu işde
Ne cānib dutalum hem revīşde

Amaçsız gönülden yanıt vermesini isteyip onun için bu doğruluktan anlattı.

Hizmet yerini öptüğü için ona ulaştı; o himmet edici (hakan) ona seslendi.

Dedi: ‘Ben Allah’a söz vermiştim, burada her ne kadar (mal) birikirse;

Onun yarısını Allah yoluna verip zengin ve yoksulun durumunu güzelleştireyim.

Vezirler hazinenin gereksinimini öne sürerek, bana engel olmak istiyorlar.’

Gel söyle, bu işe nasıl bir önlem alalım; hem yönümüzü hangi yola tutalım.

Cevāb-ı Dāden-i Dervīş Şāh-rā ve ‘Itāb Kerden-i Ū Vezīrān-ı Ḥod-rā
Şah’ın Derviş’e Cevap Vermesi ve Kendi Vezirini Azarlaması

- 106b Didi dervīş iy şāh-ı muzaffer
Hüdā olsun saña her işde yāver
- Yoğ iken var iden bu kā’inātı
Aña muhtāc idüpdür mümkinātı
- İderler her biri dürlü recā’ı
Virür hācetleriñe Haḡ revā’ı
- 2985 Senüñ de var mı hācetüñ katında
Ümidüñ bitti mi yā ḡazretinde
- Eğer bitdiyse andan heb murāduñ
Yoğ ise aña ayrıḡ istināduñ
- Ne lāzımdur bu mālı itmek isrāf
Ḥazīneñ ḡod bunuñla olur ez‘āf
- Velī açıḡsa bāb-ı ihtiyācuñ
Bulursa şıḡhat anuñla mizācuñ
- Gerekdür durasın ‘ahduña iy şāh
Sever vāfı olanı ‘ahde Allāh

Derviş dedi: ‘Ey zafer kazanmış Şah, Allah sana her işde yardımcı olsun.

Bu evreni yoktan var eden; varlıkları ona gereksinimli etmiştir.

Her biri değişik biçimde yalvarır; gereksinimlerine Allah uygun olanı verir.

Senin katında da gereksinimin var mı? ya da makamından ümidin kestir mi?

Eğer ondan isteğin tümden bittiyse; ona bundan sonra güvenin yoksa;

Bu malı dağıtmaya ne gerek var; hazinen bununla iki kat daha artar.’

Ancak gereksinim kapısı açıḡsa; yaradılışın onunla sağḡlık bulacaksınız;

Ey şah, verdiğin sözde durman gerekir, Allah sözünde duranı sever.

- 2990 İşitdi řāh çün kim bu cevābı
Vezīre iyledi muħkem ‘itābı
- Hakan çünkü bu yanıtı işitince veziri iyice azarladı.*
- Didi iy cehl ile dūnyāya mağrūr
řeyātīn iyledi Ĥaħ’dan sizi dūr
- Dedi: ‘Ey bilgisizce dūnyaya aldanan, řeytan sizi Allah’tan uzaklařtırdı.*
- İşitmez sem‘iñüz toğru kelāmı
Hevā-yı nefsiñ oldu gör ğulāmı
- Kulağınız doğru sözü işitmiyor; nefsin istekleri dinle bak ne oldu:*
- Sizi ğāfil idüpdür sevgü-yi cāh
Görünmez çeřmüñüze öñdegi çāh
- Sizi yer sevgisi bilgisiz ettiği için gözünüze önünüzdeki çukur görünmez (oldu).*
- Bu fānī ‘ālemüñ çün yok beķāsı
Buña meyl itmez illā ķalbi ķāsī
- Bu geçici dūnyanın sürekliliđi yok; kalbi katı olandan başkası buna yönelmez.’*
- 2995 Çeç olmuş mālūñ üstine sürüp raħş
Buyurdu itdiler atı iki baħş
- Yığılmış malın üstüne at sürüp (mal yüklü) atın ikiye bölünmesini söyledi.*
- Birin ender ĥazīne itdiler derc
Birini müsteħaķ olanlara ĥarc
- Birini hazine içine kattılar; birini de hak etmiş olanlara harcadılar.*
- 107a Vefā itdi temāmet ‘ahdine řāh
İder böyle olanlar Ĥaħ’dan āĝāh
- Hakan verdiği sözü yerine getirdi; böyle olanlar Allah’tan bilgilenmiş olurlar.*
- Anı dervīř-i reh-rev kıldı irřād
Sen anı gel vefāda idin üstād
- Onu yolcu olan derviş bilgilendirdi; sen gel, onu söz verme konusunda öncü edin.*
- Güzāfen iyleme degme işe ‘ahd
İderseñ kıł vefāsına anuñ cehd
- Her işe söz olsun diye söz verme; eğer verirsen onun gereğini yerine getir.*
- 3000 Seni aldamasun nefis ile řeytān
Vefāda iyleme cehl ile keslān
- Seni nefisle şeytan aldatmasın; söz vermede bilgisizlikle tembellik etme.*
- Vefā ğüftārına yok ĥadd u pāyān
Süħan esbin sürelüm tā Süleymān
- Söz verme, sözüne sınır ve son yok; söz atını ta Süleyman’sürelim.*
- ‘İtāb-kerden-i Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām Murĝān-rā**
Süleyman ‘ın -O’na Selam Olsun - Kuşları Azarlaması
- Süleymān-ı nebi mīr-i cihāndār
Çü bülbül ĥālını añladı tekrār
- Dūnyanın hakanı Süleyman Peygamber, bülbülün durumunu hemen anladı.*
- Nüvāziř kıldı aña līnet ile
- Ona yumuşaklıkla okşayışta bulunup saygı gösterip incelikte bulundu.*

- Telattuf iyledi çok hürmet ile
- Didi kuşlara iy murğān-ı pervāz
Tolupdur sineñüz bā-ḥıṣm u bā-āz
- 3005 Kūdūret almıṣ iç ile tıṣıñuz
Hevā ider ḳamu erkek diṣıñüz
- Degül iken bülbül-i şūrīde ḥāzır
Şikāyet andan itdūñüzdi vāfir
- Kimiñüz itdūñüz siḥr aña isnād
Kimiñüz niçe cürm ü niçe ifsād
- Kimiñüz ḳaldūñuz mecnūna mensūb
Kimiñüz ʿaybına ḥaddıyla maʿyūb
- Olur ḡaybetde siz her biriñiz şır
Şıyurduñuz anuñ ḳatline şimşır
- 3010 Çü ḥaṣm irdi ḥuzūra gitdi ḡaybet
Yalanuñuz düṣürdi size heybet
- 107b Ki تنها ḳāziya varsa bir ādem
Gelir ḳāzīden ol ṣādān u ḥurrem
- Ve illā daʿvācı varsa berāber
Olur ḥaḳ üzere olanlar muṣaffer
- Yaḳın olur ucu dāim yalanuñ
Uyurken ḳuyruḡın başma yılanuñ
- Ki uyandūḳda olursın gezīde
Yalanı iyleme imdi güzīde
- 3015 Ki duyulduḳda olursın periṣān
Ḥazer ḳıl olmayasın tā peṣīmān
- Daḡı her müʾmini kim idesin yād
Söze eylik ile uranda bünyād
- Nifāḳ ehlinden olur ol kiṣi kim
Ol ḡaybetde insān-ı müzemmin
- Kuşlara dedi: 'Ey uçan kuşlar, gönlünüz düşmanlık ve aç gözlülükle dolmuştur.*
- İçinizi ve dışınızı kaygı almış; tüm erkek ve dışınız isteklerinize uyarınız.*
- Aşık olmuş bülbül burada yokken; ondan çokça şikayet ettiniz.*
- Kiminiz ona büyücü, kiminiz çok suçlu ve çok bozucu dediniz.*
- Kiminiz delilikle ilişkilendirdiniz; kiminiz suçunu sınırsızca ayıpladınız.*
- Her biriniz arkasında konuşarak aslan kesilip onun katledilmesi için kılıç sıyrdınız.*
- Düşman gelip arkadan konuşma ortadan kalkınca; yalanınız sizi endişelendirdi.*
- Bir insan kadıya yalnız olarak varsa; o kadıdan mutlu ve sevinçli olarak gelir.*
- Ancak birlikte davacı varsa; haklı olanlar davayı kazanırlar.*
- Yalanın ortaya çıkması sürekli yakındır; uyuyan yılanın kuyruḡuna basma.*
- Çünkü uyanınca yılan tarafından ısırılırsın; şimdi yalanı seçici olma.*
- Çünkü duyulduğunda perişan olursun; ondan sakın ki sonunda pişman olmayasın.*
- Bundan böyle bir mümini anarken söze iyilikle temel vur.*
- Kim ki ara bozuculardan olursa; o arkada konuşmakla aşağılık insan olur.*

- İde medh âdemi kendü yüzine
Velî ğaybetde ta'n ide sözine
- Degüldür mü'mine lâyıķ mesāvī
Ki şeytāna ider özin müsāvī
- 3020 Ne âdemde ki olsa kizb ü ğaybet
Olamaz ol kişi maķbül-ı ħâzret
- Velā yağteb**²⁸⁶ didi nehyinde Allāh
Yime insān etini olma bed-ħvāh
- İnsanı kendi yüzüne karşı öve; ancak arkadaşan konuşma konusunda sözüne dikkat ede.
- Kötülükler mümine yakışmaz çünkü özünü şeytana eşitlemiş olur.
- Hangi insanda yalan ve dedikodu olursa; o kişi saygınlık kazanamaz.
- Allah yasaklamasında **dedikodu etmeyin**, yine insan etini yiyip kötü olmayın. dedi.
- قال الله ت.ع و لا يغتب بعضكم بعضا ايحب احدكم ان يأكل لحم اخيه ميتا .
Yüce Allah şöyle buyurdu:...Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerini arkasından çekirtmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun...(Hucurat Suresi, 12. Ayet)
- Buyurmuşdur ķamu ħalkuñ ulusı
Ĥabībi sevgüliši baĥtulusu
- İderken **leyletü 'l-isrā**²⁸⁷ da seyrān
Görürken anda niçe dürlü bürhān
- Gözüm bir ķavme tuş oldu berāber
Baķır dırnaķları vardur serāser
- 108a 3025 Yırarlar dırnaĝile tenlerini
Aķıdur her biri kendü ķanını
- Bu iş bunlara kār olmuş hemişe
Ezelden şanasın olmuşdı pişe
- Didüm Cibril'e ol dem iy ķarındaş
Ne ķıldı dünyāda bu ķavm-ı evbāş
- Ki oldılar bu derdüñ mübtelāsı
İrişdi bunlara Ĥaķķ'ıñ cefāsı
- Didi bunlar iderdi ħalkı ĝıybet
Mesāvī ehli idi hem mezemmet
- 3030 Luĥümü nasıl yirlerdi cihānda
- Tüm halkın ulusu, sevgilisi, kısmetlisi buyurmuştur:
- Mirac gecesinde** gezinirken orada pek çok deliller görür.
- Gözüm, baştan başa bakır tırnakları olan bir kavme takıldı.
- Tırnakla derilerini yararak her biri kendi kanını akıtır.
- Bu iş bunlara sürekli uğraş olmuş; sanarsın ki öncesinden alışkanlık olmuş.
- O an Cibril'e dedim: 'Ey kardeş, bu aşāĝılık kavim dünyada ne yaptı;
- Ki bu sıkıntının düşkünü oldular; bunlara Allah'ın eziyeti ulaştı.'
- Dedi: ' Bunlar halkı arkadaşan çekirtiren kötülerden ve alçaklardandılar.
- Dünyada lokumu yedikleri gibi bu zamanda

²⁸⁶ Hucurat, 49/12

²⁸⁷ İsrā, 17/1

‘Azāba düşdiler pes bu zamānda da (böyle bir) eziyete düştiler.’

قال النبي صلي الله عليه و سلم لما عبر بي مررت بقوم لهم اظفار من نحاس يخمشون وجوههم و صدورهم فقلت
من هؤلاء يا حبر ايل فقال هؤلاء الذين يأكلون لحوم الناس فيقعون في اعراضهم

*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: (Rabbime) götürülürken bir kavmin yanından geçtim. Bunların bakırdan tırnakları vardı, yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı. Ey Cebrail, ‘bunlar kim?’ dedim. ‘Bunlar kardeşlerinin etini yiyip amaçlarına ulaşanlar’ dedi.*²⁸⁸

Şaşkın imdi dilüni iy müselmān
Ki şoñra olmayasın çok peşimān

Ey Müslüman, şimdi dilini sakın ki sonra çok pişman olmayasın.

Mesāvī söyleme perhiz iyle
Dilüni zıkr-i Hakk’a tiz iyle

Kötü söyleme bundan sakın; dilini Allah'ı anarak konuşur.

Ne işşı saña iy merd-i mümeñhen
Yaramaz didüğüñden kimse’i sen

Ey eziyeti yüklenen kişi, başkasının kötü dediğinden sana ne.

Yaramaz sen seni bil cümle’i nık
Bu hū ile olursın Hakk’a nezdik

Sen kendini kötü bilip, herkesi iyi bilersen; bu davranışınla Allah'a yakın olursun.

3035 Büyük ‘illet senüñ cānuñda iy hār
Kemāl añladuğūñdur sende her bār

Ey diken, büyük kötülük senin özündedir; olgunluk, sendeki her yükü anlamandır.

علتي بد ترزپندار حمال
نست اندر جانت اي مغرور و ضال

108b Ço zannı zan ile bitmez işüñ
Yağine irmek eyle kār u kişüñ

Sanmayı bırak, sanmayla işin bitmez; işini ve dinini birbirine yakınlaştır.

İdersen zan eyü zan iyle bārī
Yüzinde bitmeye anuñ ğubārı

Sanıda bulunursan hiç olmazsa iyi sanıda bulun ki yüzünde onun tozu kalmasın.

Ki *hüsñü’z-zanni min hüsni’l-‘ibāde*²⁸⁹
Buyurdu ol resül-i rü ğüşāde

Çünkü yüzü açık Peygamber, İyi düşünce ibadetin güzelliğindedir buyurdu.

3040 ‘Amel kıl bu hādış ile bürāder
Cihānda bulasın tā ‘izzet ü fer

Ey kardeş, dünyada saygınlık ve güç bulmak istiyorsan; bu hadise göre iş yap.

Ĥacil olmayasın āher işüñden
Küdüret görmeyesin cünbişüñden

İşin sonunda utanmıyasın; yaptıklarından kaygı görmeyesin.

²⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, Müesseretü Kurtubb, Mısır, Tsz, C.III, s.224 (H.Nu: 13364)

²⁸⁹ Acluni, A.g.e., C.1, s. 430, (H. Nu: 1143)

Yaramaz şandugũ şāyed ola nīk
Yüzüñ k̄ara ola kiz̄b ile çün dīk

*Kötü sandığım eğer iyi olursa; o an
yalanla yüzün kara olur.*

Nitekim bülbülü zemm itdi murğān
Şoñında kendüler oldu peşīmān

*Nitekim kuşlar bülbülü yerdiler; ancak
sonunda kendileri pişman oldular.*

Mişālin bunlaruñ bil iy piyāde
Mişāl gürbedür hem mūş u bāde

*Ey yürüyen, bu örneği anla; örnek kedi, fare
ve şaraptır.*

Hikāyet-i Mūş u Gürbe Fare ile Kedinin Hikayesi

3045 Meger bir gece bir mūş-ı belālu
Gezerdi her yañaya zevk arayı

*Meğer bir gece bir kaygılı fare; tadımlık
aramak için her yana gezerdi.*

Tecessüs iderek buğday ile cev
Gice evden eve olmuşdı reh-rev

*Buğda ve arpa araştırmak için gece evden
eve yol alıyordu.*

Gezerken hāne-i hāmmāre irdi
Delükden sürtüben şahnına girdi

*Gezerken şarapçının evine vardı; delikten
sürterek avlusuna girdi.*

Ṭolu hamr ile gördi bir niçe hum
Derünından göneldi hırş-ı gendüm

*Şarapla dolu pek çok küpü görünce
gönlünden buğday isteği bir yöneliş oldu.*

Bir iki cür'a itdi bādeden nūş
Cihānuñ varlığın kıldı ferāmūş

*Şaraptan bir iki yudum içince dünyanın
varlığını unuttu.*

3050 Gidüp havf-ı derūnı irdi banlık
Özinden şanki maḥv oldu sıçanlık

*Gönlündeki korku gidip ululanma geldi;
sanki sıçanlık özünden yok oldu.*

109a Gerüp gögsin didi şīr-i cihānum
Benüm merdānalıkda bī-nişānum

*Göğsünü gererek dedi: 'Dünyanın
aslanıyım, ben yiğitlikte nişansızım.*

Baña erlükde kimdür ola hemtā
Çeke yayum izüme yā başa pā

*Bana erlikte kim eş olabilir? İzime yay
çekecek yada ayağıma basacak (kim
olabilir.)*

Eger ʿālim ola cümle zirih-pūş
İdeler erlügi bu dem ferāmūş

*Eğer tüm çelik elbise giymiş olanlar bilgin
olsa; bu an erliği unuttur.*

Cihānı fetḥ idem bā darb-ı şimşīr
Uram her cānavar boynuna zencīr

*Kılıç darbesiyle dünyayı kurtarıp her
canavarın boynuna zincir vurayım.*

3055 Şığışmaz ʿaskerüm tağ ile taşa
Kim ola kim benümle ol şavaşa

*Askerim dağla taşa sığmaz; benimle
savaşacak kim olabilir!*

- Çetük kimdür ki kol şala öñüme
Dağı ol fareler şaydını uma
- Buyuram rüz-ı öşründeki müşān
Aşalar anı dāre zār u giryān
- Bıyıkların serāser heb yolalar
Kesüp kıynaqların oda şalalar
- Sıçanlar heb cihānda ola āzād
Çetükler kıllalar bendümde feryād
- 3060 Bu resme söylenürek ol delü müş
İderdi nāra urup dem-be-dem cüş
- Kim oldı bu cihān içinde dilşād
Ki berk-i ıyşını şoldurmadı bād
- Kime virildi bu ʿālemde meʿmül
Kim aher olmadı zecr ile maʿzül
- Kaḫā ile irişdi gürbe nāgāh
Didi iy gāfil ü şūrīde gümrāh
- Nedür bu itdügün beng-i ḫayālī
Ki yoḫ bu sözlerün aşlā meʿālī
- 3065 Seni zecr ile zincīre urayın
Siyāsetle kılaḫunu burayın
- 109b Kim imiş bilesin şīr ü bahādır
Kim imiş hem vurup dutmaḫa kıadır
- El urup dutdı anı yaḫasından
Çeküp indürdi benlik nāḫasından
- Ġazabla bir niçe şıḫdı şızırđı
Kılaḫını dişi birle aşırđı
- Görür çün fare kendin böyle ʿāciz
Şapıtdı hirreye yalvarmaḫa iz
- Kedi de kim ki önüme kol salıp da fareleri
avlamayı umsun.*
- On günde bir fareler gelip onu gözyaşı ve
inleme içinde ölüm ağacına asalar.*
- Bıyıklarını baştan başa yolalar; bıyıklarını
kesip ateşe atalar.*
- Dünyadaki bütün sıçanlar özgürlüğe
kavuşa; kediler tuzakıma düşüp inleyeler.'*
- Bu durumda o deli fare söylenerek yer yer
çoşup yüksek sesle bağırdı.*
- Kim ki bu dünyada gönlü sevinçli olduysa;
yaşam gücünü rüzgar solduramadı.*
- Kime bu dünyada ümit verildiyse; sonunda
zorlamayla işinden çıkarılmadı.*
- Kazayla kedi birden varıp dedi: 'Ey dalgın
ve tutkunlukla yolunu şaşırılmış,*
- Bu sözlerin kesinlikle anlamı yok; bu
yaptığın düşsel sarhoşluk nedir?*
- Seni zorla zincire vurup kurnazlıkla
kulağını bükeyim.*
- Aslan ve yiğit kimmiş, vurup tutmağa gücü
yeten kimmiş anlayasın.*
- El vurup onu yakasından tuttu; çekip
kendini üstün görme noksanlığından
indirdi.*
- Eziyetle birkaç kez sıkıp suyunu çıkardı;
kulağını dişiyile ısırdı.*
- Fare kendini böyle güçsüz görünce; sözü
değişip kediye yalvarmaya başladı.*

Lābe Kerden-i Mūş Gürbe-rā
Farenin Kediye Yalvarması

- 3070 Didi luṭf iyilegil iy mīr-i ūrān   *Dedi: 'Ey asrlanların başı bana iyilik et, beni bu an üzüntülü ve gözü yaşlı etme.*
Beni kılma bu dem ğamgīn ü giryān
- Baṅa zulm itme ben bir za'īfem   *Ben güçsüzüm bana eziyet etme; dünyaya bir bak ne kadar zayıfım.*
Nazar kıl 'āleme kim key naḥīfem
- Ne cismüm var getüre zaḥma ṭākat   *Sıkıştırmaya güç yetirecek bedenim mi var; eziyet yükü getirecek boyum mu var?*
Ne ḳaddüm var getüre bār-ı miḥnet
- Za'īfem olmaya hīç benden ez'af   *Güçsüzlük bende iki kat daha artmışken benden hiç daha çok güçlülük beklenebilir mi?*
Ki za'if olmuşdur bende muzā'af
- Yoğ isem ben cihānda var iseñ sen   *Dünyada ben yoğum, sen varsın; bağışla çüñkü sen iyi iş yaparsın.'*
Kerem kıl çüñki nīkū-kārsın sen
- 3075 Ḥarābāt içre dāim niçe zindān   *Harabeler içinde nice karanlık yerlerde sarhoşlukla boşuna bağırırlar.*
Olurlar sekr ile bī-hūde gūyān
- Şıgışmaz sözleri rāh-ı nīzāma   *Sözleri düzenli yola sığmaz; onlar yüce dostlara korku verebilir mi?*
Ne bāk anlardan aṣḥāb-ı kirāma
- Bir iki söz didümse ser-ḥoşāne   *Sarhoşlukla bir iki söz dedimse; kanımı içmen doğru mu?*
Revā mı idesin ḳanım zevāne
- Ki 'aql elden gider mest ola er   *İnsanın aklı başından gidip sarhoş olduğunda iyi ve kötü birlikte yanında olur.*
Olur yanında nīk u bed berāber
- Dökerseñ zecr ile ḳanım revādur   *Zorla kanımı dökersen yeridir; eğer affedersen iyiliğin ve bağışındır.*
Ve ger 'afv iyleseñ luṭf u 'aṭādur
- 110a 3080 Ḳodum baş ayağūña yoḳ firārum   *Ayağına baş koydum, kaçacağım yok; seçimimi sana bıraktım.*
Saña teslīm ḳıldum iḥtiyārum
- Daḥı ūimden gerü bende olayın   *Bundan sonra senin kölen olayım; istersen evde, istersen dışarıda olayım.*
Ger evde ger beyābanda olayın

Cevāb Dāden-i Gürbe Mūş-rā
Kedinin Fareye Cevab Vermesi

- Didi çok söyleme iy mūş-i bī-ḥūş   *Dedi: 'Ey kötü fare, çok konuşma; pek çok kez bilgisizce coştun.*
Niçe bir cāhilāne idesin cūş

- Hılâf-ı şer' için içdüñ şarābı
 Elüñle başuña sepdüñ türābı
Kanunlara karşı çıkmak için şarabı içip toprağı elinle başına septin.
- Revādur ger seni katl iyliyem ben
 Azıtduñ çünkü cehl ile yoluñ sen
Benim seni öldürmem yerinde olur; çünkü sen bilgisizce yoldan saptın.
- 3085 Şer'at hürmetin şalduñ yabāna
 Seni aldadı bir kıru fesāne
Kanunlara saygınlığı bir yana atıp kuru bir efsaneye aldandın.
- Elümden şanma bugün kırtulasın
 Görisersin bugün fi'lüñ cezāsın
Bugün elimden kurtulacağını sanma; bugün yaptığının cezasını göreceksin.
- Baña pend itdi bir üstād-ı nıgū
 Ki virür pendi anuñ cāna hoş bū
İyi bir bilgin bana öğüt verdi; onun öğüdü cana güzel koku verir.'
- Didi çünkü hüşümet ola peydā
 Olursuñ kuvvet ile fi'le hemtā
Çünkü dedi: 'Düşmanlık ortaya çıktığında; eylemin gücüne denk olur.
- Ola hüşmuñ dağı için pışe 'āciz
 Emīn olmak didi olmaya cā'iz
Düşmanın iş yapamayacak kadar güçsüz bile olsa; güvenmek uygun olmaz, dedi.
- 3090 Ki şāyed bir gün ola ol büyüye
 Düşüre cānuñı dürlü kıuyuya
Bir gün olur ki o büyüyle canını türlü kıuyuya düşürür.'
- Ben itmeme pend-i üstādı ferāmūş
 Baña ol pend olupdur halka der-gūş
Ben bilginin öğüdünü unutmam; o öğüt benim kulağıma küpe olmuştur.
- Dağı itme ümīd-i restekārı
 Ki kıoyup gidisersin bu diyārı
Buradan kaçıp giderek kurtulacağını ümit bile etme.
- Elüñde var iken hayr işe fırsat
 Yaramaz niçün ola saña 'ādet
Elinde iyi işe olanak varken; kötü iş sana niçin alışkanlık ola.
- 110b Çün içdüñ ol şarāb-ı nā-güvārı
 Revādur idesin cehl ile zārı
Çünkü sindirimi zor olan o şarabı içtiğin için şimdi bilgisizliğimle ağlaman yerindedir.
- 3095 Gönülde iyleyin fikr-i Hüdā'yı
 Unudur fikr-i Hākla māsivāyı
Gönlünde Allah'ı düşünen; Allah düşüncesiyle Allah'tan başka her şeyi unuttur.
- Ne kim itse ider Allāh için ol
 Eger az ola itdüğü eger bol
Yaptığı ister az olsun, isterse çok O, ne yaparsa Allah için yapar.
- Gönül kırtulmasa tolu emelden
Gönül çokluk isteğinden kurtulmasa; yaptıklarının ışığıyla aydınlanamaz.

- Münevver olamaz nūr-ı ʿamelden
- Aña kim ğālib oldu ḥubb-ı dünyā
Görünmez gözine āsār-ı uḡbā
- Bu iki ḥū ki ola ādemde peydā
Özin fikriyle yaʿnī ḥubb-ı dünyā
- 3100 Kocaldıkça yigit olur bu aḥlāk
Gönülden çıkmaz ider şāhibin ʿāḡ
- Daḡı rüşen dilersen bu beyānı
Ne buyurdu gör ol meʿānī
- قال ع.م لا يزال قلب الكبير شابا في اثنين في حب الدنيا و طول الامل.
(Allah'ın Peygamberi) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Yaşlı kişinin kalbi iki bakımdan gençtir: bunlar dünya sevgisi ve uzun emeldir.²⁹⁰
- Gel iy dünyāya ʿömri yine maḡrūr
Ne didi añladuñ mı ol yüzi nūr
- Neden dünyāya olduñ böyle şeydā
Niçe bir döne başında bu sevdā
- Niçe bir baḡr-ı efkäre ḡalasın
Niçe bir ḡayr işüñde yañılasın
- 3105 Dutayın mı şanursın bu cihānı
Ölüp olmazsın āḡerde fānī
- Dirilen datlu olur mevti acı
Tapan nefsine olmaz rūḡı nācī
- هرکه شیرین میز بداو تلخ مرد
هرکه اوتن را پرستد جان نبرد
- 111a Ḥayāl añla bu dünyānuñ ḡayātın
Ḥolu zehr ile bil her ḡayyibātın
- Virilmez kimseye bunda murādı
Ki baḡlanmaya āḡer her ḡüşādı
- 3110 Kim oldu bu ḡarāb içre muḡalled
- Dünya sevgisi kime üstün gelirse; onun gözüne ahiretten izler görünmez.*
- Bu iki alışkanlık insanda ortaya çıkarsa, dünya sevgisiyle dolu olan özünü düştür.*
- Kocaldıkça bu alışkanlık yiğit olur; gönülden çıkmaz, sahibini yaşlandırır.*
- Bu konu da aydınlanmak istersen; (Peygamberimiz) ne buyurdu, manasını gör.*
- Ömrünü yine dünyaya aldanarak geçiren, gel, o yüzü nurlu ne dedi, anladın mı?*
- Neden böyle dünyaya tutkun oldun; bu sevda ne zamana kadar başında dönecek.*
- Ne zaman düşünce denizine dalacaksın; ne kadar daha yararlı iş yapmada yanılacaksın?*
- Bu dünyayı tutacağını mı sanıyorsun; sonunda ölüp yok olmayacak mısın?*
- Ölmek acı, dirilmek tatlı olur; nefsine tapanın ruhu kurtuluşu bulamaz.*
- Bu dünya yaşamının hayal olduğunu anla; her güzelliğinin ağıyla dolu olduğunu bil.*
- Burada kimseye isteği verilmez; çünkü açılanlar sonunda bağlanacaktır.*
- Bu bataklıkta sürekli olarak kim kalmış;*

²⁹⁰ el-Buhari, A.g.e., C.V, s.2360, (H.Nu: 6057)

- Kimüñ dārı olur bunda müebbed *kimin yeri burada kalıcı olmuş?*
- Yaparsın zeyn ile dürlü kūsūrı *Süsleyerek değişik kusurları yaparak burada*
Ki ya'ni idesin anda hūzūrı *mutlu olduğunu sanarsın.*
- Çoyup gitmekligi yād iylemezsın *Bırakıp gideceğini aklına bile getirmezsın;*
Beķā mülkini ābād iylemezsın *sonsuzluk yeri için çalışmazsın.*
- Buz üstinde bīnā ider mi cākıl *Akıllı olan buz üstünde yapı yapar mı;*
Şayar mı kimse bād üzre merāhıl *insan yel üstünde konaklar sayar mı?*
- Ebū Derdā gibi k̄anı bir abdāl *Ebu Derda gibi yokluk dünyasına*
Ki fiķr-i fānīye olmaya pāmāl *çığnenmemiş , hani bir kişi.*
- 3115 İşit bir hoş hikāyet merd-i Hāķķ'dan *Allah'ın yiğitinden güzel bir hikaye işit;*
Ola ki okıyasın bu sebāķdan *belki bu yapraktan okursun.*

Hikāyet-i Ān Zāhid ki Der Āfitāb İbādet Kerdī
Güneş Sıcağında İbadet İden Zahid'in Hikayesi

- Siyāhatda iken Īsā'-i mūkerrem *Yüce İsa gezerken; O'na yüksek bir dağ*
Göründi aña bir kūh-ı mu'azzam *göründü.*
- Su'ūd itdi aña olup şitābān *Allah'ın orada ne ders vereceğini görmek*
Ne c̄ibret k̄odı göre anda Raħmān *için koşarak oraya çıktı.*
- Görür birbiri c̄ābid bā şalābet *Birbirinden sağlam, güneşte durup ibadet*
Güneşde duruben ider c̄ibādet *eden dindarları görür.*
- Teveccūh şöyle itmüştür şalāta *Dünyaya yüz çevirip bu biçimde namaza*
Ki yok hiç iltifātı mümkināta *yönelmişlerdir.*
- 3120 Didi Īsā' aña iy şeyh-i dānā *İsa dedi: 'Ey bilgili şeyh, Allah'a ibadette*
c̄İbādāt-ı Hūdā'da key tūvānā *çok güçlüsün.*
- Niçün yoķdur seniñ beyt ile dārūn *Senin niçin evin ve yurdun yoktur; kaldığın*
Güneşde dāim olmuşdur medāruñ *yer sürekli güneşin altı olmuştur.*
- 111b Nola ger zılle itseñ ilticāı *Eğer sen mutluyu, güneşten saklayan*
Ki şaķlayaydı gündən sen hümāı *gölgeye sığınsaydın ne olurdu?*
- İşitdüm didi zāhid enbiyādan *Bir zahid dedi: 'Allah'tan*
Hūdā'dan rehber olan aşfiyādan *Peygamberlerden, doğru yolu gösteren*
dostlardan işittim.

- Ki ʿömrüm bu cihānda iy münevver
Olisardur yedi yüz yıldan ekşer
- 3125 Revā görmem ki bu ʿömr-i kaşîre
Olup ğarre düşem fikr-i kebîre
- Yapam tâ nefsum için hâne vü dâr
İdem gölge özüme iy nîkü- kâr
- Degül ʿâkıl dürtüşenler binâyâ
Ki her bünyâd irer âhîr fenâyâ
- Gerek bir dâre âdem ola bânî
Müebbed kıla hîç olmaya fânî
- Bu âhîr koyıcağ dârı yaparsın
Velîkin âhîret bâbın kaparsın
- 3130 Kapa bunu anı ac iy müselmân
Ki ola müşkilüñ âhîrde âsân

Ey aydın, bu dünyada ömrüm yedi yüz yıldan daha fazla olsa;

Bu kısa ömrü uygun görmem; aklaşıp büyük düşünceye düşerim.

Ey güzel iş yapan, evi ve yeri nefsim için yapıp ne kadar kendime gölge edinebilirim.

Aklını çalıştıranlar, yapılan her şeyin sonunda yıkılacağı yapıya önem vermezler.

İnsan, hiç yok olmayacak, sürekli kalacak bir yerin yapıcısı olması gerekir.

Bu yok olacak evi yaparsın; ancak ahiret kapısını kaparsın.

Ey Müslüman, sonunda zorlukları kolaylaştırmak için bunu kapa onu aç.

Haber-dâden-i İsâ ʿAleyhi's-Selâm Zâhid-râ ez Ahvâl-i Kavm-ı Âhîr Zamân
İsa'nın - O'na Selam Olsun - Ahir Zaman Kavminin Hallerinden Zahid'e Haber Vermesi

- Didi ol zâhîde ʿİsâ-i dānâ
Saña bir söz diyem iderseñ işfâ
- İşüdüp idersin anı taʿaccüb
Dağı muhkem ola sende terehhüb
- Gelür âhîr zamānda didi bir kavm
Ki yüz yıldan ziyâde görmeye yevm
- Yaşayan çok o kavmüñ arasında
Ola yüz yıl kadar dünyâda zinde
- 3135 Velîkin olalar dünyâyâ mağrūr
Olupdur huld için güyâ ki mağdūr
- Yayarlar yüce yüce kaşr u fâkât
İdeler daʿva-i ʿucb [u] hurâfât
- 112a Münakkaş olmayınca kaşr u hâne

Bilgili İsa o zahide dedi: 'Dinlersen sana bir söz söyleyeceğim.'

Eğer sendeki rahiplik sağlamsa onu işitip şaşıracaksın.

Son zamanda bir kavim gelecek ki yüz yıldan fazla gün görmeyecek.

O kavmin arasında yaşayanların çoğu dünyada yüz yıl kadar yaşayacaklardır.

Ancak dünyaya aldanıp sanki cennetmiş gibi çalışırlar.

Yüksek yüksek konak ve kubbeler yayıp böbürlenmenin ve hurefelerin savunmasını yaparlar.

Konak ve evler de süsleyici olmadığında, böbürlenerek ona neden bulurlar.

Bulalar aña kibr ile bahāne

Yaşaya ekşeri bāğ u besāṭīn
 Ƙuralar dürlü tertibāt u āyīn

Pek çoğu bağ ve bostan düzenler; çeşitli düzenlemeler ve eğlenceler oluştururlar.

İde her biri biñ yıllık emeller
 Velī az ola bunlarda ʿameller

Her biri bin yıllık isteklerde bulunur; ancak ibadet edenleri az olur.

Cevāb Daden-i Zāhid ʿĪsā-rā ʿAleyhi's-Selām

İsa'ya- O'na Selam Olsun- Zahid'in Cevap Vermesi

3140 Didi ʿĪsā'ya zāhid iy peyāmbere
 Hüdā olsun saña her işde yāver

Zahid İsa'ya dedi: 'Ey Peygamber, Allah her işte sana yardımcı olsun.

Be-ħaḳḳ-ı hālīḳ-ı arz u semāvāt
 Ki eşyā sunʿına olmuşdur āyāt

Eşyanın yaratıcılığına deliller oluşturduğu; yerin ve göklerin yaratıcısının hakkı için;

İrişseydüm eger ben ol zamāna
 Gözüm düş olsa ol ƙavm-i yamāna

Eğer ben o zamana ulaşıyaydım; o kötü kavme gözüm düş olsaydı.

İdeydüm ol ƙadar ʿömri dirīğā
 İki secde içinde cümle ifnā

Ey kendine yazık, eden o kadar ömrün tümünü iki secde içinde geçirirdim.

Ƙomazdum ƙaddımı kim ola ƙā'im
 Daḫı olmayaydum bir laḫza nā'im

Bedenimin ayakta kalmasına izin vermezdim; bir an bile uykuya dalmazdım.

3145 İştüdüñ mi gel iy dünyāya rāğīb
 Ne ƙııurmuş olan ʿuḳbāya ṭālib

Ey dünyaya istekli olan, işittin mi? Ahirete istekli olan neler yaparmış.

Sen olduñ ekl ile şurbuñ delüsi
 Degülsin ʿıṣḳ-ı Ĥaḳḳuñ ƙayğulusı

Sen yemeyle içmenin delisi oldun; Allah aşkının kaygılısı değilsin.

Ƙayurmazsın nolısar hālūñ āḫir
 Olursın nefis işinde līki māhir

Çalışmazsan sonunda durumun ne olacak? Ancak nefis işinde becerikli olursun.

Uyan bu gāflet uyḫusından uyan
 Muḫabbet rengine ceḫd ile boyan

Uyan bu dalgınlık uykusundan uyan; sevginin rengine uğraşıp boyan.

Tergīb-kerden-i Zāhid ʿĪsā-rā ʿAleyhi's-Selām be-Teferrüc ü Ĝārī Der Anlüh

İsa'nın - O'na Selam Olsun - Zahid'i Gezinti ve Magarayla İsteklendirmesi

Ĥitāb itdi yine ʿĪsāya zāhid
 Didi iy mazḫār-ı ihyā-yı cāmīd

Zahid yine İsa'ya seslendi, dedi: 'Ey cansızları diriltmeyle ünlenen,

- 112b 3150 Dilerseñ göresin bir hoş ʿacāy[ʿ]ib
Ki refʿ ider gönülden çok şevāy[ʿ]ib
- İsterseniz, gönülden pek çok kuşkunun kalktığını, şaşkıncı bir güzellik olarak gezebilirsiniz.*
- Bu ġāra girüben iyle temāşā
Ne kılmışdur gör ehline bu dünyā
- Bu mağaraya girip, gözetele; bu dünyanın üzerindekiyle ne yaptığımı gör.’*
- Görür ol ġarda ol pāk-mezheb
Hacerden bir serir olmuş müretteb
- O mağarada, taşlarla düzenlenmiş yatılacak yerleri, o temiz tutumu görür.*
- ʿAcāʿib hūb u key nāzik yonulmuş
Dağı üstüne bir meyyit konulmuş
- Şaşılacak biçimde güzel ve ince yontulmuş; üstüne de ölü konulmuş.*
- Hacerden hem yonulmuş levh-i zībā
Yazılmış bir niçe satrında peydā
- Hem taşlardan güzel levhalar yontulup satırlarına pek çok yazılmış.*
- 3155 Dimiş iy seyr idenler bu diyārı
Gelenler bunda görenler bu ġārı
- Demiş: ‘Ey bu bölgeyi izleyenler; buraya gelip bu mağarayı görenler,*
- Zamānumda cihāna şahidüm ben
Şahinşāhluğda key āġāh idüm ben
- Ben zamanımda dünyaya tanıktım; padişahlar padişahında çok bilgiliydim.*
- Yaşadum dünyāda biñ yıl temāmet
Geçürdüm bunca ʿömri bī-ġarāmet
- Dünyada tam bin yıl yaşadım; bu kadar ömrü borçsuz geçirdim.*
- Binā itdüm cihānda biñ medīne
Düzetdüm her birin bir beg adına
- Dünyada bin şehir yapıp her birini bir bey adına düzenledim.*
- Dağı biñ kaşr düzdürdüm şahāne
Birine yoġ idi aşlā bahāne
- Bununla birlikte hiç birinde eksiklik olmayan pek güzel olan bin konak yapttım.*
- 3160 Nikāh ile hem aldum biñ kız-oġlan
Ki her biri virürdi mürdeye cān
- Her biri ölüye can verecek (güzellikte) nikahla bin tane kız-oġlan aldım.*
- Dağı biñ ʿaskere kıldum ʿazīmet
Kāmusı itdi kahrundan hezīmet
- Bin askere gidiş verdim; tümü zorlamam karşısında bozguna uğradı.*
- Rücuʿum ʿākıbet oldı türāba
İşüm irişdi naş ile ġarāba
- Geri dönüşüm sonunda toprağa oldu; işim noksanlıkla yıkıntıya vardı.*
- Ölüm derdine bulunmadı çāre
Gönüldüm āh ile mülk-i tebāre
- Ölüm derdine önlem bulunamadı; ah ile yokluk yurduna gömüldüm.*
- Dutuñ imdi benim hālümden ʿibret
Komañ gönülde Hāk’dan özge fikret
- Şimdi benim durumumdan ders alıp gönülde Allah’tan başka düşünce bırakmayın.*

- 113a 3165 Cihānuñ olmañuz varına mağrūr
Ki sizi Rabbiñuzdan itmesün dūr
- Ne kaçra dil virüñ ne mülk ü mālā
Ne hāle ğarre oluñ ne muḥāla
- Ki fānīdür bu dünyā yok beḳāsı
Cefāya degşilür āḫir şafāsı
- Sizi Allah'ımızdan uzaklaştıracak olan dünyanın varına aldanmayın.*
- Ne konağa, ne de yere ve mala gönül verin; ne şimdiye ne de bilinmeyene aldanın.*
- Çünkü bu dünya geçicidir, sürekliliği yoktur; sonunda sevincin yerini üzüntü alır.'*

Tenbīh Uyarı

- İşitdün mi sen iy h'āce bu ḫāli
İçe bildün mi bu āb-ı zülālī
- Ḳabūluñ oldu mı bu hoş naşīhat
Girür mi sem'ine āyā vaşıyyet
- 3170 Ḳulağ açılrsa Rabbānī tarafından
İşidür sözi ḫaḳḳānī tarafından
- Ḳabūl ider veşāyā'ı gönülden
Nitekim mü'min'in itdi rüsülünden
- Ve ger ol cānına olmasa meftūḫ
Görünür cümle söz aña maḳbūḫ
- İder küfri ḳulaḳdan anı ma'zūl
Bulamaz Ḥaḳ sözün gūş itmege yol
- Daḫı rüşen bilem dirseñ bu ḫāli
Kelām-ı Ḥaḳ'dan añla bu me'ālī
- Ey hoca, sen bu durumu işittin mi; bu tatlı sudan içtin mi?*
- Bu güzel öğüdü kabüllendin mi; ey kişi, kulağına öğüt girer mi?*
- Kulak rabbani yönünden açılırsa; sözü hakkani yönünden işitir.*
- Müminlerin Peygamberin (vasiyetini kabul ettikleri gibi) vasiyetleri gönülden kabul eder.*
- Eğer o canını açıcı olmazsa; tüm sözler ona kötü görünür.*
- Onu inanmayan kulaktan çıkarınca; Allah sözünü dinlemeye yol bulamaz.*
- Bu durumu daha aydınlatıcı olarak bilmek istersen; Allah'ın sözünden bu anlamı dinle.*

قال الله تعالى انهم عن السمع لمعزولون.

Yüce Allah şöyle buyurdu: Şüphesiz onlar vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır. (Şuara Suresi, 212. Ayet)

- 3175 Ḥüdā'dan çün virilmez gūş u bīnīş
Senüñ sa'yuñla ḫāşıl mı olur iş
- Şafā bulmasa āyīne kederden
Ḥaberdar olamaz ol bu ḫaberdan
- Gerekdür açığ ola cān ḳulağı
- Çünkü Allah'tan işitme ve görme yeteneği verilmediğinde; senin çalışmanla iş ortaya çıkabilir mi!*
- Ayna üzüntüden (kurtulup) sevinç bulamazsa; o bu haberdan haberdar olamaz.*
- Gönlün oyun ve eğlenceyi bırakması için*

- Göñül terk itmiş ola lehv ü lâğı *can kulağının açık olması gerekir;*
- Ki Hâk sözünü cān ile işide
İşidüp hem anuñla bir iş ide *Ki Allah sözünü candan işide; işittiğiyle de bir iş yapa.*
- 113b Eşek gūşın değış özge kulağa
İrişmez gūş-ı hār çün bu belāğa *Eşek kulağını kendi kulağıyla değış; çünkü eşeğin kulağı bu güzel sözlere ulaşamaz.*
- 3180 کوش خریفروش دیکر کوش خر
کین سخن را درنیابد کوش خر
Diriğā irmese Hâk'dan 'ināyet
Açılmaz kimseye rāh-ı hidāyet *Ancak Allah'tan yardım ulaşmazsa; hiç kimseye doğru yol açılmaz.*
- Anuñdur kudret ü ihsān u iclāl
Anuñdur kuvvet ü ikrām u ifzāl *Güç, iyilik ve büyüklük O'nundur; kuvvet, bağış ve bolluk O'nundur.*
- Eger feth itmeye ol bu miyānı
Bula mı kimse kendülikde anı *Eğer O bu alanı açmasa; hiç kimse kendiliğinden onu bulabilir mi?*
- Şebeksin arada sen fā'il oldur
Çamu mec'ul olanı cā'il oldur *Sen arada ağsın; yapan O'dur; tüm olanları yaratan O'dur.*
- 3185 Dükenmez söylemekle bu ma'ānī
İdelüm hāl-i bülbülden beyānı *Bu anlam söylemekle tükenmez; Bülbül'ün durumundan söze devam edelim.*
- Sözüm bu arada bulmuşdı pāyān
'İtāb itmişdi murğāna Süleymān *Bu arada sözüm, Süleyman'ın kuşları azarlamasıyla son bulmuştu.*
- Mağlūb Şuden-i Murğān Pīş-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām**
Kuşların Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Mağlub Olmaları
- Hased kim bula göñülde şadāret
Şoñı şerm olur anuñ hem hasāret *Çekememezlik göñülde öne geçerse; onun sonu utanma ve yokluk olur.*
- Peşimān ider ehlin 'ākıbetde
'Azāba lāyık ider āhıretde *Sonunda sahibini pişman edip ahirette eziyete yakışık eder.*
- Hāsūduñ yok hasedden hiç sūdı
Şınır a'mālınıñ bil ki cünūdı *Çekememezin çekememezlikten hiçbir kazancı yok; bil ki askerlerinin işleri sınırlıdır.*
- 3190 Yuğarıda dinilmişdi ki murğān
Hasedle geldiler pīş-i Süleymān *Yukarıda, kuşların Süleyman'ın önüne çekememezlikle geldikleri söylenmişti.*
- Tehevürle dürüldiler çü dīvān *Öfkeyle bir araya toplanıp her biri kanat*

- Ki anlardan per aşup oldu dīvān
açarak meclis oluşturdular.
- Ḥasedle didilerdi baʿzı güftār
Çekememezlikle -şimdi onları söylemek
Degüldür cāʿiz itmek şimdi tekrār
uygun olmaz- bazı sözler söylediler.
- 114a Kaçan bülbül irişdi oldılar lāl
Bülbül geldikten sonra tümünün
Dükendi cümlesinde kıl ile qāl
dedikodusu tükendi; konuşmaz oldular.
- Zübānı her birinüñ oldu sākıt
Her birinin dili, sanki anadan dilsiz
Anadan sanki toğmuşlardı şāmit
doğmuşlar gibi sessizdi.
- 3195 **Bozular haq gelince cümle bātıl**²⁹¹
Bir olmaz ehl-i haq ile erāzil
Gerçek gelince gerçek dışı olanlar bozular;
doğrularla yüzüstler bir olmaz.
- Çü merd-i haq ide haq sözün icrā
Çünkü doğru olanlar sözünü doğru söyler;
Olumaz bātıl olan anda güyā
yalancılar orada söz söyleyici olamaz.
- Yüzer Mūsā ʿaşāsı gibi ol söz
O söz Musa'nın asası gibi yüzer; sözlerinin
Kaşu güftārı virmez birine yüz
hiç biri birine yüz vermez.
- Geliboli'de bu hālet bu gūne
Bu nitelik böylece Gelibolu'da bu durumda
Olupdur hāli olana numūne
olanlara örnek olmuştur.
- Şühūdı olana oldu müşāhid
Tanıkları olana tanıklık olunur; bu duruma
Dilemez gayriden bu hāle şahid
başkasından tanık gerekmez.
- 3200 Başarla kimse görmez ehl-i hāli
Hal ehlini gözle kimse göremez; kalp gözü
Başiret ehli bulur bu nevāli
açık olanlar bu başışı bulur.
- Başar gerçi Ḥüdā'dan çok ʿaṭādur
Gerçi göz Allah'ın büyük bir vergisidir;
Başiret āyet-i fazl-ı Ḥüdā'dur
Ancak sezgi, Allah'ın üstünlüğünün
delilidir.
- Göz oldur kim açıla sūy-ı cānān
Göz odur ki, sevgilinin yönünde açıla;
Görine aña rūşen vech-i Raḥmān
Esirgeyen'in yüzü ona aydınlık görüne.
- Dimezler göz aña göre şūret
Biçimleri görene göz demezler; bel ki,
Meger kim denile vaqt-ı zarūret
zaman için zorunluluktur, derler.
- Gözi olan ne gözler Ḥaḳ'dan özge
Gözü olan Allah'tan başka ne gözler; gönül
Gönül ne özler ol muṭlaḳdan özge
o gerçek var olandan başka ne özler!
- 3205 Ki yokdur göricek özge cihānda
Çünkü dünyada O'ndan başka görülecek bir
Gönül tā özliye anı bihānda
şey yoktur; gönül O'nu iyilerle birlikte

²⁹¹ İsra, 17/81

- özleye.
- Anuñla olanuñ cānı mu‘āmil
Serāser gözdür ol insān-ı kāmīl
- O'nunla olanın canı iş yapar; o olgun insan baştan başa göz olur.*
- Görür her şey cihetden bī-hicāb ol
Aña birdür pes ü piş ü sağ u şol
- O altı yönden perdesiz görür; ona ön ve arka, sağ ve sol bir olur.*
- 114b Ki ādem gözdür iy t̄alib degül post
Göz ol dirligi ola mazhar-ı dost
- Ey istekli, insan post değil, gözdür; gözü olanın dostu görmeğe dirligi olması gerekir.*
- ادمي دیدست باقی پوست است
دید انس انکه دید دوست است
- 3210 Bu şüret çeşmi lahm ile deridür
Bunu şanma ki ma‘nīden diridür
- Bu beden, göz, et ve deridir; bunu sanmakı manadan diridir.*
- Hüdā-bīn olmayan göz kör olur kör
Süleymān ise andan yig olur mūr
- Allah'ı görmeyen göz, kör olur kör; Süleyman'sa ondan dolayı karıncaya üstün olur.*
- انکه دید دوست نبوت کور بیه
کر سلیمانسنار وی مور به
- Hāyāla aldanupdur çeşm-i hūşeñ
Açılmaz āyet-i Raḥmān'a gūşeñ
- Akıl gözün sanal olana aldanmıştır; kulağın Esirgeyen'nin ayetine açılmaz.*
- İrer çün kim kamu varlık zevāle
Niçün cānuñ düşer kayd u melāle
- Tüm varlıklar yokluğa ulaşırken; canın niçin zincire ve sıkıntıya düşer.*
- 3215 Niçün bulmayasın kayduñdan ıtlāk
İder ḥod böyle olan Ḥaḫḫ'a müştāk
- Bağlandıklarından niçin ayrılmazsın; böyle yapan Allah'a ortak koşmuş olur.*
- Azıksız rāha olmaqlık revāne
Degüldür ḥod bilürsen ‘āqılāne
- Azıksız olarak yola çıkanın akıllı bir iş yapmadığını kendin de bilirsin.*
- Düzersin ışk ile ger cānuña zād
Olursın dāimā bu gāmdan āzād
- Eğer aşkla canına yiyecek düzersen; bu kaygıdan sürekli kurtulmuş olursun.*

Maḫālāt-ı Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām Bülbül-rā
Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Bülbül'e Sözleri

- Eyüyi yatlıdan bilür ulular
Başiret ehli olur bahtulular
- Ulular, iyiyi köteden ayırırlar; sezgisi olanlar mutlu olurlar.*
- Bilürler her meta‘uñ kānın anlar
- Onlar her malın kaynağını bilirler; her*

- Görürler her sözüñ erkânın anlar *sözüñ özelliğini görürler.*
- 3220 Sözüne göre her şahsa ri'āyet İderler böyledür anlara 'ādet *Onlar her kişinin sözüne göre uygulama yaparlar, onlarda gelenek böyledir.*
- Firāset birle añladı Süleymān K'olupdur bülbüle hayf ile bühtān *Süleyman, bülbüle haksızlık ve iftira edildiğini hemen anladı.*
- 115a Tevāzu'la didi iy murğ-ı dānā Niçün dāim olursın böyle tenhā *Alçak gönüllülükle dedi: 'Ey bilgili kuş, niçin sürekli yalnız yaşarsın?'*
- Niçün olmayasın bu cem'a hāzır Niçün çeşmüñ degül bu şem'a nāzır *Niçin bu toplulukta hazır olmuyorsun; gözün niçin bu aydınlığa bakmıyor?*
- Niçün kārūñ ola dāim faẓīhat Gelüp almayasın benden naşīhat *Niçin işin sürekli alçaklıktır; niçin gelip benden öğüt almıyorsun?*
- 3225 Cihānı Hāḡ baña kıldı müsehḡer Ḳodılar ḡalḡ-ı 'ālem ḡapuma ser *Allah dünyayı bana boyun eğici yaptı; tüm varlıklar kapıma baş koydu.*
- Niçün sen olmayasın emre münḡād Ḳabūlüm olmaya itdügüm irşād *Sen niçin buyruğa boyun eğmezsin; yetiştirdiğim niçin kabulüm olmaz?*
- İder kuşlar ḡamu senden şikāyet Ne kuşuñ sen bize iyle ḡikāyet *Tüm kuşlar senden şikayet ederler; sen nasıl bir kuş olduğunu bize anlat.*
- Bu tenhālıḡda maḡsūduñ nedür di Götür ger ḡacçetüñ var ise imdi *Bu yalnızlıktaki amacın nedir? Söyle. Bir gereksimin varsa onu şimdi gider.*
- Biline nidügin tā gizlü ḡālūñ İçelüm var ise āb-ı zülālūñ *Gizli durumların, ne olduğun bilinsin; tatlı suyun varsa içelim.*
- 3230 Ki nuḡḡa gelmeyince er bilinmez Serīr olmayıcaḡ server bilinmez *Çünkü konuşmayınca er bilinmez; koltuk olmayınca başkan bilinmez.*
- Ḳodı Hāḡ ādemīde dürlü esrār Göñüller aña olmuşdur niḡehdār *Allah insanlara çeşitli sırlar verdiği için gönüller O'na bakış yeri olmuştur.*
- Bilinmez genc eger olmasa gencūr Görünmez gizlü Hāḡ'dan irmese nūr *Hazine bekçisi olmasa hazine bilinmez; Allah'tan ışık ulaşmasa gizli bilinmez.*
- Zübān altında maḡfīdür her insān Yir altında nitekim genc-i pinhān *Her insan dil altında gizlidir; yer altındaysa gizli hazine (saklıdır).*

Dilerse fehm ide bu remzi cānuñ
Ne didi añla ol şîr-i Hûda'nuñ

*Canın isterse bu gizemi anlar; Allah'ın
arsları bak, ne dedi:*

قال امير المؤمنين امام علي كرم الله وجهه المرء محبوب تحت لسانه.

Müminlerin Emiri, İmam Ali buyurdu: "Kişinin yüzü dilinin altında saklıdır".

3235 Göñül gencine bulunmazdı miftāh
Eger dil itmeseydi anı îzāh

*Eğer dil onu açıklamasaydı; gönül
hazinesine anahtar bulunmazdı.*

115b Eyü söyle eyü ola maḳāmuñ
İşitme sözünü her merd-i ḥāmuñ

*İyi söyle ki makamın iyi olsun; her acemi
insanın sözünü işitme.*

Eyü söz gelmez illā kim eyüden
Ki ḳurtulmuş ola göñli ḳayudan

*İyi olmayandan, gönlü kaygıdan kurtulmuş
olandan iyi söz gelmez.*

Ḳayusu Ḥaḳ ola anuñ müdāmı
Açılmış ola göñlinüñ ḡamāmı

*Onun kaygısı sürekli Allah ola; gönlünün
bulutu açılmış ola.*

Bilinmez gelmese ādem zübāna
Zübānuñ perdedür dergāh-ı cāne

*Dilin can yerine perdedir; insan dile
gelmezse bilinmez.*

3240 ادم مخفيست در زير زبان
اين زبان پر دست برد رگاه جان

Añla kim keşf olupdur rāz-ı cānān
Muḥabbet sözlerin söyler firāvān

*Sevgilinin gizlilikleri ortaya çıkınca; sevgi
sözlerini çok söylediğini anla.*

Bilen ıışkı nider özge bilü[y]i
Ki oldur şād iden her ḳayḡulu[y]ı

*Aşkı bilen başka bilgiyi ne yapsın; çünkü
her kaygılıyı mutlu eden odur.*

Göñül kim anuñ ile olmaya şād
Daḡı olmaz hemişe ḡamdan āzād

*Onunla mutlu olmayan gönül, hiçbir zaman
kaygıdan kurtulamaz.*

İraḳdan baḳma gel sen de yakına
Ola kim iresin bir dem yaḳıne

*Uzaktan bakma, sen de gel yakına; belki
dostluḡa ulaşırsın.*

3245 Şunula destüñe ıışḳuñ müdāmı
İçüp terk idesin mā-ı ḡarāmı

*Eline aşkın şarabı sunula; onu içip yasaklı
içkiyi bırakasın.*

Ki ol bir bādedür anı iden nüş
İder nuḳḳ ābı ḡünginden anuñ nüş

*Çünkü o öyle bir şaraptır ki onu içen, onun
suyunun renginden tadan dile gelir.*

زان مبي كان مي چونوشيده شود
اب نطق از كك جوشيده شود

- Kime virilse bu şurb-ı Hüdā'ī
Hüdā'dan ider ol dāim edā'ı
- Bunuñla irer ādem ıstıfāya
Haķıķı ümmet olur Muştafa'ya
- 3250 Tekellüfden bunuñla olur āzād
Çekilür bunuñ ile bār-ı irşād
- 116a Tesellī gelmese bunuñla cāna
Gönül doymazdı bu ħiml-i girāna
- Ki bunuñ bārı tağlardan büyükdür
Götüren bu yüki bilür ne yüküdür
- Bulunmaz iy gönül bu vaż'a pāyān
Yine bülbül deminde iyle elhān
- Bu Allah şarabı kime verilse; onun dili sürekli Allah'ı anar.*
- İnsan arınmışlığa bununla ulaşır
Mustafa'ya gerçek ümmet olur.*
- Zorluklardan bununla kurtulur; bununla eğitim yükünden kurtulur.*
- Bununla cana avutma gelmeseydi; gönül bu ağır yüke doymazdı.*
- Çünkü bunun yükü dağlardan büyüktür; bu yükü götüren ne yük olduğunu bilir.*
- Ey gönül, bu öğüte sınır olmaz; yine bülbül yaşamından anlat.*

Bār-ı Diğer Cevāb-dāden-i Bülbül Süleymān-rā 'Aleyhi's-Selām
Bülbül'ün - Süleyman'a - O'na Selam Olsun -Cevap Vermesi

- Zübān ehline ħācet ola ħāmūş
Meger ışk ile ola cānı bī-hūş
- 3255 Şadefdür güyiyā bu nuţķ-ı insān
Olur zımnında ma'ni dürri pinhān
- Şadef durdukça deryāda nihānī
Görünmez kimseye dür-i şehānī
- Getür iy dil anı bu dem kerāne
Ki baķsuñ gözler ol dürr-i girāna
- Cevābın bülbülün hoş iyle inşā
İde tā ehl-i diller anı işgā
- Zübāne geldi bülbül 'āşıkāne
Du'ā kıldı Süleymān'a mihāna
- 3260 Didi iy rahmet-i Haķ fażl-ı Hādī
Hemişe devletün bulsun güşādı
- Cemālün rahmet-i Haķ'dur cihāna
Kemāl-i zātuña yoķdur bahāne
- Aşk ile canları şaşkınlışan konuşanlara susmak gereksinim olur.*
- Bu insanın dili inci kabuğu gibidir; onun içinde mana incisi saklıdır.*
- İnci denizde saklı durdukça; o en büyük inci kimseye görünmez.*
- Ey gönül, o ağır inciye gözlerin bakması için onu bu an kıyıya getir.*
- Gönül ehlinin onu iyi dinlemesi için bülbülün cevabını iyi yapılandır.*
- Bülbül aşıklara yakışır biçimde dile gelip büyük Süleyman'a dua etti.*
- Dedi: 'Ey doğru yolu gösterenin vergisi, Allah'ın esirgediği, devletin sürekli açılım bulsun.*
- Yüzün dünyaya Allah'tan bir esirgeyiştir; zatının olgunluğuna bir neden yoktur.*

- Resül-i Hâksın iy şâh-ı mükerrerem
Muṭîc-i hâtemüñdür cinn ü âdem
- Musahhar emrüne murğ u ded ü dīv
Ne kaçardur biri kim iyleye rīv
- Cihānda mazhārisın kibriyānuñ
Kesipdürsin kökin kibr ü riyānuñ
- 116b 3265 Hüdā fi'li olupdur fi'lüñ el-ḥaḳ
Yazılmışdur yüzünde āyet-i Ḥaḳ
- Ne diyeyin olmaya zātuñda ma'fūm
Ki her mevhūm olupdur saña mefhūm
- Kime remz ideyin bir zerre ḥālum
Ki fehm ide maḳālumdan meālum
- Kime şerḥ ideyin derd-i derūnum
Ki añlaya nedendür bu cünūnum
- Ṭabī'at ehli bilmez ehl-i 'ıṣṣıḳı
Gerek olsun Ḥicāzī ger Dımışḳı
- 3270 Gerekdür pāk ola gönül hevesden
Ki sem'ine irişe bu ceresden
- Benüm ḥālum ne bile ehl-i şüret
Birikmez şāf ile hergiz küdüret
- Bu bir kaç gönli pejmürde kim ola
Ki sırr-ı 'ıṣṣıḳa bunlar ālim ola
- Çamurda ḳamunuñ gönli ayağı
Muḥabbetdür birinüñ yoḳ dayağı
- Düşerler dāne için dürlü dāma
Ḳıramayup şunarlar el ḥarāma
- 3275 Birinüñ taş gibi yoḳdur niyāzı
Velī çoḳ kendülerde lehv ü bāzı
- Füsürde dilleri çün seng-i mermer
- Ey yüce Şah, Allah'ın Peygamberisin; cin ve insan buyruğuna boyun eğmiştir.*
- Kuşlar, hayvanlar ve cinler buyruğın altındadır; birinin sana oyun oynadığı görülmemiştir.*
- Dünyada büyüklerin görüntüsün; böbürlenme ve iki yüzlülüğün kökünü kesensin.*
- Doğrusu, işin Allah için olmuş; yüzünde Allah'ın delilleri yazılmıştır.*
- Sen de olmayan neyi söyleyeyim; çünkü her kuruntuya dayanan şey sana anlatılmıştır.*
- Az da olsa bu durumumu kime kendi dilimle anlatayım ki sözlerimin anlamını anlayabilsin.*
- Bu deliliğimin nedenini anlaması için gönlümün derdini kime açayım.*
- İster Hicazlı olsun ister Şamlı doğadakiler aşkların durumunu bilmez.*
- Kulağına bu sesin ulaşması için gönlün isteklerden arınmış olması gerekir.*
- Benim durumumu gösterişte bulunanlar ne bilsin; her zaman arınmışlıkla kaygı birikmez.*
- Bu birkaç gönlü dağınık da kim oluyor ki aşk sırrı üzerine bilgileri olsun.*
- Hepsinin gönül ayağı çamurdadır; birinin bile sevgiden yana dayağı yoktur.*
- Bir buğday için türlü tuzağa düşerler; engelleyemeyip yasağa el sürerler.*
- Birinin taş kadar bile yakarması yoktur ancak kendilerinde oyun ve eğlence çaktır.*
- Gönülleri mermer taşı gibi katılaştığı için ahmaklık defterini ezberden okurlar.*

- Hamākat defterin oğurlar ezber
- Enāniyet olup bunlara ʿādet
İderler dāimā terk-i ʿibādet
- Olupdur cemʿ-i dūnyā bunlara kār
Şeyātin iylemiş her birin evkār
- Çovarlar dūnyā-ı yig diğkat ile
Sigirdirler bu yolda sürʿat ile
- 117a 3280 Hevāʿīdür kamu bunlarda yoğ hāl
Vücūdı her birinüñ kuru timşāl
- Olupdur her biri nāmına mağrūr
Ġurūr ile Ġüdā'dan düşdiler dūr
- Kimisi dir begem kimisi pāşā
Ġüdā sevmez Ġurūr ehlini hāşā
- Kimi dir çāvuş-ı şāhem ağayam
Hemişe şāh önünde reh-nümāyam
- Kimi dir kazīyam kimi dir müderris
Azıtdı bunları ʿaceb müvesvis
- 3285 Kimi dir ʿālimem çoğdur kitābum
Suvāl ehline hāzırdır cevābum
- Kimi dir hʿāceyem şāhib-i ticāret
İder dükkānumı çoğlar ziyāret
- Kimi dir kātibem defterde māhir
İrişmez diğkatuma sihr-i sāhir
- Kimi dir kim dedeyem şāhib esrār
Velī bütdür aña kīseyle esrār
- Kimi dir zāhidem şāhib ʿibādet
ʿİbādetle Ġağğ'a buldum qarābet
- 3290 Kimi dir vāʿizem şeyh-i cihānem
ʿAmelde pişivā-ı mūminānem
- Kendini beğenmişlik bunlarda alışkanlık olduğu için sürekli ibadetleri terk ederler.*
- Dünyalıklar bunlara iş olmuş; şeytan her birine tuzak yapmıştır.*
- Büyük bir özenle dünya için çalışıp bu yolda hızla koşarlar.*
- Boşurlar, hiçbirin de yaşayış yoktur; her birinin bedeni cansız put gibidir.*
- Her biri adıyla övünüp kendini beğenmişlikle Allah'tan uzak düştüler.*
- Kimisi der beyim, kimisi paşa; kuşkusuz Allah kendini beğenmişleri sevmez.*
- Kimi der şahların çavuşuyum, ağayım; her zaman Şah önünde yol göstericiyim.*
- Kimi der kadıyım, kimi der mederris; yoksa bunları kuruntular mı azıttı.*
- Kimi der bilginim, çoktur kitabım; soru soranlara yanıtım hazırdır.*
- Kimi der hocayım, ticaret sahibiyim; çokça insan dükkanuma gelir.*
- Kimi der yazıcıyım, yazmada becerikliyim; gösterdiğim özene büyüğünün büyüğü bile ulaşamaz.*
- Kimi der ki surlar sahibi dedeyim; ancak o para kesesiyle surlara tapmıştır.*
- Kimi der zahidim, ibadet ederim; ibadetle Allah' yakınlık buldum.*
- Kimi der anlatıcıyım, dünyanın şeyhiyim; iş yapmada müminlerin öncüsüyüm.*

- Bu resme her biri tül-ı emelde
Degüller Hakk'a lâıık bir  amelde
- Azıtdı bunları  ucb ile pind r
Şanurlar kim iderler bir iy  k r
- Şerif at r hını g m iylediler
Ki nefis ile Őey fin iylediler
- Kesild m anu n   n ben bulardan
Ki ba na irmeye ol bed h lardan
- 117b 3295 Anu n   n va det olmuşdur g z n m
Ki tenh lıkda ma fuz ola d n m
- DinilmuŐdur haberde **bi-ned me**
Ki **fi'l-va det** bulunur **e's-s leme**²⁹²
- Da ı ol seyyidi c mle cih nu n
H b b-i mihteri devr-i zam nu n
- Didi anu n ki  alvetd r en si
Yeg andan k'ola bed kimse cel si
- Ki bed kimse kişiyi Şerre yilter
Ey ler ademi All h'a ilter
-  al رسول الله صلي الله عليه و سلم الخلو  خير من جليس السوء
*Allah'ın Resul  -O'na Selam Olsun- Ő yle buyurdu: Yalnızlık k t  bir toplulukta
oturmaktan daha hayırlıdır.*²⁹³
- 3300 Gel iy pend-i Res lu'll h'a r g b
ŐaŐın bed kimseye olma muŐ hib
- Eger kesretde bulmadu nsa va det
Gerek kim i tiy du n ola  alvet
- Ki  alvetde maŐ n ulu cev ri 
İder bu işde  ok aşŞı mur bi 
- Meseld r g rmeyince g z  al 'im
G n l Şabr itmege olur m l 'im
- Bu durumla her biri bitmeyen istekler
peşinde olup Allah'a yakışık bir eylemde
bulunmazlar.*
- Bunları kendini beğenmişlikle b b rlenme
azıttı; bunlarla iyi bir iş yaptıklarını
sanırlar.*
- Nefs ile Şeytana uyup Allah'ın g sterdiği
yolu bıraktılar.*
- Bana o k t  alışkanlıklar bulaşmasın diye
ben bunlardan uzaklaŐtum.*
- Onun i in yalnız yaşamayı ŐeĐtim;   nk 
dinimi ancak yalnızken koruyabilirim.*
- Kuşkusuz haberde **kurtuluş birliktedir**
denilmiştir.*
- T m d nyanın efendisi, d nemlerin en
b y k sevgilisi,*
- Dedi: 'yalnızlığı dost edinmek; k t 
kimseye arkadaşlık etmekten daha iyidir.*
-   nk  k t  kimse kişiyi k t l ge g t r r;
iyiler insanı Allah'a ulaştırır.*
- Gel, ey Allah'ın Peygamberine istekli olan,
sakın k t  kimseye arkadaş olma.*
- EĞer  oklukta birliği bulmadınsa;  nlemin
yalnızlık olması gerekir.*
- Ulu yaralar yalnızlıkta saklanır; kazanmak
isteyen bu işten  ok yarar sağlar.*
- Atas z d r: 'G z belirtileri g rmeyince;
g n l sabretmeye yatkın olur.'*

²⁹² Mevcut Kaynaklarda bulunamadı.

²⁹³ el-Hakim en-Neyseburı, A.g.e.,C. III, s.387, (H.Nu: 5466).

- Ki gözden hâşıl olur fikr-i kalbî
Zeri hâliş kızan terk iyle kalbi
- 3305 Gönül şâf iylemekdür aşl-ı her kâr
Ki budur menşâ'ı ikrâr u inkâr
- Hayâlün kim virür gönlüne fikret
Kıyâmetde olur cânuña şüret
- هرخيالي كو كند رد ل وطن
روز محشر صورتيخواهد شدن
- Gönüldür iy bürâder 'arş-ı a'zam
Gönülde şaklanur esrâr-ı mübhem
- 118a Gönül ayıneveş olsa mücellâ
Görünür sırr-ı Haq anda hüveydâ
- 3310 Zehî gönül k'ola meclâ'ı Raḥmân
Görüne anda 'aqs-i rû-yı cânân
- İlâhî buncalayın dil bağışla
Keremden azımız çoğa şağışla
- Ki ola her kederden pāk ü şâfî
Hemîşe itmeye fikr-i güzâfî

Çünkü kalp düşünceyi gözden ortaya çıkar;
altını temiz kazanıp değiştirmeyi bırak.

Her işin kaynağı gönlü arındırmaktır;
çünkü tanınmanın ve tanınmamanın kaynağı budur.

Kimin düşleri gönlüne düşünce verirse;
kıyamette canının biçimi o olur.

Ey kardeş, en yüce yer gönüldür;
bilinmeyen gizlilikler gönülde saklanır.

Gönül ayna gibi parlatılmış olursa; Allah'ın
sırrı onda açıkça görünür.

Ne güzel gönül ki sevgilinin yüzü onda
görülür; o Allah'ın aynası olur.

Alla'im bunun gibi gönülleri bağışla;
iyiliğinle azımızı çoğun içinde soruşturun.

Öyleki sürekli boş düşüncelere dalmayıp
her kaygıdan temizlenmiş ve arınmış olsun.

Tetimme-'i Cevâb-ı Bülbül Pîş-i Süleymân 'Aleyhi's-Selâm

Bülbül'ün Süleyman - O'na Selam Olsun -Huzurunda Cevabını Tamamlaması

- Yine geldi zebâna bülbül-i mest
Süleymân'a didi iy Haqqa hem-dest
- 3315 Hüdâ olsun kamu işde penâhuñ
İrüşün garb ile şarka sipâhuñ
- Yücelsün dâimâ 'izzetle kadriñ
Dolunmasuñ cihânda nûr-ı bedriñ
- Hemîşe devlet ü rif'atde ol şâd
Belâdan serr ü kıddüñ olsun âzâd
- Budur uş ba'zı hâlüm k'oldı taqrîr
Dil ile olımaz bâkîsi tezkîr

Şarhoş bülbül yine dile gelip Süleymana
dedi: 'Ey Allah'a dost olan,

Allah tüm işlerinde yardımcın olsun; ordun
doğu ile batıya ulaşsın.

Saygılığın ve değerinin sürekli yücelsin; ay
gibi olan aydınlığın dünyadan gitmesin.

Her zaman zenginlik ve yükselişle mutlu ol;
başın ve bedeninin sıkıntısından kurtulsun.

İşte açıklığa kavuşan bazı durumlarını
budur; devamı dil ile anımsatılamaz.

- Göñül sırrını dil iy yüzi beşşâş
Ne deñlü cehd kılsa idemez fâş
- Benüm yoğ derdime had ile pâyân
Bilünmez firķātum şerhine oran
- 3320 Eger āh iylesem ez sīne-i teng
Felekde dutuşur māh ile harçeng
- Ve ger şabr iylesem derd-i derūnum
Oda yağar derūn ile birūnum
- Bu sözüm söz ile bulmaz nihāyet
Velīkin iy şeh-i mülk-i celālet
- 118b Bi-ħamdi'llāh ki ol Ĥayy u Tüvānā
Baña murğānuñ itdi ĥālın ibdā
- Ķamunuñ ĥālī vü kālī baña ĩilm
Ķomazdı līk fāş itmeklige ĥilm
- 3325 Bu dem lāzım olupdur ola peydā
İderseñ emr eger iy şāh-ı dānā
- Ķamunuñ ĥālın idem āşikāre
Beyān idem yaña yek der-nażāre
- Ki bāşed fāş ola miss-i zer-endūd
Biline bu arada ĥāl-i mefķūd
- Biline mīm-i mağşüş ile ĥālış
Kim imiş ehl-i dem yā kim imiş lış
- Buyurmuşdur nitekim ehl-i diller
Ĥüdā kārına dāim müştağiller
- 3330 خوش بود کرمحل تجربه اید بمیان
تاسییه روی شود هرکه د راوغش باشد
- Derūnuñ pāk iyle her hevādan
Ki göñlüñ tola nūr-ı Muştafā'dan
- Birikmez şüret ü mañnī her işde
Berāber olımaz herkes sevişde
- Ey yüzü güleş, dil ne kadar uğraşsa gönül
sırrını açığa kavuşturamaz.*
- Benim derdime sınır ve son yok;
ayrılığımın açıklamasına oran yok.*
- Sıkıntılı göğsümden eğer ah etsem;
göklerde ay ile yengeç tutuşur.*
- Eğer gönlümdeki derdime sabretsem; içimi
ve dışımı ateşe yakar.*
- Ancak Ey yüce yerlerin Şah'ı, bu sözüm
söz ile sona ermez.*
- Allah'a övgüler olsun ki, o Diri ve Güçlü
bana kuşların durumunu belirtti.*
- Tümünün durumları ve sözleri benim
bilgimdedir; ancak bunları açmak dostluğa
sığmazdı.*
- Ey bilgili Şah eğer buyurursan; bu an
bunların ortaya çıkarılması gerekli
olmuştur.*
- Tümünün durumunu açığa çıkarayım; tek
bakışta bir yandan açıklayayım.'*
- Yaldızlı altın sıva açılınca; bu arada
olmayanların durumu bilinir.*
- İçki ehli kimmiş yada hırsız kimmiş;
arınmışlık, karışık olmayan mim ile biline;*
- Gönül insanları, Allah işinde sürekli
uğraşanlar, buyurmuştur:*
- Gönlünü her türlü istekten arındır ki gönlün
Mustafa'nın nuruyla dolsun.*
- Her işte biçim ve mana birleşmez; herkes
sevgide beraber olamaz.*

Seven Hakk'ı olur haq yola zāhib
Bilen Hakk'ı olur mı şerre rāgīb

*Allah'ı seven Allah yoluna gider; Allah'ı
bilen kötüye istekli olur mu?*

Değiş şerrüni hayre iy bürāder
Ola kim açasın Hakk'dan yaña der

*Ey kardeş, kötülüğü iyiliğe değiş; belki
Allah'tan yana kapı açarsın.*

3335 Bulunmaz bu beyāna had u oran
Ne dir sımurğa bülbül diñle iy cān

*Bunun açıklamasına sınır ve son bulunmaz;
Ey kişi, bülbül simurğa ne der, dinle.*

Hıtāb-kerden-i Bülbül Emīr-i Murğān-rā Pīş-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām
Bülbül'ün Süleyman - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Emiri'ne Hitabı

Gel iy sımurğ-ı ra'nā mīr-i murğān
Bu ra'nālīk niçe bir kāmı oran

*Gel, Ey güzel simurg, kuşların emiri, bu
güzelliğin oranında hani (bir güzellik).*

119a Niçe bir idesin 'ucb u tehevür
Niçe bir sīneñ ola kibr ile pür

*Ne kadar daha kendine beğenip
öfkeleneceksin; göğsün büyükmeyeyle
dolu olacak?*

Saña sımurğ dinildi līk bir kuş
Oturunca dutar her kārda dūş

*Sana simurg denildi ancak bir kuşsun;
oturunca her işe ulaşma ister.*

Niçe bir hāne ola saña mesken
Neberd ehli iseñ meydāna gel sen

*Ne kadar ev sana yuva olmuş; savaşıysan
ortaya gel.*

3340 Ki hāne beklemekle erlik olmaz
Şecā'at olmasa serverlik olmaz

*Çünkü evde beklemekle erlik olmaz;
yücelik olmasa başkanlık olmaz.*

'Adem deryāsına gitdüñ çü māhī
Vücūd iklīmine gel çek sipāhı

*Çünkü balık gibi yokluk denizine gittin;
askeri beden ülkesine gel, çek.*

Eger hālvēt-nişin-i bī-riyāsın
Niçün şehvāt-ı nefse mübtelāsın

*Eğer gösterişsiz yalnız oturuyorsan; niçin
nefsin isteklerine tutkunsun?*

Zene merdān-ı Hāq olur mı mağlūb
Görünmez bu şifāt beg olana hūb

*Allah'ın yiğitleri kadına yenilir mi? Bu
özellik bey olan için güzel görünmez.*

Ki beglik 'adl u inşāf u keremdür
Faķır olana iṭām-ı ni'amdur

*Çünkü beylik adalet, acıma ve iyiliktir;
yoksul olana nimetleri bağışlamadır.*

3345 Libāsuñ birle beñzersin emīre
Derūnuñ līk hem çün rīk-i tīre

*Elbisenle emire benzersin; ancak gönlün
oklanmış kuma benzer.*

Berü gel bātınunuñ iyle tezyīn

*(Bunlardan) uzaklaşıp içini süslendir; çünkü
dindarlara biçim ve tören budur.*

- Ki budur ehl-i dīne resm ü āyīn
- Hemīn bir nāmdur senden olan fāş
 uru Şuret gibi kim yazdı nakaş
- Degüldür Şuret ile ādem ādem
 Derūnı Ha'dan olmayınca hoŐ dem
- Var iseñ anı varlıdan niŐāne
 Yoğ iseñ ı aradan git yabāna
- 3350 Seni hoş görmemek bize degül ār
 Ki zulumūñ harı cāna iyledi kār
- Seni Ha iyledi ūn mīr-i murgān
 Niūn zulumūñ ola dīl-gīr-i murgān
- 119b Niūn murgāna adl olmaya iŐūñ
 Ne mezhebsin nedür dīnile kīŐūñ
- Eger leŐker-keş iseñ leşkere gel
 Ve ger nāmerd iseñ özge yola gel
- Senūñse ger maām-ı pīŐūvā'ı
 Niūn mecma' da dikmezsın livā'ı
- 3355 Saña yo kimseden bir zerre pervā
 Neden pervāne Őem'ūñ idine cā
- Ne uŐsın Şem' yā pervāne misin?
 HıŐım mısın veya bīgāne misin?
- Senūñ kārūñ olupdur terk-i aŐhāb
 Ki āsān ola nefŐūñe hūr u h'āb
- Berü gel cem' a illā bā-Hūdā ol
 Tene cān ol velī tenden cüdā ol
- Şu kim vadet maāmın dutdı me'vā
 Berāberdür aña keŐretle tenhā
- 3360 Velī bu hāle olmaya ne vāŐıl
 Gerekdür bir muŐāhib ola hāŐıl
- Ancak senden beliren bir addır; ressamın
 resmettiği gibi kuru bir biimdir.*
- Gönlü Allah'la güzel anı yaşamadıktan
 sonra biim ile insan insan olamaz.*
- Var isen hani varlıtan belirti; yok isen
 aradan ıkıp yabana git.*
- Zulmün dikenini cana batmıŐken; seni güzel
 görmemek bize utan değildir.*
- ünkü seni Allah kuşların emiri yaptı;
 öyleyse zulmün niin gönlü kuşlara kırgın
 olanadır.*
- İŞin niin kuşlara adaletli olmak değildir;
 hangi görüŐtensin, oyunun nedir?*
- Eğer leş yiyenler gibiysen leŐlere gel; eğer
 alak isen gerek yola gel.*
- Eğer önündeki makam seninse; bayrağını
 toplantı yerine niin dikmezsın.*
- Kimseden en küçük bir korkun yokken
 neden pervānenen mumun evresinde yer
 edinir.*
- Nasıl bir kuşsun, mum musun pervāne
 misin? Akraba mısın yoksa yabancı mısın?*
- Senin işin arkadaşları bırakmak olup
 nefŐine yemek ve uyumak kolay
 gelmektedir.*
- Topluluğa geri gelip Allah'la ol; bedene can
 ol ancak bedenden uzak ol.*
- Kim ki birlik makamını yurt edinirse; ona
 oklukla yalnızlık birdir.*
- Ancak bu duruma ulaşabilmek için bir
 dostun elinde yetiŐmek gerekir.*

- Ola her işde anuñla müşāvīr
Olunca ol daḥı kārında māhir
- Olur ol kimse tenhālikde derrāk
Ki kendü naqşını yuyı bile pāk
- Ve ger ne pāyimāl-ı rīv olısar
Ḥalāyık örtüsünde dīv olısar
- Bulumaz rāh-ı maqşūda mecāli
Melāle düşürür anı ḥayāli
- 3365 Tevāzu^c mekremetdür kār-ı mīrān
Ki rāzı olalar andan faķīrān
- Degüldür ʿucb ile izā^[p] vü taʿcīz
Degüldür ḥulqın itmek şerr işe tīz
- 120a Gerek meftūḥ ola bāb-ı şehinşāh
Ki mazlūmuñ ola zūlmünden āgāh
- Faķīre eşfaķ ola anasından
Yiye her murg-ı ʿāciz danesinden
- Bahāne olmadın vire bahālar
Bahā ne olsa ide çok ʿaṭālar
- 3370 Faķīr ʿarz idicek şey²-i ḳalīlin
Muķābil ide iḥsān-ı cezīlin
- Diyem bir hoş ḥikāyet iy muzaffer
Dutarsañ ger anı ḥātırdā ezber
- İşini bilen bile olsa; her işte ona danışması gerekir.*
- Kendi resmini yıkayıp temizleyen o kimse, yalnızlıkta anlayışlı olur.*
- Eger hiçbir hileyi ayak altına almazsa; hizmetçi örtüsünde şeytan olur.*
- Amaca ulaşma yolunda güç bulamaz; onu düşleri sıkıntıya düşürür.*
- Beylerin işi, alçak gönüllülük ve cömertlik olursa yoksullar onlardan razı olurlar.*
- Kendini beğenmişlikle üzüntü ve sıkıntı vermek; yaratılışını kötü işte çabuklaştırmak değildir.*
- Mazluma yapılan zulümden bilgisi olması için; Şahlarşahının kapısı açık olmalıdır.*
- Yoksula anasından daha acıyıcı ola; her düşkün kuş danesinden yiye.*
- Neden aramadan paralar vere; vereceği ne olursa olsun çokça bağışta buluna.*
- Yoksul bir şey istediğinde; karşılığında çokça vere.*
- Ey üstün, sana bir hikaye anlatayım, onu ezberleyip aklında bulundur.*

Hikāyet-i Sulṭān Maḥmūd ve ʿAdālet-i Ū
Sultan Mahmud'un Hikayesi ve O'nun Adaleti

- Şikāre bindi bir gün Şāh-ı Maḥmūd
Ki her fiʿli anuñ olmışdı maḥmūd
- Yürüyüp avlar iken deşt ü dağı
Gezerken bile fursān u yayağı
- Öñine çıkdı nāgeh bir gāzāle
Ki zibālıķda bulmuşdı nevāle
- Bir gün -onun her eylemi övülmüştür- Şah Mahmud avına bindi.*
- Bozkır ve dağlarda, bazen atlı bazen yaya gezerken, yürüyüp avlanırken;*
- Öñüne birden güzellikte eşi benzeri olmayan, bir ceylan çıktı.*

- 3375 Şeh-i devrâne şundi bâde-i şevk
Ki zerden iyliye gerdânına tavk
Duyup meylini şahuñ kendüzine
Çevirdi yüzini şahrâ yüzine
Sürüp der-pâyına şebdizini şâh
Hevâdâr oldu aña öylelik râh
Nihân oldu gözünden âher anuñ
Hâlâşa irdi tîrinden kemānuñ
Gezerken ol arayı şâh-ı kişver
Yaşılmış bir köye uğradı miçber
- 3380 Sürüp esbin temâsâ itdi anı
Henüz elde iken tîr ü kemānı
- 120b İçinde bir çarı gördi şağar şîr
Terahhum birle didi aña ol şîr
Sütünden bize itseñ nola ihsân
Ki nüşından gideydi niş-i buhrân
Didi iy yüzi gül güftarı şîrîn
Fedâ olsun saña cân u dil ü dîn
Nedür süd vermeyem ben saña anı
În atından elüñden ço kemānı
- 3385 Eger şüyum bulunsa bunda elân
Saña bir gāv iderdi şimdi kurbân
Piyâde oldu pes ol dem cihāngîr
Çarıyla kıldı şirket şağmada şîr
Eline aldı pistānuñ birini
Getürdi ol dem cūşa süd yirini
Akıtdı ol kadar ol gāvdan şîr
Ki çoymağa anı bulunmadı yir
Bu hâli gördi hatun oldu hayrân
- Dönemin Şah'ı altından gerdanına halka
takmak için ona istek şarabını sundu.*
- O, şahın kendisine yöneldiğini duyunca,
yüzünü bozkır yönüne çevirdi.*
- Şah karayağız atını peşinden sürüp ona
isteklenerek yola devam etti.*
- Sonunda onun gözünden kaybolup ok ve
yayından kurtuldu.*
- Ülkenin Şah'ı o bölgeyi gezerken; karşıya
geçip yakılmış bir köye uğradı.*
- Atını sürüp henüz ok ve yayı elindeyken
orayı gözden geçirdi.*
- İçinde, süt sağan bir kadın gördü; o Arslan
esirgemeye ona dedi:*
- Sütünden bize vermez misin; içip sıkıntı
ağusunu gidereyim.*
- Dedi: 'Ey gül yüzlü, tatlı sözlü, sana canım,
gönlüm ve günüm feda olsun.*
- Süt nedir ki ben sana onu vermeyeyim;
atından in, yayı elinden bırak.*
- Eğer şu an kocam burada olmuş olsaydı;
sana bir sığır kurban ederdi.*
- O an Hükümdar atından inip kadımla
birlikte süt sağmaya başladı.*
- Memenin birini eline aldı; o an süt yerinden
çoşup geldi.*
- O ineğin o kadar süt akıttı ki koyacak yer
bulamadı.*
- Bu durumu gören kadın şaşakalıp dedi: 'Ey
cisme can ve derde derman,*

- Didi iy cisme cān u derde dermān
- 3390 Senüñ her barmağundan ħod aqar şīr
Olupdur şīre destüñ güyiyā pīr
- Suvāl-ı şīre yokdur ihtiyācuñ
Gıdāsıdur sözüñ her şīre acuña
- Oqurken böyle medĥet şāha kem pīr
İrişdi ‘asker-i şāh-ı cihāngīr
- Revān el baqladı şāf şāf emīrān
Ĥamīde iyleyüp qaddin vezīrān
- Qarı ĥayrān olup didi ki a bu
Dirīgā bilmedüm kim şah imiş bu
- 3395 Zübānını du‘āya iyledi tīz
Didi iy server-i Bağdād u Tebrīz
- 121a Müşerref ‘adlūñ ile oldı kişver
Müdām olsun saña bu zīb ü zīver
- Yücelün rif‘at ü ferrūñ ‘alāya
İrişün ‘adl u dāduñ tā semāya
- Cemālūñle şeref buldı revānum
Kemer bend iyledüm saña miyānum
- Seni ben bilmez iken saña bir gāv
Fedā idem didüm iy ‘āleme çāv
- 3400 Çü bildüm cānum idem saña mebzūl
Nedür gāv ola sen şāha fidā ol
- Hezārān olsa elde sīm ile zer
Şaçaydum çok pāyuña serāser
- Sözün ĥātunuñ ol şāh-ı yegāne
Begendi didi iy pīr-i zamāne
- Nedür benden murāduñ söyle bu dem
Ki idem ĥacetüñ cümle mütemmem
- Senin her parmağından süt akar; sanki elin
sütün piri olmuştur.*
- Süt sormaya gereksinimin yoktur; sözün,
süt isteyen herkese gıdadır.’*
- (Kadın) Şah’a böyle az çok övgü okurken
dünya Şah’ının askeri ulaştı.*
- Yürüyen emirler sıra sıra el baqladı;
vezirler boyun eğdi.*
- Kadın şaşırıp dedi ki a bu ; Ey esirgeyen,
anlamadım! Bu Şah kimmiş.*
- Dilini hemen duaya çevirdi; dedi: ‘Ey
Bağdat ve Tebriz’in başkanı.*
- Ülkeler adaletinle onurlandı; bu süs ve
bezeğin sürekli olsun.*
- Yüceliğin ve gücün en yükseklere yücelsin;
adaletin ve eşitliğin ta göklere ulaşsın.*
- Canım yüzünle onurlandı; belimi sana
kemer eyledim.*
- Ey dünyada ünlenmiş, seni ben bilmezken,
‘sana bir inek kurban edeyim’, dedim.*
- Çünkü çokça canım sana vereyim; inek
nedir, sen Şah’a kurban olsun.*
- Elde binlerce gümüş ve altın olsaydı da
baştan başa ayağına saçaydım.’*
- O biricik Şah, kadının sözünü beğenip dedi:
‘Ey zamanın piri,*
- Benden isteğin nedir? Şimdi söyle. Tüm
gereksinimlerini tamamlayayım.’*

	Didi yokdur benim senden murādım Meger gāhī adasın bunda adım	<i>Dedi: 'Benim senden isteğim yoktur; ancak arasıra buraya uğrayasın.</i>
3405	Müşerref ide pāyuñ bu ara ³ [y]ı Gelen bunda sizi bula ara ³ [y]ı	<i>Ayağın burayı onurlandıra; gelip arayan sizi burada bula.'</i>
	Bu söz hem oldı sultānuñ pesendi İmāret kıлмаğa emr itdi kendi	<i>Bu söz hem Sultan'a öğüt olunca; imaret yapılmasını için buyruk verdi.</i>
	Şu resme iylediler anı ma ^c mūr Ki oldı ol diyar içinde şehūr	<i>Bunun üzerine onu yaptılar; o bölge içinde şehir oldu.</i>
	Bağışladı anı hatuña sultān Tenine şanki irgürdi yeni cān	<i>Sultan onu kadına bağışladı; sanki bedeni yeni bir cana ulaştı.</i>
	Emīr ü şāh olanlara budur şān İderler çok faķire böyle ihsān	<i>Emir ve Şah olanlara yakışan budur; böyle pek çok yoksullara bağışta bulunurlar.</i>

Der Naşihat-ı Pādişāhān
Padişahlara Öğüt

121b 3410	Buyurmuşdur bilenler rāh-ı dīni Görenler 'ayn ile hakke'l-yakīn ²⁹⁴	<i>Din yolunu bilenler, doğruluğuna kuşku olmayan bilgiyi gözle görenler, buyurmuştur:</i>
	Eger şālih olan şāhuñ karīni Fesāda virmez ol āyīn-i dīni	<i>Şah'ın yakını olan eğer doğru olursa o dini töreni bozgunculuğa vermez.</i>
	Ve ger tālihler ile ola tedbīr Virürler revnaķ-ı islāma tağyīr	<i>Eğer çok isteklilerle önlen olursa; bozulmaya karşı islama parlaklık verirler.</i>
	Gerekdür şāh olana bir muşāhib Ki gönli olmuş ola Hāķķ'a rāğīb	<i>Gönlü Allah'a istekli olması için Şah olana bir dost gereklidir.</i>
	Fenā bulmuş ola kendü özinden Dirile cān-ı mürde her sözünden	<i>Kendi özünden yokluk bulup her sözünden sonra ölü canlar dirile.</i>
3415	Bile mīr ü gedānuñ hālını ol Cihānuñ aňlaya minvālını ol	<i>O bey ve kölenin durumunu bilip dünyanın tarzını anlaya.</i>
	Ṭama ^c birle ğaraż olmaya anda Marazdur bu ikisi cism ü cānda	<i>Onda aç gözlülükle istek olmaya; bu ikisi bedende ve canda hastalıktır.</i>
	İşide dāim andan Hāķ kelāmın	<i>Ondan sürekli Allah sözünü işitip köle</i>

²⁹⁴ Bkz. 'ayne'l-yakin, Tekasür, 102/7

- Muṭīʿ ide Ḥaḫḫ'a nef̄s-i ḡulāmin *nefsini Allah'a boyun eğdire.*
- Ki Ḥaḫ söz ādem̄inūñ göñli pāsın
Siler taşra birağur māsivāsın *Çünkü gerçek söz insanın gönlünün pasını silip Allah'tan başka her şeyi dışarıda bırakır.*
- Muşāhib her ne ise oldur ādem
Gerekse ol eyü olsun gerek kem *İster iyi, isterse kötü olsun; dost ne ise insan da odur.*
- 3420 Degüldür bed muşāhib şāha lāyık
Ki göñli olmaya Ḥaḫ'dan uyanık *Gönlü Allah'tan uyanık olmayan kötü dost Şah'a yakışık değildir.*
- Gerek bir kimse ile duta iy nās
Ki ma'ḷümü ola ḥālī heme nās *Ey insanlar, gerekirse tüm insanların durumunu bilen bir kimse tuta.*
- Ki şalmaya anı zūlm u cefāya
Ki zūlm ehli degül lāyık Ḥüdā'ya *Kimseyi zulm ve eziyete salmaya; çünkü zulm edenler Allah'a yakın olamaz.*
- Ki böyle iyledi şāhān-ı pīşin
Bilenler nidügin islām ile dīn *Şahların şah'ı şöyle dedi: 'İslam ile din adına ne yaptığını bilenler;*
- Bu ḥū ile zūlüm̄den oldılar dūr
Bunuñla itdiler dūşmānı maḫḫūr *Bu davranış ile zulümden uzaklaşıp bununla düşmanı yenilgiye uğrattılar.'*
- 122a 3425 Degül zūlm iyliyen uçmağa lāyık
İder uçmağdan 'avḫ anı 'alāy[?]ıık *Zulm eyleyen cennete yakışık değildir; onu ilgileri cennetten alıkoyar.*
- Ḥaber virdi Ḥüdā'dan faḫr-ı 'ālem
Resūl-i Müctebā Sulṭān-ı Ekrem *Alem̄in övülmüşü, seçilmiş Peygamber, en büyük Sultan Allah'tan haber verdi;*
- Didi olur ulu ḥışmum esīri
İden zūlm aña kim ola naşīri *Dedi: 'Zulm edene yardımcı olan büyük kızgınlığının kölesi olur.'*
- اشد غضبي علي من ظلم من لا يجد نصرا غيري حديث قدسي..
*En çok kızdığım kişi, benden başka yardımcısı olmayana zulmedendir.*²⁹⁵
- Ḥüdā'dur çünkü mazlūmuñ penāhı
Şaḫın boynuna daḫma ṭavḫ-ı āhı *Zulme uğrayanların yardımcısı Allah'tır; sakın boynuna ah halkasını takma.*
- Ki maḫbūl olıcaḫ āh-ı sehergāh
Cehennemde ḫurar cānuña ḫargāh *Çünkü sabah anındaki ah kabul olunca; cehennemde canına yer kurar.*
- 3430 Olan cehl ile çāh-ı zūlm-ı ḫāfir *Bilgisizlikle zulüm kuyusu kazan; sonunda*

²⁹⁵ Et-Taberani, Süleyman b. Ahmed, el- Mu'cemü'l-Sağir, Thk. Muhammed Şekur, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut, 1985, C.I, s. 61, (H.Nu: 71).

- Düſer ¼urduęı dāme kendü āhir *kurduğu ¼ukura kendisi düſer.*
- اي كه تتو از ظلم چاهيمي كني
از براي خويش د ري مي تني
- Hāzer ¼ıl düzme ıraklar için dām *Uzak için tuzak kurmaktan sakın; ¼ünkü*
Ki āhir düſisersin aña nā-kām *sonunda isteğine ulaſmadan ona düſersin.*
- Şa¼ın mazlūmuñ āhından ki mevlā *Allah zulme uğrayanlar için hiçbir perde*
¼omamıſdur aña hi¼ perde aſlā *koymadığından dolayı onların ahından sakın.*
- Fa¼ıruñ hātırın itme periſān *Yoksulun gönlünü periſan etme; ¼ünkü*
Ki  ömrüñ ¼ākı olur hāke yek-sān *ömrün ¼atısı toprağa karıſır.*
- 3435 Göñül yakmak ya¼ar ¼aſr ile bāęı *Göñül yakmak, konak ile bağ yakar; saray*
Virür bāde sarāy ile otağı *ile otağı suya verir.*
- Diyem bir hoſ hikāyet bu arada *Bu arada sana, bu olaya delil olacak bir*
Delīl ola saña bu mācerāda *güzel hikaye anlatayım.*

Hikāyet-i Pādiſāh-ı Zālīm Bā-Pīre Zenī

Zalim Padiſah ile Kocakarı Hikayesi

- İſittim didiler bir pādiſāhı *İſittim, dediler: Sayısız atı ve atlı ordusu*
Ki bī-ħadd idi ğayl ile sipāhı *bulunan bir padiſah (vardı).*
- 122b Yoğ idi mülk ü mālına nihāyet *Mal ve mülküne son yoktu; ancak dünyaya*
Ħarīs idi velī dünyāya ğāyet *¼ok aſırı derecede istekliydi.*
- Bir ulu ¼aſra ¼ıldı  azm u bünyād *İçinde mutlu olacağı bir büyük konak*
Ki ya nī ola içinde anuñ ſād *yapmaya niyetlendi.*
- 3440 Var idi bir ¼arı ğāyet fa¼īre *Ekmeğe ve peynire gereksinimli ¼ok yoksul*
Ki muħtāc idi nān ile penīre *bir karı vardı.*
- Ya¼ın idi evi ¼aſruñ birine *Evi köſkün birine yakındı; öyleki aralarında*
Yoğ idi aralık hi¼ mi berine *hi¼ boşluk yoktu.*
- İçinde sākin idi rūz ile ſeb *İçinde gece, gündüz otururdu; onu altından*
Severdi anı ¼ün beyt-i müzehheb *yapılmış ev gibi severdi.*
- Mühendisler ¼ün itdi vaż -ı bünyād *Mühendisler yapı yapmak için padiſaha*
Didiler pādiſāha iy ſeh-i rād *dediler: 'Ey eli açık ſah,*
- Murabba  olumaz ¼aſruñ ſehāne *Eğer bu ev karıdan alınmazsa; köſkün dört*

- Meger qarıdan alına bu hāne *köşeli olarak tamamlanamaz.*
- 3445 Alınmazsa olur kaçruñ kuşūrı *Alınmazsa köşkün kusuru olur; Şah içinde mutlu olamaz.*
İçinde idebilmez şeh hūzūrı
- Buyurdı oқıdılar pes qarı>y]ı *Buyurunca kadını çağırıldılar; o serseri ne yaptı dinle:*
Ne kıılır diñle pes ol serseri>y]i
- Buyurdı şāh iy pīre-i zamāne *Şah buyurdu: 'Ey zamanın piri, buna neden bulma, evini bize ver.'*
Bize vir hāneñi itme bahāne
- Ki kaçrum cā>y]ı ola tā murabba^c *Ki köşküm yeri kareye tamamlana; mühendisler bunu en güzel biçimde yapalar.'*
Yapalar hoş mühendisler muşanna^c
- Didi ol pīre-zen li'llāhi iy şāh *O yaşlı kadın dedi: 'Ey Şah, Allah için bu sözü söyleme, ansızın bana zulm etme.'*
Bu sözi söyleme zulm itme bī-gāh
- 3450 Qo bu virāne>y]i alma elümden *Bırak bu eski evi, elimden alma; çünkü bu iş bana ölümden de kötüdür.*
Ki bu iş baña bedterdür ölümden
- Benüm yoқ bundan özge hānümānum *Benim bundan başka evim yoktur; canımın bu evde çıkması gerekir.*
Gerekdür kim bu evde çıka cānum
- Cihānuñ mülkin alsañ hod temāmī *Evrenin tümünü kendine alsan; dünyada aşırı isteğın düzeni düzülemez.*
Düzülmez dünyede hırşuñ nizāmı
- 123a Hārīş olsa gönül mülk-i cihāne *Gönül dünya mülküne düşkün olsa; onun işini bu ev bitirebilir mi?*
Bitürür mi anuñ kārın bu hāne
- Çoğaldıqca dağı ister ziyāde *Çoğaldıkça daha çok ister; çok isteklinin gönlü buna açılmaz.*
Hārīsūñ hātırı irmez küşāde
- 3455 Beni incitme bi'llāhi kerem kııl *Allah için beni incitme, iyilik et; paramı başka yere sarfet.*
Dağı özge yire şarf-ı direm kııl
- Ve ger ne zulm iderseñ baña iy şāh *Ey Şah, eğer bana zulm edersen; gönülden derdile yüzlerce ah ederim.*
Gönülden iderim derd ile yüz āh
- Qabül ider umarım āhumı Hāq *Umarım, Allah'im ahımı kabul eder; ah yoluna kapı kapalı değildir.'*
Degüldür rāh-ı āha bāb-ı muğlaq

Ender Naşihat-ı Zālīmān ve Mütekebbirān
Zalimlere ve Kibirlere Kısa Bir Öğüt

	Şaķın miskīn olanuñ āhın alma Derūnına cefā nārını salma	<i>Sakın düşkün olanın ahını alıp da içine eziyet ateşini salma.</i>
	Ki Hāķ'dur nāşırı miskīn olanuñ Açıķdur āhına bāb-ı semānuñ	<i>Düşkün olanın yardımcısı Allah'tır; ahına yüce kapılar açıktır.</i>
3460	Gönülden iylese derd ile nāle Virtür bünyādı 'ömrüñi zevāle	<i>Gönülden dert ile inlese; ömür yapısını yok eder.</i>
	Faķīrūñ hor görme köhne şālın Zer ü sīm ile def' iyle melālın	<i>Yoksulun eski şalını hor görme; altın ve gümüşle üzüntüsünü gider.</i>
	Za'īfü'l-hāl olan kulları Allāh Sever haķdur sözüm va'llāhi bi'llāh	<i>Allah, durumu güçsüz olan kulları; -Allah için doğru söylüyorum- sever.</i>
	Buyurur nitekim ķudsī Kelāmı Bu ma'ni şerhini ider temāmī	<i>Nitekim kutsal sözü buyurup bu mananın anlamını tamamlar.</i>
<p>انا عند المنكسرة قلوبهم لاجلي و المندرسة قبورهم لاجلي <i>Ben, benim sebebimle kalbi kırık olan ve kabri kabri yağma edilmiş olan kişinin yanındayım.</i>²⁹⁶</p>		
	Eyü fehm it hadīşün ma'nisini Ķoma miskīne dilde kibr ü kīni	<i>Hadisin manasını iyi anlayıp düşkün için gönülde böbürlenme ve gizli düşmanlık bırakma.</i>
3465	Şikeste dillülerden olma ġāfil Ki çok maķşūd olur anlarla hāşıl	<i>Kırık gönüllülerden habersiz olma çünkü bir çok amaç onlarda ortaya çıkar.</i>
123b	Tekebbürlük iden bulmaz Hāķķ'a yol Tapar kendüye tapmaz Hālīķ'a ol	<i>Kendini beğenenler Allah'a yol bulamaz; onlar Allah'a tapmayıp kendilerine taparlar.</i>
	Enāniyyet sezāvār-ı Hūdā'dur Enāniyyetle ķul Hāķ'dan cüdādur	<i>Kendini beğenme Allah'a yaraşır; kendini beğenmişlikle kul Allah'tan uzaklaşır.</i>
	Senüñ aşluñ ola çün bir avuç hāķ Nedendür olasın benlikle çālāk	<i>Senin temelin bir avuç toprak iken; benlikte çevikleşmen nedendir?</i>
	Vücūdı hāķ olan hāķī gerekdür Kibirden haşyet ü bāķī gerekdür	<i>Bedeni toprak olan toprak gibi olmalıdır; kendini beğenmişlikten korkmak ve ağlamak gereklidir.</i>
3470	Ķo zoru zārīķ ķıl dilde hāşıl Ki raħm-i Hāķ olur zārıma mā'ıl	<i>Zoru bırakıp gönülde ağlamayı ortaya çıkar; çünkü ağlamaya eğilimli olana Allah acır.</i>

²⁹⁶ El-Acluni, A.g.e., C.II, s.431.

زور رابكداروزاريرايرايكر
رحم سوي زاري ايداي فقير

- Enāniyyet yolın terk iyle zinhār
Ki maqbūl-ı Hūdā'dur ʿāşık-ı zār
- Bencilik yolunu kesin olarak bırak; çünkü ağlayan aşığı Allah kabul eder.*
- Yaramazdan alur ʿibret erenler
Edebsizden edeb kesb ider anlar
- Erenler kötülerden ders alırlar; onlar edepsizden edep öğrenirler.*
- Edebsizden gelür zor ile cürʿet
Edebsizden kapanur bāb-ı hürmet
- Edepsizden zorluk ve atılganlık gelir; edepsizden dolayı saygı kapısı kapanır.*
- 3475 Edebsizlikle iblīs oldı merdūd
Niçün pes bu iş ola saña mevdūd
- Şeytan edepsizlik yüzünden kovuldu; öyleyken niçin bu iş sana sevimli olsun.*
- Yaramazlık gören āher kişide
Gerekmez kendüye anı iş ide
- Yaramazlık yapan kişide sonunda kendine yarayacak bir iş ortaya çıkmaz.*
- Dükenmez bu beyān iy merd-i ʿālim
İşit bu niyledi sulṭān-ı zālīm
- Ey bilgili insan, bu açıklama tükenmez; zalim Sultan ne yaptı, onu dinle.*

Virān Kerden-i Pādişāh Hāne-i Ān Faḳīre-rā be-Zulm
Padişah'ın Yoksul Bir Kadının Evini Zorla Yıktırması

- Evin şatmadı çün şāha faḳīre
Derūnı oldı anuñ zulme çīre
- Yoksul kadın, evini Şah'a satmayınca; onun gönlü zulme karşı yiğitleşti.*
- Gözetdiler ki ol miskīn-i bī-dil
Evinden hācetine oldı rāhıl
- O sessiz zavallının evinden gerekenleri alıp gitmesini gözettiler.*
- 124a 3480 Çü tenhālıkdı ol beyt-i mükerrerb
Yabāna aḏdılar esbābını heb
- Çünkü o basit evin yeri ıssız olduğu için her şeyini dışarı attılar.*
- Yer ile itdiler anı berāber
Yerinde ḳalmadı ne saḳf u ne der
- Onu yerle bir ettiler; yerinde ne çatı kaldı ne kapı.*
- Ḳodılar çārsū ḳaşruñ esāsın
Bu kāruñ añlamadılar ḥaṭāsın
- Dört taraflı olan köşkün temelini attılar; bu işin yanlış olduğunu anlamadılar.*
- Rücuʿ itdi çün ol ḥatun evine
İçine girüben yaʿnī sevine
- O kadın içine girip sevinmek için evine tekrar dönmek istedi.*
- Görür bu ḥānenüñ gitmiş esāsı
İtilmiş yollara eski palāsı
- Evinin tümünden yıkılmış olduğunu; eski kilimlerin yollara atıldığını görür.*

- 3485 Eşer bulmamış evvelki yapudan
 omazlar bakmaa ana apudan
- Derūnında hemānā yandı āteş
 am ile hātırı oldu müşevveş
- Niyāz ile yüzini urdı hāke
 Tażarru‘ iyledi ol Zāt-ı pāke
- Didi iy pādīşāh-ı Hāyy u ayyum
 Senūñ yok ‘ilmūne hūd şey’-i ma‘dūm
- Degildümse eger ben bunda hāzır
 Degül miydūñ ‘aceb bu kāra nāzır
- 3490 Niçin bu kavme yıdurduñ evūmi
 Mübeddel iyledūñ hūzne sevūmi
- Bunu didi vū itdi derd ile āh
 Açıldı āhına tā ‘arşā dek rāh
- Düşürdi ulul ehl-i āsumāna
 Tezelzül itdi ol aşr-ı şehāne
- Yııldı hāk ile oldu berāber
 ırıldı niçe mīr ü niçe çāker
- Doundı başına şāhuñ daı daş
 Virildi zūlmüne ya‘nī ki pā daş
- 124b 3495 Düzerken cehl ile mülk-i fenā’ı
 Beā iqlīmine urdı binā’ı
- Şaın iy zūlm ile ālūde olan
 Ki zūlmāta gider anuñla olan
- ‘Adālet Hāk şifātıdır azanıl
 Bezenseñ bu libās ile bezengil
- Ki yokdur eskimek hiç bu şiyābe
 İrişdürür seni *ni‘me’l-me‘ābe*
- İşit ol kā’inātuñ serverinden
- Evin önceki durumundan bir iz kalmamış;
 onu kapıdan bakmaya bile bırakmazlar.*
- O anda gönlü ateşlendi; kalbi üzüntü ile alt
 üst oldu.*
- Yakınarak yüzünü topraa koyup o temiz
 Sahibe yalvarmaya başladı.*
- Dedi: ‘Ey Diri ve Sürekli olan padişah,
 senin ilminde olmayan şey yok.*
- Eğer ben burada hazır değildimse; acaba bu
 işe bakıyor değil miydin?’*
- Niçin bu kavme evimi yıktırdın; sevincimi
 üzüntüye değiştirdin.’*
- Bunu deyip derdile ah etti; ahına ta arşā
 kadar yol açıldı.*
- Gökyüzündekilere bir kargaşā düştü; o en
 büyük köşk sallandı.*
- Yıkılıp yerle bir oldu; nice başkan ve köle
 öldü.*
- Şahın başına da taş dokundu; zūlmüne
 karşılık yani ayaına taş verildi.*
- Bilgisizlikle yokluk yerini yaparken;
 sonsuzluk yerine yapıyı yaptı.*
- Sakın! Ey zulme bulaşmış olan,
 zulmedenle birlikte olan karanlıklara gider.*
- Adalet Allah’ın sıfatıdır, onu kazan;
 bezenmek istersen bu elbiseyle bezen.*
- Çünkü bu giyecekler hiç eskimeyip seni
 dönülecek en güzel yere (cennete) ulaştırır.*
- O dünyanın sevgilisinden, varlıkların
 tümünün güneşinden işit:*

Cemi'-i mümkinātuñ mihterinden

3500 Hādīsinde bize gör ne buyurdu
Esāsen bu binānuñ niçe urdu

Hadisinde bize ne buyurdu, gör; bu yapının temelini nasıl vurdu.

Didi olur *ehabb-i nās ilā'llāh*²⁹⁷
Ri'āyāya 'adālet iyleyen şāh

Dedi: Halkına adaletle davranan Şah, Allah'ın en çok sevdiği kişi olur.

Daħı menzil yönünden olur aķreb
Ki irmez ķurbına degme muķarreb

Dahi konaklama yönünden en yakın olur; öyleki yakınlığına yakınlaşmış olanlar da ulaşamaz.

Yaķınrağı olur ħalkuñ Ĥüdā'ya
İrüşür cānına nūr-ı hidāye

Halkın Allah'a yakınlığı olursa; canına doğruluk ışığı ulaşır.

قال ع.م. احب الناس الي الله تعالي فادناهم منه مجلسا امام عادل
(Allah'ın Peygamberi) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Allah'ın en çok sevdiği ve
Allah'a en yakın mecliste bulunacak kişi, adil devlet başkanıdır.²⁹⁸

Ķulağ urduñsa pend-i Muştafā'ya
'Adāletle iriş zevķ ü şafāya

Mustafa'nın öğüdüne kulak verdinse; coşku ve sevince adaletle ulaş.

3505 'Adālet cümle aħlāķuñ yegidür
'Adālet iyleyen dīnuñ begidür

Adalet ahlakın en üstünüdür; adalet eyleyen dinin beyidir.

'Adāletle olur ķul ħāş-ı dergāh
'Adāletle irür ġufrāna her şāh

Yerin temizi adaletle olur; her Şah adaletle bağışa ulaşır.

Şifāt-ı 'adl ki yaħşı şıfatdur
Ĥüdā ķurbında ulu menzeletdür

Adalet özelliği güzel bir özelliktir; Allah'a yakınlaşmada indirilenlerin ulusudur.

'Adālet idene 'adn olısar cā
Cehennemdür zālūm olana me>vā

*Adaletli olanın yeri **adn** cenneti; zalim olanın yeri ise cehennemdir.*

125a چاه مظلم كشت جاي ظالمان
هست را رعدن جاي عادلان

3510 Gel imdi zūlm u zoruñdan berī ol
Cinān-ı 'adne sen de müşterī ol

Gel, şimdi zulmedip zor kullanmaktan uzak dur; adn cennetine sen de istekli ol.

Cefā vü cevruñi terk iyle zinhār
Ki sevmez ehl-i cevri Rabb-ı Settār

Eziyet ve incitmeyi kesin olarak bırak; çünkü (suçları) örten Allah eziyet edenleri sevmez.

²⁹⁷ et-Tirmizi, A.g.e., C.III, s.617, (H.Nu: 1329)

²⁹⁸ et-Tirmizi, A.g.e., C.III, s.617, (H.Nu: 1329)

Ḥalūk ol ḥalk-ı Ḥakḫ'a olma dilgir
Ki zulmün itmeye dinüni tağyır

*Zulmün dinini bozmaması için insaniyetli
ol, Allah'ın yarattıklarına kırgın olma.*

Zulum ḥūy-ı bedīdür eşkiyānuñ
‘Adil pirāyesidür evlīyānuñ

*Zulüm eşkiyanın en kötü alışkanlığıdır;
adalet ise erenlerin süstüdür.*

Dilersen ‘adl ile dutmak cihānı
Gel öğren Ḥazret-i ‘Ömerden anı

*Dünyayı adaletli tutmak istersen; onu gel,
Hazreti Ömer'den öğren.*

Kıssa-ı ‘Ömer Raḍıya’llāhu ‘Anhü ve ‘Adālet-i Ū

Ömer'in- Allah Ondan Razi Olsun- Kıssası Ve O'nun Adaleti

3515 Rivāyet kıldı rāvīler ki ‘Ömer
Ḥilāfet mülkine çün oldı server

*Anlatanların söylediklerine göre; Ömer
hilafet yerine başkan olduğunda;*

Gezerdi her gice şehri serāser
Ḳomazdı ḡaflet ile yasduḡa ser

*Her gece şehri baştanbaşa gezerdi; uyumak
için yastıḡa baş koymazdı.*

Dir idi zulm ola devrümde şāyed
Zulum def'ine bende var iken yed

*Benim zulmü önlemeye elimde güç varken,
dönemimde zulüm olamaz. Derdi.*

Ki mes'ül olam andan āḫiretde
Baña sed ola bāb-ı maḡfiretde

*Çünkü ondan ahirette sorumlu olurum;
affedilme kapısında bu bana engel olur.*

3520 Yolu bir gice irdi bir ḡapuya
Ki peydā olur andan āḫ umuya

*Bir gece, yolu ah çekip ümit bekleyen bir
kapıya düştü.*

Oturmuş ağlar bir niçe şıbyān
Diyüben iy ana ḡanı bize nān

*Çocuklar oturmuş ‘Ey ana hani bize ekmek’
diye ağlarlar.*

Anaları daḡı ider bükā'[y]ı
Yitürmüş ḡüzn ile tedbīr ü rā'[y]ı

*Üzüntüden ne düşünüp nasıl önlem
alacağımı şaşırın anaları da ağlamaktaymış.*

Ne ḡılsun niçe şabr itsün bu ḡāle
Ki evde yoḡ idi aḡlā nevāle

*Ne yapsın bu duruma nasıl dayansın;
çünkü evde hiç yiyeceḡi yoktu.*

125b Belā-yı fāḡre gücdür şābır olmak
Aña kim itmeye āsān anı Ḥaḡ

*Allah ona bir kolaylık vermedikten sonra;
yoksulluk sıkıntısına dayanmak güçtür.*

Muḡarrebler maḡāmıdur bu kūşe
Virilmez ‘ıḡḡ-ı Ḥakḡ'dan ḡöñli boḡa

*Bu köşe yakınlaşmışların makamıdır; Allah
aşkından dolayı gönülleri boş deḡildir.*

3525 Bu derde doymaz degme muḡannes
Ki ḡöñli ḡırş ile ola mülevveḡ

*Gönlü dünya sevgisiyle kirlenmiş olan
korkaklar bu derde doymaz.*

Şabır miftāhıdır cümle fütūhūñ
Şabır sermāyesidür tende rūhūñ

*Tüm kapıların anahtarı sabırdır; sabır ruhun
candaki verisidir.*

İrenler şabr ile irdi murāda
Şabırsızlar düşer dāim fesāda

*İsteğine ulaşanlar sabırla ulaştı; sabırsızlar
sürekli bozguna düşerler.*

Resūline Hüdā *fā'sbir*²⁹⁹ buyurdu
İşin ya'nī şabır ile kayurdu

*Allah Peygamberine **sabret** buyurdu; yani
işini sabırla önemsedİ.*

Buyurdu hem resūl cinn ü insān
Hādīşinde *şabırdur nişf-ı İmān*

*Hem Peygamber hadisinde, cin ve insan
için **sabır imanın yarısıdır** buyurdu.*

قال النبي عليه السلام الصبر نصف الايمان

*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Sabır imanın yarısıdır.*³⁰⁰

3530 Ola çün şabır olmağ nişf-ı İmān
Dürüş şabra hemīşe iy müselmān

*Ey Müslüman, imanın yarısı sabır olduğuna
göre, her an sabret.*

Revānuñ şabr ile iyle mu'āmil
Ki taḥşīl idesin İmān-ı kāmīl

Olgun imana ulaşmak için işini sabırla yap.

Derūnı olmayan şabr ile mūḳīn
Degüldür ehl-i Hāḳ ḳatında mü'min

*Gönlü sabırla tanışık olmayan; Allah
katında mümin değildir.*

İder şabr ile zīrūñ ḳat-ı menzil
Velī gören olur helvāya māyil

*Aşağıdaki sabırla yollar kateder; ancak
helvayı görense helvaya yönelir.*

صبر باشد منتهاهزيره كان
هست حلوا ارزووي كو د كان

3535 Şabūr olan ʿurūc ider semāya
Yiyen helvāyı döner māverāya

*Sabreden göklere yükselir; helvayı yiyen
geriye döner.*

هرکه صبراً ورد کرد ون بررود
هرکه حلوا خورد وایستررود

126a Yime helvāyı gel dönme girüye
Teveccüh iyle dāim ilerüye

*Helvayı yiyip de geriye dönme; sürekli
ileriye yönel.*

Ki budur kārı merdān-ı Hüdānuñ
Keserler şabr ile ʿırḳın hevānuñ

*Allah yiğitlerinin işi budur; ırkın isteklerini
sabırla keserler.*

²⁹⁹ Taha, 20/ 130

³⁰⁰ el-Hakim, el-Müstedrek, C.II, s.484, (H.Nu: 3666)

- Hevāya uçma iy murğ-ı hevā²[y]ı
Ferāmūs itme ƙopduğūñ yuvā²[y]ı
- 3540 Olur çün cümle eşyā ašla rāci^c
Niçün olmayasın bu emre hāzi^c
- Dükenmez bu beyān iy cān-ı māder
Zen ile görelüm kim neyler ‘Ömer
- Ey isteklerine uyan kuş, havaya uçma; çıktığın yuvayı unutma.*
- Çünkü tüm eşya aslına döner; niçin bu buyruğa uymazsın.*
- Ey annemin canı, bu açıklama bitmez; görelim kadın ile Ömer ne yaparlar.*
- Şiniden-i ‘Ömer Şikāyet-i Ān Faķire-rā Ez-Ĥod ve Teraĥĥum Kerden-i Ūrā**
Ömer’in Yalnızken Fakir Bir Kadını İşitmesi ve O’na İyilik Etmesi
- Yürekler mi döyer faķruñ odına
Dayanmaz degme kes bunda odına
- Niçeler terk idüpdür nām u nāmūs
Nice mestūrı itdi ĥalkā efsūs
- Niçenüñ virdi taķvāsını bāde
Düşer idi niçe dürlü fesāde
- 3545 Zen-i bī çāre āh u ĥasret ile
Firaķ-ı āteşin ü rikķat ile
- Dir idi iy yaradan ĥüzn ü şādum
Benüm ‘Ömer’den al luţf ile dādum
- Sebeb oldur benüm bu ĥasretüme
Bu güne güne derd ü miĥnetüme
- İşitdi çün ‘Ömer bu iltihābı
Yüzini ƙapladı çeşm-i şehābı
- Didi zulm itmişüm ĥayfā dirīgā
Ki olmadum bunuñ ĥālını bīnā
- 3550 Ƙapu ƙaķdı didi kimsin aña zen
Didi ‘Ömer ƙapu aç iy muğatten
- 126b Telaţţuf birle pes ol kān-ı himmet
Didi ĥatuna iy ĥatun-ı cennet
- Sebeb noldı kerem ƙıl iyle ibdā
- Yoksulun ateşine yürekler mi dayanır; hiç kimse bunun ateşine dayanamaz.*
- Niceleri kişiliğini ve namusunu bıraktı; nice örtünenleri halka acıttırdı.*
- Nicenin dindarları içkiye yöneltti; nicelerin türlü bozgunculuğa düşürdü.*
- Çaresiz kadın ah ve özlem ile ateşli ve acımağlı ayrılıkla;*
- Derd: ‘Ey yaradan, üzüntü ve sevincim, iyiliğinle benim hakkımı Ömer’den al.*
- Benim bu özlemime, gündün güne dert ve sıkıntıya düşmeme neden olan odur.’*
- Ömer bu (gönlü) tutuşmuşu işitince; yüzünü gözyaşı bulutu kapladı.*
- Dedi: ‘Yazıklar ki bunun durumunu düzeltmeyerek eziyet ve haksızlık etmişim.’*
- Ƙapıyı çalınca, kadın ona ‘sen kimsin’ dedi. Ömer dedi: ‘Ey örtünmüş, kapıyı aç.’*
- Sonra o himmet kaynağı, yumuşakça dedi: ‘Ey cennet kadın,*
- İyilik et, söyle Ömer’den şikāyet etmenin nedeni nedir?’*

- Ki ‘Ömer’den idersin böyle şekvā
- Ne zulm itdi saña noldı haḫāsı
Ne yüzdendür senüñle mâcerāsı
- Meger kim ‘Ömer’i bilmezdi ḫātuñ
Didi topraḫ anuñ başına olsun
- 3555 Erümi şaldı ‘asker ile ğazāya
Şehid oldı şataşdum bu ‘azāya
- Yetīm evlad ile ḫaldum belāda
Evümde zerrece yoḫdur zevāde
- Üçünci gicedür bu gice bir dik
Ḳıluram ḫīle ile evde nezdīk
- Bişürem şabr idüñ didüm size āş
Şanurlar kim bişer bulḡur u yāmāş
- İrince her birinüñ gice ḫvābı
İderdüm bunlara bu yoḫ ḫisābı
- 3560 Ziyāde oldı bu dem kim mecā‘at
Bulumaz oldılar uyḡkuda rāḫat
- Füsünüm itmez oldı daḫı te’sīr
Derünüm yandı bilmem nola tedbīr
- Didi ḫatuna ‘Ömmer iy za‘īfe
Degül midür ‘Ömer şimdi ḫalīfe
- Niçün ‘arz itmedüñ aña bu ḫālūñ
Ki def’ iderdi şāyed bu melālūñ
- Didi çeşmi anuñ görmez ğarībi
Niçe pes iriser baña naşībi
- 3565 Ḫilāfet iylemiştir anı maḡrūr
Faḫīr olan görünür çeşmine ḫor
- 127a Toḫ olan añlamaz ḫālını acuñ
Ḫekīm olan bilür aşlın mizācuñ
- Sana hangi haksızlığı yaptı, yanlışı nedir?
Seninle uğraşması ne yüziündendir?’*
- Ancak kadın bunun Ömer olduğunu
bilmiyordu; Dedi: ‘Toprak onun başına
olsun.’*
- Kocamı savaş için askere aldı; şehit olunca,
bu sıkıntıya düştüm.*
- Babasız çocuklarla sıkıntıda kaldım;
evimde hiç bir yiyecek yok.*
- Bu gece üçüncü gecedir, darlık çekip oyun
ile evde yakınlık kurarım.*
- Sabredin ‘size yemek pişireyim’ dedim.
Sanırlar ki bulgur ile yamaş pişiyor.*
- Her birinin gece uykusu gelince; bunlara
bu yokluk oyununu oynardım.*
- Bu an açlıkları iyice artınca; uyku da
uyuyamaz oldular.*
- Oyunum artık etkilemez oldu; gönlüm
yandı, ne yapacağım, bilmiyorm.’*
- Ömer dedi: ‘Ey yoksul kadın, Ömer şimdi
halife değil midir?’*
- Sıkıntını gidermesi için bu durumunu ona
niçin bildirmedin?’*
- Dedi: ‘Onun gözü yoksulu görmez; ondan
bana nasıl bağış ulaşacak.*
- Hilafet onu böbürlendirmiştir; yoksul olan
gözüne çirkin görünür.*
- Tok olan acın durumunu anlamaz; yaradılış
gerçeğini hekim olan bilir.’*

Gel iy alüde olan māl u cāha
Riyāset terkin ur gir ʔoĝru rāha

*Gel, ey mal ve yere isteklenip bulaşan;
başkanlığı bırakıp doğru yola gir.*

Ĝurūr ile şaķın baķma faķīre
Ki cānuñ yanmaya nār-ı kebīre

*Sakın yoksula böbürlenerek bakma ki canın
büyük ateşte yanmasın.*

Buyurmuşdur Resūl-i ʿālimü'l-ĝayb
Faķīr nāsuñ ĝözine ĝörünür ʿayb

*Gizli bilgileri bilen Peygamber, **yoksulluk
insanların ĝözüne utanç ĝörünür.***

3570 Velī ziyetdür Allāh'uñ ķatında
Mükerremdür cenāb-ı ħürmetinde

*Ancak Allah'ın katında süstür; saygınlık
yönüyle saygıdeĝerdir.*

قال النبي عليه السلام الفقر شين عند الناس و زين عند الله
*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Yoksulluk insanların yanında
kusur; Allah yanında ise süstür.³⁰¹*

Naşīhat al ħadīş-i Muştafā'dan
Naşīb ire saña tā bu şafādan

*Mustafa'nın hadisinden öğüt al ki sana bu
mutluluktan nasip ulaşsın.*

Duyasın ehl-i faķruñ lezzetini
Ĝöresin aĝniyānuñ zilletini

*Yoksulluĝun tadını duyasın; zenginlerin
aşaĝılıĝını göresin.*

Bilimezsın deĝülseñ līk dervīş
Niçün faķr ehli çekmez ħüzün ü teşvīş

*Eĝer dervīş deĝilsen, yoksulların niçin
üzüntü ve karışıklık çekmediĝini
bilemezsin.*

Ki ʿaķl irmez bu ķavmüñ ʿālemine
Ne şādisine vü ne mātemine

*Bu topluluĝun ne sevinçlisine ne de
üzüntülüsüne akıl ermez.*

3575 کار رد ویشي وراي فهم تست
سوي رد ویشان بمنکوست سست

زانکه درویشان وراي ملک و مال
روزی دارند ژرفازد و الملال

Kelām-ı Ĥaķ işitse merd-i ħaķ-bīn
Ĥabūl ider budur anlara āyīn

*Gerçeĝi bilen Allah sözünü işittiĝinde;
kabul eder; çünkü onlara tören budur.*

Müberrā ola dil çün kibriyādan
Selīm olur geķer kibr ü riyādan

*Gönül büyükmekten arınmışsa; kendini
beĝenme ve gösterişten kurtulmuş olur.*

ʿÖmer pes çün işitdi ol kelāmı
Ki tafşīl itdi ol ħatun temāmī

*O kadın tümünü geniş bir biçimde
anlatınca; Ömer sonunda bu sözü işitti.*

³⁰¹ ed-Deylemi, Ebu Şuca Seyruye, el-Firdevs bi Mesuri'l-Hitab, Thk. Es-Said b. Besyuni Zaĝlul, Darü'l Kitabi'l İlmiye, Beyrut, 1986, C.III, s. 154, (H.Nu: 4418)

- 127b 3580 Derūnı olmış idi ışık ile hāk
 abūl itdi vū olmadı azabnāk
- Evine dōndi aldı bir cerāb un
 Et ile itdi hem zenbīli meřhūn
- odı arasına oldı revāne
 arıdan yaa ol mīr-i yegāne
- Didi hādīm revā olmaya kim siz
 Bunı hāmīl olasız var iken biz
- Bize luf iyle ıl bu bārı teslīm
 Daı hızm̄et var ise iyle talīm
- 3585 Didi ‘ōmer belī bu iř revādūr
 Velī ma‘nīde cehl ile aadūr
- Ki dūnyāda ōtūrürsin bu bārı
 İdersin līk ubāda firārı
- Revādūr řābır olam bunda bua
 Ola kim uramayam anda bua
- Ki bunda yūik eken anda ōtūrmez
 ōren dūnyāda am ubāda ōrmez
- Hāmūl olan iriür adr ü vaāra
 Cinān-ı Hāk’da ‘izz u i‘tibāra
- 3590 Emānet yūikine insān-ı hāmīl
 Anu ün ıldı ol kārında kāmīl
- Ki hāmīlden bula tā ‘izzet-i tām
 İre her naşına bunula itmām
- Bunu řılından itdi cūmle ībā
 Semāvāt u zemīn ü kūh u řarā
- Ebeyne didi hem *esfane*³⁰²rahmān
 Kelāmında bu sırrı itdi i‘lān
- Gōnlü aşk ile toprak olunca; kızmayıp kabul etti.*
- Evine dōnüp bir torba un aldı; bir torbayı da et ile doldurdu;*
- Arkasına alıp tek başına kadına ōtürmek için yürüdü.*
- Hizmetli dedi: ‘Biz varken sizin bunu yüklenip ōtürmeniz uygun olmaz.*
- Bize iyilikle bu yūikü ver; yapılacak hizmet varsa bize ğret.’*
- ōmer dedi: ‘evet, bu iş uygundur; ancak manada bilgisizlikle yanlıştır.*
- ünkü bu dūnyada bu yūikü ōtūrürsün ancak ahirette bu yūikten kurtulursun.*
- Burada buna sabretmem uygun olanıdır; umulur ki orada bundan kurtulurum.’*
- ünkü burada yūik eken orada ōtūrmez; dūnyada üzüntü ōren ahirette ōrmez.*
- Yūik taşıyan deere ve aırbaşlılıa ulaşır; Allah’ın cennetinde satı ve üne kavuşur.*
- Emanet yūikünü sırtında taşıyan kimse; yaptıı bu iřle olgunlua ulaştı.*
- Yūik taşımakla tam saygınlık bula; her eksiqi bununla tamamlana.*
- Bunun aırlıından tüm varlık, ökler, yerler, dalar ve ovalar ekindi.*
- Allah sözünde bu sırrı **istemediler, korktular** diye buyurup aıkladı.*

³⁰² Ahzab, 33/72

- 128a 3595 *Qamu eṣyā çü itdi bundan işfāk
Virildi ādeme bu bāre eṣvāk* *Çünkü tüm eşya bundan korkunca; bu yük
istekli olan insana verildi.*
- 128a 3595 *Götürdi itmedi ḥamlinden ībā
İḥātā kıldı bu meydān-ı tenhā* *Bundan korkmayıp yükü götürerek; bu boş
ortamı doldurdu.*
- Zalūm oldu cehūl oldu pes insān
Velī cehli olupdur ʿāyn-ı ʿirfān* *Sonunda insan zalim ve bilgisiz oldu; ancak
bilgisizliği anlayışın gözü olmuştur.*
- قال الله تعالى و حملها الانسان انه كان ظلوما جهول
*Yüce Allah şöyle buyurdu: Biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar, onu
yüklenmeye yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yükledi. O gerçekten çok
zalim ve çok cahildir. (Ahzab Suresi, 72. Ayet)*
- Emānetden gel imdi itme ībā
Ki sende olasın insān-ı dānā* *Sen de bilgili insan olmak istiyorsan; gel,
şimdi emanetten kaçma.*
- Özine olmağıl cehl ile mağrūr
Gurūruñ itmesün Ḥaḳḳ'dan seni dūr* *Kendini beğenerek bilgisizlerden olma;
övünmen seni Allah'tan uzaklaştırmasın.*
- Senüñ şanma bu sende olanı sen
Tefekkūr iyle ḥālün bundan aḥsen* *Bu sende olanı senin sanma; bundan daha
güzel olmak için düşün.*
- 3600 *Şebeksin görünür zātuñda ol nūr
Degüldür bir velī genc ile gencūr* *Ağ gibisin, kişiliğinde o ışık görünür; ancak
hazine ile hazine bekçisi bir değildir.*
- İdüpdür ʿışḳ insānı fuzūlī
Zalūm oldu dutup rāh-ı cehūlī* *Aşk insanı başıboş edince; o bilgisizlik
yolunu tutup zalim olmuştur.*
- کرد فضل عشق انسان را فضول
 دان فزون چو ی ظلومست جهول
- Fuzūlī olma kendü kārūñı bil
Ki ḥālūñ olmaya āḥerde müşkil* *Sonunda zor durumda olmak istemiyorsan;
başıboş olma, kendi işini bil.*
- Erenler gibi şabr iyle belāya
Kūdūret iḳre ir ʿāyn-ı şafāya* *Erenler gibi sıkıntıya sabret; üzüntüler
içinde sevinci görmeye ulaş.*
- 3605 *Belā içinde her kim gördi balı
Vişāl-i Ḥaḳḳ'a açdı perr ü bālī* *Her kim sıkıntı içinde balı gördüyse;
Allah'a ulaşmaya kol ve kanat açtı.*
- Ki bal olur belā şabr ile iy yār
Şabırsız zehr ider balını nāçār* *Ey sevgili, çünkü sabırla sıkıntı bal olur;
sabırsız ise kuşkusuz balını ağı eder.*
- Söziyle eğlenilmez bu fezāyil* *Bu verimli sözler tükenmez; işit bak , o*

İşit kim niyledi ol mîr-i ʿādil

adaletli başkan ne yaptı.

Āmeden-i ʿÖmer (r. a.) bi-Ĥāne-i Ān Faḳīre ve İtʿām-kerden-i Ū Yetīmān-rā
Ömer'in - Allah Ondan Razi Olsun- Yoksul Kadının Evine Gelmesi ve O'nun
Yetimlerini Doyurması

- 128b İrişdi çünki ḥatunuñ evine
 Ne kıılır diñle pes ol pāk-i sīne
Kadının evine varıldığında; o gönlü temiz, dinle bak, sonunda ne yaptı:
- Eliyle ol eti urdı kazana
 Bişürdi ekmeği hem bî-bahāne
O eti eliyle kazana koyup neden bulmaksızın ekmeği de pişirdi.
- 3610 Yidirdi luṭf ile eytāma anı
 Söndi her birinüñ çeşm ü cānı
Onu yumuşak davranışla yetimlere yedirince; her birinin gözü ve gönlü doydular.
- Şıḡadı başlarını itdi mesrūr
 Özini görsedüp sehvende maʿzūr
Başlarını sıḡayıp sevindirdi; suçlu olarak kendini gösterip özür diledi.
- Didi taḳsīrümü baña baḡışlañ
 Benüm noḳşānum itmāma şaḡışlañ
Dedi: 'Kusurumu bana baḡışlayın; benim eksikliğimi sayıp tamamlayın.
- Sizi kayırmadum oldum günāhkār
 Suçumu ʿavf idüñ li'llāhi zinhār
Sizi kayırmayıp suçlu oldum; suçumu kesinlikle Allah için baḡışlayın.
- Mebāda kim ʿitāb ide baña Ḥaḳ
 Bu kār için ʿazāb ide baña Ḥaḳ
Olmaya ki Allah bana darıla; bu iş için Allah bana azap ede.'
- 3615 Vazīfe itdi hem bunlara taʿyīn
 Kifāyet deñlü budur resm ü āyin
Hem bunları bu iş için görevlendirdi; anlayana bu kadar açıklama ve anlatım yeter.
- Ki bunlar çekmeye ıraḳ zarūret
 İderler böyle erbāb-ı mürüvvet
Çünkü bunlar sonradan zorluk çekmemek için böyle iyilik yaparlar.
- Ḳayıran acı Ḥaḳ anı Ḳayıırur
 Ḳayırmayanı raḥmetden ayırur
Kim açları kayırırsa Allah da onu kayırır; kayırmayanıysa esirgemesinden ayırır.
- Esirge ger esirgenmek dilerseñ
 Zenān ʿādātını terk iyle erseñ
Eğer esirgenmek istiyorsan esirge; erkek isen kadın gibi davranmayı bırak.
- Ki raḥm idenlere raḥm ider Allāh
 İder ḥadsız ʿaṭā anlara ol şāh
Çünkü esirgeyenleri Allah da esirger; o Şah onlara sonsuz baḡışta bulunur.
- 3620 Ne ḳulda olmasa nāsa teraḥḥum
 İşitmez bāḡ-ı cennetde terennüm
Eğer kulda insanlara karşı acıma olmazsa; cennet bahçesindeki güzel ezgileri işitemez.

Ḥadīs-i Muṣṭafādur bu didüğüm
Gözün aç gör ne şekkerdür didüğüm

Bu dediğim, Mustafa'nın hadisidir; gözün aç, gör dediğim ne kadar tatlıdır.

قال النبي عليه السلام لا يرحم الله من لا يرحم الناس

Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: İnsanlara merhamet etmeyene, Allah merhamet etmez.³⁰³

- 129a Gel imdi Ḥaḳ için sev kullarını
Esirge ʿāciz ü yoḥsullarını
- Gel, şimdi, kullarını Allah için sev; güçsüz ve yoksullarını esirge.*
- Ki ʿuḳbāda bulasın ecrini bī-ḥad
Senüñ çün yapıla ḳaşr-ı muʿaddad
- Böylece ahirette sonsuz yarar bulasın; hazırlanacak köşkler senin için yapılsın.*
- Raḥīm ü bürdbār olur erenler
İderler her işi Ḥaḳ için anlar
- Erenler esirgeyici ve ağırbaşlı olurlar; onlar her işi Allah için yaparlar.*
- 3625 بند كان حق رحيم برد بار
خوي حق را رند د راصلاح كار
- Bilen bunları bilmişdür Ḥüdā'yı
Bulan bunları buldı ihtidāyı
- Bunları bilen Allah'ı bilmiştir; bunları bulan alçak gönüllü olmuştur.*
- Bu ḳavmı ara iy derde giriftār
Belā cānuñi itmezden öñ o kār
- Ey derde tutulmuş, sıkıntı canına işlemeden önce bu topluluğu ara.*
- هين بحوي اين قوم را اي مبتلا
هين غنيمت دان شان پيش از بلا
- Bu remzi alduñ mı iy heves-nāk
Ḥicābuñ cübbesin itdüñ mi şād-çāk
- Ey istekli, bu gizemi aldın mı; utanma cübbesini paramparça ettin mi?*
- 3630 Hevā ehline yā olduñ mı nezdīk
Derünuñ iyledüñ mi ḳāre çün dīk
- İsteklilere yakın oldun mu; gönlünü darlıkla kararttın mı?*
- Ḳanı luṭf u ʿaṭā ḳanı teraḥḥum
Faḳīre ḳanı rıfḳ ile tekellüm
- Hani iyilik ve bağışlama, hani acıma; hani yoksula yumuşaklıkla güzel söz!*
- Ḳanı cūd u kerem ḳanı seḥāvet
Ḳanı inʿam u itʿam u mürüvvet
- Hani cömertlik ve iyilik hani el açıklığı; hani yardım, bağış ve insanlık.*
- Bulunmaz sende bu ḥulḳuñ birisi
ʿAceb kim cehlüñ olduñ müşterisi
- Bu davranışlarından hiç biri sende bulunmaz; yoksa bilgisizliğin isteklisi mi oldun!*

³⁰³ el-Buhari, C.VI, s.2686, (H.Nu: 6941)

Uyar nefsiñi bu ğafletden iy yār
Derünuñ yāresine iyle tīmār

*Ey sevgili, nefsiñi bu uykudan uyandırıp
ğönlün yarasını onar.*

3635 **Müniri** bu kelāmı eyle icāz
Ne kıılır görelüm tā bülbül ü bāz

*Müniri, bu sözü açıkladın; görelim bülbül
ve doğan ne yapar.*

Hitāb Kerden-i Bülbül Çāviş ‘Uġān-rā Pīş ü Süleymān ‘Aleyhi’s-Selām

Bülbül’ün Süleyman’ın -O’na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Çavuşu’na Hitabı

129b Gel bāz-ı sitemkār u cefākār
Niçün dāim idersin bātıl efkār

*Gel, ey eziyet ve haksızlık eden doğan,
niçin sürekli yanlış düşünüyorsun.*

Cihānda olduñ ise tīz pervāz
Nedendür tā bu deñlü idesin nāz

*Dünyada keskin uçuşlu oldunsa; bu kadar
naz etmen nedendir?*

Seni maġrūr idüpdür cāh u ni‘met
Derünuñ kapladı dürlü küdüret

*Seni makam ve para böbürlendirmiş;
ğönlünü çeşitli kaygılar kaplamış.*

Unutduñ luḡ u ih̄sān u ‘aḡā’yı
Belā çağında eger sen Ĥüdā’yı

*Yumuşaklığı iyiliği ve bağışı unuttun;
sıkıntı anında da Allah’ı unuttun.*

3640 Ġurūruñ neyledürdi her zamānda
Ķu‘ūduñla meger dest-i şehānda

*Ey padişahın elinde oturmakla her an
övünen,*

El üzre gerçi iderler saña cā
Ĥacer-veş āḡer atarlar be-şahrā

*Gerçi sana el üzerinde yer ederler; ancak
sonunda taş gibi boşluğa atarlar.*

Ele aldıklarına olma maġrūr
İderler āķibet çün kim seni dūr

*Ele aldıkları için övünme; çünkü seni
sonunda uzaklaştırırlar.*

Sevinme bāķī olmayan nevāle
Na‘īm oldur ki hiç irmez zevāle

*Sürekli olmayan bağışa sevinme; bolluk
odur ki hiç tükenmez.*

Ġurūr olmasa nefsiñde müdāmī
Gözetmez olsa gözüñ her ḡarāmı

*Nefsinde sürekli övünme olmasa; gözün her
yasaklanana gözetmez olsa.*

3645 Niçün pes iki çeşmüñi dikerler
Seni körāne her yaña çekerler

*Öyleyse niçin iki gözünü dikip seni kör gibi
her yana çekerler.*

Niçün kan içmek oldu saña pīşe
Niçün meylüñ olur dāim şer işe

*Kan içmek niçin sana öncü oldu; eğilimin
niçin sürekli kötülüğedir?*

Niçün şerrüñden itmezsın rüçü‘ı

*Gönülde sevinci ortaya çıkarmak için
kötülükten niçin dönmezsın?*

- Ki hāşıl idesin dilde huşū^ı
- Niçün kārūñ sitemdür her za^ıife
Gönül incitmek idindüñ vazıfe
- Didilerse saña çāvuş-ı murğān
Niçün garre olursın iy perişān
- 3650 Gözini bağladı evhām-ı şöhret
Temāşā idemezsin dürlü ğibret
- 130a Ne sende ehl-i ğilme var ri^ıāyet
Ne ehl-i faķre ihsān u ğināyet
- İdersin her za^ıife cevır ü ezā
Derūnuñda meger yoķ ħavf-ı Mevlā
- Ağalık cānuñ ağdurdı yabāna
Seni mağrūr ider bu boz doğana
- Yabāna ağma ağı yime zinhār
Ki āher ağa olursın giriftār
- 3655 İñende gurre olma boz doğana
Ki şāyed başuñ anuñla uvana
- Şalarsuñ ğucb ile hoş boz doğanuñ
Derūnuñ kānı olmuşdur degānuñ
- Ne kuşsun sende bu gāvğā nedendür
Revānuñ ğucb ile şeydā nedendür
- Nedür bu ğaflet ü bu ħāb-ı bī-gāh
Niçün cānuñ degüldür Ħaķdan āgāh
- Başuñda tā ola ğaflet külāhı
Gözüñ niçe göre rāhuñda çāhı
- 3660 Serüñden gitmeyünce ol gül-efser
Sa^ıādet bābına ķomayasın ser
- Dalālet börkini dūr iyle serden
Hidāyet kisvesin gey bir hoş erden
- Niçin işin her güçsüze haksızlık edersin?
Gönül incitmeyi görev edirsin.*
- Sana kuşların çavuşu dedilerse; Ey perişan,
niçin vurdum duymaz olursun?*
- Gözünü ün yapma kuruntusu bağladı; çeşitli
olayları gözetleyemezsin.*
- Senin ne bilginlere saygı var; ne de
yoksullara iyilik ve yardımın .*
- Her güçsüze zorluk ve eziyet edersin; çünkü
gönlünde Allah korkusu yok.*
- Ağalık canını yükseklere kaldırdı; sen bu
boz doğanla övünmeye başladın.*
- Yükseklere kalkma, sakın ağı yeme; çünkü
sonunda tuzağa düşersin.*
- Boz doğana çok ak olma ki başın onunla
parçalanmasın.*
- Kendini beğenerek güzel boz doğana
salarsın; gönlünün işi oyun olmuştur.*
- Sen nasıl kuşsun, bu kavga nedendir; canın
böbürlenmesi ve şaşkınlığı nedendir?*
- Bu duyarsızlık ve bu zamansız uyku nedir?
Canın niçin Allah'la uyanık değildir?*
- Başında vurdum duymazlık başlığı varken;
gözün yoldaki çukuru nasıl görebilsin?*
- Başındaki gül başlık gitmeyince; mutluluk
kapısına baş koyamazsın.*
- Doğru yoldan sapma başlığını başından atıp
güzel bir kişiden doğru yola girme elbisesi
giy.*

- İder gönliñ demâdem kâşid-pervâz
Velî bend-i düvâlüñ men' ider bâz
- Üzülmez tâ ki bendüñ ayağundan
Hâlâş olmaz derünuñ her bâğuñdan
- Uçup cānān iline gidemezsin
Anı kim itmelidür idemezsin
- 3665 Kānā'at cānuña olsa eger yār
Şenā'at niçün olupdı saña kār
- 130b Niçün meylüñ degül dāim şalāhā
Niçün 'āzim degül cānuñ felāha
- Niçün çeşmüñden akıtmayasın dem
Ki 'uqbāda olasın şād u hoş-dem
- Saña bu kār-ı bed merğüb olupdur
Anuñ çün gözlerüñ maħbüb olupdur
- Eza vü cevri idersin her faķīre
Ne tıfla hürmet idersin ne pīre
- 3670 Şaķın mazlūmuñ urma başına taş
Ki ol taş olmaya başuña pādāş
- Dime kim ğayre idersin eziyyet
Ki saña irür aher ol beliiyyet

Gönlün sürekli uçan postacı olur; ancak halka bağın bunu yeniden engeller.

Ayağındaki bağın kırılmaz; gönlün hiçbir bağdan kurtulamaz.

Uçup sevgilinin iline gidemezsin; onu yapmak istesen bile yapamazsın.

Eğer tok gözlülük sana sevgili olsaydı; senin için kötülük yapmak olmazdı.

Niçin sürekli olarak düzelmeye eğilim göstermezsin; canın niçin kurtuluş için uğraşmaz?

Ahirette sevinçli güzel yaşam için niçin gözünden yaş akıtmayasın.

Sana bu kötü iş sevdirdiği için gözlerin sevgili olmuştur.

Yoksullara eziyet edersin; ne çocuklara, ne de yaşlılara saygı gösterirsin.

Güçsüzün başına sakın taş vurma ki o taş başına arkadaş olmasın.

Başkalarına eziyet edersen; sonunda o üzüntü sana ulaşır.

Hikāyet-i Ān Zālīm ki Faķīr-rā Seng-zede -būd

Yoksulu Taşla Döven Bir Zalimin Hikayesi

- 'Acemde var idi bir merd-i zālīm
Ki dāim kārı olmuşdı mezālīm
- Qatı mağrūr idi māl ile cāha
Yürüse sıgmaz idi şāh-rāha
- Giderken kibr ile bir gün ol evbāş
Urur bir şālihüñ başına bir taş
- 3675 Begenmez görmege ya'ñī faķīri
Faķīrüñ hod Hūdā'dur destigīri

İran'da işi sürekli zulmetmek olan bir zalim adam vardı.

Mal ve makamla çok övünür; yürürken yola sığmazdı.

O aşağılık, bir gün yolda böbürlenerek giderken; bir dindarın başına bir taş vurur.

Yani yoksulu görmek istemez. Yoksulun yardımcısı Allah'tır.

	Faķĩre her kim iderse ihānet İrişmez cānına Hāķ'dan ĩnāyet	<i>Her kim yoksula haksızlık ederse; kendisine Allah'tan yardım ulaşmaz.</i>
	Faķĩr olanların Hāķdur penāhı Faķĩrũn red olunmaz āh u vāhı	<i>Yoksul olanların yardımcısı Allah'tır; yoksulun ah çekip inlemesi boşa gitmez.</i>
	Ne kıılır diñle pes derviş-i hāyim Çũ başına doķundı seng-i zālim	<i>Dinle, zalimin attığı taş başına vurunca; dolaşan derviş ne yaptı.</i>
	Görür kim çāre yoķdur intiķāma Huşümetle irişmez iş temāma	<i>Bakar ki karşılık verip dũřmanlıkla işi bitiremeyeceğim.</i>
131a 3680	Evinde iyledi ol sengi pinhān Huđā'dan istedi derdine dermān	<i>O taşı evinde saklayıp Allah'tan derdine çözũm istedi.</i>
	Didi lā-bũd bulur fi'l-i cezāsın İdem ol demde bu sengũn edāsın	<i>Dedi: (eziyet eden) kesinlikle cezasını bulur; o anda bu taşın borcunu öderim.</i>
	Tevekkũl iyledi Rabbũne ol er Tevekkũlde nola ĩālemde bihter	<i>O kişi, Allah'a tevekkũl etti. Dũnyada tevekkũlden daha iyi bir şey olur mu!</i>
	Tevekkũl ideñe kāfidũr Allāh Kemāl irgürür naķřını her gāh	<i>Tevekkũl edene Allah yeter; (onun) her yerde noksanını tamamalar.</i>
	Kelāmında idũpdür bu edāı İşit cān ile bu pend-i Huđāı	<i>Sözünde bunu yerine getiren Allah'ın bu öđũdünü can kulağıyla işit.</i>

قال الله تعالى و من يتوكل على الله فهو حسبه

*Yũce Allah şoye buyurdu:... Kim Allah'a gũvenirse O, ona yeter. Allah, emrini yerine
getirendir. Allah her şey iķin bir ölçũ koymuştur...(Talak Suresi, 3. Ayet)*

3685	Çũ kāfidũr tevekkũl idene Hāķ Niķũn Hāķk'a şıgınmaz merd-i aħmaķ	<i>Çũnkũ tevekkũl edene Allah yeter; öyleyken ahmak insan niķin Allah'a şıgınmaz.</i>
	Niķũn her yerde görmez anı hāzır Niķũn çeşmi degũl luşfına nāzır	<i>Niķin her yerde onun hazır olduğunu görmez; gözũ ondan geleceği niķin gözlemez?</i>
	Nedendür ğayre ola ilticāmuz Çũ andan hāřıl olur her recāmuz	<i>Her isteğimizi ortaya o koyarken; başkasına şıgınmamızın nedeni nedir?</i>
	Anũn faızlıdur i'dām ile İcād Niķũn andan degũl dāim gönũl řād	<i>Yaratma ve yok etme O'nun bilgisindeyken, gönũl niķin sürekli O'nunla mutlu olmaz?</i>

Tevekkül cümle kārūñ bihteridür
İden teslīm özin ğamdan berīdür

Tevekkül işlerin en iyisidir; özünü teslim eden kaygıdan uzak olur.

3690 نیست کسبی از توکل خوب تر
چيست از تسلیم خود محبوب تر

Zūnūnuñ terk idüp ol Hakk'a teslīm
Tevekkül çekme eyle rızık için bīm

Kuşkuları bırakıp Allah'a teslim ol; rızık için korku çekme, tevekkül et.

Tevekkülden dahı teslīmden ğayr
Mekirdür dāmdur iy şāhib-i seyr

Ey gözetleyici, tevekkülden ve teslimden başka (her şey) aldatmacadır.

جز توکل جز که تسلیم تمام
در غم و راحت همه مکرست و دام

131b Tevekkül olmaya niçün işüñde
Neden bed-kār olursın cünbişüñde

İşinde niçin tevekkül yok; neden kötü işlerle uğraşırsın?

3695 Meger oldı hiçāb-ı sīne kat kat
Görünmez çeşmüñe envār-ı āyāt

Kalbin örtüsü kat kat olunca; gözüne ayetlerin ışığı görünmez.

Yüri pes iste bir kehhāl-i kāmīl
Ki ʿilmi ola her maʿlūma şāmīl

Öyleyse yürü, ilmi olan, her şeyi bilen olgun bir göz hekim iste.

Ki çeşmüñ perdesine ide dermān
Ne imiş göresin āyāt-ı Raḥmān

Gözün perdesine ilaç yapsın ki Allah'ın ayetleri neymiş göresin.

Hiçābuñ ḥod girü senden sañadur
Unutma kendüñi dāim añadur

Utmanman yine senden sanadır; kendini unutma sürekli O'na dur.

Elüñ dut mürşidüñ bul rāha irşād
Dilersen cānuñ ola ğamdan āzād

Canının kaygıdan kurtulmasını istiyorsan; mürşidin elini tutup yoluna rehber bul.

3700 Dükenmez bu beyān iy şāhib-i kīş
Ne kıılır görelüm zālīmle dervīş

Ey din sahibi, bunun açıklaması bitmez; bakalım zalimle derviş ne yapar.

Mahbūs -şuden Ān Zālīm ve İntikām -kerden-i Faķır Ū-rā *Zalim'in Haps Edilmesi ve Fakir'in O'ndan İntikam Alması*

Kim ekdi bunda toḥm-ı seyyiāti
Ki ḥār olmadı cānına nebāti

Kim bunda kötülük tohumunu ekerse; bilsin ki diken canına bitki olmaz.

Kim oldı ʿāciz ü miskīne zālīm
Ki ḳahr-ı Hakk'dan ola cānı sālīm

Kim güçsüz ve düşküne zulmederse; Allah'ın azabından canını kurtaramaz.

- Bulur her kimse fi'liniñ cezāsın
Bilür böyle bunu bilen Hüdā'sın
- Ne kıldı zālime pes diñle Bārī
Niçe gönderdi ol dervīşe yārı
- 3705 Var idi şāha anuñ intisābı
Meyinden idi cāmīnūñ hūbābı
- Yer idi ya'nī şāhından 'alūfe
Anuñ çün baqmaz idi ehl-i şūfe
- Qazādan cürmi zāhir oldu nāgāh
Maqām-ı hābse açıldı aña rāh
- 132a İştirdi çünki bu hālını dervīş
Bitürdi sīnede bir tāze teşvīş
- Getürdi taşı kim urmuşdı anı
Bırakdı başına nā-geh nihānī
- 3710 Çağırdı didi kimesne kim bu daşı
Urursın başıma idüp savaşı
- Bu zulmü niçün itdüñ baña bī-gāh
Belā yitmez midi cānuma bu çāh
- Didi dervīş-i bī-dil iy cefākār
Elüñle dikdügündeñ bitdi bu bār
- Bu taşı baña urduñdı muqaddem
Doquñdı lā-cerem başuña bu dem
- Doğunma kimseye doğunmayalar
Saña şanmaki itdügüñ koyalar
- 3715 Didi qanda idüñ tā ol zamāndan
Ki irdüñ taş ile şimdi nihāndan
- Didi cāhuñdan iderdüm hāzerler
Bu dem kim çāhda gördüm
müsemmer
- Ġanīmet añladum bu fırsatı tā
- Herkes yaptığığın cezasını bulur; bunu böyle bilen Allah'ını bilir.*
- Yaratan o zulmedene sonunda ne yaptı, dinle; o dervişe pek çok sevgili gönderdi.*
- Onun Şah'a bağlılığı vardı; kadehe olan sevgisi şarabındandı.*
- Yani yiyeceğini Şah'ından yediği için sofulara bakmazdı.*
- Günü gelince suçu birden ortaya çıktı; ona cazaevi yolu açıldı.*
- Bu durumunu derviş işitince; gönlünde yeni bir karışıklık oluştu.*
- Onun vurduğu taşı getirdi; birdenbire gizlice onun başına attı.*
- Çağırıp dedi: 'Sen kimsin, savaş edip bu taşı başıma vurursun.'*
- Birdenbire bu zulmü bana niçin yaptın; bu çukur sıkıntısı canıma yetmez miydi?'*
- Konuşmayan derviş, dedi: 'Ey eziyet eden, bu meyve elinle diktiğinden bitti.'*
- Bu taşı önceden bana vurmuştun; şimdi de ister istemez senin başına dokundu.*
- Kimseye dokunma ki dokunmasınlar; sanmaki yaptıklarımı (yanına kar) koyalar.*
- Dedi: 'O zaman nerdeydin ki şimdi gizlice taşla yanına vardın.'*
- Dedi: 'Makamından çekinirdim; şimdi çukurda olduğunu gördüm.'*
- Bu uygun zamanı kazanç bilip başını bu taşla yer yapayım dedim.*

- Bu taşā iyliyem başuñı me>vā
- Ne tohm ekse kişi anı biçiser
Ne şurbe lāyık olursa içiser
- Muḥabbetle biter dilde ḵanāʿat
Degül ḵāniʿ olan ehl-i şenāʿat
- 3720 Şenāʿat levş-i bāʿından olur fāş
Gözetmez ehl-i maʿnī göz ile ḵaş
- Ne bāʿındaki olsa hırş-ı dünyā
Degül başından eksik ceng ü gavḡā
- Fenā kesb iyle tā bu kibr ü bu āz
Gidüp ola ḵanāʿat saña dem-sāz
- 132b Doyurmaz ḵarnını ne az u ne çok
Gönül toymasa olur mı ḵarnı toḵ
- Daḡı rūşen dilerseñ bu niyāzı
Ḥadīs-i ḵudsīden diñle bu rāzı
- يا بني ادم لا بقليل تقنع و لا بكثير تشبع
*Ey Ademoḡlu aza kanaat etmezsin, çok da gözünü doyurmaz.*³⁰⁴
- 3725 Ḵanāʿat iyle dāim iy bürāder
Ḵanāʿatla derūnuñ ḵıl muzaffer
- Ḵanāʿat luḡ-ı Ḥaḡdur ādemīde
Ḵanāʿat iden özin ādem ide
- Ḵanāʿat kılmayan şūfī olumaz
ʿUhūd-ı Ḥālīḵa mūfī olumaz
- Ḥüdā rāhında ol bir nāne ḵāniʿ
Ki hırşuñ olmaya bu yolda māniʿ
- Ḵanāʿat iylemez insān-ı bī-cān
Ḥaris olan olur mı hiç sultān
- 3730 از قناعت هيچ کس بيجان نشد
وز حريصي هيچ کس سلطان نشد
- Kişi ne ekerse onu biçer; hangi içeceḡe uygunsu onu içer.*
- Tok gözülük Gönülde sevgiyle oluşur; alçaklar için tok gözülü olma sözkonusu değildir.*
- Alçaklık, gizli pislikten ortaya çıkar; mana ehli göz ile kaş gözetmez.*
- Dünya isteḡi gizli olursa; başından savaş ve kavga eksik olmaz.*
- Bu böbürlenmeyi ve aç gözülüğü alçaklık bilip onların yerine tok gözülüğü arkadaş edin.*
- Karnını ne az ne de çok doyurur; gönül doymadıktan sonra karnı doyar mı?*
- Eḡer bu yakarışla aydınlanmak istersen; bu gizemi **kutsi hadīsten** dinle.*
- Ey kardeş, sürekli tok gözülü ol; gönlünü tok gözülülikle başarıya ulaştır.*
- İnsanda tok gözülüük Allah'tan bir verimdir; tok gözülü olan kendini adam eder.*
- Tok gözülü olmayan sofu olamaz; Yaradana verdiği sözü yerine getiremez.*
- Allah yolunda bir ekmekle yetin ki aşırı isteḡin bu yolda sana engel olmasın.*
- Cansız insan tok gözülü olmaz; aşırı istekli olan hiç Sultan olur mu?*

³⁰⁴ et-Taberani, el- Mucemü'l- Evsat, C.VIII, s.361, (H.Nu: 8875)

Buyurmuşdur resül-i bihter-i nās
Gerekdür dutasın bu sözle iy nās

*Ey insan, insanların en iyisi olan
Peygamber'in buyurduğunu tutman gerekir.*

Ḳanā'at ehli olan ac olmaz
Ṭoḵ olan ğayre ḥod muḥtāc olmaz

*Tok gözlü olanlar aç olmaz; tok olan
başkasına gereksinimli olmaz.*

Göñül toḵluğıdır ammā bu toḵluk
Olur azı bunuñ şabr ile çoḵluk

*Ancak bu tokluk gönül tokluğudur; bunun
azı sabırla çok olur.*

قال النبي صلي الله عليه و سلم من قنع شبع

Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Kanaat eden doyuma ulaşır.³⁰⁵

Ḳanā'at birle olmasa göñül sır
Mecā'at dāim olur aña dil-gīr

*Tok gözlülükle gönül sır olmasa; açlık
sürekli onun kırgınlığı olur.*

3735 Düşer hırş ile her dem ıztırāba
Ṭama' da beñzedür özin ğurāba

*Her an aşırı istekle sıkıntıya düşer; aç
gözlülükle özünü kargaya benzetir.*

133a Ğurābuñ cīfedür dāim murādı
Ḥarişüñ şehvet olur izdiyādı

*Karganın sürekli isteği leştir; aşırı
isteklininse artırdığı nefis isteği olur.*

İder insān hırş u şehvet-i aḥvel
Revānın istiḳāmetden mübeddel

*İnsan ruhunu doğruluktan çevirip çokça
aşırı istek ve nefis isteğinde bulunur.*

حرص وشهوت مرد را احوال کند
راستقامت روح را مبدل کند

Ne eşküim olmaya bā ḥükm-i taḳdīr
Ne işşı ider anda fiḳr ü tedbīr

*Allah'ın verdiği buyruğu ne göz yaşım; o
konudaki düşünce ve önlemi ne de kızgınlık
değiştirir.*

3740 Muḳadder Ḥaḳ'dur erzāḳı serāser
Olur ḳadrüñce her ni'met müyesser

*Yiyecek ve içecekleri tümüyle veren
Allah'tır; her nimet değerince kolaylaştırıcı
olur.*

Ne deñlü çoğ ola sa'y ile kūşış
Ziyāde olmaya ekl ile pūşış

*Çalışma ve çabalama ne kadar çok olursa
olsun yiyecek ve içecek artmaz.*

İrişmez olmayan saña muḳadder
Açılur sa'yuñ ile şanma bu der

*Allah'ın değer biçmediğine kimse
ulaşamaz; çalışma ile bu kapının açılacağını
sanma.*

Naḳar ḳıl kim devvāb u cāneverler
Fezālarda ne yirler ne içerler

*Cinlere ve hayvanlara bir bak; boşlukta ne
yerler ne içerler.*

³⁰⁵ Bu hadis kaynaklarda bulunamadı.

Ne kesi var bu maḥlūkuñ ne kārı
İderler niʿmet-i Ḥaḫ’ dan şikārı

*Bu varlıkların ne kimsesi var ne de işleri;
Allah’ın verdikleriyle avlanırlar.*

كاي من دابة لا تحمل رزقها الله يرزقها و اياكم و

Nice hayvanlar var ki, rızkını (biriktirip yanında) taşımıyor. Çünkü onların da, sizin de rızkınızı Allah veriyor. (Ankebut Suresi, 29.Ayet)

3745 Ḥüdā’ dan añladuñsa bu peyāmı
Tevekkül rāhına kıl ihtimāmı

Allah’ın bu öğüdünü anladınsa; tevekkül yoluna önem ver.

Olursuñ evc-i kūh üstinde sākin
Dutarsuñ ḫaḫ-ı deryāda emākin

Dağın en yüksek yerinde oturur; denizin dibindeki yerleri görürsün.

Ḥüdā rızkuñı ider anda irsāl
Tekellüfsüz irişür her meh ü sāl

Allah o anda yiyeceğini ve içeceğini gönderir; bu her ay ve yıl özenmeksizin ulaşır.

Bu maʿnide işitgil bir ḫikāyet
Resül-i Ḥaḫ’ dan olmuştur rivāyet

Allah’ın Peygamberi’nden duyulup anlatılan bununla ilgili bir hikaye dinle.

Hikāyet-i Ān Dūde Ki Der ḫaḫ-ı Deryā Sākin Būd

Denizin Dibini Sakinleştiren Bir Böceğin Hikayesi

Rivāyet kıldılar kim Ḥaḫ Resūli
Ki oldur cümle maḥlūkuñ uşūli

Allah’ın Peygamberi’nden duyup anlattıklarına göre; tüm varlıkların düzeni budur.

3750 Velīme iyledi cemʿ oldı aşḫāb
Muhācirle niçe enşār u aḫbāb

Düğünde Peygamberin arkadaşları, yoldaşları, yardımcıları ve dostları toplandı.

Döşendi şofra şundılar taʿāma
Sebīl açdılar ʿilm ile kelāma

Sofra döşeyip yemekler sundular; ilim ve söze yol açtılar.

Eger ḫikmet-nümā olursa güftār
Revādur her maḥalde ola tekrār

Eğer söz hikmetli olursa; her yerde söylenmesi uygun olur.

Ve ger ʿucb u hevādan ola nāşī
Muşaffā dillere ider ḫirāşī

Eğer kendini beğenmişlik ve isteklerle olursa; arınmış gönülleri yaralar.

Namāz içinde idi şāh-ı ʿālem
Didi **baʿde’s-selām** ol cān-ı ḫurrem

Alemin şah’ı namazdaydı; o mutlu insan namazı bitirdikten sonra, dedi:

3755 Ne maʿnide iderdüñüz kelāmı
Ne ʿilme virdi nazmunuz niżāmı

‘Sözünüzü hangi manada söylediniz; didikleriniz hangi ilme düzen verdi.’

Kemāl ehli degül bī-hūde güyā

Söz söyleyenlerin boş olmaması gerekir; boş olan Allah’ı arar mı?

- Nider butlānı olan Hakk'ı cūyā
- Didiler rızık bābındaydı güftār
Ki Hakk'dan niçe irer halka ĩsar
- Kimine çok virür emlāk u esbāb
Sa'ādetden açılır vechine bāb
- Kimi muhtāc olur nān u penīre
Evinde kādir olmaz bir haşire
- 3760 İrer kūtā kimi yüz kuvvet ile
Yidürürler kimine diğkat ile
- Didi ol kāmı ĩlm ile sūhānuñ
Güzini enbiyā vü evliyanuñ
- Kulağ uruñ ki idem size tertīl
Anı kim şimdi didi baña Cibrīl
- Zamānında karındaşum Süleymān
İderdi sāhil-i deryāyı seyrān
- 134a Götür kim bir karınca sür'at ile
Gider bahre şafā vü himmet ile
- 3765 Dutar ağızında hem bir taze yaprak
Kıomaz kim doğuna zerre toprak
- İrüşdüirdi çü deryā kurbına yol
Zübān-ı hal ile itdi sedā ol
- Çıkar bir kurbağa biner karınca
Götürdi anı tā bahre girince
- Birez vaqt oldılar deryāda pinhān
Gözetdi bunlaruñ kārın Süleymān
- Çıkar bir lahzadan dıfda' kenāra
Döner pes mūr evvelki medārā
- 3770 Hıtāb ider dilince pes Süleymān
Ki iy mūr ile hālūñ bu dem i'fān
- Dediler: Söz rızık kapısıyla ilgiliydi;
Allah'tan varlıklara nice bağış ulaşır.*
- Kimine malları ve nedenleri çok verip
yüzüne mutluluktan kapı açılır.*
- Kimi ekmek ve peynire gereksinimli olur;
evine bir sergi bile seremez.*
- Kimi yüzlerce yiyeceğe ulaşır; kimine
özenle yedirirler.*
- O, ilim ile söz söyleyenlerin kaynağı;
peygamberler ve velilerin seçilmişti, dedi:*
- 'Kulak verin ki şimdi bana Cebrail'in
dediğiyle size bunun yolunu göstereyim.*
- Zamanında kardeşim Süleyman, deniz
kenarında gezerken;*
- Bir karıncanın hızla, sevinç ve himmetle
denize gidittiğini götür,*
- Ağızında taze bir yaprakla topraklara
dokunmadan (ilerler).*
- Yolu denizin kıyısına ulaşınca; o hal diliyle
seslendi.*
- Bir kurbağa çıktı, karınca ona bindi;
kurbağa onu ta denize girinceye kadar
götürdü.*
- Biraz denizin içinde kaldılar; Süleyman
bunların işini gözetledi.*
- Bir anda kurbağa kenara çıkar; sonunda
karınca geldiği yere geri döner.*
- Süleyman onun dilinde, ey karıncayla bu an
ortaya çıkan, diye söylevde bulunur.*

- Bu bahre iyledüñ niçün ʿubürü
Ne cāya şimdi idersin mürürü
- Duʿā idüp qarınca didi iy şāh
Müdām olsuñ maķāmuñ *li-meaʿillāh*³⁰⁶
- Livā-yı nuşretüñ olsun güşāde
İrüşsün nuşretüñ maḥzūn u şāde
- Derūnında bu bahruñ bir kara taş
Yaratmış ol yaradan göz ile kaç
- 3775 İçinde iylemiş bir düde mesken
Ne mehtāb ister özine ne gülḥān
- Ne kesbi var ne dükkānı ne kārı
Ayağına gelir her gün şikārı
- Beni Ḥaḳ iyledi saʿyinde meftūn
İki nevbet virürem aña her gün
- Ne kim taḳdīr iderse irgürürem
Ne yüzden görsedür ise görürem
- 134b Yaratmış kurbāğa şeklinde Raḥmān
Bu şabūr meliki iy cānlara cān
- 3780 Beni ol daşa ilten hem getirür
Bu kārı emr-i Ḥaḳkile bitürür
- Açılır emr ile vardıkça ol taş
Çıkarur düde cevfinden anuñ baş
- Ḳıluram zārını ağızına teslīm
Daḫı çekmez cihānda rızḳ için bīm
- Yiyüp ol ḳütı ḥamd ider Vedūd'a
Niçe ḥāmid olur diñle ol düde
- Resūl-i Ḥaḳ beyān itmişdür anı
Ḳulağ aç diñle bu ḥoş armağanı
- Bu denize niçin girdin? Şimdi neden yerine dönersin.*
- Karınca dedi: Ey Şah, makamın Allah ile (deki gibi) sürekli olsun.*
- Yardım bayrağın açık olsun; yardımın üzüntülüye ve sevinçliye ulaşsın.*
- O göz ile kaşı yaradan; bu denizin kenarında da bir kara taş yaratmış.*
- İçinde böceklere yer yapmış; kendileri ne ay ışığı ister ne de ateş.*
- Ne çalışması, ne iş yeri ne de işi var; avı her gün ayağına gelir.*
- Beni Allah çalışmasına tutkun etti; ona hergün sırayla iki iş yaparım.*
- Neyi kararlaştırmışsa ona ulaşırım; ne yüzden gösterecekse onu görürüm.*
- Ey canlara can, Esirgeyen, bu sabır padişahını kurbāğa biçiminde yaratmış.*
- Beni o taşa ulaştıran aynı zamanda götürür; bu işi Allah'ın buyruğu ile bitirir.*
- O taş buyruğuyla varıldığında açılır; onun içinden böcek baş çıkarır.*
- Memesini ağzına verdiğinde; dünyada yeme-içme için korku çekmez.*
- O kutu yiyip çok Acıyıcı olan (Allah'a) övgüde bulunur; Dinle, o böcek nasıl övücü olur.*
- Allah'ın Peygamberi onu açıklamıştır; bu açıklamaya kulak verip dinle.*

³⁰⁶ Acluni, A.g.e., 2/173-174

سبحان الذي خلقني في البحر صبرني و لم ينسني بالرز
*Beni denizde yaratıp bana sabrettiren ve rızkımı vermeyi unutmayan Allah'ı tesbih ederim.*³⁰⁷

- 3785 Oğur ol dūde bu tesbīhi dāim
 İşit türkīsin olmaduñsa nāim
O böcek bu Allah'ı yücelten sözleri sürekli okur; yararlanamadınsa Türkçesini işit:
- Münüzzehdür neķāyışdan o sulṭān
 Ki deryāda yaratdı baña evṭān
Bana denizde yer yaratan, buyruk sahibi olan Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır.
- Beni şābir idüpdür bu melāle
 Unutmaz gönderür her gün nevāle
Bu sıkıntı için bana sabır verir; her gün azık göndererek beni unutmaz.
- Gelür pāyuma rızkum bī-tekellüf
 Teraḥḥum görsedür itmez teʿannüf
Zorluksuz olarak azığım ayağıma gelir; (O) bana sıkıntı çektirmeyip beni esirger.

Der Naşīhat-ı Ğāfilān ez-Faẓl-ı İlähī
Allah'ın Fazlından Duyarsızlara Öğüt

- İşit iy ğāfil olan faẓl-ı Ḥaķ'dan
 Oķu bir iki āyet bu varağdan
Ey duyarsız, Allah'ın büyüklüğünden işidip bu yapraktan bir iki ayet oku.
- 3790 Niçe rezzāk imiş gör ol Ḥüdāı
 Mesākine niçe ider ʿaṭāı
O Allah, nasıl azık verirmiş, yoksullara nasıl bağışta bulunmuş gör.
- Niçe tesbīh ider anı gör eşyā
 Kimi şaḥrāda kimi zīr-i deryā
Karada ve denizdeki tüm eşya O'nun büyüklüğünü pek çok anar.
- 135a Tevekkül niçe ider aña maḥlūk
 İder ol her birini ac iken toķ
Varlıklar O'na sığmır; O ise her birini açlıktan kurtarıp doyurur.
- Kimi olmuş belālara giriftār
 Kimi ider şafādan yaña reftār
Kimi sıkıntılara düşmüştür; kimi mutluluktan yana yürür.
- Kimi rāh-ı faķīrde kim ğınāda
 Kimi fāris kimi olmuş piyāde
Kimi yoksulluk, kimi zenginlik yolundadır; kimi binici, kimi ise yayadır.
- 3795 Naẓar ideydüñ ʿibretle bu ḥāle
 Daḥı düşmezdüñ efkār-ı muḥāle
Ders alarak bu duruma bakıp boş düşünceler arkasına düşmezdin.
- Olurduñ kısmet-i Raḥmān'a ķāniʿ
 İṭāʿat iyler idi nefsi-ı şāniʿ
Esirgeyenin bölüşümüne razı olup ünlenmek isteyen nefsi buna uyardı.

³⁰⁷ Bu hadis kaynaklarda bulunmamadı.

Tevekkül iyleyen dâim Hüdâ'ya
Sürünmez rızık için pây-ı gedâya

Allah'a sürekli olarak tevekkül eden; azık için alçakların ayağına sürünmez.

İrüşür aña rızkı her kapudan
Geçer bāb-ı tevekkülde kayudan

Ona azık her kapıdan ulaşır; tevekkül kapısıyla her kayıdan kurtulur.

Gelür gāyibden aña rızk-ı pinhān
Ta'absız yir nitekim cümle murgān

Ona bilinmeyenden gizli azık gelir; sonuçta tüm kuşlar ondan eziyetsiz olarak yerler.

3800 Resül-i Hağ bu remzi itdi izhār
Kulağın açığ ise diñle iy yār

Ey sevgili, Allah'ın Peygamber'i bu gizemi açıkladı; kulağın açıksa bunu dinle.

قال النبي عليه السلام لو توكلتم علي الله تعالى حق توكله يرزقكم كما يرزق الطير تغدوا خماصا و تروح بطانا
Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Eğer Allah'a hakkıyla tevekkül ederseniz, O -aç gidip tok dönen kuşlar gibi - rızkınızı verir.³⁰⁸

Buyurdi itseñüz Hağğ'a tevekkül
Velī gerçeklik ile bī-ta'allül

Buyurdu ki: Nedensiz olarak, gerçek bir şekilde Allah'a dayanırsanız;

Gelürdi rızkıñuz bī-kār u zahmet
Nitekim iyledi murgāna kısmet

Azığımız, kuşlara verildiği gibi size de işsiz ve eziyetsiz olarak gelirdi.

Tururlar merkādında her biri ac
Eger kerkes ü ger qumrī vü dürrāc

Akbaba, kumru, çil kuşu gibi her biri yuvasında aç dururken;

Gice evtānına toğla giderler
Hüdā bilür ne yirler ne içerler

Gece yuvalarına tok giderler; Allah bilir ne yerler, ne içerler.

135b 3805 Dirīgā bize yoğ bir kuşca idrāk
Ki ola cānumuz bu şübheden pāk

Ey zavallı kişi, bizde, canımızı bu kuşkudan arındıracak bir kuş kadar anlayış yok ki:

Tevekkül idevüz Rabb-ı kerīme
Ki rezzākdur kamu şağ u şağīme

Tüm sağlıklı ve sağlıksızın azığını veren Cömert Allah'a dayanalım.

Anuñ bābına ola ilticāmuz
Aña 'arž idevüz dâim recāmuz

Yönelişimiz O'nun kapısına olsun; isteklerimizi sürekli O'na sunalım.

İder hırş ādemi kör ü maħrūm
Uyan şeytāna olur ħor u meşyūm

Aç gözlülük insanı kör ve nasipsiz eder; şeytana uyan kötü ve lekeli olur.

حرص كورت كرد ومحرومت كند
دیو همچون خویش میثومت كند

³⁰⁸ El-Hakim et- Tirmizi, Ebu Abdillah Muhammed b. Ali, Nevadiri'l Usul fi Ehadisir-resul, Thk. Abdurrahman Umeyre, Darü'l-Ceyl, Beyrut 1992, C.I, s.106.

- 3810 Rāh-ı şeytānı terk it iy Hūdā cūy
Ki ni'etden aqıda Hāq saña cūy
- Ṭama'adan sed olunur bāb-ı erzāk
Tevekkülden iriüür cāna işrāk
- Ṭama' cimri ider insānı iy yār
Açamaz dil gözün hergiz ṭama'-kār
- هر کرا باشد طمع الکن شود
باطمع کي چشم دل روشن شود
- Gel iy dil kıl tevekkül ol Ğanīye
Ki rāzıkdur şerif ile denīye
- 3815 İden oldur cihānda her yoĝı var
Niçün pes kısmetüñe ola inkār
- Niçün rızq için ola sīnede bīm
Niçün olmayavuz emrine teslīm
- Anı kim çekmeye Hāq bu sebīle
İrişmez lā-cerem bu selsebīle
- Müniri** bu yoluñ ç[y]okdur hūṭı
Ne söyler görelüm bülbül ve ṭūṭı
- Ey Allah'ı araştıran, Allah'ın sana nimet ırmağı akıtmasını istiyorsan; şeytanın yolunu bırak.*
- Aç gözlülere azık kapısı kapatılır; cana ortaklık tevekkülden ulaşır.*
- Ey sevgili, aç gözlülük insanı cimri eder; aç gözlü olanlar hiçbir zaman gönül göztünü açamaz.*
- Gel ey gönül, yüceye ve alçağa azık veren O Zengin'e dayan.*
- Evrende her yoĝu var eden O'dur; öyleyken payına düşeni niçin kabul etmezsin?*
- Azık için niçin gönlünde korku olsun; O'nun buyruğuna niçin boyun eğmeyelim.*
- Allah kimseyi bu yola çekmesin yoksa bu tatlı suya istese de ulaşamaz.*
- Müniri, bu yolun bitimi yoktur; bakalım Bülbül ve Dudu kuşu ne söyler.*

Hitāb Kerden-i Bülbül 'Ālim-i Murgān-rā Pīş-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām
Bülbül'ün Süleyman'ın -O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Alimi'ne Hitabı

- 136a Gel iy ṭūṭı-ı zībā vü şeker-hvār
Seni şekker ümüdi iyledi hvār
- 3820 Cihānda var olalı müzdümüz dūr
Görüp misin benim gibi ciger-hvār
- Ki ya'nī mübtelā derd-i derūna
İrişmiş derd her lahza füzūna
- Şatarsın halkasın dürlü feşāhat
Duyulursa yalanuñ zī-fezāhat
- Melāhatsız feşāhat olmaya hūb
Hāqıkat ehli görmeye anı maḥbūb
- Gel ey süslü ve tatlı sözlü dudu, seni şeker ümidi alçaklaştırdı.*
- Dünyada karşılığımız uzaklaşmış olalı; benim gibi yüreği yaralı gördün mü?*
- Yani gönül derdine tutkun olanın her an derdi artar.*
- Çeşitli konuşma halkaları satarsın ama alçakça söylediğin yalanlar duyulur.*
- Güzelliği olmayanın konuşması da güzel olmaz; Allah araştırmacıları onu sevgili olarak*

- Faṣīḥ olmasa dil nuṭḡ-ı Ḥüdādan
Kelāmı olmasa ḥālī hevādan
- 3825 Vişāl iḡlīmünñ rāhın olur ol
Ḳomaz dār-ı naʿīme varmağa yol
- ʿİlmi kim olmaya vaḡy ile ihām
Degül illā ḡayāl u ḡann u evhām
- Zunūn u vehm ile Tañrı bilinmez
ḡayāl ile gönül levṣi silinmez
- Gerekdür cān ola Ḥaḡ'dan muʿallem
Ki ḡāhir ola anda sırr-ı mübhem
- Ḥüdā'dan inmesa ḡalbe meʿānī
Bürüdet virür insāna beyānı
- 3830 Saña bu ḡann u zīreklilik ḡurūrı
Ḳafes cevfine virmişdür ʿubūrı
- Ḳafes pendār u vehmüñ āfetidür
ḡayālātuñ ḡafesden de kötüdür
- Seni maḡcüb ider bu ṣīve Ḥaḡ'dan
Dilerseñ bilesin Ḥaḡḡ'ı varaḡdan
- Varaḡla añlanılmaz sırr-ı insān
Niçe pes añlanur esrār-ı Yezdān
- 136b Bilirseñ di nedür māhiyyet-i cān
Ve ger bilmezseñ itme fiḡr-i cānān
- 3835 Ki fiḡr ü ḡann u evhām ile iy ṣūm
Bu ʿilmi añlama kim ola maʿlūm
- Saña āyīne ḡor her demde üstād
Ki cānuñ ide rāh-ı ʿilme irşād
- Özüñ görürsin ol āyīnede sen
Anuñ çün ḡarre olursın sözüñden
- Gözüñ üstāddan maḡcüb olupdur
- görmez.*
Dil, Allah'ın sözüyle söylemeye başlamazsa; sözleri boş sözlerden arındırılmış olmazsa;
O kavuşma yerinin yolcusu olur; cennete varmaya yol bulamaz.
Kim bilgisini Allah bilgisinden almazsa; o bilgi, hayal, düş ve kuruntudan başka bir şey olmaz.
Kuşkular ve kuruntularla Allah bilinmez; hayal ile gönül kiri silinmez.
İnsanın bilinmeyenleri ortaya çıkarması için Allah bilgisiyle bilgilenebilir;
Allah'tan kalbe manalar inmeseyse; insana sözü soğukluk verir.
Sana bu kuşku ve akıllılık övüncü; kafes içinde kalmayı sağlamıştır.
Kafes öğüt ve kuruntun sıkıntısıdır; düşlerin kafesten de kötüdür.
Bu söyleyişle Allah bilgisinden uzak olursun; istersen Allah'ı (yazılı) yapraktan bilebilirsin.
İnsanın sırrı yaprakla anlaşılmaz; ancak Allah'ın sırrı anlaşılır.
Biliyorsan, canın içeriğinin ne olduğunu söyle; eğer bilmiyorsan sevgilinin düşüncesinden söz etme.
Ey uğursuz, düşünce, sanı ve kuruntularla bu bilgiyi anlayıp da bilgi edinemezsin.
Ustan, seni bilgi yolunda yetiştirebilmek için sana her an ayna koyar.
Sen o aynada kendini gördüğün için ne söylediğini bilemezsin.
Gözün ustaya kapalı olunca; canın kendini beğenmişlikle dolar.

- Anuñ çün kibr ile cānuñ ʔolupdur
- Rāh-ı bāʔılda ʔalduñ iy dirīğā
Gözüñ olmadı bu üstādı bīnā
- 3840 ʔUcub üstāda şākird olduñ iy ʔar
Olupdur cehlile her kārūñ ebter
- Seni irşād ider dāim yabāna
ʔarām āşı yidürür bana bana
- ʔarīḳat ehlidür ʔālemde üstād
Ki ider ʔālībi ʔaydından āzād
- Olupdur ʔalk-ı ʔālem ʔod giriftār
Kimi ʔüsne kimi mālına iy yār
- Kimini aldadı cāh u menāşīb
Kimini bāğ u dükkān u muşāḥīb
- 3845 Kiminüñ aldı gönlün ʔubb-ı evlād
Öpüp ʔoçmağıla oldu kimi şād
- Bu efkāre özendüñ niçe sende
Olupdursın anuñçün nefse bende
- Seni pis āyīne itme saña sen
Ki bu āyineden olmaz gönül şen
- Eger āyīneñe āteş urayduñ
Ḳamu āyīnün āyīne göreydüñ
- 137a Özüñ āyīneden ʔaşra ʔāleb ʔıl
Ḳafes bendin üzüp şevḳ u ʔarab ʔıl
- 3850 Bu şūret olalı āyīne saña
Ḳomaz kim cānuñ ayı ola peydā
- Bu mirʔatı eger nāra yaḳasın
Çıḳa Ḳaḳ āyīnesinden baḳasın
- Görüne saña anda rūy-ı Raḫmān
Oḳuna saña sensiz ʔilm ü ʔirfān
- Ey kendine yazık eden, gerçek olmayan yolda kaldığın için gözün bu ustayı yer edinemedi.*
- Ey aşağılık, eğer kendini beğenene öğrenci olursan; her işin bilgisizliğiyle yararsız olur.*
- Seni sürekli boşa yetiştirip sana yasak yemeği bana bana yedirir.*
- Dünyadaki ustalar, istekliyi bağlantılarından kurtaran tarikatçılardır.*
- Tüm insanlar kendilerine tutkundur; kimi güzelliğine kimi malına.*
- Kimini yer ve makamlar; kimini ise bağ, dükkân ve arkadaş aldatır.*
- Kiminin gönlünü çocuk sevgisi aldı; kimi öpüp sarılmakla mutlu oldu.*
- Sen de bu düşünceye çokça özendiğin için nefsine kul olursun.*
- Sen kendini sana pis ayna yapma; çünkü bu aynayla gönül sevinçli olmaz.*
- Eğer aynana ateş vuraydın; tüm yaptıklarını aynada göreydin.*
- Kendini aynanın dışında iste; kafes bağımlı kesip sevince ve coşkuya ulaş.*
- Bu yüz sana ayna olalı; canın ışığının ortaya çıkmasına engel olur.*
- Bu aynayı ateşte yakasın; çıkıp Allah aynasından bakasın.*
- O anda sana Esirgeyen'in yüzü görünsün; sana sensiz bilgi ve anlayış okunsun.*

- Yitüp kendü özüñden kurtulasın
Seni ol bâķī varlıkta bulasın
- Ne imiş göresin ol mülk-i bâķī
Kim imiş bilesin ʿuşşāka sāķī
- 3855 Kime şunulur imiş anda bāde
Kim imiş rakīb ü kimdür piyāde
- Seni mağrūr ider luţf-ı müzevver
Kıomaz kim ʿışķ ura başuña efser
- Yiter bu ķīl ü ķāli ķılduñ ezber
Özüñ bilmezleriyle ķal berāber
- Ĥamūş olmaķ olupdı nefsuñe ķār
Kıafesde cānuñ olmazdı giriftār
- Seni nāzükligüñ şaldı belāya
Feşāhat öğrenüp düşdüñ hevāya
- 3860 Cihānuñ ʿilmini ger idesin cem^c
Çü ʿışķuñ olmaya olmayasın şem^c
- Ki mürde olur ʿışķı olmayan cān
Meşāmmına irişmez büy-ı cānān
- Cehildür bilmedüğüñ rāha gitmek
Revādur ʿilm ile her ķarı itmek
- Düşer reh-rev gözi olmasa çāha
Meger ķāyıd buluna anı rāha
- Kaybedip kendi özüñden kurtulasın;
kendini o varlıkta bulasın.*
- O sonsuzluk yurdu neymiş göresin;
aşıkların içki dağıtıcısı kimmiş bilesin.*
- Orada şarap kime sunulurmuş; binici
kimmiş, yaya kimmiş?*
- Seni uydururulmuş sözlerin çekiciliği
böbürlendirip başına aşk başlığı vurmana
engel olur.*
- Bu kadar boş sözü söyleyip ezberlediğin
yeter; kendindeki bilinmezlerle beraber kal.*
- Susmak kendine iş olmuştu; kafeste canın
tutulmuş olmazdı.*
- Seni inceliğin sıkıntıya düşürdü; konuşma
öğrenerek istekler ardına düştün.*
- Dünyanın bilgisini toplasan da aşkın
olmadığı için mum olamazsın.*
- Çünkü aşkı olmayan can ölü olur; sevgilinin
kokusu burnuna ulaşmaz.*
- Bilmediğin yola gitmek bilgisizliktir; her işi
bilerek yapmak gerekir.*
- Gözü olmayan yolcu, eğer yolda kumandanı
yoksa, çukura düşer.*

[Hızır ile Musa'nın Arkadaşlığı]

- 137b Elüñ ķāyıd eline iyle teslīm
Gözüñ var ise ĥod çekme daĥı bīm
- 3865 Göz olucaķ olur her bir yol āsān
Ĥuşūşā ʿilm ola cānuñda miĥmān
- Yez olan göz velī ol rāhı görmez
Ĥurūra bende olan şāhı görmez
- Ĥurūr esbābidur kibr ü ʿināduñ
- Elini kumandana teslim et; gözün olsa bile
korku çekme.*
- Göz olunca her bir yol kolay olur; öyleyse
bilgiyi kendine konuk et.*
- Bağlı olan göz o yolu görmez;
böbürlenmenin kölesi olan Şah'ı görmez.*
- Böbürlenme kendini beğenmenin ve ayak*

	Yolını sed ider Hakk'a 'ibāduñ	<i>diremenin ürünüdür; kulun Allah'a ulaşmasına engel olur.</i>
	Olanlar 'ilm ü 'āmel ile mağrūr Yazılmaz anlarıñ nāmına menşūr	<i>Bilgisiyle ve işiyle böbürlenelerin adına ün yazılmaz.</i>
	Ne 'ilmüñ var ki mağrūr ola cānuñ Meger gönlüñde var Hakk'a gümānuñ	<i>Ne kadar bilgin var ki kendinle övünürsün; öyleyse gönlünde Allah sezgisi olsun.</i>
3870	Oğuduñ cehl ile bir kaç sevādı Dağıldı şüretüñe 'ālim adı	<i>Bilgisizlikle birkaç yazıyı okudun; yüzüne bilgin adı takıldı.</i>
	Ḳatı nefsüñi bilmek iy perīşān Ki Rabbuñ bilmek ³⁰⁹ ola saña āsān	<i>Ey dağınık, nefsini iyi bilersen, Allah'ı bilmek sana kolay olur.</i>
	Ḳanı āyet-i 'uzmāda beyānuñ Ḳanı 'irfān-ı ğaybīden nişānuñ	<i>Hani sözündeki en büyük delilin; hani bilinmeyenlerden bildiğinin belirtisi?</i>
	Ne deñlü çoğ olursa 'ilm-i insān Deñizlerden ziyāde olsa 'irfān	<i>İnsanın bilgisi ne kadar çok olsa; anlayışı denizlerden de çok olsa;</i>
	Ḳudā 'ilmine göre ḳatre olmaz Ne ḳatre şemşe nisbet zerre olmaz	<i>Allah'ın bilgisine göre bir damla olamaz; damla bir yana güneşe göre zerre olamaz.</i>
3875	Uyar ğafletten imdi 'aql u cānuñ Diyem saña delīlin bu beyānuñ	<i>Şimdi akıl ve canını duyarsızlıktan uyar; bu sözün delilini sana söyleyeyim.</i>
	Ki gönlüñ i'tikād ide bu söze Sebeb ola bu söz ḳalbüñde sūza	<i>Böylece gönlün bu söze bağlana; bu söz kalbin tutuşup yanmasına neden ola.</i>
	Ki söz ehli bilür söz ḳıymetini Ne bilsün kör olan yüz ḳıymetini	<i>Çünkü sözün değerini söz ehli bilir; kör olan yüzün değerini ne bilsin.</i>
138a	Siyāhat iyler iken Hızr u Mūsā İderken birbiriyle hoş müvāsā	<i>Hızır ile Musa gezi yapıp birbirleriyle güzel arkadaşlık ederken;</i>
	Görüp her şeyde Ḳaḳ ḳudretini İderlerdi teferrüc 'ibretini	<i>Her şeyde Allah'ın gücünü görüp geziden ders çıkarırlardı.</i>
3880	Yoğ idi Hızr'a ḳod pūşīde ḥiç kār 'Ayān idi aña her gizlü esrār	<i>Hızır'a örtülü hiç bir iş yoktu; ona her türlü gizlikler görünürdü.</i>
	İdüpdür Ḳaḳ anı ğaybına mazḫar	<i>Allah ona bilinmeyenleri bildirmişti; sana</i>

³⁰⁹ Acluni, A.g.e., 2/262; Ayrıca bkz. Yılmaz, Mehmet Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, s.122-123.

- Saña tîre olan aña münevver *karanlık olan ona aydınlıktı.*
- Kime kim ğaybe virdi ıttılāı
Ne şeydür ide andan imtināı *Kime bilinmeyenden bilgi verirse; o ne olduğunu görüp ondan çekinir.*
- Bu hāl üzre gezerken ol iki nūr
İrişdi yolları tā baħr-ı mescūr *Bu durumda bu iki nur gezerken; yolları ta kızıl denize ulaştı.*
- Görür bir murg-ı zībā key mūnaķķaş
Leťafetde be-ġāyet ħūb u dilkeş *İyi ve kalbi çekici, sınırsız güzellikte pek işlemeli süslü bir kuş görür.*
- 3885 Alup minķārına bir ķatre ābı
Leb-i deryāda idinmiş me’ābı *Gagasına bir damla su alıp denizin kıyısında kendine yer edinmiş.*
- Didi Mūsā’ya Hırz iy bā beşāret
Nedür bu ķoşduġı bize işāret *Hızır Musa’ya dedi: ‘Ey müjdeleyici, bunun bize verdiği belirti nedir?’*
- Ne remz ider bize bir murġ-ı zībā
Bu bir ķatre Şu ile idüp ĩmā *Bu süslü kuş, bir damla suyla bize işaret ederek hangi gizemi verir?’*
- Didi Ħālķ bilür anuñ rumūzın
Ki ġaybuñ fetĥ iden oldur kūnūzın *Dedi: ‘Onun verdiği gizemi, gizli hazinelerin açıcısı olan Yaradan bilir.’*
- Didi Hırz iy nebiyy-i Rabbū’l-erbāb
Aña kim aça ġaybından ebvāb *Kendisine bilinmeyen kapıların açıldığı Hızır dedi: ‘Ey Allah’ın Peygamberi,*
- 3890 Görür sırr-ı Ħüdü’yı her arada
Aña pūşīde yok taħtı’ş-şerāda *Orada Allah’ın sırrını görür; ona yer altını görmeye perde yoktur.*
- Bu gözden özge anuñ gözleri var
Ħüdü ile nihānī sözleri var *Bu gözden başka onun gözleri var; Alah ile gizli sözleri var.*
- Bize bu murġ kim ider işāret
Zübān-ı hāl ile budur ĩbāret *Bize bu kuş kendi diliyle işaret eder, ortaya çıkan budur.*
- 138b Ki Ħaķ ĩlmine göre ĩlmüñüz hep
Gerek kesbī ola ol ger müvehheb *Gerek kendi edindiġin, gerek Allah’ın verdiği olsun; ilminizin tümü Allah ilmine göredir.*
- Bu ķatre gibidür deryāya nisbet
Ki oldur vāhib her ĩlm ü ĥikmet *Her ilim ve hikmeti baġıřlayan O’dur; (senin ilmin) bu denize oranla bu damla gibidir.*
- 3895 Anuñ ĩlmine yok ĥadd u kenāre
Getürmez ĥikmetin kimse Őümāre *O’nun ilmine sınır ve son yoktur; hikmetini kimse sayamaz.’*

- Gel iy cehl ile iden dürlü sevdā
Çü kaçre ola ʿilm-i Hızır u müsā
- Ne ʿilmüñ var ki sen mağrūr olasın
Demādem bildüğüñde yañılasın
- İşitdüñ mi ki Hallāk-ı berāyā
Bu maʿnide ne kıldı bize İmā
- Ve mā ūtūtum* ol sulṭān-ı bālā
Mine'l-ʿilmi didi *illā ḳalilā*³¹⁰
- 3900 Ḳalīl itdüm ki yaʿnī size ihsān
Benüm ʿilmüme nisbet ʿilm ü ʿirfān
- Virüpdür gerçi bī-ḥad ʿilm ü ḥikmet
ʿİbādına idüp dürlü ʿināyet
- Ḥuşūşā enbīyā vü evlīyāya
Ḥuşūşā etkīyā vü aşfiyāya
- Velī bu cümle maḥlūḳuñ ʿulūmı
Küşūfı vü ḥuşūlı vü rüsümü
- Olumaz kaçrece deryāya nisbet
Veyā bir lemʿace bedrāya nisbet
- 3905 İşit bir nükte bu maʿnide ammā
Ki bilmez anı illā merd-i dānā
- İkidür maʿrifet iy cān-ı māder
Bir kesbī biri fazl-ı muḳarrer
- Biri şūrī vü biri maʿnevīdür
Ṭarīḳat ehli anuñ peyverīdür
- 139a O kim kesb ile olur bize ḥāşıl
Ḳulağumuz dile olduḳca māyıl
- Ḳalīlen* didi olʿilme ḥüdāvend
Ki sığmaz emrūñe anuñ çīh ü çend
- 3910 Anı kim fazlı ile kıldı iṭā
- Gel ey bilgisizce çeşitli sevgiler ardında
koşan, işte Hızır ve Musa'nın ilmi bu damla
gibidir.*
- Senin ne ilmin var ki böbürlenirsin; sürekli
bildiğinle yanılırsın.*
- İnsanların Yaratan, bu manada bize neyi
işaret etti, işittin mi?*
- O yüce Sultan, size bilgidен ancak pek az
verildi. dedi.*
- Benim ilmime oranla sizin bilgi ve
anlayışınızı yani size iyilik olsun diye
söyledim.*
- Gerçi kullarına çeşitli yardımlarda bulunup
sınırsız ilim ve hikmet verir.*
- Özellikle Peygamberlere, velilere,
dindarlara ve doğru yolda olanlara.*
- Ancak bu tüm varlıkların bilgileri, buluşla,
ortaya koymakla, veriyle olsun,*
- Damlaca denize veya parlaklıkta dolunaya
orantılanamaz.*
- Ancak bu manada bilgin insanının bile
bilemeyeceği bir nükte işit:*
- Ey annemin canı, bilgi ikidir: biri çalışarak
elde edilen, diğeryse kararlaştırılmış olan
bilgidir.*
- Biri görünürdedir biri manayla ilgilidir;
tarikatchılar onun ardından gidenlerdir.*
- Kulağımız gönüle eğilimli olduğca o bize
çalışmayla ulaşır.*
- Allah o ilme pek az dedi; çünkü onun
buyruğuna ne ve ne kadar (soruları) sığmaz.*
- Çünkü onu bolluğuyla verdi; Allah ona çok*

³¹⁰ İsra, 17/85

Aña *hayren keşiren*³¹¹ didi Mevlā

büyük bir hayır dedi.

Hem itdi hikmet ile anı ta'bir
İrişmez hikmetine 'aql u tedbir

*Hem onu hikmet ile birlikte söyledi;
hikmetine akıl ve önlem ulaşamaz.*

Kelāmında oқи sen bu beyānı
Ki cismünde bulasın tāze cānı

*Bedeninde yeniden can bulmak istersen;
sözündeki bu söyleyişi oku.*

قال الله تعالى و من يؤتي الحكمت فقد اوتي خيرا كثيرا

Yüce Allah şöyle buyurdu: Dilediğine hikmet verir. Hikmet verilene ise pek çok hayır verilmiş demektir...(Bakara Suresi, 269. Ayet)

Buyurdu aña kim virildi hikmet
Virildi hayr-ı vāfir dürlü 'ibret

*Kime hikmet verildiyse ona çeşitli derlerle
çok hayır verildi. Buyurdu.*

İrişmez bahri ol 'ilmün kenāre
Şığışmaz fehmi 'aql u iftikāre

*O ilim denizinin kıyısı yoktur; anlayışı akıl
ve düşünceye sığmaz.*

3915 Velī bir nükte oldı bunda hāzır
Ki olmaz ehl-i Hāḳ'dan gayre bāhir

*Ancak bunda Allah'ı araştıranlardan
başkasına belli olmayan bir gizli incelik
vardır.*

Çoğ ile hikmetini kıldı ta'bir
Velī az ile itdi 'ilmi tefsir

*Hikmetini çokça anlattı ancak ilmi az ile
yorumladı.*

'İlimdür gerçi her devā-yı hoş-endām
Dimişdür böyle koyan bunlara nam

*Gerçi en güzel ilaç ilimdir; bunlara ad
koyan böyle demiştir.*

Velī remz-i Hüdā'yı iyle idrāk
Eger olduḅsa rāh-ı Hāḳḳ'a çālāk

*Eğer Allah yoluna çalışıyorsan; Allah'ın
işaret ettiği gizli bilgileri anla.*

Eger kesbī ola 'irfānuñ iy yār
'İlm dirler aña fehmi iyle zinhār

*Ey sevgili, eğer anlayışın çalışmayla
olmuşsa; ona ilim derler, kesinlikle anla.*

3920 Ve ger ilhām ola remz ü beyānuñ
Hüdā'dan ögrene ol 'ilm ü cānuñ

*Eğer gizli bilgi ve açık anlatım gönle
doğarsa; o ilmi canın Allah'tan öğrenmiş
olur.*

Dinilür aña hikmet iy nigū-kār
Degüldür bu hayālātıyla efkār

*Ey iyi iş yapan, ona hikmet denilir; bunlar,
düşlerle oluşmuş düşünceler değildir.*

139b Pes oldı nükte zāhir añlayana
Bilenler şanma nār-ı cehle yana

*Bu gizli incelik anlayana anlatıldı;
bilenlerin cehennem ateşinde yanacağını
sanma.*

Degüldür kesb ile bir fazl u ilhām

Ey acemi, üstün ve gönle doğan bilgi

³¹¹ Bakara, 2/269

	<p>Ḳıyās itme bunu ʿilmüñe iy hām Ki bulunur aña ḥad ile gāyet Bulunmaz buña pāyān u nihāyet</p>	<p><i>çalışmayla elde edilemez; bunu kendi ilmine benzetme.</i> <i>Çünkü çalışılarak öğrenilen ilme son ve sınır bulunur; ötekine ise sınır ve son yoktur.</i></p>
3925	<p>Ḥüdā ʿilmine çün yoḳ ḥadd u pāyān Zehī bu ʿilme mazḥār olan insān</p> <p>Ki yoḳdur ʿilminüñ ḥadd u şümārı Utulmaz oynamak ile ḳumārı</p> <p>Kelāmından işit Ḥaḳḳ'ıñ bu rāzı Niçe görsetdi gör bu imtiyāzı</p>	<p><i>Allah ilmine sınır ve son yoktur; bu ilme ulaşmış insana ne mutlu.</i></p> <p><i>Çünkü ilminin sınırı ve sonu yoktur; kumarı oynamakla yenilmez.</i></p> <p><i>Bu gizemi Allah'ın sözünden işit; bu ayrıcalığı ne kadar gösterdi, gör.</i></p>
<p>قال سبحانه و تعالي قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفذ كلمات ربي و لو جئنا بمثله مددا <i>Deki: "Eğer Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz muhakkak tükenecekti, bir mislini daha yardımcı getirsek bile." (Kehf Suresi, 109. Ayet)</i></p>		
	<p>Ḥiṭāb itdi Resüle Rabb-ı emced Didi kāfirlere di yā Muḥammed</p> <p>Mürekkeb olsa deryālar serāser Acı vü datlısı cümle berāber</p>	<p><i>Yüce Allah, peygamberine seslenerek; ya Muhammed inanmayanlara söyle:</i></p> <p><i>Denizler acısı ve tathısıyla birlikte baştanbaşa mürekkep olsa;</i></p>
3930	<p>Benüm Rabbumuñ ʿilm ü ḥikmetini Daḡı envā'-ı faẓl u ḳudretini</p> <p>Düketmezdi olurdu cümle nāfid Ne deñlü çoḡ olursa ḥibr ü kāḡıd</p> <p>Pür idilse yine mişlince emdād Yine bulmazdı Rabbüm ʿilmi infād</p>	<p><i>Benim Allah'ımın ilim ve hikmetini, bilgi ve gücünün çeşidini,</i></p> <p><i>Mürekkep ve kağıt ne kadar çok olsa bile tümü yok olurdu, (yazmakla) tüketemezdi.</i></p> <p><i>Boşalan yer yeniden o kadar daha dolarsa; yine Allah'ımın ilmini tüketemezdi.</i></p>
	<p>Bulunmaz Ḥaḳ tecellīsine gāyet Anuñ çün ʿilmine yoḳdur nihāyet</p> <p>Ḳadīmüñ ḥikmetini fehm-i imkān İḥāta ide mi iy mazḥār-ı kām</p>	<p><i>Allah'ın görüntüsüne sınır bulunmaz; onun için ilmine son yoktur.</i></p> <p><i>Ey iş sahibi, Başlangıcı olmayan (Allah)'ın hikmetini olagan anlayış tümüyle kavrayabilir mi?</i></p>
140a 3935	<p>Bir olur mı ḥudūs ile ḳidem ḥiç Yoḡ ile var ider mi ḥiç tezvīc</p> <p>Bizüm pes cümle ʿilm ile bilümüz</p>	<p><i>Başlangıcı olmayanla sonradan olan hiç bir olur mu; hiç yok ile var birleşebilir mi?</i></p> <p><i>Bizim tüm ilim ve bilgimiz; kolaylıklarımız ve zorluklarımız;</i></p>

Gerek āsānumız ger müşkilümüz

Anuñ ‘ilmiyle nisbet zerre olmaz
Besāṭīn-i Ḥüdā’ da terre olmaz

‘İlm odur ki ola Haḳ’ dan ezber
Ki olur fer‘i dāim aṣlā rehber

دانش باید که اصلش دان سرست
دان که هر فرعی باصلش رهبر است

*O’nun ilmi karşısında zerre bile olmaz;
Allah’ın bostanında tere bile olmaz.*

*İlim odur ki Allah’tan ezber ola; çünkü o
(ilmin) dalları sürekli öncü olur.*

3940 Bu beyti añladuñsa iy müselman
İki dürlüdür añla ‘ilm-i insān

Birisi bāṭın anuñ birisi zāhir
Bilünür zāhir ile bu mezāhir

İder bāṭın derūnıñı müzeyyen
Serāyir olur anuñla mu‘ayyen

Gönüller pāsı anuñla silinür
Rümūz-ı gayb anuñla bilinür

Ḥaḳḳatde odur hem ‘ilm-i nāfi‘
Bilen bu ‘ilmi olur Ḥaḳḳ’a ḥāzı‘

3945 Velī zāhir ider tezyīn-i zāhir
Geyer ten anuñla lübs-ı fāḥir

Düzer bu şüreti ider muraşsa‘
Ḳo der ‘aḳluñda çok fiḳr-i muşanna‘

Nizāmın muḥkem ider bu cihānuñ
Ḳapısı dürlü ol genc-i nihānuñ

Bunuñla cümle aḥkām olur icrā
Ki budur ḥüccet-i raḥmāna imzā

Daḥı rüşen dilerseñ bu beyānı
Ne dir diñle Resūl-i āsumānı

*Ey Müslüman, bu beyti anladınsa; insan
ilminin iki çeşit olduğunu anla.*

*Onun birisi görünmeyen, birisi görünendir;
açık olanlar bu görünen ilimle bilinir.*

*Görünmeyen gönlünü süsler, gönlünde
saraylar oluşturur.*

*Gönüllerin pası onunla silinir;
bilinmeyenlerin gizemi onunla bilinir.*

*Gerçekte yararlı ilim odur; bu ilmi bilen
gönlü Allah’a yakın olur.*

*Görünen süslemeyi o gösterir; beden
övünme elbisesini onunla giyer.*

*Bu görünümü düziüp bezetir; aklında pek
çok sanat eseri düşüncesini koyar.*

*Bu dünyanın düzenini sağlam eder; o gizli
hazinenin kapısı çeşit çeşittir.*

*Tüm kanunların uygulaması bununla olur;
Allah’ın deliline imza budur.*

*Bu sözle aydınlanmak istersen; göklerin
Peygamberi ne der dinle:*

*İlim iki çeşittir: Kalpteki ilim; bu faydalı ilimdir. Dildeki ilim; bu Allah'ın kendisine dair verdiği hüccetidir.*³¹²

- 3950 İştüñse hadîs-i Muştafâ'ı
Derünuñda ara bu hoş safâ'ı
- Mustafa'nın sözünü işittinse; gönlünde bu güzel sevinci ara.*
- Küdüretden muştaffâ olmasa dil
Bu 'ilmi idemez kendüde hâşıl
- Gönül kaygılardan arınmamış olursa; bu ilmi kendinde ortaya çıkaramaz.*
- Hevesden gönlüñi pāk iyle iy yār
Ki pāke şanma lāyık ola murdār
- Ey sevgili, gönlünü isteklerden temizle; pisin, temize yakışık olacağını sanma.*
- Ĥüdā yolunda yoǧdur çünki bākuñ
Kederden şanma ĥālī ola pākuñ
- Çünkü Allah yolunda kaygın yoktur; temiz (gönlü) kedersiz sanma.*
- Hevāya çekme dāim bār-ı 'ilmi
Ki rākib olasın rehvar-ı 'ilmī
- İlim yükünü sürekli isteklerine çekme ki ilim yolunda binici olasın.*
- 3955 هين مكش توير هو السن باد علم
تاشاوير اکتوبر ر هوار علم
- Gel iy dil her hevesden ol müberrā
Küdüretten arın mānend-i deryā
- Gel ey gönül, her istekten temizlen; deniz gibi bulanıklıktan arın.*
- Ki āyīne ola cānuñ o zāta
Vücūduñ maẖhar ola hoş şifāta
- Böylece canın ona ayna olsun, bedeninin o güzel özelliğe kavuşsun.*
- Şifātuñ maĥv ola evşāf-ı Ĥaĥĥ' da
Ĥaĥ ola ezberüñ her bir sebaĥda
- Sıfatların Allah'ın sıfatlarında yok olup her sayfada ezberin Allah ola.*
- Yoǧ olmayınca tālīb vara irmez
Mükedder āyīne didāre irmez
- İstekli yok olmayınca, isteğine ulaşamaz; bulanık ayna yüze ulaşamaz.*

Temsil Der-Beyān-ı Ma'rifet-i Qalb *Kalbin Marifetleri Hakkında Örneklendirme*

- 3960 İşt iy cān ile tālīb bu rāze
Teveccüh dileyen kūh-ı firāze
- Ey bu gizeme canıyla istekli olan, yüksek dağlara çıkmayı isteyen, işit.*
- Gönül ĥālīn saña şerĥ ideyin tā
Ne imiş bilesin qalb-i mücellā
- Gönül durumunu sana açıklayınca; parlak kalp neymiş bilesin.*

³¹² ed-Darimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, Sünen, Thk. Fevvez Ahmet- Halid el- İlmî, Darü'l Kütübi'l- Arabî, Beyrut, 1407, C. I, s. 114, (H.Nu: 364)

- 141a Bulunmaz her gönülde şaffet-i ser
Ki memlû ola anda şüret-i gayr *Her gönülde baş temizliği bulunmaz ki başka yüzler onunla dolu olsun.*
- Gönül âyîneye beñzer meşelde
Küdûretde şafâda her ʿamelde *Örnekte gönül, kaygıda sevinçte her işte aynaya benzer.*
- Silinmiş olsa âyîne kederden
Görünür inʿikâs anda şuverden *Aynanın bulanıklığı silinmiş olursa; yüzler onda yansıyor görünür.*
- 3965 Degül şüret anuñ vechine hây[?]il
Eger yüz nevʿ ile olsa muķâyil *Yüz çeşit görüş de olsa suret onun görüntüsüne engel değildir.*
- Görünür gerçi anda dürlü eşkâl
Velî yok kendüde bir zerre işkâl *Onda çeşitli biçimler görünür ancak kendinde en küçük bir zorlanma yoktur.*
- Ķamuya görsedür nîk ü bedini
Ne kibri menʿ ider ne ehl-i dîni *Herkese güzelliğini ve çirkinliğini gösterir; ne böbürlenmeyi ne de dindarları engeller.*
- Ve illâ âyîne olmazsa şâfî
İder eşya ķamu andan tecâfî *Ancak ayna temiz olmazsa tüm eşya ondan uzaklaşır.*
- Görünmez inʿikâs aña şuverden
Mümeyyiz olumaz tıflı pederden *Ona yüzler yansıyor görünmez; çocuğu babadan ayıramaz.*
- 3970 Berâberdür yanında zîşt ile hûb
Ne ğâlib görünür anda ne maĝlûb *Yanında çirkin ile güzel bir olur; onda ne kazanmış ne de kaybetmiş görünür.*
- Gönül hem böyledür iy yâr-ı şâtır
Şafâ kesb eyle olma bâr-ı hâtır *Ey sevinçli sevgili, gönülde böyledir; gönlü temizlemeye çalış, gönül yükünü çekme.*
- Arınmasa eger jenk-i hevâdan
Daĝı alâyişi her mâsivâdan *Eğer gönül isteklerin pasından gönül bulanıklığı , dünyadaki her şeyden arınmazsa;*
- Ĥuşûşâ nahvet ü kibr ü riyâdan
Ĥuşûşâ ʿucb u kîn ü kibrîyâdan *Özellikle böbürlenme, kendini beğenme ve iki yüzlülükten; övünme, gizli düşmanlık ve büyülenmekten;*
- Ĥuşûşâ zan u pindâr u hevesden
Teveccüh itmeme fiʿl-i denesden *Kuşku, sanış ve istekten; kirlî işlere yönelmekten (arınmazsa);*
- 3975 Olumaz ol cemâl-i Ĥaķķ'a meclâ
Görünmez anda naķş-ı ʿilm-i esmâ *O, Allah'ın yüzüne ayna olamaz; onda adların süslü bilgisi görünmez.*
- Mülevveşdür yüzi çünkim hevâdan
Tecellî niçe ister pes Ĥüdâ'dan *Çünkü yüzü isteklerle kirlenmiştir; öyleyken Allah'ın görüntüsünü nasıl ister?*

- 141b Göñülden maḥv kıl özge hevā[y]ı
Ki cānuñ gūşı fehm ide nidā[y]ı
- Saña sensin ḥicāb iy ehl-i pendār
Anuñçün saña görünmez bu esrār
- Diler ʿışk iyliye bu nuṭkı ibrāz
Olur mı āyīne olmasa ğammāz
- 3980 عشق هواهد کینسخن بیرونبوده
اینه غماز نبود چون بود
- Şafā kesb iyle iy şūfī-i şāfī
Ki ğamz ile bulasın i[?]tilāfı
- Degül mirʿāt-ı cānuñ ğamza māy[?]ıl
Ruḥına jeng olur zirā ki ḥāy[?]ıl
- اینهء جانت از ان غماز نیست
زان که زنکار از رخس ممتاز نیست
- Eger bir ʿaqs ola ḥālī derūnuñ
Ki yaʿnī pāk ola hemçün birūnuñ
- 3985 Silinmiş ola her ğış ile ğıldan
Arınmış ola jengi āb u gülden
- Ulüm-ı ğayb irer cānuña Ḥaḳʿdan
Olursın fāriğ özge bābe daḳḳdan
- Yazılır dest-i Ḥaḳla dilde āyāt
Oḳınur ʿilm-i Ḥaḳ bī ḥarf u aşvāt
- Olursun dil göziyle Ḥaḳḳʿa nāzır
Görürsin nūrını her şeyde bāhir
- Bu görmekte ne güzelliği ne kaç
Zehī göz kim ider bu seyri sābāş
- 3990 Ḥadīş-i Muştafāʿyı iyle ısfā
Ki bu sırrı ola cānuñda huveydā

Kendi isteklerini gönünde yok et ki canın kulağı bu seslenişini anlayabilsin.

Ey öğüt verici, sana perde yine sensin; onun için bu sırlar sana görünmez.

Bu sözü aşk ortaya çıkarmak ister; ayna olmasa iki yüz olur mu?

Ey temiz sofü, iki yüzü uyuşturmak istiyorsan arınmaya çalış.

Canın aynası iki yüz göstermeye eğilimli değil; çünkü yüzüne pas engel olur.

Eğer gönlünün şimdi aksettirmesini istiyosan; dışın temiz olması gerekir.

(Gönlün) her türlü gizli düşmanlık ve aldatmadan; kirliliği su ve gülden arınmış olmalıdır.

Allah'tan sana gizli ilimler ulaşır; başka kapıya vurmaktan kurtulmuş olursun.

Gönlündeki deliller Allah'ın eliyle yazılır; Allah'ın ilmi harfsiz ve sessiz okunur.

Gönül gözüyle Allah'a bakarsın; nurunu her şeyde apaçık görürsün.

Bu görmek ne güzelliği ne de kaç görmektir; güzel göz, bu izlenimi izleyen gözdür.

Mustafa'nın hadisini sezip ayıkla ki bu sır kendinde ortaya çıksın.

*Kainatın ve iki dünyanın efendisi şöyle dedi: "Kalbim Rabbimi gördü."*³¹³

- 142a Didi gönülüm gözi gördi Hüdâ¹
Şu dem kim terk kıldım mäsivâ¹ *Dedi: gönül gözüm Allah'ı gördükten sonra
Allah'tan başka her şeyi bıraktım.*
- ‘Aceb mi görse Rabbını Muhammed
İdüpdür çünkü Hâk anı mümecced *Muhammed Allah'ını görse şaşılır mı?
çünkü Allah onu överek onurlandırmıştır.*
- Kederden hâlî idi qalbi anuñ
Anuñ çün oldı mir'atı Hüdâ' nuñ *Onun kalbinde kaygı olmadığı için Allah'ın
aynası olmuştu.*
- Zehî göz kim olur hâlî remedden
Olur bînâlığı nür-ı Aḥad'den *Ne güzel göz ki göz ağrısından kurtulur;
yapısı birlik nurundan olur.*
- 3995 Neye baksa anı ider temâşâ
Ne beg pervâsı var anuñ ne pâşâ *Neye baksa onu gözetir; onda ne bey ne de
paşa korkusu var.*
- Cehildendür derünuñ ihticâbı
Ki seçmez in ḥatâ ile şavâbı *Yanlış ile doğruyu seçemeyen gönlin
saklanması bilgisizliktendir.*
- ‘Amel kıl bildüğüñle olma câhil
Ki ola bilmedüğüñ saña ḥaşıl *Bildiğinle eylemde bulun, bilgisiz olma ki
bildiklerin sana ürün olsun.*
- ‘Amel celb ider enva^{c-1} ‘ulümü
Bitürür sîned e dürlü fühümü *Eylem bilgilerin çeşidini kendine çekip
gönülde türlü kavrayışlar oluşturur.*
- Resül-i Hâk bu remzi iyledi fâş
Eyü fehm iyle olma merd-i qallâş *Allah'ın Peygamberi bu gizemi açıkladı; iyi
kavra, kalles insan olma.*
- قال عليه السلام من عمل بما علم ورثه الله علم ما لم يعلم
(Allah'ın Peygamberi) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Kim bildikleriyle amel ederse,
Allah ona bilmediklerini öğretir.³¹⁴
- 4000 Dilerseñ ‘ilm ire saña Hüdâ'dan
‘Amel yolına şap rāh-ı hevādan *İstersen sana Allah'tan ilim ulaşır; istekler
yolundan çık, eylemler yoluna dön.*
- Hevā jengi kıomaz kim levḥ-i cāna
Kitābet ola bu ḥatt-ı şehāne *Kim ki istek pasını can sayfasına
koymazsa; bu eşsiz yazı, yazıcıdan çıkmış
olur.*
- Hevāya çünkü yokdur sende çäre
Şıgın ehl-i Hâkḳ'a kaçma kenāra *Çünkü sende isteğe önlem yoktur; öyleyse
Allah dostlarına sığın, kenara kaçma.*

³¹³ bu hadis kaynaklarda bulunamadı.

³¹⁴ El- Acluni, A.g.e., C.II, s. 347, (H.Nu: 2542)

- Ki ide cānuñi ol yāre iršād
Olasın anuñ ile dāimā šād
- Senin canını o sevgili için eğitir ki onun ile
sürekli mutlu olmasın.
- Taḳallüdden daḫı āzād olasın
Ḥarābuñ gide hoş ābād olasın
- Kuşandıklarından kurtulup yıkıntın gider,
sevinçli olursun.
- 142b 4005 Anuñ derdine olasın muḳayyed
Gönüldeñ özge derdi iyleyüp red
- Gönüldeki başka dertleri atıp O'nun dedine
bağlı olursun.
- Bulasın sen de ol ʿilm-i derūni
Daḫı terk idesin özge fūnūni
- Sen de başka bilimleri bırakıp o gönül
bilgisini bulasın.
- Derūn ʿilmi ider yārı olur yār
Velī ten ʿilmi cānuña olur bār
- Gönül bilgisiyle seven sevgili olur; ancak
görünürdeki bilgi ise kendine yük olur.
- علم چون بر دلزند یاری شود
علم چون برتن زند بادی شود
- Gider bu bār-ı pindāruñi yek-bār
Ki nefsüñden bulasın Rabbuña yār
- Bu böbürlenme yükünü bir kez olsun gider
ki nefsinden Allah'ına sevgili bulasın.
- 4010 Seni añlamaduñsa iy hünerdān
Olur ʿilmüñ demi āḫirde ḫüsrān
- Ey becerikli, seni anlamadınsa; ilmin
soluğu sonunda boşa gider.
- ʿUlūmuñ cānı budur bī-nedāme
Ki kimsin bilesin *yevmē'l-ḫiyāme*
- Bilginin özü kıyamet günü ne olduğunu
pişmanlıksız bilmektir.
- جان جمله علمها اینست این
که بدانی توکی در یوم دین
- Seni çün bilesin iy ṭālib-i ḫām
Ḥarām olur saña bu cām-ı evhām
- Ey acemi istekli, sen seni bilmelisin; sana
bu kuruntular kadehi yasaklanmıştır.
- Elüñden ḳoyasın ger bu şer ābı
İçersen cām-ı bāḳīden şarābı
- Bu şarabı elinden bırakıp ölümsüzlük
kadehinden şarabı içersen;
- 4015 Ğam içinde bulursın ʿayn-ı šādī
Belāda bāl u miḫnetde küşādı
- Kaygı içinde sevinci; sıkıntıda balı ve
üzüntüde açılışı bulursun.
- Celāl ile Cemālūñ inʿikāsı
Boyar bu iki renge ḫāl-i nāsı
- Yücelik ile Güzelliğin yansıması; insanların
durumunu bu iki renge boyar.
- İder ḳabz ile baş anlarda irāş
Ḥalāş itmez özini degme bahḫāş
- Daralma ve açılma onlarda gelip gider; her
sözü edilen sözcü kendini kurtaramaz.

	Meger bir demde kim luḫından ol ṣāh Ḥadīşinde buyurdu <i>li-me'a 'llāh</i> ³¹⁵	<i>O Şah bir anda lutfedip hadisinde benim Allah ile (öyle anlarım olur ki) buyurdu.</i>
	Ki şıgmaz ne melek anda ne mürsel Dinilmez sâ'ile bu arada sel	<i>Oraya ne melek ne de bir gönderilmiş peygamber sığar; bu arada sorana yanıtı verilmez.</i>
143a	4020 Ne şorsuñ merd-i sâyil bu arada Yitürdi nā-revāsın çün revāda	<i>Bu arada soru soran insan ne sorsun; çünkü uygunlukta uygun olmayanı kaybetti.</i>
	Revān oldı revāyā çün revānī Ḳodı vāhid yolında ĩn ü ānı	<i>Binici uygun olana yürüdü; birlik yolunda bunu ve şunu bıraktı.</i>
	Bilinmez güft ü gū ile bu taḫḫīḳ Meger Ḥaḳ'dan ire cānuña tevfiḳ	<i>Allah'tan canına yardım ulaşırsa; bu gerçek dedikoduyla bilinmez.</i>
	Yoğ idüp kendüyi Ḥaḳ'dan olan var Aña rüşen olur bu gizlü esrār	<i>Kendini yok edip Allah'ta var olana bu gizli sırlar açıklanır.</i>
	Müniri bu rümüzı bile maḫbūs Ki oldı muntazır bülbülle ṫāvus	<i>Müniri, bu bu gizemi burada saklı bırakıp bülbülle tavusu gözlemler.</i>
Ḥitāb-ı Kerden-i Bülbül Ḥvāce-i Murgān-rā Pīş-i Süleymān 'Aleyhi's-Selām <i>Bülbül'ün Süleyman'ın -O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Hocası'na Hitabı</i>		
	4025 Gel iy ṫāvus-ı serkeş murğ-ı bī-pāk Vücūdı cübbesini itmeyen çāk	<i>Gel ey üzerindeki cübbeyi yırtmayan, temiz olmayan kuş, sarhoş tavus,</i>
	Seni mağrūr idüpdür reng ile bū Sırruñ Türkāne pāyuñ līk-i hindū	<i>Seni renk ile koku böbürlendirmiştir; sırrın Türk gibi, ayağın Hindu gibi.</i>
	Tenüñ pūşide ammā cānuñ 'üryān Lebüñ ḥandān u gönülñ çeşmi giryān	<i>Bedenin örtülü ama canın çıplak; dudakların gülüyor ama gönül gözüün ağlıyor.</i>
	Libās ile idersin şüretüñ zeyn Virüpdür lübs-ı fāḫī cānuña beyn	<i>Görünüşünü elbise ile süslersin; yakışık giysi canına ayrılık vermektedir.</i>
	Seni dūr iyledi ya'nī Ḥüdā'dan Türāba nāzil olduñ pes semādan	<i>Yani seni Allah'tan uzaklaştırdı; böylece gökten yere indin.</i>
	4030 İdersin bunda dürlü āh u nāle Elüñe gire şāyed ol piyāle	<i>O şarap bardağı eline geçtiğinde bunda çeşitli biçimde ah edip inlersin.</i>
	Velī yok nāleñüñ çün i'tibārı	<i>Ancak inlemenin önemi yok; hangi</i>

³¹⁵ Acluni, 2/173-174

- Ne ışşı itdüğünden āh u zārı *sıcaklık ah ettirip ağlatır?*
- Gerekdür āh u nāle ola cān-sūz
Ki nārına cigerler yana her rūz *Canı yananın ah edip inlemesi gerekir;
öyleki her gün ateşinden ciğerler yanar.*
- Zübāne çün bula dilden sebīli
Ola ʿışk-ı Hüdā anuñ resīli *Ateş, gönülden su bulsa; Allah'ın aşkı onun
elçisi olur.*
- 143b Derūnında senüñ yoq söz ü hālet
Virür pes āh u nālūñ cāna vahşet *Senin gönlünde söz ve nicelik yok; böylece
ah edip inlemen cana eziyet verir.*
- 4035 Göñül kim olmaya ʿışk ile yeğzān
Bitürmez āh-ı dilde fikr-i sūzān *Eğer gönül aşk ile uyanık olmazsa; dilden
ah edip yanık düşünceye ortaya koyamaz.*
- Hemīşe āteş-i ʿışkuñ nişānı
Söz ehlinde olur sözi nihānī *Her zaman aşk ateşinin belirtisi; sözü gizli
olan sözcülerde olur.*
- İdüpdür kendüyi ol nāre biryān
İder nuṭkı anuñ çün cāmı giryān *Kendini o ateşte kebab edince; ağlayan canı
onun sözü olur.*
- Görüp söyler hemīşe her sözünü
Hüdāya togru dutmuşdur yüzünü *Allah'a doğru yüzünü tutup her sözünü
sürekli görüp söyler.*
- Sen itdüñ cāme-i cānuñ mülevves
Düzersin şüretüñi iy muḥanneş *Ey korkak, sen can elbisesini kirlletip
görünüşünü düzeltirsin.*
- 4040 Göñül āyīnesinden gitmese jeng
Bu zīnetden ne aşşı saña iy deng *Ey şaşkın, gönül aynasındaki pas
gidermedikten sonra; bu süslenmenin sana
ne yararı var!*
- Saña bu şüreti āyīne itdüğ
Velī āyīn-i islāmı unutduñ *Sana bu görünüşü ayna ettik; ancak sen
İslam aynasını unuttun.*
- Niçe bir zen gibi bunu düzersin
Anı kim düzmeli idi bozarsın *Pek çok kadın gibi bunu düzersin; düzmen
gerekeni ise bozarsın.*
- Degüldür naḫş-ı şüret çünki bākī
İdersin āḫer andan iftirākı *Çünkü görünüşün süsü sürekli değildir;
sonunda ondan ayrılırsın.*
- Niçündür pes buña bunca muḥābā
Niçün meftūnısın ṭavʿān u kerhā *Buna bu kadar sevgi nedendir; niçin
isteyerek veya istemeyerek buna tutkunsun?*
- 4045 Zer-endūd olsa āhen zer olamaz
Zer-i sulṭān ile hemser olamaz *Demir, altın yaldızlı olsa bile altın olamaz;
Sultan altını ile eşit olamaz.*

- Şoyulsa ger yüzünden zerri nāgāh
 aralığı ider nāmını gümrah
- Görüñ āyinede kendin siyāh-rū
 ‘Aceb mi yār olursa aña aygu
- Bu hūsn ü renge maqrūr olma zinhār
 Nazar ıl pāyuña iy ehl-i pindār
- 144a Saña huclet yiter pā-yı siyāhuñ
 Ki irmişdür hūsufe tīb-ı māhuñ
- 4050 Benüm tāvus-ı Cennet dime hey hāy
 Ki bu benlik getürür başuña vay
- Yañıldıñ fikret-i Hā’a uşulī
 Semādan ıldıñ anuñ çün nüzulı
- Cihānda uşlaruñ sen h̄vācesisin
 Velī bilmem ki ma’nide nesisin
- İder bu h̄vācelik insānı maqrūr
 Zer ü sīm ile dil olduca mesrūr
- Gehī fiqr ü umāş u geh dükkān
 omaz kim gayb ilinden açıla kān
- 4055 Çoğalduca visāında meā’ı
 Çoğalur başınuñ derd ü şudā’ı
- Bu şādīler olur āhir çü tebdīl
 Görünmez āşıa bu işde taşşıl
- Getür bülbül gibi derd ile bir āh
 Eger olduñsa bir dem ‘ışa hem-rāh
- Ki bir āh olsa zāhir ehl-i Hā’dan
 Hūdā atında yegdür nüh taadan
- Degül bu nüh taa dünyā vü ‘ubā
 Berāber olumaz ol āha hāşā
- 4060 Hicāb olur amu a‘māle illā
 Dinilmez ehl-i ‘ışuñ āhına lā
- Eğer yüzünden bir an için altın kazınsa;
 karalığı adını lekeler.*
- Aynada kendini siyah yüzlü görünce;
 sevgilinin onda kaygılı olmasına şaşılır mı!*
- Ey korkak, sakın! bu güzellik ve renkle
 övünme; bir de ayağına bak.*
- Senin utanmana siyah ayağın yeter; çünkü
 ışığın parlaklığı tutulmuştur.*
- Hey hay ile ‘cennet tavusu benim’ deme;
 çünkü bu benlik başına vaylar getirir.*
- Allah düşüncesine ulaşmada yanıldığın için
 gökten yere indin.*
- Dünyada sen kuşların hocasısun; ancak
 bilmem ki manada nesi olursun?*
- Gönül altın ve gümüşle sevinç bulduca;
 bu hocalık, insanı böbürlendirir.*
- İster düşünce, ister kumaş, ister dükkan
 olsun; bilinmezlik ilinden kaynak
 açılmasını engeller.*
- Dünya malına bağlılığın arttıkça; başının
 derdi ve sıkıntısı çoğalır.*
- Bu sevinçler sonunda ters döner; aşık a ise
 bu işte sorgulama olmaz.*
- Eğer bir an olsun aşka yoldaş oldunsa; sen
 de bülbül gibi bir ah getir.*
- Çünkü Allah dostundan bir ah çekmesi:
 Allah katında dokuz gökten daha üstündür.*
- Bu dokuz gök dünyada ve ahirette ol ah ile
 kesinlikle birlikte olamaz.*
- Aşıkların ahına yok denilemez; yoksa tüm
 yapılanlara karşılık ayıp olur.*

- Seni mağrūr idüpdür ḥubb-ı zīnet
Virür āhuñ anuñ çün cāna vaḥşet
- Minkaş iyledüñ renk ile cāmuñ
Oķındı lā-cerem aķsine nāmuñ
- Uyan uyķudan iy ġāfil gel uyan
Niçe bir olasın bād ile pūyān
- 144b Mişālūñ dūnyāda iy murġ-ı medḥūş
Degül illā meger ḥammām-ı menķūş
- 4065 Nider naķşı gören ḥammām içine
Nuķūşı beñzesün ger naķş-ı Çin'e
- ġurūruñ mı var iy murġ-ı müzevver
ġötürse yüklerüñi kimse ber-ser
- Hevāya cānuñ olmuşdur müteyyem
Hevā'iler ġötürür perrüñi hem
- Yoluñ urdı 'aceb bu nām u nāmūs
Ki dirler yūñlerüñe perr-i ṭāvus
- ġöreydüñ bir nefes pāy-ı siyāhuñ
ġözine teng olurdu cilvegāhuñ
- 4070 İderdüñ cilveden küllī ferāġat
Ki sūnnetdür Nebī'den terk-i 'ādet
- İder 'ucbuñ velī ġaybuñı mestūr
ġörünmez ġayb-ı ġözde olmasa nūr
- Müzeyyen şūretüñ çün verd-i bī-bū
Velī yokdurur Ḥaķ'dan sende yek mū
- Niçe bir ola ra'nalık saña kār
Niçe bir ola şeydālık saña yār
- Niçe bir yār-ı şehvet yaķa cānuñ
Niçe zūnnār ola bend-i miyānuñ
- 4075 Cihānda kārūñ oldu cem'-i dūnyā
- Seni süslenmiş güzelliġin
böbürlendirmiştir; ahın onun için cana
eziyet verir.*
- Renk ile elbisen cımbızladın; ister istemez
adın tersine okundu.*
- Ey uyuyan, uyan uykudan, gel uyan; nice
rüzgar ile birlikte koşan olasın.*
- Ey sarhoş kuş, dünyada örneġin süslenmiş
hamamdan başka bir şey deġildir.*
- Nakişları gören hamamın içini ne yapsın;
özellikle de nakişları Çin nakişına
benziyorsa.*
- Ey uydurulmuş kuş, bir kimse yüklerini baş
üzre götürse, övünmen mi kalır!*
- Canın isteklere vurgundur; onun için
kanatlarını nefsi isteklerin götürür.*
- Bu ad ve düzen acaba yolunu mu vurdu ki
yünlerine tavus kanadı derler.*
- Bir an için siyah ayakların göreydin;
görüntün gözüne üzüntü verirdi.*
- Görünümünden tümüyle vazgeçerdin;
töreği bırakmak Peygamberin sūnnetidir.*
- Kendini beġenmişliġin içini örter; ancak
ġözün içinde nur olmasa göremezsin.*
- Süslenmiş suretin kokusuz gül gibidir.
Ancak sende Hak'tan bir belirti yoktur.*
- Güzellik sana ne kadar daha iş olacak;
şaşkınlık sana ne kadar daha sevgili olacak?*
- Ne kadar daha canını isteklenme sevgisi
yakacak; bel baġım ne kadar daha
Hiristiyanlık baġı olacak?*
- Dünyada işin dünya malı oldu; gözüne
ahiret yolu görünmez oldu.*

	Görünmez gözlerüne rāh-ı ʿuqbā	
	Sezer misin olası bunda bākī Ecel peymānesin şunmaya sākī	<i>Sezici olursan bunda sürekli olursun; içki sunucu ölüm kadehini sunmaz.</i>
	Bu genc ü mālī h̄vāce iyledüñ cemʿ Niçün yandurmayasın Hāk için şemʿ	<i>Hoca, bu hazine ve malı topladın; öyleyse niçin Allah için mum yakmazsın?</i>
	Niçün toyurmayasın karnı acı Şunasın nefs-i bed-hūya gülācı	<i>Niçin karnı açları doyurmazsın da gülacı kötü yaradılışlı nefesine sunarsın.</i>
145a	Niçün çıplağa virmezsin libāsı Niçün rezzāka itmezsin sipāsı	<i>Niçin çıplağa giysi vermezsin; niçin azık verene teşekkür etmezsin?</i>
4080	Olanlar senden ön bu hāle mağrūr Ne alup gıtdiler dünyādan iy kūr	<i>Ey kör, senden önce bu durumla övünenler, dünyadan ne alıp gıtdiler?</i>
	Ɔodılar ğayre heb milk ile mālī Fenāya iylediler irtihālī	<i>Mülk ve malı hep başkasına bıraktılar; yok olup göç ettiler.</i>
	Ɔulağuñ varsa iy cehl ile me'lūf İşit bir kışşa diyem saña mekşūf	<i>Ey bilgisizliğe alışmış, kulağın varsa; sana açılan bir hikaye anlatayım, dinle.</i>
	Eger bīdār ise cānuñ ala pend Şeyātīn urmadıysa gönlüñe bend	<i>Eğer canın uyanıksa, şeytan gönlünü bağlamadıysa, öğüt alasin.</i>

Hikāyet-i Tācir Mışrī ki Buhl-ı Ma'rūf Būd
Cimrilik ile Bilinen Mısır Taciri'nin Hikayesi

	Kitābında getürdi Şeyh Sādī Ki Hāk'dan bulmuş idi ʿizz ü sa'dī	<i>Allah'tan yücelik ve mutluluk bulmuş olan Şeyh Sadi, kitabında şöyle anlatır:</i>
4085	Mışırda vardı bir merd-i tācir Ki meşhūr idi ol beyne'el-ekābir	<i>Mışırda ileri gelenler arasında ticaret yapan bir kişi vardı.</i>
	İñen bī-hadd idi milki vü mālī Velī miskīne irmezdi nevālī	<i>Sayırsız malı ve yeri vardı; ancak yoksullara başışta bulunmazdı.</i>
	Açuk görmezdi kimse kapusını Hāk için yapmamışdı yapusını	<i>Kimse kapısını açık görmezdi; yapısını Allah için yapmamıştı.</i>
	Şehirde buhl ile olmuşdı meşhūr Saḫā ile nitekim hātem azdur	<i>Şehirde, cimrilikle ün yapmıştı; cömertliği ve eli açıklığı azdı.</i>

- Yidürmezdi yimezdi mālını hiç
Eyü şanurdu kendü hālın ol kīc
- 4090 Derāhim cem'ine cüst idi gāyet
Velī dervīşe itmezdi ri'āyet
- Hişāba açığ idi hoş dehānı
Du'ā vaktında besteydi zebānı
- Kažādan iyledi bir gice niyyet
Diyār-ı Mağrib'e ol bī-ḥamiyyet
- 145b Pür itdi bir gemi pes dürlü esbāb
Ṭama'dan sīnede açdı çoğ ebvāb
- Sevindi didi cem' itdüm metā'ı
Olupdur bir zere her bir zirā'ı
- 4095 İki altuna virem bu seferde
Bu kesbi iylemezdüm ḥod ḥazarda
- Bu resm ile niçe bī-hūde efkār
İderken cehl ile ol ehl-i pindār
- İrişdi kıbleden bād-ı muḥālif
Sefīne ehli oldu cümle ḥā'if
- Dükendi tācirüñ beñzinde ḫanı
Ḳatı ḳorḳuya düşdi cism ü cānı
- Çoğaldıḳça geminüñ ıztırābı
Çoğaldı sīnesinüñ iltihāmı
- 4100 Muşavver iyledi emvāc-ı bī-ḥadd
Ḥayāl-ı māl ile dilde niçe sedd
- Dükendi tāḳatı gitdi ḳarārı
Dögünüp iyledi çoḳ āh u zārı
- Didi *vā ḥesretā vā fūrḳatā āh*
Yitürdüm māl u milki cümle bī-gāh
- Yüzini dutdı riḳḳatle semāya
Elini açdı ḥasretle du'āya
- Malını hiç yedirmezdi ve yemezdi; o şaşkın kendi durumunu iyi sanırdı.*
- Para biriktirmek için çok çabalardı; ancak dervişe uymazdı.*
- Güzel ağzı (para) saymaya açtı; dua vaktinde dili bağlıydı.*
- O yurt sevgisinden yoksun, bir gece birden batı bölgesine (gitmeye) niyet etti.*
- Çeşitli nedenlerle bir gemi doldurup aç gözlülükle göğsünde çok kapılar açtı.*
- Sevinip dedi: malı topladım; her bir ürün bir altın değerinde olmuştur.*
- Bu sefer iki altına vereyim; bu kazancı kendi oturduğum yerde elde edemezdim.*
- O böbürlenene, bu tablo ile pek çok kez boşuna düşünürken;*
- Güneyden esen bir rüzgar ulaşınca; gemidekilerin tümü korkmaya başladılar.*
- Ticaretçinin yüzündeki kan gitti; bedeni ve canı büyük bir korkuya düştü.*
- Geminin sıkıntısı çoğaldıkça; göğsünün kızışması çoğaldı.*
- Aralıksız (süren) dalgaların durumu mal düşüncesiyle gönle pek çok engel koydu.*
- Gücü tükenip kararı gidince; dövünerek ah edip inledi.*
- Dedi: 'Eyvah, yazık, ah, malı mülkü ansızın yitirdim.*
- Yüzünü acımalı biçimde göğe tutup ellerini özlemle duaya açtı.*

- Kemer gibi belini iyledi ham
Dir idi Rabbi irham rabbi irham
- Belini kemer gibi büktüp 'acı Allah'ım, acı Allah'ım' derdi.*
- 4105 Göñül şāfī gerek çün şayf-ı maşķūl
Duā dergāh-ı Hāķķ'a tā bula yol
- Duanın Allah katına yol bulması için parlak sayfa gibi gönlün temiz olması gerekir.*
- Küdūret virse cānuña tebāhı
Duānuñ sed olur Allāh'a rāhı
- Kaygılar canına bozukluk verirse; duanın Allah'a yol bulması engellenmiş olur.*
- Hiçābuñdan ger olmaduñsa hālī
Duā vaķtında iste ehl-i hālī
- Eğer utanma perdesini yırtmadınsa; dua anında hal ehlini iste.*
- 146a Ki ide ol senüñ çün hoş duāyı
Duāası defc ide senden belāyı
- O senin için güzel dua etsin; böylece üzerindeki sıkıntıyı kaldırsın.*
- Ne didi Muştafā fehm eyle iy yār
Eger aķluñı koymadıysa aģyār
- Ey sevgili, eğer aklını başkaları almadıysa, Mustafa ne dedi, anla.*
- 4110 Didı bir şāliħ olsa bir şehirde
Veyā bir şāliħa olsa o yirde
- Dedi: 'Erkek yada kadın bir Allah dostu bir şehirde olsa;*
- Belā-ı halkı defc ider duāası
Ki Hāķķ'dandur duāasınun revāası
- Duasının uygunluğu Allah'tan olduğu için; duası, halkın sıkıntısını giderir;*
- إذا كان في بلد رجل صالح و امرأة سالحة يدفع الله البلاء بدعاءهما
Bir beldede Salih bir erkek ve salihā bir kadın varsa, Allah bunların duasıyla belaları yok eder.³¹⁶
- Hādīs-i Muştafā'dan al naşīhat
Şalāh ehliyle dāim eyle şoħbet
- Mustafa'nın hadisinden öğüt alıp Allah dostlarıyla sürekli sohbet et.*
- Küdūret ehlinün olma ķurbı
Ķapar eh-i kūdūret bāb-ı dīni
- Kaygılıların yakını olma; çünkü onlar din kapısını kapatırlar.*
- Derūnuñ zer gibi kıl pāk u şāfī
Yolunı urmasun nādān u cāfī
- Gönlünü altın gibi arındırıp temizle ki yolunu bilgisizler ve eziyet ediciler kesmesin.*
- 4115 Göñül levhinde yaz naķş-ı şafā[y]ı
Hūdā'dan iste 'izz u ıšťıfā[y]ı
- Göñül sayfasına arınmışlık süsünü işleyip yücelik ve seçkinliği Allah'tan iste.*
- Duāda cānuñ olmadıysa hoş-dem
Şafā ehlinden iste cāna merhem
- Duada canın yandaşı olmadıysa, canına arınmışların ilaç iste.*

³¹⁶ Bu hadis kaynaklarda bulunamadı.

کرنډاري تودم خوش در دعا
رو دعا ميخواه ز اخوان صفا

Gönülde olsa efkâr u hayâlet
Hüdâ'ya idemez ol dil münâcât

*Gönülde endişe ve kuşular olursa; o gönül
Allah'a yalvarıp yakaramaz.*

Duâ vaktında el ola Hüdâ'da
Kerem vaktında olmaya küşâde

*El dua anında Allah'a açılırken; iyilik
anında Allah'a kapatılırsa;*

Olur mı buncılayın şîve maqbûl
Bunuñ gibi kul olur mı Haqq'a kul

*Bu kadar söyleyiş kabul olur mu; bunun
gibi bir kul Allah'a kul olabilir mi?*

4120 Olanlar bende-i câh u zer ü sîm
Hüdâ'ya bende olmakda çeker bîm

*Yere, altına ve gümüşe kul olanlar; Allah'a
kul olmada korku çekerler.*

146b Çü mağrûr oldı bu nâz u naîme
Yüzi özde düşer nâr-ı ceħîme

*Bu yalvarıp yakarmayla övünenlerin
gerçekte yüzleri cehennem ateşine düşer.*

Hadîş-i Muştafa'dur aña iy yâr
Sözümde ta'na itme hem çün agyâr

*Ey sevgili, Mustafa'nın hadisidir, anla;
sözümü başkaları gibi ayıplama.*

قال النبي صلى الله عليه وسلم تعس عبد درهم و الدينار الحديث

*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Dinar ve dirhem kulu mutsuz
eder.³¹⁷*

Aña kim hubb-ı dünyâ oldı maħbûb
İder ʿuqbâda anı ħvâr u menkûb

*Kim ki dünya sevgisini sevgili edinirse; o
ahirette onu alçak ve şanssız eder.*

Ĥazer kıl imdi ger var ise ʿaqluñ
Hevesden gec eger yâr ise ʿaqluñ

*Eğer aklın var ise şimdi sakın; eğer aklın
sevgilin ise isteklerinden geç.*

4125 Dürüş bir kâre ref' ide revânuñ
Semâya ura dâim nerdibânuñ

*Öyle bir işe giriş ki yolunu yüceltip
merdivenini göklere çıkarısın.*

Seni bu cây-ı esfelden ĥalâş it
Maqâm-ı ʿışķı cānuña menâş it

*Kendini bu alçaklık yerinden kurtar; aşk
makamını canına sığınak et.*

Ĥanad olsa saña ʿışķ-ı ilâhî
Uçarsın cennete ĥo iştibâhı

*Allah aşkı sana kanat olursa; kuşkulardan
kurtulup cennete uçarsın.*

Budur şâlih ʿamel bu yolda iy yâr
Burâķ olan budur ʿuşşâķâ her bâr

*Ey sevgili, bu yoldaki doğru iş budur;
aşıklara her an binek olan budur.*

³¹⁷ El- Buhari, A.g.e., C.V, s. 2364, (H.Nu: 6071)

Ḥüdā'dan diñle bu naqlüñ delīlin
Bize gör niçe şundi selsebīlin

Bu anlatılanı Allah'tan dinle; bize nice tatlı su sundu.

قال الله تبارك و تعالي و العمل الصالح يرفعه الاية

Yüce Allah şöyle buyurdu: O'na hoş kelimeler yükselir, onu da salih amel yükseltir...(Fatır Suresi, 10. Ayet)

- 4130 Yiri ebrāruñ ʿillıyyun olısar
Maķāmı fācirüñ siccīn olısar
- İyilerin yeri cennetin en üst makamı olur;
kötünün yeri ise cezaevi olur.*
- Bu maḥbesden özüñi iyle āzād
Revānuñ şād kıl çün serv-şimşād
- Özünü, bu ceza evinden kurtar; ruhunu
şimşir ağacı gibi mutlu et.*
- Yirin ḥod her kişi kendü kazanır
Saʿadet aña kim Ḥaķķ'a inānır
- Her kişi kendi yerini kazanır; ne mutlu ona
ki Allah'a inanır.*
- ʿUdül itme tarīķuñdan verāya
Müdām ʿazm eyle cāy-ı irtikāya
- Dünyada yolundan çıkma; sürekli yüksek
derecedeki yerlere ulaşmaya çalış.*
- 147a Yoluñı urmasun evhām-ı hestī
Ayağüñ bağlamasun bend-i pestī
- Yolunu varlık kuşkusunu kesmesin; ayağını
alçaklık bağı bağlamasın.*
- 4135 Eger meylüñ ola dāim semāya
İrersin perr-i devletle hümāya
- Eğer yönelmen sürekli yükselmeğe ise;
devlet kanadıyla mutluluğa ulaşsın.*
- کر تو بینی میل خود د سوي سما
پر دولت بر کشا همحون هما
- Hümādan yaña cānuñ olsa ʿāzīm
Hümāyūn bil bu fiķri olma nādım
- Canın mutluluktan yana yükselmek isterse;
bu düşünceyi kutlu bilip, pişman olma.*
- Ve ger meylüñ ola sūy-ı zemīne
Dürüş derd ile efgān u enīne
- Eğer yönelişin alçaklara ise; dert ile ağla ve
inle.*
- ور تو بینی میل خود د سوي زمین
نوحه مي کن هیچ ت ننشین از این
- 4140 İrişmez aña kim rüşd-i meşāyih
Terakķide olımaz pāy-ı rāsih
- Ona, Şeyhlerin ermişliği ulaşmazsa;
ilerlemede din bilginliğine ayak basamaz.*
- Şapar doğru yoldan ol yabāna
Meger fażl iyleye bī-bahāne
- Eğer bahanesiz iyiliğe yönelmezse; o doğru
yoldan sapar.*
- Ki fażl-ı ʿāmdur ḥüzn-i nevāya
- Sesinin hüznü yılın bereketidir; nimetini*

- Yidürür niçmetin bay u gedāya *zengine ve yoksula yedirir.*
- Çomışdur lîk her dermāna esbāb *Her ilaca bir neden koymuştur; nedensiz*
Sebebsiz hiç açılmaz kimseye bāb *kimseye kapı açılmaz.*
- Sebeb kıldı Hüdāya enbiyāyı *Allah Peyganberleri neden kılıp; velileri*
İrüşdürdi reşāda evliyāyı *ermişliğe ulaştırdı;*
- 4145 Ki irşād ide bunlar her ıbādı *Ki bunlar her kulu yetiştisin; bunlara varan*
İren bunlara bula zevk ü şādı *coşku ve mutluluk bulsun.*
- Uzağdur āh-ı irşād iy müsāfir *Ey konuk, yetişmenin ahı konusunu bırak;*
Ne kıılır diñle ol deryāda tācir *ticaret eden kişi, o denizde ne yapar, dinle.*

Temāmī-ı Hikāyet-i Tācīr-i Mışrī
Mısır Taciri Hikayesinin Tamamı

- İderdi hāsret ile āh u feryad *O sıkıntıdan kurtulmayı umarak; özlem ile*
Ola kim ol belādan ola āzād *ah edip inlerdi.*
- 147b Yoğ idi çün duāsınuñ cenāhı *Duasının (tutunacak) bir yanı yoktu;*
Belādan niçe bulaydı necāhı *sıkıntıdan nasıl kurtuluş bulabilirdi!*
- Muğaddem itmemişdi çün duāı *Duayı daha önce sunmadığı için sıkıntı*
Belā vaktında bulmadı revāı *anında kurtuluşu bulamadı.*
- 4150 Duā rāhını sed itmışdi ısyān *Ayaklanmalar dua yoluna engel olmuştu;*
Çazādan defterini dürdi revān *kaza gezi defterini kapattı.*
- İrişdi şerri bir niçe zaīfe *Kötülüğü pek çok güçsüze ulaştı; balıkların*
Balık karnına oldılar vazīfe *karnına yem oldular.*
- Đalālet ehline her kim olur yār *Her her kim u yoldan sapanlarla arkadaş*
Belā bābın özine kendü açar *yaparsa; özüne sıkıntı kapısını kendi açar.*
- Mısır'da var idi çok akrabāsı *Mısır'da çok akrabası vardı; hiç birinin*
Birintüñ yoğ idi tāze abāsı *yeni bir paltosu yoktu.*
- Oturup yolda iderlerdi cerrī *Yolda oturup para toplarlardı; soğuk ve*
Çekerlerdi cefā-yı berd ü harrı *sıcak eziyetini çekerlerdi.*
- 4155 Yüzine bunlaruñ bakmazdı ol hām *O yetişmemiş, bunlara yardım edip ve*
Ki lāzım gelmeye inām u itām *yedirmezdi, bunların yüzlerine bakmazdı.*

	Baḳāyā mālī ile ol gedālar Ġinā şadrına irdiler serāser	<i>O yoksullar artık mallarla en büyük zengin oldular.</i>
	Çıkardı her biri şāl u ʿabāsın Ĥarīd idindi esbāb u ḳabāsın	<i>Her biri şal ve paltosunu çıkarıp elbiselerini ve paltolarını yenilediler.</i>
	Binüp her biri tāze esb ü ester Kenāra çekdiler niçe semenber	<i>Her biri yeni bir at ve katıra binip nice güzelleri kenara çektiler.</i>
	Cihānuñ ḥālī budur iy ḳarındaş Kimin ider ayağ u kimini baş	<i>Ey kardeş, dünyanın durumu budur; kimini ayak eder, kimini baş.</i>
4160	Ḳazandırur kimine sīm ile zer İder cānuñı buḥl ile müsemmer	<i>Kimine altın ile gümüş kazandırıp canını cimrilik ile ağular.</i>
	Yimez māluñ yidürmez hem gedāya Düşer ol māl ile āḥir belāya	<i>Malını ne yiyer ne de yoksula yedirir; o mal ile sonunda sıkıntıya düşer.</i>
	Kimine rızḳını irgürür āsān Yiyüp kendü ider hem ḥalka iḥsān	<i>Kimine azığını kolaylaştırır; hem kendi yiyer hem de halka iyilikte bulunur.</i>
148a	Saʿādet māyasıdır böyle emvāl İder ʿuḳbāda aşḥābını ḥoş ḥāl	<i>Böyle mallar mutluluk mayasıdır; sahibini ahirette güzelliklere ulaştırır.</i>
	Ḥadīşinde buyurdı ḥāş-ı dergāḥ Ḳaçan kim bir ḳulunu sevse Allāḥ	<i>Yüce makamların en temizini, hadisinde buyurdu; Allah bir kulunu ne kadar severse;</i>
4165	Uzadur ḥayr işe anuñ ayağın Boyamaz fikr-i şūmyla dimāğın	<i>Onun ayağını iyilik işine uzadır, beynini uğursuz düşünceyle boyamaz.</i>
	Olur dāim aña şālīḥ ʿamel yār Ölümden evvel ider tevbe şad-bār	<i>Ona sürekli doğru işler yapmak sevgili olur; ölümden önce yüzlerce tevbe eder.</i>
	Budur tevfiḳi Allāḥ' uñ nişānı Nider bu şāna iren özge şānı	<i>Allah'ın yardımına ulaşan budur; bu üne ulaşan başka ünü ne yapsın.</i>
	Bulan bu zevḳi niyeler özge zevḳi İren bu tavḳa niyeler özge tavḳı	<i>Bu tadımı bulan başka tadımı ne yapsın; bu güce ulaşan başka gücü ne yapsın!</i>

قال عليه السلام اذا اراد الله بعبد خيرا استعمله قيل كيف يستعمله يا رسول الله قال يوفقه لعمل صالح قبل الموت

(Allah'ın Peygamberi) -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Allah bir kul için hayır murad ederse, onun amel etmesini sağlar. Denildi ki -Nasıl amel etmesini sağlar?-Ölmezden önce Salih amel işlemlerini sağlar.³¹⁸

	İşitdünse eger pend-i Resūli Gider bendi gönülden ço fuzūli	<i>Eğer Peygamberin öğüdünü işittinse; bağları çöz, boş şeyleri gönülden çıkar.</i>
4170	Cihānuñ zīnetine olma mağrūr Ġam-ı ʿuṣṣāk ile ol şād u mesrūr	<i>Dünyanın süsüne aldanma; aşkların kaygısıyla sevinçli ve mutlu ol.</i>
	Bu zūr u şevketi terk iyle zinhār Sülūk it meskenet rāhına iy yār	<i>Ey sevgili, bu gücü ve gösterişi kesin olarak bırakıp yoksulluk yoluna gir.</i>
	Ki zūr ehlinüñ olur gönli sengin Muḥabbet virmemişdür aña telyin	<i>Çünkü güçlü olanların gönülleri taş gibi olur; sevgi onlara yumuşaklık vermemiştir.</i>
	Ḥüdā çün isteye kim ide yārı Bize ihsān ider āh ile zārı	<i>Çünkü Allah kimi sevgili seçerse; ona ah edip ağlamayı bağışlar.</i>
	چون خدا خواهد که مان یاری کند حیل ارا جانب زاری کند	
4175	İñildü iyle ḥāşıl iy bürāder Ki Rabbuña bulasın sīneden der	<i>Ey kardeş, iniltide bulun ki gönlünde Allah'ına kapı açasın.</i>
148b	Eger ferʿ olduñ ise aşl-ı ebden Ṭaleb kıl Ḥaḳḳ'ı çekme el ṭalebden	<i>Eğer baban bir parçası oldunsa; Allah'ı iste, onu istemekten el çekme.</i>
	کز پشت ادمی وز صلب او در طلب می باشد اندر طلب او	
	Ḥüdā rāhına gir şapma yabāna Gönül virme bu fānī sāye-bāna	<i>Allah yoluna gir, başka yöne sapma; bu yok olacak gölgeliğe gönül verme.</i>
	Bu sāye çoqları itdi hevādār Ḳodılar ḥasret ile āḫir-i kār	<i>Bu gölgeye pek çok kişi isteklendi; işin sonunda özlemlerini bırakıp gittiler.</i>
4180	Ḳoyup bu sāye-i sen de gidersin Velī fehm eyle anda ne idersin	<i>Bu gölgeliği se de bırakıp gidersin; ancak iyi düşün, orada ne yaparsın!</i>
	Elüñe gire mi bir özge sāye Veyā uğraya mısın āh u vāye	<i>Eline başka bir gölgelik geçer mi; yada ah ve vah etmek için önlem bulabilir misin?</i>

³¹⁸ İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed, Sahih, Thk. Şuayb el- Arnauti, Müesserettür-Risale, Beyrut 1993, C.II, s. 53, (H:Nu: 341)

Güneşden hoşdur olsa sāye hāy[?]il
Velī bir sāye kim olmaya zāy[?]il

Güneşten korunmak için gölgenin olması güzeldir; ancak yok olmayacak bir gölge olmalıdır.

İşit bu hoş hikāyet ideyin yād
Ki bu maʿnī bulur anuñla bünyād

Bu güzel hikayeyi dinleyip anla ki bu mananın onunla yapılandığını göresin.

Hikāyet-i Hārūnū'r-Reşid Bā-Behlül Divāne *Behlül Divane ile Harun Reşid'in Hikayesi*

İder Hārūn-ı ehl-i dil rivāyet
Reşid olmuşdı ol kim aña künyet

Ünvanı Reşid olan, gönül adamı Harun'un anlattığına göre;

4185 Şikār ʿazmına bir gün oldı rākib
Bile yanınca bir niçe muşāhib

Bir gün kendisi yanında pek çok arkadaşıyla birlikte ava çıkmıştı.

Gezerken uğradılar bir fezāya
Ki tül u ʿarzına yoğ idi gāye

Gezerken uzunluğuna ve genişliğine sınırlı olmayan bir boş alana uğradılar.

Zuhur vaktiydi hem eyyām-ı temmūz
Güneş āteş gibi olmuşdı cān-sūz

Temmuz günlerinden sabah vaktiydi; güneş ateş gibi olmuş, can yakıyordu.

Yoğ idi ol fezāda bir sığıncağ
Ne daş u ne ağac ne kubbeye ne tāk

O boşlukta ne taş, ne ağaç ne kubbe ve ne de çadır gibi sığınacak bir yer vardı.

Bile hem gelmiş idi çetr-i şāhī
Güneşden şāhuñ olaydı penāhı

Şah'ın güneşten korunması için çadırı bile getirilmişti.

149a 4190 Dutuşdı tāb-ı şemse çün revāni
Tecessüs itdi etrafı nihāni

Yürüyüşleri çevreyi gizlice saran güneşin sıcaklığına rastladı.

Ne yirde buluna tā bir sığıncağ
Ki ide kendüyi ol cāye ilhāk

Kendini koruması için sığınacak bir yer nerede bulunur!

Görüdü çeşmine nāgāh bir mīl
Hemān ol mīle itdi şaʿyı taʿcīl

Birden gözüne bir tepe göründü; hemen o tepeye çabucak yürümeye başladı.

Giderken uğradı Behlül'e rāhı
Çağırdu göricek divāne şāhı

Giderken yolu Behlül'e uğradı; görünce bu deli Şah'ı çağırdı.

Didi iy kendi efʿāline mağrūr
Bağasız şevket ile şād u mesrūr

Dedi: 'Ey kendi yaptıklarıyla övünen, yücelik, sevinç ve mutlulukla bakınız.

4195 Nedür bu şöhet ü bu nāz u şīve

Bu ün, bu naz ve incelik de nedir; Niçin böyle iverek gidersin?

- Niçün böyle gidersin ive ive
- Derūnuñda nedür bu ıztırābuñ
Yüzinde yā nedür bu iltihābuñ
- Nenüñ çün böyle idersin şitābı
Ne cāye eyleyisersin iyābı
- Didi cānuma kār itdi harāret
Dükendi tāb-ı şemse şabr u tākāt
- Şu mīle olmuşam cidd ile cāzim
Ki ıışşıdan olam aña mülāzım
- 4200 Virüpdür cānuma şol deñlü tażyıķ
Ki qaladı lebümde zerrece rıķ
- Didi iy meyl iden dāim hevāya
Serābı şu şanup düşen recāya
- Olur kāfī saña çün sāye-i mīl
Nedür bu hayl u meyl-i casker ü pīl
- Nedür bu şevket ü bu tum[tu]rāķuñ
Fenā olmaz mı āher bu revāķuñ
- Nedür bunca sipāh u bu ra'ıyyet
Virürstün ıssıda bunlara zaķmet
- 149b 4205 Gözini bağlamışdur haşmet-i cāh
Öñinde göremezsın olsa yüz çāh
- Yiter aña ki bir mīlün zılālı
Nedür bunca hayālāt u zalālı

Gönlündeki sıkıntın nedir; ya yüzündeki bu kızarmışlık nedir?

Niçin böyle acele edersin; nereye varmak istersin?

Dedi: 'Sıcaklık canıma işledi; güneşin ateşine dayanma gücüm kalmadı.'

Sıcaktan korunmak için şu tepeye çıkmaya çabalarım.

Canıma o kadar sıkıntı verdi ki dudaklarımda en küçük bir yaşlık kalmadı.'

Dedi: 'Ey sürekli isteklerine eğilimli olan, su gibi görüntümleri su sanıp ümitlenen,

Çünkü sana tepenin gölgesi yeterli olacaksa bu atlar, askerler ve filler nedir?

Bu yüceliğın ve gösteriğın nedir; Sonunda bunlar yok olmayacak mı?

Bu kadar asker ve hayvan nedir; niçin sıcakta bunlara eziyet verirsın?

Gözünü makam gösterişi bağladığı için önündeki yüzlerce çukuru göremezsın.

Ona bir tepenin gölgesi yeterken; bu kadar atlı ve gölgelik nedir?

Der Naşihat -1 Tālibān-1 Temettu^c-1 Dünyā *Dünya Kazancı İsteyen Öğrencilere Öğüt*

Gel iy gūş iyleyen bu pend-i hāşı
Maķām-ı vaħdete iyle menāşı

Bu özel öğüdü dinleyen, gel; birlik makamına sığın.

Niçe bir idesın Haķķ'ı ferāmūş
Niçe bir dutmayasın bir eyü düş

Ne kadar daha Allah'ı unutacaksın; ne kadar daha iyi düşünceden uzak kalacaksın?

- Bu  alem d ş gibid r iy  arındaş
Ayağa d şdi butı idinen baş
- Ey kardeş, bu d nya d ş gibidir; putu baş edinen ayağa d şer.*
- 4210 Heves itme bu f n  s yeb na
Ki fikri řalmaya c nuń yab na
- Bu yok olacak g lgeliğe isteklenme ki bunun d ş ncesi seni başka y nlere saptırmasın.*
- Buyurmuşdur işit ol mefh r-ı n s
Ki yođ idi anuń z tında  ann s
- İnsanların  v leni, kişiliğinde vesvesecilik bulunmayan (Peygamber) buyruğunu işit:*
- Biz mle bu fen  milk n miş li
M s fir h lid r ańla bu h li
- Bizimle bu yok olacak d nyanın durumu konuğun durumuna benzer;*
- Ki  ayl le zam nında m safir
Ağac zıllına bir dem olur  abir
- Ki bir yolcu yoluna giderken bir ağac g lgesine konuk olup biraz uyur;*
- İder bir lahza andaistir hat
Vel  n c r ider  hir fer gat
- Biraz orada dinlenir ancak sonunda ister istemez oradan ayrılır.*
- 4215 Niçe terk itmeye ol hoş mağ mı
 u bitmez g nlin n ide mer mı
- G nl n n isteği bitmeyen o g zel makamı nasıl bırakabilir!*
- قال رسول الله صلي الله عليه و سلم انما مثلي و مثل الدنيا كمثل راكب قال في ظل شجرة في يوم صايف ثم راح و تركها
- Allah'ın Resul  -O'na Selam Olsun- şoyle buyurdu: Benim ve d nyanın durumu, bir yolcunun sıcak bir yaz g n nde bir ağacın altında dinlenmesi gibidir. Yolcu bir s re sonra orayı terk edip yolculuğa devam eder.³¹⁹*
- Eger fehm itd n ise bu h dişi
 o g nl nden dağı fikr-i hab si
- Eğer bu hadisi anladınsa; k tti d ş nceyi g nl nden  ıkar.*
- 150a Yaraşmaz  ağile sevd -yı d ny 
Ki s d  yoğ bu fikr n iy mu arr 
- Ey arınmış, akıllı olanlara d nya sevgisi yaraşmaz;  unk  bu d ş ncenin yararı yok.*
- şoyun efk r-ı bağıldan ber  ol
Tecerr d  alemine m şter  ol
- K tt  d ş nceyi  zerinden  ıkar, ondan uzak ol; Allah'ı arayanların d nyasına istekli ol.*
- Niçe bir d zesin bu s yeb nı
Der nuń d dın ol  řık ile b nı
- G nl n n gerceği o aşk ile yapılanmışken; bu g lgeliği ne kadar daha d zeceksin.*
- 4220 İden bir g lgeyi kend ne s ye
Ki ola devlete esb b u m ye
- Bir g lgeyi kendine g lgelik edinen; devlete y netici olur.*
- Bu benlik s yesinin n yoğ beğ sı
- Bu benlik g lgesi kalıcı olmadığı i in hi bir*

³¹⁹ Ahmet b. Hanbel, C.I, s. 441, (H.Nu: 4208)

- Dükenmez dāima havf u haṭāsı *an korku ve yanlışlığı tükenmez.*
- Yüri ol sāye-i şāha ne ṭālib
Ki nūruñ ola nūr-ı şemse gālib *Işığının güneşin ışığına üstün gelmesini istiyorsan; o Şah'ın gölgesine yürümeyi iste.*
- سایه شاهان طلب هر دم شتاب
تا شوی زان سایه بهتر ز افنا ب
- Göñül dürcinde kıl bu dürr-i pinhān *Ey can, bu gizli inciye gönül kabına koyup mana Şah'ı kimmiş, anla.*
Kim imiş şāh-ı ma'nī añla iy cān
- 4225 İrişmez bu yire illā velīler *Bu yere velilerden, Allah nuruyla nurlananlardan başkası ulaşamaz.*
Revān-ı nūr-ı Hāḫ'dan müncelīler
- Velīdür añlayan esrār-ı ğaybı *Veli, bilinmeyen sırları anlayan; bilinmeyen nurları gözleyendir.*
Velīdür gözleyen envār-ı ğaybı
- Velīdür rehber-i haḫ mazhār-ı küll *Veli, tüm varlığın görünümü, gerçeğin göstericisi; gönül bağında lale ve gül bitirendir.*
Bitüren bāğ-ı dilde lāle vü gül
- Velīdür mihr-i Hāḫḫ'ıñ sāyebānı *Veli, Allah'ın güneşinin gölgesi; insanlar içinde gizliliklerin anlatıcısıdır.*
Beşerde añlayan sırr-ı nihānı
- سایبان افتابند اولیا
در بشرواقف زاسرار خدا
- 4230 Bu sāye mazhārına ol ṭalebkār *Bu gölgeye varmak için istekli ol ki devlet güneşi yüzünü yakmasın.*
Ki devlet şemsi ide keşf-i dīdār
- Niçe bir eylemezsin aḫluñı cem^c *Ne kadar daha aklını başına toplamayacak;*
Niçe bir havf-ı Hāḫ'dan olmaya dem^c *Allah korkusuyla gözyaşı dökmeyeceksin.*
- 150b Seni bu in ile anuñ hevāsı *Seni bu dünya ile onun isteği; bu eziyet edici nefis ile değişik gösterişler,*
Bu nefis-i zālimüñ dürlü riyāsı
- Hüdā rāhından itmişdür iñen dūr *Allah yolundan çok uzaklaştırdığı için gözüne o nur görünmez.*
Görünmez çeşmüñe anuñ çün ol nūr
- Zehī ḫasret zehī firḫat zehī derd *Gerçek isteğine ulaştırarak, özlem, ayrılık ve dert ne güzeldir.*
Hāḫḫī istegüñden olasın ferd
- 4235 Ne diyem anlamayana bu ḫālī *Bu durumu anlamayana ne diyeyim; bu sıkıntıyı ona hangi özelliklerle anlatayım.*
Niçe vaşf idem aña bu melālī
- Ki bilmez puḫtenüñ ḫālın olan ḫām *Pişmemiş olan pişmişin durumunu*

Havās esrārını fehm iylemez ʿāmm *bilemez; seçkinlerin sırlarını halk anlayamaz.*
 Münirī añlanılmaz bu sözi kes *Müniri, anlaşılmaz olan bu sözü kes;*
 Hıtāb-ı bülbüle ğüş urdı kerkes *akbaba bülbülün söylevine kulak verdi.*

Hıtāb-kerden-i Bülbül Çevlāk-ı Murgān-rā Pīş-i Süleymān

Bülbül'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Çevlakı'na Hitabı

Gel iy nā-bālīg olan pīr-i ğāfil *Gel ey olgunlaşmamış, ömür güneşi batmış,*
 Ki ʿömrüñ āfitābı oldı āfil *Allah'ı unutan pır,*

Sen ol kerkes degül misin ki her kes *Sen o akbaba değil misin ki herkes sana leş*
 Seni dir cife-ħvār u zışt ü nā-kes *yiyecek, kötü ve alçak der.*

4240 Kocaldıñ irmeden cānuñ bulūğa *Kocaldın ama canın olgunlaştırmadın;*
 Meta-ı ʿömrüñi şatduñ dürūğa *ömrün değeri yalana sattın.*

Eger pīr olduñ ise kanı dāniş *Eğer pır oldunsa bilgi nerede; iş yapabilmen*
 Kanı ʿilm ü ʿamel kim idesin iş *için ilim ve o ilme göre yaptığın eylem*
 nerede?

ʿAmel kim olmaya āmilde iy yār *Ey sevgili, ilim sahibinde eğer eylem*
 Vebāl olur virür cānına idbār *olmazsa; suç olur, canına düşkünlük verir.*

Muħāl olur ʿamel ʿilm olmasa hem *İlim olmayınca da eylem yanlış olur; onu*
 Şeref bulur iden anı baña zam *bana öğreten değer bulur.*

ʿAmel ʿilm ile iy ʿāşık şafādur *Ey aşık, eylem ilimle mutluluğa ulaşır;*
 Cehil cānına nādānuñ cefādur *bilgisizlik ise bilgisizin canına eziyetir.*

4245 Ne hāşıldur bu şüretten özüñe *Bu görünüşten senin elde ettiğin nedir;*
 Yabānı gözleme gel kendüzüñe *öyleyse başka yerleri gözetme, gel kendi*
 özüne dön.

151a Dıraht-ı cāvidāna iyle pervāz *Ölümsüzlük ağacına uç ki seçkinlik elde*
 Meleklerle olasın tā ki mümtāz *edip meleklerle olasın.*

Ve ger ne ħvār olursın iy hünerdān *Ey becerikli, eğer kötü olursan; sana ne huri*
 Ne ħürī görünür saña ne vildān *görünür ne de kul.*

Unutduñ bunda evvelki yuvañı *Burada önceki yuvanı unuttun; ister istemez*
 Değişdüñ lā-cerem derde devāñı *derdi devayla değiştin.*

Bileydüñ kadrini ol āşiyānuñ *O yuvanın değerini bilseydin; başka*
 Urayduñ terkini her aşinānuñ *yuvaları terk ederdin.*

- 4250 atı sst olma devlet tnd olur bil
ocalıkta yigtlk knd olur bil
- Pisend olmaz ki pr oqlanlık ide
Yaraşmaz acize kim benlik ide
- ocaldu lk bed hyu kesilmez
Hevda h ile hyu kesilmez
- Seni maqrr idpdr şeyb-i şret
Dernuda bitrdi o kdret
- Aqlıdur pr olan iy murĖ-ı ndn
Saal ağı ile pr olmaz insn
- 4255 Mkedderdr meşmu bed oudan
İşitmez ryiha glzr-ı hdan
- Nie bir seg gibi murdre tapmaq
Yoludan arĖa gibi ana şapmaq
- Seg  zĞ ile hemdest olma zinhr
Ber gel glşen-i smurĖa iy yr
- Muşhib kim ola bed iy mumil
İder dim seni bed-kre myıl
- Muşhib kim ola hb u hayırlu
Dernu cmesi olmaya kirl
- 4260 Muşhibden muazzez olur insn
Muşhible olur her mşkil sn
- 151b Bu kerkeslikde iy n-kes ne ıldı
Bu oda hd nie nie yaıldı
- Muhabbetde benim yodur arrum
Muhabbet kydur dim medrum
- Medrudur sen her cy-ı murdr
An n cfeye oldu perestr
- Ne uşsun sen bu uşlar arasında
Ne aladu bu derd resinde
- ok gevşek olma nk devlet sert olur, bil;
kocalıkta yigtlk olmaz, bunu bil.*
- Yaşlı beğenilmez ki oqlanlık ede; gcsze
vnmek yaraşmaz.*
- Kocaldın ama kt alışkanlığı bırakmadın;
havada ha ile hu etmen kesilmez.*
- Bedenin yaşlanması seni bbrlendirip
gnlnde kaygılar bitirmiş.*
- Ey bilgisiz kuş, insanı olgunlaştıran akıldır;
sakalın ağarmasıyla insan olgunlaşamaz.*
- Burnun kt kokudan bulandığı iin; o gl
bahesinin kokusunu alamaz.*
- Pek ok kpek gibi pislĞe taparsın; karga
gibi yoldan ıkıp başka yne saparsın.*
- Ey sevgili, sakın, kpek ve karga ile
arkadaş olma; simurgun bulunduğu gl
bahesine gel.*
- Ey iş yapan, arkadaşın kt olursa; seni
srekli ktlĞe ynlendirir.*
- Arkadaşın gzel ve iyi olursa; gnl elbisen
kirlenmez.*
- İnsan arkadaşıyla ycelir; arkadaşıyla her
zorluğu kolaylaştırır.*
- Ey alak, bu akbabalıkta ne buldun; bu
ateşe ne kadar yakıldın?*
- Sevgide benim kararım yoktur; benim
srekli dnşm sevgi yoludur.*
- Senin her dnşn ise pislĞe olduğundan
dolayı leşe taparsın.*
- Bu uşlar arasında sen nasıl bir uşsun; bu
derdin ilacı iin sen ne anladın?*

- 4265 Görüldi şüretüñ uş cavlakısın
Bilindi sîretüñ gâyet şaķısın
- Nedür bu cavlakılık bu ışıklık
Derünuñda niçün yoķdur ışıklık
- Işık nice gire gönülün evine
Ki hiç yoķ sende lâyıķ nesne dîne
- Gehî Bektâşî vü geh Haydarısın
Yitürmişsin yoluñı serserısın
- Yiyüp esrârını hoş bengiyâne
Urursın lâf kim şıģmaz urana
- 4270 Eger esrârdan zevķ itse cânüñ
Duyarduñ sırrını nuţķ-ı Hüdâ'nuñ
- Anuñ kim nâmına sen dirsın esrâr
İdersın anuñ ile zenbe ısrâr
- Bitürür dilde fikr-i lüt u pütü
Unutturur Hüdâ'yı lâ-yemütü
- Bu reh taķlııdlü açılmaz iy merd
Saña olmasa hemrâz ıışķ ile derd
- Olursañ **men ʿaref** sırrından āgâh
Bulursın **ķad ʿaref**³²⁰ dergâhına râh
- 4275 Bunu bilmezseñ anı bilmek olmaz
Gönül pāk olmasa râz ile dolmaz
- 152a Doludur ĥod cihân esrâr-ı Hâķ'dan
Oķunur ʿarife her bir varaķdan
- Ne şüret var ki anda sırr-ı Raĥmân
Görünüp itmeye her laĥza cevlan
- Hüdâ'dan ĥayre baķmaz merd-i ʿarif
Görünmez çeşmine özge meşârif
- Şimdi bedenin çıplak olduğu görüldü;
davranışların pek kötü olduğu bilindi.*
- Bu çıplaklık bu parlaklık nedir; gönlünde
aydınlık neden yoktur?*
- Sende dine yakışır hiçbir şey yokken; gönül
evine bu aydınlık nasıl girsin!*
- Bazen Bektaşî bazen Haydarısın; sen
yolunu kaybetmiş başıboşun birisisin.*
- Beng bitkisinin esrarını güzelce yiyip edebe
sıģmayacak sözler söylersin.*
- Eğer canın esrardan tadımlansaydı, Allah
sözünün gizliliğini duyardın.*
- Onun adına sen esrar deyip onunla suç
işlemeyi sürdürürsün.*
- Gönülde tatlılık ve tapınma oluşturup
Allah'ın ölümsüzlüğünü unutturur.*
- Ey insan, sana aşk ila dert yoldaş
olmadıktan sonra; bu yol taklitle açılmaz.*
- Kendini bilen** sırrından bilgin olursa;
Rabbini bilir makamına yol bulursun.*
- Bunu bilmesen onu bilmek olmaz; gönül
temiz olmazsa sırlarla dolmaz.*
- Evren Allah'ın sırlarıyla doludur; her bir
yapraktan Allah dostlarına okunur.*
- Allah'ın sırrında nasıl bir görünüm var ki
her an görünüp dolaşmaz.*
- Allah dostu olan Allah'tan başkasına
bakmaz; gözüne başka harcamalar
görtünmez.*

³²⁰ Acluni, A.g.e., 2/262

- Bu sırrı anlamaz olmayan ʿāşık
Degüldür hām olan derde muvāfık
- 4280 Eger ʿişkâ irişirseñ derde irdüñ
İrürseñ derde bil kim merde irdüñ
- İder ol merd merd-āne özüñi
Bulursın kendüzüñde kendüzüñi
- Çü bulduñ kendüñi anı bilürsün
Bu cān içinde cānı bulursın
- Kaçan cānuñda cānānı bulasın
Yitürüp kendüni fānī olasın
- Serāser maḥv-ı maḥv ola vücūduñ
Açıla cümle anuñla kuyūduñ
- 4285 Yolına rişüñ olasın kalendar
Degül bu riş-i şuret iy Sikender
- İrer lübbe ider bu kışırī fānī
Kılur ḥāşıl bir özge zindegānī
- İşit merd-i Ḥüdā'dan bu rümūzı
Dürüş feth iyle dilde bu künūzi
- سروريش مي تراشم دل كس نمي خراشم
بقلندري حوفاشم هله لب لب ليم
- Kalender böyle olsa merd-i dervīş
Bulunmaz līk-i taqlīdiyle bu kīş
- 4290 Kalenderlik yolu olmaya āsān
Ki iy tembel degüldür bu Ḥorāsān
- 152b Kalender Bektaşī vü Ḥayderīler
Daḥı Bābāī olan serserīler
- Olupdur her biri taqlīde bende
Ararlar sırr-ı insānı yabānda
- İder taqlīd her nikūyi-i mekrūh
Geh olur āḥer olsa cüssede kūh
- Aşık olmayan bu sırrı anlamaz; pişmemiş olan derde uygun olamaz.*
- Eğer aşka ulaşırsan derde ulaşırsın; derde ulaşırsan yığıte ulaşırsın.*
- O yiğit, özünü yığıtleştirince; kendi özünü kendinde bulursun.*
- Kendini bulduğunda O'nu bulursun; bu can içinde canı bulursun.*
- Ne zaman ki canında canını bulursan; kendini yitirip yok olursun.*
- Bedenin baştanbaşa yoklukla yok olup onunla tüm kayıtların açıla.*
- Ey İskender, yaralının yolunda her şeyden geçesin; ancak bu görüntüdeki yara değildir.*
- İçine ulaşıp bu kabuğu yok eder; başka bir diriyi ortaya çıkarır.*
- Allah'ın büyüklüğünden bu gizli manayı işitip çalışarak gönüldeki bu hazineyi kurtar.*
- Kalender, böyle derviş kişi olsa bile; bu düşünce taklit ile bulunmaz.*
- Ey tembel, burası Horasan değildir ki kalenderlik yolu kolay olsun.*
- Kalender, Bektaşî ve Haydariler bununla birlikte Babai olan serseriler;*
- Bunların her biri taklide kul olup insanın sırrını başka yerde ararlar.*
- Yapılması uygun olmayan her şeyi, güzel diye taklit eder;*

دان كه تقلید افت هر نیکوئیست
که بود تقلید اگر کوه قویست

4295 Vücūdın bend iderler Ḥayderīler
Degüldür fikr-i bâtıldan berīler

*Haydariler, bedenlerini bağlarlar; yanlış
düşünceden uzaklaşmazlar.*

Ḥüdā bahşāyışidür çün vücūdı
Niçün iḥsāna iderler kenūdı

*Beden Allah'ın bir bağışdır; öyleyse niçin
bu Allah'ın verdiğiğe nankörlük yaparlar.*

Gönülden vesvese gitmekdür erlik
Ki ide tıfl iken cānuñ pederlik

*Erlık, canın çocukken babalık edip
gönülden vesveseyi gidermektir.*

Veli ıııkıyla bulunmasa ĩnās
Arınmaz sīneden **vesvāsi ḥannās**³²¹

*Ey insan, veli aşkıyla görme bulunmasa;
gönülden **vesvese vericiler** temizlenmez.*

Ki dāim vesvese ağzın iden bend
Degül illā ki ııık iy añlıyan pend

*Ey öğütten anlayan, sürekli vesvese eden
ağzını bağlasa, bu aşk olur mu?*

4300 پوز بندوسوسه عشقست بس
ورنه كي وسواس را بستست كس

Gider vesvāsuñ ııık ile enīs ol
Vera^c ashābı ile gel celīs ol

*Vesveseleri aşk ile giderip dost ol; gel,
yasaktan kaçınanlarla arkadaş ol.*

Vera^c olmasa dilde iy nīgū-kār
Ḥarāb ider esās-ı dinüñ efkār

*Ey iyilik eden, gönülde yasaktan kaçınma
olmasa; dinin temel düşüncesini yok eder.*

Buyurmuşdur Resül-i şāhib āyīn
Verā^cdan berk olur keşāne-i dīn

*Tören sahibi Peygamber, buyurmuştur: dine
bağlılar, yasaktan şimşek gibi kaçınırlar.*

قال رسول الله صلي الله عليه و سلم ملاك الدين الورع

*Allah'ın Resülü -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Vera (dine bağlılık) dinin esasıdır.*³²²

Eger olsa vera^c cānuña yoldaş
Ḥanā^cat ide idüñ iy qarındaş

*Ey kardeş, eğer yasaktan kaçınma canına
yoldaş olursa; tok gözlülük edersin.*

153a 4305 Ḥanā^cat ger bitürse sīnede bār
Neden bu ḵavm olupdı ḥalk-ı cerrār

*Eğer gönlünde tok gözlülük meyvesi
biterse; bu millet dilencilik eden bir halk
olur mu!*

Gönül hırs ile itdükce tecercür
Dimāğı fikr cerrıyle olur pür

*Gönül çekememezlikle alt üst olunca;
damağı düşünce sürüncemesiyle dolu olur.*

³²¹ Nas, 114/ 5

³²² ed-Deylemi, A.g.e., C.IV, s. 157 (H.Nu: 6491)

Ḳanā'at olmamaḡdan dilde nāçār
 'Avāma 'acַz ile keffini açar

*Gönülde tok gözlülükten yoksun olan;
 halka ister itemez elini açar.*

Ḳanā'atda eger merd olsa vāḳī
 İki girde olurdu aña vāfī

*Eğer insan tok gözlü olsaydı; iki pide ona
 yeterli olurdu.*

İşitgil bir hikāyet iy müzevvir
 İş idin bu rumüz olma müdebbir

*Ey arabozucu, bir hikaye işitip bu gizemi
 çok düşünmeden iş edin.*

Ḳıssa-i Zülkarneyn'in bā-Melik-i Çin *Zülkarneyn'in ile Çin Meliki'nin Kıssası*

4310 Gezerken şāh-ı İskender cihānı
 Teferrüc ider iken her mekānı

*İskender Şah, dünyayı gezerken; her yere
 açılırken;*

İrişdi rāhı tā ki milk-i Çin'e
 Yönelde 'izz ile anuñ içine

*Yolu ta Çin ülkesine ulaşınca; yücelikle
 onun içine yöneldi.*

Görür bir milk-i zībā yoḡ nazīri
 Dolu insān ile bālā vü zīri

*Benzersiz çok güzel bir yer olduğunu, yüce
 ve alçak insanlarla dolu olduğunu görür.*

Yapusu serbeser caşşıyla kāşī
 Münakkaş nitekim Rüm'üñ ḡumāşī

*Yapıları başanbaşa kireç taşı ve çini;
 nitekim işlemler Rum'un kumaşı.*

Şeh-i Çin itdi aña muḡkem iḡrāz
 Yolında oldu her vechile cān-bāz

*Çin şehri onu çok iyi aḡırladı; yolunda her
 yönden korumaları vardı.*

4315 Şu deñlü itdi ızhār-ı mürüvvet
 Ki taḡşin itdi her ehl-i fütüvvet

*O kadar yiğitlik gösterdi ki her iyilik
 sahibinin beḡenisini aldı.*

Yaşadı bir yüce cāye otaḡın
 Ki Çin'üñ seyr ide şahrā bāḡın

*Otaḡını, Çin'nin ovasını baḡını
 izleyebilmek için yüce bir yere kurdu.*

Belekler çekdi ol deñlü firāvān
 Ġanī oldu ḡamu ḡüddām vü a'vān

*O kadar çok armaḡan aldı ki tüm hizmetli
 ve görevliler zengin oldu.*

Döküldi ḡaş u 'āme nüzl ü ni'met
 Ki doydı her sipāh u her ra'ıyyet

*Herkese yiyecek ve içecekler sunuldu;
 askerler ve görevliler doyuruldu.*

153b Ḳuruldu şāh için hem şofra-i ḡaş
 Hezār i'zāz ile bā şıdḡ u ihlāş

*Şah'a büyük bir saygı ile doğruluk ve
 dürüstlikle, özel sofrta kuruldu.*

4320 Dizildi şofraya çinī ḡabaḡlar
 Kimi rengin ü kimi şöyle aḡlar

*Sofraya kimi süslü kimi sade çini tabaklar
 dizildi.*

- Cevāhırle dolu cümle serāser
Birintüñ yoğ ıuşurı heb berāber
- Didi İskender'e pes Şāh-ı Çīnī
Ki iy muğkem olan ĩmān u dīni
- Kerem kııl idelüm bir dem tenāvül
Elüñüz uzadıñ iy mağhar-ı gül
- Degüldür çünki bu cāy-ı ıanā'at
Yemekle def^c olur lā-büdü mecā'at
- 4325 Ta'accüb kııldı İskender bu söze
Derümü şu'lelendi gizlü söze
- Didi sultān-ı Çīn'e iy şehānşāh
Bu remzüñden senüñ olmadum āgāh
- Bu cevherdür bunu ādem niçe yir
Beyān iyle bu remzüñde nedür sır
- Ĝıdā olur mı insāna ıuru taş
Sizüñ yirde bu mıdur etmek ü āş
- 4330 ıomışdur Ğağ ıamu eşyāda esrār
İrişmez fehmine illā ki ebrār
- Kimin zehr iyledi kimini tiryāk
Kiminüñ cāy-ı seng ü kiminüñ Ğāk
- Kimi nā-ıoş kimi ıoş bū vü ıoş renk
Kimi şulĞ ider ādemle kimi cenk
- Cevāhirde ıodı hem niçe sırlar
Ki bilmez anı göñli münkedirler
- 154a Žiyā virür kimi her gice çün şem^c
Kimi def^c ider olsa dīdede dem^c
- 4335 Kimisi cism-i insāna virür zūr
Kimisi çeşm-i ef'īni ider kūr
- Kimi 'ağla virür fehm ü zekāvāt
- Her yer baştanbaşa kusuru olmayan değerli taşlarla dolu.*
- Çin Şah'ı İskender'e dedi: 'Ey dini ve imanı sağlam olan,*
- Ey gül yüzlü, elinizi uzatıp buyurunuz, bir süre yiyip içelim.*
- Çünkü burası tok gözlülük gösterme yeri değildir; kuşkusuz açlık yemekle giderilir.*
- İskender bu söze şaşırdı; gönli bu gizli sözle alevlendi.*
- Çin Sultanı'na dedi: 'Ey şahların şahı, bu senin gizli sözünü çözemedim.*
- Bunlar değerli taşdır, insan bunları nasıl yer; bu sözündeki gizemi açıklar mısın?*
- Kuru taş insana gıda olur mu; sizin yerde ekmek ve aş bu mudur?*
- Allah her eşyaya sırlar koymuştur; iyilerden başkası O'nun gizemine ulaşamaz.*
- Kimini ağı, kimini ilaç yarattı; kimi yeri taş kimi yeri ise toprak olarak yarattı.*
- Kimi çirkin kimi güzel kokulu ve renkli dir; kimi insanlarla barış kimi ise savaş yapar.*
- Değerli taşlara da pek çok sır koydu ancak gönli bulanıklar onu bilemezler.*
- Kimi her gece mum gibi ışık verir; kimi gözde ki göz yaşını kaldırır.*
- Kimisi insan türüne zorluk verir; kimisi kötü gözleri kör eder.*
- Kimi akla anlayış ve bağışlar verir; kimi kalbe coşku ve yenilik verir.*

- Kimi albe virür zev ü tarāvet
- Nie bunuñ gibi pūşīde esrār
omişdur niesinde Rabb-ı Settār
- idā olmaz velī bu ādemīye
Ki uru daşı ādem nie yiye
- Didi Sulţān-ı īn iy Şāh-ı ālem
İrağ olsun yüzünden şebnem-i gam
- 4340 Yemez misiz cevāhir Rūm'da siz
Aceblersiz bu sözde kim didük biz
- Didi cevher olur mı ādeme ūt
Dimez bu sözi illā alı mebhūt
- Bizüm cümle emīrümüz gedāmuz
Et ü etmezdür alıa devāmuz
- İki girde olupdur baña tayīn
Ki nefsum bula anlaruñla temkīn
- Kanāat itmişem bu deñlü nāna
alanı baş olur pīr ü cüvāna
- 4345 Didi iy pādīşāh-ı milk-i Rūm
amu müşkil Hūdā emrinde ün mūm
- İki kirdeyle ün itdüñ anāat
Niün hāşıl degül dilde ferāgat
- Cihānda ne yitürdüñ ne ararsın
Ne saduñ bu fenāda ne dilersin
- Yirüñde hāşıl olmaz mı iki nān
Ki dāyirsin cihānı böyle her an
- 154b Nedür bunca sipāh u bu raiyet
Nedür bunca belā vü bu amiyyet
- 4350 Döküldi bu seferlerde nie an
Cüdā oldu teninden nie biñ cān
- Çok ok örten Allah, bunun gibi pek ok örtümlü sırrı nicesine koymuştur.*
- Ancak bu insana gıda olmaz; ünkü kuru taşı insan nasıl yiyebilir.'*
- in Sultanı dedi: 'Ey dūnyanın Şah'ı, üzüntü damlacıkları yüzünden uzak olsun.*
- Siz Rum'da bu deerli taşlardan yemez misiniz ki bu sözü söylediimde şaşırırsınız.'*
- Dedi: 'Deerli taş insana yiyecek olur mu; bu sözü alını kaırmıştan başkası söylemez.*
- Bizim tüm görevlilerimiz, kölelerimiz; acıktıklarında et ve ekmek yerler.*
- Nefsimin doyumu için bana iki pide ayrılır.*
- Bu kadar ekmekle yetinmişim; kalanı yaşı ve genç herkese baışlanır.'*
- Dedi: 'Ey Rum ülkesinin Padişah'ı, her şey Allah'ın buyruuyla uğraştadır.*
- İki pideyle yetinirsin de niin gönlünde yetinmişlik oluşmaz.*
- Dünyada neyi kaybettin, neyi ararsın; bu yoklua ne satın, ne istersin!*
- Yerinde iki ekmek yok mudur ki her an böyle dūnyayı dolaşırsın.*
- Bunca asker ve görevli nedir ; bunca sıkıntı ve vatan istei nedir?*
- Bu seferlerle nice kan döküldü; binlerce can yok oldu.*

- Görüpdür gerçi çoklar cūd u ihsān
Görüpdür niçeler hem cevır ü hüsran
- Olursa bunlaruñ senden suvālı
Niçe def' idesin oldem melālı
- Çün işitdi Sikender bu hıṭābı
Ḳabūl itdi bu pend-i müsteṭābı
- Didi şükr olsuñ ol Ḥallāk-ı rūḥa
Ki irgürdi beni bu hoş fütūḥa
- 4355 Cihānı itdüğümden çok seyāḥat
Baña bu pend-i ḥaḳ ider kifāyet
- Değişdüim cümle bu varlığa ben
İlāhī luṭf idüben yarlığa sen
- Sükūna iyledi pes himmetini
Ferāğa cāzim itdi niyyetini

*Gerçi bir çokları bağış ve iyilik görürken
bir çokları da eziyet ve yokluk görmüştür.*

*Bunların hesabı senden sorulursa; o an bu
sıkıntıyı nasıl gidereceksin.'*

*Çünkü İskender bu söylevi işince; bu güzel
öğüdü kabul etti.*

*Dedi: 'Ruhları yaratan Yaratıcıya şükürler
olsun ki beni bu güzel yerlere ulaştırdı.*

*Dünyayı çok gezdiğimden dolayı bu doğru
öğüt bana yararlı oldu.*

*Ben her şeyi bu varlığa değiştirdim; Allah'ım
iyiliğinle beni yarğıla.*

*Sonunda himmetini sona erdirip niyetini
dinlenmekten yana kullandı.*

Der Naşīḥat Mağrūrān-ı Cāh-ı Dünyā Dünya Makamıyla Gururlananlarına Öğüt

- Gel iy mağrūr u izz ü cāh-ı dünyā
Nedür başuñda bu fikr ü bu sevdā
- Niçün nefsuñe itmezsin naşīḥat
Niçün kārūñ ola şerr ü faẓīḥat
- 4360 Niçün mağrūr olasın bu cihāna
Uzanmazsın bu milk-i cāvidāna
- İdüp efkār ile cānuñ muḳayyed
Ḥüdā rāhında olduñ sen saña sed
- Nenüñle buldı cānuñ istirāḥat
Ki Ḥaḳ'dan iyledüñ böyle ferāḡat
- 155a Ki virmez mü'mine rāḥat nihānda
Lıḳā-i Ḥaḳ'dan özge dü cihānda
- Ne deñlü olsa milk ü māl-ı dünyā
Degül bunlarla rāḥat ḳalb-i dānā

*Gel ey dünya makamıyla büyüklenip
övünen, bu başındaki düşünce ve sevdā
nedir?*

*Niçin nefesine öğüt vermezsin; işin niçin
kötülük ve alçaklık olmuştur?*

*Bu dünyayla niçin böbürlenirsin; sonsuzluk
ülkesine niçin uzanmazsın.*

*Düşüncelerle canını bağlayıp Allah yolunda
sen kendine engel oldun.*

*Canın neyinle sevinç buldu ki Allah'tan
böyle uzaklaştın.*

*İki dünyada da Allah'ın yüzünden başka
gizemler mümine sevinç vermez.*

*Dünya malı ve varlığı ne kadar olursa olsun
bilgilerin kalbine sevinç vermez.*

4365 Bu hāle irmedüñse itme inkār
Ki peygamber sözidür iy niġū-kār

Ey iyilik eden, bu duruma gelmedinse reddetme; çünkü bu Peygamber sözüdür.

قال النبي صلى الله عليه و سلم لا راحت للمؤمن دون لقاء الله

*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Mümin için Allah ile buluşma dışında rahat yoktur.*³²³

İşitdün çünkü bu rüşen beyānı
Ki budur ya'nī **seb'al mesānī**³²⁴

Bu aydınlatıcı açıklamayı işittin; yani yedi tekrarlı (fatıha süresi) budur.

Ṭaleb kıl sen daħı bu hoş ḥiṣāli
Niçe bir 'add idersin māh u sālī

Sen de bu güzel ahlakı iste; ne kadar daha ay ve yıl sayacaksın.

Ṭalebdür rehberi her merd-i rāhuñ
Talebdür mi'beri her hoş penāhuñ

İstek, her yol erinin rehberi; her güzel sığınığın köprüsüdür.

Ṭaleble irülür maṭlūba dāy[?]im
Ṭaleble kār-i sa'b olur mülāy[?]im

İstenilene her zaman istekle ulaşılır; zor işler istekle kolaylaşır.

4370 Ṭalebkāruñ gözetme şüretini
Derūnında gözet hoş himmetini

İsteklinin güzel himmetini görünüşünde değil, gönlüne gözet.

Süleymā'nı ṭaleb kılsa eger mūr
Sen anuñ istegine bakmağıl ḥor

Eğer karınca Süleyman'ı isterse, sen onun isteğine kötü gözle bakma.

کریکی موری سلیمانی بجست
مکراتدر جستن او سست سست

Ṭalebde sa'yuñ iyle dāim efzūn
Ki gönülün çāh-ı tenden ola bīrūn

Gönlünün beden kuyusunun dışında kalması için istekteki çabanı sürekli artır.

جهد کن تا این طلب افزون شود
کردلت زین چاه تن بیرون شود

4375 Bu remzi añladuñsa iy niġū-kār
Liḳā-ı Ḥaḳḳ'a ol dāim ṭalebkār

Ey iyilik eden, bu gizemi anladınsa; sürekli Allah'ın yüzüne istekli ol.

Ki çokdur gerçi ādemde ḥaṣā'il
Veli bu kārā bulunmaz mu'ādil

Gerçi insanda alışkanlıklar çoktur ancak bu işin eşdeğeri yoktur.

155b Ḥadīşinde buyurdu ol perī-veş

O peri gibi güzel olan, suyun ve

³²³ ed-Deylemi, A.g.e., C.II, s. 229, (H:Nu: 1306)

³²⁴ Hicr, 15/87

- Ki şevkına olupdur āb u āteş
Bulunmaz hiç haşlet ādemīde
Ki ola sevgülerüñ ol hamīde
Likāsını anuñ sevmekden özge
Cenābına anuñ övmekden özge
- 4380 Bedel olmaz cihānda bu kemāle
Buña yār olan aldanmaz kem āla
- ما من خصلة في العبد احب الي الله من ان يحب لقائه الحديث
*İki özellik vardır ki bunlardan daha hayırlı bir şey yoktur: Allah'a iman ve kullarına yararlı olma.*³²⁵
- Ṭaleb kıl bu kemāli iy kem-ālūd
Değiş bu kemligüñi iyliğe zūd
- Hevā terkinı ur serverlik eyle
Heves rāhını tay kıl erlik eyle
- Hevā²-[y]ı Hūya ir Hū di müdāmī
Ki şākī şuna saña hoş müdāmı
- Anı çün içesin mest ola cānuñ
Gide küll-i hayālāt u gümānuñ
- 4385 Hemīşe diyesin mestāne yā Hū
Dağı olmaya hūdan özge kayğu
- Boğaz kim lāyık olmaz bu şarāba
Kesilsün ırq-ı şemşir-i serāba
- خلق اكر سيودسزاي ان شراب
ان بریده به بشمشیر سراب
- Virilmez aña kim bu hoş piyāle
Uzanmaz ayağı rāh-ı visāle
- Vişālinden ne göz kim almaya nūr
Revādur ger ağarub olsa ol kūr
- 4390 دیده کرنیود بوصلش در فره
- toprağın onun isteğine yaratıldığı
Peygamber, hadisinde buyurdu:
Sevgin o övülmüş (özellikte)
olmadıkça insanda hiç özellik
bulunmaz.
Onun yüzünü sevmekten başka;
onun yüceliğini övmekten başka;*
- Dünyada bu olgunluğa bedel olmaz;
buna sevgili olan kötülüğe
aldanmaz.*
- Ey kötülüğe bulaşmış, bu olgunluğu iste;
hemen bu kötülüğünü iyilik ile değiştir.*
- İsteklerini bırakıp öncülük et; heves yolunu
kesip erlik et.*
- Allah isteğine ulaşır sürekli Hu de ki saki
sana güzel şaraptan sunsun.*
- Onu içince canın şarhoş olup düşler ve
sanıların tümü gider.*
- Her an kendinden geçercesine ya Hu
diyesin; Hu'dan başka kaygın olmasın.*
- Bu şaraba yakışık olmayan boğaz; su
verilmiş kılıcınla kesilsin.*
- Ayağı kavuşma yoluna uzanmayana bu
güzel kadehten verilmez.*
- Kavuşma olayından aydınlık bulmayan
gözün ağarıp kör olması yerindedir.*

³²⁵ Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

ان چنان دیده سغید و کوربه

156a Kulağ olmasa ger rāzına ʿāşık
Kopar kim başda olmaz ol yaraşık

Kulak senin sırrına aşık değilse, onu başından kopar çünkü o, oraya uygun değildir.

کوش کان نبود سزای راز او
بر کنش که نبود ان کرسرنکو

Fe-bīyesma³²⁶ kulağın iyle hāşıl
Ki rāz-ı Hāq ola cānuña nāzil

*Allah sırrının canına ulaşmasını istiyorsan; **işiten kulağı** (hadisindeki) kulağı ortaya çıkar.*

Doludur remz-i Hāq'dan hōd kamu cāy
Velī mermūze irmez ʿaql-ı hōd rāy

Her yer Allah'ın gizemiyle doludur; ancak kendi görüşüyle yola çıkan gizliliklere ulaşamaz.

4395 Görünmez gönlü aʿmāya bu envār
O kōrkar anda **lā tudrihū'l-ebşār**³²⁷

*Gönlü köre bu nurlar görünmez; o anda o korkar, **gözler onu göremez.***

Zuhūrīnūñ kemālidür hāfāsı
Mezāhir nūr-ı zātīnūñ ziyāsı

Gizliliği, olgunluğunun görünmesidir; görünenlerse, zatındaki nurun ışığıdır.

Çanı bir dide kim olmaya hīre
Ki dāim bu nazarda ola çire

Hani o kamaşık olmayan göz ki bu bakışta sürekli beceri gösterebilir.

Taʿayyünle kem ola ihticābı
Taʿayyünde göre ol bī-ħicābı

Örtünmesi, ortaya çıkmakla yok ola; o örtüsüzlüğü ortaya çıktığında göre.

Dükenmez iy Münīrī bu teʿāhüd
N'olur bülbüle söyle hāl-i hüdhüd

Ey Müniri, bu sözleşme bitmez; ne olur, hüdhüdün durumunu bülbüle söyle.

Hitāb-kerden-i Bülbül Şeyh-i Murğān-rā Pīş-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām
Bülbül'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Şeyhi'ne Hitabı

4400 Gel iy şāhib-hidāyet murğ-ı zībā
Ki yaʿnī hüdhüdi derrāk ü dānā

Gel ey doğru yolu gösteren süslü kuş, yani anlayışlı ve bilgili hüdhüd,

Eger cānuña irer ise hidāyet
Çanı zātuñda bürhān-ı vilāyet

Eğer sana doğru yolu gösterme düşüncesi ulaşmışsa; hani kişiliğindeki yeterlilik delili?

Hidāyet ehlinūñ olur nişānı
Muħakkıklar bulur ol gizli şānı

Doğru yolu gösterenin bir belirtisi olur; o gizli ünü (Allah) araştırmaları bulur.

Degüller ʿışk-ı Hāq'dan hiç hālī

Onlar Allah aşkından hiç boş kalmazlar;

³²⁶ El-Hakim et- Tirmizi, A.g.e., C.I, s.382

³²⁷ Enam, 6/103

- Görürler hâli gütmezler muhâli *durumu görürler, yanlışlık yapmazlar.*
- Yazarlar dilde ma'nî-i derûnı *Gizli manayı gönüle yazarlar; dıştaki*
Bozarlar şüretâ tâ harf birûnı *görünüşleri bozarlar.*
- 156b 4405 Külâhuñ var velî yok derd ü sözüñ *Külâhın var ancak ne derdin ve sözün ne de*
Ne bir üftâdeye bir datlu sözüñ *bir düşküne tatlı bir sözün var.*
- Çaba giydüñ velîkin olmaduñ merd *Gönlün kara kış gibi soğukken cübbe*
Derünuñ zemherî gibi iken serd *giydin, ancak yiğit olamadın.*
- Nefes kim idesin tullâb-ı râha *Yoldaki öğrencilere verdiği dersle, her*
Şalarsın her birin yüz iştibâha *birini yüzlerce kuşkuya salarsın.*
- Ne taḥḳîḳ añlanur sözüñde ne zevḳ *Sözünde ne gerçeklik ne de coşku var; iki*
Riyâ vü 'ucb olupdur cânüña ṭavḳ *yüzlülük ve kendini beğenmişlik sana halka*
olmuş.
- Riyâ şalı eger olmaya şad-çâk *İki yüzlülük şalı eğer paramparça*
Hüdâ rahında merd olmaya çâlâk *edilmezse; kişi Allah yolunda ilerleyemez.*
- 4410 Çoma egnüñde bu nâ-ḥoş libâsı *Üzerine bu çirkinlik elbisesini koyma ki*
Ki 'ıṣṣuñ biçile saña 'abâsı *sana aşkın cübbesi biçilsin.*
- Özüñden zînet için başa tâcı *Başına tacı kendini süslemek için*
Anuñ çün cehle virürsin revâcı *takdığından dolayı değerini bilgisizlik*
olmuştur.
- Ol olur hırḳa ile tâca lâyıḳ *Geçmişiyse soyu temiz olanlar hurka ve taca*
Ki aşlında aşâlet ola sâbıḳ *yakışık olurlar.*
- Degül bed-aşlâ lâyıḳ hırḳa vü tâc *Kötü soylulara, gönüllerini bilgisizlik talan*
Ki cehl itmiş ola gönlini târâc *ettiği için, hurka ve tac yakışık olmaz.*
- Eger yoğ ise sende bu aşâlet *Eğer sende bu soy temizliği yoksa; Allah'ın*
İriş merdân-ı Ḥaḳḳ'a bî-nedâmet *yiğitlerene pişmanlıksız ulaş.*
- 4415 Ki merdân-ı Hüdâ şâḥib-hüdâdur *Çünkü Allah'ın yiğitleri, doğru yolu*
Nefisler kim iderler kîmiyâdur *gösterenlerdir; nefisleri kötülükten*
arınanlardır.
- Vücūduñ 'arḳ ḳıl ol kîmiyâya *Sen de bedenini kötülüklerden arındır ki*
Ki altun ola missüñ bi'l-hidâye *bakırın arınıp altın olsun.*
- Naḳar kim ideler saña derûnî *Senin gönlüne baksınlar ki her an değerine*
Vire ḳadrüñe her laḳza füzûni *değer katılsın.*

- Bu t̄ac u bu kemer bu hoş muraqq̄a^c
Degül l̄ayık saña iy ehl-i bürqa^c *Ey örtünen, bu taç, kemer ve güzel giysi sana yakışık değil.*
- Ṭarīķı t̄acuñ olur ^cadl ile dād
Ki rūḥuñ idesin nefsuñden āzād *Yolun ve tacın eşitlik ve adalet olsun ki ruhunu nefsinden kurtarasın.*
- 157a 4420 Şavurduñ ḥurmen-i ^cömriñi bāda
Değişdüñ aşıñā olanı yāda *Ömür harmanını yele verdin; bilineni bilinmeyene değiştin.*
- Vücūduñ milkine ḥük̄m iyledi bād
Ferişte gitdi geldi dīv-i ḥoryād *Beden mülküne yel buyruk olunca; melek gitti, yerine kötü şeytan geldi.*
- İdersin zıll-ı zulmetde iķāmet
^cAceb kim cānuñ ider istirāḥat *Karanlığın gölgesinde oturmakla canın dinlenebilir mi?*
- İrer ḳadre anuñ kim himmeti var
İden himmet özine ḳıymeti var *Kimin himmeti olursa değere ulaşır; değere ulaşan da kendine himmet etmiş olur.*
- Senüñ ḳadrüñcedür himmetlerüñ heb
Bu yolda olduñ anuñ ḳün müzebzeb *Senin himmetlerin hepsi değerine göre olduğu için bu yolda karmakarışık oldun.*
- 4425 Ne öte gidebildüñ ne beriye
Baḳup ḳalduñ bu al ile şaruya *Ne öteye gidebildin ne de beriye; bu al ile sarıya bakıp kaldın.*
- Ta^cayyüñdür bu al u zerd ü aḥmer
Anuñ ḳün şuretā olmaz berāber *Bu al, sarı ve kırmızı birlikten belirdikleri için görünüşte birlik olmaz.*
- Velī ma^cnīde birlikdür ḳamusı
İki görmez olanda Ḥaḳ umūsī *Ancak manada bunların hepsi birdir; Allah'a ümüdi olan bunları iki görmez.*
- Didilerse saña ger şeyḥ-i murḡān
Nedendür ^cucb ola cānuña mihmān *Eğer sana kuşların Şeyhi dedilerse; kendine beğenmişliği konuk edinmen nedendir?*
- Ḥod ^cucb u kīne dervīşe yaraşmaz
Şalāḥ ehline bu pīşe yaraşmaz *Kendini beğenmişlik ve gizli düşmanlık, dervişe ve doğru yolu gösterenlere yakışmaz.*
- 4430 Teşeyyuh birle olmaz şeyḥ insān
Bunu faẓl-ı Ḥüdā bil olma nādān *Şeyhlik taslayarak insan Şeyh olmaz; bunu Allah vergisi bil, bilgisiz olma.*
- Bilür misin bu ismüñ sırrını t̄ā
Olasın bu şerīf isme müsemmā *Bu adın sırrını bilersen; bu kutsal adla adlandırılırsın.*
- Ki üç harf altı noktadır ^cadedde
Bulunmaz ma^cnīsī ehl-i ḥasedde *Şeyh adı üç harf, altı noktadır; çekememezlik edenlerde bunun manası bulunmaz.*

- Bu altıda bu üçde var işārāt
Bilinmez irmese Hāḡ'dan beşārāt
- Beşāret ister iseñ ehl-i düşvār
Ki nā-ehle olur her kār-ı düşvār
- 157b 4435 Bilen bu nüh 'aded sırrımı yek-bār
Olur ehl-i ḡaḡīḡat merd-i sırdār
- Müsemmasız olur mı ḡiç bir nām
ḡaḡīḡatsız yaradılır mı ecrām
- Senüñde nāmuña Hüdḡüd didiler
Şırāt-ı Hāḡḡ'a ya'ni hüd didiler
- Hidāyet bul dimekdür enbiyādan
Şafā kesb iyle dāim aşfiyādan
- Süleymān'a ḡul ol cān u gönüldeñ
Ki Hāḡḡ'a yol bulasın her sübülden
- 4440 Ben ol murḡam ki cāyum oldu ḡülzār
Maḡāmuñdur senüñ dāim ser-i ḡār
- Süleymān'a sen itdüñ bī-vefālīḡ
Vefāsızlıḡ saña virdi cüdālīḡ
- Du'ādur aña kārım her seherḡāḡ
Beni sen egleme rāḡında ḡümrāḡ
- Gel uyma nefsuñe iy merd-i sālīf
Ki nefse uymaḡ olur key muḡālīf
- Uyan nefesine bulmaya felāḡı
Uyar mı nefse ḡör ehl-i şalāḡı
- 4445 Oturduñ bā-keşīde ḡoş be-tenhā
Ki çekdüm ya'ni herkesden ser ü pā
- Niç bir böyle ra'nalīḡ şatasın
Riyā vü 'ucb ile ḡaşuñ çatasın
- Ki ya'ni şūfiyem şeyḡem uluyam
- Bu altıda ve bu üçte olan gizli işareti Allah tarafından müjdelenebilirler bilemez.*
- Zor olanla müjdelenmek istersen; her zor iş ehli olmayan içindir.*
- Bir kere bu dokuz sayısının sırrını bilen, doğrulardan ve sırları bilenlerden olur.*
- Adlandırılmamış ad, ad olur mu; yıldızlar gerçeksiz yaratılır mı?*
- Senin de adına Hüdḡüd dediler; Allah yoluna yani hüd (hidayet) dediler.*
- Doğru yolu bulmayı Peygamberlerden öğren; doğru yolda olanlardansa sevinç elde et.*
- Candan ve gönülden Süleyman'a kul ol ki her yönden Allah'a yol bulasın.*
- Ben o kuşum ki yerim gül bahçesi oldu; senin makamın ise sürekli diken başlarıdır.*
- Sen Süleyman'a karşı sözünde durmadın; sözünde durmama sana ayrılık verdi.*
- Ona yararım her sabah dua etmektir; sen beni kendi yolunda tutup da şaşırtma.*
- Ey kendinden geçmiş kişi, gel nefesine uyma, çünkü nefse uymak pek aykırılık olur.*
- Nefesine uyan kurtuluşu bulamaz; doğru yolda olanlar nefse uyar mı? Gör.*
- Güzelce yalnızlığa çekilip oturdun yani herkesten el ve ayak çektim.*
- Ne kadar daha böyle güzellik satıp iki yüzlülük ve kendini beğenmişlikle kaşını çatacaksın.*
- Yani sofiyim, şeyhim, uluyum, doğruluk yoluna çok açığım.(diyeceksin)*

- Ḥakīkat rāhına key belgüliüyem
- Ḥakīkat bu mıdur iy murğ-ı nādān
Ki dāim idesin kendüñe bühtān
- Sen olmayınca tā kullukda bī-cān
Özüñi añlama maqbūl-ı sulṭān
- 158a 4450 Saña lāyık mıdur ender ḥarābāt
Düzüle ḡanuñ ile her ṭılsımāt
- Cihāna ṣāh olanlar çün Sikender
‘Adālet çün giyeler başa efser
- Ḳanı sende ‘adālet ḡanı bīñiṣ
Ḳanı bir doğru fikir ü bir eyü iş
- Şeh iseñ ḡanı tāc-ı ‘adl u inṣāf
Ki gögüñ nūrı ‘adl ile ola ṣāf
- Eger dervīṣ iseñ ḡo tāc-ı kibri
Hem egnüñden çıkar dibāc-ı kibri
- 4455 Ki olmaz kibriyā dervīṣe lāyık
Degül kibr ehli rāh-ı dīne sābık
- Şafā kesb iylemekdür şūfılık bil
Degüldür şūf giymek iy müşemmil
- Anı kim itmeye Ḥak şeyḡ ü şūfī
Olumaz ‘ahd-ı Ḥakḡ’a merd-i mūfī
- Aña kim ırmeye fazl-ı ilāhī
Aramağ ile bulmaz doğru rāhı
- Saña bir hoş hikāyet ideyin yād
Bu ma‘niye ide cānuñ irṣād

*Ey bilgisiz kuş, kendini sürekli yanlış
tanıtırsın, gerçeklik bu mudur?*

*Sen canınla kullukta olmazsan; kendini
sultanların beğenileni olarak görme.*

*Sana harabeler içinde olmak yakışır mı; her
büyü kanunla yapılır mı?*

*Çünkü İskender gibi dünyaya Şah olanlar;
adaleti sağlamak için başlarına tac giyerler.*

*Hani sende adalet, hani görüş yeteneği; hani
bir doğru işle bir iyi iş.*

*Şah isen, hani adalet ve eşit davranma tacı;
gökteki ışığın parlaklığı adaletle olmuştur.*

*Eğer dervişsen kendini beğenmişlik tacını
bırak; böbürlenme giysisini sırtından çıkar.*

*Çünkü kendini beğenmişlik dervişe
yakışmaz; böbürlenlenler din yolunun
öncüleri olamazlar.*

*Ey giyinen, sofuluk, gönül sevincini
oluşturmaktır, yün hırka giymek değildir,
bil;*

*Allah’a verdiği sözü yerine getiremeyi;
Allah şeyh ve sofî etmesin.*

*Kime Allah’ın vergisi ulaşmazsa; o
aramakla doğru yolu bulamaz.*

*Sana bir güzel hikaye anlatayım ki bu
manayı canın anlayabilsin.*

Hikāyet-i Ān Cüvānı Ki Şūfī-şūd Pīṣ-i Şeyḡ Ebu Sa‘id Ḳuddise Sırruh
Şeyh Ebu Said’in - Sırrı Kutsansın - Huzurunda Sufi Olan Gençlerin Hikayesi

- 4460 Bir oğlı vardı bir hoş ḡarınuñ
Yoğ idi özge sevdāsı serinüñ
- Bir güzel karının bir oğlu vardı; ondan
başka sevdası yoktu.*

- Anı çok niʿmet ile beslemişdi
Küçükden ʿizzet ile beslemişdi
- Libāsuñ aḥsenin iderdi ilbās
Maḳamuñ eşrefine idüp iclās
- Yidürürdi taʿamuñ aṭyebini
Eliyle yurdu rüy u ğabgabını
- 158b Cigerden kıṭʿadur ādemde evlād
Buyurmuşlardır **el-evlād u ekbād**
- 4465 Müzeyyendür bu sevgü her beşerde
Ḳonulmuşdur ḳamu ʿavretde erde
- Anuñ çün sevgilüdür ḥalka eṭfāl
İderler buñlaruñ çün kesb-i emvāl
- Getürdi Bū Saʿīd'e ol cüvānı
Ki şüfī ola bula rūḥ-ı şānī
- Zamānında yoğ idi aña hemtā
Veliyy-i vaḳt idi ol şeyḥ-i dānā
- Mürīd itdi cüvānı şeyḥe kem pīr
Nazar ḳıl līk niyeler ḥükm-i taḳdīr
- 4470 Çü murtaż oldu oğlan ḳıldı kevşīş
Riyāzat āteşi pes itdi cevşīş
- Derūnın yaḳdı ḳalmadı ḳararı
Gözi yaşından ışlandı ʿizārı
- Ağırdır bārı şabr-ı fāḳa iy yār
Virilmez herkese bu nāḳa iy yār
- Binen bu nāḳaya bulur neḳāvet
Taḳī olur daḥı itmez şeḳāvet
- Tenaʿum rāhına nefis olsa sālīk
Riyāzat nūrına olmaya mālīk
- 4475 İrişmez ol ki bu hoş intizāma
Düşürür nefsi anı fikr-i ḥāma
- Onu çok iyi beslemşti; küçükken değer verip beslemşti.*
- Koltukların en iyisine oturtup giysilerin en güzelini giydirdi.*
- Yiyecekleri en iyisini yedirir; yüzünü ve çenesini eliyle yıkardı.*
- İnsan için çocuk ciğerden bir parçadır. Buyurmuşlardır: **çocuklar ciğerdir.***
- Bu sevgi her insana işlenmiş; tüm erkek ve kadınlara konulmuştur.*
- Onun için çocuklar halkı sevgilisi olmuşlardır; bunlar için mal kazanırlar.*
- Bu çocuğu, sofi olup ikinci bir can bulması için Ebu Said'e getirdi.*
- Zamanında onun değerinde kimse yoktu; o bilgin Şeyh zamanın velisiydi.*
- O olgun, çocuğu şeyhe mürid verdi; bak bakalım Allah'ın yazısı ne gösterir.*
- Oğlan yetişip seçkin olunca; nefsi eğitime ateşi kendisini çoşturdu.*
- Gönlünü yaktı, kararı kalmadı; gözyaşlarından yanakları ıslandı.*
- Ey sevgili, yoksulluğa sabretmenin yükü ağırdır; bu deve herkese verilmez.*
- Bu deveye binen temizlik bulur; yaramazlık etmez, dinine bağlı olur.*
- Yola giren (salik), bol nimetler içinde olsa, nefsi arındırma nuruna sahip olamaz.*
- O bu güzel düzene ulaşamaz; nefsi onu yanlış düşünceye düşürür.*

- Ne kıılır diñle imdi ol cüvānı
Çü oldı bu tariķuñ nā-tüvānı
- Bu yolun güçsüzü olan çocuk, Şimdi ne yapar, dinle.*
- Öpüp hidmet zemīnin didi iy cān
Müdām olsun saña bu fazl u ihsān
- Hizmet eteğini öpüp dedi: 'Ey can, bu vergi ve bağış sende sürekli olsun.*
- Dükendi kalmadı şabr u kararum
Değişdüm leyle bu yolda nehārum
- Sabır ve kararım tükendi kalmadı; bu yolda gündüzümü geceyle değiştirdim.*
- 159a Kāna'at kıılmağa yoķ bende tākāt
Derūnum haste itdi derd ü miñnet
- Yetinmeye bende güç yok; dert ve üzüntü gönlümü hasta etti.*
- 4480 Ölüm rāhı görünür gözlerüme
Yañılmaķlık irişdi sözlerüme
- Gözlerime ölüm yolu görünür; sözlerimde yanılğı başladı.*
- Bu idi saña gelmekden murādum
Ki Hāķķ'a yol bulaydum adım adım
- Sana gelmekteki amacım; Allah'a adım adım yol bulmak içindi.*
- Senüñ gibi olaydum şeyh-i kāmil
Hāķīkat ʿilmine dānā vü ʿāmil
- Senin gibi gerçek ilimleri bilen ve bildiğiyle eylemde bulunan olgun bir şeyh olaydım.*

Cevāb-dāden-i Şeyh Ebu Saʿīd Kuddīse Sırruhu Cevāb-ı Şūfī-rā
Şeyh Ebu Said'in - Sırrı Kutsansın - Genç Sufilere Cevap Vermesi

- Ne didi diñle pes ol şeyh-i dānā
O gönli maʿrifetde hem çün deryā
- Sonra o bilgili, gönlü anlamlarla dolu olan Şeyh, ne dedi, dinle.*
- Didi iy fikr iden kār-ı muḥālī
Oyuncaķ mı şanursın sen bu ḥālī
- Dedi: 'Ey olmayacak düşünceler peşinden koşan, sen bu durumu oyuncak mı sanırsın.*
- 4485 Anı kim şūfī ider fazl-ı Raḥmān
Benüm gibi olur ol kāmil insān
- Kimi Allah'ın vergisi sofi ederse, o benim gibi olgun insan olur.*
- Niçe ʿāşīnūñ olur dest-gīri
Ḥalāş ider niçe merd-i eşīri
- Nice suç işleyenin elinden tutar; nice köle insanı özgürlüğüne kavuşturur.*
- Niçe murğ kafesden ider āzād
Niçe gamluyı ʿışķ ile ider şād
- Nice kuşu kafesinden kurtarır; nice üzüntülüğü aşk ile sevindirir.*
- Niçe ferrārı Mevlāsına ilter
Niçe tarrārı doğru rāha yilter
- Nice ayrılanları Allah'a ulaştırır; nice soyguncuyu doğru yola yönlendirir.*
- Bulurlar çoķlar andan ihtidāyı
- Bir çokları doğruluğa onunla ulaşır; niceleri Allah'ı onunla tanır.*

	Görürler niçeler anda Hüdā'yı	
4490	Velī anı ki şūfī eyleyem ben Olumaz şūfī-i Hāḡ nitekim sen	<i>Ancak benim sofi etmemle sen Allah'ın sofisi olamazsın.</i>
	Beşerden hāşıl olan şer görünüñ Ayağı olmıyan yirde sürünüñ	<i>İnsandan beliren kötü görünüñ; ayağı olmayan yerde sürünüñ.</i>
	Hārac yoḡdur aña kim yoḡ ayağı Ayaqsızlık olupdur aña yağı	<i>Ayağı olmayana vergi yoktur; ayaksızlık ona düşman olmuştur.</i>
159b	Hüdā'dur a'racı iden ayaklu Degüldür atlu ile bir dayaklu	<i>Topalı ayaklı eden Allah'tır; değnekle gezenle ile atlı bir değıldir.</i>
	Kelām-ı Hāḡḡ'ı aña iy müdebber Oḡı <i>lā-tehdī men aḡbebe</i> ³²⁸ ezber	<i>Ey düşünceli, Allah'ın Sen sevdiğine hidayet edemezsin sözünü ezberden okuyup anla.</i>
4495	Ki sevdiğine olmaz kimse hādī Meger ıslāḡ ola Hāḡ'dan nihādī	<i>Çünkü yaradılışı Allah tarafından düzeltilemezse; kimse sevdiğini doğru yola ulaştırılmaz.</i>
	Açılmaz bu girih illā ki Hāḡ'dan Oḡunmaz benlik ile bu sebaḡdan	<i>Bu düğüm Allah'tan başkası tarafından açılamaz; benlikle iş yapan bu sayfadan okuyamaz.</i>
	Mücerred kesb ile bitmez bu maḡşūd Bulunmaz degme yirde böyle meḡḡūd	<i>Soyutlanma çabasıyla bu amaca ulaşılmaz; her yerde böyle yokluk bulunmaz.</i>
	Velī kesb olsa hem iy niḡū-kār Bitürmez bāḡda ḡoş mīve eḡcār	<i>Ey iyilik eden, bu iş çalışmakla olsa; bāḡda aḡaçlar güzel meyve bitiremez.</i>
	Yemiş kim bitmeye n'olur aḡacdan Görünmez farkı anda toḡuñ acdan	<i>Aḡaçtan yemiş bitmeyince ne olur; tokun acdan farkı olmaz.</i>
4500	Ac olan doymaḡ için yir ta'āmı Hevā meḡkūlinüñ yegdür fiḡāmı	<i>Ac olan yiyeceḡi doymak için yer; istek yiyeceḡinin kesilmesi iyidir.</i>
	Dilersen şūfī-i şāfī olasin Yitür kendüni tā anı bulasin	<i>İstersen arınmış sofi olursun; kendini yok edersen onu bulursun.</i>
	Ki senlik gitmeyince tā aradan Cemāl 'arḡ iylemez saña yaradan	<i>Çünkü senlik aradan gitmeyince; Allah sana yüzünü göstermez.</i>
	Seni sensin ıraḡ iden o yüzden Ne birden görünüñ saña ne yüzden	<i>O yüzden seni uzaklaştıran yine sensin; sana ne bir'den ne de yüzden görünüñ.</i>

³²⁸ Kasas, 28/56

İşit kim yād olur bir yağışı temşil
Ki şalmaz sāmīcīne cāy-ı ta'lıl

*Güzel bir temsil anımsatayım ki
dinlediğinde bahaneye yer kalmasın.*

4505 Bilür bunu bilen yol niçe imiş
Ki günden añladuđı gice imiş

*Yol ne kadarmış bunu bilen bilir; çünkü
gündüz bildiği geceymiş.*

Temsil Örneklendirme

Bir ulu pādıřāhuñ bir kıızı var
Ki mişlin görmemiş eflāk-ı devvār

*Bir ulu padişahın. hiçbir dönemde benzeri
görölmemiş güzellikte bir kıızı varmış.*

160a Nağiri gelmemiş 'arz u felekde
Bulunmaz hüsni hürī vü melekde

*Yerde ve gökte benzeri gelmemiş; güzelliği
hurilerde ve meleklerde bile yokmuş.*

Lebinde āb-ı hayvān āřikāre
Esir olmuş niçe Hızır ol řikāre

*Dudaklarındaki yaşam suyu nice Hızır
kendisine köle etmiş.*

Gözünüñ sihrine sığmaz çeh ü çend
İder bir lahzada biñ cāduyı bend

*Gözünün büyüüne kuyu ve sayı sığmaz;
bir anda bin cadıyı bağlar.*

4510 Yüzün gören biñ olsa tende cānı
İderdi cümle rāhınuñ revānı

*Yüzünü gören bedeninde bin tane canı olsa
tümünü onun yolunda yok ederdi.*

Cemāl 'arz iylemiş 'uřřāka ol yār
Şurulmuş görmesinde ordu bāzār

*O sevgili, aşıklara yüzünü gösterince; onu
görmek için ordu pazar kurulmuş.*

O sūka sevk iden görür yüzini
İşitmez güşü olmayın sözünü

*O pazara gelen yüzünü görür; kulağı
olmayan sözünü işitemez.*

Bulundu hālk-ı 'ālem kimi mađbūs
Kimi hāste kimi bend içre me'yūs

*İçeride olan, hasta olan, tutuklu olan
üzüntülü olan herkes orada bulundu.*

Kimini gāfil itdi bāđ u rāđı
Kimin men' itdi hātūn u uřāđı

*Güzelliği kimini kendinden geçirdi; kimini
ise karısından ve çocuğundan ayırdı.*

4515 Kimi gözsüz bulundu kimi bī-pā
Kimi itdi tekāsül didi ferdā

*Kimi gözsüz, kimi ayaksız bulundu; kimi
yarın da diyip kayıtsızlık etti.*

Bu 'illetlerle her kim oldu ma'lıl
Cemālına o māhuñ bulmadı yol

*Bu hastalıklarla her kim üzüntü ettiyse; o
güzelin yüzünü görmeye kimse yol
bulamadı.*

Tecerrüd buldı her kim 'ağl u canı

*Her kimin aklı ve canı kendinden geçtiyse
sanı ve kuşkuyu gönülden sildi.*

- Göñülden sildi zan ile gümānı
- Vücūdın iyledi ıışk ile ifnā
‘Aṭa göründi aña rāh-ı belvā
- Açıldı çeşm-i cānı ol cemāle
İrişdi göñline andan nevāle
- 4520 Seni zan iyledi iy cān-ı me’yūs
Bunuñ gibi şafādan görür maḥbūs
- Anuñ çün görmedüñ ol dilberi sen
Anuñ çün şekden olmaduñ berī sen
- 160b Saña ne fā’ide di ol güzelden
Çü gitmiş ola cehl ile göz elden
- Yürü ‘arifden iste sürme-i ḥaḳ
Ki çeşmüñ çeşmesi cüy ola muṭlaḳ
- عارفان را سرمه هست ان جوي
تاكه در تو كردد ان چشمه چو جوي
- 4525 Eger bu sürmeden bulsañ küşüfī
Olursun lā-cerem dervīş ü şüfī
- Odur şüfī ki şafvetde bula genc
‘Abes olmaya āḥer çekdügi renc
- Saña görsedeler bunuñ nişānın
Eger def’ idesin nefsuñ gümānın
- Gümāna düşdüñ ise dūr olasın
Yaḳıne ir ki ḥoş mesrūr olasın
- Cihānda şan‘atıyla kimse iy yār
Geçürmez ayağını gence zinhār
- 4530 İrişmek gence fazlıdur Ḥüdā’nuñ
Nesi ola kuluñ cümle ḥod anuñ
- Meşiyet kim olur cānuñda peydā
Odur kim ider anı sende ibdā
- Kelām-ı Ḥaḳḳ’ı aña olma maḥzūn
- Bedenini aşk ile yok ettiler; üzüntü yolu onlara bağış göründü.*
- Can gözü o güzele açıldı; gönlüne ondan nasip ulaştı.*
- Ey üzüntülü can, seni düşleyerek; sevinçten haps olunduğunu görür.*
- O güzeli sen onun için görmedin; onun için kuşkudan uzak olmadın.*
- De ki: o güzelden sana ne yayar var ki bilgisizlikle göz elden gitmiş olsun.*
- Yürü, bir Allah dostundan gerçek sürme iste; gözün çeşmesi gerçek bir akarsu gibi olsun.*
- Bu sürmeyle bilinmeyi bulursan; kuşkusuz derviş ve sofi olursun.*
- Sofi odur ki çektiği eziyet sonunda boşa gitmesin, arınmışlıkta hazine bulsun.*
- Eğer nefsin kuşkularını yok edersen; sana bunun belirtisini gösterirler.*
- Kuşkuya düştünse ondan uzaklaşıp sağlam bilgiye ulaş ki sevinçli olasın.*
- Ey sevgili, dünyada hiç kimse becerisiyle ayağını hazineye asla geçiremez.*
- Hazineye ulaşmak Allah’ın vergisindedir; kulun neyi var, her şey O’nun.*
- Canında isteklenme olursa; onu sende başlatan O’dur.*
- Allah’ın vahyedip buyurduğu siz*

Ki vahy idüp buyurdı *māteşā'ūn*

dileyemezsiniz sözünü anla, üzüntülü olma.

و ما تشائون الا ان يشاء الله رب العالمين

Ālemlerin Rabbi olan Allah dilemeyince, siz dileyemezsiniz. (Tekvir Suresi, 29. Ayet)

	Gel iy cüyende-i esrār-ı ma'nī Tulūc itdi gözet envār-ı ma'nī	<i>Gel ey mana sırlarını araştıran, mana nurları doğdu, gözet.</i>
	Cihānı nurla kıldı münevver Beşir irdi göründi hem mübeşşer	<i>Evreni nurla nurlandırdı; müjde ulaştı, hem müjdeleyici göründü.</i>
4535	Dağı kalmadı zulmet olma maḥcūb Açıldı bürka-ı dīdār-ı maḥbūb	<i>Artık karanlık kalmadı, üzülme; sevgilinin yüz örtüsü açıldı.</i>
161a	İrişdi şādī niçündür ğumūmuñ Niçün tūti yirinde öte bümüñ	<i>Mutluluk ulaştı, kaygıların nedendir? Niçin dudu kuşunun yerinde baykuş ötsün?</i>
	Ḥarāb itdi derūnuñ fikr-i mevḥūm Anuñ çün ötdi sende zāğıla büm	<i>Kuruntu veren düşünceler gönlünü dağıttığı için sende karga ile baykuş öttü.</i>
	İmāret iyleseñ ger bu ḥarābı Dağı büm itmeye aña ıyabı	<i>Bu dağınkılığı yeniden yaparsan; baykuş oraya bir daha dönmez.</i>
	Getür büm ile zāğūñ cāyına bāz Ki medhūş ötmeye cānuñ bed-āvāz	<i>Baykuş ile karganın yerine doğanı getir ki canın şaşırıp kötü sesle ötmesin.</i>
4540	Buyurmuşdur velīler iy nīgū-kār Kulağ ur yoğsa cānuñda inkār	<i>Ey iyi iş yapan, veliler buyurmuştur: Kulak vermezsen, onu bilemezsin.</i>
	Bize hem-rāh oluñ kim bāz olasız Cihānda büm iken şehbāz olasız	<i>Bize yoldaş olursanız doğan olursunuz; dünyada baykuşken doğan olursunuz.</i>
	در مناویزید تابازان شوید کر چه حغدانید شهبازان شوید	
	Ġulām ol şıdık ile ehl-i şafāya Ki ümmet olasın tā Muştafā'ya	<i>O mutluluğa ulaşanlara kulak ver ki ta Mustafa'ya ümmet olasın.</i>
	Göñülde itme fikr-i nā-sezāyı Gözetme ğaflet ile her arāyı	<i>Gönlüne yakışık olmayan düşüncelyi koyma; dalgınlıkla her görüşü gözetme.</i>
4545	Ḥadīşinde işit ol ḥaş-ı dergāh Baña emr iylemiştir didi Allāh	<i>O temiz makam sahibinin hadisini işit, 'Bana Allah buyurmuştur:</i>
	Ki nuṭkum zīkr-i Ḥaḳ ola müdāmī	<i>Dilim sürekli Allah'ı ana, düşüncem</i>

	İde fikrimde şantum ihtimāmī	<i>susmaya özen göstere.</i>
	Nazar kim idem ola cümle ‘ibret Ki böyle iyledi aşhāb-ı himmet	<i>Her şeye bakıp ders alayım ki himmet sahibi böyle yarattı.’</i>
	Anuñ kim himmeti yok bu maqāma İrişmez bu hadīş ile nizāma	<i>Kimin ki bu makama himmeti yoksa; bu hadisle düzene ulaşamaz.</i>
	ان ربي امرني ان يكون نطقي ذكرا و صمتي فكرا و نظري عبرة (حديث) <i>Rabbim bana konuşma halimin zikir, susma halimin fikir, bakışımın ibret olmasını emretti.</i> ³²⁹	
	Bu himmet ger olsa sende hüveydā Görünür çeşmüñe niçe temāşā	<i>Eğer bu himmet sende ortaya çıkarsa; gözüne nice görüntüler görünür.</i>
161b 4550	Taşavvuf rāhına sālīk olasın Taşavvuf ‘ilmine mālīk olasın	<i>Tasavvuf yoluna yolcu olasın; tasavvuf ilmine sahip olasın.</i>
	Gide benlik olasın bende-i Haq Çözüle bendi cānuñ cümle aylaq	<i>Benliği giderip Allah’ın kulu olasın; canın tüm işe yaramaz bağlardan çözülsün.</i>
	Qafes kılduñ saña nefsuñ gümānın Qomaz kim bula murğuñ aşiyānın	<i>Nefsin kuşkularını kendine kafes yaptığın için; kuşun yuvanı bulmaya engel olur.</i>
	Senüñ bu senligüñdür saña hā’il Ki senge iyledi sineñ mu‘ādīl	<i>Sana engel olan senin bu senliğindir; çünkü gönlün taşa eşdeğer oldu.</i>
	Nefes ehline ir kim seng-i mermer Olur himmetleriyle sīm ile zer	<i>Mermer taşını himmetleriyle gümüş ve altına çeviren nefes ehline ulaş.</i>
4555	Yoluñda dem gözet hem-dem bulasın İriş İbrāhīm’e Edhem olasın	<i>Yolunda nefes gözet ki yol arkadaşını bulasın; İbrahim’e ulaş ki Edhem olasın.</i>
	Şafā ehline olmayınca hem-ser Olumaz pīr-i ma‘nī kimse iy har	<i>Ey alçak, mutlularla arkadaş olmayan; mana piri olamaz.</i>
	Eger bir zerre olsa sende benlik Hūdā rāhında virmez saña şenlik	<i>Eğer sende en küçük bir benlik olursa; Allah sana yolunda sevinç vermez.</i>
	Ne pīr olursın iy ne begī ne şūfī Eger biñ yıl urasın lāf u lūfī	<i>Eğer bin yıl söz söyleyen bile ne pir ne sofi ne de bey olursun.</i>
	‘Akıldur pīr-i ma‘nī iy rehīde	<i>Ey sıkıntıdan kaçan, mana piri akıldır;</i>

³²⁹ Ebu Abdullah Muhammed b. Seleme, A.g.e., C.2, s.189, (H.Nu: 1159)

- Sakal aklıḡı sıḡmaz bu ümīde *sakalın aklıḡı bu ümide sıḡmaz.*
- 4560 Ne ʿaql ol kim ola mevhūb-ı Rahmān *Ey can, o nasıl bir akıl ki Esirgeyen'in*
Ayaḡuña ʿıḡāl olmaya iy cān *baḡışı ayaḡına baḡlanmaz.*
- پیر عقل آمد نه این موی سپید
مونی کنجد در آن بحث و امید
- Beşer vaşfindan olsa sende bir kıł *İnsanın özelliklerinden sende bir kıł olsa; ne*
Ne ʿarşī ne semāvīsın eyü bil *yükselir ne de yükselenlerden olursun.*
- Olur ıulluḡda ol kıł saña hāʿil *Kullukta o kıł sana engel olur; bırakmaz ki*
Ḳomaz kim olasın bu cemʿa dāḡil *bu topluluḡa giresin.*
- ور سر سونز و صفش باقیست
نیست ار غرش و سما فاقیس
- 162a 4565 Çü bir kıł cāna virtür böyle taʿtīl *Çünkü bir kıł cana böyle bir ayrılık verir;*
Yüri zann ile itme ḡāl ile kıł *yürü kuşkuyla dedikodu etme.*
- Vücūduñ ʿışḡ ile maḡv iyle ḡamu *Bedenin tümünü aşk ile yok et ki sende*
Ki senden ḡalmaya sende ser-i mū *senden en küçük bir şey kalmasın.*
- Ki sālik bulmassa bu menzīle yol *Yolcu (salik) bu yola yol bulmasa; ne Şeyh*
Ne şeyḡ olur ne maḡbūl-ı Ḥüdā ol *olur ne de Allah'ın beḡenisini kazanır.*
- چون یکی موی سیه کان وصف است
اونه شیخست و نه مقبول خدا است
- Ḥüdā fazlı ile şeyḡ olur insān *İnsan Allah vergisiyle Şeyh olur; her alçaḡa*
Degül her nā-kese bu şīve āsān *bu söyleyiş kolay deḡildir.*
- 4570 Görünür gerçi keşret bu ṡavāʿif *Gerçi, bu bölükler çokluk görünür; ancak*
Velī nādır bulunur sırı vāḡıf *sırrı bilen az bulunur.*
- Ḳanı bir sırı-ı vaḡdetden ḡaberdār *Yolunu sanmayla kuşkunun kesemediḡi;*
Ki rāhın urmıya zan ile pindār *birlik sırrından haberdar olan, hani!*
- Ḥayālātuñ olupdurlar esīri *Düşlerin esiri olanlar; halkın buyruḡu nasıl*
Ki niçe olalar ḡalkuñ emīri *olabilirler?*
- Bu keşret perde oldı gözlerine *Anlayış perdesini yüzlerine astıkları için bu*
Niḡāb-ı fehm aşıpdur yüzlerine *çokluk gözlerine perde oldu.*
- Göründi bu niḡāb anlara maḡbūb *Bu perde onlara sevgili göründü; kim*

- Özin aňlayımaz kim oldı maħcüb *perdeli olursa özüni anlayamaz.*
- 4575 Ki tãc u hırkãdur ancak bu erler *Bu kişiler tac ve hırkaya önem verdikleri için alay etmeyi çok severler.*
Anuñ çün riş-ħandı hoş severler
- Riyãset içlerin ãlüde kıldı *Başkanlık içlerini kirletti; boş şeylerle göntüleri dolup taşıtı.*
Hevãlarla gõñül doldı dıķıldı
- Doludur her biri dürlü hevesden *Her biri türlü isteklerle doludur; aç gözlü aslan, yoksul sinekten süt umar.*
Ṭamaḁdan şir umar ãla megesden
- Örümcek gibidür bu kavm-ı hoş-nãm *Bu güzel adlı kavim, örümcek gibidir; sinek avında nice tuzaklar kurmuşlardır.*
Siñek şaydında ķurdılar niçe dãm
- Şıģarlar luḁb ile dãḁim ḁavãmı *Halkı sürekli oyunla sıģarlar; yasak için saygı gösterirler.*
Ḥarãm için iderler ihtirãmı
- 162b 4580 Nefesden olmamışdur zinde bu kavm *Bu kavim nefesten dirilik elde etmemiştir; onun için bu uyku onları uyutur.*
Anuñ çün uyudur bunları bu nevm
- Olan kendü özinden mürşid ü şeyḫ *Kendi kendine mürşit ve şeyḫ olana şeytanın anlayışından anlayış ulaşır.*
İrer feyz-i şeyãṫından aña feyḫ
- İşit bu hoş hikãyet iy Ḥurufi *Ey Hurufi, bu güzel hikayeyi dinlersen; şeyḫ ve sofi kimmiş, anlarsın.*
Kim imiř aňlayasın şeyḫ ü řufi

Hikãyet-i Ān Dervış ki Ez-Hidmet-i Şeyḫ Cüneyd Ser-keşid ve Ḥod-rã Eş-Şeyḫ Ne- büd

Şeyḫ Cüneyd'in Hizmetine Baş Kaldıran ve Kendini Şeyḫ Gören Bir Dervışın Hikayesi

- Zamãnında Cüneyd'üñ bir müridi *Zamanında Cüneydin bir öğrencisi; o bir kişi ne yaptı, dinle.*
Ne kıldı diñle ol merd-i vaḫidi
- Tekebbürlük idüp terk itdi řoḫbet *Kendini beğenmişlik edip sohbeti bıraktı; şeyhinden ayrılıp baş çekmek istedi.*
Çeküp baş iyledi şeyḫinden ḁzlet
- 4585 Ki yaḁni yokdur aña ihtiyacı *Yani ona gereksinimi olmadığını belirtip kendisini gazi ve hacı görür.*
Olupdur kendüsi ġãzi vü ħãci
- Ṭarıkı aḁvacı görsetdi irřãd *Tarikatında, eğriyi doğru gösterir; böylece ona varan mutlu iken üzüntülü olur.*
Ki ġamlu olur aña irişen řãd
- Ḷuru daḁvi ile nice zaḁfi *Kuru dava ile nice zayıfı; izinden götürerek azdırıp güz mevsimi gibi etti.*

- İzinden azdurup itdi ħarīfī
- Ki şeyhem şūfiyem merd-i Ĥüdāyam
Ĥaĥīqat ʿālemine reh-nümāyam
- Benim çün her gice zībā yedekler
Getürür bir nice ħūr u melekler
- 4590 Binip Cennet maĥāmına uçaram
Gözüm bunda yumup anda açaram
- Ĥuzūruma gelür ħūrī inen çok
Daĥı ġilmān-ı bī-ħod kim ʿaded yok
- Ṭaʿām u eṣrībe ol deñlü vāfir
İderlermiş benim çün anda ħāzır
- Ki eṣnāf ile aʿdādı bilinmez
Neden olmışdur ĩcādı bilinmez
- 163a Şehirde buldı şöhret bu kelāmı
İşitdi serbeser dānā vü ʿāmı
- 4595 Didiler hem Cüneyd'e bu maĥālī
Ĥikāyet itdiler bu vaṣf-ı ħālī
- Ne kıldı diñle ol kān-ı mürüvvet
Metāʿ-ı luṭf u dükkān-ı fütüvvet
- Didi çün ol bize gelmez varalum
Anuñ ħālını luṭf ile şoralum
- Ne gördü kim ider bu lāf u lūfı
Neden irgürdi māhına ħusūfı
- Kerem kāmı idi ol merd-i Ĥaĥ-bīn
Kerem olur kerīm olana āyīn
- 4600 Kerem ehli degül ħālī keremden
Kerem fāṣ olmaz illā muĥteremden
- Kerem Ĥaĥĥ'uñ ʿaṭāsıdur ħulına
Keremlü doğru gider Ĥaĥ yolına
- Şeyhim, sofiyim, Allah'ın yiğidiyim, gerçek dünyanın yol göstericisiyim,*
- Benim için her gece, huri ve melekler pek çok süslenmiş at getirirler.*
- Binip cennet makamına uçarım; gözümü burada yumup orada açarım.*
- Huzuruma pek çok huri gelir; ayrıca kendinden geçmiş ġilmanların sayısı yok.*
- Benim için orada o kadar çok yiyecek ve içecek hazırlarlar.*
- Öyleki, çeşitleri ve sayıları, nasıl yapıldıkları bilinmez.*
- Bu sözü şehre yayıldı; bilgiliden halka kadar baştanbaşa herkes duydu.*
- Bu sözü Cüneyde söyleyip bu durumun özelliklerini anlattılar.*
- O iyilik kaynağı, lutfedici ve anlayış dağıtıcı; ne dedi, dinle.*
- 'Bu bize gelmez; ancak varıp durumunu iyilikle soralım.*
- Ne gördü ki bu sözleri söyler; işğımın tutulması neden kaynaklandı?*
- O Allah'a inanan, cömertlik sahibi idi; cömert olana cömertlik gösterilir.*
- Cömertler, cömertlik etmekten uzak kaçmazlar; ancak cömertlik saygın kişilerden ortaya çıkar.*
- Cömertlik, Allah'ın kuluna bir bağışdır; cömert olan Allah yoluna doğru gider.*

- Kerem hūyı hoş ider enbiyānuñ
Kerem dā'im işidür evlīyānuñ
- Kerem gizlü şifātıdır Hüdā'nuñ
Degül kārı kerem her bī-nevānuñ
- Kerīm ol halk-ı Hakk'a iyle ihsān
Sever zīrā kerim olanı Raḥmān
- 4605 Kerīm olur cinān-ı Hakk'a lāyık
Baḥl olmaz bu doğru rāha sābık
- Kerīme fazl-ı Haq olur nevāle
Baḥile naqş u kesr olur ḥavāle
- Kerīmden yeg cihānda olmaya kār
Kerīmden özge rāha itme reftār
- Taḥalluḫ bul bu ḥulḫ-ı nīk ile tā
Olasın mü'min ism ile müsem mā
- 163b Ki İmān u kerem olsa bir erde
Bunuñ fevḫında ḥayr olmaz beşerde
- 4610 Ḳamu ḥasletleriñ bunlar yegidür
İren bu ni'mete dinüñ begidür
- İşitgil Muştafā'dan bu beyānı
Niçe pend itdi gör ol rūh-i şānī
- خصلتان لا يكون فوقهما شيء من الخير للايمان بالله و النفع لعباده (حديث)
İki özellik vardır ki bunlardan daha hayırlı bir şey yoktur: Allah'a iman ve Allah'ın
kullarına yararlı olmak.(Hadis)³³⁰
- İşitdüñse eger bu hoş kelāmı
Amel ḫılmağa iyle ihtimāmı
- Nazar ḫıl bu iki ḥāle terḡīb
Niçe oldı ḥadiş içinde terkīb
- Bu cem'iyetde ol kār-ı beşāret
İki tenbīhe itmişdür işāret
- Cömertlik, peygamberlerin ahlakını
güzelleştirir; cömertlik velilerin sürekli
işleridir.
- Cömertlik Allah'ın gizli sıfatlarındandır,
cömertlik her zavallının işi değildir.
- Cömert ol, Allah'ın yarattıklarına iyilik et;
çünkü cömert olanı Esirgeyen (Allah) sever.
- Cömert, Allah'ın cennetine yakışık olur;
cimri, bu yolun yolcusu olamaz.
- Cömerde, Allah'ın vergisi nasip olur;
cimriye ise noksanlık ve kırgınlık ulaşır.
- Dünyada cömertlikten daha üstün bir iş
yoktur; bunun için cömertlikten başka yola
gitme.
- Bu güzel davranışla ahlaklan ki mümin
adıyla adlandırılasm.
- Çünkü iman ve cömertlik bir kişide
bulunursa; insan için bundan üstün bir iş
olamaz.
- Bunlar iyi davranışların en iyisidir; bu
nimete ulaşan dinin eri olur.
- Mustafa'dan bu sözü işit; o ikinci ruh nasıl
öğüt verdi.
- Eğer bu güzel sözü işittinse; özenle
eylemde bulunmaya çalış.
- Bu iki duruma bakıp isteklen; bu iki şey
hadis içinde nasıl birleşti.
- Bu toplumda o müjdeleyici; iki uyarıya
işaret etmiştir.

³³⁰ Mevcut kaynaklarda bulunamadı.

4615 İşit var ise cānuña kulađuñ
Hevesden fāriđ oldıysa dimāđuñ

Canında kulağın varsa; beynin istekleri bıraktıysa, işit.

Ki añlamaz bu pendı her hevesnāk
Ne bilsün pāki ol kim olmadı pāk

Bu öğüdü her istekli anlayamaz; arınmamış olan arınmışlığı ne bilsin.

Tenbīh-i Evvel Der-Ma‘nī-i Ĥadıř-i Resūl ‘Aleyhi’s-Selām

Resul’ün - Ona Selam Olsun - Hadisinin Anlamından Önceki Uyarı

Budur tenbīh-i evvel diñle iy cān
Kerīm olur bulan ĩmāna ĩķān

Ey can, birinci uyarı budur: imanı sağlam olan cömert olur.

Kerem izhār ider pīr ü cüvāne
Teraĥĥumla bağar her nā-tüvāna

Cömertlik gençte ve yaşlıda ortaya çıkarsa; onlar her güçsüze esirgeyerek bakar.

Zer ü sīme eger olmasa ķādir
Eyü fi‘l ile olur ĥalka nāzır

Eğer altın ve gümüşü olmasa bile halka iyi eylemle bakar.

4620 Ki her āciz ki ider isti‘ānet
Muĥabbet olur aña ide i‘ānet

Her güçsüz yardım ister; sevgi ona yardım olur.

İde bilmezse hem fi‘l ile nuşret
Kelām-ı ĥayr ile ider mürüvvet

Eylemle de yardım edemezse; iyi sözle iyilik eder.

164a Tesellī virür insāna ĥamında
Ki bulmaz anı degme maĥreminde

İnsana üzüntüsünde, yakınından bile bulamadığı, avunma verir.

Bu ĥoř ĥü evliyālar ĥaşletidür
Ĥalīlūñ milleti bī-‘illetidür

Bu güzel davranış velilerin özelliğidir; Halil’in milleti hastalıksızdır.

Tenbīh-i řānī Der Ma‘nī-i Ĥadıř-i Resūl ‘Aleyhi’s-Selām

Resul’ün - Ona Selam Olsun - Hadisinin Anlamından Önceki İkinci Uyarı

İşit kim niçedür tenbīh-i řānī
Ki budur ma‘nī-i *seb‘a’l-meřānī*³³¹

İkinci uyarının ne olduğunu dinle; çünkü fatiha süresinin (yedi tekrarlı) manası budur.

4625 Ĥaçan ikrām olunsa bir kişiye
Gerek erkek olana ger dişiye

İster erkek olsun isterse kadın, bir kişiye ne kadar cömertlik edilirse;

Ki ya‘nī iyilik itse menfa‘atlı
Aña Allāh için bir ĥoř şıfatlı

Yani yararlı, Allah için güzel özellikli bir kişi, ona iyilik etse;

Riyā vü mihnet olmasa murādı

İsteği, gösteriş ve üzüntü verme; ün yapma

³³¹ Hicr, 15/87

- Şadā vü şöhret olmasa murādı *ve tanınma olmazsa;*
- Bile ol iyiligi hem ide tevķīr
Nazarda itmeye ol cūdī taħķīr *O iyiliği bilip güzel karşılarsa; bakışında o cömertliği alçak görmezse.*
- Budur her ehl-i ĩmānuñ nişānı
İrişmez bu nişāna Ĥaķķ'a şānı *Her iman sahibinin belirtisi budur; bu özelliğe sahip olmayanın ünü Allah'a ulaşmaz.*
- 4630 Daħı rüşen dilerseñ ola bu sır
Ĥadīs-i Muştafa' dan olma müdbīr *Eğer bu sır üzerine aydınlanmak istersen; Mustafa'nın hadisinden nasipsiz kalma.*
- قال النبي صلى الله عليه وسلم لا تحقرن من المعروف شيئا
Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: İyilikte, hiçbir şeyi küçük görmeyin.³³²
- Resūlūñ pendini itdūñse taşdıķ
İşit ma'nisini iy merd-i şiddīķ *Ey doğru kişi, Peygamberin öğüdünü benimsedinse; manasını işit.*
- Ĥaçan kim size irse didi ihsān
Mürüvvet itse ya'nī bir müselmān *Size ne zaman iyilik ulaşırsa; yani bir Müslüman iyilik ederse;*
- Ĥaķāretle aña itmeñ nigāhı
Ĥabūl idüp bilūñ fażl-ı ilāhı *Ona aşağılayıcı biçimde bakmayın; kabul edip Allah'ın vergisi bilin.*
- Ki Ĥaķdur viren insāna 'aṭāyā
Sebebdür arada şāhib-hedāya *İnsana bağışlayan Allah'tır; armağan veren ise arada bir nedendir.*
- 164b 4635 Ta'ayyun ihticābından olan pāk
Ĥüdādan ġayre bakmaz iy vehim-nāk *Ey kuruntulu, ortaya çıkma perdesinden arınmış olan; Allah'tan başkasına bakmaz.*
- Bu remzi idelüm bu yirde āzād
Ne kıılır görelüm ol mürşīd-i rād *Bu gizemi burada serbest bırakıp o eli açık mürşit ne yapar görelim.*
- Cüneyd bu el-vefā pīr-i ṭarīķat
Şerī'at rehberi mīr-i ḥaķīķat *Bu sözünde duran tarikat Şeyhi, Allah'ın kanunlarına göre yol gösteren, gerçek öncü.*
- Zamānında ulusu hep şuyūḥuñ
İren 'ilminde ġavrına rūsūḥuñ *Zamanındaki Şeyhlerin en büyüğü, ilminde bilginin temeline ulaşmış,*
- Kemāl ile mükemmel fażl ile pūr
Kelām-ı sem'ī cana la'l ile dūr *Olgunluk yönünden eksiksiz, iyilikle dolu; işitilen sözü cana lal ile inci (değerine)olan.*
- 4640 Yerinden bir niçe yār ile ṭurdı *Pek çok sevgili ile yerinden kalkıp esirgeyiş*

³³² Müslim, A.g.e., C.IV, s. 2026 (H. Nu: 2626)

- Terahhüm espini dervîşe sürdi. *atını dervîşe sürdü.*
- Didi ba'de's-selām iy merd-i hoş-nām
Nedür başuñda bu gizli ser-encām *Selamdan sonra dedi: 'ey güzel adlı kişi, başındaki bu gizli olay nedir?'*
- Seni ne şaldı hıdmetden yabāna
Ne yidiñ bu hevesde bana bana *Seni himmetten dışarıya atan nedir; bu istekte bana bana ne yedin?'*
- Neden peydā olupdur bu gurūruñ
Nedendür bu hırafāt u fücūruñ *Bu övünmen neden ortaya çıktı; bu tezlik ve ahlaksızlık nedendir?'*
- Ne kıldı cān ki bu işde mecbūr
Niçün şöhetden olduñ böyle mehcūr *Canın bu işte neyi zorunlu gördü ki sohbetten böyle uzaklaştın?'*
- 4645 Beyān iyle baña hāl-i derūnuñ
Neden rengin olur böyle birūnuñ *Bana gönlünün durumunu anlat; görünüşün neden böyle renk alıp renk verir?'*

Cevāb Dāden-i Dervîş Cüneyd-rā Kuddīse Sırruhu ve Nevāziş Kerden-i Şeyh Ūrā
Cüneyd'e - Sırrı Kutsansın - Dervîş'in Cevap Vermesi ve Şeyh'in O'na Öğüdü

- Didi iy şeyh-i kāmīl niçe esrār
Olur h'ābımda peydā baña her bār *Dedi: 'Ey olgun Şeyh, bende olanların hepsi uykumda ortaya çıkar.'*
- Niçe zevk ü niçe şādī niçe 'ıyş
Baña zāhir olur bī-fikr ü teşvīş *Pek çok tadım, sevinç ve yaşayış; bana düşüncesiz ve karmakarışık görünür.'*
- Ne kim vākı' olurdı aña her şeb
Didi şeyhine hālını müretteb *Gece başına gelen her şeyi, düzenli olarak Şeyhine anlattı.*
- 165a Melā'ikle cināna gitdüğüni
Ne yiyüp anda ne kār itdüğümi *Melekelerle cennete gittiğini, orada ne yiyip ne iş yaptığını...*
- 4650 Sözüni diñledi ol şeyh-i dānā
Nedendür cānına bildi bu iğvā *O bilgili Şeyh, onun sözünü dinleyince bu şaşırışlığım nedenini anladı?'*
- Velī 'aybını aña itmedi fāş
Ne yerdı hālını ne didi sā-bāş *Ancak ona kusurunu açıklamadı; ne durumunu yerdı; ne de baş çeken dedi.*
- Naşihat iyledi dervîşe ol pīr
Diler kim iyleye cürmini tefyīr *O Şeyh dervîşe, belki kusurundan döner ümidiyle, öğüt verdi.*
- Didi ol dem ki fāş ola bu hālet
Gele şādī gide hūzn ü melālet *Dedi: 'Bu özellikler belirdiğinde, üzüntü ve hüznler gider, yerine sevinç gelir.'*

- Saňa zāhir ola ol hoş temāşā
 urula şofra ni‘met ola peydā
- 4655 Melekler duralar karşıũada hāzır
 Aıla her tarafdandan menāzır
- Hüdā fikrini iyle gönlüne yār
 Zübānuñla ou **lā havle**³³³ şad-bār
- Saňa ol dem olur zāhir bu hālũñ
 İrer me‘vā-yı aşfāya menālũñ
- O güzel izlemeler sende ortaya ıka; sofraya kurulup yiyecekler ortaya kona.*
- Melekler karşıında hazır durup her taraftan güzel görünüşler aıla.*
- Allah düşüncesini gönlüne sevgili et; dilinle yüzlerce **yetki ve güç sahibi yalnız Allah'tır** duasını oku.*
- Bu durum o an sende ortaya ıkar; elde ettiklerinle temiz dostların yerine ulaşırsın.*

Goften-i Derviş-rā Lā-havle velā kuvvete ve Peydā Şüden Hāl-i Ū
Derviş'in - Yetki ve Güç Yalnız Allah'ındır - Demesi ve O'nun Halinin Ortaya Çıkması

- Bürüdü kara atlas ünkü dünyā
 Yunıldı hep mezāhir suy-ı ihfā
- Huzūra vardı her dānā vü nādān
 Ne kılar diñle ol meftũn-ı merdān
- 4660 Yine ol h‘āb-ı evvel oldu zāhir
 Yine sırāb-ı evvel oldu bāhir
- İrişdi ol maāma kim irerdi
 Elin ol verde şandı kim direrdi
- uruldu hep yine evvelki tertīb
 Donandı hūr ile bālā ile şīb
- 165b Döşendi şofra vü bezl oldu ni‘met
 Aıldı büra‘ vü fāş oldu himmet
- İderken hoş temāşā bu nizāmı
 Öñine düşdi şeyhinũñ kelāmı
- 4665 Şu deñlü olmuş idi ‘ucb ile şād
 omazdı kibri ide pendini yād
- Veli ün bu fikirde oldu nāār
 Dilinde iyledi **lā-havle**³³⁴ tekrār
- ünkü dünya kara örtüye bürüdü; gizli yanları tümünden görüdü.*
- Her bilgisiz ve bilgili huzura vardı; o yiğitlerin şaşırması ne yapar, dinle.*
- Yine o önceki uyku belirdi; yine önceki kanmışlık ortaya ıktı.*
- Ulaştığı o yere yine ulaştı; elini topladığı o güle uzattı.*
- Yine önceki düzen kuruldu; huriyle uzun ve kısa boylusuyla donandı.*
- Sofra döşenip bol bol yiyecekler konuldu; perde aıldı; himmet saıldı.*
- Bu düzeni güzelce gözetirken; önüne Şeyhinin sözü düştü.*
- O kadar övünmeyle sevinçli olmuştu ki kendini beğenmişiliği öğüdü anımsamasını engellerdi.*
- Ancak bu düşüncede güçsüz kalınca; dilinde **yetki ve güç sahibi yalnız Allah'tır***

³³³ Acluni, A.g.e., 2/362

³³⁴ Acluni, A.g.e., 2/362

- Bu hoş virdi kaçan kim kıldı ibdā
Gözinden gāyib oldu ol temāşā
- Ne hūrī kaldı karşuda ne gilmān
Ne içmek ne yemek ne şavt u elhān
- Dağıldı vel-vele idüp kaması
Gözine kej göründi ol umusu
- 4670 Uyandı h̄vāb-ı ğafletden perīşān
Görür gitmiş serinden ʿaql u sāmān
- H̄uzūr u zevki hep elden yitürmüş
Özi bir mezbele üzre oturmuş
- Ne hūrī kalmış anda ne melāʿik
Ne niʿmet ne bīsāt u ne erāʿik
- Lühūm-ı meyte imiş lahm ü nānı
Şeyāṭīn aña zeyn idermiş anı
- Ne kıılır ādeme gör bu şeyāṭīn
Yaramaz kārı idince tezyīn
- 4675 Niçe şad ider insānı yolundan
Dühül ider niçe sağ u şolundan
- Fesād u mekr olupdur aña ʿādet
Ki oldur mürşid -i rāh-ı ğabāvet
- ʿAdumuzdur bizüm rüz-ı ezelden
Koyan oldur bizi ʿilm ü ʿamelden
- 166a Kelāmında buyurmuşdur hem Allāh
ʿAdüvdür size ol şeyṭān-ı ğüm-rāh³³⁵
- Anı sevmeñ ki sevmek anı beddür
Cenābumdan benüm esbāb-ı reddür
- 4780 Nedür sevmek anı pendin işitmek
Anuñ irşādı ile bed iş itmek
- sözünü tekrarladı.
Bu güzel sözü çokça tekrarlayınca; o
görüntüler yok oldu.
- Karşısında ne huri kaldı ne de gilman; ne
içmek, ne yemek ne de ses ve yer.
- Ses şamata tümüyle dağıldı; o ümidi
gözüne eğri göründü.
- Dalgınlık uykusundan dağınık bir biçimde
uyanınca; başından akıl ve dinçliğinin
gittiğini görür.
- Coşku ve sevinci tümüyle yitirmiş; kendisi
bir çöplük üzerine oturmuş.
- Orada ne huri kalmış ne de melekeler; ne
yiyecek, ne yatak ne de koltuklar.
- Eti ve ekmeği ölü etlerineymiş; onu
şeytanlar ona süslü gösterirmiş.
- Bu şeytanlar, yaramaz işi süsleyince
insana neler yapar, gör.
- Pek çok kişinin sağ ve solundan içine
girerek; insanları yolundan alıkor.
- Onun yaptığı bozgunculuk ve oyundur;
çünkü o budalalık yolunun öğreticisidir.
- Başından beri bizim düşmanımızdır; bizi
ilim ve eylemden uzaklaştıran odur.
- Allah sözünde hem buyurmuştur: **yolunu
şaşırmiş şeytan sizin düşmanınızdır.**
- Onu sevmeyin, onu seven kötüdür;
huzurumdan kovulmanıza nedendir.
- Onu sevmek, onun öğüdünü işitmek, onun
öğrettiğiyle kötü iş yapmak nedir?

³³⁵ Yasin, 36/60

	Hem anı sevmemek hayr işlemekdür Helâl olan ta'âmı dişlemekdür	<i>Hem onu sevmemek iyilik işlemektir; helal olan yiyecekleri dişlemektir.</i>
	Qılıpdur dürlü ni'metler harâma Düşürmişdür niçe dâne'î dâma	<i>Yasaklanmış yiyecekleri düztüp nicelerini tane için tuzağa düşürmüştür.</i>
	Hazer kııl dâne için dâma düşme Belâ nârına cehl ile dutuşma	<i>Sakın tane için tuzağa düşme; bilgisizlikle sıkıntı ateşine tutuşma.</i>
	İşit kim ne buyurdu ol Münezzeh Niçe görsetdi bize kendüye reh	<i>O Arınmış (Allah) ne buyurdu, kendisine ulaşmamız için bize pek çok yol gösterdi, işit.</i>
4685	Anuñ râhına düş kııl dâ'im âhi Ki âhuñ ola taşdıkuñ güvâhi	<i>Sürekli ah edip onun yolunu düşün ki ettiğin ahlar doğruluğuna tanık olsun.</i>
<p>قال الله تعالى يا ايها الناس كلوا في الارض حلالا طيبا الاية <i>Yüce Allah şöyle buyurdu: Ey insanlar! Bütün yeryüzündeki nimetlerimden helal olmak, temiz olmak şartıyla yiyin... (Bakara Suresi, 168.Ayet)</i></p>		
	İşit Türkîce âyet mâ'nîsini Hemîşe durma izle râh-ı dîni	<i>Ayetin Türkçe anlamını işidip durma, din yolunu izle.</i>
	Bize emr ileyüp didi ki iy nâs Helâl eklile idüñ dâ'im iy nâs	<i>Bize buyruk verip dedi ki: 'Ey insanlar, her zaman helalinden yiyiniz'.</i>
	Harâmı koñ ki mürîşdür melâlî Helâl ile idüñ kesb-i kemâlî	<i>Yasakları bırakın ki üzülmesiniz; kazancınızı helal yoldan edinin.</i>
	Dağı düşmeñ şeyâ'tin izlerine Ki düşmendür dutupdur size kîne	<i>Size gizli düşmanlık ile düşmanlık eden şeytanların izine düşmeyin.</i>
4690	Qatı zâhir 'adüvdür yoq hafâsı Mülâzımdur kamu halka cefâsı	<i>Apaçık düşmanınızdır, gizli değildir; eziyeti tüm halkı sarmıştır.</i>
	Cefâsından şığınmayan Hüdâ'ya Düşer her lahza dürlü ibtilâya	<i>Sıkıntısından dolayı Allah'a sığınmayan; her an çeşitli zorluklara düşer.</i>
166b	Çobânıdur şeyâ'tin eşkıyânuñ Hüdâ'dur pâsubâni evliyânuñ	<i>Şeytanlar yol kesicilerin çobanıdır; Allah velilerin bekçisidir.</i>
	بانك ديوان كله بان اشقيا ست بانك سلطان پاسبان اولياست	
	Hüdâyâ pâsubânumuz sen olğıl Derûnumuzda qoma gış ile gıl	<i>Allah'im sen bekçimiz ol; gönlümüzde gizli düşmanlık ve aldatıcılık bırakma.</i>

- 4695 Senüñdür kudret ü kuvvet irâdet
Bizi ihsânuñ ile kıl himâyet
- Zimâm-ı nefsumüz virme eline
Anı gönderme cânumuz iline
- Bizi senden yaña çek iyle ihsân
Cenâbuñ râhını kıl cânâ âsân
- Bize bizden irişmez çâre aşlâ
Meger luğf idesin iy hay u dâñâ
- Bu derde senden irişmezse dermân
Dükenmez tâ ebed bu söz ü hüsrân
- 4700 Bizi luğfuñla iyle Rabbenâ şâd
Ġumüm-ı âhiretten idüp âzâd
- Duâ idüp didim âmîn ilâhî
Ġabûl itseñ n'ola bu gizlü âhı
- Kuvvet, güç ve istek senindir; bizi iyiliğınle koru.*
- Nefsimizin yularını elimize verip onu can ilimize gönderme.*
- Bizi senden yana çekip koru; yücelik yolunu bize kolaylaştır.*
- Ey Diri ve Bilgin, eğer bize iyilik etmezsen; bize bizden kesinlikle çözüm ulaşamaz;*
- Bu derde senden ilaç ulaşmazsa; bu söz ve üzüntü sonsuza kadar tükenmez.*
- Ey Allah'ım, bizi ahiret azabından kurtarıp; iyiliğınle sevindir.*
- Allah'm dua edip amin dedim; bu gizli yalvaşımı ne olur kabul et.*

Mürâcaat-kerden-i Dervîş Be-Şoğbet-i Şeyh ve Naşîhat-kerden-i Şeyh Ūrâ
Şeyh'in Sohbetine Dervîş'in Müracat Etmesi ve O'na Şeyh'in Öğüdü

- Ġayâl ehli degül hâlî halelden
Özin kırtarımaz yolda keselden
- Ġayâl irişmese Ġalîk'dan iy cân
Anı ilkâ ider ħalbuña şeytân
- Müşevveş iyler anuñla derünuñ
Diğer gün olur âhîr hem birünuñ
- 4705 Edeb terk itdürür cür'et getirür
Gönülde kibr ile nağvet bitürür
- 167a Nitekim kıldı ol merd-i hayâlî
Hidâyet şandı gördüğü dâlâlî
- Hidâyet şüretinden anı şeytân
Ġavî idüp işini kıldı hüsrân
- İnandı cehl ile çün kendüzine
- Düş kuranlar eksiklikten uzak olmadıkları için kendilerini yolda uyuşukluktan kurtaramazlar.*
- Ey can, düşler Allah'tan ulaşmazsa; onu kalbine şeytan atar.*
- Onunla gönlünü karmakarışık eder; sonunda görünüşün başka bir biçim alır.*
- Edebini bırakmaya atılganlık getirir; gönülde böbürlenme ve övünme bitirir.*
- Nitekim o düş kuran kişi, gördüğü yanlış doğru sandı.*
- Onu şeytan doğruluk görünümüyle azgın edip işini dağıttı.*
- Çünkü o bilgisizlik edip kendi özüne inanınca; gerçekten gündüzüne karanlık*

- 4710 düştü.
 Karañu düşdi lâ-bud gündüzine
 Göründi çünki ol gizli me'âlî
 Nedendür añladı cürm ü dâlâlî
Çünkü onun gizli anlamı görüldü; yanlış ve kusurunun nedenini anladı.
- 4710 Kendinin ne olduğunu, gizli işin ne olduğunu bilip yaptığı işe pişman oldu.
 Peşimān oldı itdügi işine
 Bilüp kendü nedür gizlü işi ne
 Münācat iyleyüp didi dirigā
 Teraḥḥum kıl baña iy yüce Mevlā
Yalvarıp yakararak 'ey yüce Allah 'ım' diye seslenip beni bağışla, dedi.
- Allah 'ım, suç işledimse beni bağışla; bugün pişmanlık duyarak sana geldim.
 Günāh itdümse yā Rāb kıl 'aṭā sen
 Rücū' itdüm peşimānum bugün ben
 Zelīl ü 'āciz ü merd-i ḥaḳīrem
 Nevāle uma geldüm bir faḳīrem
Alçak, güçsüz aşağı bir kişiyim; bağışlanmayı ümit eden bir yoksulum.
- Beni yüce kapından geri çevirme; bağışlayıcılığın ümitsiz etme.
 Beni red itme bāb-ı 'işmetüñden
 Daḥı nevmīd kılma raḥmetüñden
 4715 Ben kulunun her an işi yanlışlıktır; Allah 'ım senin işinse bağışlamaktır.
 Ḥaṭādur bendenüñ kārı hemīşe
 Ḥüdāvendā a'ṭādur saña pīşe
 Bu āh u zār ile irdi Cüneyd'e
 Ki geçmiş ḥālın aña bir bir eyde
Bu inleyiş ve ağlamayla, geçmişteki durumunu anlatmak için Cüneyd'e vardı.
- Başından geçenlerin hepsini anlattıktan sonra Şeyh ona dedi: 'Ey büyük suç işleyen, Sen daha çiğsin, pişmemişsin; incisin ama delikli inci değilsin.
 Kaçan kim seyrini kıldı ḥikāyet
 Didı şeyḥ aña iy ehl-i cināyet
 Daḥı sen ḥam iseñ puḥte degülsin
 Egerçi incüsün süfte degülsin
Böbürlenme ve başkan olma sana uygun değil; sana yalnızlık, sohbet ve sakınma gerekir.
- 4720 Alçak gönüllülüğü seç, benliği bırak, alçak gönüllülüğü gönlüne öncü ve özellik edin.
 Mezellet ihtiyār it benliği қо
 Tevāzu' kıl özüñe pīşe vü ḥū
 167b Senin durumun neye benzer; öğüdümü dinleyip o doğrultuda iş yap.
 Senüñ ḥālüñ neye beñzer işitgil
 İşidüp pend ü meyle bir iş itgil
Kanadı bitmedik kuşlar anadan ayrıldıkları anda;
 Kañadı bitmedik kuşlar yuvadan
 Düşüp ayrıldığı demde anadan

- Çetikler anı yırtarlar hemānā
İderler üstine hem niçe ğavġā
- Çanaduñ bitmeyince pes yuvadan
Uçup ayrılmaġıl zinhār anadan
- 4725 Olan pindār ile ğurre özine
Bilür hālın gele çün kendüzine
- Peşīmān olmaz ise kārına ol
Bulumaz ʿişmet-i şeyhe daġı yol
- Düşer efkār-ı fāsıdle yabāna
Şataşur niçe niçe imtiḥāna
- Velī cürmin bilüp ʿözr iylese ol
Virürler ḥadīs-i şeyhe aña yol
- Gönülden līk şeyh iderse merdūd
Daġı aña açılmaz bāb-ı maḫşūd
- 4730 Derūnına düşer efkār-ı nā-ḥoş
Bulur kendü özine yār-ı nā-ḥoş
- Yaşımaz cān-ı şeyhūñ şoḥbetine
Velī bilmez nedendür ʿilleti ne
- Düşer günden güne andan ıraġa
Dutulur niçe nefsanī duzaġa
- Diler şeyhin göre ammā varıamaz
Teʿerrüf ider aña yalvarıamaz
- 4735 Anı gördükce gönlinün ḥicābı
Şalar vechine bir gizlü niḳābı
- Ḥacāletden olur bī-ġāne āḫer
İrādetden kaçır yābāna āḫer
- 168a Ekīlün hālını düşer müdāmī
Ne derviş olur ol ne merd-i ʿāmī
- Bunuñ gibi Gelibolu'da iy cān
Arasañ bir nice bulursın el-ān
- Kediler hemen onu parçalarlar; onu paylaşmak için kavga ederler.*
- Yuvada kanadın bitmeden, sakın uçup da anadan ayrılma.*
- Sanılar ile gönlünü aydınlatıp dolduran; kendi özüne hangi durumların geleceğini bilir.*
- O yaptığına pişman olmazsa; şeyhin bağışlamasına bile yol bulamaz.*
- Bozgunculuk düşüncesiyle yalnız kalıp pek çok sınavla karşılaşır.*
- Ancak suçunu bilip özür dilerse; şeyhin sözünde ona da yer verirler.*
- Şeyh eğer onu gönülden atarsa; artık ona amacının kapısı açılmaz.*
- Gönlüne kötü düşünceler düşer; kendi özüne kötü sevgili bulur.*
- Canı şeyhin sohbetine yakışmaz; ancak bunun nedenini ve hastalığının nedenini bilemez.*
- Günden güne ondan uzaklaşıp pek çok nefsanî tuzaklara düşer.*
- Şeyhi görmek ister ancak varamaz; ona tanışlık verir ama yalvaramaz.*
- Onu gördükçe gönlünün perdesi; yüzüne gizli bir örtü salar.*
- Sonunda utancından ötürü kayıtsız kalır; isteklerden başka yöne kaçır.*
- Sürekli çok yiyenin haline düşer, ne derviş ne de cahil kişi olur.*
- Şimdi arasan Gelibolu'da bunun gibi çok bulursun.*

- Olupdur her biri zann ile maḥcūb
Görinmişdür ḥicābı kendü bir ḥūb
- Her biri sanı ile utanca düşüp kendilerine
utançları güzel görünmüştür.
- 4740 Kānı dervīş kani merd-i tālib
Ki rāhın urmıya anuñ meṭālib
- İsteklerin yolunu şaşırtmadığı, derviş ve
istekli nerede?
- İrādet rāhı müşkildür be-ğāyet
Gidilmez irmese Ḥaḳ’ dan ḥidāyet
- Gönüldeki istek yolu çok zordur; Allah’tan
kapı açılmasa gidilemez.
- Anuñ kim reh-nümāsı evlīyādur
Bu yolda ḥāşılı ıṣṣık-ı Ḥüdā’dur
- Kimin ki yol göstericisi veliler olursa; o
yoldaki kazancı Allah aşkı olur.
- İren ıṣṣıka iriṣdi Ḥaḳḳ’a bī-şek
Degülseñ yol eri bārī dilüñ çek
- Aşka ulaşan kuşkusuz Allah’a ulaştı; yol eri
değilsen hiç olmazsa dilini tut..
- Vaḥīş āvāzuñı kes ötme çün zāğ
Dürtüş kim ḥāşıl ola çeşm-i mā zāğ³³⁶
- Yaban sesini kes, karga gibi ötme; çalış ki
Muhammed’in gözü şaşmadıdaki göz
ortaya çıksın.
- 4745 İlāhī sen ʿināyet iyle bize
Ki nefsumüz bed işden cümle bize
- Allah’ım nefsimizi kötülüklerden
korumamız için sen bize yardım et.

İstıḡfār Kerden-i Dervīş Pīş-i Cüneyd Kuddīse Sırruh

Cüneyd’in - Sırrı Kutsansın - Huzurunda Derviş’in Tevbe Etmesi

- İşitdi pend-i şeyḫi çünki dervīş
İdindi kendüye ol ḥālını kīş
- Derviş şeyhin öğüdünü işitince; o
durumunu kendine sorumluluk edindi.
- Yeñiden diz çöküp kıldı ʿināyet
Ki hergiz itmeye ol terk-i şoḥbet
- Yeniden diz çöküp hiçbir zaman sohbeti
bırakmama adına,yardım istedi.
- Sürüp zann ile pindarı gönülden
Ferāgat iyledi külli şuguldan
- Sanı ile kuşkuyu gönülden attı; tüm
uğraşmalardan uzaklaştı.
- Ġanīmet bildi şeyḫüñ şoḥbetini
Değişdi miḥnete her ʿizzetini
- Şeyhin sohbetini yararlı bulup her türlü
saygınlığı eziyete değışti.
- 4750 Anuñ reddini bildi ʿayn-ı ḳurbet
Anuñ zecrini bildi ʿayn-ı ʿizzet
- Yakından görüp onu bırakmayı bildi;
yüceliği görüp onun zorluğunu bildi.
- 168b Naḳar kim şeyḫ ider bir dem mürīde
Sebebdür ol kemālāt-ı mezīde
- Bir an şeyh mürīde bakarsa; o iyiliklerin
artmasına neden olur.

³³⁶ Necm, 53 / 16-18

- Niçe gün hâlvet ile bulmaz anı
Ki şöhetde bulur iy merd-i fânî
- İder şâfî derûnî şöhet-i şeyh
Açar dürlü kümünü şöhet-i şeyh
- Şafâ ehline olursañ muşâhib
Küdûret virmeye saña şevây[?]ib
- 4755 Şafâ bitmez meger şâfî gönülden
Küdûret nitekim câfî gönülden
- Şafâ bulan olur ehli taşavvuf
Degüldür şüfîlik ucb u ta'annuf
- Taşavvuf gönli şâfî iylemekdür
Derûnuñ aħde vâfî iylemekdür
- Taşavvuf ehlinüñ olmaz gümânı
Taşavvuf ehlinüñ pekdür kemânı
- Taşavvuf rāhıdur Hakk' a varanuñ
Taşavvuf haddidür her mâverānuñ
- 4760 Taşavvuf ehli şâfî dil olurlar
Taşavvuf ehli kendüden olurlar
- Taşavvuf hayr u şerri añlamağdur
Taşavvuf doğru şanu sañlamağdur
- Taşavvuf didiler ehli olanlar
Arayup anı kendüde bulanlar
- Odur kim qalmaya senden nişāne
Seni yoğ bilsin andan miyāne
- Taşavvuf itmedür terk-i tekellüf
Taşavvuf dimemekdür kimseye üf
- 4765 Taşavvuf didiler küllî edebdür
Edeb dürlü kemālāta sebeddür
- 169a Edebsiz kimsenüñ olmaz uşûli
Edebsiz olanuñ yoğdur huşûli
- Ey yok olacak kişi, bir kişi sohbette bulunduğunu günlerce yalnız kalsa bulamaz.*
- Şeyhin sohbeti, gönlünü arındırıp çeşitli gizlilikleri açar.*
- Temiz kişilerle dost olursan; kuşkular sana üzüntü veremez.*
- Arınmış gönülden sevinç; bulanık gönüldense üzüntü eksik olmaz.*
- Gönül sevincini bulan, tasavvufçu olur; sofuluk kendini beğenmişlik ve azarlama değildir.*
- Tasavvuf gönü arındırmaktır; verilen sözü yerine getirmektir.*
- Tasavvufçuların kuşkusu olmaz; tasavvufçuların yayı sağlam olur.*
- Tasavvuf, Allah'a varmanın yoludur; tasavvuf, her ötenin sınırındır.*
- Tasavvufçular, temiz gönüllü olurlar; tasavvufçular, kendi benliklerini yok ederler.*
- Tasavvuf, iyiyi ve kötüyü anlamaktır; tasavvuf, doğru sanıyı anlamaktır.*
- Tasavvufçu olanlar, onu arayıp kendinde bulanlar dediler:*
- Senden belirtisi kalmayan şey; seni onun içinde yok bilsin.*
- Tasavvuf, gösterişi bırakmaktır; tasavvuf, kimseye öf bile dememektir.*
- Tasavvuf sonsuz terbiyedir, dediler; terbiye ise çeşitli olgunluklara nedendir.*
- Terbiyesiz kişinin yolu olmaz; terbiyesiz kişinin yararlı ürünü olmaz.*

	Taşavvuf kesb-i vaḥdetdür didiler Taşavvuf nefy-i keşretdür didiler	<i>Tavassuf birliğe çabalamaktır, dediler; tasavvuf çokluğu yok etmektir, dediler.</i>
	Taşavvuf nuḥk-ı Ḥaḫdur her erende Ara gör irdüñ ise var mı sende	<i>Tasavvuf her erende Allah sözüdür; erdin ise ara gör, sende var mı?</i>
	Taşavvuf kendüñi yoğ iylemeñdür Ne söylersenñ Ḥüdā'dan söylemeñdür	<i>Tasavvuf, kendini yok edip söylediğın her şeyi Allah'tan söylemektir.</i>
4770	Taşavvuf gizlü sırdur ehl-i Ḥaḫḫ'da Oḫunmaz bu taşavvuf her varakda	<i>Tasavvuf, Allah'ı araştıranlara gizli sırdır; bu tasavvuf her yaprakta okunmaz.</i>
	Taşavvuf bilen olur merd-i muḫbil Biñi birdür taşavvuf ehlinüñ bil	<i>Tasavvuf bilen mutlu kişi olur; tasavvufçunun bini birdir, bil.</i>
	Taşavvuf sözleri sıgımaz zebāna Taşavvuf gizlidir gelmez 'ayāna	<i>Tasavvuf sözleri dile sıgımaz; tasavvuf gizlidir; açıkça belli olmaz.</i>
	Taşavvuf ḫālībi ḫanı ki anı İşidip cūş ide 'ıışık ile cānı	<i>Hani o tasavvufa istekli olan ki canını aşk ile çoşturabilsin.</i>
	Ne diyem añlaya maḫcüb olanlar Ṭabī'at taḫtına girtüp ölenler	<i>Nasıl söyleyeyim ki perdelenmiş olanlar, dünya sevgisiyle ölenler anlasın.</i>
	Ḫanı bir ḫāleb ola hoş mezākı Ki şerḫ idem añna bu iştiyākı	<i>Bu özlemi ona açıklamam için güzel damağı ile tatlanmak isteyen hani!</i>
	Ḫanı bir göñlini Raḫmān'a virmiş Ḫanı bir cānını cānāna virmiş	<i>Hani gönlünü Esirgeyen'e vermiş olan; hani canını sevdiğine veren!</i>
	Ḫanı terk iyleyen 'örf ü te'errüf Ḫanı bir 'ıışık ile bulmuş te'ellüf	<i>Hani alışkanlıklarını bırakıp aşk ile bağdaşlık bulanlar!</i>
	Ḫanı 'aşıık ḫanı ḫālīb ḫanı dost Ḫanı bilen nedür mağz u nedür post	<i>Hani aşk, hani istekli, hani dost; öz nedir? post nedir? Hani bunları bilen!</i>
	Diriğā vü diriğā vü diriğā Bulunmaz oldu kimse Ḥaḫḫ'ı cüyā	<i>Yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun ki Allah'ı arayan kimse bulunmaz oldu.</i>
4780	Ḫamusın aldı şīm ü zer ḫuyusu Riyāset muḫtezāsı cāh umusu	<i>Tümünü altın ve gümüş sevgisi aldı; makam ümidi ve başkanlık sevgisi aldı.</i>
169b	Ferāgat yoḫ hevā ile hevesden	<i>İsteklerden ve heveslerden uzaklaşma yok; kötü sinekler gibi leşe konarlar.</i>

Üşerler cîfeye bedter megesden

Birinüñ cān-ı hūlķūmında gerdān
Yirine ʔālib olur biri ol an

Birinin canı boğazına çıksa; biri o an yerine istekli olur.

Ḳanı ʕilm ü ʕamel Ḳanı Ḳanāʕat
Ḳanı taḲvā Ḳanı zūhd ü şıyānet

Hani ilim, eylem ve yetinmişlik; hani dini yaşayan, dünyaya önem vermeyen ve korunan!

Bu şeşden şeş cihet maʕmūr idenler
Benüm ne didüğümi bilir anlar

Bu altıdan, altısını da yerine getirenler; benim ne dediğimi anlarlar.

Der Beyān-ı Evsāf-ı Meşāyih ve Naşihat-ı Ṭālibān
Şeyhlerin Özelliklerinin Açıklaması ve Öğrencilere Öğüt

4785 Gel iy sālīk olan rāh-ı yaḲīne
Gel iy ʔālib olan fetḥ-i mübāne

Ey sağlam yolun yolcusu olan; ey iyiyi kötüden ayırıp açmaya istekli, gel.

Gel iy āşīk olan dīdār-ı ḤaḲḲ'a
Gel iy rāḡīb olan esrār-ı ḤaḲḲ'a

Ey Allah'ın yüzüne aşık olan; ey Allah'ın sırlarına istekli olan, gel.

Gel iy cūyā olan nūr-ı Ḥūdā'yı
Gel iy derde ʔaleb kılan devāyı

Ey Allah'ın nurunu araştıran; ey derdine ilaç isteyen, gel.

Ṭaleb kııl kendüñe bir mürşīd-i rād
ṬarīḲında ola dānā vü üstād

Kendine, yolunda bilgili ve becerikli olan değerli bir yol gösterici iste.

Cehilden şübheden ola müberrā
Ṭamaʕdan kīneden ola müberrā

Bilgisizlikten, kuşkudan; aç gözlülükten, gizli düşmanlıktan, arınmış olsun.

4790 Açılmış ola aña bāb-ı ʕirfān
Virilmiş ola ḤaḲḲ'dan faḲl u bürhān

Anlayış kapısı ona açılmış olsun; kendisine Allah'tan bağış ve delil verilmiş olsun.

Sözinde luṭf-ı ḤaḲḲ'dan ola teşīr
İde her bāṭılı ḤaḲḲ ile taḡyīr

Sözünde Allah'ın vergisi etken olsun; her yanlışını doğruyla düzeltici olsun.

Ne kibri ola anuñ ne riyāsı
Ḥūdā'dan ola dāim kibriyāsı

Ne kendini beğenmişliği ne de gösterişi olsun; büyüklüğü sürekli Allah'tan olsun.

Niçe kez boşaluban dolmuş ola
Niçe kez dirilüben ölmüş ola

Pek çok kez boşalıp dolmuş; dirilip ölmüş olsun.

Aña kııl kendüñi cān ile teslīm
Anuñla iyile noksānuñi tetmīm

Kendini ona canıyla teslim edip eksiklerini onunla tamamla.

- 170a 4795 Cenāb-ı Hakk'a anı reh-nümā bil
Anuñ elṭāfımı faẓl-ı Hüdā bil
- Allah'ın yüceliği'ne ulaşmada onu yol gösterici bil; onun sözlerini Allah vergisi bil.
- Ḳulağ ur dāima anuñ sözine
Edeb şaḳla gözün dikme yüzine
- Onun sözüne sürekli kulak ver; terbiyeli ol, gözünü yüzüne dikme.
- Yügür cān ile anuñ hıdmetine
Ḥalel virme maḳām-ı hürmetine
- Can ile onun hizmetine koş; saygın makamına zarar verme.
- İren aña irer bī-şek Hüdā'ya
Girür doğru ṭarīḳ-i Muşṭafā'ya
- Ona ulaşan, kuşkusuz Allah'a ulaşır; Mustafa'nın yoluna doğru gider.
- Anuñ ahlāḳı hülḳ-ı enbiyādur
Anuñ enfāsı ʿuşşāḳa hüdādur
- Onun ahlakı peygamberlerin ahlakıdır; onun duası, aşıklara doğru yolu gösterir.
- 4800 Olur ḳavmīnūñ arasında ol merd
Nebī ümmet arasında gibi ferd
- O kişi o topluluk arasında olursa; peygamberin ümmet arasında olması gibi olur.
- Yüzün görmek anuñ cāna şafādur
Sözümün şāhidi bil Muşṭafā'dur
- Onun yüzünü görmek cana sevinç verir; sözümün tanığı bil ki Mustafa'dır.
- قال النبي عليه السلام الشيخ في قومه كالنبي في امته
*Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: Bir topluluğun içinde olan yaşlı kişi, ümmeti içindeki Peygamber gibidir.*³³⁷
- Elā iy ṭālibān-ı mülk-i maʿnī
Elā iy sālīkān-ı silk-i maʿnī
- Ey mana mülkünün isteklisi, ey mana yolunun yolcusu,
- Elā iy reh-revān-ı rāh-ı maḳşūd
Elā iy ḳāşīdān-ı sırr-ı meḳḳūd
- Ey amaçladığı yolda yürüten, ey bilinmeyen sırların habercisi,
- Yaḳīn ʿilmine idenler aḳını
Umanlar görmeye ʿayne'l-yaḳīn³³⁸
- Kesin bilgiye akın edenler, bilgiyi gözüyle kesin görmeyi umanlar,
- 4805 İdenler Hakk ile beyʿ u şirāyı
İvenler görmeye ol hoş sarāyı
- Allah ile alın satım yapanlar; o güzel konağı görmek için acele edenler,
- Bilūñ kim evliyādur ḳaḳḳa rehber
Saʿīd olur olan bunlara hem-ser
- Biliniz ki Allah yolunu gösterenler velilerdir; bunlarla arkadaş olan mutlu olur.
- Saʿādet diler iseñ ʿādeti ḳo
Muḳabbet ḳıl bu ḳavme cürʿeti ḳo
- Mutluluk istersen alışkanlıkları bırak; direnmeyi bırak bu topluluğu sev.

³³⁷ Uydurma rivayet. Bkz. El- Acluni, a.g.e., C.II, s.22 (H.Nu: 1576)

³³⁸ Tekastir, 102/7

- Ki bunlar halk-ı Haqq'a reh-nümādur
Görünmez herkese bunlar hümādur
- 170b Hümām olur görenler bu hümā[y]ı
N'iderler 'arzı bulanlar semā[y]ı
- 4810 Kılavuzdur semā rāhında bunlar
Hüdā'ya bunlaruñla açılır der
- Kılavuzsuz olan rāha müsāfir
İki günlük yolu yüz yılda alır
- هر که در ره بی قلا ووزیرود
هر دوروزه راه صد ساله شود
- Kılavuzsuz gidilmez bu tārīka
Giderseñ bu yola uy bu tārīka
- Uyan bunlara Haqq'a uydı muṭlaḳ
Ki bunlardan görünür sālīke haḳ
- 4815 İrişmezse velīkin faẓl-ı Yezdān
Görünmez evliyā bu ḳavme inan
- Ki gayret ḳubbesinde Ḥayy u Bārī
Virtüpdür bunlara hoş istitārı
- Aña kim virmeye Haḳ çeşm-i bīnā
Degüldür bunları bīnā vü dānā
- Bulunmaz bunlaruñ vaşfına ḡāyet
Nitekim mevc-i deryāya nihāyet
- Dükenmez iy Münirī bu teressül
Ne ḳılır görelüm hüdühde bülbül
- Çünkü bunlar Allah'ın kullarına yol gösterirler; herkese görünmeyen hüma kuşudurlar.*
- Bu hümayı görenler istekli olurlar; gökleri bulanlar yeri ne yaparlar.*
- Bunlar yükselme yolunda yol göstericidirler; Allah'a bunlarla kapı açılır.*
- Öncüsüz yola çıkanlar; iki günlük yolu yüz yılda alırlar.*
- Öncüsüz bu yola gidilmez; bu yola gidersen bu yol topluluğuna uy.*
- Bunlara uyan gerçekte Allah'a uymuştur; çünkü yola girenlere gerçek bunlarla görünür.*
- Ancak, Allah'ın bağıışı ulaşmazsa; bu topluluğa veliler görünmez, inan.*
- Çünkü yüce makamda Diri ve Yaratıcı (Allah), bunlara güzel gizlilikler vermiştir.*
- Allah, gören gözü vermezse; bunları görmek ve bilgilenmek olanaksız olur.*
- Denizin dalgalarına son olmadığı gibi bunların özelliklerine de son yoktur.*
- Ey Müniri, bu uzun anlatış bitmez; bakalım, Hüdüh ile Bülbül ne yaparlar.*

Cevāb Dāden-i Hüdüh 'i Āşık-ı Murḡān-rā Pīş-i Süleymān (ca. s)

Hüdüh'ün Süleyman'ın - O'na Selam Olsun - Huzurunda Kuşların Aşığı'na Cevap Vermesi

- 4820 Ḳaçan kim bülbül-i şūrīde-ḡüftār
Zebānın açup itdi keşf-i esrār
- Yüzine urdı 'aybın ḳuşlaruñ heb
Didi her birinüñ kārın müretteb
- Ne zaman ki aşık sözlü bülbül dilini açıp sırları ortaya koydu.*
- Kuşların ayıbını yüzlerine vurdu; her birinin yaptığını düzenli bir biçimde*

- Süleymānuñ huzūrında yek-ā-yek
Mufaşşal söyledi bisyār u endek
- 171a Fesāhat esbini hüdhüd miyāne
Sürüp hoş aldı hūş-ı āşıkāne
- Belāgāt dürcinüñ mührini açdı
Maʿārif cevherin meydāna saçdı
- 4825 Yüzini bülbüle dutdı didi hümāy
Nedür bu itdügüñ ziyād-ı bī-cāy
- Ḳanı var ise ıışkuñ meşreb-i şāf
Ve ger hod ʿāḳıl iseñ ḳanı inşāf
- Nedendür böyle olursın perişān
Bu murgāna nedür bu zulm ü bühtān
- Ḳo cehli iy viren dīnini bāde
Ki cehl olur sebab zulm u fesāde
- Anuñ kim cehli var tuğyānı vardur
Anuñ kim ʿilmi var izʿānı vardur
- 4830 Anuñ kim zühdi var vicdānı vardur
Anuñ kim vecdi var fıḳdānı vardur
- Anuñ kim derdi var dermānı vardur
Anuñ kim ıışkı var cānānı vardur
- İrüp cānāna terk iyle hūrüşı
Olup puhte ḳo çölmek gibi cūşı
- Yaraşmaz ʿāşıḳa kizb ü hırāfāt
Olur miskīn iden terk-i izāfāt
- Gerekdür ʿāşık olan kim ide nāz
Söze her per ile urmaya pervāz
- 4835 Ki dilber ıışkı bir genc-i revāndur
Gönül gencīnesinde hoş nihāndur
- Anı ʿāşık ider mi kimseye fāş
- söyledi.
Süleyman'ın huzurunda teke tek az yada çok ayrıntılı olarak söyledi.
- Hüdhüd güzel ve anlaşılır söz atımı ortaya sürüp aşıklara yakışır güzellikte güzel söyledi.
- Süslü söz incisinin mührünü açıp bilgi cevherini ortaya saçtı.
- Yüzünü bülbüle tutup dedi: 'Ey uğurlu kuş, yeri yurdu olmayan, bu yaptığın nedir?
- Temiz yaratılışlı aşkın varsa, nerede? Akıllıysan esirgemen nerede?
- Neden böyle perişan olursun? Bu kuşa bu zulüm ve suçlaman nedir?
- Ey dinini şaraba veren, bilgisizliği bırak; çünkü bilgisizlik zulüm ve bozgunculuğa neden olur.
- Kim ki bilgisiz olursa, taşkınlık eder; kimin de bilgisi olursa, anlayışı olur.
- İbadete önem verenin coşkusu; coşkusu olanın da yokluğu vardır.
- Derdi olının ilacı; aşkı olanın sevgilisi vardır.
- Sevgiliye varıp güürültüyü bırak; pişkin ol, çömlük gibi kaynamayı bırak.
- Aşığa yalancılık ve yakıcılık yakışmaz; dünya ile ilgisini kesen yoksul olur.
- Aşık olanın naz etmesi gerekir; söze her kanatla uçuş vurmaz.
- Çünkü güzele olan aşk akan bir hazinesidir; gönül hazinesinde en güzel gizemdir.
- Onu aşık kimseye açıklar mı; aşkın sırrını sıradan kişiler duyar mı?

- Duyar mı ʿāşıkūñ sırrın her evbāş
- Nihān it ʿışkı eger ʿāşık iseñ
Belāya şābir ol ger şādık iseñ
- 171b Ki şabr ile irülür her murāda
Şabūr olmasa irmez er murāda
- Olan şābir belā-yı ʿışka her gāh
Kurur āher murād iline hārgāh
- 4840 Görür maṭlūbı yüzün bī-nihāne
Zemānında olur merd-i yegāne
- Gel imdi ʿışk ile kıl söz ü sāzın
Şaḫın nādāna açma gizli rāzi
- Ki keşf-i rāz iden olur peşīmān
Dimez nādāna sırrın ehl-i ʿirfān
- Ne bilsün har cevāhir kıymetini
Ki otlağa dutupdur himmetini
- Cihān otlağa beñzer nefis için har
İder mi anı koyup ʿışkı ezber
- 4845 ʿAlef divānesidür bu har-ı leng
Ne bilsün neydügin ol dilber-i şeng
- Qo söz bāzārını sūz iyle hāşıl
Ki sözle kimse olmaz Hāḫḫ'a vāşıl
- Hikāyet köhne oldı çok dimekden
Yorulmaz ehl-i şūret söylemekden
- Didügin kūhe nisbetgehdür ancak
N'ider kehdānı olan şaḫna mülḫaḫ
- Gerekdür söz ola gül gibi kat kat
Dimekte ol sözi zabṭ ola evḫāt
- 4850 Yirinde söyleyincek söz yaraşır
Dimez ol kim yirinde eñse kaşır
- Eğer aşık isen aşkını gizle; eğer verdiğin sözde duracaksan, sıkıntılara sabret.*
- Çünkü sabırla her isteğe ulaşılır; sabır olmazsa er isteğine varamaz.*
- Aşk sıkıntısına her an sabreden; sonunda çadırını istek iline kurar.*
- Sevgilinin yüzünü sürekli görür; zamanında eşsiz kişi olur.*
- Gel şimdi, söz ve sazın aşk ile olsun; sakın bilgisizlere gizli gizemlerini açma.*
- Çünkü gizliliklerini açığa vuran peşman olur; anlayışlılar, bilgisizlere sırlarını söylemez.*
- Himmetini otlağa tutmuş olan eşek, cevherlerin değerini nereden bilecek.*
- Nefis eşeğe, dünya otlağa benzer; otlağı koyup aşkı ezber eder mi?*
- Bu topal eşek yeme delisidir; o sevinç veren güzelin ne olduğunu nereden bilsin.*
- Söz satmayı bırak, ateşlenmeyi ortaya çıkar; çünkü sözle kimse Allah'a ulaşamaz.*
- Çok söylenen hikaye eskir ama gösterişi sevenler onu söylemekten yorulmaz.*
- Söylediklerin ovaya göre dağa benzer; ovayı eline geçirmiş olan dağı ne yapısın.*
- Söz gül gibi kat kat olmalıdır; o söylenen söz tüm zamanları kapsamalıdır.*
- Yirinde söylenen söz yakışık olur; kim sözü yirinde söylemezse ense kaşır.*

- Rumūz-ı ʿışkı her yirde diyenler
Cezā-yı keşf-i sır için virür ser
- Sen iy bülbül hikāyet düzdüñ ʿışkı
Ögersin görmeden şehr-i Dımışkı
- 172a İşitmek görmeye olmaz bürāder
İş itmek her ikisinden de bihter
- Bulunur bu arada fark-ı bî-ḥad
Ki ḫālib olana maṭlūb açar ḥad
- 4855 Ṭaleb olmasa maṭlūba irilmez
Ḳaḳılmasa ḳapu dāre girilmez
- Ḳapu ḳaḳ *men ʿaref*³³⁹ sırrını añla
Ṭalebnā de vecednā ye dime lā
- Ve lecede lec iden açar bu bābı
Tekāsül iden içmez bu şarābı
- Degüldür bu velīkin lecc-i sūrī
Ki vire cehl ile cāna fütürı
- Ṭalebdür Ḥaḳḳ'ı bu cān u gönülden
Aramaḳdur anı dürlü sübülden
- 4860 Gel imdi uşda menşür oldı dāver
Getür var ise ḫüccet iy bürāder
- Ki ḫüccetsiz sözüñ yok iʿtibārı
Gidermez biniş-i cāndan ḡubārı
- ḡubār açılmayınca yol görünmez
Göz olmayınca sağ ve şol görünmez
- Didilerse saña iy bülbül ʿaşıḳ
Gerek ḫālūñ ola ʿışḳa yaraşıḳ
- Ki ʿışḳı şanma ola pür ḳuru lāf
Ne bilsün cevheri illā ki şarrāf
- 4865 Benüm çoḳdur sentüñle kār-ı zārım
- Aşkın gizemlerini her yerde söyleyenler;
sırrı açığa vurmanın cezasını başıyla öder.*
- Sen ey bülbül, aşkı hikaye edip Şam ilini
görmeden öğersin.*
- Ey kardeş, işitmek görmekle bir olmaz; iş
yapmak ise her ikisinden de üstündür.*
- Bunlar arasında sonsuz ayırım bulunur;
çünkü istekli olana istediği yanak açar.*
- İstek olmazsa istenilene ulaşılmaz; kapı
çalınmazsa o yere girilemez.*
- Kapı çalıp kendini bilen (Rabbini bilir)
sırrını anla; istedik, aradık ve bulduk de.*
- Ve vurmayı sürdüren bu kapıyı açar;
tembellik eden bu şarabı içemez.*
- Ancak bu gösteriş vuruşu değil ki cana
bilgisizlikle usanma versin.*
- Bu, Alah'ı candan ve gönülden istemektir;
onu çeşitli yollarla aramaktır.*
- Gel şimdi, çünkü hükümdar herkese
duyurdu; ey kardeş, delilin varsa getir.*
- Çünkü delilsiz sözün değeri olmadığı için
can gözünden tozu gideremez.*
- Toz açılmayınca yol görünmez; göz
olmayınca sağ ve sol görünmez.*
- Ey aşık bülbül, sana dilerse, durumun aşka
uygun olur.*
- Aşk kuru bir söz sanma; sarraf olmayan
cevheri ne bilsin.*
- Benim seninle inleme işim çoktur; yeni*

³³⁹ Acluni, A.g.e., 2/262

- Açılmış göremezsın nev-bahārım *baharımı açılmış göremezsın.*
- Dağı feth iyledüñ ıalbüñ künüzın
Çağan añlayasın ııřkuñ rumüzın *Kalbin hazinelerini açtıktan sonra aşkın gizemini ne zaman anlayacaksın?*
- Eger her nüktede açsam zübānı
İderdim lāl murğ-ı būsitanı *Eğer her ince mana için dilimi açsaydım; bahçedeki kuşları sustururdum.*
- 172b Nihāndan görsedürdüm çok mecālī
Ki nuşka kimsenüñ ıalmaz mecālī *Gizli olan pek çok aynayı gösterdiğimde; kimsenin konuşmaya gücü kalmaz.*
- Şuvālum evvelā tefrīd olısar
Dağı İmān u vehm tevhīd olısar *Sorum, ilk önce kendini Allah'a adamak; ikincisi, iman, korku ve birlik olacak.*
- 4870 Pes andan zāt-ı Bārī'den içem rāz
Şıfātında idem āhirde pervāz *Sonra Yaratan'ın elinden gizem içip sonunda özelliklerinde uçayım.*
- Viren bu beş suvālime cevābı
Bulur bī-şek țarīķ-i müstetābı *Bu beş soruma yanıt veren; kuşkusuz güzel yolu bulur.*
- Eger bildünse bu pencün rumüzın
Elüñle açduñ ıırfānuñ künüzın *Eğer bu beş şeyin gizemini bildinse; anlayış hazinesini elinle açtın.*
- Zehī-ıattār hoş-güftār olasın
ıÖmür sürmekde ber-hürdār olasın *Güzel kokulu, güzel sözlü olasın; ömür boyu sevinçli olasın.*

Der Beyān-ı ııřķ u ıĀřıkı Aşk ve Aşıklık Hakkında

- Gel iy daıvā-yı ııřķ iden hemīşe
Degüldür añlağıl bu ııřķ pīşe *Gel ey sürekli aşk davasında olan; bu aşk alışkanlık değildir, anla.*
- 4875 Bu faız-ı Hāķ'dur insāna virilür
Bunuñla mürde-dil olan dirilür *Bu insana Allah'ın bir bağışdır; ölü gönüller bununla dirilir.*
- ıAzīz olan bunuñla buldı ikrām
Buuñla emr-i Hāķķ'a nefis olur rām *Yüce olan bununla saygınlık buldu; nefis bununla Allah'ın buyruğına girer.*
- Açılır bunuñ ile ğaym-ı evhām
Olur hāşıl bunuñla keşf ü evhām *Kuruntu bulutları bununla açılır; buluşlar ve kuşklar bununla ortaya çıkar.*
- Burāķ-ı maınevīdür ādeme ııřķ
Kişiyi irgürür bir hoş-deme ııřķ *Aşk, insana manevi bir binektir; kişiyi güzel arkadaşlara ulaştırır.*

- Seni senden cüdā ider iricek
 omaz gönölüne abre yol giricek
- 4880 Yoğ ider varuğı varlık bağışlar
 Zen iken sağa hoş erlik bağışlar
- Seni server ider dil alemine
 Bilürsin dil ne imiş alemi ne
- 173a Gider gönölden ol dem ann u pindār
 Gözinden dūr olur estār-ı esrār
- Görünür sırr-ı sübhānī be-her-cā
 Ounur ders-i raħmānī be-her-cā
- Gönöl deryā olur vüs'atde iy cān
 Temevvüc ider anda mevc-i irfān
- 4885 Olursın bilmedügin ilme vāřıl
 Dağı bilmezlik olmaz sağa ĥāy[]ıl
- açan bu ĥikmeti sen de bulasın
 Hemāndem mü'min-i kāmil olasın
- Ne imiş añlayasın millet-i ış
 Neden nāřı olurmuş ĥikmet-i ış
- Cüdādur millet-i ışuğ milelden
 Müberrādur ĥayālāt u ilelden
- Bulunmaz āřıuđ gönölünde illet
 Ĥüdādur mezħeb ile ağa millet
- 4890 ملت عشق از همملت جدا ست
 عاشقان را مذهب ملت خدا ست
- Çü āřı olana millet ĥüdādur
 Ĥüdā'dan ışı olmayan cüdādur
- Ĥüdā'ya iremez ış olmasa kes
 Kes olur ış-ı Ĥa'a irse nākes
- Gider nākesligi olur Ĥüdā-bīn
 urulur gönöli içre tāze āyīn
- Kabalık seni senden uzaklaştırıp gönölüne
 girecek yol bırakmaz.*
- Varını yok edip varlık bağışlar; kadınken
 sana güzel erkeklik bağışlar.*
- Seni gönöl dünyasına başkan eder; böylece
 gönöl ve gönöl dünyası neymiş anlarsın.*
- O an gönölden kuşku ve böbürlenme gider;
 sırların örtüsü gözünden uzaklaşır.*
- Allah'ın sırları her yandan görünür;
 Esirgeyen'in dersi her yandan okunur.*
- Ey can, gönöl bollukta deniz gibi olur; o
 anda anlayış dalgası dalgalanır.*
- Bilmediğin bilgilere ulaşırsın; böylece
 bilgisizlik sana engel olmaz.*
- Ne zaman ki bu bilgiyi bulursan; o an olgun
 mümin olursun.*
- Aşk milleti neymiş; aşk bilgisi neden ileri
 gelirmiş anlayasın.*
- Aşk milleti (diğer) milletten uzaktır;
 düşlerden ve hastalıklardan arınmişdır.*
- Aşkın gönlünde hastalık bulunmaz; ona din
 ve millet Allah'tır.*
- Çünkü aşık olana millet Allah'tır; aşkı
 olmayan Allah'tan uzaktır.*
- Āřkı olmayan kimse Allah'a ulaşamaz;
 Allah aşkına ulaşan alçaklar adam olur.*
- Alçaklığı gider, Allah'ı gören olur; gönölü
 içinde yeni bir tören kurulur.*

- Bu āyīnede iren āyīne oldu
Derūnı nūr-ı Yezdānīyle doldı
- Bu törene ulaşan ayna oldu; gönli Allah'ın nuruyla doldu.*
- 4895 Cemāli yücedür ʿışkuñ beyāndan
Müberrādur şühūd ile ʿayāndan
- Aşkın yüzü açık sözden yücedir; tanık ile bellilikten uzaktır.*
- Anı göz göremez hiç āşikāre
Anı kimse degül kādır şikāre
- Onu göz açıktan hiç göremez; onu avlamaya kimsenin gücü yetmez.*
- 173b Ne deñlü iyilesem andan beyānı
Nihān ender-nihān olur nihānī
- Ondan ne kadar söz etsem; gizli gizlilik içinde saklı olur.*
- Ki ʿışkuñ şerhini ʿışk ider fāş
Görünmez her göze ol göz ile kaç
- Çünkü aşkın ilini ortaya çıkaran yine aştır; o gözle kaç her göze görünmez.*
- ʿAkl şerhinde balçıkda eşekdür
Eger ʿāşık degülseñ bāri tekdür
- Aklın açıklaması çamura batmış eşeğe benzer; eğer aşık değilsen hiç omazsa koştur.*
- عقل در شرحش چو خرد رکل بنفت
شرح عشق و عاشقیهم عشق کفت
- Delīl-i ʿışka yine ʿışk-ı Hüdā'dur
Devā kim ansız ola cümle dā[?]dur
- Aşkın delili yine Allah aşkıdır; onsuz ilaç tümünden hastalıktır.*
- Gönüller derdinüñ dermānıdur ʿışk
Ḥaḫḫat ehlinüñ burhānıdur ʿışk
- Aşk, gönüller derdinin ilacıdır; aşk, gerçekçilerin delilidir.*
- Mekānı yok mekān aña hemecā
Zamānı yok zamān ol zī-temāşā
- Yeri yok, her yer ona yer; zamanı yok, her dönem ona zaman.*
- Diliyle añladamaz kimse anı
Şiğışmaz nāme-i şerhe beyānı
- Kimse onu diliyle anlatamaz; sözü açıklama defterine sığmaz.*
- 4905 Ne deñlü oķısam vaşfında āyet
Gelem kim ʿışka fāş olur ḥacālet
- Özellikleriyle ilgili ne kadar ayet okusam; aşka geldiğimde utanma kendini gösterir.*
- هرچه کویم عشق را شرح و بیان
چون بعشق ایم خجل باشم از ان
- Gel iy cüyende-i ʿışk-ı Hüdāyī
İşit kim *irci*³⁴⁰ ider nidāyı
- Gel ey Allah aşkını arayan, **Rabbine dön** seslenişini işit.*
- Rücū^c it kendüzinden Ḥaḫḫ'a dön var
- Kendi özünü bırakıp Allah'a dön; belinde*

³⁴⁰ Fecr, 89/27-30

- Belüñde niçe bir dura bu zünnār *bu hiristiyan bağı ne kadar daha duracak.*
- Kes anı tıg-i ıışk ile halāş ol
Ki cehlüñden saña virmez halāş ol *Onu aşk kılıcıyla kesip kurtul; çünkü o bilgisizliğinden dolayı sana kurtuluş vermez.*
- 4910 Hevesle ıışkı şıgımaz bir araya
Hevā ile irilmez bu hümāya *İsteklerle aşk bir arada olmaz; isteklerle bu mutluluğa ulaşılmaz.*
- Eger cāşık iseñ қо benligiñi
Zere tebdıl kıl āhenligiñi *Eğer aşıksan benliği bırak; demiri altına dönüştür.*
- 174a Seni sevme Hākk'ı sev olma gāfil
Seven nefsinı olmaz Hākk'a vāşıl *Seni sevme, Allah'ı sev, dalgın olma; nefsinı seven Allah'a ulaşamaz.*
- Hicāb ider özin kendüye kendü
Düşer cānuña āher niçe kaygu *Kendin kendi özünü örtersin; sonunda canına pek çok kaygı düşer.*
- İşitgil bir hikāyet iy şikeste
Kulağun ac eger oldıysa beste *Ey kırılmış, eğer kulağın bağlıysa açıp bir hikaye dinle.*

Hikāyet Ān Gulām-ı Hodbın Kendini Beğenmiş Bir Gencin Hikayesi

- 4915 Meger var idi bir şāh-ı nigū-kār
Ki cādı iderdi halk-ı Hākk'a her bār *İyi iş yapan, Allah'ın kullarına her zaman eşit davranan bir Şah vardı.*
- Cihānı dutmuş idi hoş-şadāsı
Revāda yetmiş idi nāverāsı *Güzel sesi dünyaya yayılmıştı; yakışsız durumları uygunluğa ulaşmıştı.*
- Hem anuñ var idi bir hoş gulāmı
Ki hüsni aya virmezdi selāmı *Hem onun, güzelliği aya selam vermeyecek üstünlükte güzel bir kölesi vardı.*
- Sehī-kadd idi güyā sım-berdi
Serāser cilm ü ādāb u hünerdi *Fidan boylu, göğsü gümüş gibiydi; baştanbaşa bilgili, görgülü ve becerikliydi.*
- Virürdi māye gün yüziyle aya
Şalardı zülfi ile şemse sāye *Gün yüzüyle aya güç verirdi; saçlarıyla güneşe gölge salardı.*
- 4920 Kūraydı hāl-i müşkini kaçan dām
İderdi şayd niçe hāşıla cām *Misk kokulu benini tuzak kursaydı; pek çoklarını avlardı.*
- İki ebrūsı cānberden iki tāk
Olurdu her biri mihrāb-ı cūşşāk *İki kaşı güzel kokudan oluşmuş iki kubbeydi; her biri aşıkların mihrabı (yöneliş yeri) olurdu.*

- Gözi bir sihr ile biñ āl iderdi
Niçe hāl ehlini bī-hāl iderdi
- Müje her biri sehm idi sihim-nāk
Ciger-düz olmada key cüst ü çālāk
- Kemān-ı tırine olan nişāne
Dağı irmezdi emn ile emāne
- 4925 Miyānı hiç idi güyā ki yek-mū
Dehānı dürc-i la'l u dürr-i tutu
- 174b Bulunmazdı lebinüñ vaşfına rāh
Meger huzūr olaydı andan āgāh
- Bu nāz u şīve ile ol perī rū
Dururdu dāimā ol şāha karşı
- Naẓardan gitmez idi bir nefes ol
Pür idi gerçi kıldan sağ ile şol
- Velī mağrūr idi kendüye ol māh
Teferrüc kendüyi iderdi her-gāh
- 4930 Gözetdi bir gün anı şāh-ı dānā
Ki durmaz kendüyi ider temāşā
- Didi gönlinde iy hīz-i cefā-kīş
İdindüñ kendüñi sevmek saña iş
- Beni terk iyledüñ sevdāna düşdüñ
‘Acāy[?]ib gördüñ ise daña düşdüñ
- İdersin geh libāsuña nigāhı
Egersin gāh başuñda külāhı
- Ayağuñda gehī na^cleynuñı seyr
Çomaz kim gözlerüñe görüne gayr
- 4935 Gehī barmağın üzre hātēmüñi
Teferrücd e unudursın demüñi
- Saña ben nāzırım cān ile her gāh
- Gözü bir büyüyle bin oyun ederd; nice hal ehlini halsiz ederd.*
- Kırpıklarının her biri korkunç bir oktu; ciğeri yaralamada çok çevikti.*
- Okunun yayına nişan olan; bir daha huzur ve güvene ulaşamazdı.*
- Beli yok gibiydi sanki bir kıl gibi; ağzı lal kutusu ve kat kat inciydi.*
- Eğer huzur ondan bilinseydi; dudaklarının özelliklerine yol bulunmazdı.*
- Bu ağır davranma ve kırtma ile o peri yüzlü, sürekli o Şah'a karşı dururdu.*
- Gerçi sağ ile sol kullarla doluydu ama o bir an bile gözden gitmezdi.*
- Ancak o güzel kendisiyle övünürdü; kendisi her yerde gezinirdi.*
- Bir gün, durmadan kendini izlerken, bilgili Şah onu gözetti.*
- 'Ey gönlünde eziyet düşüncesini coşturan, kendini sevmeyi sana iş edindin.*
- Beni bırakıp sevdana düştün; şaşkın görüp şaşkınlığa düştün.*
- Bazen elbisene bakarsın; bazen başındaki başlığı eğersin.*
- Bazen ayağındaki ayakkabıları izlersin; böylece gözlerine başka bir şey görünmez.*
- Bazen parmağın üzerindeki yüzüğünü; gezintideyken zamanını unutursun.*
- Ben sana her an candan bakarım; ancak sen*

- Velī hiç benden olmaduñ sen āgāh *benden hiç haberdar olmadın.*
- Seni saña gerekdür görsedem tā
Naşihat ala senden pīr ü bürtā *Seni sana göstermem gerekir ki yaşlı ve genç senden öğüt alsın.'*
- Hemānā hancer ile dökdi kıanın
Uçurdu 'ālem-i bākīye cānın *O an hançerle kanını döküp sonsuzluk alemine canını uçurdu.*
- Didi pes hışm ile iy 'āşık-ı hoş
Senüñ gibiye budur 'ākībet iş *Kızarak dedi: 'Ey güzel aşık, senin gibi kişiye sonunda iş budur.*
- 4940 Beni terk idüp itdüñ hoş-perestī
Uzatduñ maṭlab-ı nā-çīze destī *Beni bırakıp kendi güzelliğine taptın; değersiz isteklere elini uzattın.*
- 175a Çü sende olmaya pervā-yı hizmet
Gerekdür olası bu ḥalkā 'ibret *Çünkü sende hizmet korkusu olmayınca; bu halkın kötü işinden ders alması gerekir.*
- Çün olduñ kendüñe 'ucb ile 'āşık
Degülsin baña bu ḥū ile lāyık *Çünkü kendine böbürlenmeyle aşık oldun; bana bu davranışınla uygun değilsin.*
- Ki benlikle şıgılmaz bu araya
İkilikle girilmez bu sarāya *Çünkü benlikle buraya sığılmaz; ikilikle bu saraya girilmez.*
- Bir iklīm içre şıgmaz iki sultān
Şıgar mı bir sarāya iy perīşān *Bir yere iki sultan sığmaz; ey perişan, bir saraya şıgar mı?'*
- 4945 Velī dervīşüñ üni bir kelīmi
Bürünüp terk iderler ḥavf u bīmi *Ancak dervişin söylediği bir söze bürtünüp korkuyu bırakırlar.*
- Selātinüñ olur ḫurbı ḥaṭar-nāk
Ne ḫayḡu var ıraḡ olanda ne bāk *Sultanların yakınlığı tehlikeli olur; uzak olanda ne kaygı ne de çekinme olur.*
- Miṣālidür bu 'ālem ol cihānuñ
Bu şūretde bulunur naḫşı anuñ *Bu dünya öbür dünyanın örneğidir; onun süsü bu biçimde bulunur.*
- Ne miḫdar iylese sālīk taḫarrub
Biter ol deñlü gönülde terahhüb *Yola giren ne kadar yakınlık elde ederse; gönlünde o kadar bolluk oluşur.*
- Ḥüdā'dan anlaruñ kim ḫorḫusu yoḡ
İderler seyyiāti lā-cerem çoḡ *Kimin Allah'tan korkusu yoksa; onlar açıkça kötülük ederler.*
- 4950 Gönülde ol ki muḫkemdür ḥulūşı
Riyāsetden berīdür her ḫuşuşı *Kimin gönlünde arınmışlık sağlam olursa; onlar her türlü başkanlıktan uzak olurlar.*

Ki ihlāsuñ yolu olur haţar-nāk
Bu yolda sālîk olur cüst ü çālāk

Çünkü doğruluk yolu tehlikelidir; yola
giren bu yolda çabuk olur.

İdüpdür fahr-ı ʿālem bu beyānı
İşit iy terk ideñ ʿucb u gümānı

Alemlerin övünmüşü, bunu şöyle
açıklamıştır; ey böbürlenmeyi ve kuşkuyu
birakan, işit.

قال النبي صلى الله عليه وسلم المخلصون علي خطر عظيم

Allah'ın Peygamberi -O'na Selam Olsun- şöyle buyurdu: İhlas sahipleri büyük bir tehlike
içindedirler.³⁴¹

Kaçan ihlāş ide sālîk ʿamelde
Bitürmez gönlüñi tül-ı emelde

Yola giren eylemde ne kadar içtenlik
gösterirse; gönlünü bitmeyen isteklerle
doldurmaz.

Müsebbih görür eşyāyı serāser
İrişen Haqq'a egmez gayrıya ser

Allah'ı anan, eşyayı baştan başa görür;
Allah'a ulaşan başkasına baş eğmez.

175b 4955 Ki Haq-bīn olanuñ gayreti var
Neye baksa gözüñde ʿibreti var

Çünkü Allah'a inananın çabası var; neye
baksa gözünde alacak ibreti var.

Dilerseñ iresin sen de bu zevka
Göñülden bende ol bir ehl-i şevka

Sevince ulaşımlara gönülden bağlanırsan;
sen de bu tadıma ulaşırsın.

Muhabbetle irer maţlūba sālîk
Muhabbetle olur maqşūda mālîk

Yola giren istediğine sevgiyle ulaşır;
amaçlananı elde etmek sevgiyle olur.

Muhabbet iyliyenler evliyāya
Muhabbet iyledi bī-şek Hūdā'ya

Velileri sevenler; kuşkusuz Allah'ı severler.

Haqq'ı sevmekdür ehlu'l-lāhı sevmek
Haqq'a ivmekdür ehlu'llāha ivmek

Allah'a sevgiyle bağlı olanları sevmek
Allah'ı sevmektir; onlar için ivmek, Allah'a
ivmektir.

4960 Bilen Allāh'ı bunları sever pek
Dürüş sen de bu yolda durmağıl tek

Allah'ı bilen bunları pek sever; sen de bu
yola gir, tek kalma.

Çarīb olan bu kavme Haqq'a irer
Kerāmetden giyer başına efer

Bu topluluğa yakın olan Allah'a ulaşır;
erenlerin işlerinden başına taç giyer.

Kitābında getürdi şāhib-i hyā
Ki zindeydi deminden niçe ahyā

Yeniden diriltten, kitabında nice canlıları
nefesıyla diriltti.

Duʿasında dir idi fahr-ı mevcūd

Duasında varlıkların övülmüşü derdi;

³⁴¹ el- Beyhaki, Ebu Bekir Ahmed, Şuabu'l- İman, Thk. Besyuni, Darü'l Kütübü'l- İlmiye, Beyrut, 1410, C.V, s. 345, (h: Nu: 6868)

	İlāhī luṭfuñ ile iyilegil cūd	<i>Allah'ım (beni) iyiliğinle cömert et.</i>
	Müyesser kıl baña sevgüñi dā'im Uyar ıřkuñla olduğumca nā'im	<i>Sevgini bana sürekli kolaylaştır; bolluk içinde yaşadığın sürece beni aşkınla uyar.</i>
4965	Senüñ ışıklarunı sevdür baña hem Gönülde sevmek anları kıomaz ğam	<i>Hem senin aşklarını bana sevdür; onları gönülden sevmek, üzüntüyü giderir.</i>
	Dağı şol kim virür ıřkuña kırbet Müyesser kıl idem aña muhabbet	<i>Kim ki aşkına yakınlık ederse; onu sevmeyi bana kolaylaştır.</i>
	<p>اللهم ارزقني حبك و حب من احبك و حب ما يقربني الي حبك (حديث) <i>Allah'ım, bana sevgini, seni sevenleri sevmeyi, beni senin sevgine götüren şeyleri sevmeyi bana rızık olarak ver (Hadis).³⁴²</i></p>	
	Resül-i Hâk ider çün bu duā'ı Ki ışkına yaradı Hâk semā'ı	<i>Allah'ın gökleri aşkına yarattığı peygamberi (Muhammed) çünkü bu duayı yapardı.</i>
	Niçün yokdur senüñ cânuñda ğayret Niçün almaz bu sözden cânuñ ıkbret	<i>Senin canında niçin çabalama yoktur; bu sözden canın niçin ders almaz.</i>
176a	Niçün bu kıavme itmezsin taķarrüb Bite gönülünde nāgeh gülbün-i ğub	<i>Niçin bu topluluğa yakınlaşmazsın ki gönlünde birdenbire güzel güller bitsin.</i>
4970	Ola gülzār-ı cennet sīnün iy cān Açıla niçe niçe verd-i ırfān	<i>Ey can, göğsün cennetin gül bahçesi olsun; nice nice anlayış coşkusu açılsın.</i>
	İde būyı ter ü tāze dimāđuñ Gül ile zeyn ola sahrā vü bāđuñ	<i>Damağın ıslak ve yeni kokular edinsin; ovan ve bağın güllerle süslensin.</i>
	Bite envā'ı ezhār ü reyāhīn Güle gül ide ğamze çeşm-i nesrīn	<i>Çeşitli çiçekler ve fesleğenler bite; yanak çukuruna benzeyen yaban gülü, güle gül ede.</i>
	Birike yāsemin ile semenler Semāya doğrula serv ü çemenler	<i>Yaseminle semenler biriksin; selvi ve çimenler boylansın.</i>
	Eline ala sūsen ğançerini Benefşe çignine şala serini	<i>Susen ğançerini eline alsın; menekşe başını omuzuna salsın.</i>
4975	Ķura leblāb-ı mıřrī ğayme şāf şāf Bite şāf şāf ide görenler inşāf	<i>Mısır sarmaşıkları sıra sıra çadır kursun; sıra sıra bitenleri görenler esirgeyeler.</i>
	Ola turrāc u tūtī andan nālān	<i>Turrac ve tuti orada inlesin; kumru ve tavus</i>

³⁴² Farklı lafızlarla bkz. Et- Tirmizi, a.g.e., C.V, s. 523 (H.Nu: 3491)

- İde kumrī vü tāvus anda seyrān *orayı izlesin.*
- Binā ola daḥı bir qaşr-ı şāhī
Ki evci gözliye mihr ile māhı *Güneşle ayın gözleye bileceği yükseklikte,
bir şah konağı yapılsın.*
- Quşūr üzre ola qaşr-ı selāṭin
O qaşra nisbet iy merd-i ḥo'd-bīn *Ey kendini beğenmiş kişi, o konağa
karşılık, konaklar üstüne sultanların konağı
olsun.*
- İçinde ola cārı niçe enhār
Bite başı ayağa dürlü eşmār *İçinde pek çok akarsu olsun; baştan ayağa
çeşitli meyveler bitsin.*
- 4980 Ki lezzetlü ola şehd ü şekerden
Mücellā olalar renk-i güherden *Öyleki baldan ve şekerden tatlı olsun;
cevher renginden daha parlak olsunlar.*
- Şarāb ile ola çok kāseler pür
Zer ola kimisi anuñ kimi dūr *Pek çok kadeh şarap ile dolsun; onların
kimi altın kimisi inci olsun.*
- Duta şākīler anı ellerinde
Saña medḥ oқыyalar dillerinde *İçki sunan güzeller onu ellerinde tutup sana
övgü okusunlar.*
- Ne şākīler ki gözler görmemişdür
Nükātına kulağ ırgürmemişdür *O içki sunan güzeller gibisini gözler
görmemiştir; ince sözlerini kulaklar
işitmemiştir.*
- 176b İdüp her biri çeşmi birle gamze
Seni vākıf ide envā^c-ı remze *Her biri gözleriyle süzgülün bakıp seni çeşitli
gizemlere ulaştırırsınlar.*
- 4985 İçüp ol bādeden hoş olasın mest
Ta'ayyünden temāmet silkesin dest *O şaraptan içip tatlı sarhoş olasın; belli
olanlardan elini tümüyle silkesin.*
- Feraḥdan olasın şevk ile rakşān
Libāsından şoyunup şöyle üryān *Sevinçten dolayı elbiselerini çıkarıp şöyle
çıplak olarak coşup dans edesin.*
- Şu deñlü idesin rakş u semā^c
Ki cānuñ sem^c ide özge semā^c
*O kadar dans edip söyleyesin ki canın başka
söyleyişleri de işite.*
- Ḥıṭāb ire saña ya^cnī Ḥüdā'dan
Anı idesin her bir yañadan *Yani Allah'tan sana sesleniş ulaşınca onu
her bir yandan işitesin.*
- Ne imiş bilesin ālemde varlık
Kim imiş iyleyen bu yolda erlik *Alemde varlık neymiş, bu yolda yiğitlik
yapan kimmiş, bilesin.*
- 4990 Bu zevke irer iseñ er olasın
Ne er ālemlere server olasın *Bu coşkuya ulaşırsan yiğit olursun; yiğitlik
şöyle dursun, alemlere başkan olursun.*

- Ne imiş añlayasın iş bu insān
Niçe luṭf iylemiş aña o sulṭān
- Cihānı iylemiş vechine mir'āt
Bu mir'āt üzre yazmış niçe āyāt
- Kitāb olmuş o **Ḳur anı** bu insān
Görür her bir varakda dürlü 'irfān
- Mufaṣṣal bu kitābuñ her fuṣūlı
Kimi keṣfî kimi 'ilm-i ḥuṣūlî
- 4995 Kimi meñşür olupdur kimi manzūm
Mu'ammāsında gizlü dürlü mefhūm
- Bulunmaz 'ilmine ḥadd u kenāre
Oḳımaḳla irişmez inḥişāre
- Ḳamunuñ ādem olmuş nüktedānı
Bilen andan bilüpdür her beyānı
- Bunu hem āyine ḳılmış cihāne
Yüzinde bir ṣatır yazmış ṣahāne
- 177a Bu ṣatruñ her ḥurūfında yüz āyāt
Yazılmış yok me'ānīsine ḡāyāt
- 5000 Her āyet bir kitāb olmuş oḳınur
Kitābı niçe bāb olmuş oḳınur
- Bulunur bunda anuñ olan aḥkām
Sürer bu nev' ile ḥoṣ u leb-kām
- 'Acab cem'iyet issidür bu ādem
Ḳonulmuşdur vücūdında 'acab dem
- Bilen neydüğini ādemde bu dem
Türer andan dem-i ḳudret demādem
- Olur ḥoṣ-dem daḥı yok aña ḥüsrān
Ḥaḳīḳatde budur va'llāhi insān
- 5005 Ḳalanı bir ḳuru ṣüretdür ancak
Olur bunlarda gerçi mazḥar-ı Ḥaḳ
- Bu insan neymiş.; O Sultan nice iyilikler sunmuş, anlayasın.*
- Dünyayı yüzüne ayna etmiş; bu ayna üzerine nice deliller yazmış.*
- Bu insan kitap olan Kuran'ı okuyup her bir yaprakta çeşitli anlatışlar görür.*
- Bu kitabın her bölümü ayrıntılı olup kimi buluş kimi belli ilimlerden oluşmuş.*
- Kimi düz yazıdır; kimi şiirseldir; saklı anlatımında çeşitli manalar gizlidir.*
- İlmine sınır ve son bulunmaz; okumakla bitime ulaşmaz.*
- Tümünün gizli sözü insan olmuş; bilen her sözü ondan bilmiştir.*
- Bunu hem dünyaya ayna kılıp yüzüne pek güzel bir satır yazmış.*
- Bu satırın her harfinden, manasına sınır olmayan yüz ayet yazılmış.*
- Her ayet bir kitap olmuş okunur; kitabı nice bölüm olmuş okunur.*
- Bunda onun buyrukları bulunur; bu çeşitlilikle güzellik ve dudak tadımı sürer.*
- Bu insan acaba topluluk sahibi midir? Acaba bedenine kan mı konulmuştur?*
- Bu an, insanın ne olduğunu bilenden her zaman güçlülük kanı türer.*
- Ona iyi arkadaş olur; ayrıca ona zarar da olmaz; gerçekte Allah için insan budur.*
- Kalanı ancak kuru bir görüntüdür; gerçi bunlarda Allah'ın görüntüsüdür.*

- Velī farqa arada yoğ nihāyet
Bir olmaz aňla ma‘nī ile Őret
- Mūnirī** bu sözi hatm iyle zinhār
Ki cūhhāle degūldür lāyık esrār
- Gerekdür sır sözine kābil insān
Ne bilsin Őükriñ zevķını hayvān
- ‘Alafdur çünki hayvānuñ ğidāsı
Degūl lāyık aňa bu söz edāsı
- 5010 Bilen söz ķadriñ olur Őāhibū’l-hāl
Ne bilsin bu sözi her merd-i naķķāl
- Bu söz cān emciğinūñ bil sūdīdūr
Gönūlde bitirür bunuñ sūdīdūr
- Şadef olur gönül ol dūrre iy yār
Budur ma‘nīde aňla dūr-i Őehvār
- Bulunmaz denīde bunuñ bahāsı
Ħüdā’nuñ bu ‘aťāsıdur ‘aťāsı
- 177b ‘Aťa-yı Ħaķķ’ı ne vaŐ ide insān
Degūldür mümkinine çün vaŐ-ı insān
- 5015 Bu sözüñ çünki yoğ ħadd u kenārı
Güzīde idelüm pes iķtiŐārı

Ancak aradaki ayırımı sınır yok; mana ile görünüşün bir olmayacağını anla.

***Mūniri**, bu sözü artık tamamla çünkü sırlara yakıŐık olan bilgisiz olamaz.*

İnsanın sır sözünü kabul etmesi gerekir; Őükretmenin tadımını hayvan ne bilsin.

Çünkü hayvanın ğıdası ot ve samandır; ona bu sözün söylenmesi yakışık olmaz.

Sözün değerini bilen hal sahibi olur; her hikaye anlatan bu sözü nereden bilsin.

Bil ki bu söz, can emziğinin süsüdür; gönülde bitirdiği bunun süsüdür.

Ey sevgili, o inciye gönül inci kabı olur; manada en büyük inci budur, anla.

Bu Allah’ın bağışı olduğu için bunun değeri alçaklarda bulunmaz.

İnsanın özelliklerini anlatmak olanaksızken; Allah’ın bağıŐısını insan nasıl anlatabilir!

Bu sözün çünkü sınırı ve sonu yok; sözü seçip kısa kesilim.

Ħasīde-i Elifiyye Ender-Ħātīme-i Kitāb-ı Gülşeni’l-Ebrār ve Ma‘deni’l-Esrār
Elifiyye Kasidesi’yle Kitāb-ı Gülşeni’l-Ebrār ve Ma‘deni’l-Esrār’ın - İyilerin Gül Bahçesi ve Sırların Kaynağı Kitabı - Tamamlanması

Gel iy her Şeyde olan Ħaķķ’ı cüyā
İden her kūŐede Őun’ın temāŐā

Gel ey her Şeyde Allah’ı arayan, her köşede onun yaratıcılığını izleyen,

Nazar ķıl bu cihānuñ gerdiŐisine
Ne ķılır gör iŐinde saňa ĩmā

Bu dünyanın dönüşüne bir bak; bu işinde sana neyi işaret eder, gör.

Neden buldı ta‘ayyün bunca Şuret
Neden zāhir olupdur bunca eczā

Bunca görünüş neden görünür; bunca parça neden ortaya çıktı.

- Nedendür halk-ı Hakkıñ ihtilâfı
Kimi ider tevellâ kim teberrâ
- 5020 Qarâr itmez niçün bu çarh-ı devvâr
Niçün sâkin olupdur hâk-ı gâbrâ
- Bu 'ibretlerüñdür eyle teferrüc
Ki oldı kimi kâ'id kimi püyâ
- Kimi egri kimi doğru görünür
Kimi mür u kimi hulv u kim ahlâ
- Oğur her biri sîn ü râ-ı Hakk'ı
Kulağ aç bu rümüzü iyle ısfâ[?]
- Başiretle cihâna bir nazar kııl
Tedâhül niçe buldı gör bu eşyâ
- 5025 Cemâd ile nebâtuñ infi'âli
Ne şive iyledi hayvâna ilkâ
- Bu ki üçden doğup üç harfuñ issi
Cihâna cân olupdur câna mahyâ
- 178a Muqaddemdür bunuñ ma'nen zuhûrî
Mevâlid oldı bunlar gerçi aña
- Qamu eşyâ bunuñla buldı zînet
Budur ol hüccet-i Raḥmân'a imzâ
- Budur mazhar kemal-i zü'l-kemâle
Budur her gizlü râzı iden ibdâ
- 5030 Budur fehm eyle ol sîn-i sa'âdet
K'olupdur harf-ı yâ ile münâdâ
- Bunuñ şânında tenzîl oldı Hakk'dan
Celâlet bulmağ için tâ ile hâ
- Bunuñ sırrı 'ayâna 'ayn olumaz
Budur her dem olan 'ayn-ı mu'ammâ
- Zuhûrîdür hafâsı bu kemâlün
Qatı fâş olduğundandır muḥaffâ
- Allah'ın yarattıklarındaki bu aykırılık nedendir? Kimi yakınlaşır, kimi uzaklaşır.*
- Bu dönen gezegen niçin durmaz? Yeryüzü niçin hareketsizdir?*
- Bunlar alacağın derslerdir, bunları gez; çünkü bunların kimi sabit kimi hareketli oldu.*
- Kimi eğri kimi doğru; kimi acı, kimi yoksul kimi tatlı ve kimi pek tatlı görünür.*
- Her biri Allah'ın sîn ve rasını (sır) okur; kulak açıp bu gizli sözleri ayıkla.*
- Evrene sezgiyle bir bak; bu eşyanın ne kadar içiçe olduğunu gör.*
- Cansızlarla bitkilerin etkilenimi; hayvana nasıl bir söyleyiş bıraktı?*
- Bu üçten üç harfin sahibi doğup evrene can, cana dirilik olmuştur.*
- Bunun mana olarak ortaya çıkışı değerlidir; gerçi bunlar ondan doğmuşlardır.*
- Tüm eşya bununla süslendi; Esirgeyen'in delili budur.*
- Olgunluğun son derecesinin görünümü budur; her gizli bilgiyi yoktan var eden budur.*
- Ya harfiyle seslendirilmiş olan mutluluk sîn'inin (yâsîn suresi) bu olduğunu anla.*
- Tâ ile hâ (tâhâ suresi) bunun ululuk bulmak için Allah'tan bunun adına indirildi.*
- Bunun sırrı görünürdekilere görünmez; her zaman için saklılık kaynağı olan budur.*
- Gizlilikler, açıkça kendini gösterdiğinden; gizliliği, bu olgunluğun ortaya çıkmasıdır.*

- Bir ulu nüshadur bu kāy[?]ināta
Ki anuñ ḍaḥvı olupdur bunda aḍḥā
- 5035 Mufaṣṣaldur zuhūruñ beyānı
Muḳaṣṣar görünür ūretde ammā
- ‘Avālimde bunuñ cirm-i ūḡīrin
Dimiṣdür añlamayan aña kübrā
- Budur ol ‘ālem-i kübrā bilā ūek
Özin bilmez diyenler buña ūuḡrā
- Bunuñ üç ḥarfine gel bir naḡar ḳıl
Ne sır var bunda gör fāṣ ü hüveydā
- Elif evvel neye ider delālet
Ne ma‘nī iyledi Ḥaḳ bunda iḥfā
- 5040 Nentüñle buldı ülfet bu elif kim
Bu ism ile olupdur ol müsemmmā
- Elif kim istiḳāmet maḡharıdur
Şaḡayifde durupdur doḡru bir pā
- 178b Şebih-i serv olur ūaḥf-ı kütübde
Anuñ çün ḳaddi olur böyle bālā
- Ne deñlü uzanursa ūevket ile
İriṣmez ḳāmet-i dil-dāra ḥāṣā
- Elif gibi özini doḡru iyle
Ki fāṣ ola saña bu gizlü ma‘nā
- 5045 Telaffuzda elif üç ḥarf olur hem
Eyü fehm iyle iy merd-i tüvānā
- Bu üç bir āyet olur levḥ-i dilde
İder biñ biñ me‘ānī līk iḥvā’
- Elifdür bil kitāb-ı Ḥaḳḳ’a miftāḥ
Elifdür ḥarf-ı evvel dime lemmā
- Elifdür ism-i zātuñ ibtidāsı
- Bu evrene ulu bir yazıdır. Öyleki burada onun doḡup yükselmesi için kurbanlar olmaktadır.*
- Görünürde kusurlu görünür ama görünüşünün açıklığı bellidir.*
- Dünyada bunun en küçük yaratıklarına, anlamayanlar en büyük demişlerdir.*
- Kuşkusuz o en büyük alem budur; buna en küçük diyenler özünü bilmeyenlerdir.*
- Bunun üç harfine gel bir bak; bunda ortaya çıkan ve beliren sırrı gör.*
- Elif önce neye tanıklık eder; Allah bunda hangi manayı gizledi.*
- Bu elif neyinle kaynaşma buldu ki bu ad ile adlandırıldı.*
- Çünkü elif doğruluğun görünümüdür; yazıda doḡru bir ayak gibi durur.*
- Kitap sayfalarında selve benzer; onun için boyu böyle uzun olmuştur.*
- Yücelikle ne kadar çok uzansa bile sevgilin boyuna kesinlikle ulaşamaz.*
- Özünü elif gibi doḡru et ki bu gizli mana sana açıklansın.*
- Ey güçlü kişi, ayrıca söylenişte elif üç harf olur, iyi anla.*
- Bu üç, dilde bir ayet olup binlerce manayı içerir.*
- Bil ki Allah’ın Kitabı’nın anahtarı eliftir; ilk harf eliftir, lemma deme.*
- Onun adının başı eliftir; bu ada hem başlangıç oldu, anla.*

- Bu isme hem bidāyet oldu aña
- Ki ya'nī mazhar-ı vech-i Hūdā'dur
Bu ismüñ şahibi iy yār-ı dānā
- 5050 Ne mazhar mazharuñ 'aynidür el-ḥaḳ
İdüpdür kendüyi zātına ilcā
- Hulūle şapma rāh-ı iştifādan
Cilā ur āyinüñ olsun mücellā
- İki görür biri nā-merd-i şāşī
Şaşar birlikde çeşmi olur a'mā
- Ne doysun çeşm-i şüret ol cemāle
Ki günden dūr olur dāim yarasa
- Elif kimi idersüñ istikāmet
Bulursun **festakim**³⁴³ dārında me>vā
- 5055 İrersin ülfet-i ālāfe ol dem
Demüñ ḳadre irer yevmen ve emsā
- Elif sırrından ister iseñ sürürü
Elifden lāma gel kim olasın lā
- 179a Vücūduñ lā olursa būd-ı Ḥaḳḳ'a
Açılır gözlerüñe rāh-ı illā
- Bu illāda eger fānī olasın
İrişür hā²-ı hūdān saña ibḳā
- Diyüp hū hū hemīşe mest olursın
Degül ḥācet daḫı kim diyesin yā
- 5060 İkilikte olur yānuñ edāsı
İderler ehl-i vaḥdet bundan ībā
- Bilüñe 'aḳd-i ḥidmet eyle muḥkem
Ki şāyed olasın buṭınla lā lā
- İşit hem lām-ı zımnında nedür sır
Neye beñzer bu ḫarfī aña şeklā
- Ey bilgili dost, yani bu adın sahibi Allah'ın yüzünün görüntüsüdür.*
- Bu görüntü, kendini Allah'ta yok edenler için, Allah görüntüsünün kaynağıdır.*
- Arınmışlık yolundan başka yola sapma; cila vur ki gönlün en parlak olsun.*
- Eğri bakışlı alçak, biri iki görür; **birlikte** şaşırıp gözü kör olur.*
- Görünürdeki göz o güzelliğe nasıl doysun; çünkü yarasa gündüzden sürekli uzak olur.*
- Elif gibi doğru yolda olursan **dosdoğru olanların** yerinde yer bulursun.*
- O an binlerce dosta ulaşırsın; zamanın gündün güne değerlenir.*
- Elif sırrından sevinmek istersen; eliften **lama** gel ki **lā** (yok) olasın.*
- Bedenin Allah'ın varlığında yok olursa; gözlerine **-den başka** yolu açılır.*
- Bu **-den başka**da eğer yok olursan; Allah'tan sana süreklilik ulaşır.*
- Sürekli **hu hu** (Allah Allah) diyerek kendinden geçip **ya** demeye gereksinim duymayasın.*
- Yanın** söylenmesi ikilikte olur; birlik ehli bundan sakınır.*
- Eğer bedenle yok olmak istiyorsan; beline hizmet bağı sağlam bağla.*
- Amaçlanan **lam**daki sır nedir? Bu harf biçimce neye benzer, dinle.*

³⁴³ Hud, 11/112

- Virür mi zülf-i Aḥmed'den nişāne
Ki şān ile degüldür ol muṭarrā
- Dinildi şānına **ve'l-leyl**³⁴⁴ anuñ çün
Ki oldı nūr-ı esvedden müseccā
- 5065 **Le amrük**³⁴⁵ lāmın añla olma sekrān
Kasemden hişşe al ismen ve kısmā
- Leb-i cānān ile olsun lebāleb
Bileydüñ lāmını fehmen ve lübbā
- Bu lāmı añlıyan **levlāke**³⁴⁶ irdi
Kıdılatmaz bu sözde lām ile bā
- Nedür hem fā'-ı lafzide işāret
Ki fenni sāliki itmekdür ifnā
- Fenā bulmayıcak şufi özinden
Bu fānuñ sırrına olmaya hem-tā
- 5070 **Fe-bi yentük**³⁴⁷ kelāmınuñ rumūzın
Degül cārif iden cehhāle ifşā
- Hemīşe bende ol merdān-ı Ḥaḥḥ'a
Şeyātin itmediyse saña iğvā
- 179b İkinci ḥarfı dāl oldı bu ismüñ
Ne olmuşdur işāret diñle bunda
- Eger ḫaddüñ olursa cışk ile dāl
İder bu ḥarf derdüñe müdāvā
- Ve ger dāğ olasın ser-keşlik ile
Olursın derd ile dāim mu'annā
- 5075 Devāmen ehl-i Ḥaḥḥ'a meskenet kııl
Ki Deyyān ide saña cūd u içā
- Aḥmed'in saçından bir belirti verir mi; o tazelik ad ile degüldür.*
- Onun adına **geceye andolsun** denildi; çünkü siyah nurdan arka arkaya sıralandı.*
- Hayatına yemin ederimdeki **lamı** anla, uyanık ol; anddan adıyla ve anlamıyla ders al.*
- Anlayışın ve özünle **lamını** bilseydin; ağzın sevgilinin dudığıyla olurdu.*
- Bu **lamı** anlayan **Sen olmasaydına** ulaştı; bu sözde **lam** ile **ba** kıdılatmaz.*
- Sözdeki **faya** işāret nedir? Anlamı, yola gireni(salik) yok etmektir.*
- Sofi özünü yok etmezse; bu fa'nın sırrına arkadaş olamaz.*
- Onunla konuşur sözünün gizemini anlayışlı olan bilgisize açmaz.*
- Şeytan seni şaşırtmadıysa; her zaman Allah'a kul ol.*
- Burada adın ikinci harfi **dāl** oldu; bundaki işāretin ne olduğunu dinle.*
- Eğer boyun aşkla dal olurda (eğilirse); bu harf derdine ilaç olur.*
- Eğer dik başlılıkla dağ gibi olursan; sürekli dert ile sıkıntı çekersin.*
- Sürekli Allah dostları gibi yoksul ol ki Allah sana el açıklığı ve bağış versin.*

³⁴⁴ Duha, 93/2

³⁴⁵ Hicr, 15/72

³⁴⁶ Acluni, 2/164

³⁴⁷ El-Hakim et- Tirmizi, A.g.e., C.I, s.382

- Niçün bu dāl olur dāim dehenbāz
 ılur sırrını alk-ı a'a ifā
- Bu dal niçin sürekli azını oynatıp sırrını
 Allah'ın kullarına aar?*
- Güler her dem enār-ı ande gibi
 Degül piste gibi azı muavvā
- Her an azı aık nar gibi güler; azı fıstık
 gibi kapalı deildir.*
- Eger dāl olmasa ibrāza bu dāl
 alurdı sırr-ı a dāim muaā
- Eğer bu dal ortaya ıkmasaydı; Allah'ın
 sırrı sürekli örtülü kalırdı.*
- Derūnında our bu sırrı ūfī
 Kederden albin iderse muaffā
- Sofī eğer kalbini kaygılardan arındırırsa;
 bu sırrı gönölünden okur.*
- 5080 Özüne ıı dāl iyle dilerseñ
 Saña fā ola bu sırr-ı mükennā
- İstersen aşkı özüne dal et; sana bu künyeli
 sır aılsın.*
- Bu dālun nüktesi irmez tamāma
 Velīkin dınmamalık oldu evlā
- Bu dalın gizli anlamı tamamlanmaz;
 öyleyse en iyisi susmak olacak.*
- Üçüncü arf bu ismün olur mīm
 Ol iki mīm görünür bunda cemā
- Bu adın üçüncü harfi **mim** dir; o iki mim
 burada birlikte görünür.*
- Budur ism-i muıun iftitāı
 Mecīdün mebdā'i izzen ve mecdā
- Kuatan adının balangıcı budur;
 büyüklüğünün balangıcı, onurluluk ve
 ululuktur.*
- Daı miftāıdur **muyī mumītün**³⁴⁸
 İder muide hem bu addi iā
- Dirilten ve Öldüren**'in anahtarudur; sayıcı
 hem bunu sayıp hesap eder.*
- 5085 Budur ol fāti-i **Mü'min Mūheymin**
Muīd ile olan **Mübdāde Mebdā**
- Yeniden Yaratarak Yaratma eylemini
 balatan; İnanmanın ve korunmanın yolunu
 Aan budur.*
- Bunuñla yād olur ism-i **Muammed**
 Ki odur **Mahmūd**-ı a ükran ve
 amdā
- Muhammed'in adı bununla anılır; çünkü o
 Allah'ı ükreden ve öven Allah'ın
 övgüsüyle övülmüştür.*
- 180a Cihānuñ bihteri vü ekremi ol
 E'azzi cümleñ mecden ve izzā
- O dünyanın en iyisi ve en cömertidir; tüm
 büyüklerin en büyüğü ve en saygınıdır.*
- Devā olmasa kühl-i āk-i pāyı
 alurdı çem-i ālem kör ü avā
- Ayak topraının sürmesi ilaç olmasaydı;
 herkesin gözü kör ve gece körü olurdu.*
- Muıı her iki ālemdir ol āh
 Hem oldur mefar-ı dünyā vü ubā
- O ah'ın yeri her iki dünyadır; ayrıca
 dünyanın ve ahiretin övülenidir.*

³⁴⁸ Al-i İmran, 3/156; Mümin, 40/68; Kaf, 50/43

- 5090 Mükerrer oldu mīm isminde anuñ
Nedür fikr iyle bu sırrı müserrā
- Mīm onun adında tekrarlandı; bu tekrarlanmanın sırrı nedir? Düşün.*
- Ḥaḳīkatde odur ādem ḳalanı
Anuñ mecdine olmuşdur müheyyā
- Gerçekçe insan odur; kalanı büyüklüğüne hazırlanma olmuştur.*
- Bu mīm üç ḥarf ile melfūz olur hem
İki nokḳayla yāsı olur inşā
- Bu mīm üç harf ile söylenip iki noktayla yası yapılır.*
- Beş olur cümle şayılsa yek-ā-yek
Nedür ādemde bu beş añla yārā
- Baştanbaşa tümü beş olur; ey sevgili insanda bu beş nedir, anla.*
- Ḥavāss-ı ḥams olur zāhirde bunlar
Ne ḳılır diñle hem bāḫında inbā
- Görünürde bunlar beş seçkin olur; gizli olan bilgide ise ne anlama gelir, dinle.*
- 5095 Bil ādem-i penc ḥazret maḫharıdur
Nedür bilür misin bu penc esmā
- Beş insan saygınlığa değerdir; bu beş adın ne olduğunu bilir misin?*
- Aḥaddan vaḫdeniyyet ḳurbına ir
Şamedden bulasın tā^c izz-i ebḳā
- Birden Bir olana yaklaşip Hiç kimseye gereksinimi olmayan Allah'tan, sonsuz yücelik bulasın.*
- Ulūhiyyet makamın ḳıl teferrüç
Rubūbiyyet sözünü itme icrā
- Allah'ta yok olma makamını araştır; efendilik sözünü ortaya çıkarma.*
- Ki ifşā-i rubūbiyyet olur küfr
Bunuñla ḳalbi mü'min olmaz irzā
- Çünkü efendilikle ortaya çıkmak Allah'a eş koşmak olur; müminin kalbi bununla hoşnut olmaz.*
- Bu ma'nīye olandur maḫhar ādem
Virilmez herkese bu ke's-i aşfā
- Bu manaya uygun olan insandır; bu arınmışlık bardağı herkese verilmez.*
- 5100 Bu ismüñ iştikāḳın añladuñ mı
Neden böyle müsem mā oldu āyā
- Ey kişi, bu adın türevlerini, neden böyle adlandırıldığımı anladın mı?*
- Adımı arzdan meḥūz iderler
İdenler defter-i tefsīr-i imlā
- Açıklama defterini yazanlar; adımı yeryüzünden alırlar.*
- 180b İşit bir nükte idem saña taḫḳīḳ
Dimezseñ 'ucb u inkār ile māzā
- Kendini beğenerek reddetmezsen; sana gerçek bir nükte anlatayım, dinle.*
- Doḳuz ḥarf telaffuz oldu pinhān
Bu üç ḥarfuñ derūnında mücev vā
- Bu üç harfin içinde dokuz harf gizli olarak söylendi.*
- Ḥisāb itseñ eger cümle ḫurūfı
Olur işnā -'aşer lafzan ü ḥarfā
- Eğer tüm harfleri sayarsan sözselsel ve biçimsel olarak oniki olur.*

- 5105 Geceyle gündüzi gör bu ‘adedde
Döner halk olalı tãrdãn u ‘akşã
- On iki burc olupdur hem semãvãt
Kevãkib seyrine leylen nehãrã
- On ikişer hüruf olmuşdur ĩmãn
Biri birine olduğda muhãzã
- Yirmi dört olur olsa muzã‘af
Kelãmum añladuñsa dime kellã
- Cüdã bunlar ider ĩmãn u küfri
Olaldan tıynet-i âdem müsevvä
- 5110 İrüpdür bunlaruñla kãdre âdem
Şavupdur bunlaruñla dürlü belvã
- Nedür âdemde bunlaruñ mişãli
Ki budur eşref-i cümle berãyã
- Budur güyã ki ol a‘dãduñ issi
Muhãсіб hem budur fıķren ü zıkrã
- Budur ol a‘ceb-i ‘uccãb-ı ‘ãlem
Nãzar kılma buña ‘ucban u kibrã
- Budur ol lãbis-i ğayb u şehãdet
Ridãı luţf u kãhr ile müreddã
- 5115 Musahħhardur buña mestür u zãhir
Bunuñdur sırr ü fãş u cehr ü necvã
- Celãl ile cemãlüñ mazharı bu
Ne vaşf idem ki ola bundan eclã
- 181a Gel imdi âdem olmağa heves kıl
Ve evfü³⁴⁹ emrine kılduñsa ĩfã
- Degüldür âdem ancak göz ile kãş
Görüñdi gerçi bunlar saña zıbã
- Bu sayıda geceyle gündüzi gör;
yaratıldığından beri gidip gelme ile döner.*
- Gece gündüz yıldızları izlersen; göklerin de
oniki burc olduğunu görürsün.*
- Birbiririyle sıralandığında; onikişer harf
iman olmuştur.*
- İki katına çıkarılırsa yirmi dört olur;
sözümü anladınsa kesinlikle olmaz deme.*
- İnsanın yaratılışından bu yana iman ve
küfrü bunlar ayırır.*
- İnsan bunlarla değere ulaşır; bunlarla çeşitli
üzüntüleri giderir.*
- Tüm varlıkların en değerlisi olan insanda
bunların örneği nedir?*
- Sanki tüm sayıların sahibi; düşünerek ve
anarak hesap eden budur.*
- Alemin şaşırtan şaşırtıları budur; buna
övünerek ve böbürlenerek bakma.*
- Bilinmezlik ve tanıklık elbisesini giyen;
hırkası iyilik ve ezicilik özelliğinde olan
budur.*
- Bu, örtülüğü ve açığı ele geçirmiştir; gizli,
açık, gizli ve açık söz bunundur.*
- Güzellik ile güzelliğin görünümü budur;
bunu bundan daha güzel nasıl anlatabilirim.*
- Yerine getirin** buyruğunu yerine getirmek
istiyosan; gel şimdi insan olmaya istekli ol.*
- Gerçi bunlar sana süslü görüñdi ama insan
sadece göz ile kãş değildir.*

³⁴⁹ Nahl, 16/91

- O kim Hâk añā **kerremnâ**³⁵⁰ diyüpdür
 Ẓo bu naḡşı anı maʿnide ara *Allah donatarak yarattık buyuruyor; bu süsü bırak, onu manada ara.*
- 5120 Odur âdem ki kendüden nişâne
 Ẓoya ol dem ki ide terk-i dünyâ *İnsan odur ki kendisine, o an dünyayı terk etme belirtisini koysun.*
- Nişānı olanuñ dünyâda olmaz
 Añarlar nāmını sehven ü ʿamdā *Belirtisi olanın dünyada olmaz adını bilerek yada bilmeyerek anarlar.*
- Anuñ kim yok cihānda yād u kārı
 Sen anı ulı bil zecren ü ḡahrā *Kimin dünyada anısı ve işi yoksa; sen onu zorlayarak da olsa ulu bil.*
- Cihāna şāh olanlar şevket ile
 ʿİmārāt u kuşūr iderler ibnā *Dünyaya görkemlilikle Şah olanlar; köşkler ve konaklar yaparlar.*
- Bu kārūñ bihteri ammā bilürsüñ
 Eyü sözdür ki ola hoş müzekkā *Bu işin en iyisinin iyi söz olduğunu, arınmışlık olduğunu bilirsin.*
- 5125 Ki yaʿnī olmaya kizb ile reybi
 Ola vehm ile zandan hem müberrā *Yani yalancılığı ve kuşkusu olmasın; kuruntu ve kuşkudan arınsın.*
- Şafā bağışlaya ʿuşşāka dāʿim
 İşiden ḡazz ide buʿdan u ḡurbā *Aşıklara sürekli mutluluk bağışlaya; uzaktan ve yakından işiten sevine.*
- Febī yentük**³⁵¹ rumūzın ide tertīb
 Edāsı olmaya ammā muʿaddā *Onunla konuşur gizemini düzenleye; ama geri çevirme işi yerine getirilmeye.*
- Çü bildim böyledür bu fikr-i maʿḡul
 Bu nazma cān ile itdüm tevellā *Bu akla uygun düşünce böyle bilip bu şiire can ile yakınlıştım.*
- Nizāmına bu dürriñ bī-tefekür
 Dürüşdüm niçe gün yevmen fe yevmā *Bu incinin düzenlenmesi için kuşkusuz günlerce düşündüm.*
- 5130 Ki bāşed dür gibi dürc-i cihānda
 Mükerrrem ola bu devran fe-devrā *Dünya incisinin kabında inci gibi olsun; her çağda saygınlık bulsun.*
- Revānum merḡadında bula şādı
 Kitābuma nazar ḡılduḡca aḡyā *Diriler kitabıma baktıḡca; ruhum mezarında sevinç bulsun.*
- 181b Dimişdi bu kitābı bundan evvel
 Cihānuñ bihteri ol Şeyḡ-i etḡā *Bu kitabı bundan önce dünyanın en iyisi, o Allah dostu Şeyh demişti.*

³⁵⁰ İsrā, 17/70

³⁵¹ El-Hakim et- Tirmizi, A.g.e., C.I, s.382

- Ulusı sevgülüsü kāyīnātuñ
Özini ʿilm ü faẓl ile muhallā
- Zamānınuñ mesīh-i müctebāsı
İden bir demde biñ mürde-dil ihyā
- 5135 Açan dükkān-ı maʿnī halk-ı Hakk'a
Şatan naqd-ı revāna ʿıtr-ı büyā
- Şerīʿatla tarīkat mesnedünde
Hakikat fāş iden bī-fıkr ü pervā
- Cihānı zīnet iden dürr-i nizāmı
Okunan ruḳʿası berrān u baḫrā
- Bihīn-i halk yaʿnī Şeyḫ ʿAttār
Ki reşk iderdi nazmına süreyyā
- Zebān-ı Fars ile nazm iylemişdi
Veli üç yüz on üç beyt idi ʿaddā
- 5140 Ol ıḳduñ dürri çünki oldı menḳūd
İrişdi faẓl-ı Hakk'dan bu hedāyā
- Bi-ḫamdi'llāh ki bu nazmuñ nizāmın
Bize luṭf iyledi ol Rabb-i aʿlā
- Bir üslüb üzere kıldum bunu tertīb
Ki mişlin görmemişdür çeşm-i bīnā
- Buña ihlāş ile nazır olanlar
Bulurlar bunda çok dürlü münāyā
- Ki bu fıkr ile nazm olmuş degüldür
Semādan feyẓdür bu menn ü selvā
- 5145 Uğurluḳ şanma bu nazmuñ nüḳātın
Febī yentük³⁵² dan irmişdür bu feḫvā
- Yoğ idi bizde bu üslūba ḳudret
Eger feyẓ itmese ol şeyḫ-i ezkā
- 182a Zamānuñ ḳuṭbı şāh-ı milk-i ʿişmet
- Evrenin ulusu sevgilisi, özünü ilimle süsleyeni,*
- Her an binlerce ölü gönüü diriltten, zamanın seçkin dirilticisi,*
- Allah'ın kullarına mana dükkânını açıp ruhlarına güzel kokuları satan,*
- Alah'ın kanunlarıyla, Allah'a varma yolunda çekinmeden ve korkmadan gerçekleri anlatan,*
- Verdiği düzen incisiyle dünyayı süslendiren; yazdıkları karada ve denizde okunan,*
- Halkın seçkini, şiirini Ülker yıldızının bile kıskandığı yani Şeyh Attar;*
- Eserini Farsçayla yazmıştı; eseri, toplam üç yüz on üç beyitti.*
- O incinin incisi taşınunca; Allah'ın bağışıyla bu armağan ulaştı.*
- Allah'a şükürler olsun ki bu eserin düzenlemesini, o yüce Allah bize lutfetti.*
- Ayrı bir üslupla bunu düzenledim; diğer şairlerin gözü, bunun benzerini görmemiştir.*
- Buna içtenlikle bakanlar; bunda çeşitli manalar bulurlar.*
- Çünkü bu düşünülerek yazılmış değildir; gökten inen bir vergi ve bağıştır.*
- Bu eserin noktalarını uğurluk sanma; bu mana onunla konuşurdan ulaşmıştır.*
- Eğer o arınmış Şeyh'den anlam ulaşmasaydı; bunu yazmaya bizde güç olmazdı.*
- Zamanın en yüce kişisi, arınmışlık*

³⁵² El-Hakim et- Tirmizi, A.g.e., C.I, s.382

- İşinde Rabb-ı hādīden mürebbā
yurdunun Şah'ı; işinde, doğru yolu gösteren
Allah'tan eğitimini alan,
- Cihānda rüşenīnūñ rüşenāşı
Dünyada aydınların aydını, anlayış ışığıyla
Ziyā-yı ma'rīfetle 'ālem-ārā
dünyayı aydınlatan,
- Feşāhat menba'ı nazmuñ emīri
Güzel söz söylemenin kaynağı, şiirin
İden bir sözde biñ ma'nī muḥabbā
buyruğu, bir sözünde bin manayı saklayıcı,
- 5150 Maḳām-ı ihtisāsı olup ihlās
Uzmanlık makamı arınmış olup Allah'ın
Şerī'atda olan eṭḳā vü aḥşā
kanunlarını uygulamada içtenlikli ve çok
yönlü olan,
- Ki ya'nī Şeyḫ İbrāhim-i ekrem
Yani **Gülşeni** künyeli büyük **Şeyh İbrahim**.
- Ki oldı Gülşenī birle mükennā
- Anuñdur bu beyān u bu feşāhat
Bu söz ve anlatı O'nundur; manada bu
Odur ma'nīde bu güftār-ı güyā
sözün sanki söyleyeni O'dur.
- Anuñ 'ıışkına düzdüm bu kitābı
Gece ve gündüz onunla döndükçe; bu kitabı
Anuñla döndükce rüz u ānā
onun aşkına dizdim.
- İlāhī merḳādın iyle münevver
Allah'ım kabrini nurlandır; ruhunu
Revānın rahmetūñle ḳıl muḡaşşā
esirgeyişinle büründür.
- 5155 Cihānda zıkr-i ḫayrın ber-devām it
Dünyada iyiliklerle anılmasını sürekli et;
Ki nāmı söylene şarḳan ü ġarbā
öyleki adı doğudan batıya her yerde
söylensin.
- Anı her kim severse cān u dilden
Onu her kim candan ve gönülden severse;
Cinānuñda vir aña cāy-ı zülfā
cennetinde ona yakınlaşma yeri ver.
- Kitābuñ çünki irdi ihtimāmı
Çünkü kitabım sona ulaştı; o
Gerekdür yād ola ol reşk-i dārā
Hükümdarlığıyla örnek alınanın
anımsanması gerekir.
- Cihānuñ Rüstem ü Efrāsiyābı
Dünyanın Rüstem'i ve Efrasiyab'ı;
İden bezminde şem'ci küfr-i itfā
döneminde küfrün mumunu söndüren,
- Berāt-ı kāyināta ḫüḳm-i Ḥaḳḳ'dan
Allah'ın buyruğuyla, dünyaya buyruk
Çekilmişdür anuñ nāmına tuḡrā
veren, adına tuğra çekilmiş olan,
- 5160 Dil-i küffārı şöyle ḳıldı yāre
Kafirlerin dilini öyle bir yaraladı ki
Ki bulmazlar 'ilāca hiç yārā
iyileşmeye bir daha güç bulamazlar.
- Süleymān-ı zamān u 'ayn-ı 'Osmān
Dağları, karaları, ve denizleri elinde tutan;
Dutan a'yān-ı kūh u berr ü deryā
zamanın **Süleyman**'ı ve Osmanlı'nın
gözdesi.

- 182b Görüp rāyāt-ı manşūrını itdi
Melekler hem feleklerde mübāhā
- Firengiñ kalmadı rengi yüzinde
Uçuqdı qorqusından gebr ü tersā
- Cihāna şevketi şol deñlü doldı
Ki seyfi qorqusından dıtrer a^cdā
- 5165 İlahī bu şeh-i nīgū-fi^cālūñ
Muzaffer iyle cündin der hemācā
- Müreffec iyle tāk-ı devletini
Ola qavs-ı qūzahdan tā mu^callā
- Musaḥḥar kıl aña rüy-ı zemīni
Ki hükminde ola her küh u peydā
- Derūnın fazluñ ile iyle tāze
Birūnında dışarın iyle taqvā
- İlahī bağ-ı ömrinüñ nihālın
Be-ḥaqq-ı Muştafā kıl sidre-āsā
- 5170 Muḥiṭ iyle cihāna mīm-i mecdin
Ki hükminde ola Rūm u Buḥārā
- Anuñ devrinde yazıldı bu merḳum
Zamānında yorılmışdur bu rüyā
- Ṭoḳuz yüz elli altı idi tariḥ
Ki icāze irişdi bu müsennā
- Çü bu rüşen saḥāyıf buldı encām
Muḥabbet tıfl-ı rūḥum kıldı ibkā
- Yüzüm dergāha urdum nāliš ile
Didim iy ḥālīq-ı ebnā vü ābā
- 5175 Vücūduñdan iki ʿālem zūhūrı
Görünmişdür ḳamu ismen ü resmā
- Zūhūruñdur ḳamu esmā vü tertīb
Döner emrūñle hüküm ü ḳazāyā
- Yardım sancağını gören melekler; göklerde
övündüler.*
- Firengin rengi gitti; ateşe tapanlarla
Hıristiyanlar korkularından uçukladılar.*
- Görkemliliği dünyayı öyle kuşattı ki
düşmanları kılıcının korkusundan titrer
oldular.*
- Allah'ım bu iyi işler yapan Şah'ı her an
askeriyle birlikte başarılı et.*
- Devletinin kubbesini bolluk içinde et; gök
kuşağından da yüce et.*
- Yeryüzünü ele geçirip dağ ve ova her şey
onun buyruğunda olsun.*
- Gönlünü başışınla yenileyip bedenine
Allah'a bağlılık elbisesini giydirdi.*
- Allah'ım ömür bağının fidanını,
Mustafa'nın hakkı için, en uzun et.*
- Büyükülüğün mimi, Rum'u ve Buhara'yı
buyruğuna alacak biçimde dünyayı
kuşatsın.*
- Bu adı geçen eser onun döneminde yazıldı;
bu rüya onun zamanında yorumlanmıştır.*
- Tarih **dokuz yüz elli altıda** bu yüce (kitap)
tamamlandı.*
- Bu aydınlatıcı sayfalar son buldu; sevgi
ruhumun çocukluğunu kalıcı etti.*
- Ey babaları ve oğulları yaratan, diyip
yüzümü inleyişle makamına vurdum.*
- Varlığından iki alemin ortaya çıkması,
adlarıyla ve biçimleriyle görünmüştür.*
- Tüm adlar ve düzenlemeler görünümündür;
buyruk ve olacaklar buyruğunla döner.*

- 183a Bu resme luṭfuñ oldu çünki hādī
Hem ismin fazluñ ile eyle ihdā
- Senüñ fazluñ virür her ad u şanı
Biter bābuñda envā^c-ı recāyā
- Göründi gözüme ol gice bir hūb
Būy-ı ʿarʿar kameran vech-i enhā
- 5180 Gözi sihr ile Bābil'den alır bāğ
Lebine reşk ider Hızır ile ʿİsā
- Demi āb-ı hayātuñ ʿayn-ı ʿaynı
Sözi her mürde cisme rūḥ-efzā
- Binā gūşında ḥāl-ı ʿanberini
Niçe ḥāl ehlin itmiş mest ü şeydā
- İçen bir cürʿa cām-ı ʿişvesinden
Olur ʿālemlere sekr ile rüsvā
- Çemende servinüñ görse cemālin
Ḥamīde-ḳad olaydı serv-i ḥadrā
- 5185 Cebinin mihr ü māha iylese ʿarż
Ḥacāletde olurlardı süveydā
- Gözüm duş oldu çünkim gözlerine
Dürüşdi nār-ı ʿışka cümle aʿzā
- Yitürmişken özimi hayret ile
Getürdi kendüme kendüm hemāmā
- Didi bu Gülşen-i Ebrār'ımızdur
Budur ʿārīflere maḳşūd-ı aḳşā
- Budur keşf iyleyen ṭālib ḥicābın
Budur efsün-ı ḥaḳḳıyla muraḳḳā
- 5190 Budur cāna viren zevḳ u şafālar
Budur def iyleyen dilden belāyā
- Kimüñ kim manzar ola çeşmine bu
- Bu görünüme, çünkü iyiliğin öncü oldu;
adını bağışım ile bir et.*
- Her ad ve ünü senin bağışım verir; her çeşit
ümit senin kapında yeşerir.*
- O gece gözüme, yaban ağacı kokulu, ay
yüzlü bir güzel göründü.*
- Gözü büyüyle Babil'den bağ alır; dudağını
Hızır ile İsa kıskanır.*
- Nefesi yaşam suyunun görünen kaynağı;
sözü, her ölüye can verme nedenidir.*
- Güzel kokulu benini kulağına yapıp nice hal
ehlini sarhoş ve tutkun etmiş.*
- Çekiciliğinin kadehinden bir damla içen;
sarhoşluğuyla herkese rezil olur.*
- Çimenlikte selvinin yüzünü görse;
yeşillikteki selvi iki büklüm olurdu.*
- Alnını güneşe ve aya sunsa; utancından
kapkara olurdu.*
- Gözüm, gözlerine takıldı; tüm organlarım
aşk ateşiyle tutuştu.*
- Özümü şaşkınlıkla yitirmişken; hemen
kendi kendimi toparlamışım.*
- Dedi: Bu **Gülşen-i Ebrarımızdır**; Allah
dostlarına son amaç budur.*
- Utanma isteğini açan budur; gerçek
büyüsüyle güzel yazılmış olan budur.*
- Cana sevinç ve mutluluk veren budur;
gönülden sıkıntıları atan budur.*
- Bu kimin gözüne görünürse; yüzüne
Allah'ın güzelliğinden güzellik ulaşır.*

- Yüzine sîm-i Hâk'dan ire sîmâ
 Kimüñ kim vechine bu ola mir'ât
 Açar Hâk aña gaybından merâyâ
 İlahî bu kitâbım iyle gülşen
 Ki reşk ide güline hür-ı me>vâ
 Hemîşe gülbünün kıl tâze vü ter
 Be-hâk-ı Gülşenî iy Rabb-i erbâ
- 5195 Şehîr it şöretüñ şîniyle dâ'im
 Ki şeh'r aşup ola nazman ü tarzâ
 Nazâr her kim iderse rağbet ile
 Müreffec kıl anı 'izzân u kadrâ
Münirî ye ilâhî iylegil cüd
 Ki nazmın yâd ide her pîr ü bürnâ
 Qabûl iyle anuñ bu ibtihâlin
 Yüz urup tapuña geldi Hüdâyâ
 İlahî 'ışkuñ aña reh-nümün it
 Yolu ger dağ ola ger il ü şahrâ
- 5200 Cüdâ 'ışkuñdan itme bir dem anı
 Ki 'ışkuñ ola her kârında kuşvâ
 Derûnın fikr ü sevdâdan berî kıl
 Yeter fikrüñ aña fikr ile sevdâ
 Muhammed hürmeti iy Rabb-ı ekrem
 Qoma gönlinde senden özge aşlâ
 Senüñle gönli itsün dâ'im ârâm
 Seni itsün kamu yirde temennâ
 Kafesden murğ-ı cânı kim açâ bâl
 Maqâm-ı rahmetüñ kıl aña meşvâ
- 5205 Cemâlüñ nûrı ile iyle münis
 O dem kim nâs ola cümle fîrâdâ
- Bu kimin yüzüne ayna olursa; Allah ona bilinmezlerinden aynalar açar.*
Allah'im bu kitabımı gül bahçesi et; öyleki sığınan güzeller güllünü kıskansınlar.
*Ey dört öğenin Sahibi, **Gülşeni'nin** hakkı için güllerini sürekli yeni ve sulu et.*
*Söyleyiş ve biçim olarak illeri aşip sürekli şöretin (ünün) **şîni**yle tanınmasını sağla.*
Her kim isteyerek bakarsa; onu ululuk ve değerlilik bakımından mutlu et.
*Allah'im, şiirimi her yaşlı ve gencin anması için **Müniri**'ye cömertlik ver.*
Allah'im yüz vurup kapına gelen ben kulunun bu içtenlikle yalvarıp yakarmasını kabul et.
Allah'im, yolu ister dağ olsun ister ova, aşkını ona yoldaş et.
Onu bir an bile aşkından uzaklaştıma; aşkın her işinde ulaşacağı son nakta olsun.
Gönlünü düşünce ve sevgiden uzak et; senin düşüncen ona düşünce ve sevgi olarak yeter.
Ey büyük Allah'im, Muhammed saygısına; gönlünde senden başka bir şey bırakma.
Gönlü sürekli seninle eğlensin; her yerde seni istesin.
Can kuşu kafesten çıkıp kanat açarsa; ona yer olarak Esirgeyişin makamını ver.
Tüm insanların yalnız kaldığı o anda Yüzünün nuruyla sevimli et.

Münacâtuma her kim diye âmîn
Emîn iyle anı imrüz u ferdâ

*Her kim yalvarışına amin derse; onu şimdi
ve gelecekte güvenli et.*

Didim *vallâhu a'lem bi-ş-şavâbi*³⁵³
Sözüme bu arada idüp inhâ

*Sözüme burada son verip dedim: **doğruyu**
en iyi bilen Allah'tır.*

RÛBĀĪ

Dünyānuñ olur naqşa mübeddel çok ziyâdı
Her bey'inüñ âher irişür kesr ü kesâdı
Bu hattı **Müniri**-i za'îf iyledi imlâ
Bâşed ki cihānda añıla hayr ile adı

*Dünyanın artmışı eksilmişle çok
değiştirilir; her alış verişçinin varı ve
yoğu sona ulaşır; bu yazıyı güçsüz
Mümiri yazdı; onun adı dünyada iyilikle
anılsın.*

Rübâî-i Diger

5210 Dünyâda ecel kimseye virmez çü mecâli
Toprağa şalar günde niçe niçe aḥâli
Yüz diḳḳat ile yazdı **Müniri** bu kitabı
Ḥayr ile ola kim añıla tâ bu emâlî

*Ömrün sonu, dünyada kimseye güç
vermez; günde pek çoklarını toprağa
salar; **Mümiri** bu kitabı yüz özenle yazdı;
bu yaptıkları iyilik ile anıla.*

Rübâî

Mevcüd-ı cihān âher olur cümle çü fânî
Her tîr ü kemān ehli yaşar bunda kemānı
5213 Bu nazma **Müniri** dürişüp virdi niḳāmı
Ḥayr ile ola kim añıla adı vü şanı

*Dünyada bulunan her şey sonunda yok
olur; her ok ve yay ehli burada kemanını
düzenler; **Mümiri** bu esere çalışıp düzen
verdi; adı ve ünü iyilik ile anılsın.*

5. FONKSİYONEL SÖZLÜK

A

³⁵³ Allahu a'lem sözü Kur'an'da, ayet bölümü olarak çok yerde geçer: (Al-i İmran, 3/36; Nisa, 4/25; Maide, 5/6; Enam, 6/58; Yusuf, 12/77...)

ābī (f): ayva /suda yaşayan ve suda hasıl olan /açık mavi.

adhā (a): kurbanlar.

āfil (a): uful eden, gurub eden, batan /görünmez olan, kaybolan.

āgāh (f): bilgili, haberli, uyanık.

āgyār (a): başkaları, yabancı kimseler.

aḥer (a): başka, diğer, ayrı.

aḥṣa (a) : içerik / cihetler, bölgeler.

aḥḳar (a): en, pek hakir olan.

aḥvāl (a): oluşlar, bulunuşlar, durumlar.

aḥyā (a): diriler, canlılar.

‘āfī (a): silen, silinmiş / affeden, başıslayan / başıslanmış.

‘aḳd (a): bağ, bağlama, düğümleme, bağlanma, düğümleme./ sözleşme, kararlaştırma.

‘aḳīk (a): çoğunlukla kırmızı olan değerli bir taş.

‘alā’im (a): nişanlar, belgeler.

‘alel (a): illet, hastalık.

‘alī-cenāb (a): cömert, haysiyetli, şerefli.

‘ām (a): herkese ait.

‘ammāme (a): sarık.

‘anet (a): birini bir zorluğa uğratmak / birine zor bir iş yüklemek.

a‘rāc (a) topal, aksak.

a‘rāf (a): cennetle cehennem arasında bir yer / örf’ün çoğulu / sırt, tepe

‘ar‘ar (a): dağ selvisi/ m. güzeldeki boy, bos.

‘arīz (a): gelen, tesadüfi vaka /yanak.

‘arūs (a): gelin.

‘asel (a): bal / cennetteki dört sudan biri.

‘ases (a): gece bekçisi.

‘aṣīde(a): bulanmaç.

āṣim (a): günahlı, kabahatlı.

‘āṣiye (a): çok isyancı.

aḳṣā (a): son, en son.

aḳvā (a): en kavi, çok kuvvetli.

ālāf (a): binler

alāyiş (f): bulanıklık.

alda (t) : aldanmak.

ālūde (f): bulaşmış, bulaşık.

āmeden (f): gelmek

amuḥten (f): öğretmek, öğrenmek.

ānā (a): gece yarısı vakitleri.

angāh (f): o vakit, ondan sonra.

-ārā (f): süsleyen, bezeyen.

ārā’ (a): oylar.

ārām (a): durma,eğlenme, dinlenme / yerleşme, istirahat etme karar kılma.

ārda: çıkarıkçı kılma.

ārende (f): bir şey getiren kimse.

āsān (f): kolay.

aşfār (a): en küçük.

aşfiyā (a):samimi, saf, içi temiz tuttuğu yol doğru olan kimseler / samimi dostlar.

aşgar (a): en küçük.

aşvāt (a): ses, seda, bağırma, avaz.

aşvā’ (a) : gece gözü görmeyen (kadın, kız).

‘aṭaş (a): susama, susuzluk, hararet

‘aṭāyā (a): hediyeler, bahşişler.

‘aṭiyye (a): hediye, bahşiş.

aṭyeb (a): daha, pek, en, çok güzel.

a‘vac (a): eğri, büğrü.

avān (a) vakit zaman.

a‘vān (a): yardım edenler, yardakçılar.

āverden (f): getirmek, taşımak, hikaye nakletmek.

‘avḳ (a): alı koyma, durdurma, vaz geçirilme.

‘avn (a): ardım.

āyā (a): acaba.

‘ayān (a): belli, açık.

āyende (f): gelen, gelici.

āyil (a): ailesini besleyen /kalabalık bir ailesi olan /fakir /aşırı.

aylaḳ (t): boş işsiz, işe yaramaz.

‘ayn (a): iri ve güzel gözlüler.

āz (f): aç gözlülük, hırs, tamah.

‘azīmet (a): gitme, gidiş.

‘azm (a): kasıt, niyet, karar.

B

bā (f): ile beraber, birlikte.
 bāġī (a): serkeşlik, asilik.
 baġīl (a): hasis, cimri, tamahkar.
 bāhir (a): belli, besbelli, açık/ ışıklı,
 parlak, güzel.
 baġşāyış (f): baġışlayış, veriş, ihsan ediş
 /merhamet, şefkat.
 baġt (a): talih, kader, kısmet.
 baġġaş (a): bahsetmeyi seven çok
 bahseden.
 baġir (a): deniz.
 ba'īd (a): uzak, irak
 bāk (f): korku, sakınma, kaygı.
 ban : ulu, büyük, ileri gelen.
 bān (f): -cı.
 bānī (a): bina eden yapan.
 barz (a): filiz vermek.
 bārū (f): kale duvarı.
 başt (a): yayma, açma, uzun uzadıya
 anlatma /tas. Ricā hali.
 bāşed (f): olur, ola.
 başt (a): zor ve şiddetle yakalayış,
 sertlikle tutuş.
 bāyi' (a): satan, satıcı.
 bāz (a): yeniden.
 bāz (f): doğan kuşu.
 -bāz (f): açık, meftuh, güşade.
 bed-rāy (f): kötü düşünceli.
 bed-ter (f): daha kötü, çok kötü, beter.
 behā'im (a): dört ayaklı hayvan .
 beher (f): her, her bir, her biri.
 behr (a): uzaklık, mesafe / felaket/
 umudun boşa çıkması.
 behre (a): nasip, pay.
 belāġ (a): yetiştirme, erişme / yetiştirilen
 söz, şey.
 belīġ (a):güzel.
 belek (t): hediye, armağan.
 belgüli (t): aşikar, açık olarak.
 belgüli (t): aşikar, açık olarak.
 beliyye (a) : felaket, keder, kasavet, tasa.

beliyyet (a): bela, üzüntü.
 belvā (a): keder, gam, tasa, bela, ızdırıp
 .
 beng (f): bitki/ esrār.
 berāyā (a): halk, insanlar.
 ber-dūş (f): omuz üzerinde, omuzda /
 serseri.
 beriye (a): halk, insanlar, yaratık / çöl,
 kır, sahra.
 berk : sağlam, kuvvetli.
 berr (a): doğru sözlü hayır işleyen
 kimse.
 berr (a): kara toprak.
 berre : vurma ve incitme eseri olarak
 vücutta meydana gelen
 çürük.
 berren (a): kara yoluyla.
 ber-vey (f): onun üzerine.
 bes (f): yeter, yetişir.
 beşātin (a): bostanlar, sebze bahçeleri.
 beste (f): bağlanmış, bağlı.
 beşāret (a) : müjde, muştı.
 beşşāş (a): güler yüzlülük.
 bevş (f): çalım, gösteriş, debdebe.
 bevvāb (a): kapıcı, çocukları evlerine
 getirip götürken okul
 hademesi.
 bey' (a): satma, satış satılma, satın
 alma.
 bey' ü şirā' (a): alım satım.
 beyābān (f): kır, çöl.
 beyyināt (a). deliller, şahitler, tanıklar.
 bezl (a) : bol bol verme, saçma.
 bezr (a): tohum, ekilecek tane.
 bī-çün (f) : emsalsiz, eşsiz / sebep
 sorulmaz Allah.
 bidāl (a): hisse, bedel verme/ arkadaşlar
 arasında nöbetle satın alma.
 bidāyet (a): başlama, başlangıç.
 bih (f): iyi, yeg / ayva
 bihān (f):iyiler, iyi adamlar.
 bihīn : pek iyi en iyi, seçkin .
 bihter : daha, en, pek iyi.
 bī-hūş (f): şaşkın, sersem.

bilü (t): bilgi, ilim irfan /zihin, fikir.
 bīm (f): korku.
 bīmār (f): hasta, sayrı.
 bī-muhābā (a): korkusuz, çekinmeden.
 -bīn (f): gören, görücü.
 bīnā (f): gören, görücü / göz.
 bīnī (f): burun.
 bīniş (f): görüş, görme kabiliyeti.
 bīrr (a): iyilik, güzellik, hayır / anaya
     babaya itaat /bağışta
     bulunmak.
 bīrūn (f): dışarı.
 bīryān (a): et kebabı.
 bisāt (a) : kilim, döşeme, yaygı.
 bismil (f): kesilmiş, boğazlanmış hayvan.
 bisyār (f): çok.
 biz (t): bez.
 bōrk (t): başa giyilen külah, kalpak gibi
     şeyler.
 bud (f): idi.
 buʿd (a): uzaklık, aralık.
 būd u nebūd : olan ve olmayan, oluş ve
     olmayış.
 buʿdān (a): ıraklar, uzaklar.
 būden (f): olmak.
 buğz (a). sevmeme.
 buḥl (a) : cimrilik, pintilik, el sıklığı.
 bukaḡu (t): hayvanın ayağına vurulan
     köstek.
 būm (f): baykuş.
 burden (f): bulmak.
 burtarmak : yüz buruşturmak.
 buṭlān (a): batıllık, boşluk,
     çürüklük,beyhudelik.
 būhtān (a): iftira, yalan.
 būkāʿ (a): ağlama, nale, girye.
 būm : köksüz ağaç.
 būn (f): esas, kök, temel, dip, son.
 būnyād (a): yapı, bina, temel, esas.
 būrd-bār (f): uysal, ağırbaşlı, sabırlı,
     tahammüllü.
 būrehne (f): çıplak.
 būrhān (a): delil, isbat, tanık.
 būrīde (f): kesilmiş.

būrkaʿ (a): kadınların örtündükleri peçe,
     örtü, yüz örtüsü.
 būrnā (f): genç, delikanlı, yiğit.
 būryān (f): kebab.

C

cāh (a) itibar, makam, mevki.
 cāʿil (a) : işleyen, yapan, yaratan.
 cāmīd (a): donmuş, donuk, cansız.
 cāmūd (a): donmuş, donuk, cansız.
 cārī (a): cereyan eden, akan, geçen.
 caşş (a): kireç, alçı taşı
 cāvidān (f): daimi kalacak olan,
 sonrasız, ebedi.
 cavlāk (t): çıplak
 cedd (a): ata, dede.
 celālet (a): ululuk, büyüklük, yücelik.
 celīl (a): birlikte oturan, arkadaşı.
 celīs (a): birlikte oturan arkadaşı.
 cemād (a): taş gibi cansız olan şey.
 cemmāl (a): deve sürücüsü, deveci.
 cenān (a): kalp, yürek, gönül.
 cenk ü cidal : savaş.
 cerāb (a) : torba
 cerāb (a): dağarcık, torba.
 ceres : çan / hayvanın boynuna takılan
     çingirak.
 cerī (a): cesur, yiğit, gözü pek, yürekli.
 cerr (a): çekme, sürükleme / para, eşya
     vesaire çekme.
 cerrār (a): dilenci.
 cest (f): atlayış, sıçrayış /çabuk hareket
     eden.
 cev (f): arpa.
 cevāriḡ (a): yaralar.
 cevf (a): boşluk, iç.
 cezīl (a): peltek veya bozuk okunan
     (söz, kelime) çok bol.
 cidāl (a): karşılıklı kavga, savaş.
 cīfe (a): leş.
 cirm (a): cisim, hacim.
 cūya (f): arayıcı, arayan.
 cūyende (f): arayıcı, araştırmacı.

cuyūş (a): asker.
 cūdā (a): ayrılık.
 cühūd (a): yahudi, cıfit.
 cüll (a): çul.
 cüllāb : şerbet.
 cünbīş (f): hareket.
 cünd : asker.
 cünūd (a): askerler, ordular.
 cür'a (a): yudum, içim.
 cür'et (a): cesaret, atılganlık.
 cürm (a) : suç.
 cüst (f) : arama, araştırma.
 cüst ü çālāk : çabuk, hareketli, çevik.

Ç

çāh (f): kuyu, çukur.
 çāk (f): yarık, yırtık/ yırtmaç.
 çāker (f): kul, köle, cariye, yanaşma.
 çālāk (f): çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan .
 çāpūk (f): çabuk, seri, hafif.
 çārsū (f): dört taraf, dört tarafı olan/ çarşı.
 çeç (f): yığın, samandan ayrılmış tahıl yığını.
 çeh (f): kuyu, çukur.
 çelemek (t): göz parlamak.
 çend (f): birkaç, bazı.
 çengāl (f) : pençe.
 çerā(f): otlak, mera.
 çetik (çetük) (t): kedi.
 çetr (f): çadır, gölgelik /gece.
 çevgān (a): cirit değneği / ucu eğri değnek, baston / tas. Allah'ın ezeldeki takdiri.
 çevlaç (çoluk) (t): buluş çağına ermemiş, çocuk
 çıra (f): neden, niçin.
 çigin (t): omuz, omuz başı.
 çihl (f): kırk.
 çire (f): maharetli, becerikli / kahraman, yiğit
 çirk (f): kir, pislik, murdarlık.
 çomaç (t): sopa.

D

dāden (f): vermek.
 dahve (a): kuşluk vakti.
 daḳḳ (a): çalma, vurma, vurulma.
 dalāl (a): doğru yoldan sapma / sapınç.
 dāmen-keş (f): elini eteğini çeken, bir işe karışmayan.
 dañ (t): hayret, şaşma, şaşırma.
 dāña düşmek : hayrette kalmak.
 da' (a): dert, hastalık, zahmet, illet.
 dār (a): ev / yer, yurt.
 dārāt (f): debdebe, şan,büyük gösteriş.
 dārīb (a):darbp eden, döven.
 dārū (f): ilaç.
 dāver (f): Allah'ın ismi, doğru, insafli olan hükümdar, vezir veya hakim.
 ded (f): et yiyen yabancı hayvan.
 deḡā (f): hile, hilekar.
 degşile (t): deḡişmek, dönüştürmek.
 delḳ (f): eski elbise, dervişlerin giydiği eski aba ve yırtık cübbe.
 dem^c (a): gözyaşı, gözyaşı dökme , ağlama.
 dem-sāz (f): arkadaş, dost, sırdaş.
 denes (a): kir, pas, pislik.
 deng (f): ahmak, şaşkın.
 denn (a): küp, büyük küp.
 derāhim (a): okkanın dört yüzde birleri / akçeler, paralar.
 derbān (f): kapıcı.
 der (f): -de, -da.
 derhem (f): karışık, karmakarışık/muztarib /incinme.
 der-pey (f): izinde, arkasında
 derrāk (a): anlayışlı, idrak eden, anlayan.
 derūn (f): iç, içeri, dahil /gönül.
 destār (f): sarık, tülban.
 deşt (f): bozkır, ova.
 deycūr (a): çok karanlık.

deyyār (a): biri, bir kimse, bir fert
/manastır sahibi.
đıfda^c (a): kurbağa.
đıfdağ (a): kurbağa.
dıkılmak (t): bir şeyin içine
girmek,dalmak.
dımışk (a): Şam.
dınmamak (t): ses çıkarmamak,
söylememek.
dıraht (f): ağaç
dırāz (f): uzun.
dīdār (f): yüz, çehre /görme, görüş /açık,
meydanda.
diğil (t): söyle- (emir 2. teklik şahıs).
dīk (a): darlık.
dilārām (f): gönül alan.
dīl-efrūz (f): gönüle ferahlık veren,
sevindiren.
dīl- gīr (f): gönül tutan kalbe sıkıntı veren,
gücenik, kırgın.
dīl-şād (f): gönlü hoş, sevinmiş.
dīn (f): her güneş ayının yirmi dördüncü
günü.
dinlence (t): dinlendiren, huzur veren şey
dinlenme.
dirāyet (a): zeka, bilgi, kavrayış.
diriğ (f): esirgeme / o, eyvah, ah, aman ,
yazık/ menetme, önleme.
dirīgā (f): yazık, eyvahlar olsun.
dirmek[dermek] (t): toplamak,
biriktirmek.
dişār (a): arabide üst libası.lisanımızda
bolluk anlamıyla kullanılır.
dökünmek (t): dökülmek , bol bol akmak.
döymek (t): tahammül etmek katlanmak.
dū (f): hastalık, dert.
dūde (a): böcek, küçük solucan.
dūde (f): soysop, kabile, ocak.
durūğ (f): yalan, irtikab.
duş (tuş) (t): taraf, cihet, yön, yol.
duş olmak : gözetmek, karşılaşmak,
yönelmek.
dürişmek (t): çalışmak, çabalamak.

dürrāc (a) : gevrek, keklik cinsinden bir
kuş, çil kuşu turaç kuşu.
dürr-i süfte : delinmiş inci.
dürişmek (t): çalışmak , çabalamak /
karşılaşmak, karşı karşıya
gelmek.
düş olmak (t): rasgelmek.
düşvār (f): güç, zor.
dütün (t): duman.

E

ebeh (f): bozuk, çürük, yıkılmış.
ebkā^a (a): daim ve baki etme / bırakma,
yerinde bırakma.
ebrū (f): kaş.
ebvāb (a): kapılar.
eclā (a): çok aşikar, besbelli, çok güzel.
ecrām (a): cansız cisimler, yıldızlar.
eczā^a (a): parçalar, kısımlar.
edyān (a): dinler.
ef^cāl (a): işler, ameller.
ef^cī (a): fena, kötü.
efzūn (f): fazla, çok, aşkın, yukarı.
egin (t): sırt, arka
ekālīm (a): memleketler.
ekbād (a): karaciğer.
ekl (a): bir şey yemek , yenilme.
el-ān (a): şimdi, henüz.
elezz (a): daha lezzetli.
elhān (a): nağmeler, ezgiler.
elsine (a):lisanlar, diller.
em (t):ilaç.
emākin (a): mekanlar,yerler.
emced (a): daha mecid, çok şeref, onur
ve haysiyet sahibi olan.
emlāh (a): melahatli, pek güzel.
emvāc (a): dalgalar.
emvāl (a): mülkler, mallar.
enāniyyet (a): kendini beğenme,
bencillik.
enār (f): nar (meyve.)
enbūd (f): armut.
encām (a):nihayet, son, akibet.

encīr (f): incir.
 endek (f): az.
 endūd (f): sürmek, tıla etmek, sıvamak,
 yaldızlamak, manasına olan
 enduden mastarından parlak
 sıva demektir.
 engūr (f): üzüm
 enḥas (a): pek uğursuz.
 enin (a): inlemek, ah u zar etmek.
 enīs (a) : dost, sevgili, arkadaş.
 enva^c (a): çeşitler, türler.
 epsem (t): sessiz, susan.
 erāzil (a): reziller, yüzüstüler.
 erā'ik (a): şahane tahtlar.
 erīb (a) : akıllı, zeki, zeyrek, olgun.
 erzām(f):ucuzluk.
 esfel (a): pek aşağı.
 eṣḥār (a): sabahlar.
 eṣīm (a): günahkar, suçlu.
 eṣnām (a): putlar , hristiyanların
 taptıkları heykeller.
 estār (a): perdeler.
 eṣfāk (a): pek şefkatli, merhametli.
 eṣribe (a): şarab.
 eṣvāk (a): şiddetli arzular, istekler.
 etbāk(a): büyük sahanlar, yemek tebsisi
 veya tahtaları, kapaklar,
 örtüler/ haller, katlar ,
 mertebeler, dereceler
 /kabileler.
 eṭibbā (a): hekimler, doktorlar.
 eṭḳiyā^p (a): Allah korkusuyla günah
 işlemekten çekinenler.
 etmelü olmak (t): yapmak üzere
 bulunmak.
 evbāṣ (a): ayak takımı, terbiyesiz, aşağılık
 kimse.
 evhām (a): kuşkular.
 evḳād (a): vakitler, zamanlar, çağlar.
 evrād (a): okunması adet olunan dini
 dualar / her vakit dilde ve
 ağızda dolaşan sözler.
 evvāb (a): Allah'a sınımsız bağlı.
 evzāḥ (a):daha vazih, çok açık, besbelli.

eyādi (a): eller .
 eykām (a): yetimler, öksüzler.
 eytām (a): yetimler.
 ez'af (a): daha pek zayıf, dermansız,
 kuvvetsiz.
 ez'āf (a): bir şeyi iki misli artırmak,
 katlamak, fazlalıklar.
 ezfer (a) : güzel kokulu şey.
 ezhār (a): çiçekler.
 ezher (a): pek beyaz, güzel ve parlak.
 ezkār (a): anmalar, hatırlamalar /
 zikirler.
 ezrāk (a): mavi, gök renkli / saf ve
 temiz su.

F

fāḥir (a): fahreden, onurlu şanlı, şerefli /
 mükemmel, kıymetli,
 değerli.
 fā'ik (a): fevkinde bulunan, manevi
 olarak üstünde olan.
 fāka (a): yoksulluk.
 fāris (a): atlı.
 fāriğ (a): vazgeçmiş, çekilmiş./ rahat /
 boş, boş kalmış, işini
 bitirmiş, işsiz.
 fāṣ (f): meydana çıkma, duyulma, açığa
 vurma, dile verme.
 fazāḥat (a): edepsizlik, alçaklık.
 fazīhet (a): edepsizlik, alçaklık.
 fazl (a): fazla, ziyade, atık, baki /
 fazlalık, üstünlük / iyilik,
 fazilet, erdem, lütuf.
 fer' (a): dak, budak.
 ferāğ (a): vazgeçme, bırakıp terk etme.
 ferāğat (a): el çekme, vazgeçme /
 istirahat, dinlenme.
 ferāmūṣ (f): unutmak, hatırdan çıkma.
 ferdā (a): yarın.
 ferīk (a): insan grubu, büyük bölük,
 takım /bir fırkaya kumanda
 eden.

fesh (a): bozma, bozulma, dağıtma,
dağılma.
fettāh (a): zafer kazanmış, üstün gelmiş
/fetheden, açan /kullarının
kapılarını açan Allah.
fevt (a): bir daha ele geçmemek üzere
kaybetme / ölüm.
fezā (f): artıran, çoğaltan.
fiḳdān (a): yokluk, darlık, bulunmazlık,
kıtlık.
fişḳ (a): hak yoldan çıkma, dinsizlik,
ahlaksızlık.
fiṭām (a): çocuğu, yavruyu süttten kesme.
fi'l (a): iş,kar, amel.
firāset (a): zihin uyanıklığı, bir şeyi
çabuk anlama yeteneği.
firāvan (f): çok bol, fazla, aşırı.
firāz (f): yükseklik.
-firīb (f): aldatan, aldatıcı.
firistāden(f): göndermek.
fizāyış (f) : çoğalma, çoğalış, artış.
furḳat (a): ayrılık.
fücūr (a): günahkarlık, ahlaka aykırı
durum.
fūhūm (a): anlayışlar.
fūrāde (a): yalnızlık.
fürsān(a) : usta biniciler, atlılar.
füru^c (a): dal, dudak.
fūrūğ (f):nur, ziya ışık, parlaklık.
fūsūn (a):sihir, büyü.
fūsūrde (f): donmuş.
fütūr(a): zayıflık, gevşeklik, bezginlik,
usanma, usanç, bıkmama / keder,
ümitsizlik.

G

ğabāvet (a): budalalık, akılsızlık, kalın
kafalılık.
ğabī (a): kalınkafalı,
anlayışsız,kabiliyetsiz.
ğabğab (a): çene altı, çifte gerdan.
ğabrā (a): yer, yeryüzü.
ğalāt (a): yanlış, yanlışlık.

ğaltān (f): yuvarlanıcı, yuvarlanan.
ğamḥār (a): gam yiyen, kederlenen,
tasalanan.
ğamām (a): bulut.
gam-güsār (f): dert ortağı, gam ve
kederi def edip teselli veren,
arkadaşlık eden.
ğammāz (a): münafık, fitneci, koğucu.
gamze (a): çene ve yanak çukurluğu /
süzgün bakış.
ğār (a): mağara, in.
ğarāmet (a): borç, diyet gibi şeyleri
ödeme.
ğarāz (a): hedef, gaye, istek / maksat,
niyet.
ğāret (a): çapul,yagma, akın /eski
zamanlarda düşman
toprağına yapılan saldırış.
ğarīb (a): kimsesiz, zavallı / gurbette /
tuhaf, şaşılacak, bambaşka /
dokunaklı.
ğarībe (a): evvelce görülmemiş, tuhaf,
şaşılacak şey.
ğarre (a): alnında beyazı olan at v.b./ ak,
parlak.
ğassāl (a): gasleden, ölü yıkayan.
ğaşy (a) : bayılma, kendinden geçme.
ğāv (f): öküz, sığır.
ğavī (a): çok azgın, azmış.
ğavr (a): dip, esas, hakikat.
gavvās (a): dalgıç.
ğaybet (a): gıybet.
ğaym (a): bulut / susama, susuzluk / kin.
gebr (f): mecusi, ateşe tapan.
gencūr (f) hazinadar, hazine bekçisi.
gendüm (f): buğday.
gerdiş (f): dönüş, dönme, dolaşma.
gezīde (f):yılan tarafından ısırılmış.
ğılāf (a): kılıf, kın, muhafaza
ğill u ğışş (a): kin ve hile.
ğinā^p (a): zenginlik, bolluk .
ğirīv(f): bagırma, bagırışma.
ğırra (a): gururlu, kibirli, kendini
beğenmiş, aldanmış.

ğışş (a) : aldatma, hile ,hilekarlık.
 gimi (t) : gibi.
 girān (f): ağır.
 girde (f): acem kebabı, yufkaya sarılı kebab.
 giriḥden (f). kaçmak.
 giriftār (f): tutulmuş, yakalanmış, esir / düşkün, uğramış, tutkun.
 giristen (f): ağlamak.
 giyāh (f): nebat, bitki, taze.
 gönelmek (t): yönelmek, yüzünü döndürmek, teveccüh etmek.
 gönülmek (t):yönelmek, teveccüh etmek.
 ğufrān (a): yargılama, affetme.
 ğulām (a): tüyü çıkmamış genç / köle, esir
 ğulġul (a): gürültü, şamata, bağırış, çağırış
 ğumām (a): gamlar, kederler.
 ğurāb (a): karga
 ğurre (a): parlaklı, parlama, parlayan şey
 ğuşşā (a): keder, kaygı, tasa.
 ğūş (f): kulak.
 ğüft (f): söz.
 ğüft ū ğū (f): dedikodu.
 ğüm (f): kayıp, yitik.
 ğümrah (f): yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış / bol, güir.
 ğürbe : kedi.
 ğürg (f): dilsiz.
 ğüşāde (f): açılmış, açık, ferah, şen.
 ğüvāh (f): şahit, delil, tanık.
 ğüvār (f): hazmı kolay olan.
 ğüzāf (f): boş söz.
 ğüzzer (a): geçme, geçiş / geçen, geçici.
 ğüzün (f): seçen, seçilmiş, seçkin.

H

ḥabāb (a): su üzerinde olan hava kabarcıkları.
 ḥabbe (a): buğday, arpa gibi taneler.
 ḥabīs (a): kötü huy, kötü hal, çirkin şey, kötü hareket.
 ḥacālet (a): utanma, utangaçlıkla şaşırma.

ḥācib (a): kapıcı, perdecı [evvelce vezirlere, amirle denilirdi] / perde, hail / Cebrail.
 ḥaciz (a): ayıran, bölen.
 ḥaclet (a): utanma, sakınma.
 ḥadem (a): hizmetçiler, odacılar.
 ḥādī (a): hidayet eden, doğru yolu gösteren, Allah / kılavuz, rehber / önde giden.
 ḥādīm (a): hizmet eden.
 ḥadrā (a): çok yeşillik.
 ḥafā (a): saklı, gizli olmak.
 ḥafāyā (a): sırlar gizli şeyler.
 ḥaff (a): bir şeyin etrafını dolanan.
 ḥāfir (a): kazan, kazıcı.
 ḥā'if : korkan, korkak.
 ḥā'il (a): iki şey arasında vaki olup birinden diğerinin görünmesine mani olan.
 ḥā'im (a): şaşkın, hayrette olan / sevgiden dolayı şaşkına dönmüş.
 ḥaḳ-bīn (a): hakka inanan, hakkı gören.
 ḥāk-i tīre (a): karanlık siyah toprak./ mezar.
 ḥāl (a): yüzdeki benler.
 ḥalāş (a): kurtulma, kurtuluş.
 ḥalāt (a): haller, suretler, keyfiyetler, nitelikler.
 ḥalā'ik (a): mahluklar, yaratıklar, insanlar.
 ḥalāyık (a): satın alınan kadın hizmetçi.
 ḥalel (a): iki şey aralığı boşluk / bozma, bozukluk, eksiklik
 ḥālet (a): hal, suret, keyfiyet, nitelik.
 ḥālī (a): تنها, boş.
 ḥallāc (a): pamuk, yatak, yorgan atan kimse.
 ḥallāḳ (a): yaradan, vareden (Allah) .
 ḥalūḳ (a): iyi huylu, insaniyetli, geçimli.
 ḥam (a): şarap küpü.
 hamā'il (a): kılıç bağı, kılıç kayışı / muska, tılsım.

- hamailī (a): arkuru, çapraz.
hamākat (a): ahmaklık, beyinsizlik, bönlük.
hamīde (f): eğrilmiş, bükülmüş, kanbur.
hamīm (a): soy, sop / pek sıcak, pek kaynar nesne
hammār (a): şarapçı.
hamr (a): şarap.
hamūş (f): susmuş, sessiz.
hān (f): yemek sofrası / yemek.
hand (f): sürekli gülme.
handīden (f): gülmek.
hāne-gāh (f): ev.
hannān (a): çok acıyan (Allah)
hannāş (a): vesvese veren.
hār (a): yıkılmış.
hār (f): diken.
hār (f): hor, hakir, aşağı / yiyici, yiyen.
harçeng (f): yengeç.
hargāh (f): büyük sadır, otak.
harīd (a): tek, ayrı.
harīfī (a): sonbaharla ilgili, güzle ilgili.
harīr (a): ipek / harareti, ateşli.
harq (a): yakma.
hāş (a): umuma ait olmayan, kişiye özgü.
haşā'il (a): hasletler, huylar, tabiatlar.
hasāret (a) : zarar, ziyan.
hāser (a): zarara, ziyana uğrayan.
haşīr (a): hasır / söyler veya okurken dili tutulan.
hasten (f): yaralanmak, incinmek.
hāşāk (f): çöp, süprüntü, yonga.
haşem (a): maiyet, yanında bulunanlar / aile.
haşyet (a): dehşet, korku.
haţar (a): tehlike, emniyetsizlik, tehlikeli.
haţar-nāk (a): tehlikeli, korkulu, korkunç.
hāţır (a): zihin, fikir /keyif, hal /gönül
havālī (a): etraf, civar, çevre.
havāş (a): saygın olanlar.
havz (a): suya girme / sakınılacak işe sokulma, girişme.
havaşş (a): hassalar, keyfiyetler / muhterem, saygın olmak.
hayf (a): haksızlık, zulüm.
hayl (a): at, at sürüsü.
hayme (a): çadır.
hazār (a): oturma, oturdukları memleket.
hazer (a): sakınma, kaçınma, korunma, çekinme
hazı^c (a): alçak gönüllülük gösteren.
heme (a): gaile, müşkil iş / gam, keder, tasa.
heme (f): hep, bütün.
hemenā (f): tekrar, hemen.
hem-nişin (f): beraber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş.
hem-ser (f): arkadaş.
hem-tā (f): benzer, denk.
hengām (f): zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim.
hestī (f): varlık, var olma, mevcudiyet.
hezl (a): eğlence, alay, şaka, latife.
hırafāt (a): dil harareti.
hıraf (f): tırmalayan, diken veya bıçak gibi bir şeyle çizmek.
hıyāt (a): bir şeyin etrafını çevirme.
hibr (a): mürekkebe.
hicāl (a): gelin odaları.
hidāyet (a): hak yoluna kılavuzlama.
hiffet (a): hafiflik, hoppalık.
hilāf (a): karşı, zıt, yalan.
himāyet (a): koruma, korunma
himl (a): yük.
hīre (f): kamaşık, donuk, fersiz göz.
hişāl (a): huylar, tabiatlar, ahlaklar.
hoş-bū (f): güzel kokan.
hoş-endām (a): boyu posu düzgün, güzel olan.
hubāb (a): sevgili.
hubān (f): güzeller.
huddām (a): hizmetçiler.
hudūş (a): sonradan oluşma.
huftē (f): uyumuş, yatmış.
huld (a): sürüp giden, sonu olmayan varlık / bitmeyiş / cennet.
hulkūm (a): boğaz.
hulv (a): tatlı /büzel / bazal.

ḥum (a): küp, şarap küpü.
ḥums (a): beşte biri.
ḥūn (f): kan.
ḥūr (f): yiyecek.
ḥurrem (f): şen, sevinçli,
gülyüzlü, gönül açan.
ḥursent (f): kanaat eden, kısmetine razı
olan.
ḥuṣn (a): sağlam, sarp yer.
ḥuṣūnet (a): sertlik, kabalık, katılık /
inatçılık.
ḥūṣ-yār (f): akıllı, uslu.
ḥüccet (a): delil, senet, vesika.
ḥümām (a): himmetli, azimli / bir işe
sımsıkı sarılıp o işi başarma.
ḥüveydā (f): açık, apaçık, belli, besbelli.

I

ıḳāl (a): deve ayağına bağlanan bağ,
köstek.
ıḳd : inci.
ıḳlık: rebāb, ayaklı kemani.
ıḳrḳ (a): asıl, kök.
ıṣfā (a): seçip ayıklama, temiz bir duruma
getirme.
ıṣgā (a): kulak verip söz dinleme.
ıṣkā : su verme, sulama.
ıṣtībār (a): sabretme, katlanma /sebat
etme, dayanma.
ıṣtīfā (a): bir şeyin halisini, temizini seçip
alma /seçme, seçkinlik /
ayıklama, ayıklanma.
ıṣtīlāḥ (a): ilim sözü, tabir terim.
ıṣtīgīl (t): parlatmak.
ıṣlāḳ (a): koyuverme, salıverme,
bağışlama
ıṣtīlā (a): öğrenme, haberi olma, bilme.
ıyān (a): gözle görünen, zahir, aşikar.
ızturāb (a): elem, keder, sıkıntı, azab.
ıztırār (a): mecburiyet, çaresizlik ihtiyaç.

İ

iānet (a): yardım.
ībā (a): tiksindirme, tiksindirilme.
ıbād (a): abidler, kullar /ibadet edenler
/çok bol, bereketli.
ibdā (a): sorulana cevap vermek.
ibda (a): yoktan ortaya koyma, icad.
ibḳā (a): baki, daim, devamlı.
İbn Yāmīn : Yusuf Peygamber'in
kardeşi.
ibrāz (a): meydana çıkarma, gösterme.
ibtidā (a): mübtelalık, bir şeye düşkün
olma /düşkünlük.
ibtihāl (a): içtenlikle yalvarıp yakarma.
ibtilā (a): bir şeye düşkün olma,
düşkünlük, tiryakilik.
ibtilā (a): zorlukla yutma, gelini
gerdeğe koyma.
iclāl (a): büyültme, saygı gösterme,
ikram / büyüklük, kuvvet ve
kudret.
iclās (a): makamına oturtma.
ictirā (a): cüretlenme, cesaret etme.
idrāk (a): anlayış, akıl erdirme /yetişme,
erişme /olgunlaşma /algı.
ifā (a): ödeme, yerine getirme / bir işi
yapma, iş görme.
ifnā (a): yok etme, tüketme.
iftikār (a): düşünce.
iftinān (a): birbirini tutmayan, düzensiz
söz söyleme.
iftitān (a): fitneye uğratma/ ayartma.
ifzāl (a): lutuf ve bağış. İhsan.
igrāz (a): doldurmak, taze ekmek yapıp
misafire ikram etmek.
ihlā (a): tatlaştırma, tatlandırma.
ihlās (a): temiz, doğru / doğruluk.
ihşā (a): sayma, sayılma.
ihṫicāb (a): örtünme, kapanma, perde
altına girme.
ihtidā (a): alçakgönüllülük.
ihtimām (a): dikkatle, gayretle çalışma,
özenle iş görme.
ihṫirāḳ (a): tutuşup yanma.
ihṫirām (a): saygı, hürmet.

- ih̄tisāb (a): hesap sorma / sorumluluk.
ih̄tişār (a): kısaltma, sözü, yazıyı kısaltma.
ih̄tiyār (a): seçme/ kalkınma.
ihtizāz (a): titreme, deprenme / sıçrayıp
oynama, sallanma.
ih̄vān (a): sadık, samimi, candan dostlar /
saf içi temiz olan kardeşler.
ih̄zār (a): hazırlama / huzura getirme.
ih̄yā (a): diriltten yeniden canlandıran.
īkān (a): sağlam bilme, yakinen biliş.
ik̄dām (a): gayret ve sebatla çalışma /
ilerleme.
ik̄rār (a): saklamayıp söyleme, kabul.
ik̄tidā (a): tabi olma, uyma.
ik̄tirān (a): yakın varma , yanına gelme,
yaklaşma, yörüngesine
girmek.
iktisāb (a): kazanma, edinme.
ik̄tişār (a): sözü uzatmama, kısa kesme.
ilbās (a): giydirme, giydirilme / örtme,
örtülme.
ilca³ (a): mecbur etme, zorlama, zorunda
bırakma.
īlel (a): illet, hastalık, marz, sayruluk.
ilk̄ā (a): terk etme , bırakma, atma.
illā (a): -den başka, meğer / aksi halde /
ille mutlaka / yalnız.
illiyun (a): cennetin en üst tabakası.
ilticā^c (a): sığınma, barınma.
iltihāb (a): tutuşma.
iltihām (a): kızışma.
iltihāb (a): alevlenme, tutuşma.
iltmek (t): götürmek, yerine ulaştırmak.
īmāret (a): aşevi
imrūz (a): bugün.
imtinā^c (a): çekinme, istememe,
yapmama.
imtişāl (a): gerekeni yapma / alınan emre
boyun eğme.
imtiyāz (a): ayrıcalık.
īn (f): bu.
inābet (a): günahlara tevbe edip hak
yoluna dönme/ bir mürşide
baş vurup tarikata girme.
īnās (a): alıştıırma, alıştıırılma / görme,
bilme.
inbā (a) : haber verme.
inbisat (a): yayılma, açılma, genişleme.
iñen (t): pek, çok.
iñende (t): çok, pek, daha çok, gayet,
ziyade.
infād (a): bitirme, bitirilme, tükenme.
infi^cāl (a): gücenme, darılma, etkilenme.
infişāl (a): ayrılma, yerinden ayrılma.
in^cikās (a): mağlup olma, yansıma /
yansılanma, aksetme.
inķıyād (a): boyun eğme, kendini teslim
etme.
inşirāf (a): çekilme, çekilip gitme .
intisāb (a): bir yere bağlanma, bir
kimseye mensup olma.
inzāl (a): indirme. Allah buyruklarının
gökten inmesi.
irādet (a): irade, dileme / gönül isteği.
īrāş (a): verme, verilme / sebep olma,
gerekme, gerektirme.
ī^crāz (a): yüz çevirme, başka tarafa
dönme / çekinme, sakınma.
irgürmek (t): ulaştırmak, eriştirmek
irticā³ (a) : umma, dönüt etme .
irtikā (a): yukarı çıkma, yüksek
derecelere ulaşma.
irtikāb (a): kötü bir iş işleme / rüşvet
verme.
irzā (a): razı ve hoşnutetme, gönlünü
etme / kandırma.
īşār (a): ikram, bahşış, cömertlikle
verme.
işķāl (a): müşküllük, güçlük.
iskāt (a): sükut ettime, susturma.
işmet (a): günahsız, temiz.
iñnā -^caşer (a): oniki.
issi (t): sahip, malik.
isti^cānet (a) avn, yardım isteme.
istidvā (a): deva bulma.
istihbāb (a): müstahap görme, bir şeyi
iyi, güzel sayma.
istikāmet (a): doğruluk.

istimālet (a): gönül çekme, teselli etme,
avutma.
istinād (a): dayanma, güvenme.
istivā (a): denk olma, öğle vakti / düzlük /
kaplama, örtme.
isti'zām (a): büyük görme, görülme,
büyütme /kibirlenme
gururlanma.
İşān (f): onlar.
iş'ār (a): yazı ile bildirme, haber verme.
işfāk (a): korkma.
işkāl (a): güçleştirme, zorlaştırma.
iştīyāk (a): şevklenme, göreceği gelme,
özleme.
i'tā (a): verme, verilme, ödeme.
i'tāb (a): azarlama, tersleme, darılma.
i'tfā (a): söndürme, söndürülme /
dindirme, batırma.
i'tilāf (a): ülfet etme, alışma, /yanaşma,
uygunluk.
ittifāk (a): birleşme, uyuşma, sözleşme.
iyāb (a): geri dönme, avdet.
İzā (a): kedere, mihnete uğratma.
izāfet (a): iki şey arasındaki ilgi.
izār (a): yanak.
iz'āz (a): aziz kılma, saygı gösterme /
ikram etme, ağırlama.
izdiyād (a): ziyadeleşme, artma, çoğalma.
i'zzet (a): değer, kıymet, yücelik, ululuk /
kuvvet, kudret / hürmet, saygı.

K

ķabīh (a):çirkin.
ķābil (a): kabul eden.
ķabiliyyet (a): anlama anlayış,alablirlik.
ķabz (a): kapanma, daralma.
ķādih (a): zemmedici, kötileyici.
ķā'id (a) : oturma, oturan, oturmuş.
ķā'id (a): yedeğine alan, yedekte çeken
/kumandan, komutan.
ķā'im (a): ayakta durma .
ķālīl (a): az.

ķalye (a): patlıcan ve kabak gibi
şeylerden yapılan kızartma.
kalye : deniz bitkilerinin
geliştirilmesiyle elde edilen
tuz.
ķāmi' (a): kahreden, yok eden.
ķān (f): maden ocağı, bir şeyin kaynağı.
ķānī (a): kināye söyleyen, dokunaklı,
iğneli söz söyleyen.
ķani' (a): kanaat eden / inanmış, kanmış.
ķar (a): çukur şeyin dibi , dip, nihayet /
derinlik.
ķarābet (a): yakınlık, hısımlık,
akrabalık.
ķarīb (a): yakın, yakın olan.
ķarin (a): yakın.
ķāse (f): çanak.
ķāşid (a): tasarlayan, kaseden / postacı.
ķāsīd (a):sürümsüz, geçmez, aranmaz.
ķaşīr (a): kısa.
ķāşī (f): İran'ın Kaşan şehrinde yapılan
bir çeşit çini, çini fayans.
ķavl (a): lakırtı, söz / sözleşme.
ķavs-ı ķuzah (a): ebem kuşağı.
ķayırmaz (t): zarar vermez, önemi yok.
ķayışayaklu (t): Hindistanda halkdan bir
sınıf / hileci, dolandırıcı.
ķaylūle (a): öğle uykusu, şekerleme.
ķef (a): el içi, el ayası, avuç.
ķehhāl (a): göz hekimi.
ķej (f): eğri, çarpık.
ķelēl [keleki] (f): kuş kanadının büyük
tüylerinden yapılan padişah
sargısı, tuğ.
ķellā (a): asla, kesinlikle, öyle değil.
ķelle (a).hiç ,asla, hiçbir vakit.
ķem (f) : az, eksik / fena kötü bozmak.
ķemāhī (a): olduğu gibi.
ķemer-beste (f): kemer, kuşak bağlamış.
ķemter (f): daha aşağı bulunan.
ķendūre (f): deriden yapılmış büyük
safra /peşkir.
ķenūd (a) : nankör, iyilik bilmez / asi,
günahkar /pinti, tamahkar.

kerīh (a): iğrenç, çirkin / pis kokan.
 kerīm (a):cömert.
 kerāhet (a): iğrenme, tiksınme /
 istemeyerek, baskıyla yapma.
 kerāne (f): kenar, uç, kıyı.
 kerden (f): yapmak, eylemek, işlemek.
 kerkes (f): akbaba.
 kerr ü ferr (a): savaşta bir aralık
 geriledikten veya geriler gibi
 görüldükten sonra tekrar
 saldırma.
 kes (f): kimse, kişi.
 keʿs (a): bardak, piyale, kupa / şarap dolu
 piyale /yeşil kabcık.
 kesād (a):satılmama, geçmeme,alış
 verişte durgunluk.
 kesān (f): kimseler, kişiler, insanlar.
 kesb (a): çalışıp kazanma, edinme.
 kesel (a): tembellik uyuşukluk, gevşeklik.
 keslān (a):gevşek, tembel, uyuşuk,
 yorgun.
 keşīde (f): çekilmiş, çekiliş / tartılmış /
 tertip edilmiş, dizilmiş /
 yazılmış / eskıyazıda bazı
 harflerin üzerine çekilen
 çizgi.
 ketm (a): bir sırrı saklama.
 kevşīş (f): kaynama, galyan, coşma.
 key (f): ne zaman, ne vakit.
 kımār (a): kumar.
 kışr (f): kabuk / tahıl, yemiş kabuğu.
 kıynak : yırtıcı hayvan pençesi.
 kızlık (t): kıtlık, pahalılık / kurak giden
 yıl.
 kīc (f): şaşkın.
 kifāyet (a): yetişme, el verme, yeterlilik /
 iktidar, yararlılık.
 kilāb(a): köpekler
 kirde (girde) (f): acem pidesi, tandır
 ekmeği.
 kīse (f): kese.
 kist (f): kimdir.

kīş (f): din, mezheb / keten kumaş / ok
 kuburu / şımşır / adet, huy,
 töre
 kışver (f): iklim, memleket, ülke.
 kol salmak (t): işaret yapmak.
 kıt (a) : azık, rızık, gıda, yiyecek.
 kıb (a) : vuran, vurucu.
 kıbūr (a) : mezarlar, ölüler.
 kıçe (f): küçük sokak, dar sokak.
 kıllāb (a): çengel, kanca, ucu eğri
 nesne.
 kır (f): kör.
 kıra (a): gelişi güzel çekme.
 kışvā (a): erişilebilecek son nokta.
 kışīş (f): çalışma, çabalama/ gayret.
 kıt (a): rızık,yaşamak için yenen şey.
 kıtbu'l-aqtāb (a): Allah'ın kendisine
 tasarruf kudreti vermiş olduğu veli.
 kıūd (a): oturma.
 kıyud (a): kayıtlar, bağlar / deftere
 geçirmek
 kıdüret (a): bulanıklık, gam, tasa,
 kaygı.
 kımmāl (a): kamiller, olgunlar.
 kımūn (a):gizlenme.
 kınd (f): kör, keskin olmayan / cesur,
 yiğit.
 kınūz (a): hazineler
 kıstāh (a): hayasız, arsız, edepsiz,
 saygısız
 kışāde (f): açık, meftuh / ferah, şen,
 mesrur.
 kışūd (f): açma , feth .

L

lābe (f): yaltaklanma, yalvarma.
 lābis (a): giyen, giymiş, giymiş olan.
 lā-büdd (a): gerekli, gerek.
 lāğ (f): şaka, latife / oyun.
 lāhık (a): yetişip ulaşan, arkadan gelip
 birleşen / eklenen.
 lāhī (f): taşlı yer
 lahm (a): et.

lāhūt (a): uluhiyyet alemi.
 lal-i müzāb (a): şarab.
 lāmi^c (a): parlayan, parlak.
 laşş (a): hırsız.
 lā-yezāli (a): zevalsiz, bitimsiz.
 lāzib(a): yapışıcı, yapışkan /sabit/ lazım,
 gerekli.
 lebād (f): yağmurluk
 leblāb (a): sarmaşık bitkisi.
 lec (f): ayakla vurma, tepme.
 lecācet (a): ayak direme, çekişme.
 leccāc (a): inatçı, inatçılık.
 lehv (a): oyun, eğlence.
 le'im (a): alçak, aşağılık, cimri kimse.
 lemez (a): göz veya kaşla işaret etme.
 leng (f): topal, aksak.
 let (f): dayak, kötek/ şiddetle çarpma.
 levş (a): pislik, murdarlık, kir.
 levāzım (a): asker için gerekli şeyler.
 leynet (a): yumuşak koltuk yastığı.
 lışş (a): hırsız.
 libās (a): esvap, elbise.
 lihāf (a): örtülecek şey / yorgan / sargı.
 likā³ (a): görme / yüz, çehre
 līnet (a): yumuşaklık, mülayimlik.
 liyākat (a): layık olma, değerlilik, yararlık
 /iktidar, hüner, fazilet /değim,
 yararlık
 lu^b (a): eğlence, oyun.
 lūk (f): lök, kısa tüylü yük devesi, tek
 hörcüçlü deve
 lübs (a): giyinme, giyme.
 lühūm (a): etler.
 lüle (f): çeşme, musluk gibi şeylere
 takılan küçük boru /halka gibi
 dürülmüş şey / külah

M

ma^cāşī (a) : asilikler, itaatsizlikler,
 isyanlar / günahlar
 mādih (a): metheden, oven.
 ma^cdūm (a): yok olan, mevcut olmayan
 mağbūn (a): aldanmış / şaşkın, şaşırmış.

mağmūm (a): gamlı, kederli, tasalı /
 bulutlu, kapalı, sıkıntılı.
 mağnem (a): ganimet.
 mağşūş : saf olmayan, karışık, katışık.
 mağzūb (a): gazap olunmuş, kendisine
 kızılmış olan.
 maḥbūb (a): muhabbet olunmuş,
 sevilmiş, sevilen, sevgili.
 maḥcūb (a): kapalı, örtülü, perdeli /
 utanan, utanmış, utangaç.
 maḥdūm (a): oğul, evlat / hizmet
 edilmiş.
 mahī (f): balık.
 māhir (a) : maharetli, hünerli.
 ma^chūd (a): ahdolunmuş, bilinen;
 sözleşilen / sözü geçen.
 maḥfūz (a): saklanmış, gizlenmiş.
 maḥrūḳ (a): yanmış, yanık.
 maḥrūm (a): nasipsiz, kısmetsiz.
 maḥzen (a): içinde eşya saklanılacak
 yer
 mā³il (a): bir yana eğilmiş, eğik, eğri
 /hevesli, istekli /andırır,
 benzer.
 māḳal (a): söz, lakırdı / söyleme,
 söyleyiş.
 maḳarr (a): karar edilen durulan yer,
 karargah / oturlan yer
 /ocak, merkez.
 maḳāşid (a): maksatlar, niyetler, arzular,
 istekler.
 maḳbūḥ (a): beğenilmeyen, fena
 görünen.
 maḳbūl (a): kabul olunmuş, alınmış /
 beğenilen, hoş karşılanan;
 geçer
 maḳdūr (a) : güç, kuvvet, kudret /
 Allah'ın takdiri, kader /
 elden gelen.
 maḳhūr (a). kahrolmuş, mağlubolmuş,
 yenilmiş.
 maḳrūn (a): yakınlaştırılmış, yakın
 /ulaşmış, kavuşmuş.

- maḵsūm (a): taksim edilmiş, ayrılmış,
bölünmüş.
- maḵtūl (a): öldürülmüş.
- mālik (a): sahip, bir şeyi olan.
- maʿlūl (a): illetli, hastalıklı,, sakat
- mā- mezā (a): geçen şey, geçmiş şey,
geçmiş zaman / geçen geçti.
- maʿmūniyye (a):
- manāş (a): kaçıp sığınılacak yer.
- mār (f): yılan.
- maraz (a): hastalık.
- maʿrūf (a): herkesçe bilinen, tanınan,
meşhur olan.
- maskūl (a): saykal, vurulmuş, cilalanmış.
- masūn (a): saklanmış / sıyanet olunmuş,
korunmuş / sağlam.
- maşūn (a): korunan, saklanan./ salim,
sağlam.
- maʿşūş (a): zayıf, arık dam
- maṭbaḥ (a): mutfak.
- maṭlūb (a): talep edilen, istenilen, arılan
şey / alacak
- maʿyūb (a): ayıplanmış, ayıplanan /bir
eksiği, kusuru olan
- maʿzūl (a): azledilmiş, işinden çıkarılmış.
- maʿzūr (a): özürlü.
- meʿāb (a): geri dönülecek yer, sığınılacak
yer.
- mebādā (a) : başlangıç.
- mebādā (f): sakın, olmaya ki.
- mebdeʿ (a). başlangıç.
- mebhūt (a): şaşırmış kimse.
- mebrūr (a): hayırlı, beğenilmiş şey.
- mebşūre (a): yüzü, boyu, posu yerinde,
güzel.
- mebzūl (a): bol, çok, ucuz.
- mecāʿat (a): acıkma, açlık
- mecd (a): büyüklük, ululuk.
- mecīd (a): şanlı, şerefli, kudretli, azametli.
Allah'ın isimlerindedir.
- meclā (a): çıkma yeri görünme yeri /
ayna.
- mecūl (a): meydana çıkarılmış, yapılmış
olan.
- mezcūb (a): cezbolunmuş /deli, divane.
- medār (a): etrafında dönülen nokta.
- medḥa (a): dahil olacak, girecek yer.
- medḥal (a): dahil olacak, girecek yer,
kapı, antre / başlangıç /
giriş.
- medhūş (a): dehşete uğramış, şaşırmış,
korkuş, ürkmüş.
- mefhūm (a): anlaşılmış, bir sözden
çıkarılan mana, kavram.
- mefḵūd (a) : kayıp, yok, olmayan.
- mefḵūḵ (a): fark olunmuş, ayrılmış.
- meftūn (a): fitneye düşmüş, sihirlenmiş
/ gönül vermiş, tutkun,
vurgun / hayran olmuş,
şaşmış.
- meges (f): sinek.
- meḥābet (a): azamet, ululuk,
korkunçluk, büyükgörünme.
- mehālik (a): helak olacak yerler,
tehlikeli yerler.
- mehcūr (a): ayrı düşmüş, uzaklaşmış.
- meḥek (a): mehenk taşı ayar taşı.
- mehīb (a): heybetli, azametli, korkunç.
- mehreb (a): ürküp kaçma, sığınılacak
yer.
- mehte (a):yüksek rütbeli hizmetkar.
- meḥūz (a): ahz olunmuş, alınmış,
çıkarılmış, tutulmuş, ödünç
olarak başka bir yerden
alınmış
- meknūn (a): dizilmiş / saklı, gizli,
örtülü.
- mekr (a): hile, düzen, hile ile aldatma.
- mekremet (a): kerem, cömertlik, saygı.
- meksūr (f): kesrolunmuş, kırılmış /
kesre ile.
- mekşūf(a) : keşfolunmuş.
- mektūm (a): ketmolunmuş, gizli, saklı /
hükümetten gizli tutulan.
- meʿkūl (a): ekl olunmuş, yenmiş şey,
yiyecek.
- melāḥat (a):güzellik, yüz güzelliği.
- melāl (a): usanma / sıkıntı.

- melâlik (a): helak olacak yerler, tehlikeli yerler veya işler.
- melhûz (a): hatıra gelen, mülâhaza edilen, düşünölebilen, olabilen.
- mellâh (a): gemici, kaptan, denizci.
- me'mû (a): umulan, beklenen / ümit.
- memnu^c (a): men edilmiş, yasak edilmiş, yasak.
- menâhî (a): haram olmuş şeyler.
- menâl (a): uyku, rüya, düş /nail olma.
- menâş (a): kaçıp, sığınılacak yer.
- menâşib (a): makamlar, mevkiler, rütbeler.
- menâya (a): ölüler.
- menâzır (a): manzaralar, güzel görünüşler.
- menâzil (a): menziller.
- menkûb (a): nekbete düşmüş, talihsiz / özden düşmüş.
- mensûp (a): bir kimseye bir şeye nisbeti olan.
- menşür (a): neşrolunmuş, dağıtılmış, herkese ilan edilmiş.
- men'ût (a): medhedilmiş, iyiliği güzelliği söylenmiş.
- merâhil (a): konaklar, mesafeler, duraklar.
- merâyâ (a): aynalar.
- merķad (a): mezar kabir (aslı yatacak uyunacak yer demektir.).
- mer'ûn (a): hareret, şimşek etkisiyle yapılıp düşen.
- merzât (a): rıza, razı olma, hoşnutluk.
- merdûd (a): reddolunmuş / geri çevrilmiş.
- mergûb (a):beğenilmiş, sevilmiş / istenilen, sevilen.
- merkâd (a): mezar, kabir.
- mermûz (a): remzolunmuş, işaretli anlatılmış.
- merzûķ (a): rızıklanmış,rızkı verilmiş.
- mesâcid (a): mescidler.
- mesâkin (a): çok fakir olanlar.
- mesâr (a): sevinçler, zevkler.
- meşârif (a): masraf eden, harcayan.
- mesâvî (a): fenalıklar, kötölükler.
- mescûn (a): bahsedilmiş, zindana atılmış.
- mescûr (a): taşkınlık, deniz / alevli, ateş, kızgın fırın.
- mesdûd (a): seddolunmuş, kapanmış, kapalı, tıkanmış.
- mesrûr (a): memnun, sevinmiş, meramina ermiş.
- mestûr (a): örtölü, kapalı, gizli.
- meşvâ (a): mesken, ev.
- meşamm (a): koku, koku alacak yer muhal, burnun içi.
- meşhûn (a): doldurulan, dolu.
- meşiyet (a): arzu, dilek / yürüyüş, yürütme
- meşyûm (a): vücudunda ben olan, benli.
- meşâlib (a): taleb olunan istenen şeyler.
- me'yûs (a): ümitsiz
- me'vâ (a): yurt mesken, mahal, makam
- mevâni^c (a): maniler, engeller.
- mevdûd (a): sevilmiş.
- mevfûr (a): çoğaltılmış, çok bol
- mevhûb (a): hibe olunmuş, bağışlanmış.
- mevhûm (a): vehm olunmuş, kuruntuya dayanan.
- mevrûd (a): gelmiş, gelen.
- mevzûn (a): vezinli, tartılı, tartılmış.
- mezâd (a): artırma ile yapılan satış.
- mezâhib (a): mezhepler.
- mezâhir (a): bir şeyin göröndüğü çıktığı yerler /nail olanlar, şereflenenler.
- mezâķ (a): zevk alma, tat duyma, tatma / zevk, lezzet / tat duyulan yer, damak.
- mezbele (a): süprütölük, süprütölü dökülen yer / mec. aşğılık
- meze (f): lezzet, zevk, tat /işret arasında yenen çerez
- mezellet (a): zelillik, horluk, hakirelik; alçaklık, itibarsızlık.
- mezîd (a): artma, çoğalma, artmış
- mi'ber (a): karşıdan karşıya suyu geçmeyi sağlayan sandal.
- midħat (a): metetme, övme

- miğ (f): kara bulut, duman, sis
 miḥān (f): büyükler, ulular
 miḥnet (a): zahmet, eziyet / gam, keder,
 sıkıntı, dert / bela, musibet.
 mih-ter (f): daha büyük.
 mīrān (f): komutanlar, beyler.
 miṣāq (a): sözleşme, anlaşma.
 miṣbah (a): ışık, çerağ
 minkā (a): gaga, kuş gagası
 minkad (a): temizlenmiş, pak.
 minḳār (a) : yırtıcı kuş gagası /taşçı
 kalemi
 minvāl (a): tarz, yol.
 mirṣād (a): gözetme yeri.
 mis (f): bakır.
 miskin (a): zavallı, düşkün.
 mişmiş (f): kayısı, zerdeli.
 mu[y] (f) : kıl.
 mu‘aḥḥar (a): sonraya geriye bırakılmış,
 sonraki.
 mu‘aṣṣam (a): kolaylık.
 mu‘addad (a): hazırlama.
 mu‘ādil (a) : eşdeğer, denk.
 mu‘āf (a): affolunmuş.
 mu‘āḥez (a): çekştirilen, tenkidedilen.
 mu‘allā (a): yüce, yüksek.
 mu‘allaq (a): talik edilmiş, asılmış,
 asılı, havada, başta duran
 /sürüncemede kalmış /bağlı.
 mu‘annid (a): inatçı.
 mu‘arrā (a): çıplak, soyulmuş /mec.
 Temizlenmiş.
 mu‘aṭṭar (a): ıtırılı, güzel kokulu.
 mu‘āvid (a): geri dönen / adetinde olan.
 muazzez (a): izzetlendirilmiş.
 mūfī (a): yerine getiren.
 mufahḥam (a): saygınlık kazanmış,
 itibarlı.
 mufahḥam (a): kömürleşmiş, kömür
 halini almış.
 mufaṣṣal (a) : ayrıntılı.
 muğanni (a): şarkıcı, güzel öten kuş.
 muğaşṣī (a): bayıltan, bayıltıcı.
 muğattā (a): örtülmüş, perdelenmiş, üstü
 örtülü.
 muğatten (a): örtünmüş, örtülü.
 muğtenem (a): ganimet olarak alınmış.
 muḥaffam (a): saygı, büyüklük, ululuk
 kazanmış, kerem sahibi,
 itibarlı.
 muḥallā (a): tahliye olunmuş, süslenmiş,
 süs, yapılmış, donatılmış.
 muḥalled (a): sürekli olarak kalan.
 muḥannes (a): korkak, kalleş.
 muḥazā (a): birbirinin karşısında
 bulunan, karşı hizada
 bulunan.
 muḥdeṣ (a): sonradan meydana gelmiş,
 eskiden olmayan.
 muḥibb (a): seven, sevişen, muhabbetli.
 muḥriḳ (a): yakan ,yakıcı.
 muḥsī (a): sayan.
 mu‘īd (a): yeniden yaratan.
 muḳābil (a): karşı karşıya gelen, bir
 şeye karşılık yapılan.
 muḳaddem (a): önce gelen, önceki.
 muḳaddem (a): takdim edilen, sunulan /
 önde olan, önden giden /
 önce gelen, önceki / değerli,
 üstün.
 muḳadder (a): takdir olunmuş, değeri
 biçilmiş, beğenilmiş. /
 yazılı.
 muḳanṭar (a): kemerli, kemer şeklinde
 olan.
 muḳanṭar (a): kemerli.
 muḳarīn (a): has sohbet, yaklaşmış.
 muḳarreb (a): yakınlaşmış.
 muḳarrer (a): kararlaşmış / şüphesiz,
 sağlam anlatılmış,
 bildirilmiş.
 muḳarrer (a): kararlaşmış / şüphesiz,
 sağlam / anlatılmış,
 bildirilmiş.
 muḳaşṣar (a): taksir eden, yapabiliriken
 yapmayıp çekinen./ kusur
 işleyen.

- muḳayyed (a): kayıtlı, bağlı, bağlanmış / önem veren / kaydolanmış, deftere geçmiş.
- muḳbil (a) : kuvvetli.
- mūnis (a): ünsiyetli, alışan, yadırganmaz, alışılmış / cana yakın, sevimli / insandan kaçmayan.
- munşif (a): insafılı, kötülükte ileri gitmeyen.
- muntazar (a): intizar edilmiş, beklenmiş, beklenen, gelmesi umulan.
- muntazır (a): intizar eden, gözleyen, bekleyen.
- mūr (f): karınca / yoksulluk sembolü.
- muraḳḳā (a): güzel yazı örneği.
- muraḳḳa^c (a): terkī edilmiş ,yamanmış, yama vurulmuş, yamalı.
- muraşşaf (a): kıymetli taşlarla bezenmiş / bir yazı sitili /aynı kafiyede beyit.
- mūriş (a): miras bırakan, bırakan, veren.
- muşāb (a): isabet etmiş, rastlamış / musibete uğramış.
- muşaffā (a): tasviye edilmiş , süzölmüş, yabancı maddelerden ayrılmış .
- muşahḫar (a): tashir olunmuş, elde edilmiş, ele geçirilmiş /tutkun, iteat edilmiş, boyun eğmiş.
- muşāhib (a): biriyle müşahebe eden sohbetta bulunan, konuşan, arkadaş /sohbetiyle eğlendiren.
- muşammem (a): temsim olunmuş, katı olarak karar verilmiş.
- muşatḫar (a): tasdir edilmiş, yazılmış.
- mūş (f): fare.
- muḫabbāḳ (a): tatbik olunmuş, uydurulmuş / kapak gibi kapanmış.
- muḫarrā (a): taravetli, taze.
- muḫī^c (a): itaat eden, boyun eğen / bağlı / rahat.
- muvāfıḳ (a): uygun, yerinde.
- muvaḫḫam (a): çorak vadi.
- muvāsā (a): dostluk etme.
- mūzevver (a): uydurulmuş.
- mūbeddel (a): tebdil edilmiş, değişmiş, değiştirilmiş.
- mūberrā (a): beri kılınmış, temize çıkmış, aklanmış.
- mūbeyyen (a): açıkça söylenmiş, açıklanmış.
- mūbtelā (a): düşkün / tutkun, tutulmuş.
- mūcāvīr(a): mabed veya tekke yakınlarına gelip oturan /yurdunu veya diyarını terk ederek zamanını Haremeyn ve Şerifeynde ibadetle geçiren.
- mūcellā (a): cilalı, parlatılmış, parlak.
- mūcrim (a): suçlu.
- mūctebā (a): seçilmiş, seçkin.
- mūdām (a): devam eden, sürekli.
- mūdārā (f): yüze gülme, dost gibi görünme.
- mūdbīr (a): talihsiz, düşkün.
- mūdde^cıyān (a): davada karşılıklı iki taraf
- mūdebber (a): tedbir alınmış, düşünce ile hareket edilmiş.
- mūdebber (a): tedbirli, tedbir alan, düşünceli.
- mūdgam (a): arka arkaya gelen, iki kelimeden birincisinin son, ikincisinin baş harfinin aynı olması.
- mūḫāl (a): olmayacak, hurefe, batıl görüş.
- mūḫāşım (a): aralarında düşmanlık bulunan iki kişi veya taraf.
- mūznib (a) : günah, suç işleyen, suçlu.
- mūznibīn (a): günah işleyenler.
- mūekked (a): sağlamlştırılmış.
- mūheymin (a): koruyucu, muhafız, Allah'ın adlarından.
- mūheykā (a): hazır, hazırlanmış.

müje (f): kirpik.
 mükennā (a): künyelenmiş, künyeli.
 mükerrem (a): muhterem, aziz, saygın .
 mülhîd (a): Allahı inkar eden, dinsiz.
 mülazım (a): bir yere tutunup kalan.
 mülevves (a): karışık.
 mülük (a) : hükümdarlar.
 mümecced (a): temcid edilmiş, ululanmış
 denetlenirilmiş.
 mümeyyiz (a): seçen, ayıran.
 mü'min (a): inananlar ve iman etmiş
 olanlar.
 mümkināt (a) : olabilen olabilir şeyler.
 münkād (a): boyun eğen.
 münā (a): arzu edilen, istenilen şeyler.
 münādā (a): nidā edilmiş, seslenilmiş,
 çağrılmış, tellal müzezzin.
 müncelī (a): incila eden, parlayan, parlak.
 münezzeh (a):tenzih edilmiş.
 münsedd (a):insadad eden, kapanan,
 tıkanan, kapalı.
 münşakḳ (a): inşıkak eden, yarılan,
 yarılmış.
 münye (a): arzu edilen, istenilen şey.
 mür (a): acı.
 mürāhıḳ (a): bülüğ çağına ermiş çocuk.
 mürābih (a): karlı.
 mürde-dil (f): gönlü ölmüş / tas. Ham
 kişi.
 mürr (a): acı.
 mürtāz (a): beğenilmiş, seçkin.
 mürür (a): geçme, bir yandan geçip öte
 yandan çıkma /geçip gitme
 /sona erme.
 mürüvvet (a) :insaniyet, yiğitlik,
 cömertlik.
 müsāvī (a): eşitlik.
 müşehher (a) teshir eden, zapteden, boyun
 eğdiren, elde eden.
 müseccā (a): secilenmiş, nesirde kafiyeli
 söz.
 müselsel (a): zinzirleme, ardı ardına.
 müsem mā (a): adlanmış /belirli.
 müsetter (a): örtülmüş.

müskit (a):susturan.
 müstagil (a): işgaliden, bir işle meşgul
 olan, uğraşan.
 müstedām (a):sürekli devamlı.
 müsteḥak (a): hak kazanmış, haklı.
 müsteṭāb (a): istitabe edilen, hoş, güzel
 bulunan.
 müstemend (f): üzüntülü, kederli,
 hüzünlü / çaresiz /talihsiz,
 mutsuz.
 müstetāb (a): iyi, güzel.
 müşīr (a): emir ve işaret veren /mareşal.
 müşāhede (a): bir şeyi gözle görme.
 müşāvīr (a): kendisine danışılan
 müşg-bū (f): misk kokulu.
 mütekebbir (a): tekebbür eden,
 kibirlenen, kibirli.
 müteyyem (a): aşık, vurgun.
 müzāhim (a): sıkıntı veren, aykırı gelen.
 müzd (f): ücret, karşılık / kira / mükafat.
 müzebzeb (a) : bir şeye karar
 veremeyen /beceriksiz /
 karmakarışık.
 müzekkā (a): temizlenmiş, arınmış.
 müzemmim (a): bayağı, aşağılık.
 müzevver (a): tezvīr olunmuş,
 uydurulmuş söz.
 müzevvir (a): tezvīr eden, arabozucu.

N

nā-bekar (f.a.b.s.): işsiz, işe yaramaz /
 yaramaz, hayırsız.
 nāfid (a): yok eden.
 naḥīf (a): zayıf, arık.
 naḥvet (a): kibir, gurur, büyüklenme.
 nā'im (a): uyuyan, uykuda bulunan.
 nā'im (a): bollukta yaşayış /cennetin bir
 kısmı.
 nā'im (a): taze, körpe nebat / etli sebze
 / yumuşak kemiksiz.
 nāk: -lı, -li anlamında.
 nāḳa : dişi deve.

- nā-ḳām (f): maksadına erişememiş,
yoksun kalmış.
- nā-kes (f) : nekes, cimri, pinti/ alçak.
- naḳīb (a): bir kavim veya kabilenin reisi
veye vekili.
- naḳḳāl (a): nakleden, masalcı, hikayeci.
- naḳs (a): eksiklik, noksanlık.
- naḳz (a): bozma, bir sözleşmeyi yok sayma.
- naḳleyn (a): bir çift ayakkabı / bir çift
nalın / birçift nal.
- naḳīr (a): yardımcı, yardım eden.
- nāḣıḣ (a): nasihat, öğüt veren.
- nāḣid (f) : şiir söyleyen.
- nāḥıḳ (a): söyleyen, konuşan.
- neḳam (a): evet, pek güzel
- neberd (f): savaş, harp.
- nebūd(f): olmayış.
- necāḣ (a): isteğe ulaşma, kurtulma.
- necvā (a): gizli söz.
- nedām (a): pişmanlık.
- neḣār (a): gündüz.
- neḳḳād (a):temizlenmiş.Bir şeyin iyisini
kötüsünden temizleyen.
- neḳāl (a): zap, işkence / bir laydan alınan
ders.
- neḳāvet (a). paklık, temizlik.
- neḳāyız (a): (nakiza'nın c.):birbirine zıt
olan birbirini çeken şeyler.
- nemed (f): keçe, kebe.
- neng (f): ayb, ar, utanma.
- ner (f): er, erkek.
- nesh (a): kaldırma, hükümsüz bırakma /
bir şeyi kopye etme.
- nesrin (f): yaban gülü.
- nev' (a): çeşit, tür.
- nevḣā (a): ölüye sesle ağlama.
- nevāī (f): makam, ahenk ve nasip ile
ilgili.
- nevāle (a): vergi, bağış /nasip, talih,
kısmet/ yiyecek, içecek.
- nevāziş (f): okşama, okşayış.
- nevbet (a): sıra, sıra ile görülen iş.
- nevḣā (a): ölüye sesle ağlama.
- neydügin (t): ne.
- nezāre (a): bakma, seyir.
- nezr (a): adak adama.
- nıḣf (a): yarı, yarım.
- niḳbet (a): intikam, öc alma, eza vererek
cezalandırma.
- nıḣf (a): yarı, yarım.
- nidd (a): benzer,eş.
- nifāḳ (a): iki yüzlülük, münafıklık, ara
bozuculuk.
- nigū-kār (f): iyi iş yapan, iyilik eden.
- nigū-sār (f): baş aşığı.
- nigūyī (f): iyilik, güzellik, hoşluk.
- nihād (f): tabiat, huy, yaratılış.
- nihān (a): gizli, saklı / bulunmayan,
görünmeyen.
- nīk (f):iyi, hoş, güzel,beğenilen.
- niḳāt (a): nükteler.
- niḳmet (a): şiddetli ceza.
- nīgū (f): iyi, hoş.
- nīm (f): yarı, yarım, buçuk.
- niḣār (a): saçma, serpmeye /saçı, düğünde
saçılan para.
- nivān (a): kadınlar.
- nisyān (a): unutmama.
- nīḣ (f): iğne, diken, zehir.
- nīy : yok.
- nizār (f): zayıf.
- nuḣvet (a): kibir, gurur, böbürlenme.
- nūk (f): kuş gagası / gaga gibi ucu sivri
olan şey / okun ucu.
- nuḳūḣ (a): nakışlar, resimler.
- numūden (f): göstermek,
yapmak,görünmek.
- nuḣret (a): yardım / başarı, üstünlük.
- nuḣūḣ (a): naslar, doğruluğu şüphe
götürmeyen bilgiler,
düşünceler.
- nūḣ (f): tatlı, bal / içki, iştret.
- nūkāt (nüket) (a): nükteler, manalı
sözler / incelik.
- nümā (f): gösteren, bildiren
manalarına kelime yapar.
- nüzl (a): konak yeri / misafir için
hazırlanan yemek.

O

oķımaķ (t): ağırmak.
oma[umaç] (t): hedef, amaç, gaye.
oyan (t): dizgin.

Ö

ög (t): akıl.
örü (t): yapı, bina/sed /hudut.
örüdar (t): ayağa kalkmak.
örü durmak (t) : ayağa kalkmak.

P

pādāş (f): mükafat / ayakdaş.
pālās (f): eski kilim, keçe, ul ,aba.
pā-māl (f): ayak altında kalmış, çięnenmiő.
pāsbān (f): gece bekçisi.
pāy-māl (f): ayak altında kalmış, çięnenmiő.
perestār (f): hizmetçi, besleme / kul / dalkavuk, tapan, tapıcı.
pergār (f): pergel.
perhīz (f): yasak Şeylerden uzaklaşma.
perrān (f): uçan, uçucu.
pertāb (f): atılma.
pervā (a): korku / çekingenlik.
pervāz (f): uçma, uçuş.
pestī (f): alçaklık, adilik.
peyām (f): haber, haber getiren /peygamber.
peyem-ber (f): haber getiren, peygamber.
pey-rev (f): arkası sıra giden, izinden giden.
peyveste (f): ulaşmış, bitişik /daima.
pindār (f): sanma, sanış / bōbürlenme (asıl manası piç, veled-i zina).
pinhān (f): gizli.
pīrāye (f): süs.
pīre-zen (f): kocakarı.
pişe (f): sanat, meslek / iş / alışkanlık.

pirāmen (f) : etraf, yan, evre.
pirāye (f): süs.
pistān (f): meme.
piste (f): fıstık.
pister (f): yatak, dōšek.
piővā (f):reis, başkan.
piyāz (f) : soğan.
puhte (f):piőmil, pişkin / olgun, gün görmüő adam.
pūő (f): örtü.
pūőīde (f): örtülmüő, örtü.
pūőīő (f): örtü, örtecek Őey.
pūyā (f): koőan.
pūyān (f): koőan.
püser (f): erkek ocuk, oğul.

R

-ra (f): i yüklemeye hal eki.
rad (f): cōmert, eli açık, erdemli, üstün, değerli.
radīc (a): süt emen ocuk.
rağ (f): Çimenlik, bağlık, bahçelik.
rāęīb (a): istekli, isteyen, rağbet eden.
rāh dāden (f): yol vermek.
rāıık (a): sade, saf
raııyyet (a): hayvan sürüsü. / halk.
rākib (a): binici, binen, binmiő.
raınā (a): güzel, latif, hoş görünen.
raőād (a): gözetme, bekleme, pusu tutma / gözleme, ölçme.
rāyāt (a): sancaklar, bayraklar.
rāz (f): sır, gizlenen Şey.
rebāb (a): saz.
reıfet (a): merhamet etmek, acımak, esirgemek.
rehbet (a): korku, çekingenlik, yılgınlık.
rehīde (f): dert ve sıkıntıdan kaçmıő olan.
reh-rev (f): yola giden, yolcu.
rehvār (f): yol.
remed (a): göz ağrısı.
remīm (a): Çürümüő kemik.

remmāl (a): remil döken, fal açan,
kayıptan haber vermek
iddiasıyla dolandırıcılık eden.
remy (a): atma, tüfek atma.
remz (a): işaret, işaretle anlatma, gizli ve
kapalı bir surette söyleme.
resen (f): ip, urgan.
resīden (f) :erişmek ulaşmak varmak.
resīl: elçi.
rest-kār (f): kurtulucu, kurtulan.
reşīk (a): boyu uzun ve biçimli olan
(adam).
reşk (f): kıskanma.
reşş (a): serpmeye, pükürtme.
revā (a): yakışır, uygun, yerinde.
revāk (a): üstü örtülü, önü açık yer.
revāfız (a): şia mezhebinin ifrata kaçan
koluna mensup kimseler.
revh (a): rahat, gönül rahatlığı.
revān (f): yürüten, giden./ ruh, can /
hemen, derhal.
revānī (f): revaçlı, rağbetli, değerli.
revnāk (a): parlaklık, güzellik, tazelik,
süs.
reyb (a): şüphe.
reyb ü gümān : şüphe ve zan.
rez (f): asma, bağ kütüğü.
rihlet (a): göç, göçme / ölme.
ri'āyā (a): sayarak, hürmet ve itibar
ederek.
Rig : Bir şehir ismi.
rīk (f): kum, remel.
rikkat (a): rakiklik, yufkalık, incelik /
merhamet, acıma.
rindān (a): kalenderler, dünya işini hoş
görenler.
rīş (f) : yara / yaralı / sakat / tüy.
rīş-hand (f): bıyık altından gülme, alay.
rişte (a): iplik / ilgi, bağ.
rīv (f) : dek, düzen, hile.
riyāset (a): reislik, başlık, başkanlık.
riyāzet (a): nefsi kırma , dünya
lezzetlerinden sakınma,
perhizle, kanaatla yaşamalar.

rū-pūş (f): yüz örtüsü, yüz örtücü,
yüzörten.
rūşenā (f): aydın, parlak / belli
meydanda.
ruşenāgi (f): aydınlık, parlaklık.
rücūc (a): dönme, geri dönme.
rükūb (a): binme, bir vasıtaya binme.
rūsūh (a): muhkem, sağlam olma / bir
ilmin derinliğine inceliğine
varma /maharet, meleke.
rūpyet (a): görme, bakma, görülme /
idare etme, çevirme,
yönetme / araştırma.

S

sā : yön.
sa'b (a): güç, zor, çetin.
sābīk (a): geçici, geçen, geçmiş /
şimdikinden bir evvel
memuriyette bulunmuş olan
/ ilerde bulunan, zamanca,
rütbece önde olan.
sābīh (a):yüzen,yüzücü.
sācid (a):secde eden.
şad (a): yüz (sayı olarak).
şadāret (a): başta bulunma, öne geçme.
şād-çāk : yüz parça, paramparça.
şadd (a): kapayan, örten, engel olan.
saded (a): yakınlık, civar / fikir,
niyet,kasid, teşebbüs /
konuşulan madde / asıl
mevzu.
şadef (a): inci kabuğu .
sa'dī (a): saadete, uğura mensup.
şadr (a): göğüs, sinek.
sağışlu (t): az sayıda, sayılı.
sağış (t): sayı, miktar, hesap.
sa'y (a): çalışma, çabalama.
sehā (a): cömertlik, el açıklığı.
saḥāvet (a): cömertlik, el açıklığı.
saḥī (a): cömert.

- şāhib-kırān (a.f.b.i): her zaman başarı üstünlük kazanan hükümdar.
- şaḥn (a): avlu /evin ortasındaki açıklık / boşluk.
- şaḥn (a): sıcaklık, hareret.
- saḥīd (a): mutlu, uğurlu.
- sāḥil (a): sual eden, soran /dilenci / akıcı, akan.
- saḥ (a) : baldır, incik, sap.
- saḥf (a): tavan, çatı, dam.
- salabet (a): peklik, katılık, sağlamlık / mnevi kuvvet, dayanma.
- şalāḥ (a): düzelme, iyileşme, iyilik /rahatlık, barış / dine olan bağlılık.
- sālār (f): baş kumandan.
- sālīf (a): geçen, geçmiş.
- şamed (a): kimseye muhtac olmayan.
- sāmīc (a): işiten, dinleyen, dinleyici.
- sāmīc'in (a): işitenler / dinleyenler, dinleyiciler.
- şāmit (a): sesi çıkmayan, susan.
- şamt (a): susma.
- şanu (t): düşünce, fikir, tasavvur.
- şavāb (a): doğru.
- şavmak (t): geçiştirmek, gidermek.
- şavuk (t): soğuk.
- sāye (f): gölge / koruma, sahip çıkma / yardım.
- sāye-bān (f): gölgelik.
- sāyin (a): seçme, güzide, mümtaz.
- sebaḥ (a): ders, öndül.
- sebāt (a): yerinde durma, kıyılamama, karından vazgeçmeme.
- sebil (a): yol, tarik, cadde / yolcular.
- sebū (f): testi şarap kabı.
- sedd (a): kapama, tıkama/perde.
- seg (f): köpek.
- sehī (f): kad, boylu, boslu.
- sehm (a): ok.
- sehm (f): korku, dehşet.
- sehm-nāk (f): korkunç, korkulu.
- seḥun (a): söz.
- sehven (a): yanlışlıkla.
- seḫāmet (a): bozukluk, noksanlık, sakatlık, yanlışlık.
- sekr (a): sarhoşluk veren şeyler.
- sekrān (a): sarhoş.
- selḥ (a): yüzme, soyma, derisini çıkarma.
- semāḥat (a): cömertlik, iyilik severlik.
- semen-ber (f): göğsü yasemin gibi beyaz olan/ sevgili.
- semend (f): at / çevik ve güzel at.
- semm (a): zehir, ağu.
- sengīn (f): taştan, taştan yapılmış /yavaş, ağır.
- seng-zeden: taşla dövmek, taş vurmak.
- sepīd (f): beyaz.
- serāir (a): sırlar.
- ser-bāz : başı açık.
- ser-gerdān (f): başı dönen, perişan.
- serīr (a): yatacak yer, taht.
- ser-keşīden (f): baş çekmek, baş kaldırmak, karşı koymak.
- settār (a): çok çok örten, kapatan.
- sevāc (a). bir, yeksan.
- sevret (a): öfke, kızgınlık.
- seyrān (a): gezinme, bakıp seyretme.
- seyyiāt (a): fenalıklar, kötülükler / suçlar, günahlar / kötülüğe karşılık çekilen sıkıntılar.
- sezā (f): münasip, uygun, yaraşır.
- sezāvār (a): layık, uygun, münasip, yaraşır.
- şıdımak (t): kırmak.
- şığırmak (t): şıgdırmak.
- şığışmak (t): sıvışmak, kaçmak / imtizaç etmek, uyuşmak, bir arada bulunmak /şığmak.
- şıql (a): ağırlık, yük.
- şımak (t): kırmak, bozmak.
- şırmaḥ (t): ısırma.
- şınmak (t): kırılmak, parçalanmak, /zayıf düşmek aciz kalmak, /yenilmek, /bozulmak.
- şiyām (a): oruç.
- şiyān : kırmak / bozmak.

sīb (f): elma.
 sicn (a): hapisane, ceza evi.
 sifle (a): alçak, adi, terbiyesiz.
 sīm-ber (f): göğsü gümüş gibi olan.
 sinn (a): diş / yaş, ömrün derecesi.
 sipās (f): şükretme.
 sipergam (f): fesleğen.
 sīr-āb (a): suya kanmış taze, körpe.
 sirāc (a): ışık, kandil, mum.
 sirāyet (a): geçme, bulaşma / geçme,
 intikal.
 sīret (a): bir kimsenin içi, hali, tavrı,
 gidişi, ahlakı / hal tercümesi.
 siyāb (a): giyecekler.
 siyābe (a): elbiseler, giyecekler.
 siyādet (a): seyitlik, efendilik, beylik.
 siyākat (a): binek hayvanını arkasından
 sürme.
 sīvā (a): başka, gayri.
 söyündürmek (t): söndürmek.
 sūd (f): fayda, kar.
 şuda^c (a): baş ağrısı , sıkıntı./ rahatsız
 etme / rahatsızlık.
 şūf (a): yün yapağı, yün dokuma.
 şūrī (a): görünürde olan,hakiki ve içten
 olmayan/gösterişten ibaret
 olan, gösterişlik.
 suğrā (a): en küçük.
 sūk (a): çarşı, pazar.
 sūka (a): çarşı esnafı, pazarcı.
 sulı (t): taze, solmamış.
 sūrī (a): görünürde.
 sūsmār (f): keler, kertenkele / tarla
 fareleri.
 suver (a) suretler.
 suy (f): taraf, yön.
 sūz (f): yanma, tutuşma.
 sūzān (f): yakan, yakıcı. / yanan, yanıcı.
 sübnā: konak.
 sübūt (a): sabit olma, gerçekleşme,
 meydana çıkma.
 sübül (a): sebiller, yollar, caddeler.
 süfte (f): delinmiş, delikli.
 sūknā (a): oturacak yer, konak.

sūm^ca (a): görşünler, işitsinler diye
 yapılan göstermecilik.
 sūñü (t): süngü, kargı, mızrak.
 sürūr (a): sevinç.
 sürükmek : sürülmek,
 uzaklaştırılmak, ayak altına
 düşmek sürünmek.
 süst (f) : gevşek, çölpük /mec. Tembelle
 /manasız, değersiz.

Ş

şabb (f): genç, delikanlı.
 şādī (a): memnunluk, sevinçlilik, gönül
 ferahlığı.
 şah (f): dal, dudak.
 şahbāz (f): doğan.
 şākīr (a): şükreden.
 şaḥ (a): ciddi bir hissi ve düşünceyi
 mizahi bir edayla anlatan
 şiir.
 şātīr : sevinçli, neşeli, şen, şakrak.
 şāyī^c (a): duyulmuş, herkesçe bilinmiş /
 taksim olunmuş, ortak hisse
 / bir şeyin her noktasıyla
 ilgili bulunan.
 şebān (f): geceler.
 şebb (f): delikanlı, genç.
 şebdīz (f): gece renkli / at.
 şebek (a): ağ, kafes.
 şebengāh (f): geceleyin, gece vakti.
 şecā^cat (a): yiğitlik ,yüreklilik.
 şehd (a): bal, gümeç balı.
 şehn-şāh (f): en büyük padişah.
 şekvā (a): şikayet, sızıltı, hoşnutsuzluk.
 şeng (f): neşeli, kıvrak.
 şenā^cat (a): fenalık, kötülük, alçaklık.
 şenāyī^c (a): kötü işler, ayıp işler,
 yakışsız hareketler.
 şenīden (f): işitmek, duymak, dinlemek.
 şerm-sār (f): utangaç.
 şeşilmek (t): çözülmek.

şevā'ib (a): lekeler, kusurlar,
ayıplar,noksanlar / eserler,
izler /şüpheler.
şeyb (a): ihtiyarlık, kocalık.
şığıl (a) : iş, uğraşmak, meşgul olacak
şey, dert, gam.
şicār (a): alamet, işaret, iz / ayırıcı işaret /
hacı olmak için Mekke'de
yapılan törenler.
şifte (f): aşık.
şikār (f): av /avlama / avlanılan hayvan /
ganimet /ender bulunan şey.
şikeste (f): kırık, kırılmış.
şimāl (a): sol taraf.
şimşir (f): kılıç.
şir (f): aslan /süt /mec. Yiğit, yürekli.
şirā' (a): satın alma, satın alınma.
şir-ḥār (f): süt içen, henüz memede olan.
şitāb (f): acele, surat, çabukluk.
şitābān (f): acele eden , çabuk olan,
koşan, segirden.
şu'ā' (a): ışın, güneşten veya başka bir ışık
kaynağından uzanan tel tel
ışıklar.
şubān (f): çoban.
şūden (f): olmak, gitmek ölmek.
şūr (f): tuzlu, kekremsi / şamata, gürültü.
şūrīde (f): karışık, perişan / aşık, tutkun.
şuğul (a): işler, uğraşacak şeyler,
meşgaleler / dertler.
şūy (f): koca, zevc, evlenmiş adam.
şūher[şevher] (f): koca, zevc.
şühūd (a): tanıklar / maddi / vücut bulma,
var olma.
şümār (f): hesap, sayı.
şūrū' (a): başlama.
şūrūr (a): şerler, kötülükler, fenalıklar,
kavgalar gürültüler.
şüyū' (a): herkesçe duyulma, yayılma,
bilinme.
şüyūḥ (a): şeyhler.

T

ta'ab (a): yorgunluk / sıkıntı,eziyet,
zahmet.
ta'accüb (a): aceplenme, şaşakalma.
ta'allüt (a): vesile ve bahane arama,
yalandan bahanelerle bir
işten kaçınma.
ta'annüf (a): takdir etme, azarlama,
darılma.
ta'arruf (a): tanışma, bilişme.
ta'arrüc (a) : yükselme
tavā'if (a): tayfalar, bölükler, gruplar.
tav'an (a): isteyerek, kendi isteğiyle.
tavḳ (a): gerdanlık, halka ,tasma /takat,
güç.
ta'aṭṭuf (a): esirgeme, acıma, merhamet
etme, şefkat gösterme /
verme
ta'ayyün (a): ortaya çıkma, meydana
çıkma, belli olma.
ta'bīr (a): anlatım, ifade.
ta'cīl (a): acele ettirme, çabuklaştırma.
ta'cīz (a): aciz bırakma, sıkıntı verme,
canını sıkma.
ta'dīd (a): hazırlanma, hazırlanılma /
sayma, numaralama.
tağyīr (a): başkalaştırma, değiştirme,
bozma.
taḥaf (a): hafif ve şeffaf (saydam) bulut.
taḥalluḳ (a): ahlaklanma, bir tabiat, huy
edinme.
taḥḳīḳ (a): doğru olup olmadığını
araştırma/ doğru olup
olmadığını meydana
çıkarma / doğru, gerçek.
taḥḳīr (a): alçak görme, küçük görme.
taḳī (a): günahattan, haramdan kaçınan.
taḳallüd (a): takınma, kuşanma.
taḳdīs (a): kutsallaştırma, ululama.
ta'līl (a): sebep, bahane.
ta'n (a): sövme, yerme, ayıplama.
ta'ne (a): sövme, zemmetme, çekiştirme,
yerme.
ta'ne-zen (a.f.b.s): söven, çekiştiren,
yeren.

- ṭāleb (a): istek.
ṭāmāt (a): uygunsuz, saçma sapan söz.
ṭannāz (a): herkesle eğlenen.
ṭapşurmak (t): teslim etmek, emanet etmek / yetiştirmek, ulaştırmak.
ṭār (f): karanlık / tel, saç teli / iplik.
ṭarāb (a): sevinçlilik, şenlik, sevinçten gelen coşkunculuk ve tepinme, ayş ve sefa.
ṭarīk (a): yol.
ṭarrār (a): yan kesici, soyguncu.
ṭaṭīl (a): çalışmaya ara verme, çalışmayı durdurma.
ṭavʿān (a): isteyerek, kendi isteğiyle.
ṭavʿan ve kerhen (a): hem isteyerek hem istemeyerek.
ṭaʿyīb (a): ayıplama.
ṭayy (a): bükmek, dürmek, sarmak, kesmek.
ṭayyīb (a): iyi, güzel, hoş.
ṭayyibāt (a): iyi, güzel işler ve hareketler.
ṭaʿvīz (a): nazara ve başka kötülöklere karşı takılan muska.
ṭazallüm (a): sızlanma, yanıp, yakılma.
ṭazarruʿ (a): kendini alçaltarak yalvarma
ṭazīr (a): esassız özür bildirme, vesile ve bahane arama.
ṭeʿādī (a): düşmanlık, ara açılma.
ṭebāb (a): zarar, ziyan, kayıp, hasar.
ṭebāh (a): bozuk, çürük / yıkılmış.
ṭebār (a): yok olma, bitme.
ṭebāʿud (a): uzaklaşma, birbirinden ayrı düşme.
ṭebeddī (a): değişme
ṭeberā (a) : uzaklaşma, uzak durma, çekilme / sevmeyip yüz çevirme.
ṭebyīn (a): meydana çıkarma.
ṭecelli (a): görünme, belirme.
ṭecennüb (a): sakinme, çeinme.
ṭecercür (a): alt üst olma.
ṭecerruʿ (a): acele ile.
ṭecerrüd (a): çıplak olma soyunma, her şeyden hali olma, masivadan sıyrılıp Allah'a bağlanma.
ṭecessüs (a): yoklama, araştırma /bir şeyin iç yüzünü araştırma / gözetleme.
ṭedāḥül (a): birbirinin içine girme / geri kalma / ödemedede gecikme.
ṭeʿdīb (a): terbiye etme, haddini bildirme.
ṭedris (a): ders verme, okutma.
ṭeʿerrüf (a): yumuşaklık.
ṭeḥabbus (a): kendini bir yere kapama.
ṭeḥālūf (a): birbirine zıt olma, birbirine uymama.
ṭeferrüc (a): açılma, ferahlama /gezinti.
ṭefhīm (a): anlatma, bildirme.
ṭefriç (a): ferahlandırma, gönül açma.
ṭefrid (a): kendini Allah'a adama.
ṭeġāfül (a): anlamamazlıktan gelme.
ṭehevviir (a): öfkelenme, köpürme.
ṭehlīl (a): islam dininin birliğini söyleme.
ṭek (f): koşma, segirtme.
ṭekāsül (a): tembellik, üşengenlik, gevşeklik.
ṭekellūf (a.külfet'den):külfetli zahmetli iş görme /özenme.
ṭekzīb (a): yalanlama, yalan olduğunu söyleme.
ṭelaṭṭuf (a): nazikana davranışta bulunmak.
ṭelbīs (a): ayıbını, kusurunu örtecek bir şeyi sahtelendirme /suret-i hakdan görünerek hile edip aldatma / hile, oyun.
ṭelḡ (f): acı, acı meyve.
ṭelkīn (a): (fikir) aşılama, kulaġa koyma / yeniden Müslüman olana iman esaslarını anlatma. / ölü gömüldükten sonra mezarı başında söylenen dini sözler.

- telyīn (a) : yumuşatma.
 temettu^c(a): kār etme, kazanma, /kār.
 temevvūc (a): dalgalanma.
 temkīn (a): ağırbaşlı /tedbirli.
 tenāvūl (a): alıp yeme, alıp yenilme.
 tenebbūh (a): uyanma, uykudan kalkma /
 gafletten kurtulma, kendine
 gelme, aklını başına toplama /
 uyarım.
 teneffūr (a): iğrenme, tikslenme/mec.
 Soğuma.
 teneffūs (a): nefes, soluk alma / dinlenme
 / tan yeri ağarma.
 tenezzūl (a): kendine aykırı düşen bir işi
 veya durumu kabul etme,
 alçalma, inme, aşağılama /
 gönül alçaklığı, kibirsizlik /
 düşme, inme.
 tenfīz (a): hükmünü yürütme.
 tenzīl (a): indirme, indirilmek.
 terahhūm (a): merhamet etme, acıma
 terakki (a): yükselme, ilerleme.
 terāne (f): nağme, ahenk, makam ed.
 Dörtlük.
 tereddūt (a): bir yere gidip gelme /
 kararsızlık, duraksama .
 tereffūh (a): refah bulma, geçimde
 bolluğa kavuşma.
 terehhūb (a): rahip olma, rahipleşme.
 terğīb (a) : arzu etme, isteklendirme.
 terhīl (a): göç etme.
 terķīm (a): rakam atma, yazma.
 tertīl (a): yoluyla, usulüyle okuma.
 teshīl (a): kolaylaştırma.
 tesnīm (a): cennetteki ırmaklardan biri.
 teşehhūd (a): namazda ettehiyyatuna
 oturma.
 teşeyyūh (a): şeyhlik taslama, ihtiyarlama.
 teşni^c (a): çok ayıp ve çirkin bulma,
 ayıplama.
 teşvīş (a): karıştırma, karmakarışık etme.
 tetmīm (a): tamamlama, bitirme.
 tevābi^c (a): bir kimsenin hizmetinde
 bulunanlar.
 tevehhüm (a): kuruntuya düşme,
 vehimlenme.
 tevellā (a): birine yanaşma / birini dost
 tutma.
 tevessūl (a): sarılma, inanma/ sebep
 tutma / baş vurma, girişme.
 tevķīr (a): hoş karşılama, uğurlama,
 ağırhlama.
 tevzi^c (a): dağıtma, dağıtılma / herkese
 patını dağıtma.
 tezelzeül (a): sallanma, sarsıntı.
 tezkiye (a): temiz etme, temize çıkarma,
 aklama /soruşturarak kişinin
 iyi halli olduğunu ortaya
 çıkarma.
 tezvīc (a): evlendirme.
 tezvīr (a): yalan, dolan/ ara bozmak ve
 bilhassa fenalık kasdıyla
 yapılan kovuculuk.
 tezyīn (a): süslenmiş
 tıfl (a): küçük çocuk.
 tibyān (a): açık anlatma, bildirme.
 tihāme (a): mekke-i mükerreremenin bir
 adı.
 tīmār (f): yara bakımı.
 timşāl (a): suret, resim /sembol, simge.
 tīre (f): karanlık.
 tīz (f): tez, çabuk /keskin / sık.
 torva (topra): torba.
 tufuliyyet (a): çocukluk, küçüklük.
 tuğyān (a): taşma, taşkınlık, azgınlık.
 tuhfe (a): hediye, armağan /yeni çıkma,
 hoş gider, güzel şey.
 tulunmak (t): kaybolmak, görünmez
 olmak / batmak, gurup
 etmek.
 tumturāk (a): gösteri, debdebe /
 söylenişi gösterişli görünen.
 turrāc (a): sülüne benzer bir kuş.
 turs (f): ekşi.
 tutu : kat kat
 tündi (f): sertlik, şiddet.
 türrehāt (a): saçma apan sözler.
 tüvān : güç, takat

U

- ū (f): o.
 ʿubūr (a) : bir başka tarafa geçme /öte tarafa geçme.
 ʿucb (a): kendini beğenmişlik.
 ʿuccāb (a): çok hayret etdip şaşılacak şey, gülünç olan şey.
 ʿūd (a): ağaç, odun / ödağacı.
 udūl (a): sapma, yodan çıkma.
 uğurlamak (t): çalmak.
 ʿuhūd (a): ahitler, yeminler anlaşmalar.
 ʿuqbā (a): ceza / ahiret, öbür dünya.
 ūla (a): birinci, ilk.
 ʿulūf (a): ulufeler, yemler / sipahi, yeniçeri maaşları.
 ʿulūfe (a): hayvan yemi / sipahilere, yeniçerilere üç ayda verilen maaş.
 umaç (t): hedef, amaç.
 ʿunf (a): şiddet, sertlik, kabalık.
 ūrā (f): ona, onu.
 ʿurūc (a) :yukarı çıkma, yükselme.
 uşūl (a): yol.
 uş (t): şimdi, çünkü, ancak
 utulmaç (t): oyunda yenilmek, kaybetmek.
 uvanmaç (t) : ufanmak.
 uyan : digin.
 ʿuyūn (a): gözler, pınarlar, kaynaklar.
 ʿuzmā (a): en büyük.

Ü

- üns (a): alışmak, alışma, ülfet, ünsiyet.
 üşürmek (t): üşüştürmek, musallat etmek.
 üzn (a): kulak / telli çalgılarda akort etmeye yarayan burgu, mandal.
 üzülmek (t): kopmak, kırılmak.

V

- vāfī (a): yeter, tam.

- vāfir (a) : çok, bol /ed. aruzda müfāaletün müfāaletün vezni.
 vahīş (a): yabancı.
 vāʿī (a): çakal.
 vālih (a): şaşakalmış, şaşırılmış.
 vallāhu aʿlem (a): Allah daha iyisini bilir.
 vażʿī (a): koyma, koyulma.
 vazıʿ (a): alçak, aşağı.
 vāzih (a): açık, meydanda, belli olan (söz).
 vech (a): yüz, surat, çehre / üst, satır, düz, yüz / ön, alın / sebep, vesile / vasıta
 vecih (a):güzel.
 vedūd (a): çok şefkatli, merhametli.
 vehb (a): vergi, bağışlama, hediye bağış
 vehhāb (a) : çok hibe eden fazla bağışlayan.
 vehn (a): gevşeklik, kuvvetsizlik
 vehm-nāk (a.f.b.s): kuruntulu.
 velīme (a): düğün ziyafeti, evlenme, düğün
 verāʿ (a): haramdan kaçınma.
 verāyā (a): yaratıklar, mevcudat, kainat.
 verd (a): gül.
 veşāyā (a): vasiyetler.
 vey (f): ve ey.
 vidād (a): sevme, sevgi, dostluk.
 vifāk (a): uygunluk, aynı düşüncede olan /barış.
 vildān (a): yeni doğmuş çocuklar / kullar, köleler.
 vird (a): belli zamanlarda okunması adet olan Kuran cüzleri, duaları.
 vişāk (a): bağ andlaşma.
 vuhuş (a): yabancı hayvanlar.
 vuşūk (a): bağlar rabitalar / antlaşmalar.
 vüsʿat (a): bolluk, genişlik.

Y

- yāb (a): dönme.

yaftan (f): bulmak, elde etmek.
yaq̄in (a): sağlam bilgi, iyi, katı olarak bilme.
yāmāş: ? bir çeşit yemek
yap yap (t): yavaş yavaş, sessizce.
yārā (a): kuvvet, kudret, güç.
yarī (f): yardım.
yaşamaq̄ (t): düzenlemek, karar vermek, kurmak.
yaştanmaq̄ (t): yaslanmak, dayanmak, kendine yastık edinmek.
yatlu (t): kötü, uğursuz.
yāver (f): yardımcı.
yavı kılmak (t): kaybetmek,
yavı varmaq̄ (t): kendini kaybetmek.
yed (a): güç, kuvvet.
yekāyek (f): teketek.
yemīn (a): sağ, sağ el.
yırmaq̄ (t): yırtmak.
yidmek (t): çekmek.
yörenmek (t): yaklaşmak, dolaşmak, bir şetin çevresinde dolaşmak.
yunulmaq̄ (t): yıkanmak, yıkanılmak.
yuymak (t): yıkamak.
yügür (t): koşmak.

Z

zağ (f): karga.
zāğī : kılıç ve bıçağa bilemekle verilen cila.
zaḥm (f): yara.
zaḥm (a): sıkıştırma.
zāhib (a): gidici, giden /bir fikir veya zanna uyan, kapılan.
zahr (a): arka, sırt.
zāid (a): artan, artıran / lüzumsuz, gereksiz.
zāmin (a): tazmine mecbur olan, kefil.
zamm (a): artırma, katma, ekleme.
zebān (f): dil, lisan / lügat.
zebāne (f): terazi ve benzeri gibi bazı aletlerin dili / alev, ateş.
zebḥ (a): boğazlama, kurban kesme.

zebūn (a): zayıf, güçsüz.
zacr (a): önleme, yasak etme / zorlama, zorla yaptırma / kovma / eziyet, sıkma/ angarya çalıştırma.
zecen (a): zorlayarak.
zedan (f): kesmek, budamak, çalmak.
zehāb (a): gitme.
zehir-nāk (f): zehirli.
zellet (a): sürçüp kayma / yanılma, yanlış.
zemīn-būs (f): yeri öpme.
zenaḥdan (f): çene.
zenb (a): günah, suç, kabahat.
zenbīl (a): torba.
zenbūr (a): eşek arısı.
zer-endūd (a.f.b.s): yaldızlı altın sıva.
zewā (f): zıvana delice denilen buğday azıntısı.
zewād (a): yiyecek, içecek.
zewāne (a): iki ucu açık boru.
zewāt (a): kişiler.
zımn (a): iç, iç taraf / gizli maksat.
zımmında (a): için dolayısıyla
zīr (f): aşağı, alt, alt taraf / gizli, sır.
zīrīh-pūş (f): puşide, giymek, cuşen giyen, zırhla kendini müdafa eden.
zimām (a): hayvan yuları.
zindegān (f): zinde olanlar, diriler.
zindegānī (f): dirilik, hayat / yaşayış, geçim.
zinhār (f): sakın, asla, aman, mutlaka.
zirih (f): zırh, savaşta giyilen demir veya çelik elbise.
zişt (f): çirkin, kötü.
ziyāde (a): artma, çoğalma / artan, fazla kalan / çok bol / aşırı.
zūd (f): çabuk, acele, hemen ol.
zübān (f): dil, lisan.
zübde (a): bir şeyin en seçkin parçası/öz, özet sonuç.
zükū (a): erkekeler.
zülfā (a): yaklaşma, yakınlık / derece.

zūnnār (a): papazların bellerine
bağladıkları kuşak.
zūnūn (a): zanlar, şüpheler, kuşkular.
zūvvā^c (a): ziyaretçiler.

zūvvār (a): ziyaretçiler.
zūkūr (a): erkekler.
zūnūb (a): günahlar.

6. BİBLİYOGRAFYA

REHBER ESERLER ve KİTAPLAR

- Acluni, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafa*, Thk. Ahmet el- Kallaş, Müesseretü'r-Risale, Beyrut, 1403.
- Aliyyü'l-Kari, *Esrarüd- Mefu'a Fil- Ahbari'l- Mevzua*, Thk. Muhammed b. Lutfi es-Sabbab, el- Mektebetü'l- İslamiyye, Beyrut, 1986
- AnaBritannica Genel Ansiklopedisi*, Ana Yayıncılık A.ş., İstanbul, 1992
- Araz, Meziha, *Anadolu Evliyalari*, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1985
- Aşkar, Mustafa, *Tasavvuf Tarihi Litaratürü*, KB, Yayınları, Ankara, 2001 (Bilimsel çalışmalar, s: 325-402)
- , *Niyazi-i Mısri ve Tasavvuf Anlayışı*, KTB. Yayınları, Ankara, 1998
- Ayan, Hüseyin, Sema Hakkında Bir Eser: Birri Mehmed Dede'nin Bülbüliyye'si, 2. MilliMevlana Kongresi (Tebliğler) Selçuk Üniversitesi, Konya, 3-5 Mayıs,1986, s.207-216
- , "Bülbülname, Rifār"Emek Matbacılık, İstanbul,1981
- Aynur, Hatice, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler- Yayınlar- Haberler*, Toplu Sayı 1-10, Boğaziçi Üniversitesi FEF TDEB, Haziran, 2000, S.10
- Banarlı, N.Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB. Yayınları, 2 cilt, İstanbul, 1998
- Bilmen, Ö. Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, Trz.
- Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1993
- Büyük Türk Kilasikleri*, Ötüken Yayınları, Ankara, 1985
- Canım, Rıdvan, *Latifi, Tezkiretü'ş-Şuara ve Tabsıraratü'n-Nüzama* Atatürk Üniversitesi SBE., Doktora Tezi, 2 cilt, Erzurum, 1990
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, Ankara, 1997
- Çelebioğlu, Amil, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1994.

- Demircioğlu, Cemal, v.d., *Üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı Alanında Yapılan Tezler, Yayınlar Bibliyoğrafyası* (2000-2001) Sayı, 11-12, Ocak, 2002
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lüğat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1990
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDTK, Yayınları, Ankara, 1983
- Doğan, Muhammet Nur, *Leyla ve Mecnun*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1996
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as, *Sünen*, Thk. Muhammed Muhyiddin, Darü'l-fikr, Ysz., Trs.
- El-Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *es-Salih*, Thk. Mustafa el-Buğa, Daru'l İbn Kesir, Beyrut, 1987
- El-Hakim en-Neyseburi, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, Thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l Kitabu'l- ilmiye, Beyrut, 1990
- El-Hakim et- Tirmizi, Ebu Abdillan Muhammed b. Ali, *Nevadiri'l Usul fi Ehadisirresul*, Thk. Abdurrahman Umeyre, Darü'l-Ceyl, Beyrut 1992
- El-Münziri, Ebu Muhammed Abdulaziz, *el-Terğib ve't- Terhib*, Thk. İbrahim Şemseddin, Darü'l-Kitabi'l İlmiye, Beyrut 1417
- El-Müslim, Ebu'l-Hüseyn el- Kureşi, *Sahih*, Thk. Muhammed Fat Abdulbaki, Daru ihyai't Turasi'l-Arabi, Beyrut, Tsz
- Et- Taberani, Süleyman b. Ahmed, *el- Mucemü'l- Kebir*, Thk. Hamdi b. Abdilmecid es-selefi, Mektebu'l- Ulum ve'l- Hikem, Mevsil, 1983
- Et- Taberani, Süleyman b. Ahmed, *el- Mucemü'l- Evsat*, Thk. Tarık b. Avdillan Abdulmuhsin b. İbrahim, Darü'l- Haremeyn, Kahire, 1415
- Et- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed, *Sünen*, Thk. Ahmet Muhammed Şakir, Daru ihyai'tTurasi'l-Arabi, Beyrut, Tsz
- Etik, Arif, *Farsça-Türkçe Lüğat*, Salah Bilici Kitabevi Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.
- Eraydın Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1990
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1985
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mantık Al-Tayr (Ferideddin-i Attar)*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1990

- Gönül A. Tekin, *Ahmed-i Daî: Çengnâme*, Sources of Oriental Languages_Literatures 16, Turkish Sources XIV, Harvard University, Cambridge, 1992
- Güldaş Ayhan, *Halilname*, KB. Yayınları, Ankara, 1996
- İlaydın, Hikmet, *Gülistan (Sadi)*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1991
- İpekten, Haluk, *Fuzuli Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991
- , v.d., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB.Yayınları, Ankara,1992
- , *Türk Edebiyatında Edebi muhitler*, MEB. Yayınları, İstanbul, 1996
- , *Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1995
- İsen, Mustafa, *Kühü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı, İnceleme-Metin*, Doctora Tezi, Erzurum, 1979
- , *Acıyı Bal Eylemek,Türk Edebiyatında Mersiye*, Akçağ Yayınları, Ankara,1994
- İslam Ansiklopedisi* (TDV), TDV Yayınları, İstanbul, 1992
- Kavakçı, Yusuf Ziya, *İslam Araştırmalarında Usul*, DİB. Yayınları, Ankara, 1976
- Kavruk, Hasan, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikayeler*, MEB., Yayınları, İstanbul,1998
- Keskinkılıç, Esra, *Tarikatname(Eşrefoğlu Rumi)*, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2002
- Komasyon, *İmla Kılavuzu*, TDK., Yayınları, Ankara, 1996
- Köprülü, M. Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1981
- , *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*,DİB., Ankara, 1992
- Kurnaz, Cemal, *Hayali Bey Divanı'nın Tahlili*, MEB.,Yayınları Ankara. 1987
- Kutlar Fatma S., Mesnevi *Nazım Şekline Genel Bir Bakış ve Türk Edebiyatında Mesnevi Araştırmalarıyla İlgili Bir Kaynakça Denemesi*, Türkbilig, Türkoloji Araştırmaları 2000 /1 Sayı:1, s. 102-157
- Kutluk, İbrahim, *Hasan Çelebi Tezkiresi 2c*, Ankara, 1978
- Küçük, Murat, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dizini* (1940-1995) Ankara, 1999 AKDTYK TDKY: 713

- Levent, Agah Sırrı, *Divan Edebiyatı, (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar)* İstanbul, 1980
- , *Türk Edeyatı Tarihine Giriş*, 1.Cilt. TTDB., 3. Baskı, Ankara 1996
- Müstakimzade S. Süleyman, *Mecelletü'n Nisab*, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 628 Nolu Yazmanın toplu basımı, KB. Yayınları, Ankara, 2000
- Okay, Orhan ve Ayan Hüseyin, *Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1975
- Onay, Ahmet Talay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, TDV., Yayınları, Ankara, 1992
- , *Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nevi*, (Haz. Kurnaz, Cemal) Akçağ Yayınları, Ankara, 1996
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ, Yayınları, 1991
- , *Divan Edebiyatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996
- Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Türki*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1989
- Serin, Rahmi, *İslam Tasavvufunda Halvetiler ve Halvetilik*, Petek Yayınları, İstanbul, 1984
- Süreyya Mehmed, *Sicilli Osmani*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, C.6
- Tahir, Bursalı Mehmed, *Osmanlı Müellifleri* (Haz. A. fikri Yavuz, İsmail Özen) 3 cilt İstanbul, 1972
- Tahirü'l Mevlevi, *Edebiyat Lüğati*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994
- Tarlan, Ali Nihat, *Fuzuli Divanı Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995
- Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1991
- Timurtaş, Faruk K., *Osmanlı Türkçesine Giriş*, İÜ EF Yayınları, İstanbul, 1984
- Tolasa, Harun, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, AÜ Yayınları, Sevinç Matbası, Ankara, 1973
- Torun, Ali, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler*, KB., Yayınları Ankara, 1998
- Tökel, Dursun Ali, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000

- Tuman, Mehmet Nail, (Hzl. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı) *Tuhfe-i Naili -Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri -*, Dizin Büro Yayınları, Ankara, 2001, C.2
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, İstanbul, 1977
- Uğur, Ali, *Mehmet Şeyhi Efendinin Vakayiu'l Fudala'sına göre 17.Yüzyıl Osmanlı Üleması*, Erzurum, 1989
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Feza Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 1993, 10 cilt.
- Yeniterzi, Emine, *Türk Edebiyatı'nda Na'tlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993
- Yetiş Kazım, *Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki Tezlerin Bibliyografyası*, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul, 1993
- Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı sözler*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1992

KATALOGLAR

- Akkuş, Metin , Zavotçu, Gencay, *Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Kitaplığı Yazma Koleksiyonları: Türkçe Divanlar*, Müteferrika, Yaz 1994, Sayı 3, S.123-151
- Antaş, Gıyaseddin v.d., *Arnavutluk Devlet Arşivleri Osmanlı Yazmalar Kataloğu*, Ankara, 2001
- Bakır, İsmail, *Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi, Hüseyin Kocabaş Yazmalar Kataloğu*, İstanbul , 2001
- Bayraktar, Nail, *Atatürk Kitaplığı Türkçe Yazma Divanlar Alfabetik Kataloğu*, İstanbul, 2001
- , *Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları, Alfabetik Kataloğu*, 3 cilt, İstanbul, 1.C,1993, 2.C, 1995, 3.C, 2001
- , *Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, Cevdet Paşa Yazmaları ve Kuran-ı Kerimler Alfabetik Kataloğu*, İstanbul, 1997

- , *Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, Alfabetik Kataloğu, İstanbul, 1998*
- , *Atatürk Kitaplığı, Yeni Bağışlanan Yazma Kitapların Alfabetik Kataloğu, 2 cilt, İstanbul, 1.C, 1994, 2. C, 1998*
- Bayram, Ali, *İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, İzmir, 1997, 4 cilt*
- Ceylan, Abdullah, *DİB. Kütüphanesi El Yazması Eserler Kataloğu, DİŞ Yayınları, 1.C,1988-2. C, 1994*
- Cunbur, Müjgan, v.d., *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi , Türkçe Yazmalar Kataloğu, Ankara, 1999*
- Dağlı, Yücel v.d., *Yapı kredi Sermet çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu, YKY., Yayınları İstanbul, 2001*
- Gölpınarlı Abdülbaki, *Mevlana Müzesi Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesi, Yazma Kitaplar Kataloğu, Ankara, 2003*
- , *Mevlana Müzesi,Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu, Ankara, 2003*
- , *Hurifilik Metinleri Kataloğu, TTK.,Yayınları Ankara, 1989*
- Karabulut, Ali Rıza, *Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi Türkçe-Farsça-Arapça Yazmalar Kataloğu Kayseri, 1995*
- Karatay, Fehmi Ethem, *Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, 2 cilt,İstanbul, 1961*
- Komisyon, *Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu, KB. Yayınları, Ankara, 1987, 7 cilt*
- Komisyon, *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, KB. Yayınları, Ankara, 1979, 25*
- Şeşen, Ramazan v.d., *Catalogue Of Manuscripts İn The Köprülü Library, İrcia Yayınları, İstanbul, 1986 3 cilt*
- Şeşen, Ramazan,v.d., *Kıbrıs İslam Yazmaları Kataloğu, İSAR Yayınları, İstanbul, 1995*

MAKALELER

- Akkuş, Metin, *Osmanlı Kültürünün Tanıtılmasında Edebi Türlerin Önemi ,Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları, AÜ. FEF. Yayınları., Erzurum, 2000, s.35-46*

- , *Türk Edebiyatında Türlerin Tasnifi ve Divan Edebiyatında Tasnif Problemi*, *Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları*, AÜ. FEF. Yayınları., Erzurum, 2000, 19-32
- Aksoyak, İbrahim Hakkı, *Mahzenü'l Esrar Geleneğine Bağlı Mesnevilerde Ortak Hikayeler*, *Bilig Dergisi*, Sayı 3, 1996, s.182-189
- Aşkar, Mustafa, *Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiye Silsilesinin Tahlili*, *AÜİF Dergisi*, c.39, Ankara Ünivesitesi Basımevi, Ankara, 1999, s.535-563
- Çelebioğlu, Amil, *Türk Edebiyatında Manzum Dini Eserler*, Şükrü Elçin Armağanı, Hacettepe Üniversitesi, EF, Armağan Dizisi, Ankara, 1983, s.153- 166
- İnce, Adnan, *Gül ü Nevruz Mesnevileri*, İstanbul., 15-19 Eylül 1997 9. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri
- İsen, Mustafa, *Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi*, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 363-370
- Kaplan Mahmut, *Divan Edebiyatında Manzum Nasihatname Yazan Şairler ve Eserleri*, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, FDF, SBE Dergisi, Van, 1992, Sayı 2, s. 23-68
- Karahan, Abdülkadir, *Hamseler, Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1980, s.103-106
- Konur, Himmet, *Gülşeniliğe Dair Bir Eser: Nazir İbrahim'in Reyân-ı Tarikat-ı Gülşeni'si*, *Tasavvuf- İlmi- Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 1, Sayı 3, Nisan 2000, s.65-79
- Kurnaz, Cemal, *Dini Edebiyat Türleri ve Dini Edebiyatımızın Bu günü Hakkında Düşünceler*, *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayını, Ankara, 1997, s.277-283
- , *Türk Edebiyatında Tevhidler*, *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s.453-455
- Levent, Agah Sırrı, *Dini Edebiyatımızın Başlıca Türleri*, TDAY, Belleten, Yıl 1972, s. 43-44
- , *Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*, TDAY, Belleten, Yıl 1972, s. 35-80

- , *Divan Edebiyatında Hikaye*, TDAY, Belleten, Yıl 1967, Ankara 1989, s. 71-117
- , *Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız*, TDAY, Belleten, 1963, Ankara,1988, s. 89-115
- , *İslami Edebiyatın Esasları ve Kaynakları*, TDAY, Belleten, 1971, Ankara,1989, s.159-194
- Özkan, Mustafa, *Şair Fazlı ve Gül ü Bülbülü*, İlmî Araştırmalar (3), 1996, s.81-86
- Öztekin, Nezahat, *Fazlı'nın Gül ü Bülbül'ü Üzerine Bir İnceleme*, Marmara Üniversitesi FEF Türklük Araştırmaları Dergisi, S., 4, İstanbul 1988, s. 119-134
- Pala, İskender, *Ve Gül, Ve Bülbül Ve Aşk*, Entelektüel , Sayı 15, 2000, s.84-85
- Tatçı, Mustafa, *İslami Türk Edebiyatında Türle İlgili Bazı Meseleler, Edebiyattan İçeri (Dini- Tasavvufi Türk Edebiyatı Üzerine Yazılar)* Akçağ Yayınları, Ankara, 1997s.1-8
- , Kurnaz, Cemal, *Türk Tasavvuf Edebiyatında Sembolik Anlatım veya Kuş Dili*, Türk Yurdu, Sayı 167, s.Temmuz 2001, s.29-33
- Uludağ, Erdoğan, *Mesnevi Araştırmaları Bibliyografyası, Müteferrika*, 1995, Sayı:7, s.55-85
- Yazar, İlyas, *Fuadi'nin Bülbüliyyesi Üzerine Bir İnceleme*, www.ilyasyazar. Com. 7.8.2004
- Yılmaz, Kaşif, *Gül ü Bülbül, Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*, 3, Dergah Yayınları, İstanbul,1979, s.389-390

TEZLER

- Ağış, Fazıl *Türk Edebiyatında Gül ü Bülbül Mesnevileri veAbdurrahman Utizimeni'nin Bülbül ve Gül Mesnevisi*, Yüksek Lisans Tezi, AÜ, 1995
- Akkuş, Metin, *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Bursa Şehrengizleri*, AÜ, 1987
- Akmendor, Ahmet, *Müniri'nin Mihr ü Müşteri Mesnevisi*, Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, 1983
- Cumbur, Müjgan, *Gülşehri ve Mantıku 't- Tayr'ı* Ankara Üniversitesi, 1952
- Çelebioğlu,Amil, - *Yazıcıoğlu Mehmed, Muhammediyye -*, AÜ, 1975

- Ece, Selami, *Manisalı Cami'nin Vamık u Azra Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme)*, Doktora Tezi, AÜ, 2002
- Engin, Mustafa, *Belgradlı Müniri Hayatı-Eserleri-Fikirleri*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2002
- Gökdeniz, Zehra, *İzniki Bekayi'nin Gül ü Bülbül Mesnevisi*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1998, (Danş. Prof.Dr.Günay Kut)
- Onan, İsmail, *Edebiyatımızda Bülbülnameler ve Birri'nin Bülbülnamesi*, Bitirme Tezi, AÜ, 1990
- Öztekin, Nezahat, *Gül ü Bülbül*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 1987, 452y
- Özuygun, Ali Rıza, *Zaifi Pir Mehmed ve Gülşen-i Simurg, Tenkitli Metin ve İnceleme*, AÜ, 1993
- Uludağ, Erdoğan, *Vakaya Dayalı Bir Eser Olarak Lamii Çelebi'nin Salaman u Absal Mesnevisi İnceleme- Karşıştırmalı Metin ö Sadeleştirme*, AÜ, 1997
- Zevotçu, Gencay, *Türk Edebiyatında Gül ü Bülbül Mesnevileri*, Doktora Tezi, AÜ, 1997

7. DİZİN

(Şahıs-Eser-Yer Adları)

A

A. Fikri Yavuz, 588
 Abbasi devleti, 102
 Abdullah b. Ebi Kuhafe b. Amir.
 Muhammed, 93
 Abdurrahman Umeyre, 132, 453, 586
 Acem, 113, 116
*Acıyı Bal Eylemek, Türk Edebiyatında
 Mersiye*, 587
 Acluni, İsmail b. Muhammed, 133, 193,
 585
 Adem, 23, 48, 49, 58, 69, 91, 121, 133,
 182, 236, 353, 369, 419
 Ādem Şafī, 91, 353
 Ağış, Fazıl, 592
 Ahmed, 59, 97, 155, 179, 397, 536, 544,
 587
 Ahmed-i Daī, 156, 587
 Ahmet Muhammed Şakir, 140, 201, 586
Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, 588
 Aişe, 95
 Akkuş, Metin, 83, 589, 590, 592
 Akmendor, Ahmet, 592
 Aksoyak, İbrahim Hakkı, 591
 Ali, 58, 67, 68, 91, 92, 93, 108, 118,
 119, 185, 245, 258, 316, 334, 337,
 343, 370, 412
 Amasyalı Müniri (İbrahim), VII
 Amil Çelebioğlu, 3
AnaBritannica Genel Ansiklopedisi, 15,
 585
 Anadolu, 26, 118, 119, 122, 157, 304,
 585
Anadolu Evliyalari, 585
 Ankara, 3, 7, 8, 11, 25, 26, 45, 92, 102,
 112, 124, 585, 586, 587, 588, 589,
 590, 591, 592
 Ankara Ünivesitesi, 591
Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 15,
 588

Antaş, Gıyaseddin, 589
 Arabistan, 96
 Arap, 30, 41, 48, 65, 66, 118, 119, 120,
 165, 166, 186, 262, 263, 265, 266,
 268, 270, 271, 274, 275, 276
 Araplar, 279
 Araz, Meziha, 585
*Arnavutluk Devlet Arşivleri Osmanlı
 Yazmalar Kataloğu*, 589
 Asaf, 92, 204
 Asaf b. Berahna, 92
 Aşkar, Mustafa, 591
 Aşkar, Mustafa, 585
*Atatürk Kitaplığı Osman Ergin
 Yazmaları, Alfabetik Kataloğu*, 589
*Atatürk Kitaplığı Türkçe Yazma
 Divanlar Alfabetik Kataloğu*, 589
*Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları,
 Cevdet Paşa Yazmaları ve Kuran-ı
 Kerimler Alfabetik Kataloğu*, 589
*Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet
 Yazmaları, Alfabetik Kataloğu*, 590
*Atatürk Kitaplığı, Yeni Bağışlanan
 Yazma Kitapların Alfabetik Kataloğu*,
 590
*Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi
 Seyfettin Özege Kitaplığı Yazma
 Koleksiyonları*, 589
 Attar, 3, 7, 18, 19, 25, 26, 27, 28, 29, 30,
 31, 32, 33, 91, 107, 160, 312, 549
 Avrupa, 104, 118, 187
 Avusturya, 116
 Ayan, Hüseyin, 19, 585
 Ayas, 92, 95, 238
 Ayaz, 92
 Aynur, Hatice, 585
 Aziz:, 92

B

Babil, 23, 70, 116, 363, 552

Bağdat, 66, 102, 108, 109, 113, 116,
166, 269, 271, 272, 274, 373, 423
Bakır, İsmail, 589
Banarlı, N.Sami, 110, 585
Basra, 109
Bayezid, 7, 58, 108, 370
Bayezid-i Bistami, 7, 108
Bayraktar, Nail, 589
Bayram, Ali, 590
Bağdād, 116, 120, 166, 269, 271, 272,
274, 373, 423
Behlül, 30, 76, 102, 103, 172, 481
Behlül-i Dana, 102
Belgrad, 11, 12
Belgradlı Müniri, 11, 593
*Belgradlı Müniri Hayatı-Eserleri-
Fikirleri*, 593
Belh, 109, 110
Bilal, 92, 137, 341
Bilal-i Habeşi, 92
Bilig Dergisi, 591
Bilmen, Ö. Nasuhi, 108, 585
*Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiye'nin
Tarihi Gelişimi ve Halvetiye
Silsilesinin Tahlili*, 591
Birri Mehmed Dede, 18, 27, 31
Bizans, 105, 119
Bostan, 107
Bu Hanife, 108, 305
Bū Sa'īd', 111, 501
Budin, 113, 116, 117, 187
Bülbülüyye, 18, 26, 31, 32, 33
Bülbülname, 3, 18, 19, 25, 26, 27, 28,
31, 32, 33, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57,
58, 59, 60, 61, 107, 585
Bünyamin), 95
Büyük İskender, 102, 103, 106, 117,
119
Büyük İslam İlmihali, 108, 585
Büyük İslam Tarihi, 103, 585
Büyük Türk Kilasikleri, 585

C

Cafer-i Sadık, 58, 93, 370

Canım, Rıdvan, 11, 585
*Catalogue Of Manuscripts In The
Köprülü Library*, 590
Cebecioğlu, Ethem, 8, 25, 585
Cemal Kurnaz, 589
Ceylan, Abdullah, 590
Cumbur, Müjgan, 592
Cunbur, Müjgan, 590
Cüneyd, 7, 30, 54, 58, 77, 78, 109, 110,
111, 112, 139, 173, 174, 238, 371,
509, 510, 513, 514, 519, 521
Cüneyd-i Bağdadi, 7, 109, 110, 112,
139

Ç

Çelebioğlu, Amil, 3, 585, 591
Çelebioğlu, Amil, 592
Çengnâme, 156, 587
Çin, 30, 77, 82, 103, 106, 117, 173, 472,
490, 491, 492
Çin Meliki, 30, 77, 82, 106, 173, 490

D

Dağlı, Yücel, 590
Dara, 102, 190
Davud, 93, 100, 369
Dede Ömer Ruşeni, 111
Demircioğlu, Cemal, 586
Devellioğlu, Ferit, 586
Dımışk, 117, 118, 119, 249, 292, 302,
414, 529
*DİB. Kütüphanesi El Yazması Eserler
Katalogu*, 590
Dilçin, Cem, 586
*Dini Edebiyat Türleri ve Dini
Edebiyatımızın Bu günü Hakkında
Düşünceler, Divan Edebiyatı Yazıları*,
591
Dini Edebiyatımızın Başlıca Türleri,
591
Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri,
591
Divan Edebiyatı, 11, 41, 102, 124, 588,
591, 592

Divan Edebiyatı, (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar), 588
Divan Edebiyatında Hikaye, 592
Divan Edebiyatında Manzum Nasihatname Yazan Şairler ve Eserleri, 591
Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi, 102, 588
 Diyarbakır, 111
 Doğan, Muhammet Nur, 586

E

Ebu Abdillan Cafer b. Muhammed el-Bakır b. Ali Zeynil'abidin, 93
 Ebu Abdillan Muhammed b. Ali, 132, 453, 586
 Ebu Abdullan Muhammed b. İsmail, 387, 586
 Ebu Amr Osman-ı Mekki, 110
 Ebu Davud, 136, 212, 250, 586
 Ebu Derda, 94, 403
 Ebu Hanife, 108, 305
 Ebu İsa Muhammed, 140, 201, 586
 Ebu Muhammed, 109, 223, 464, 586
 Ebu Muhammed Abdulaziz, 223, 586
 Ebu Said, 77, 109, 501
 Ebu Talib, 91
 Ebubekir, 93, 95, 185, 308, 370
 Ebübekr, 92, 93, 99, 185
 Ece, Selami, 593
Edebiyat Lüğati, 588
Edebiyatımızda Bülbülnamele ve Birri'nin Bülbülnamesi, 19, 593
Edebiyatımızda İslami Kaynaklı sözle, 589
 Edirne, 11
 Efrasiyab, 102, 550
el- Mucemü'l- Evsat, 447, 586
el- Mucemü'l- Kebir, 231, 586
 El-Buhari, 387, 586
 El-Hakim en-Neyseburi, 586
 El-Hakim et- Tirmizi, 132, 180, 453, 496, 544, 548, 549, 586

El-Münziri, 586
 El-Müslim, 586
el-Müstedrek ala's-Sahihayn, 140, 278, 279, 586
el-Terğib ve't- Terhib, 223, 586
 Engin, Mustafa, 593
 Eraydın Selçuk, 586
 Ergin, Muharrem, 158, 586
 Erzurum, 18, 19, 83, 585, 587, 589, 590, 591
Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz, 587
Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, 124, 588
Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikayeler, 587
Esrarüd- Mefu'a Fil- Ahbari'l- Mevzua, 249, 585
 Et- Taberani, 231, 303, 586
 Et- Tirmizi, 201, 256, 537, 586
 Etik, Arif, 586

F

Farsça-Türkçe Lügat, 586
 Faruk, 99, 169, 342, 343, 345, 347, 348
 Fazli, 18, 19, 592
 Feridüddin Attar, V,31, 107
 Fireng, 118
Fuzuli Divanı Şerhi, 588
Fuzuli Hayatı Sanatı Eserleri, 7, 587

G

Gazneli Devleti, 105
 Gelibolu, 1, 2, 3, 188, 331, 365, 409, 520
 Gökdeniz, Zehra, 593
 Gölpınarlı Abdülbaki, 590
 Gölpınarlı, Abdülbaki, 26, 107, 586
 Gönül A. Tekin, 155, 587
Gül ü Bülbül, 17, 18, 19, 26, 31, 33, 592, 593
Gül ü Bülbül, Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, 592
Gül ü Hüsrev, 17

Gül ü Nevruz, 17, 591
Gül ü Nevruz Mesnevileri, 591
Gül ü Saba, 17
Gül ü Sadberk, 17
Gül ü Ziba, 17
 Güldeş Ayhan, 587
Gülistan, 107, 587
Gülşehri ve Mantiku't- Tayr'ı, 592
Gülşen-i Ebrar, 3, 15, 17, 18, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 79, 97, 103, 109, 552
Gülşen-i Ebrar ve Maden-i Esrar, I, II, 18, 27, 31, 32, 34, 35, 36
Gülşeniliğe Dair Bir Eser, Nazir İbrahim'in Reyân-ı Tarikat-ı Gülşeni'si, 591
 Günay Kut, 593

H

Hacer, 96
Hak Dini Kur'an Dili, 589
 Halil, 95, 113, 512
Halilname, 587
 Halilullah, 95
 Hallac-ı Mansur, 6, 19, 23, 25, 29, 71
 Hamdi b. Abdilmecid es-selefi, 231, 586
Hamseler, Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri, 591
 Harun Er-Reşit, 102
 Harut, 19, 23, 25, 28, 70, 91, 103, 116, 169, 353, 355, 356, 359, 360, 361, 362
 Hārūt, 69, 103, 169, 353, 355, 359, 360, 361, 362
 Hasan b. Ebi'l-Hasan, 109
 Hasan Basri, 58, 109, 370
Hasan Çelebi Tezkiresi, 587
Hayali Bey Divanı'nın Tahlili, 587
 Heft-kışver, 117
 Hızr, 94
 Hicaz, 118, 249
Hikaye-i Bülbülname, 33
 Hindu, 469

Horasan, 118, 122, 123, 143, 248, 303, 488
Hurifilik Metinleri Kataloğu, 590
 Hurrem Sultan, 106
 Hümeyra, 95
 Hüseyin, 11

İ

İbn-i Abbas, 69, 95, 238, 353
 İbn-i Yāmīn, 92, 95, 298
 İbrāhīm-i Edhem, 109, 371
 İbrahim, 1, 2, 3, 7, 11, 46, 47, 58, 95, 96, 98, 101, 104, 109, 116, 138, 163, 179, 191, 196, 223, 245, 273, 345, 361, 369, 371, 507, 550, 586
 İbrahim Şemseddin, 586
 İbrahim Edhem, 109
 İbrāhīm-i evvāb, 95, 369
 İdris, 58, 96, 369
 İlaydın, Hikmet, 107, 587
 İlmi, 18, 108, 455, 464, 591, 592
 İmam Şafi, 109
 İmam-ı Azam Ebu Hanife, 108
İmla Kılavuzu, 587
 İnce, Adnan, 591
 İncil, 96, 129, 200
 İpekten, Haluk, 7, 11, 35, 587
 İran, 74, 102, 104, 105, 107, 116, 118, 119, 120, 123, 124, 391, 443, 566
 İsa, 29, 58, 72, 73, 96, 171, 370, 403, 404, 405, 552
 İsen, Mustafa, 11, 587, 591
 İshak, 101
 İskender, 11, 77, 82, 103, 488, 490, 491, 493, 500
 İskender-i Zülkarneyn, 103
İslam Ansiklopedisi (TDV), 587
İslam Araştırmalarında Usul, 587
İslam Tasavvufunda Halvetiler ve Halvetilik, 588
İslam Yazmaları Kataloğu, 590
İslami Edebiyatın Esasları ve Kaynakları, 592

İslami Türk Edebiyatında Türle İlgili Bazı Meseleler, Edebiyattan İçeri (Dini- Tasavvufi Türk Edebiyatı Üzerine Yazılar), 592

İsmail Kurt, IX

İsmail Özen, 588

İsmail:, 96, 370

İstanbul, 3, 11, 15, 19, 26, 35, 41, 94, 102, 103, 107, 108, 124, 131, 144, 149, 157, 158, 175, 458, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592

İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, 590

İzniki Bekayi'nin Gül ü Bülbül Mesnevisi, 593

İznikli Bekayi, 18

K

Kabe, 108, 158, 236, 251, 304, 305

Kamus-ı Türki, 588

Kanuni, 1, 3, 45, 104, 106, 115, 116, 118, 119, 585

Kanuni Sultan Süleyman, 1, 3, 45, 104, 106, 116, 585

Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı, 3, 585

Kaplan Mahmut, 591

Karabulut, Ali Rıza, 590

Karahan, Abdülkadir, 591

Karan, 30, 67, 100, 118, 167, 305, 334, 335, 336

Karatay, Fehmi Ethem, 590

Kavakçı, Yusuf Ziya, 587

Kavruk, Hasan, 587

Kayser, 105, 119

Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi Türkçe-Farsça-Arapça Yazmalar Kataloğu, 590

Kelile ve Dimne, 18

Kenan Saka, IX

Keskinkılıç, Esra, 94, 587

Keşiş, 113, 214

Keykübâd, 105, 269

Keyaniyan, 102, 105

Keyhusrev, 105

Konur, Himmet, 591

Köprülü, M. Fuat, 587

Kufe, 108, 119, 335

Kurnaz, Cemal, 15, 587, 588, 591, 592

Kutlar Fatma S, 587

Kutluk, İbrahim, 587

Küçük, Murat, 587

Küffar, 113

L

Latifi, Tezkiretü'ş-Şuara ve Tabsıratü'n-Nüzama, 585

Leccâc, 104, 194

Levent, Agah Sırrı, 3, 26, 588, 591

Leyla, 65, 86, 247, 248, 586

Leyla ile Mecnun, 86

Leyla ve Mecnun, 248, 586

Lut, 100

M

Mahmut, 71, 105, 390, 421

Manisalı Birri, 26

Manisalı Cami'nin Vamık u Azra Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme), 593

Mansur, 7, 23, 29, 58, 70, 71, 110, 112, 139, 170, 371, 374, 375, 377, 379, 381, 382

Mansur-ı Hallac, 58, 70, 110, 139, 170, 371, 377

Mantık Al-Tayr (Ferideddin-i Attar), 586

Marut, 19, 23, 25, 28, 70, 91, 103, 116, 169, 353, 355, 356, 359, 360, 361, 362

Mecnun, 30, 65, 84, 102, 165, 247, 248

Medayin, 24

Medine, 24, 64, 93, 97, 109, 118, 119, 221

Mehmet Şeyhi Efendinin Vakayiu'l Fudala'sına göre 17.Yüzyıl Osmanlı Üleması, 589

Mekke, 96, 118, 120, 180, 579

Mekke-i Mükerrerme, 120
 Mesih, 96, 107, 370
Mesnevi Nazım Şekline Genel Bir Bakış ve Türk Edebiyatında Mesnevi Araştırmalarıyla İlgili Bir Kaynakça Denemesi, 587
Mesnevi Araştırmaları Bibliyografyası, 592
 Mesnevi, 7, 592
 Mevlana, 7, 18, 110, 590
 Mevlana Celaleddin-i Rumi, 7, 18, 110
Mevlana Müzesi Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesi, Yazma Kitaplar Kataloğu, 590
Mevlana Müzesi, Müzelik Yazma Kitaplar Kataloğu, 590
Mısır, 7, 30, 59, 76, 92, 95, 101, 111, 115, 119, 172, 292, 397, 473, 478, 537
 Mihr ü Müşteri, 11, 592
Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu, 590
 Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri, 591
 Monlā-i Rūmī, 110, 304
 Muşafā, 97, 163, 180, 199, 249, 277, 281, 303, 332, 387, 388, 391, 413, 418, 431, 436, 440, 464, 466, 475, 476, 506, 511, 513, 525, 551
 Muhammed, 29, 44, 45, 49, 52, 58, 59, 67, 94, 95, 96, 107, 110, 113, 117, 120, 126, 127, 133, 135, 136, 183, 184, 185, 196, 215, 227, 249, 288, 295, 308, 335, 337, 361, 370, 425, 462, 467, 480, 507, 521, 537, 545, 553, 585, 586
 Muhammed b. Lutfi, 249, 585
 Muhammed Fat Abdülbaki, 215, 586
 Muhammed Muhyiddin, 136, 586
Muhammediyye, 592
 Muhibbi, 104
 Murtażā, 91, 92, 93, 99, 137, 169, 185, 258, 343, 370

Musa, 44, 52, 58, 76, 94, 98, 172, 179, 204, 300, 333, 370, 390, 409, 414, 457, 458, 459, 460, 547, 551
 Mustafa, 97, 140, 163, 180, 199, 249, 277, 278, 279, 281, 303, 332, 387, 388, 391, 413, 418, 431, 436, 440, 464, 466, 475, 476, 506, 511, 513, 525, 551, 586, 589
 Mustafa Abdulkadir Ata, 140, 278, 279, 586
 Mustafa el-Buğa, 387, 586
 Mustafa Tatçı, 589
 Müniri, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 18, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 39, 44, 45, 46, 47, 69, 104, 106, 107, 110, 122, 123, 125, 128, 160, 161, 179, 191, 199, 299, 331, 441, 454, 469, 485, 496, 526, 540, 553, 554, 592
 Müstakimzade S. Süleyman, 588

N

Necd, 113, 119, 335
 Nemrud, 44, 98, 179
Niyazi-i Mısri ve Tasavvuf Anlayışı, 585
 Nizamüddün, 105
 Nuh, 44, 58, 99, 179, 369
 Nuri, 58, 109, 110, 238, 371

O

Osmān, 92, 93, 99, 104, 185, 370, 550
 Okay, Orhan, 588
 Onan, İsmail, 593
 Onay, Ahmet Talay, 588
Osmanlı Kültürünün Tanıtılmasında Edebi Türlerin Önemi ,Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları, 590
Osmanlı Müellifleri, 11, 588
Osmanlı Tarihi, 11
Osmanlı Türkçesine Giriş, 157, 588
Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lüğat, 586

Ö

Ömer, 18, 19, 26, 30, 31, 32, 33, 58, 64, 67, 68, 74, 92, 93, 99, 100, 101, 105, 118, 119, 164, 171, 172, 185, 221, 222, 223, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 343, 348, 370, 432, 434, 435, 436, 437, 439
 Ömer Fu'adi Efendi, 18
 Özkan, Mustafa, 592
 Öztekin, Nezahat, 19, 592, 593
 Özuygun, Ali Rıza, 593

P

Pala, İskender, 15, 41, 588, 592

R

Riğ, 119, 216
 Refeka, 101
Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 110, 585
 Rey, 102, 119
 Rifai, 18
 Rig, 119, 216
 Riğ, 119
 Rum, 30, 64, 105, 113, 119, 164, 186, 190, 221, 490, 492, 551
 Ruznâmçe-i Evvel, 11
 Rüstem, 102, 105, 190, 550

S

Saḥbān, 105, 108, 190
Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi, Hüseyin Kocabaş Yazmalar Kataloğu, 589
 Sadi, 107
 Sadi-i Şirazi, 107
 Safiyyullah, 91
 Sahban, 108, 190
 Salih, 387, 586
 Sami, Şemseddin, 588
 Sarı Selim, 106
 Sehban-ı Bahili, 108
Sema Hakkında Bir Eser, Birri Mehmed Dede'nin Bülbüliyye'si, 19, 585

Serin, Rahmi, 588
 Seyfeddin, 105
 Seyfettin Özege Kitaplığı, V
 Sıddık, 93, 308, 370
Sicilli Osmani, 588
 Sikender, 103, 104, 488, 493, 500
 Sofya, 11
 Sulṭān-ı Çīn, 106, 492
 Sultan I. Ahmet, 12
 Sultan II. Bayezid, 11
 Sultan Mahmut, 29, 71, 73, 105, 390
 Süleyman, 15, 16, 20, 21, 22, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 46, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 75, 92, 100, 136, 160, 163, 164, 165, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 185, 186, 187, 190, 203, 205, 206, 207, 212, 213, 216, 217, 231, 235, 236, 250, 251, 252, 259, 260, 273, 299, 350, 367, 369, 384, 385, 394, 408, 410, 411, 413, 417, 419, 425, 441, 450, 454, 469, 485, 494, 496, 499, 526, 527, 550, 586
 Süleymān 'Aleyhi's-Selām, 51, 53, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 164, 165, 167, 170, 171, 172, 173, 212, 235, 260, 299, 394, 408, 410, 417, 419, 441, 454, 469, 496
 Süleyman b. Ahmed, 231, 273, 425, 586
 Süleyman b. el-Eş'as, 136, 212, 250, 586
 Süleymān-ı Nebī, 50, 51, 163, 164, 206, 207, 236, 237, 350
Sünen, 136, 140, 201, 464, 586
 Süreyya Mehmed, 588

Ş

Şāh-ı Çīn, 103, 491
 Şāh-ı İskender, 103, 117, 490
 Şāh-ı Maḥmūd, 105, 106, 390, 421
Şair Fazli ve Gül ü Bülbülü, 592
 Şam, 117, 118, 120, 249, 292, 302, 303, 529, 559
 Şamlı, 113, 414

Şehzade Ahmed, 11
 Şehzade Selim, 1, 3, 45, 46, 102, 105, 106
 Şehzade Sultan Ahmed, 11
 Şehzade Sultan Selim, 46
 Şeşen, Ramazan, 590
 Şeyh Ebu Said, 30, 77, 82, 111, 173, 500, 502
Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, 588
 Şeyh Halvayi, 30, 67, 111, 167, 296, 297
 Şeyh İbrahim Gülşeni, 7, 45, 46, 111
 Şeyh Sadi, 7, 107, 473
 Şiblî, 109, 110, 111, 112, 371, 379, 380
 Şiraz, 107
 Şir-i Hüda, 91
 Şit, 96
 Şu'ayb, 65, 100, 165, 252, 254
 Şuayb, 30, 65, 100, 165, 252, 254, 480
 Şükrü Elçin, 591

T

Tahir, Bursalı Mehmed, 11, 588
 Taptuk Emre, 112
 Tarık b. Avdillah Abdulmuhsin b. İbrahim, 586
Tarikatname (Eşrefoğlu Rumi), 587
 Tarlan, Ali Nihat, 588
Tasavvuf Tarihi Litaratürü, 585
Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, 589
Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, 8, 25, 585
Tasavvuf ve Tarikatlar, 586
 Tatçı, Mustafa, 112, 588, 592
 Tebriz, 120, 423
Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 587
 Tihāme, 120, 180
 Timurtaş, Faruk K, 157, 588
 Tolasa, Harun, 588
Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, 590
 Torun, Ali, 588
 Tökel, Dursun Ali, 102, 588

Tuhfe-i Naili -Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, 589
 Tuman, Mehmet Nail, 589
 Turan, 102, 118, 120, 391
 Türk, 3, 5, 15, 17, 18, 19, 26, 31, 32, 34, 35, 38, 40, 41, 45, 63, 79, 105, 108, 109, 111, 112, 113, 120, 158, 160, 327, 469, 517, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593
Türk Dil Bilgisi, 158, 586
Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Dizini, 587
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 15, 19, 589
Türk Edebiyatı Tarihi, 587
Türk Edebiyatı'nda Na'tlar, 45, 589
Türk Edebiyatında Edebi muhitler, 587
Türk Edebiyatında Gül ü Bülbül Mesnevileri, 18, 592, 593
Türk Edebiyatında Gül ü Bülbül Mesnevileri ve Abdurrahman Utizimeni'nin Bülbül ve Gül Mesnevisi, 592
Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar, 587
Türk Edebiyatında Manzum Dini Eserler, 591
Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi, Ötelerden Bir Ses, 591
Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Bursa Şehrengizleri, 592
Türk Edebiyatında Tevhidler, Divan Edebiyatı Yazıları, 591
Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler, 588
Türk Edebiyatında Türlerin Tasnifi ve Divan Edebiyatında Tasnif Problemi, Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları, 591
Türk Edeiyatı Tarihine Giriş, 1.Cilt, 3, 588
Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nevi, 588
Türk Tasavvuf Edebiyatında Sembolik Anlatım veya Kuş Dili, 592

Türk-i Tatar, 113
*Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki
 Tezlerin Bibliyografyası*, 589
Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, 590

U

Uğur, Ali, 589
 Uludağ, Erdoğan, 592, 593
 Uludağ, Süleyman, 589
 Urb, 116, 120, 193

Ü

Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız,
 592
*Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı
 Çalışmaları, Tezler- Yayınlar-
 Haberler*, 585
*Üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı
 Alanında Yapılan Tezler, Yayınlar
 Bibliyografyası*, 586
 Üveymir b. Zetd b. Kays b. Ümeyye b.
 Amir b. Adiy el-Hazrevi, 94
 Üveys, 30, 67, 100, 126, 167, 168, 169,
 305, 335, 336, 337, 338, 342, 343,
 344, 345, 347, 348, 349

V

Vahidi, 18, 26, 31, 33
 Vail, 108
*Vakaya Dayalı Bir Eser Olarak Lamii
 Çelebi'nin Salaman u Absal
 Mesnevisi İnceleme- Karşılaştırmalı
 Metin - Sadeleştirme*, 593
Ve Gül, Ve Bülbül Ve Aşk, 592
 Veys, 100, 101, 305, 335, 338, 339, 342,
 345, 348
 Veysi, 100

Veys-i Karan, 100, 305

Y

Yakup, 58, 95, 101, 370
*Yapı kredi Sermet çiftler Araştırma
 Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, 590
 Yavuz Sultan Selim, 104
 Yazar, İlyas, 19, 26, 592
 Yazarı Belli olmayan Bülbülname, 18
 Yazıcıoğlu Mehmed, 592
 Yazır, Elmalılı M. Hamdi, 589
 Yehuda, 93
 Yemen, 118
Yeni Tarama Sözlüğü, 586
 Yeniterzi, Emine, 45, 589
 Yesar, 109
 Yetiş Kazım, 589
 Yılmaz, Kaşif, 592
 Yılmaz, Mehmet, 131, 175, 458, 589
 Yunus, 44, 54, 101, 112, 179, 238, 588
 Yunus Emre, 112, 588
Yunus Emre Divanı, 112, 588
 Yusuf, 45, 58, 92, 95, 101, 137, 264,
 370, 554, 564

Z

*Zaifi Pir Mehmed ve Gülşen-i Simurg,
 Tenkitli Metin ve İnceleme*, 593
 Zaloğlu Rüstem, 105
 Zavotçu, Gencay, 18, 589
 Zebur, 93, 129, 208
 Zevotçu, Gencay, 593
 Zühre, 23, 70, 84, 86, 91, 122, 169, 356,
 357, 359, 360, 362
 Züleyha, 101
 Zülkareyn, 103